

Ege Üniversitesi Yayınları
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No:12

BAĞIMSIZ VE ORTAK KIBRIS CUMHURİYETİ'NDEN KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NE “KIBRIS DOSYASI”

TURGAY ÇİN

İZMİR - 2022

**BAĞIMSIZ VE ORTAK
KIBRIS CUMHURİYETİ'NDEN
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NE
“KIBRIS DOSYASI”**

- 1.Aliye Süleyman, 2.Havva Süleyman, 3.Sevgi Hasan, 4.Ayşe Hasan,
5.Ayşe Bayram, 6.Mustafa Bayram, 7.Esra Bayram, 8.Halil Bayram,
9.Göksel Arif, 10.Hüseyin Arif, 11.Yüksel Arif ve 4 aylık bebek, hepsi
katledilmiştir.

TURGAY CİN

2022

BAĞIMSIZ VE ORTAK
KIBRIS CUMHURİYETİ'NDEN
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NE
“KIBRIS DOSYASI”

TURGAY CİN

E-ISBN: 978-605-338-384-0

Ege Üniversitesi Yönetim Kurulu'nun 06.10.2022 tarih ve 20/51-54 sayılı kararı ile yayınlanmıştır.

Eserin bilim, dil ve her türlü sorumluluğu yazarına/editörüne aittir.

© Bu kitabın tüm yayın hakları Ege Üniversitesi'ne aittir. Kitabın tamamı ya da hiçbir bölümü yazarının önceden yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla kaydedilemez, basılamaz, çoğaltılamaz. Ancak kaynak olarak gösterilebilir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 52149

Ege Üniversitesi Yayınları

Ege Üniversitesi Basım ve Yayınevi

Bornova -İzmir

Tel: 0 232 342 12 52

E-posta: basimveyayinevisbm@mail.ege.edu.tr

Yayın Link

<https://basimveyayinevi.ege.edu.tr>

Yayınlanma Tarihi: Aralık, 2022

Bu eser, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası lisansı (CC BY-NC-ND) ile lisanslanmıştır. Bu lisansla eser alıntı yapmak koşuluyla paylaşılabilir. Ancak kopyalanamaz, dağıtılamaz, değiştirilemez ve ticari amaçla kullanılamaz.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International license (CC BY-NC-ND). Under this license, the text can be shared with the condition of citation. However, it cannot be copied, distributed, modified or used for commercial purposes.

İç Kapak Resmi: <https://www.yeniduzen.com/katliamda-oldurulen-14-cocuk-defnedilecek-en-kucukleri-4-ve-6-aylik-en-buyukleri-15--16727yy.htm> (27.12.2021).

Kendi Fedakârlıklarıyla, Kanlarıyla, Canlarıyla Hayatımıza Devam Etmemizi
Sağlayanlara... Şükranlarımla...

Bu Çalışmamı aslen İskeçe'nin Derekolu Emirli'den olan 1974 Kıbrıs Türk
Barış Harekâtı Gazisi **Nihat CİN** Amca'ma İthaf Ediyorum...

ÖNSÖZ

Kıbrıs sorununun, tam anlamıyla benim için 4-5 yaşlarımdan itibaren yaşamıma damgasını vuran bir mesele olduğunu öncelikle söylemek isterim. Gözlerimi açtım Kıbrıs meselesi 63 yaşına geldim, gözlerimi yummaya doğru hala Kıbrıs meselesi... İskeçe'nin Emirli köyünde Ankara radyosundan dedemle birlikte ve zaman zaman da tek başıma Kıbrıs olaylarını radyodan dinleyerek büyüdüm ve bu günlere geldim. Kıbrıslı Türklerin yaşadığı katliamları dinlerken o küçücük yaşında aynı kaderi paylaşma ihtimalini düşünerek, korktuğumu ifade etmek isterim. O anlatılanları hafızamda trajik görüntüler olarak canlandırdım, yine zaman zaman radyodan dinlediğim ve Türklere karşı gerçekleştirilen katliamları, aynı akıbeti köyümde doğduğum evimde bana karşı da gerçekleşmesinden korktum... Özellikle Kıbrıs'la ilgili hiç unutmadığım; saklandıkları banyoda Türk ailenin çocuklarıyla birlikte Rumlarca katledilmesi ve Türk pilot Cengiz Topel'in işkenceyle şehit edilmesidir. Ankara radyosundan olayları ve gelişmeleri dinlerken bu konularda başta dedem olmak üzere ailemin yaptığı yorumlar sırasında korkudan tir tir titrediğimi hiç unutamıyorum. 1975 yılından itibaren ise Yunanca gazete ve hem de Yunan televizyonu aracılığıyla neredeyse her gün Kıbrıs'la ilgili haberleri ve hem de Ankara radyosundan Türkçe haberleri dinledim... Bu olaylar, çocukluğuma ve yetişkinliğime damgasını vurarak, karakterim, ulusal/milli kimliğim bu şekilde oluştu, gelişti. Bütün bunlar beni çok derinden etkiledi. 1923 Lozan Barış Antlaşmasıyla Yunanistan uyuğunu, resmen ve hukuken de azınlık statüsü kazanmış Batı Trakyalı bir ailenin ferdi olarak Kıbrıs konusu ile yakından ilgilenmeye bu şekilde başlamış oldum. Ne de olsa Kıbrıslı Türkler ile bir kader ortaklığımızın olduğunu küçük yaşlarımdan itibaren fark etmiştim ve bu nedenle olacak ki Kıbrıslı Türklere özel bir ilgim ve sevgim vardır. Hiç kaybetmedim bu sevgimi, devam etmektedir. Denктаş deyince ise, benim için "akan sular durur". Kıbrıs meselesini yazmam gerektiğini ve bu konuda Yunanlıların tezlerini, bakış açılarını Yunanca bilmeyen fakat bu konulara meraklı olanlara, siyasilere Türk bilim insanlarına ve kamuoyuna aktarmayı düşündüm.

Diğer taraftan Ada'nın İngilizlere kiraya verilmesini, en başından itibaren büyük bir hata olduğunu düşünmekteyim... İşte bu kiralama tercihi nedeniyle bir gün torunları acı bir bedel ödemek zorunda kalabilecekleri öngörülememiş olması, şahsen beni çok üzmektedir. Fakat tarihimiz bu örneklerle doludur.

Yunan ve Rum tarafının uzlaşmazlıklarını Kıbrıs sorununun çözüm zorluklarını izleyerek ve hatta kıbrısla ilgili Batı Trakya Türklerine Yunan

makamlarının uyguladıkları olumsuz misillemeleri ailem ve ben ilk yaşlarımdan itibaren yaşayarak ve acı çekerek öğrendim.

Yunanlılara göre “sorun çözülmedi ve işgal devam ediyor”. Yunan ve Rum tarafı ne derse desin, 1950’li yıllardan bugüne kadar devam eden görüşmelerden olumlu bir sonuç elde edilememiş ise o zaman mevcut fiili (de facto) durumun hukukiliğinin (de jure) kabul edilmesinden başka bir çare yoktur. Yunan ve Rum tarafı artık bunu anlamalıdır. Türkiye bakımından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla sorun sona ermiştir. Sıra artık Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devletinin tanıtılmasında ve tanınmasındadır. Yunan ve Rum tarafının Kıbrıslı Türkleri azınlık olarak gördüğü ve azınlık statüsünü kabul etmelerini istediği ve bunu ümit ettiği, beklediği bir ortamda ve süreçte bir anlaşmanın, uzlaşmanın gerçekleşmesi mümkün görülmemektedir.

Kıbrıslı Türkler, 15 Kasım 1983 yılında ilan edilen devletlerinden vazgeçip, Rum ve Yunanlıların arzu ettiği “azınlık” durumunu eğer kabul edeceklerse, böyle bir düşünceleri eğer varsa, bir kez daha düşünsünler... Düşünsünler! Ve AB üyesi Yunanistan’daki Müslüman Türk azınlığın antlaşmalarla tanınan azınlık haklarının nasıl buhar olup gittiğini, Yunanlıların verdiği sözlere ve uluslararası hukuka nasıl uygun hareket etmediklerini, hukuku uygulamadıklarını, ahde vefa göstermediklerini ve hatta anlaşmaları nasıl “küllendirdiklerini” ve ihlal ettiklerini, Türklerin ve özellikle Kıbrıslı Türklerin dikkatlerine sunmak isterim. Yunanistan’daki Müslüman Türk azınlığın antlaşmalar ile sahip oldukları ve uygulanan azınlık haklarının hepsinin nasıl yok edildiğini bir zahmet incelesinler, irdelesinler. Karar, tercih Kıbrıslı Türklerin, onların bileceği iş... her hatalı tercihin telafisi mümkün olmayan, olumsuz neticeleri vardır, bunu da hatırlatmakta yarar vardır.

Eşimin, kızımın bu çalışmalarımı yapabilmem, tamamlayabilmem için bana verdikleri özverili destekleri için ne kadar teşekkür etsem azdır. Eşıme ve kızıma anlayışları için çok ama çok teşekkür etmek istiyorum.

06.08. 2021 ALMANYA

Turgay CİN

<https://orcid.org/0000-0003-0176-8057>

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....

BİRİNCİ BAŞLIK

KIBRIS SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNE DAİR DİPLOMATİK ÇABALAR, BAĞIMSIZ ORTAK KIBRIS CUMHURİYETİNİN KURULUŞ ANTLAŞMALARI, KIBRIS CUMHURİYETİ ANAYASASI

I. 1878 SONRASI KIBRIS'TA TEMEL SİYASİ, TARİHİ GELİŞMELER VE TEMEL DİPLOMATİK ÇABALAR	1
A. BİRİNCİ AŞAMA 1878- 1960	1
B. İKİNCİ AŞAMA 1960 – 1974	18
C. ÜÇÜNCÜ AŞAMA 1974 – 1983	28
D. DÖRDÜNCÜ AŞAMA 1983-2004	34
E. BEŞİNCİ AŞAMA 2004 VE DEVAMI.....	37
II. KIBRISTA ORTODOKS HİRİSTİYAN KİLİSESİ, MİLLET-BAŞILIK VE İLK SİYASİ PARTİLERİN OLUŞUMU	37
1. OCAK 1950 – EKİM 1955.....	48
2. EKİM 1955 – MART 1957	51
III. EOKA VE EOKA B'NİN KURULUŞU	53
IV. 1959-1960 ZÜRİH-LONDRA ANTLAŞMALARINDAN ÖNCE KIBRIS SORUNUNA DAİR ÇÖZÜM ÇABALARI VE ÖNERİLER	58
I. 1947 LORD WİNSTER PLAN	58
II. 1948 JACKSON PLANI.....	58
III. 1955 BİRİNCİ MACMILLAN PLANI.....	59
IV. 1955-1956 BİRİNCİ VE İKİNCİ HARDING PLANLARI	60
V. 1956 LORD RADADCLIFE PLANI	60
VI. 1957 HUGH FOOT MUHTARİYET ANAYASA TASARISI.....	63
VII. 1958 İKİNCİ MACMILLAN PLANI	63
VIII. 1958 SPAAK PLAN'I.....	66
V. 1959-1960 ZÜRİH-LONDRA ANTLAŞMALARI, ANAYASA VE KIBRIS CUMHURİYETİNİN KURULUŞ SÜRECİ.....	66

1. ZÜRİH VE LONDRA ANTLAŞMALARININ İMZALANMASI, ONAYLANMASI	67
2. ZÜRİH- LONDRA ANTLAŞMALARI VE KIBRIS CUMHURİYETİNİN TEMEL YAPISI.....	72
3. GARANTİ ANTLAŞMASININ HUKUKİ ÇERÇEVESİ.....	78
4. İTTİFAK ANTLAŞMASININ HUKUKİ ÇERÇEVESİ	80
5. KIBRIS CUMHURİYETİ ANAYASASI.....	82
1. Anayasanın Yetkilerinin Farklılığı	86
2. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının Revizyonu	89
3. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının Revizyonunda Büyük Britanya'nın Rolü	94
4. 1974'e Kadar Anayasal Gelişme- Toplumlararası Görüşmeler.....	96
VI. 1959-1960 ZÜRİH-LONDRA ANTLAŞMALARINDAN SONRA KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KADARKİ BM'İN ÇÖZÜM PLANLARI	98
A. ACHESON PLANI.....	98
1) Acheson Plan Taslağı.....	102
2) Acheson Planı 1	103
3) Acheson Planı 2	104
4) Acheson Final Planı	104
5) Değerlendirme.....	105
B. GALO PLAZA RAPORU	117
C. DEDEAĞAÇ-KEŞAN GÖRÜŞMELERİ	118
D. YUNANİSTAN TÜMENİNİN KIBRIS'TAN AYRILMASI.....	123
VII. ATİNA'NIN KIBRIS DARBESİ, KARAR VERME, UYGULANMASI, DARBENİN NEDENLERİ İLE DARBENİN ÖNCÜLERİ	128
A. MART 1970 VE DEVAMINDA ATİNA CUNTASININ III. MAKARIOS'A KARŞI SUİKAST GİRİŞİMİ DE DÂHİL DİĞER FAALİYETLERİ	128
B. DARBENİN PLANLANMASI, KARAR VERİLMESİ	131
C. 15 TEMMUZ 1974 TARİHLİ DARBE	136
D. KIBRIS TÜRK BARIŞ HAREKÂTI.....	139
VIII. GARANTİ ANTLAŞMASININ HUKUKİ GEÇERLİLİĞİ HAKKINDA YUNAN İDDİALARI	141

1) GARANTİ KURUMU	146
2) SÜRDÜRÜLEBİLİR DİPLOMASİ VE GARANTİLER	152

İKİNCİ BAŞLIK

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINDAN SONRA ÇÖZÜM PLANLARI, ANNAN PLANI VE KIBRIS'IN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ

I. KIBRIS TÜRK BARIŞ HAREKÂTINDAN SONRA ÇÖZÜM PLANLARI	159
A. KURT WALDHEIM DEĞERLENDİRME RAPORU	159
B. BUTROS GALİ FİKİRLER DİZİSİ	160
C. KOFİ ANNAN PLANI.....	163
1) Annan Planı'na götüren olaylar	167
2) Annan Planı ve Özü	168
3) Sonuç ve Değerlendirme.....	186
D. CRANS MONTANA KONFERANSI	188
II. KIBRIS'IN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ	193
A. GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİNİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ	193
B. KIBRIS'IN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ SÜRECİNİN HUKUKİ BOYUTLARI	199
C. KIBRIS – AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ.....	203
D. AB FİNANSMAN	209
E. PROTOKOL 1	212

ÜÇÜNCÜ BAŞLIK

YUNANİSTAN VE GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİNCE KIBRIS DOYASININ ELE ALINMASI VE ARAŞTIRILMASI

I. YUNANİSTAN MECLİSİNİN “KIBRIS DOSYASI”NI AÇMASI.....	215
II. GÜNEY KIBRIS RUM KESİMİNDE KIBRIS DOSYASININ AÇILMASI.....	218
III. KIBRIS DOSYASININ TOPLAM SEKİZ CİLDİ YAYINLANDI	225

IV. GENEL BİR DEĞERLENDİRME.....	228
SONUÇ	241
EKLER.....	249
Ek: I. <i>Nikos A. Rolandis</i> 'in Siyasi Bürosundan 18 Ekim 2017 Tarihli Açıklamasının Çevirisi	249
Ek: II. Kıbrıs İçin Protokol Yunanca ve İngilizce Metin	257
Ek: III. Türkiye'nin Ada'ya Müdahalesinin Meşru Dayanağı 16 Ağustos 1960 Tarihli Garanti Antlaşması	262
Ek: IV. 10-11 Aralık 1999 Tarihli AB'nin Türkiye'ye Nihayet Aday Ülke Statüsü tanınan Helsinki Zirve Metni	264
Ek: V. NO. 5475. TREATY OF GUARANTEE. SIGNED AT NICOSIA ON 16 AUGUST 1960	267
Ek: VI. Kıbrıs Dosyası	269
Bibliyografya.....	273
YAZARIN ÖZGEÇMİŞİ	285

GİRİŞ

“... biz aslında savaş için değil, barış için ve yalnız Türklere değil,
Rumlara da barış getirmek için adaya gidiyoruz”.
20 Temmuz 1974 Bülent Ecevit.

“Hatta 1754’te Sultan, gücünü esasen Kıbrıs Türk nüfusuna da genişleten Yunan Başpiskoposuna ek ayrıcalıklar verdi.” (Μάλιστα, το 1754 ο Σουλτάνος παρεχώρησε επιπλέον προνόμια στον Ε/Κ Αρχιεπίσκοπο, που ουσιαστικά επεξέτειναν την εξουσία του και στον Τουρκοκυπριακό (Τ/Κ) πληθυσμό)¹”.

Başpapaz III. Makarios’un BM Güvenlik Konseyindeki konuşmasının bir bölümü: “Kıbrıs’ta bir iç mesele olarak kabul edilecek bir devrim olmadı. Cumhuriyetin bağımsızlığını ve egemenliğini ihlal eden bir işgal oldu. Ve Kıbrıs’ta Yunan subaylar olduğu sürece işgal devam ediyor {demektir} (...) Kıbrıs’taki olaylar Kıbrıslı Yunanlıların bir iç meselesi değildir. Kıbrıslı Türkler de etkileniyor. Yunan cuntasının darbesi bir işgaldır ve sonuç olarak tüm Kıbrıs halkı acı çekecektir: Hem Yunanlılar hem de Türkler”. 19.11.1974 tarihinde Başpapaz III. Makarios’un BM Güvenlik Konseyindeki konuşmasının bir kısmının çevirisidir. Bkz. Κρανιδιώτης, Ν.: Ανοχύρωτη πολιτεία, Κύπρος 1960-1974, τόμ. Β’, Ατina 1985, s. 393, 394.

Yunancası şöyledir: “Δεν έγινε επανάσταση εις Κύπρον, η οποία θα ηδύνατο να θεωρηθεί ως μία εσωτερική υπόθεσις. Ήτο μια εισβολή, η οποία παρεβίασε την ανεξαρτησίαν και την κυριαρχίαν της Δημοκρατίας. Και η εισβολή συνεχίζεται, εφ’ όσον υπάρχουν Έλληνες αξιωματικοί εις Κύπρον (...) Τα γεγονότα εις Κύπρον δεν αποτελούν εσωτερικήν υπόθεσιν των Ελλήνων της Κύπρου. Οι Τούρκοι της Κύπρου επηρεάζονται επίσης. Το πραξικόπημα της Ελληνικής χούντας είναι μια εισβολή και εκ των συνεπειών της θα υποφέρει όλος ο λαός της Κύπρου: Αμφοτέροι Έλληνες και Τούρκοι)²”.

Bu konuşmanın İngilizcesi aynen şöyledir: “I appeal to the members of the Security Council to do their utmost to put an end to this anomalous situation, which was created by the coup of Athens. I call upon the Security

¹ Ψυρούκης, Ν.: Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, εκδ. Επικαιρότητα, Ατina 1975, s. 179.

² 19.11.1974 tarihinde Başpapaz III. Makarios’un BM Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşma için bkz. Κρανιδιώτης, Ν.: Ανοχύρωτη πολιτεία, Κύπρος 1960-1974, τόμ. Β’, Ατina 1985, s. 393, 394.

Council to use all ways and means at its disposal so that the constitutional order in Cyprus and the democratic rights of the people of Cyprus can be reinstated without delay (...) the events in Cyprus do not constitute an internal matter of the Greeks of Cyprus. The Turks of Cyprus are also affected. The coup of the Greek junta is an invasion, and from its consequences the whole people of Cyprus suffers, both Greeks and Turks”.

“Ulusal adalet yoktur, yalnızca ulusal çıkarlar vardır!” Yunanistan Milletbaşı (Ethnarch) Eleftherios Venizelos (Ο Εθνάρχης Ελευθέριος Βενιζέλος): «δεν υπάρχουν εθνικά δίκαια αλλά μόνον εθνικά συμφέροντα»³.

2021 yılında Anastasiadis şunları söylüyor: *“Türkiye, iki devletli çözüm talep ederse, Türkiye için olumlu bir gündem olmayacaktır”⁴.*

“... 1979 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplantısında Türkiye her zamanki gibi Kıbrıs Rumlarına Güney Kıbrıs Rum Yönetimi diye hitap ediyordu. Rum temsilci Mavromatis buna kızdı. – ‘150 Birleşmiş Milletler üyesi bizi Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanıyor. Sizin tanımamanız önemli değil’ dedi. Buna rahmetli büyükelçi Orhan Eralp’in o müthiş İngilizcesiyle verdiği cevap hâlâ kulaklarımda: - ‘Kıbrıs sorunu bir aritmetik toplama işlemi değildir. Bir cebir denklemidir. Bu denklemin x’i de Türkiye’dir. Tüm dünya sizi tanısa bile Türkiye sizi tanımadıkça bu denklem çözülemez. Şimdi kendinize isterseniz ‘Kıbrıs Rum İmparatorluğu’ bile diyebilirsiniz.’ (Salonda gülüşmeler). İmparatorluk AB’ye kutlu olsun!”

Gündüz AKTAN’ın yazısından bir alıntıdır.

Türkiye’nin güneyinde bulunan Kıbrıs Adası, Avrupa, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Asya kavşağında, Akdeniz’de jeostratejik konumu dolayısıyla büyük bir uluslararası iletişim ve ulaşım merkezidir. Kıbrıs Adası, stratejik Akdeniz havzasının doğu ucunda (33’ doğu, 35’ kuzey) yer almaktadır. Avrupa, Afrika ve Asya’nın kavşak noktasında, Doğu, Rusya, Orta Asya ve Uzak Doğu ile Avrupa’yı birbirine bağlayan önemli ticaret yollarının hem çok yakınında hem de bu yolların üzerinde yer alan ve her yönüyle stratejik bir Adadır. Günümüzde Akdeniz’de ve Kıbrıs Adasıyla birlikte petrol ve gaz mücadelesinin, savaşlarının yaşandığı stratejik bir coğrafya ve mekândır. Kıbrıs Adası Doğu Akdeniz’in en büyük adası, bütün Akdeniz’in ise üçüncü büyük

³ <http://www.roumlouki.gr/epiloges/istoria/skhedio-atseson-mia-khamene-eukairia-gia-to-kupriako.html> (21.09.2014).

⁴ 16.05.2021, To BHMA Team gazetesi.

adasıdır. Kıbrıs Venedik idaresinde iken, 1 Ağustos 1571 tarihinde Türklerin eline geçer.

25 Mart 1821’de Yunanlıların Türklere karşı isyanında, Yunanlıların ifadesi ile “Kıbrıs Helenizm’i”, Yunanistan’ın bağımsızlık mücadelesine yardıma koşan ve ilk “bağımsız ulusal Yunan devleti kurulur kurulmaz, Yunanistan ile birleşme (enosis) arzusunu resmen” ifade eden Kıbrıslı Rumlardır⁵. Kıbrıslı Rumlar, İoannis Kapodistrias’a yaptıkları çağrının yanı sıra bir dizi sonraki eylemleriyle de Yunanistan ile birleşme arzularını dile getirirler. 1878’de Kıbrıs’ta ilk Britanya Valisinin karşılanmasında, Kıbrıs’ın 1863’te Britanya tarafından Yunanistan’a bırakılan İyon Adaları’nın kaderine sahip olacağı ümidi dile getirilir. 1919’da Başpapaz III. Kiril başkanlığındaki Kıbrıs Yasama Konseyi’nin Kıbrıslı Rumlar, Barış Antlaşmasının imzalanması sırasında Yunanistan ile birleşmeyi gerçekleştirmek amacıyla Londra’ya gider. Kıbrıslı Rumlar için Yunanistan’la “Birleşmek (enosis)” 18. ve 19. yüzyılların Avrupa romantik milliyetçiliği fenomeninin gerçekleştiği bir dönemdir. Geçmişte diğer bölgeler -İyonya Adaları, Girit, Makedonya, Menteşe (Oniki) Adaları- benzer birleşme hareketleri geliştirdiği ve gerçekleştirildiği görülmektedir⁶.

Kıbrıs, Türkiye’nin Güneyinde ve 40 deniz mil mesafede, Yunanlıların ve Batılıların doğusunda, “Doğu Akdeniz” olarak anılan bölgede yer alan ve 9.851 kilometrekarelik bir yüz ölçümüne sahip, üçüncü büyüklükte bir Akdeniz Adasıdır. Rodos’a 380 kilometre, Suriye’ye 90 kilometre Türkiye’ye sadece 75 kilometre uzaklıktadır ve Türkiye’nin Kıbrıs üzerindeki iddialarını güçlendirmek için haklı olarak kullanılması gereken gerekçelerden sadece biri de budur. Kıbrıs Adası, Avrupa, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Asya, kavşağında jeostratejik konumu dolayısıyla büyük bir uluslararası iletişim ve ulaşım merkezi olma özelliğine sahip olduğunu yukarıda söylemişim. Kıbrıs Adası, stratejik Akdeniz havzasının doğu ucunda (33’ doğu, 35’ kuzey) yer almaktadır. Avrupa, Afrika ve Asya’nın kavşak noktasında, Doğu, Rusya, Orta Asya ve Uzak Doğu ile Avrupa’yı birbirine bağlayan önemli ticaret yollarına çok yakındır.

Yunan tarafının iddiasına göre, Kıbrıs’ın 1956’daki toplam nüfusu 528.879 kişidir. Bunlardan ada sakinlerinin %78,8’ini (416,986 kişi) Ortodoks Hristiyan, %17,5 (92,642 kişi) Müslüman Türklerden ve %3,7 (19,251 kişi) diğer gruplardan (Ermeniler, Maronitler ve Latinler) oluşur. 1974’ten önce Kıbrıs’ta iki toplum -Türkler ve Rumlar-, adada yan yana, bazı yerlerde iç içe,

⁵ “Rum” terimi dini; “Ortodoks Hristiyan” anlamdadır. Etnik/ırk “Yunan” anlamında değildir.

⁶ Κρανιδιώτης, Γ.: Το Κυπριακό Πρόβλημα, 1960-1974, Θέμελιο, Atina 1984, s. 25.

karışık bir biçimde yaşarlar. 1946'dan 1956'ya kadar kentsel nüfusun sürekli artmasıyla birlikte bir "astifili" eğilimi olduğu görülür. 13.07.1957 tarihli Ethnos gazetesinde yayınlanan⁷ ve Kıbrıs'taki Büyük Britanya Yönetiminin Halkla İlişkiler Ofisi'nden 1956 nüfus sayımına ait verilere göre; Kıbrıs'ın toplam nüfusu yalnız erkekler olarak 44.882'dir. Bunun iki (2) katını alırsak, 90 bin gibi bir sayı ve nüfus ortaya çıkar. Müslümanlar -Türk etnik kökenli olarak kabul edilir- 15.102 erkek, Hristiyanlar -Yunan, Ermeni ve Maronit karışık fakat Hristiyan dini inancına sahip oldukları için hepsi "Yunan etnik kökenli" olarak kabul edilir- ise, 29.780 kişi erkek olarak nüfus sayımında kaydedilir⁸.

Kıbrıslı Türkler Sünni Müslüman, Kıbrıslı Yunanlıların çoğunluğu ise Ortodoks Hristiyan'dır ve bağımsız Kıbrıs Yunan Ortodoks Kilisesi'ne bağlıdır. Ayrıca Kıbrıs'ta Marunî Katolik Kilisesine bağlı bulunan Maruniler, Ermeni Apostolik Ortodoks Kilisesine bağlı Ermeniler ve Latin Katolik Kilisesine bağlı olan Latinler gibi küçük ırksal/etnik ve dini gruplar da mevcuttur.

Türkiye'nin Yunanistan ile ilişkileri, Türk dış politikasının önemli, ciddi ve en karmaşık meselelerindendir. Savunma ile güvenlik gibi alanlarda Türkiye'nin izlediği politikaları belirleyicidir. Fakat Türkiye'nin dış politikasında hesaba katması gereken yalnız ve tek devlet Yunanistan değildir. Ayrıca Yunanistan, Türkiye'ye karşı tek başına değil, AB'ni, özellikle Fransa, ABD'yi kısaca Batıyı yanına alarak, hatta Müslüman devletlerle de ittifaklar kurmak suretiyle Türkiye'ye karşı bir dış politika izlediği görülmektedir. Bu ilişkilerin diğer sektörlerdeki ve özellikle ekonomideki yan etkileri, Türk toplumunun hemen her alanını etkileyecek niteliktedir.

Yunanistan bakımından ise Türkiye ile ilişkileri, dış politikasının tek, en ciddi ve karmaşık meselesi olarak kabul edildiği görülmektedir. Yunanistan'ın dış politikasında savunma, güvenlik gibi alanlarda tek sorun, meşguliyet alanı ve tek belirleyici "doğudaki düşman ve tehdit" olarak ifade ettikleri Türkiye'dir. Bu ilişkilerin diğer sektörlerdeki ve özellikle ekonomideki yan etkileri, Yunan toplumunun hemen her alanını etkileyecek niteliktedir. Yunanistan'ın dış ilişkilerindeki hemen hemen her önemli tercihinin Yunan-Türk ilişkileri göz

⁷ Κασίνης, Ι.: Απομνημονεύματα του αγώνα της ΕΟΚΑ, 1955-1959, α' έκδοση, Εκδόσεις Ταμασός, Λefkoşa 2006, s. 209-211.

⁸ Karam, S.: "1831 Tarihli Kıbrıs Nüfus Defterlerine Göre Kıbrıs'ın Nüfusu" 15/09/2019 https://www.academia.edu/40425901/1831_TAR%C4%B0HL%C4%B0_OSMANLI_N%C3%9CFUS_DEFTERLER%C4%B0NE_G%C3%96RE_KIBRISIN_N%C3%9CFUSU (22.01.2021).; Atasoy Ahmet, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Nüfus Coğrafyası, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 15, 2011, s. 37.; Altan, M. H.: Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketi, Milli Arşiv Yayınları No: 1, KKTC 2000 s. 84.

önünde bulundurulurarak şekillendirilmesi ve Yunanistan'ın ısrarla iddia ettiği “kaybettiğimiz ama unutmadığımız vatanımız” ile “tehdit doğudandır” söylemleri dikkat çekicidir. “Yunanistan kafasını Türkiye'ye takmış durumdadır” demek abartılı olmaz.

19. yüzyılda Doğu sorununun, o dönem çökmekte olan Osmanlı Devleti'nin topraklarının bölüşülmesi ve dağılması ile diğer yeni devletlerin yanı sıra, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına yol açtığı bilinmektedir.

Türk-Yunan ilişkilerinin ve Kıbrıs meselesinin yalnız Türk-Yunan ilişkileri olmadığı, ikinci bir özelliğinin de üçlü bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Diğer bir deyişle, üçüncü taraf ya da kutup, Türkiye ile Yunanistan dışında, her zaman koruyucu ya da arabulucu güçler olarak ABD karşımıza çıkar. Günümüzde Avrupa Birliğinin enerji ihtiyacının da karşılanması bakımından önem arz eden Akdeniz'de AB'nin ve özellikle Fransa'nın aktif ve aleni olarak Yunanistan'ın yanında devreye girdiği görölmektedir. Kıbrıs konusunda, Britanya'nın özel bir rolü dikkat çekicidir. Diğer taraftan ağırlıklı olarak Yunanistan'ın çabalarıyla, Avrupa Birliği'nin üçüncü bir taraf, kutup haline getirme girişimleri gözlenmektedir. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından ve Yunanistan'ın ortaya çıkışından ve Lozan Barış Antlaşmasında kurulan dengeye rağmen küçücük Yunanistan, “Büyük Yunanistan'ı” kurmak “dört denize ve iki kıtaya hâkim” olmak için Türkiye'ye karşı Yunanistan'ın yayılmacı bir siyaset izlemesinin amacı, Yunanlıların ifadesi ile “kaybettiği, fakat unutmadığı vatanını!” yeniden ele geçirmek olduğu görülür. Bunu da geçmişte olduğu gibi tek başına değıl, ittifaklar kurarak başarabileceğini düşünmektedir.

Yunan-Türk ilişkileri siyaset, savunma, jeopolitik ilişkiler, enerji ve hukuk düzeyinde ele alınıp tartışılması gereken bir konudur.

Açıktır ki, siyasal bir strateji mutlaka tek bir siyasi merkezle, grupta ve yalnız bir siyasi uygulama ile ifade edilemez. Ne de herhangi bir siyasi yapı, belirli ve özel bir siyasi strateji üretebilir. Kalabalık siyasi kutuplar, merkezler, partiler ve diğerleri hatta bir devletteki “iç” çatışmalar ve “çelişkiler” yoluyla aynı stratejiye en iyi şekilde hizmet edilebilir.

Akdeniz, bölgesinin jeopolitik önemini yeniden tanımlayan ve aktörlerini önemli ölçüde etkileyen diplomatik ya da diplomatik olmayan bir sürü taraf, çatışmaların bir parçası olmuştur ve olmaktadır. Bölgedeki çatışmanın tipik bir örneği Kıbrıs meselesidir. Bugüne kadar Yunanlılar bakımından çözülmemiş bir mesele olarak görölen ve “Kıbrıs Sorunu” olarak anılan bu sorunu, teorik olarak adada var olan Türk ve Yunan eşit haklara sahip

olan bu iki toplumun uzun süredir aralarında devam eden sorunun kaynağı Yunanistan'ın yayılmacı siyasetidir. Aslında sorun 20 Temmuz 1974 günü gerçekleştirilen Barış Harekâtı ile sona ermiş ve Kıbrıs'a barış gelmiştir. Aynı zamanda Yunanistan'da cunta yıkılmış ve Yunanistan'a demokrasi gelmiştir. Kıbrıs'ı Yunanistan'a dâhil etme, Yunanlıların deyimi ile “enosis” isteği, Akdeniz'i ele geçirme ve Kıbrıslı Türkleri azınlık olarak görme arzularından kaynaklanan çıkar çatışmasından, velhasıl Yunanlıların ve Kıbrıslı Rumların rahat durmamasından kaynaklanan bir sürtüşmedir. Kıbrıs adası ve Akdeniz uluslararası aktörlerin yanı sıra anavatanlarının da bir çözüm bulmak için aktif olarak rol aldıkları diplomatik katılımları ve mesailerı söz konusudur. Yunanistan'ın arzusu ise meseleyi uluslararası bir mesele haline getirerek, Türkiye'ye baskı yapılarak, Türkiye'yi yalnızlaştırarak, tavize zorlamaktır. Bununla birlikte, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarının temsilcileri arasındaki müzakerelerde bugüne kadar Yunanlılar bakımından “kapsamlı bir çözüme ulaşılamadığı” için anlaşma olmadığı iddia edilmektedir.

Kıbrıs Sorunu ile ilgili siyasi, tarihsel ve hukuksal olayları Yunan kaynaklarından yararlanarak analiz etmekteki amacım özellikle Yunan tezlerini irdeleyerek, Türk tezlerinin, görüşünün geliştirilmesine katkıda bulunmaktır. Kıbrıs Adasının 1931 yılında başlayan sorunlar yumağını –Yunan tarafı 1974'teki Türk Barış Harekâtı ile başlatmaktadır! - uluslararası aktörlerin de katılımıyla en önemli plan ve önerilerinin kaydedildiği 2018 yılına kadarki bir zaman diliminin en önemli hatlarıyla incelenmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda Kıbrıs sorununa odaklanıyor ve sorunu çözmek için en son ve en önemli iki çabayı, 2004 Annan Planı ile 2017 Crans-Montana Konferansını elden geldiğince Yunanlıların değerlendirmelerini Yunanca metinlerden çeviri yaparak vermeye çalışacağım.

İlk bölümde Kıbrıs'ın kısaca tarihi incelenmektedir. Bölgedeki siyasi ve tarihi gelişmeleri daha iyi anlamak için, tarihi bağlamda, Osmanlı döneminden Başpapaz III. Makarios'a karşı darbeye ve günümüze kadar, temel siyasi ve hukuki meselelere değinilecektir.

Özellikle, Zürih-Londra Anlaşması ve bu antlaşmaların sonuçlarını, toplumlararası huzursuzluk, çatışmalar ve ardından gelen diplomatik gelişmeler ele alınacaktır.

Amacım 1959-1960 Zürih – Londra Antlaşmaları döneminden önceki ve Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin kurulmasından sonraki ilk aşamalarındaki ve daha sonraki (1960-1974) dönemlerde siyasi ilişkileri ve Kıbrıs'taki önde gelen siyasi güçlerin stratejilerini ve Yunan devletinin politik stratejilerini daha detaylı bir biçimde analiz etmektir. Yunanlıların, Türklere karşı bakış açılarını

ortaya koyan, Türkleri suçlamalarına ve iddialarına ilişkin bazı örnekleri şöyle sıralamak mümkündür: “Türkiye sadece Kıbrıs ile Yunanistan’ı tehdit etmiyor, Avrupa Birliği’nin bizzat kendisini tehdit ediyor. Tehdit, nefret ve bölünme retorığı derhal sona ermelidir!”, “Barışa şans tanınması için Türkiye’ye baskı yapınız.”, “Kıbrıs sorununun çözümünü destekliyoruz”.

19. yüzyılda adı geçen meşhur “Doğu Sorununun”, o dönem çökmekte olan Osmanlı Devleti’nin topraklarının bölünmesi beklentisinin, 1923 yılında diğer yeni devletlerin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasına yol açtığı bilinmektedir.

Yunanistan, kendi payına hiçbir şey müzakere etmediğini, aynı zamanda Türkiye’den hiçbir şey talep etmediğini, kendi egemenlik haklarını Türkiye ile müzakere etmeyeceğini bir tartışmaya, müzakereye katılmayı onlarca yıl reddederek ilan etmektedir. Bunun sonucu olarak Yunanistan “görüşmeler” ya da “müzakere” kavramı yerine, Türkçe’ye “istikşafı temaslar” ya da “istişari temaslar” ya da “zemin yoklayıcı temaslar” olarak çevirebileceğimiz kavramı kullanmaktadır. Yunanistan’ın bu kavramlar üzerinden dahi ortaya koyduğu taktikler ve asıl konudaki uzlaşmaz tutumundan dolayı görüşmeler de sonuçsuz kalmaktadır.

Çalışmamın bir bölümünü de esas itibarıyla ve özellikle Yunan Parlamentosunun 1988 yılında hazırladığı o zaman yayınlanmayan ve ardından Kıbrıs Rum Yönetiminin hazırladığı, Rum ve Yunan Meclis Araştırmaları 2011 yılında ciltler halinde yayınlanmaya başlamıştır. Bu konu üçüncü bölümde ele alınmaktadır. Velhasıl amacım Kıbrıs meselesinin iç yüzünü Yunan kaynaklarından araştırmak ve kamuoyu ile paylaşmaktır.

Mart 1964’te Kıbrıs’a BM Barış Gücü Askerleri (UNFICYP) gönderilir. 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulur ve ilan edilir. BM Güvenlik Konseyi bunun üzerine hemen Türklerin aleyhine olan 541 sayılı ve 18 Kasım 1983 tarihli, 550 sayılı ve 11 Mayıs 1984 tarihli kararları kabul edip yayınlar.

1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren ise “Kıbrıs” Avrupa Birliği Üyesi olur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde AB normları uygulanmaz, askıya alınır. Türkiye Cumhuriyeti de AB ile 1960’tan beri hala üyelik müzakeresi aşamasındadır, oylanmaktadır... Bu çalışmamda bunlara değinilmeye çalışılacaktır.

Bu çalışmamda ortak ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’nin oluşumuna aracılık eden olaylar tarihi, politik, hukuki ve diğer boyutlarıyla ele alınmaya çalışılacaktır. Zürih-Londra Anlaşmalarından kısa bir süre sonra 1963-1964

olaylarıyla iki toplum arasındaki barış sona erer. Özellikle, garantör devletler tarafından Başpapaz III. Makarios ve Kıbrıslı Rumlar yeni kurulan ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağlantısız bir politika izleme çabası üzerinde çalıştıklarını ifade ederler. Aslında bu Kıbrıs sorununu tamamen uluslararasılaştırma çabasıdır. Aynı zamanda, Başpapaz III. Makarios'un 1963 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının değiştirilemeyecek hükümlerinin revize edilmesi yönündeki önerisinin öncesinde ve sonrasında Türklere yapılan katliamlar düşündürücüdür. Büyük Güçlerin, Doğu Akdeniz'in hassas bölgesine dâhil olması, adanın stratejik önemi ve Akdeniz'de enerji kaynaklarının bulunması nedeniyle, Kıbrıs'ta çıkarları olan çeşitli devletlerden her türlü faaliyetlerde bulundukları görülmektedir. Bağlantısız bir dış politika geliştirmek ve iki toplumun ortak "Kıbrıs Devletinin" gerçek bağımsızlığına yol açacak bu tür koşulları yaratmak da zordur.

İzlenen yönteme gelince, belirli dönemi inceleyen Yunanca metinlere ulaşılmış ve bunlar incelenmiştir. Çünkü bu çalışmamda özellikle Yunan bakış açısını, savundukları tezleri ortaya koyarak, irdeleyerek, elden geldiğince Türk tezlerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktır. Bu çalışmamda asıl zorluğum, çalışmaya ayırabildiğim zaman, gerekli Yunanca literatüre ulaşmakta, bulma sorunu ve materyalleri toplamadaki karşılaştığım zorluklar olmuştur. Bu durum epey zamanımı almıştır...

Yunanistan bakımından kuzey sınırları boyunca uzanan "Demir Perde" devletleri, yaklaşık kırk yıl "kuzeyden gelen tehlike" olarak ilan edilir. Onun yerini bugün soğuk savaş sonrası Türkiye kastedilerek "doğudan gelen tehlike" alır. Batı Trakya'dan Adalar Denizine, Rodos, İstanköy ve Kıbrıs'a, Akdeniz'e uzanan bu bölgede Yunanistan sınırlarını genişletmeye -denizde ve karada sınırlarını- NATO'da müttefiki Türkiye'nin yaşamsal çıkarları aleyhine ve Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan hakları aleyhine genişletmeye çalışma kurnazlığında olduğu gözlemlenmektedir. Yunan kuvvetleri bu bölgede müttefiki Türkiye'ye karşı konuşlanırken, Türkiye'ye geçmişte olduğu gibi "kaybedilen ama unutmadığımız vatanımız" sloganı ile yayılmacı bir siyaset izlediğini ifşa ederken, Türkleri ve Türkiye'yi "tehlike" olarak addetmesi "düşman" olarak görmesi ve tanımlaması düşündürücüdür. 1930'lardan itibaren önce Britanya'ya karşı sonra 1950'lerden itibaren de komşusu ve NATO müttefiki Türkiye'ye ve Kıbrıslı Türklere karşı katliamları, Yunanistan'ın Kıbrıs Adası ile birleşme (enosis) arzusu ve hayali günümüzde de devam etmektedir.

Kıbrıs meselesinin hukuki, tarihi, kültürel, dini kimlik, ulusal kimlik, ekonomik, siyasi, sosyolojik, diplomatik, stratejik, askeri, enerji ve diğer yönleri

bulunmaktadır. Türkiye bakımından yaşamsal stratejik öneme sahip bir bölge olarak Akdeniz ve Kıbrıs, birçok imparatorlukların geçmişte, günümüzde de birçok devletin, kültürün egemenlik kurmak istediği bir coğrafyadır.

Kıbrıs sorunu, “uzun süreli sosyal çatışmalar” olarak adlandırılan çatışmalar kategorisine giren ya da ötekinin kimliğinin kabul edilmediği ve tanınmadığı için çözülmesi zor ve yoğun “köklü çatışmalar”dandır. Sonuç, nesilden nesile travmatik bir mağduriyet ve adaletsizlik duygusudur. Zamanla pekiştirilen ve iki toplum arasında büyük bir psikolojik boşluk yaratan uyumsuz hedefler mevcuttur. Kıbrıslı Türkler, Kıbrıslı Rumların ve Yunanlıların kendilerini önemsiz bir azınlık olarak gördüklerine ve Adanın Birleşmesi veya tam bir bütünleşmesine engel olduğuna ve Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türkleri ve genel olarak Türkleri, “Türk işgali”, Osmanlı fethi ve veya onun “geniş” özelemleri olarak değerlendirmekte oldukları görülmektedir.

Kıbrıs sorunun çözümü gerçekten zordur. Yunanlıların iddialarına göre, egemenlik, ülkenin bütünlüğü, kuvvet kullanmama yükümlülüğü, halkların kendi kaderini tayin etme hakkı, insan hakları ve azınlıkların korunması gibi ilkeler söz konusudur.

Kıbrıs Türk yönetimi çeşitli ara aşamalardan geçmiştir:

Genel Komite (1964-1967),

Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi (1967-1971),

Kıbrıs Türk Yönetimi (1971-1974),

Özerk Kıbrıs Türk Yönetimi (1974-1975),

Kıbrıs Türk Federal Devleti (1975-1983),

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 15 Kasım 1983.

Adanın Kıbrıs Türk kontrolündeki bölgelerinde uygulanan siyasi ve sosyal çerçeveyi belirlemek için her aşamada bu makamların organları tarafından bir dizi anayasal, yasama ve yürütme kararlarının alındığı belirtilmelidir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, devlet olmanın tüm koşullarını yerine getirmektedir ve Kıbrıslı Türklerin de bir devletlerinin olma hakkı vardır. Kıbrıslı Rumlarının devlet kurma hakları varsa, elbette Kıbrıslı Türklerin de kendi geleceğini tayin etme ve devlet kurma hakları vardır.

BİRİNCİ BAŞLIK

KIBRIS SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNE DAİR DİPLOMATİK ÇABALAR, BAĞIMSIZ ORTAK KIBRIS CUMHURİYETİNİN KURULUŞ ANTLAŞMALARI, KIBRIS CUMHURİYETİ ANAYASASI

I. 1878 SONRASI KIBRIS'TA TEMEL SİYASİ, TARİHİ GELİŞMELER VE TEMEL DİPLOMATİK ÇABALAR

Kıbrıs Adası, Britanya İmparatorluğunun eline geçtikten sonra 1830'da Yunanistan Devleti kurulur ve 1931 yılından itibaren Kıbrıs Adasındaki Rumlar, Yunanistan ile birleşme (enosis) faaliyetlerine başlar, önce İngilizler ve daha sonra da Kıbrıslı Türklere karşı bu faaliyetlerini devam ettirirler. Dolayısıyla ortaya çıkan Kıbrıs sorununun çözülmesine yönelik temel siyasi, tarihi ve diplomatik çabalar gündeme gelir. Bu çabaları tarihi süreç içinde aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür: A) Birinci Aşama 1878- 1960, B) İkinci Aşama 1960 – 1974, C) Üçüncü Aşama 1974 – 1983, Ç) Dördüncü Aşama 1983 – 2004.

A. BİRİNCİ AŞAMA 1878- 1960

1571 yılında Kıbrıs Adası Osmanlı Türkleri, başka bir ifade ile Müslüman Türkler tarafından fethedilir ve ilk Türk cemaati Anadolu'dan adaya yerleştirilir. 4 Haziran 1878 tarihinde Sultan Selim, 307 yıl (1571-1878) Türk egemenliğindeki Kıbrıs Adasını Britanya'ya bir bedel karşılığında kiraya verir. Osmanlı Devleti'nin mülkiyet hakkı devam etmekle birlikte, yönetim tamamen Britanyalıların eline geçer⁹.

1571'e geri dönersek, adada coğrafi olarak birbirinden ayrılmamış iki ana topluluk, sırasıyla 805-185 oranında Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk nüfus yaşamaktadır. Büyük şehirlerde bu iki topluluk, her birinin kendi dili, dini, eğitimi ve hukuk sistemine sahip olduğu farklı alanlarda uyumlu bir şekilde yaşarlar¹⁰.

1877-1878 savaşında Türkler, Ruslar tarafından yenildiğinde, Birinci Dünya Savaşının patlak vermesiyle Osmanlı Türkleri, Rus İmparatorluğunun ve Ortadoğu'nun izlenmesi için Kıbrıs'ın coğrafi olarak buna elverişli olması

⁹ “Ο Φάκελος της Κύπρου” 26 Ιουλίου 2012 http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

¹⁰ Διονυσίου, Γ. Α.: “Η Κύπρος επί τουρκοκρατίας (1571 – 1878)”, Αρχαιολογία και τέχνες, τεύχος 24, 1987.

nedeniyle Britanya İmparatorluğuna kiraya verir. Britanya, savaşta tarafsız kalmaya karar veren Yunanistan'a adayı vermeyi teklif eder ve sonunda Mustafa Kemal Atatürk yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin lideri olarak 1923 tarihli Lozan Konferansında bir denge politikası gereği Kıbrıs'ın Britanya'ya bırakılmasını kabul eder.

Kıbrıs Adasının Britanya'nın eline geçmesinden sonra ortaya çıkan sorunlardan biri, adanın tüm sakinlerinin aynı geçmişe, kökene ve aynı kültüre sahip olmaması dolayısıyla bu farklılıklar Adada günümüzde yaşanan yeni krizlere yol açar. Uzun yıllar boyunca, özellikle Kıbrıs Rum Kilisesi ile adanın eğitilmiş elitleri arasında, Yunanistan ile "birleşme vizyonu, Büyük İdeal (Büyük Fikir) hakkında Rum ve Yunanlılar arasında yoğun ve uyumlu bir diyalog gözlenmektedir. Bugün bile Yunanlıların "Büyük Yunanistan" ve "Büyük İdeallerinden" vazgeçemedikleri görülmektedir. "Büyük Fikir/İdeal" hakkında Yunanlı yazar *Angelos Al. Athanasopoulos* 22.03.2021 tarihinde şunları yazmaktadır: "Bizim temel sorunumuz, 'salgın sisi' içinde nereye gitmek istediğimizi veya bugünden 200 yıl sonra Yunanistan'ın ne olmasını istediğimizi göremememizdir"¹¹.

Yunanlı yazar *Kranidiotis* ise, Haziran 1878 Berlin Antlaşması ile, ada yönetiminin Osmanlı İmparatorluğundan, Britanya İmparatorluğu'na geçişinin onayladığını ileri sürmektedir¹².

Yunanlı yazar *Papapoliviu*, Osmanlı İmparatorluğu'nun 1914'te Almanya ile ittifakından sonra Büyük Britanya, Antlaşmayı tek taraflı olarak feshederek Kıbrıs'ı ilhak eder ve bir yıl sonra, Britanya hükümeti Kıbrıs'ı Yunanistan'a bırakmak ister, ancak bu önerinin Yunan hükümetince reddedildiği iddiasında bulunmaktadır¹³.

Kranidiotis'e göre, Adadaki Türk haklarının geri çekilmesi ve Kıbrıs'ın Britanya yönetimine geçmesi, Kıbrıslılar için daha iyi bir yaşam için umutları artırsa da Yunanistan ile birleşme arzuları azalmaz. Yunanlıların belki de Yunan egemenliğini, Yunanistan'la birleşme hayallerini ifşa etmemek perdelemek için ortaya attıkları bir görüşe göre, bölgedeki Helenizm'in aşırı bir biçimde vergilendirilmesi ve "Rumların ortadan kaldırılma duygusu", Rumların Britanya'ya karşı Ekim 1931'de ayaklanması ve hareketlenmesine neden olur¹⁴.

¹¹ Αθανασόπουλος, Άγγ. Αλ.: "Μεγάλη Ιδέα" 22.03.2021 <https://www.tovima.gr/2021/03/22/opinions/megali-idea/> (18.05.2021).

¹² Κρανιδιώτης, Γ.: Το Κυπριακό Πρόβλημα, 1960-1974, Θεμέλιο, Ατina 1984, s. 25.

¹³ Παπαπολυβίου, Π.: "Το Κυπριακό Ενωτικό Κίνημα 1830-1955", Η Καθημερινή, 26 Ιανουαρίου 2014, <http://www.kathimerini.gr/553976/article/epikairotha/ellada/to-kypriako-enwtiko-kinhma-1830-1955> (02.05.2015).

¹⁴ Κρανιδιώτης, 1984, s. 25, 27.

Britanya, Rumların 1931 isyanını bastırır ve bölge sakinlerinin sivil özgürlüklerine kısıtlayıcı koşullar getirir. Kıbrıslı Rumların Büyük Britanya'nın yanında savaştığı ve savaşın sona ermesinden sonra Yunanistan ile birleşme beklentilerinin karşılanacağını umarak İkinci Dünya Savaşında İngilizler ile birlikte hareket ederler¹⁵.

Ancak Kıbrıslı Rumların, umutları bir kez daha suya düşer. Britanya, Kıbrıs'ta halkların kendi kaderini tayin hakkını kullanmalarını reddeder. Büyük Britanya'nın halkların kendi kaderini tayin ilkesini uygulamayı reddetmesi, Kıbrıs Rum toplumunun İngilizlere karşı seferber olmasına ve örgütlenmesine yol açtığı iddia edilir. Kıbrıslı Rumların siyasi faaliyetlerinin yoğunlaşmasıyla eş zamanlı olarak Kıbrıs Türk toplumunun Kıbrıs'taki milliyetçiliği, siyasi konumları Türkiye'deki siyasi partilerden esinlenen partilerinin kurulması gibi eylemlerle güçlendirilir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, İngilizlerin Kıbrıs Türk toplumunun kendi kaderini tayin hakkını desteklemelerine ilişkin tavrı Kıbrıslı Rumlarınkine, Rum çıkarlarına aykırıdır¹⁶.

Yunan ve Rumların “Kıbrıslı Savaşçılar Ulusal Örgütü (bundan sonra EOKA olarak anılacaktır)” ismini verdikleri hukuk dışı “silahlı kurtuluş mücadelelerinin”, Yunanistan ile birleşme (enosis) temel talebi ile başlaması, İngiliz sömürgeciliğine karşı genel bir hoşnutsuzluğun ifadesi olduğu Yunanlılarca iddia edilmektedir¹⁷. 1878'ten itibaren Kıbrıs, bir “Özel Rejim” altında yönetilir. 1878 tarihli Osmanlı-Britanya Antlaşması, Kıbrıs'ın Britanya tarafından bir “vilayet ve işgal nesnesi” olarak tanımlanır. Britanya'nın egemenliği “mutlak” değildir. Türklerin Sultanı, Kıbrıs'ta “yüksek hükmedenin hâkimi” olarak tanınır. Kıbrıslı Başpapazın “millet-başlılık hakları, Kıbrıs Adası, Osmanlı Türkleri tarafından fethedildiği tarihten itibaren tanınmaya başlar. Britanya İdaresi tarafından da bu haklar itiraz edilmeden kabul edilir ve tanınmaya devam eder¹⁸.

Yunanlı yazar *Georgis*'e göre, Kıbrıslıların Rum ulusal iddiaları Britanya işgali sırasında -ve hatta ondan önce- Kıbrıslıların kalıcı hedefi, Yunanistan ile Kıbrıs'ın birleşmesidir. Elbette, “Kıbrıs Rumlarının Yunan devriminin ardından şekillenmeye başlayan Yunanistan'la birleşme düşüncesi ve talepleri elli yıl boyunca, 20 Temmuz 1974 gününe kadar pekiştirilir”. Yine *Georgis*'e göre, Kıbrıslıların Yunanistan'la birleşme duygularını kamuoyuna

¹⁵ Morgan Tabitha, *Sweet and Bitter Island: A History of the British in Cyprus*: I. B Tauris & Co, London 2010, s. 134.

¹⁶ Τζερμιάς Ν.: *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*, Τόμος Α', Εκδόσεις Libro, Atina 2001, s. 123-130.

¹⁷ Θεοφάνους, Ανδ.: *Η Κύπρος Στην ΕΕ και Στο Νέο Διεθνές Περιβάλλον*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2000, s. 314.

¹⁸ Κρανιδιώτης, Ν.: *Δύσκολα χρόνια: Κύπρος 1950-1960*, Εστία, Atina 1981, s. 21.

açıklamak için ilk fırsat 1846'da Larnaka'da Yunanistan Konsolosluğunun açılmasıyla verilir. Adada ilk kez Yunan bayrağını göndere çekme töreni, Yunanistan lehine sıcak etkinlikler için bir fırsat olarak değerlendirilir¹⁹."

1907 yılında, Britanya'nın sömürgelerden sorumlu Bakan Yardımcısı Churchill, Kıbrıs Adasını ziyareti sırasında, "Yunan kökenli olan Kıbrıs halkının ana vatanı olan Yunan devleti ile birleşme idealine sahip olması doğaldır. Bu ideali gerçekleştirmek için de tutkuyla uğraşması doğaldır" dediği Yunanlılarca iddia edilmektedir²⁰.

Britanya yönetiminin ilk yıllarından bu yana Kıbrıslı Rumların siyasi ve dini liderliği belgelerle, bildirilerle, kararlarla, protestolarla, hatta silahla, kan dökerek Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi için taleplerini ortaya koydukları görülmektedir. Bu talepler karşısında Britanya'nın 1914 yılına kadar verdiği cevap, "Kıbrıs Osmanlı İmparatorluğuna aittir ve Britanya, Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili ve Yunanistan'la birleşmesine karar veremez, Britanya Kıbrıs'ın kaderini belirleyemez, "mesele kapanmıştır" şeklinde olur²¹.

Britanya, 5 Kasım 1914 tarihinde Türkiye'nin Almanların yanında savaşa katılmasını bahane ederek, Kıbrıs'la ilgili 1878 tarihli anlaşmayı iptal ettiğini, Kıbrıs'ı ilhak ettiğini açıklar ve Kıbrıs Adasında "mutlak egemenlik" ilan eder. 1914 yılında Britanya adaya tamamen el koyar. Kıbrıs'ın bir bütün olarak Britanya'ya bağlanması, 1914 yılında Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşına Almanyanın yanında dâhil olmasıyla gerçekleşir. Şubat 1915 yılında Britanya Yunanistan'la, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını müzakere eder. Şubat 1915'te Britanya, Entete²² tarafında Yunanistan'ın savaşa girmesi karşılığında Yunan hükûmetine Kıbrıs'ı devretmek istediği önerisini bildirir. 17 Ekim 1915

¹⁹ Γεωργής, Γ.: Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα, Ατina 1999, s. 75.

²⁰ "Ο Φάκελος της Κύπρου" Online (07.09.2014).

²¹ "Ο Φάκελος της Κύπρου" Online (07.09.2014).

²² Birinci Dünya Savaşında Entente ittifakı (gönülden anlaşma, Entente Cordiale) İngiltere, Fransa ve Rusya arasında gerçekleştirilir. Devletlerarası toplumda Büyük Güçler arasında yoğun bir rekabet yaşanır. Bunun sonucu olarak, Avrupa iki ana kampa bölünür. Bir tarafta Entente ittifakı başka bir deyişle itilaf devletleri: Britanya, Fransa ve Rusya, diğer tarafta ise Merkez Güçlerin ittifakı: Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya yer alır. Merkez Güçlerin ittifakına Bulgaristan ile Türkiye de katılır. İtilaf devletleri saflarına almak için Yunanistan ile Sırbistan'a baskı yapar. İtilaf devletlerine Sırbistan, Belçika, Japonya 1914'te, İtalya 1915'te, Yunanistan ve Amerika Birleşik Devletleri 1917 yılında dâhil olurlar. Birinci Dünya Savaşı İtilaf (Entente) Devletleri'nin zaferiyle 1918 yılında sona erer. Bu konuda bkz. <http://www.agiasofia.com/1922/1922c.html> (18.09.2014).;

<http://thesecretrealttruth.blogspot.com/2012/05/02051919.html#ixzz3DfWnOyS9> (18.09.2014).; http://hromatopoios.blogspot.com/2010/04/blog-post_25.html#ixzz3DflcnMVy (18.09.2014).; http://hromatopoios.blogspot.com/2010/04/blog-post_25.html#ixzz3DflOhMI9 (18.09.2014).; http://hromatopoios.blogspot.com/2010/04/blog-post_25.html#ixzz3DfkzwSIE (18.09.2014).; http://hromatopoios.blogspot.com/2010/04/blog-post_25.html#ixzz3DfkLwWjs (18.09.2014).

tarihinde Britanya Dışişleri Bakanı Edward Grey, “Eğer Yunanistan, müttefikler yanında savaşa doğrudan katılacak olur ise” Kıbrıs’ı Yunanlılara devredeceklerini Yunanistan’a bildirir. Bu son teklifi, o dönemin Aleksandros Zayimis hükümeti kabul etmez. Bu öneri, dönemin Yunan hükümeti -kraliyet yanlısı ve popülist Aleksandros Zayimis hükümeti- ısrarla Yunan sarayının Alman dostluğuna inanır ve Britanya’nın teklifini reddeder. Yunanistan’daki iç siyasi çatışmaları ve Balkanlar’daki savaşın getirdiği gelişmeler nedeniyle 27 Haziran 1917’ye kadar Yunanistan’ın Birinci Dünya Savaşına Entente Devletleri yanında katılmasını engeller²³.

Yunanistan, nihayet İtilaf devletleri saflarında Birinci Dünya Savaşı’na girer. Yunanlıların iddiasına göre, nüfusunun büyük bir çoğunluğu Yunan olmasına rağmen, Britanya İmparatorluğu’nun bir parçası olarak kalan Kıbrıs anakarasının vaat edildiği halde Yunanistan’a verilmediği iddia edilir. Britanya Başbakanı *Lund George*, Versay anlaşması çalışmalarının yapıldığı Dörtler Konseyi’nde şunları söyler: “Benim amacım, Kıbrıs Adasını Yunanistan’a vermektir. Türklere gelince, onlara karşı hiçbir tereddüdüm yoktur. Onların çöle dönüştürdükleri bir ülkede hiçbir hakları olamaz”. 1920 yılında Türkiye, Birinci Dünya Savaşının bir kaybedeni olarak, “Sevr Antlaşmasını imzalar”. Sevr Antlaşmasının 15. ve 17. maddeleri uyarınca, Türkiye, Britanya tarafından Kıbrıs adasının ilhakını kabul ederken, Kıbrıs üzerinde sahip olduğu bütün haklarından, tüm mülkiyet haklarından ve unvanlarından feragat ettiği Yunanlılarca iddia edilmektedir²⁴.

Yine Yunanlıların iddiasına göre, Sevr Antlaşmasından sonra bu durum, 1923 yılında Lozan Barış Antlaşması ile teyit edilir. Kıbrıs, artık Britanya’nın işgali ve idaresi altındadır. Türkiye, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasının 20. maddesi uyarınca Kıbrıs’ın, Britanya tarafından ilhakını tanır. 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasıyla Kıbrıs, Britanya’nın “egemenliğine ve yönetimine” terk edilir (20. md²⁵.) ve 16. madde²⁶ hükmü uyarınca Türkiye “sınırları ötesinde olduğu gerekçesiyle herhangi bir hak talep etmeyecektir²⁷”.

²³ Μηλιός, Γ.: Ο Ελληνικός κοινωνικός σχηματισμός, Από τον επεκτατισμό στην καπιταλιστική ανάπτυξη, εκδ. Εξάντας, Ατina 1988, s. 267-282.; Μηλιός, Γ. / Κυπριανίδη, Τ.: “Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική των Τεύχος 25, περίοδος: Οκτώβριος- Δεκέμβριος 1988 http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=234&Itemid=29 (11.09.2014).

²⁴ “Ο Φάκελος της Κύπρου” Online (07.09.2014).

²⁵ Madde 20 — “Türkiye, Britanya Hükümetince Kıbrıs’ın 5 Kasım 1914’te açıklanan ilhakını tanıdığını bildirir”.

²⁶ Madde 16 — “Türkiye işbu Andlaşmada belirlenen sınırları dışındaki tüm topraklar ile bu topraklardan olup gene bu Andlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki Adalarda —ki bu toprak ve Adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da

10 Mart 1925 tarihinde Britanya Kraliyet Kararnamesi ile Kıbrıs, "Crown Colony", "İngiliz kraliyet kolonisi" olarak ilan edilir. Adaya ilk Türkiye Cumhuriyeti konsolosluğu açılır. 21 Ekim 1931 tarihinde Kıbrıs'ta Rum tarafının sokak protestoları başlar. Ancak çok kısa bir sürede, bu protestolar Yunanistan ile birleşme isyanına dönüşür ve Kition Despotu Yunanistan ile birleştiklerini ve Britanyalı yetkililere itaatsizlik ve direnme ilan eder. Protestolar beş gün boyunca sürer. Kıbrıslı Rumlar, Britanya valisinin konağını ateşe verirler. Bunun üzerine Britanya önlemlerini ve politikalarını sertleştirir. 1000 kişi üzerinde Kıbrıslı Rum gözaltına alınır ve bunlar cezaevine gönderilir. Birçok Rum ileri gelen ile dini lider yerlerinden, görevlerinden edilir. Kıbrıs Rum Komünist Partisi, yasadışı ilan edilir ve liderleri tutuklanarak sürgüne gönderilir. Britanya, Kıbrıs Adasında Yunan tarihinin öğretilmesini ve Yunan bayrağının göndere çekilmesini de yasaklar. Britanya valiliğinin yeniden inşası için, Rumların da bir miktar ödeme yapmaları istenir. Olağanüstü hâl ilan edilir ve bu önlemler sekiz yıl sürer. Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesine (enosis'e) karşı olduklarını açıklar²⁸.

Britanya, "birlikte yönetim" olarak ifade edilen bir sistemin yardımı ile Kıbrıs'ı yönetir. "Yasama" ve "Yürütme" olarak ifade edilen "İki Kurula" dayalı olarak Kıbrıs yönetilir. 1925'ten sonra, "Yasama" 12 seçilmiş Rum'dan, 3 seçilmiş Türk'ten ve "resmi üye" olarak adlandırılan 9 İngiliz'den oluşur. Bu sistem ile Kıbrıs Adasındaki her iki etnik grubun "nispi temsil" yöntemiyle hükümet etmeleri güvence altına alınır. Yunanlıların iddiasına göre, Kıbrıs'ın "Yunanistan ile birleşme (enosis) arzusu birçok kez Rumlarca Kıbrıs Parlamentosunda dile getirilir²⁹".

1939'da İkinci Dünya Savaşı arifesinde İngilizler, Ortadoğu'nun kontrolü için stratejik önemi olan adanın ellerinden çıkmaması için, özerklik vaadinde falan bulunmaya başlar, fakat Kıbrıslı Rumlar, Yunanistan'la birleşmekten yanadır. 1943'te Britanya güdümünde "Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu (KATAK)" kurulur. 1944 yılında Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Milli Türk Halk Partisini kurar.

İkinci Dünya Savaşı'na kadar Yunan Devleti Kıbrıs'la pek ilgilenmez gibi görünür. Kıbrıslı Rumlar eliyle Yunanistan'la birleşme stratejisine gider. Fakat daha sonraları önce Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi mücadelesini hazırlamaya başlar. Bu bakımdan Rum milliyetçi örgütlenmeleri gündeme gelir

saptanacaktır- her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve senetlerden vazgeçtiğini açıklar. İşbu Maddenin hükümleri komşuluk nedeniyle Türkiye ile ortak sınırı bulunan ülkeler arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmaz".

²⁷ "Ο Φάκελος της Κύπρου" Online (07.09.2014).

²⁸ "Ο Φάκελος της Κύπρου" Online (07.09.2014).

²⁹ Bkz. Κρασιδίωτης, 1981, s. 17.; Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

ve Kilise bu konularda öncülük eder ve çok etkili olur. 1946 yılında Kıbrıs'ta, "Kıbrıs Ulusal Partisi" kurulur. Kıbrıslı Rumların 1931 ayaklanmasında, zaten Kıbrıs Adasının Yunanistan'la birleşmesi talebi vardır³⁰.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Kıbrıslı Rumların çoğu Britanya ordusuna gönüllü olarak katılır ve çeşitli cephelerde ve özellikle Orta Doğuda, Kuzey Afrika'da ve İtalya'da çarpışır. Ayrıca önemli sayıda Kıbrıslı Rum, "Yunan ordusuna gönüllü olarak Yunanistan ile Arnavutluk sınırında çarpışmalara katılır ve daha sonra da Alman Nazi işgaline karşı çeşitli direniş gruplarına katılarak, Yunan halkının mücadelesinde yer alırlar³¹".

Mayıs 1945'de İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden sonra, Britanya, yeni anayasa taslağı ile Kıbrıslılara "idari özerklik" önerir. Fakat doğrudan kendi kaderlerini tayin etme ve uygulama haklarından mahrum bırakır. Bu proje Kıbrıslı Rumlara, "Meclis Toplantısı 1947-1948" sırasında sunulur. Fakat Kıbrıs Rum halkı tarafından reddedilir. Konferansın sonuçları Kıbrıs Rum tarafının katılımcıları Britanya'nın önerisini reddeder. Kıbrıs Türk tarafı da kendi taleplerini dile getirir. 1948 yılında Lord Winster Planı gündeme gelir. Kıbrıs Kilisesinin Kutsal Sinod'u, Kıbrıs Rumlarının siyasi geleceğine yönelik iradesini ifade etmek için referandum yapmaya karar verir, aslında yerel yönetime kendi teşkilatını üstlenmesi çağrısında bulunur³².

Kıbrıs'ta ilk rejim reformu girişimi 1947'de "Winster Anayasası" ile gerçekleşir. Bu esasen önemli bir değişiklik değildir. Britanya valisinin önemli yetkilerine sahip sıradan bir sömürge anayasasıdır. Sonunda Winster girişimi başarısızlıkla sonuçlanır, ancak adanın iç siyasi yaşamını harekete geçirir. Koşulların değiştiği mesajını ilk alan Kıbrıslı Rumlar olur. 13 Temmuz 1948'de Kıbrıs Kilisesi Meclisi, "Ulusal birlik mücadelesini desteklemek için bir Millet-başı Konseyi" kurar. İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden sonra, Kıbrıslı Rumlar, bağımsızlık ve Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi ulusal hedeflerine tekrar odaklanır. Bu amaçla, 1946'da Londra'daki Britanya hükümeti ile temasa geçerler. 1948'de Britanya hükümeti, Kıbrıslı Rumların mutlak çoğunluğa sahip olacağı bir Yasama Meclisinin kurulmasıyla, iç özyönetim için anayasal bir çerçeve önerir. *Hrisostomidis*'in iddiasına göre, "Kıbrıs halkının kendi kaderini tayin hakkından uzak olan bu öneriyle Britanya, sömürgeciliğini meşrulaştırmayı amaçlar". Rumlar, bu öneriyi de reddeder³³.

³⁰ "Κύπρος: Έτσι για να θυμόμαστε"

http://www.anarkismo.net/newswire.php?story_id=1254&print_page=true (18.09.2014).

³¹ "Ο Φάκελος της Κύπρου" Online (07.09.2014).

³² Παπαπολυβίου, Π.: Ιστορία της Κύπρου στα χρόνια της Αγγλοκρατίας 1878 – 1960, Λefkoşa 2006, s. 52.

³³ Χρυσοστομίδης, Κ.: *Το Κράτος της Κύπρου στο Διεθνές Δίκαιο*, Αvτ. Σακκουλα, Αtina 1994, s. 169, 170.

1948 yılında Kıbrıs'ta gelecekteki gelişmeler için bir dönüm noktası olmaya aday gibidir. 1948 yılında Makarios, Kition Despotudur ve Ekim 1950'de Başpapaz seçilir. Başpapaz III. Makarios olarak anılmaya başlanır³⁴. Kıbrıs Rumlarının –dini, etnik, siyasi- lideri, Kıbrıslı Rumların Millet-başı, Kıbrıs'ın 30 yıllık tarihine bir din adamı olarak uzlaşmazlığı ile damgasını vurur.

Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi mücadelesini hazırlamaya başlayan Yunanistan, bu bakımdan milliyetçi örgütlenmeleri gündeme getirir ve 1946 yılında Kıbrıs'ta, "Kıbrıs Ulusal Partisi" kurulur. 1950 yılında Kıbrıslı Rumlar Yunanistan ile Birleşme konusunda bir referandum gerçekleştirir. 1950 yılında Kıbrıs "Millet-başılığı (ethnarhlığı, Ethnarch) olarak ve AKEL'in de desteğiyle bir referandum düzenlenir. Bu arrada hemen söyleyeyim ki, Yunanlıların iddiasına göre, "Kıbrıs'ta işlenebilir arazinin %75'i Kiliseye aittir". Kıbrıslı Türkler dışında, Kıbrıs'taki Yunan ve Kıbrıslı Rumların %96'sı Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi yönünde oy kullanır³⁵. 1950 yılında Türkiye ve Yunanistan Kore'ye asker gönderir. 1952 yılında Türkiye ile Yunanistan NATO'ya birlikte üye olurlar. 1923 tarihli Lozan Barış Konferansında benimsenen denge politikası gözetilir. Aralık 1950'de Başpapaz III. Makarios'un seçimden sadece iki ay sonra, EOKA'nın lideri Grivas, Atina'da Yunanistan Genelkurmay Başkanı Orgeneral G. Kosmas ile görüşür ve Kıbrıs'ta "silahlı mücadelenin" başlaması konusunda anlaşılır. Böylece Yunanistan Genel Kurmay Başkanının rızası alınmış olur. Uluslararasılaşma politikası ile birlikte, Kıbrıs Rum ve Yunan tarafı, siyasi liderlik odaklı, Britanya ile Türkiye'yi sonunda "Self-determinasyon"a dayalı siyasi bir çözümü kabul etmeye zorlamak için Kıbrıs'ta Yunan ve Rumlar tarafından "silahlı mücadele örgütlenmesine gidilir ve şiddetin bir araç olarak kullanılması yöntemi" tercih edilir. 1950'li yılların ortalarında Kıbrıs Adasında silahlı terör örgütü EOKA kurulur ve kanlı eylemlerine başlar. Dönemin Başpapazı III. Makarios başkanlığındaki Millet-başılık tarafından Kıbrıs'ın, Yunanistan ile birleşme referandumunun gerçekleştirilmesi kararı alınır ve 15 Ocak 1950'de referandum gerçekleştirilir. Kıbrıslı Rumlarının %95,71'i Yunanistan'la Birleşme lehinde oy kullanır. Bunların arasından bazı Kıbrıslı Türkler ve Ermeniler (ayrıca Katolikler ve Maruniler) de oy kullanır. Referandum herhangi bir önemli sonuç getirmez. Vali Wright, 04.02.1950 tarihinde referandum sonuçları kendisine tebliğ edildiğinde, Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesinin Britanya için "kapatılmış" bir konu olduğunu ifade eder. Kıbrıs Rumlarının çoğunluğunun

³⁴ "Ο Φάκελος της Κύπρου" Online (07.09.2014).

³⁵ "Κύπρος" Online (18.09.2014).

demokratik olarak ifade edilen arzusunun tartışılmaz olan referandumun sonuçları tartışmalı hale gelir. Bu kampanyanın sonuçları Kıbrıslı Rumlar için hayal kırıklığı yaratır³⁶.

15 Ocak 1950 günü gerçekleştirilen birleşme referandumundan sonra, Başpapaz III. Makarios, 1953 yılında ilk kez, Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna Kıbrıs meselesinin tartışılması için başvuruda bulunur. Yunanistan hükümeti, bu başvuruyu desteklemez, reddeder³⁷.

Yunanistan'ın, Kore Savaşı'na (1950) ve NATO'ya katılımı (1952), EOKA'nın ölümcül eylemlerinin başladığı 1950'lerin ortalarına kadar operasyonlarını ertelediği görülmektedir. 20 Ekim 1950'de III. Makarios, Kıbrıs Baş-papazlığını devralırken, Yunanlıların iddiasına göre, Kıbrıslılar, BM'ye ve Britanya'ya yönelik şöyle seslenirler: “Barışçıl adımlarla sömürge karşıtı mücadelemize devam edeceğiz”. 16 Aralık 1952 tarihli bir BM kararı, halkların kendi kaderini tayin etme ilkesini ve hakkını tanıır³⁸.

Kıbrıs meselesinin uluslararasılaşma politikası Papagos hükümeti tarafından 1953 yılında başlatılır. 22 Aralık 1953 tarihinde Yunanistan hükümeti, Kıbrıs sorununu en iyi şekilde ve en etkili gördüğü şekilde idare edeceğini Britanya'ya bildirir³⁹.

Şubat 1954'te Ankara, Atina'ya BM'e yapılacak her türlü başvuruya karşı olduğunu ve Kıbrıs ile ilgili gelecekteki herhangi bir müzakereye katılmak istediğini bildirir. 28 Temmuz 1954 tarihinde Britanya Koloniler Devlet Bakanı Müsteşarı Henry Chopkinson Avam Kamarasında gerçekleştirdiği bir konuşmasında Kıbrıs'ın stratejik değeri olan bir ada olduğunu ve bu yüzden kendi geleceğini tayin etme hakkının asla olamayacağını anlatır. Yunanistan, 1954'te Birleşmiş Milletlere verdiği bir dilekçe ile Birleşmiş Milletlerden “Kıbrıs halkının durumunda, halkların kendi geleceğini tayin etme (self-determinasyon) ve eşit haklar ilkesinin uygulanmasını” ister. 17 Aralık 1954 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Yunanistan'ın talebini reddeder. Böylece 1 Nisan 1955 tarihinde EOKA'nın katliamları ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etmek için silahlı faaliyetleri başlamış olur⁴⁰.

1954 yılında Yunanistan'ın Birleşmiş Milletlere başvurması, Kıbrıs konusunda halkların kendi kaderini tayin etme hakkının uygulanmasını talep

³⁶ Κατσώνης, Κ.: Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας, Larnaka 2002, s. 74.

³⁷ “Ο Φάκελος της Κύπρου” Online (07.09.2014).

³⁸ Αγγελάκης, Ν.: “Το Κυπριακό μέχρι σήμερα” 13.11.2002
<http://www.kairatos.com.gr/kypros.htm> (14.11.2020).

³⁹ Κρανιδιώτης, 1981, s. 65, 66.

⁴⁰ “Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών”
<http://www.egolpion.com/eoka.el.aspx#ixzz35ncXQfqg> (28.06.2014).

etmesi ve konuya Türkiye, Britanya ve diğer devletlerin müdahaleleri ile Kıbrıs sorunu uluslararası bir nitelik kazanır⁴¹.

15 Aralık 1954 günü Kıbrıslı Rumların kendi kaderini tayin etmelerine ilk karşı gelinen tarihtir⁴².

Yunanistan Başbakanı General Papagos, ABD'nin Kıbrıslıların kendi kaderini tayin etme talebini teşvik etmek için zamanı uygun görmemesine rağmen 1954'te Kıbrıs halkının temsilcisi olarak BM'ye başvurur. ABD'nin bu durumu, esasen tartışmanın ertelenmesine ve konunun, Britanya ile Yunanistan hükümetlerince ele alınması için zaman tanınması gerekçesiyle BM Genel Kurulunun bir sonraki oturumuna sevk edilmesine karar verilir. İlk itirazda, Yunanistan Kıbrıs sorununun uluslararasılaşmasını hedefler⁴³.

Kısa bir süre sonra, Eylül 1954'te Yunanistan, Birleşmiş Milletler 9. Genel Kurulu'na Kıbrıs konusunda başvuruda bulunur. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, "konuyu daha fazla araştırmama" kararı alır. Eylül 1955 tarihinde de Yunanistan'ın Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletlerin 10. Genel kuruluna yaptığı başvuru aynı akıbete uğrar. Kıbrıs'ta self-determinasyon ilkesinin BM tarafından kabul edilmemesinin gerekçesi Kıbrıslıların bir "özel halk" oluşturmamasına dayanır. Çünkü BM'e göre Kıbrıs halkı: "Yunan" ve "Türk" halklarından oluşmaktadır. Bu nedenle Kıbrıs sorunu öncelikle Türkiye, Yunanistan ve Britanya olmak üzere bu üç taraf arasında barışçıl bir çözüme kavuşturulmalıdır. Bu düşünce Batılı devletler tarafından da destek bulur. Çünkü Kıbrıs'ın NATO çerçevesinde kalmasını isterler. Fakat aynı zamanda Üçüncü Dünya devletleri de Kıbrıs sorununu bir sömürge sorunu yerine daha fazla üç NATO devleti arasındaki bir sorun olarak görür. Bu hususta Türkiye'nin müdahalesi de belirleyici olur. Türkiye, Yunanistan'ın iddia ettiği "Kıbrıslıların self-determinasyon talebinin" özünde bir "toprak ilhakı talebi" olduğunu ve bunun da sonunda Kıbrıs'ta yaşayan Türkleri "self-determinasyon" haklarından mahrum bırakacağını savunur. Kıbrıslıların "kendi kaderlerini tayin etme haklarının" tanınması için Yunanistan'ın BM'e yaptığı başvuru kabul edilmeyince, Kıbrıslı Rumlar tarafından başlatılan protesto eylemleri ve grevler ayyuka çıkar. Yunanistan'ın uluslararası diplomasi yollarına başvurması ile birlikte Kıbrıs'ta kitlesel hareketlilik yoğunlaşır. Kıbrıs "Millet-başlılığı" Britanya sömürge yetkililerinin "Anayasal sistem içinde hükümet etme" konusunda her türlü katılım önerilerini reddeder⁴⁴.

⁴¹ Adams, T. W.: "The American Concern in Cyprus", Annals of the American Academy of Political and Social Science 401, 1972, s. 96.; Τσιτίσας, Α. Ε.: "Ιστορία χαμένων ευκαιριών (Κυπριακό, 1950-1963)", τ. Α', 2η έκδ., Ατina 1982, s. 53.

⁴² Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

⁴³ Παπαπολυβίου, 2006, s. 54.

⁴⁴ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

Bazı Yunanlıların iddiasına göre, Kıbrıs meselesinin uluslararasılaşması ve Yunanistan'ın en aktif bir biçimde “Self-determinasyonu ve Enosisi” desteklemelerinin bir sonucu olarak bir taraftan Kıbrıslı Türkler, diğer taraftan da Türkiye, Kıbrıs sorununa daha aktif bir biçimde müdahil olurlar. Zaten Yunanistan'ın Kıbrıs konusunda BM'e başvurmasından kısa bir süre sonra, Türkiye, Yunanistan'a Kıbrıs'ın geleceğine ilişkin karar verme sürecine Yunanistan ve Britanya ile birlikte katılma hakkını ve niyetini bildirir. Yunanistan'ın, Kıbrıs'ın ilhakına yönelik talebinin BM'in 9. Genel Kurul kararı ile reddedilmesinin ve Yunanistan'ın yalnız kalması neticesinde Britanya'nın önerisi olan Türkiye, Britanya ve Yunanistan arasında Londra'da üçlü konferansa katılmayı Yunanistan kabul eder. Kıbrıs Millet-başılığine ve terör örgütü EOKA'nın lideri Grivas'a göre, Britanya'nın baskıları karşısında Yunanistan'ın “geri çekilmesi” Londra'daki üçlü konferansa Eylül 1955'te Yunanistan'ın da katılmasının büyük bir hata olduğu Yunanlılarca iddia edilmektedir. Çünkü Londra'da üçlü konferansa Türkiye'nin katılmasıyla birlikte Kıbrıs sorununa Türkiye'nin müdahil olmasını hukuken meşrulaştırmıştır. Esasen Türkiye'nin Kıbrıs meselesine müdahil olması BM'in 9. Genel Kurul kararı ile hukuken meşrulaşmıştır. Buna karşılık, Yunanistan'ın Londra'daki üçlü konferansa Eylül 1955'te katılması, BM 10. Genel Kuruluna başvurması “iyi niyet” diplomatik manevrasının “kanıtının” ifadesidir. Yunanistan'ın, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak talebinin devletlerarası alanda BM'in 9. Genel Kurul kararı ile reddedilmesi ve Yunanistan'ın izole edilmesi neticesinde Londra'da üçlü konferansı kabul eder. Üçlü konferans, başarısızlıkla sonuçlanır. Britanya'nın bir önerisi olarak Adada, Britanya hükümetinin “anayasal öz yönetimine” katılma ve bunun karşılığında da Adaya “barışın” gelmesi önerisi Yunan tarafınca reddedilir. Fakat bu arada zaten Kıbrıs Adasında yasa dışı EOKA terör faaliyetlerine başlamıştır⁴⁵.

Yunanlıların iddiasına göre, 1 Nisan 1955'de “resmen EOKA'nın silahlı anti-sömürgeci kurtuluş mücadelesi”, kendi geleceğini tayin etme ve Yunanistan'la birleşme amacıyla katliamlarına ve terör faaliyetlerine başlar. Bu mücadelenin siyasi lideri Başpapaz III. Makarios, askeri lideri ise “Digenis” kod isimli Georgios Grivas olur. Britanya, Yukarıda da ifade ettiğim gibi, Kıbrıs meselesine çözüm bulmak için Yunanistan ile Türkiye heyetlerini 30 Haziran 1955'te Londra'ya bir konferansa davet eder⁴⁶. Britanya tarafından Ağustos

⁴⁵ Κρανιδιώτης, 1981, s. 93, 94.; Γρίβας-Διγενής, Γ.: Απομνημονεύματα αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959, Ατina 1961, s. 54.

⁴⁶ Gazioglu, A.: İngiliz İdaresinde Kıbrıs: Statü ve Anayasa Meseleleri (1878-1960), Lefkoşa 1960, s. 91-92.

1955'te, Türkiye ve Yunanistan'ın katılımıyla Londra konferansı toplanır. *Papapoliviu*'ya göre, "doğrudan ilgili olan Kıbrıs halkı görmezden gelinir". Daveti kabul eden Yunanistan, İngilizlerin tuzağına düşer, o andan, 1955'ten itibaren Türkiye, Kıbrıs konusunda eşit muhatap olarak kabul edilir ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasının imzalanmasından otuz yıl sonra Kıbrıs için siyasi oyuna Türkiye yeniden dâhil olur. Britanya'nın çözüm planı, üç hükümetin oluşturacağı ve Kıbrıslı Türklerin Yasama Meclisi ve Bakanlar Konseyine katılımı için güvence sağlayacak sınırlı bir özyönetim anayasası ile özerklik sağlanacaktır⁴⁷.

Sonuç olarak Konferans, 29 Ağustos 1955'te başlar ve 7 Eylül 1955'de sona erer. Britanya'nın davetlisi olarak, Türkiye ve Yunanistan Londra'da Kıbrıs konusunda üçlü konferansta bir araya gelirler. Bu gelişme, Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde ilk büyük diplomatik başarısı olur ve bu durum Yunanistan bakımından ise, büyük bir diplomatik başarısızlıktır. Konferansın gerçekleştirilmemesi için, Başpapaz III. Makarios, ciddi anlaşmazlıkları öne sürer. Aynı dönemde, 1956 yılında Başbakan Adnan Menderes Türk Hükümeti, Kıbrıs'ı kurtarması için bir plan hazırlamak üzere anayasa hukuku profesörü Nihat Erim'i devreye sokar. Kıbrıs'la ilgili olarak 22 Kasım 1956 ve 12 Aralık 1956 günlü iki rapor ve bir plan hazırlanır⁴⁸.

Başpapaz III. Makarios, 29 Şubat 1956 tarihinde Millet-başı (Ethnarch) ve Kıbrıs sorununun siyasi görüşmecisi olarak, neredeyse Yunanistan'la birleşmeyi engellemeyen, kendinden-yönetim şeklindeki bir geçiş çözümünü Britanyalılar ile kabul etmek üzeredir ki, hayır deme niyeti de bulunmadığı halde ve bu görüşmeler nedeniyle EOKA da aslında eylemlerini durdurduğunu ilan eder. Fakat buna rağmen, Başpapaz III. Makarios, henüz evet demeden ve toplantı gerçekleşmezden önce Lefkoşa'da 19 adet bomba patlatılarak hasar, ziyan ve yaralanmalar olur. Başpapaz III. Makarios, bombalama eylemlerinden Grivas'ı sorumlu tutar. Fakat Grivas, Başpapaz III. Makarios'un inisiyatifine işaret eder. Görüşmeler sona erer⁴⁹.

Britanya siyaseti bu arada kesin olarak değişir ve Kıbrıs'ta, Britanyanın kendi çıkarlarını koruması öncelikli amaçları haline gelir. Böylece Yunanistan'ın Kıbrıs ile birleşmesini gerçekleştirecek çözüme izin verilmez. Yeni Kıbrıs valisi Harting ve Başpapaz III. Makarios arasındaki görüşmeler

⁴⁷ Παπαπολυβίου, 2006, s. 57.

⁴⁸ "Ο Φάκελος της Κύπρου" Online (07.09.2014).

⁴⁹ Δρουσιώτης, Μ.: "50 χρόνια από την υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου Τα πέντε δευτερόλεπτα που έκριναν το μέλλον της Κύπρου" <http://www.makarios.eu/cgi-bin/hweb?-A=3264&-V=history> (27.06.2014).

başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra 9 Mart 1956 tarihinde Başpapaz III. Makarios, Girne Despotu/Mitropoliti Kiprianos Papastavros Papagathangelu ve Polikarpos Ioannidis Hint Okyanusunun ortasında bulunan Seyşel Adalarına sürgüne gönderilerek etkisiz hale getirilirler. Yasa dışı EOKA'nın silahlı eylemleri, Kıbrıslı Türklerin İngilizlerle işbirliğini güçlendirerek, Türk devletini adadaki gelişmeleri şekillendirmeye giderek daha fazla dâhil eder⁵⁰.

Sirigos'a göre, 1956'dan itibaren İngilizler, yaptıkları eylemlerle Kıbrıslı Rumların çabalarını kışkırtır. Makarios'un Seyşeller'de sürgün edilmesine devam edilir ve "EOKA savaşılarına, Kıbrıslı Rumlara karşı insanlık dışı, yasadışı muamelede bulunulur"⁵¹. Rum toplumuna karşı baskıcı önlemler alınır. Britanya, Kıbrıslı Türkler ile ittifak kurar. Yunanlılar ve Rumlar bakımından Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak için başlayan mücadele Kıbrıs'ta Türk ve Rumların çatışmasına -toplumlararası çatışmaya- dönüşür⁵².

Britanya hükümetinin bir sonraki hamlesi 1956 Radcliff Anayasasıdır. Bu, bölünme fikrini kınayan klasik bir sömürge Anayasasıdır. Ancak, "azınlık" yerine "Türk cemaati/toplumu" terimi kullanılır. Bu nedenle Yunan hükümeti, bunu müzakere temeli olarak kabul etmez. Şubat 1957'de BM'e bir başvuru daha yapılır ve bir ay sonra 28 Mart 1957, Britanya hükümeti Başpapaz III. Makarios'u Kıbrıs'a dönmemesi koşuluyla serbest bırakmaya karar verir, hatta Grivas ve EOKA teröristlerinin Yunanlıların ifadesi ile "savaşçıların" serbestçe Kıbrıs'tan ayrılmasına izin verileceği sözü de verilir⁵³.

1957 yılında Başpapaz III. Makarios Seyşeller'de İngilizlerle uzlaşma işaretleri verince serbest kalır. Fakat yine de Kıbrıs'a dönmeye izin verilmez. Başpapaz III. Makarios Atina'ya yerleşir ve yasadışı terör örgütü EOKA'nın sona erdirilmesi gerektiği görüşünü savunur. Artık Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs sorununun tarafı olmuşlardır⁵⁴.

Kıbrıs sorununun uluslararasılaşması politikası, Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna yapılan başvuru ile 1954 yılında başlatılır. 1957 yılındaki BM'e başvurudan önce Kıbrıslı Rumlar "kendi geleceklerini tayin etme" ve "bağımsızlık" talebi adı altında esasen nihai hedeflerinden bugün de bir türlü vaz geçemedikleri Yunanistan ile birleşmek (enosis) hayalleri ile hareket ettikleri görülmektedir. Başpapaz III. Makarios'un sürgünden dönüşü, bir yandan reddedilen MacMillan (1958) planını kabul ettirme riskinden, diğer yandan da

⁵⁰ Τζεργιάς, 2001, s. 237.; Παπαπολυβίου, 2006, s. 58.

⁵¹ Συρίγος, Α.: Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Αθήνα, Πατάκη, 2015, s. 139 – 142.

⁵² Δρουσιώτης, Online (27.06.2014).

⁵³ Παπαπολυβίου, 2006, s. 58.

⁵⁴ Δρουσιώτης, Online (27.06.2014).

Kıbrıslı Rumların ulusal özlemlerine uygun bir BM kararını güvence altına alıramamalarından kaynaklanır. Diğer taraftan Spaak Planı, yedi yıllık bir geçiş aşaması ve bu dönemde Kıbrıs'ın Yunanistan ile Birleşmesinin dışlanması ve Kıbrıs'ın bölünmesiyle bir çözüm arayışı başlar⁵⁵.

Mart 1957'de Kıbrıs meselesine Amerika Birleşik Devletleri resmen dâhil olur. 20 – 24 Mart 1957 tarihinde Bermuda'da gerçekleştirilen Amerika ile Britanya görüşmelerinde Kıbrıs sorununa ilişkin aşağıdaki hususlarda anlaşılır⁵⁶: aa) ABD, Atina ve Kıbrıs'taki Britanya karşıtı eylemleri desteklemeyecek. bb) Bundan böyle Kıbrıs meselesi NATO bağlamında ele alınacak. cc) Kıbrıs meselesi ile ilgili müzakereler Türkiye ile Yunanistan arasında doğrudan bir anlaşma odaklı olacaktır. Diğer taraftan yine Yunanlıların iddialarına göre, 1957-1958'li yıllarda adadaki iki toplumun –Türk ve Rum toplumunun- ayrılmasına uygun koşullar yaratılır.

1957 yılında NATO Kıbrıs meselesi için arabuluculuğa soyunur. Bunun üzerine yasadışı EOKA silah bıraktığını açıklar. Diğer taraftan 15 Kasım 1957 tarihinde Kıbrıslı Türkler de Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'ni kurar.

19 Haziran 1958'de Büyük Britanya Başbakanı Harold MacMillan'ın "işbirliği planı" olarak bilinen plan hazırlanıp taraflara sunulur⁵⁷:

aaa) Kıbrıs talepleri politik nedenlere dayalı olmalı ve Britanya ile ilişkileri aksatılmamalıdır.

bbb) Adada iki farklı etnik topluluk bulunmaktadır ve bu her iki etnik topluluk da ayrı ayrı kendi kaderini tayin etme (Self-determinasyon) hakkına sahiptir. Çözüm konusunda ayrı ayrı referandumlarla karar verilecektir.

ccc) Sayı olarak nüfusu az olan Türk toplumunun haklarının ihlal edilmemesi ve aynı zamanda Türkiye'nin güvenliğini sağlamak için, self-determinasyon ilkesi yerine, Rum nüfusu hareket ettirerek, arzu ettikleri idarenin altında bulunmayı tercih edebilme hakları olmalıdır.

ççç) Türkiye, kendisi ve Kıbrıslı Türklerin ekonomik ve stratejik çıkarlarını dikkate alarak bölünmenin en uygun şeklini belirlemelidir.

ddd) Bölgenin güvenliği, Kıbrıslı Rumlara bırakılacağından Türkiye'nin de katılması gerekir.

Çünkü konu hem Türkiye'nin güvenliğini hem de Orta Doğunun güvenliğini ilgilendirmektedir. Kıbrıs Adasındaki Türk nüfus, Osmanlı Devleti

⁵⁵ Γεωργής, 1999, s. 215.

⁵⁶ Τζελέπη, E. N.: Το Κυπριακό και οι Συνωμότες του. Εκδόσεις Θεμέλιο, 1965, s. 100-103.

⁵⁷ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).; "Ο Φάκελος της Κύπρου" Online (07.09.2014).

dönemindeki yüzdesine ulaştırılmalıdır. Ancak o zaman adanın bütününün statüsünü ya da adanın bölünmesini belirlemek için, yapılacak referandumun sonucu hakkında endişe duyulmaz⁵⁸.

1958 yazında Britanya, Kıbrıs sorununa çözüm olarak, iki toplum arasında birçok bölücü unsur içeren MacMillan planını önerir ve uygulamaya çalışır. Bu gelişmeler ve siyasi iklimde Başpapaz III. Makarios, 22 Eylül 1958’de ilk kez Yunanistan ile birleşmeyi değil, “bağımsızlık” fikrini ortaya atar⁵⁹.

1950’li yıllarda bir dizi müzakere sürecinde (Radcliffe, Foot, Mcmillan, Spaak planları) Türkiye, Yunanistan, Britanya ve Kıbrıs arasında güç dengesi 06 Şubat 1959 tarihinde Zürih anlaşmasıyla sonuçlanır⁶⁰.

4 Şubat 1959 tarihinden itibaren Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları kurmayları ile birlikte Zürih’e nihai görüşmeler için giderler. Zürih’te hazırlanıp parafe edilen antlaşma Menderes ve Karamanlis tarafından 11 Şubat 1959 tarihinde incelenir ve imzalanır. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti, Zürih’te doğar. İlk toplantının tarihi, Zürih’te anlaşmalar imzalandıktan tam altı gün sonra Londra’da 17 Şubat 1959 olarak belirlenir. Yunanistan Başbakanı Karamanlis Zürihten Atina’ya döner dönmez Makarios’u Zürih antlaşmaları konusunda bilgilendirir. Aynı zamanda Londra’da yapılacak olan beşli -Türkiye, Yunanistan, Britanya, Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlardan oluşan-Konferansın hazırlıkları başlar. Zürih antlaşmasının Kıbrıslı Türkler, Kıbrıslı Rumlar ve Britanya’nın da imzalaması gerekir. Söz konusu üç devletin – Türkiye, Yunanistan ve Britanya- hükümetleri, özellikle Başpapaz III. Makarios ve EOKA’nın katil lideri Georgios Grivas’ın itirazlarından çekindikleri, korktukları için Zürih antlaşmasının biran evvel imzalanmasının, kabul edilmesinin ve onaylanmasının son derece ivedi bir konu olduğunun bilincindeydiler.

19 Şubat 1959 günün sabahı Başpapaz III. Makarios, Zürih ve Londra antlaşmalarını imzalayacağını açıklar ve Başpapaz III. Makarios herhangi bir itirazda bulunmaksızın, antlaşmaları imzalar. Aslında Başpapaz III. Makarios, Zürih çözümüne asla inanmaz. Başpapaz III. Makarios, Zürih ve Londra antlaşmalarını “Self-determinasyonu” Yunanistan’la birleşmek için bir istasyon olarak görür⁶¹.

⁵⁸ “Ο Φάκελος της Κύπρου” Online (07.09.2014).

⁵⁹ Χρυσοστομίδης, 1994, s. 170 – 189.

⁶⁰ “Κύπρος” Online (18.09.2014).

⁶¹ Δρουσιώτης, Online (27.06.2014).

Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıslı Türkler ile Rumlar 6 Şubat 1959 tarihinde Zürih Anlaşması'nı kabul ederler ve imzalarlar. Türkiye, Kıbrıs Adasının Türkiye ve Yunanistan ile –ikili- birleşmesinden yanadır. Yunanistan ise, Kıbrıs'ın topraklarının büyük bir kısmının (%90'nı) ilhak etmek için, adanın kendi egemenliği altına girmesini hedefler. Esasen Kıbrıslı Rumlar, geçici bir bağımsızlık iddiasında da bulunurlar. Kıbrıslı Rumlar bakımından durum biraz daha karışıktır. Başlangıçta Kıbrıslı Rum siyasi liderler “Yunanistan ile birleşmek” yönünde ve buna odaklı bir mücadele verirlerken, daha sonraları özerk bir devlet yani bağımsızlığı savunurlar. Bu arada Britanya, adadaki varlığını mümkün olduğunca korumak ister⁶².

Antlaşmalar imzalanınca, üç yıldan beri sürgünde bulunan Başpiskopos III. Makarios, 1 Mart 1959 tarihinde Kıbrıs'a döner. Adaya dönüşünde Kıbrıs halkına yaptığı konuşmasında bu mücadelenin sonucunu parlak bir zafer gibi göstermeye çalışır. Bu arada “gözaltı merkezleri” ile “tutukevlerinin” kapıları açılır ve Rum siyasi tutuklular af edilir, serbest bırakılırlar. Kıbrıs Rum halkı sevinçlidir. Ancak bu kutlamalara, silahlı askeri “mücadelenin” lideri EOKA'cı Grivas'ın katılmasına Britanya tarafından izin verilmez. Grivas, Lefkoşa hava limanından bir Yunan uçağı ile Atina'ya gönderilir. Yunan hükümeti, Grivas'ı, Atina'da adeta bir “kahraman” gibi karşılar⁶³.

Kıbrıs'ta hemen geçici bir hükümet kurulur ve yeni devletin kurulması için gerekli bütün her şey hazırlanır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu resmen ilan edilir ve Britanya işgalinin sona erdirilmesi 16 Ağustos 1960 tarihinde başlatılır.

İkinci Dünya Savaşından sonra, EOKA'nın ve Kıbrıslı Rumların çoğunluğunun Britanya sömürgeciliğinden kurtulma ve Yunanistan ile birleşme arzuları ve katliamları sonuç verir. 11 Şubat 1959 tarihinde Britanya, Yunanistan ve Türkiye hükümetleri tarafından imzalanan Zürih Antlaşması ile bir Kıbrıs Rum Cumhurbaşkanı ile Kıbrıslı bir Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısı olmak üzere iki toplum eşit statüde ve bağımsız, ortak bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulur. Hem de Türkiye, Yunanistan ve Britanya garantörlüğünde kurulur. Kıbrıs Adasının birliğini ve adada barışı korumak için Türkiye'den 650 kişilik bir Kıbrıs Türk Kuvveti ile

⁶² “Κύπρο” Online (18.09.2014).

⁶³ “η ελληνική κυβέρνηση του είχε προετοιμάσει υποδοχή ήρωα και η ελληνική βουλή τον ανακήρυξε άξιο της πατρίδας.”

Yunanistan'dan da 950 kişilik bir askeri gücün Kıbrıs'a konuşlandırılması öngörülür⁶⁴.

19 Şubat 1959'da bağımsız ortak bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına yönelik anlaşma imzalanır, böylece Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi ve bölünmesi/taksim engellenmiş olur. 1959-1960 tarihli Zürih ve Londra anlaşmaları, yeni kurulan ortak Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının kabul edilmesiyle sonuçlanır. Kıbrıs, Türkiye, Yunanistan ve Britanya arasında Garanti Antlaşması, Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan arasında İttifak Antlaşması, Zürih ve Londra Anlaşmaları ile birlikte imzalanır. İttifak Antlaşması ile Türkiye ve Yunanistan'a Kıbrıs'ta sınırlı sayıda askeri güç bulundurmalarına izin verilir⁶⁵. Bu sırada toplam on yedi anlaşma kabul edilir. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir⁶⁶: aaa) Kurucu Antlaşma. bbb) Garanti Antlaşması. ccc) İttifak antlaşması ve ççç) Yunanistan Başbakanı Konstantinos Karamanlis ile Türkiye Başbakanı Adnan Menderes arasında, içeriği kamuoyu ile uzun süre paylaşılmayan, yayımlanmayan ve varlığı dahi pek bilinmeyen bir centilmenlik antlaşması kabul edilir.

Halkoyuna sunulmayan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasası, 16 Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe girer. Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı için ilk seçimler 13 Aralık 1959 tarihinde yapılır. Kıbrıslı Rumların Başpapazı III. Makarios, %67,8 bir oy yüzdesiyle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Rum toplumu Cumhurbaşkanı olarak seçilir. Bağımsız, ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı yardımcılığına ise Kıbrıs Türk toplumu tarafından Dr. Fazıl Küçük getirilir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nde ilk Parlamento Seçimleri, 31 Temmuz 1960 tarihinde yapılır. Antlaşmalar uyarınca Kıbrıslı Rumlar 35, Kıbrıslı Türkler ise Parlamenteoya 15 milletvekili gönderir. Kıbrıs Cumhuriyeti tüm devletler tarafından bağımsız bir devlet olarak tanınır ve Birleşmiş Milletlere tam üye olarak kabul edilir. 1961 yılında Kıbrıs Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios'un resmi bildirisi ile Bağılantısızlar Hareketi'ne katılır⁶⁷.

1959 Zürih ve Londra'da Yunanistan, Türkiye ve Britanya tarafından müzakere edilen anlaşmalarla birlikte Kıbrıs'a bağımsızlık gelir. 16 Ağustos 1960 günü Kıbrıs Cumhuriyeti resmen ilan edilir.

⁶⁴ “Φάκελος Κύπρου: Πως η Χούντα πρόδωσε την ανοχύρωτη Κύπρο [Ντοκουμέντα]” 29.10.2018 <https://tvxs.gr/news/taksidia-sto-xrono/fakelos-kyproy-pos-i-xoynta-prodose-tin-anoxyroti-kypro-ntokoymenta> (01.12.2020).

⁶⁵ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

⁶⁶ “Ο Φάκελος της Κύπρου” Online (07.09.2014).

⁶⁷ “Ο Φάκελος της Κύπρου” Online (07.09.2014).

Kıbrıslı Rumlar ve Yunanlılar, birleşme faaliyetlerini iki düzeyde yürütürler. Kıbrıslı Rumlar, Britanya kamuoyunu harekete geçirmek amacıyla Londra'daki karar mekanizmalarını, ulusal elçilikleri Yunanistan ile birleşme talepleri konusunda harekete geçirmeye çalışırlar. Yunan kaynaklarında "Kıbrıslı Rum gönüllüler, kurtarılamayan Yunanistan topraklarının kurtarılması için Yunanistan tarafından yapılan 1897 Türk-Yunan Savaşı, 1912-1913 Balkan Savaşları, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı, 1922 Türkiye'nin Kurtuluş ve istiklâl savaşlarına -Türklerle karşı, Yunanlıların yanında- katılırlar".

B. İKİNCİ AŞAMA 1960 – 1974

1959-1960 Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla eşit haklara sahip iki toplumlu Türk ve Rum toplumlarından oluşan bağımsız ortak bir Kıbrıs Cumhuriyeti, Soğuk Savaş'ın ihtiyaçlarına da cevap veren nitelikte kurulur. Rum Başpapaz III. Makarios, antlaşma metnini imzalarken dahi Yunanistan ile birleşmeyi aklından çıkarmaz ve antlaşmayı bozmayı düşünür. Bu söz konusu antlaşmayı "baskı altında" imzaladığını açıklar. Türkiye, Britanya ve Yunanistan garantör devletler olarak Zürih-Londra ve Garanti Antlaşmalarından kaynaklanan tek başlarına gerekirse askeri müdahalede bulunma hakkına sahiptir. Ayrıca Türkiye ile Yunanistan arasında İttifak Antlaşması imzalanır ve bu çerçevede Kıbrıs'a yukarıda belirttiğim gibi sınırlı da olsa bir Türk askeri gücü ile Yunan askeri gücü yerleştirilir⁶⁸.

1960 yılında Kıbrıs Türk toplumu ile Kıbrıs Rum toplumundan oluşan bağımsız ve ortak bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulur. Kıbrıs Cumhuriyeti BM'e üye olur. Zürih-Londra Antlaşmalarının ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının kabulünden henüz sadece üç yıl geçmiş olmasına rağmen, Kıbrıslı Rumların uzlaşmaz tutumları ve antlaşmaları ihlalleri ortaya çıkmaya başlar. Yunanlılara göre, "Yeni devletin işleyişinde sorunlar yaşanmaya başlar". Bu arada Kıbrıs Cumhuriyeti'ne dış müdahaleler de gerçekleştirilir.

Yunanlı yazar, *Aggelakis*'e göre, Başpapaz III. Makarios uluslararası toplumu bilinçlendirme kampanyası başlatır. Aynı zamanda Yunan hükümeti adadaki sömürgeciliğin sona erdirilmesi için BM'e başvurma kararı alır. Lukas Akritas, Üçüncü (Sosyal) İnsan Hakları Komitesinin tartışması sırasında ve Georgos Mavros da 1961'de BM'nin Dördüncü Komitesi (Vesayet ve Özerk Olmayan Bölgeler) toplantısında Kıbrıs Ulusal sorunundan söz eder. 1962'de Dimitrios Lambros, yukarıda belirtilen komitelerin ilkinin tartışılması sırasında

⁶⁸ <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=288&-V=history> (27.06.2014).

ve yukarıda adı geçen komitelerin ikincisinin toplantısında Konstantinos Triantafylakos tarafından “ulusal meseleleri” olarak ifade ettikleri Kıbrıs’ı anlatırlar. Yunanistan’daki Plastiras hükümeti ise Britanya hükümeti ile karşı karşıya gelmek istemez. Yunanistan’daki Papagos hükümeti, sorunu ikili görüşmeler yoluyla çözmeye çalışır. Yunanlılara göre, Britanya’nın uzlaşmazlığı, Papagos’u BM aracılığıyla bir çözüm aramaya yönlendirir⁶⁹.

Kıbrıs Cumhuriyeti, Eylül 1960’da Birleşmiş Milletler, 1961 yılında Avrupa Konseyi ve Britanya Milletler Topluluğuna üye olur. Aralık 1961’de Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Bağlantısızlar Hareketine katılmasını reddeder ve antlaşmalardan kaynaklanan veto hakkını kullanır. Aralık 1962’de Kıbrıslı Rum milletvekilleri ayrı belediyeleri yasaklayan bir yasa çıkarır. Buna karşılık Kıbrıs Türk Toplumunu Meclisinin milletvekilleri, beş büyük şehirde ayrı Belediyelerin korunması ve Kavak (Λεύκας) kasabasında yeni bir Türk Belediyesinin kurulması hakkında yasa kabul ederler. Rumlar bu durumu “sorun” olarak addederler ve bu “sorunları gidermek” gerekçesiyle Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios, 1963 yılının sonuna doğru Kıbrıs Anayasasında ciddi değişiklikler önerir. 30 Kasım 1963 tarihinde Makarios’un önerileri Dr. Fazıl Küçüğe iletilir, kopyaları da Türkiye, Britanya ve Yunanistan hükümetlerinin bilgilendirilmesi için onlara da gönderilir. 20 Aralık 1963 tarihinde Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Dışişleri Bakanları Paris’te son durumu görüşmek üzere bir araya gelirler. İlk toplantıdan birkaç saat sonra, 21 Aralık 1963 tarihinde gündüz saat 14.30’da Lefkoşa’da silahlar patlar ve Rum polisleri tarafından iki Kıbrıslı Türk –biri kadın- öldürülür. Banyoya gizlenen Türk aile çocuklarıyla birlikte acımasızca katledilir. Türkiye, Kıbrıs Adasına soydaşlarını katliamlardan korumak için savaş gemilerini ve savaş uçaklarını gönderebileceğini ve gerektiğinde askeri müdahalede bulunabileceğini bildirir. 21 Aralık 1963’te olduğu gibi 25 Nisan 1964 tarihinden itibaren ve Ağustos 1964’te Rum Ulusal Muhafız gücü Kıbrıslı Türklerin yerleşim yerlerine saldırır. Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklere karşı şiddet stratejisi uygulayarak, Türkleri katlederek, Kıbrıs Ada’sından kaçmalarına, göç etmelerine neden olmak ister. Böylece Kıbrıs Ada’sında demografik yapıyı kendi lehlerine dönüştürecekler ve böylece de facto Rum egemenliğini kurmayı amaçlarlar. Bu olayların ardından Britanya hükümeti 1958 yılında ilk kez gündeme getirdiği eski planlarından biri olan Rumlar ile Türkleri ayıran bir hattı, “Meason – Dixon hattı” olarak bilinen hattı önerir. Britanya, Türkiye ile Yunanistan hükümetlerine “Yeşil Hat” olarak da ifade edilen Türk ve Rum bölgelerini birbirinden ayıran bir sınır çizgisi önerir. 26 Aralık 1963 tarihinde “Yeşil Hat”, ortak Türk, Yunan, Britanya barış

⁶⁹ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

planı kabul edilir. Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs hükümeti olarak, 28 Aralık 1963 tarihinde Güvenlik Konseyi'ne Türkiye'yi şikâyet eder.

21-29. Aralık 1963 tarihlerinde Noel yortusunda "Kanlı Noel" olarak bilinen Kıbrıslı Türklere saldırılar ve katliamlar başlar. 21 Aralık 1963, Akritas Planı uyarınca Türklerin silahlı saldırıya uğramalarının başlangıç günüdür. İlk etapta 30, toplamda 103 Türk köyüne Rumlar saldırır, yüzlerce Kıbrıslı Türk öldürülür. Bu katliam, tarihe Kanlı Noel olarak geçer⁷⁰.

21 Aralık 1963'de Akritas Planı uyarınca Rumlar tarafından başlatılan toplumlararası çatışmadan sonra Kıbrıslı Türkler, 50 yerleşim biriminden 1.000 dolayında konutu terk etmeye zorlanır. 1964 yılı mayıs ayına kadar 25.000 Kıbrıslı Türk mallarını bırakmaya ve göç etmeye zorlanır. Lefkoşa'da çatışmalar yaşanır. Aralık 1963'te bilinmeyen bu Akritas planını ilk olarak Nisan 1966'da Kıbrıs Rum gazetesi Patris (vatan) yayınlar ve ifşa eder. Yunanlıların ifadesi ile "Kıbrıslı Türk azınlığın eşzamanlı olarak imha edilmesi veya sınır dışı edilmesiyle Yunanistan'la birleşmenin ilan edilmesi için dinamik bir eylem hedeflendiği, Başpapazın onayıyla Kıbrıs'taki Yunan subaylardan oluşan bir koalisyonun katıldığı açıklanır⁷¹".

Kıbrıs'ta işler gittikçe karmaşık bir hal alır. Başlangıçta Kıbrıslı Rum siyasi liderlik Yunanistan ile birleşmek için harekete geçmiş ve savaşmış olsa da sınıfsal ve siyasal rekabetin değişmesi, Kıbrıslı Rumların kapitalizmin özerk devlet gücü, yani bağımsızlık talep etmesine izin verir. Bu arada Britanya, adadaki varlığını olabildiğince sürdürmek ister. Zürih-Londra anlaşmaları, Kıbrıslı Rum Cumhurbaşkanı ile Kıbrıslı Türk Cumhurbaşkanı yardımcısının başkanlık ettiği ve Kıbrıslı Rumların yürütme yetkisine sahip olduğu ve Kıbrıslı Türklere güvencelerin verildiği bir Cumhurbaşkanlığı rejimi kurulur. Neredeyse üç yıl sonra Aralık 1963'te Cumhurbaşkanı ve Başpapaz III. Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının 13 maddesinin gözden geçirme önerisiyle sonuçlanan, "anayasal meşruiyetin aşırılıklarını ortadan kaldırma" stratejisini kullanmaya karar verir⁷². Böylece Kıbrıs Türk halkının tüm temel haklarını ortadan kaldırır. Kıbrıslı Türkler elbette bu teklifi kabul etmez ve Kıbrıs Cumhuriyeti Meclisini ve kamu kurumlarını terk ederler.

Yunanistan'ın ve Kıbrıslı Rumların adayı "Helenleştirme" stratejisi devam eder ve askeri yöntemlerle 1963'ün sonunda Kıbrıslı Türk nüfusu adanın

⁷⁰ Gözde Kılıç Yaşın "Kıbrıs'a 'Yeni Plan': Ban Ki Moon ya da Revize Annan Planı" 23 Aralık 2013 <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/kibrisa-yeni-plan-ban-ki-moon-ya-da-revize-annan-planı> (18.02.2021).

⁷¹ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

⁷² "Κύπρος" Online (18.09.2014).

yalnız %4,8'lik bir bölgesinde kendilerini korumaya alırlar, bir kısmı adadan Türkiye'ye ve İngiltere'ye göç etmek zorunda kalır. Yunan hükümeti, katliamların neden olduğu durumdan yararlanır ve Grivas liderliğinde bir Ulusal Muhafız gücü oluşturmak için Kıbrıs'a asker gönderir⁷³.

Yunan ve Rum tarafının iddialarına göre ise, "23 Aralık 1963 günü Kıbrıs Türklerinin silahlı isyanı patlak verir". Kıbrıslı Türk bakanlar hükümetten çekilir ve kamu hizmetlerindeki Kıbrıslı Türk memurlar, hizmetlerinden ayrılırlar. Kıbrıslı Türkler, Rauf Denktaş'ın liderliğindeki Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) önderliğinde kendilerini Rumların katliamlarından kurtarabilmek için kantonlar oluştururlar. Tamamen Kıbrıslı Türklerden oluşan bu kantonlara Kıbrıslı Rumların ziyaretlerine ve "Kıbrıs Rum yönetiminin" kontrol etmesine izin verilmez. Türkiye ordusunun subaylarının yardımı ile Kıbrıslı Türkler kendilerini Rum saldırılarından korumak için silahlı güçler ve kurtarılmış bölgeler oluşturmaya başlar. Türkiye, Kıbrıslı Türkleri güçlendirmek için Türklere gizli silah sevkiyatının yanı sıra, askeri yardımda da bulunur⁷⁴.

Türkiye, Kıbrıslı Türklerin katledilmesinden Rumlar vazgeçmez ya da faaliyetlerini durdurmaz ise müdahale edeceğini bildirir ve uyarır. ABD, Türkiye'ye baskı yapar⁷⁵.

Türkiye, 1930 yılından itibaren Ankara Antlaşması uyarınca Türkiye'ye gelerek yerleşen, Yunanistan vatandaşı Ortodoks Hristiyan Yunanlıları Türkiye'den göndermeyi hedefleyen 1964 tarihli kararnameyi çıkarır. Çıkardığı bu kararname ile Yunanistan vatandaşlarını sınır dışı etme kararı alır. Bu durum Yunanistan vatandaşları ile evli bulunan Türk vatandaşı İstanbul Rum azınlığından bazı kişilerin, ailelerin parçalanmasını göze alamayanlar tamamen kendi özgür iradeleri ve tamamen kendi tercihleri ile Yunanistan'a gitme, göç etme kararı alırlar ve giderler. Türkiye, Türk uyruklu olan azınlık mensubu İstanbul Rumlarını zor kullanarak sınır dışı etmemiştir. Rum ile Yunan kavramlarının farklı anlamlar içerdiğinin altı çizilmelidir⁷⁶.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 186/04.03.1964 sayı ve tarihli karar ile ilk kez Kıbrıs'a 7.000 kişiden oluşan bir barış gücü gönderir. Birleşmiş Milletlerin bu kararıyla aynı zamanda Başpapaz III. Makarios ve hükümeti Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hukuk bakımından temsilcileri olarak kabul edilmiş

⁷³ "Κύπρος" Online (18.09.2014).

⁷⁴ "Ο Φάκελος της Κύπρου" Online (07.09.2014).

⁷⁵ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

⁷⁶ Rum, Yunan, Helen, Grek kavramları için bkz. Cin, T.: Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi (Türkçe Özel Serisi), Lambert Academic Publishing, Mauritius 2018.

olur. Başka bir deyişle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek sahibi Kıbrıslı Rumlar kabul edilir. Kıbrıs'ta Rumlar, Haziran 1964'te Yunanlı subaylar ile Kıbrıslı Rum subay ve erlerden oluşan Ulusal Muhafız gücü kurulur. 1974 yılında Rum Ulusal Muhafız gücünde 15.000 kişi görev yapmakta olduğu görülmektedir⁷⁷.

1964 yılında Kıbrıslı Türklerin bölgelerinde ya da kantonlarında yaklaşık 1.000 Türkiyeli subayı ile Türkiyeli askeri görev yapar. Yunanlıların iddialarına göre, Mart 1964'te Kıbrıslı Türkler, tavsiye üzerine Genel Kurula giderler. Bu genel Kurulda, Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük önderlik eder ve yasadışı, keyfi olarak yasama ve yürütme gücünü eline alır. Aynı ay 186/1964 sayılı ve tarihli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararıyla, Kıbrıslı Türklerin hükümetten çekilmesinden bağımsız olarak, Başpapaz III. Makarios'u ve onun hükümetini, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasal temsilcisi ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varisleri olarak tanıdığını kabul eder. Haziran 1964'te, personeli Yunan ve Rum subaylardan ve askerlerinden oluşan Ulusal Muhafız gücü kurulur. 1974 yılında Ulusal Muhafız gücü görev yapan askerlerin toplam sayısı yaklaşık olarak on beş bin (15.000) civarındadır⁷⁸.

4 Mart 1964 tarihli 186 sayılı karar, ortak Kıbrıs Cumhuriyeti Devletini devirmeye yönelik ilk girişimdir ve bunun BM eliyle gerçekleştirilmiş olması üzücü ve düşündürücüdür. Kıbrıslı Rumların, Kıbrıslı Türklere karşı giriştikleri Kanlı Noel katliamları 1963-1964 yıllarında ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devlet aygıtından Kıbrıslı Türklerin çekilmesiyle neticelenir. BM Güvenlik Konseyi, 4 Mart 1964 tarihli 186 sayılı karar ile ortak Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetini ya da daha doğru bir ifade ile Millet-başı ve Başpapaz III. Makarios hükümetini Kıbrıs Devletinin tek meşru hükümeti olarak tanıır ve bu karar ile Kıbrıs Adasına Barış Gücü askerleri yeşil hatta konuşlandırılır. Esasen 4 Mart 1964 tarihli 186 sayılı Kararı ile "Yeşil hat" fiili bölünmenin de habercisidir ya da ta kendisidir. Bu karar, Rumlar tarafından gasp edilmiş haliyle aynı zamanda ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığı korunur gibi bir durum da söz konusudur. Mesele karışıktır. Fakat Kıbrıslı Türklerin Hükümetten, Parlamentodan ve diğer Kıbrıs Devlet organlarından, mekanizmasından tehditler, baskılar nedeniyle çekilmesi nedeniyle, ortak Kıbrıs Devletinin "işbirliğine dayalı niteliği" ortadan kalkmıştır.

Ocak 1964'te Kıbrıslı Rumların girişimiyle; Türkiye, Britanya ve Yunanistan Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumların temsilcileri ve BM Genel

⁷⁷ Bkz. "Προσχέδιο για αποκλειστική χρήση των μελών του σώματος"
<http://www.nostos.com/politics/PORISMA1.pdf>;

http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (24.06.2014).

⁷⁸ "Ο Φάκελος της Κύπρου" Online (07.09.2014).

Sekreteri V. Thant arasında bir konferans düzenlenir ve Adaya özel temsilci gönderilmesine karar verilir.

Mart 1964'te, Birleşmiş Milletler çokuluslu barışı koruma gücü Kıbrıs'a gönderilir ve yeşil hatta yerini alır. Birleşmiş Milletler çokuluslu barış gücü (UNFICYP), 6.500-7000 askerden oluşur. Yunanistan ise tamamen haksız olarak Batı Trakya'daki ve Menteşe Adalarındaki Müslüman Türk azınlığa karşı "mütekabiliyet" değil, Yunanlıların tabiriyle "misilleme (αντίποινα)" uygular. Bu öyle bir misillemedir ki, ailem İskeçe'nin Derekolu denilen bölgenin Emirli köyünde tütüncülükle geçimini sağlardı. 1967 yılında 1000 kilo tütün üretirler. Yunanlı yetkililer gelir ve derler ki, siz dört kişisiniz size 600 kilo tütün yeter. Ailem tabii ki emeğine sahip çıkarlar, itiraz ederler. Bu defa Yunanlı memurlar "bu tütünler sigara olarak Kıbrıs'taki Yunan askerlerine gidecek" der. O sene ve daha sonraki yıllarda üretilen tütünlerin önemli bir kısmına Yunan Devleti el koyar, ücretini ödemez "ve bunların sigaralarını Kıbrıs'taki Yunan askerleri içecek" diye Yunanlı memurlar tütünleri el koyarken söylemeyi de ihmal etmezler. Tütün balyalarının -biz "istif" derdik- bir kısmını da "köy içi" olarak tabir ettiğimiz yere ana ve babalarımıza sırtlarında Yunanlı memurlar istifleri taşıttırarak gözlerimizin önünde, ateşe vererek emeklerini kül etiklerine -ki çocuk olarak benim de emeğim vardır- tanıklık ettik. Derekolu dediğimiz bölge tamamen Türklerin yaşadığı hiç Yunanlının olmadığı, yaşamadığı toplam yedi köyden oluşmaktaydı ve sonra öğrendik ki diğer köylerdeki ailelerin de tütünlerine bedeli ödenmeden el konulmuş. Çocukluğumda Derekolu bölgesinde kendi ailemin ve diğer Türk ailelerin mağduriyetlerini bizzat yaşayarak tanık oldum. Diğer bölgelerde, köylerde, şehirlerde neler yaşandı? Bunların araştırılması ve yazılması gerekirdi ve gerekir. İşte bu yıllarda Kıbrıslı Rumlar adanın tümü üzerinde egemenmiş gibi kararlar alıp, uygulama heveslerine girerler.

Yunanistan, Kıbrıs'a Yunan askeri gönderir. 1964'ün Mart ve Nisan aylarında Kıbrıs'ta Türklere karşı katliamlar devam eder. Yunanlı yazarlar, Türklere katliam yaptıklarını saldırdıklarını ifade etmek yerine şöyle cümleler kurmaktadır: "Mart ve Nisan aylarında Kıbrıs'ta iki taraf arasında kanlı çatışmalar yaşanır"⁷⁹.

Atina ile Lefkoşa anlaşması, Kıbrıs Ulusal Muhafız gücünün Yunanistan hükümetinin onayı olmadan herhangi bir askeri operasyona karışmaması ile ilgili olmuştur. Ağustos 1964'te askeri operasyonların başlamasından sonra, Yunanistan Başbakanı, 8 Ağustos 1964 tarihinde

⁷⁹ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

Yunanistan Dışişleri Bakanı Kostopulos aracılığıyla, Başpapaz III. Makarios'a, Georgios Grivas'a, generaller D. Georgiadis ve G. Karayiannis'e gönderdiği mesajda şunları ifade eder: "Derin üzüntü duyuyorum. Çünkü bütün anlaşmalarımız boşuna. Başka anlaşıyoruz ve başka şeyler yapıyorsunuz ve sonra da son derece olumsuz sonuçlar ortaya çıkıyor..." Lefkoşa'daki Yunanistan Büyükelçisi mesajı muhataplarına iletir⁸⁰.

Temmuz 1964'te Kıbrıs sorununu çözmek için Yunanistan ile Türkiye heyetleri Cenevre'de bir araya gelir. Bu görüşmelerden önce 24-28 Haziran 1964 tarihlerinde Yunanistan Başbakanı Papandreu, Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaret eder. Yunanistan, Türkiye ile doğrudan görüşmeleri reddeder. ABD açıkça Kıbrıs konusunda bulunacak çözümün, Türkiye'nin güvenliğini sağlamak zorunda olduğunu ifade eder. Aynı zamanda şunları da ifade eder: "Ancak ne Türkiye'nin ne de Yunanistan'ın tam bir zaferi olmamalıdır". Görüşmelerde arabuluculuğu, Birleşmiş Milletler adına Sakari Tuomioja ve Amerika Birleşik Devletleri adına da Dean Acheson üstlenir⁸¹. Temmuz 1964'te Yunanistan ile Türkiye arasında Kıbrıs sorunu üzerine müzakereler Acheson'un huzurunda Cenevre'de başlar. Müzakerelerin temeli, Acheson Planı olur. Bu Plana göre, Kıbrıs Adasının, Türkiye'ye toprak verilmesi karşılığında Yunanistan'a ilhak edilmesidir. Kıbrıs Adasının Yunanistan'la birleşmesi öngörülür. Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan tarafından bu reddedilir. Yunanistan'da Papandreu hükümetinin düşmesi, Kıbrıs müzakerelerinin durmasına neden olur⁸².

Haziran 1964'te esas itibarıyla Yunanistan ile Kıbrıs'ın birleşmesini, Kıbrıslı Türklerin de "azınlık haklarını güvence" altına alan ve Türkiye'ye de önceleri egemen ve devamında da 50 yıllığına kiralanan bir üs tahsis edilmesini öngören Acheson planı Başpapaz III. Makarios tarafından reddedilir. Aslında bu Başpapaz III. Makarios'un stratejisinin değiştiğini ortaya koyan önemli bir husustur. Acheson planına, hayır diyen Başpapaz III. Makarios, aslında Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesine karşı çıkar⁸³.

Diğer taraftan Yunanlıların bir iddiasına göre ise, Ağustos 1964'te Ulusal Muhafız gücü, Kıbrıslı Türklerin yerleşim yerlerine saldırır. Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklere karşı şiddet stratejisi uygulayarak, Türkleri katlederek, korkutarak Kıbrıs adasından kaçmalarına neden olarak, Adada nüfus üstünlüğünü ve de facto egemenliğini kurmaya çalışır. Aynı zamanda, o

⁸⁰ http://greeksurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

⁸¹ "Προσχέδιο" Online (24.05.2014).

⁸² Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

⁸³ "Κύπρος" Online (18.09.2014).

dönemde Yunanistan'ın uyguladığı “Birleşme” politikaları da baltalanmış olur. Bu birleşme (enosis) stratejisinin farklılaşması gerçeği, III. Makarios'un Acheson planını reddetmesiyle daha da netleşir. Acheson Planı (Haziran 1964), “Kıbrıslı Türklerin azınlık haklarını güvence altına” alırken, önce egemenlik, ardından da 50 yıllığına Karpaz bölgesini kiralama yoluyla bir temel oluşturur, esasen bu plan Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesini sağlayacak niteliktedir⁸⁴.

Mart 1965'te Kıbrıs Adasının bölünmesi ve askerden arındırılması fikrinin terk edilmesinden yana olan BM Arabulucusunun hazırladığı rapor “Plaza Raporu («Εκθεση Πλάζα»)” yayınlanır. Aynı zamanda Kıbrıs Rum liderliğinin inisiyatifıyla tüm devletlerden “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, ülke bütünlüğüne, bağımsızlığına saygı duyulması ve herhangi bir tersi müdahaleden kaçınılması” talebinde bulunan bir BM Genel Kurul kararı çıkarılır⁸⁵.

Aralık 1966'da Paris Protokolü imzalanır. Türkiye uzlaşma işaretleri verir. Türkiye'ye, Kıbrıs'ta bir askeri üs üzerinde tam egemenlik verilmesi önerilir. Türkiye, Kıbrıs'a karşı herhangi bir eylemde bulunmamayı kabul eder. 21 Nisan 1967'de Yunanistan'da bir askeri darbe gerçekleştirilir ve hükümet düşer. Hükümetin düşüşü Kıbrıs konusunda her türlü gelişmeyi engeller. Kıbrıs'ta Yunanlılar ile Rumların Türklere karşı katliamları hız kazanır.

Yunanistan'daki askeri darbeden sonra Eylül 1967'de Yunan tarafının inisiyatifıyla Dedeoğaç'ta Yunan ve Türk temsilciler arasında görüşmeler gerçekleşir. Türkiye, adada bir Türk askeri üs kurma karşılığında Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi yönündeki Yunan diktatörlük liderliği önerisini reddeder. Türkiye'nin reddini, Yunan-Türk krizi izler. Dedeoğaç'taki başarısızlıktan sonra Yunanistan'daki Albaylar Cuntası, Grivas başkanlığında Kıbrıs Adasında bulunan Yunanistan tümeni üzerinden Kıbrıslıları tahrik politikası izler. Yunan tarafının iddia ettiği bir görüşüne göre, Türkiye, Yunanistan'ın Tümenini adadan çekmesini talep eder ve aksi takdirde müdahale edeceğini bildiren bir ultimatomla tepkisini ortaya koyar⁸⁶.

15 Kasım 1967'de Geçit Kale ve Boğaziçi köylerine Kıbrıs Rum Muhafız Gücü saldırır. Bunun üzerine 28 Aralık 1967 tarihinde Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi ilan edilir. Dr. Fazıl Küçük Başkan, Başkan Yardımcısı Rauf Denктаş olur. 20 Kasım 1967 tarihinde Grivas, Kıbrıs'tan Yunanistan'a çağrılır. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Johnson, Cyrus R. Vance'ı Türkiye ile Yunanistan ilişkilerinde arabulucu olarak Ankara'ya gönderir. Yunanistan,

⁸⁴ “Κύπρος” Online (18.09.2014).

⁸⁵ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

⁸⁶ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

Türkiye'nin de benzer adımlar atması koşuluyla Kıbrıs'tan askerlerini, 10.000 kişiyi geri çekmeyi kabul eder. Yunanlıların iddiasına göre, 1967 Aralık ayı sonunda Kıbrıs Türk tarafı, Kuzey Kıbrıs'ta Rauf Denктаş başkanlığında bir "geçici yönetim" kurulacağını duyurur. Yeni "yönetim" kendi Anayasasını oluşturmaya karar verir⁸⁷.

Yunanlıların iddiasına göre, 1967 yılının sonlarına doğru Yunanistan tek başına Kıbrıs Adasının egemenliğini görüşme konusunda kendisini yeterince güçlü hisseder ve Kıbrıslı Rum liderliğinin yokluğunda görüşmelerde bulunur. Başpapaz III. Makarios, Yunanistan ile Türkiye arasındaki diplomatik görüşmelerde bir probleme neden olmak maksadıyla zırlılarla ve ağır silahlarla Kıbrıs'taki Türk köylerine saldırır. Bu saldırılardan onlarca Kıbrıslı Türk katledilir. Kıbrıs'ta Rumların gerçekleştirdiği katliamlar, ABD'nin arabuluculuk yapmasıyla ve Yunan tümenin Yunanistan'a dönmesiyle önlenir. Bundan sonra Yunanistan ile Kıbrıslı Rumların niyetleri açıkça savaş boyutunu alır. Böylece bu olayların sonundaki dönemi Yunanistan ile Kıbrıslı Rumlar arasındaki çatışmalar karakterize eder⁸⁸.

25 Şubat 1968 tarihinde Kıbrıs'ta ikinci kez Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılır. Bu seçimlerden hemen sonra, BM Genel Sekreterinin arabuluculuğunda Kıbrıs sorununu çözmek için toplumlararası görüşmeler başlar. Haziran 1968'de ilk toplumlararası görüşme Beyrut'ta düzenlenir ve devamı Lefkoşa'da Ledra Pallas Otelinde gerçekleştirilir. Görüşmeciler olarak, Rum tarafından Glafkos Klerides ve Türk tarafından da Rauf Denктаş seçilir⁸⁹. 1968 yılının ortalarında, Kıbrıslı Rum Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides ile Rauf Denктаş arasında 1974'e kadar sürecek olan toplumlararası görüşmeler yeniden başlar. Başka bir ifade ile 1968 yılında, Kıbrıs'ta yeniden toplumlararası görüşmeler başlar.

1971 yılının sonunda, EOKA B, gizli bir askeri teşkilat yapısının yanı sıra, onun siyasi ifadesi olan Birlik Mücadele Koordinasyon Komitesi kurulur. Diğer taraftan Yunanistan'da cuntanın politikaları başlangıçta bombalı saldırılar, Başpapaz III. Makarios'a karşı Mart 1970 ile Eylül 1971'de suikast girişiminde bulunma gibi olaylar gerçekleşir. Grivas, Atina'daki cunta ile anlaşarak, Başpapaz III. Makarios'u devirmek için EOKA-B'yi kurar. 1974 yılına kadar Yunanistan'daki Albaylar cuntası, Makarios'un savunmasını aşındırmayı başarır ve 15 Temmuz 1974 tarihinde koşullar oluştuğunda Kıbrıs'ta Rum Ulusal Muhafız gücü ile birlikte Kıbrıs hükümetini devirir.

⁸⁷ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

⁸⁸ "Κύπρος" Online (18.09.2014).

⁸⁹ "Προσέδιο" Online (24.05.2014).

Başpapaz III. Makarios, Baf'a kaçır. Yine Başpapaz III. Makarios, BM Güvenlik Konseyinde Yunanistan'ın Kıbrıs'ta darbe girişimini kınar ve darbeyi yabancı bir devletin, yani Yunanistan'ın işgali olarak değerlendirir⁹⁰.

Aslında 1964'lerin başından beri, Kıbrıs özünde bölünmüş bir devlettir. Başpapaz III. Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı olabilir, ancak Türk bölgelerinde, gettolarda ya da kantonlarda iktidarını kullanamaz. Mart 1971'de, Türkiye'de askeri darbe Atina tarafından memnuniyetle karşılanır, çünkü Yunanistan şimdi Türkiye ile Kıbrıs konusunda daha iyi bir anlaşma beklentisi içine girer. 1971 yaz aylarında, Türkiye ile Yunanistan arasında ikili bir görüşme gerçekleştirilerek Kıbrıs sorununa çözüm aranır. Yunanistan ile Kıbrıs arasında zaten gergin olan ilişkiler, daha da gerilir. Aynı zamanda Grivas Kıbrıs'a yeniden gider ve EOKA'yı, EOKA B olarak yeniden yapılandırır⁹¹.

Ocak 1972'de bir Yunan gazetesi, Başpapaz III. Makarios'un Çekoslovakya'dan askeri teçhizat alma girişimini haber yapar. Yunanistan ve Türkiye'nin ortak çabaları sayesinde Başpapaz III. Makarios geri adım atmak zorunda kalır. 1972 baharında, iki Kıbrıslı piskopos, Başpapaz III Makarios'un istifasını talep eder. Başpapaz III. Makarios, karşı karşıya kaldığı bu sorunu çözme yi başarır⁹².

Atina'da 17 Kasım 1973 tarihinde, Politeknik ayaklanması gerçekleşir ve 25 Kasım 1973 tarihine kadar, İoannidis tarafından Papadopoulos diktatörü değiştirilinceye dek ayaklanma devam eder. O zamandan itibaren cuntanın ve tabii ki Amerika Birleşik Devletleri'nin daha sert önlemleri Başpapaz III. Makarios'u devirme planları ve Kıbrıs sorununun "ateş ve kılıçla" çözülmesi için harekete geçirir⁹³. İoannidis, önceki darbeci Papadopoulos'a darbe yaparak iktidara gelir. Ana hedefi, Başpapaz III. Makarios'un siyasi sahneden çekilmesidir. Yunanistan'ın planlarının açığa çıkması Makarios'un tepkisini çeker⁹⁴.

Kıbrıs Rum siyasi liderliğinin "ilhak" başka bir ifade ile "Yunanistan'la Birleşme" düşüncesinden "bağımsızlığa" yönelmesi ve bu konuda Kıbrıslı Rumların, Kıbrıs Rum siyasi liderliğini desteklemesi Kıbrıs Rumlarıyla Yunanlıların belki daha doğru bir ifade ile Atina'daki Askeri cunta ile arasının bozulmasına neden olur. Tekrarlanan krizler, siyasi, ekonomik baskılar, Kıbrıslı

⁹⁰ "Κύπρος" Online (18.09.2014).

⁹¹ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

⁹² Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

⁹³ "Αποσπάσματα από το πόρισμα της Βουλής: Έρευνα για τον «Φάκελο της Κύπρου»" http://2ha-cy.blogspot.com.tr/2014/07/blog-post_6358.html (15.09.2014).

⁹⁴ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

Rumların, Kıbrıslı Türklere saldırımları, katletmeleri, Makarios'a karşı tekrarlanan suikast girişimleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin statüsünü -özellikle 1964-1974 döneminde- korumak çok zor olur ve bütün bu olayların sonunda Atina ile Lefkoşa arasında ilişkiler açıkça bozulur ve sonunda Makarios'a karşı 15 Temmuz 1974 günü darbe gerçekleştirilir⁹⁵.

C. ÜÇÜNCÜ AŞAMA 1974 – 1983

25 Kasım 1973'ün erken saatlerinde Atina'da, Dimitris İoannidis tarafından yeni bir darbe –darbe içinde bir darbe- gerçekleştirilir. Dimitris İoannidis Kıbrıs sorununu, Kıbrıs Adasını Yunanistan'a ilhak ederek çözmeyi “amaçlar”. Başpapaz III. Makarios'un uzlaşmaz politikasına karşı Kıbrıs'ta EOKA B ile birlikte hareket eden G. Grivas'ın ölümü (28 Ocak 1974) Dimitris İoannidis'e EOKA B terör örgütünü tam kontrol altına alma fırsatı verir. Atina ile Kıbrıs Rum Yönetimi ilişkilerinde yaşanan zorluklar, yedi yıllık diktatörlük sırasında devam eder. Başpapaz III. Makarios'un, Yunanistan Cumhurbaşkanı Fedon Gizikis'e yazdığı mektupta Atina'nın “Pentagon”unu, Kıbrıs Ulusal Muhafız gücünü ve EOKA B tarafından bir darbe planlandığı hususunu kınar ve eleştirilir. Ayrıca III. Makarios mektubunda Atina Cuntasının Kıbrıs'a gönderdiği Yunan subaylarının ve askerlerinin Kıbrıs'tan çekilmesini talep eder. Kıbrıs'taki durumdan açıkça Atina'daki cuntayı sorumlu tutar. Makarios'un tepkisi, Yunanistan cunta hükümetinin cesaretini kırmaz. On üç gün sonra, 1974 yılının Temmuz ayında, Atina Cunta yönetimi “Kıbrıs Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios'u devirmek için planını uygulamaya karar verir. Atina Cunta yönetimi tarafından Kıbrıs'taki Ulusal Muhafız gücüne, Makarios'a “darbe” emri verilir. 15 Temmuz 1974 günü sabah erkenden Yunanistan Cuntasının başı olan İoanidis'in adamları Başpapaz III. Makarios'a karşı darbeyi gerçekleştirir. Başpapaz III. Makarios Kıbrıstan firar etmek zorunda kalır⁹⁶.

Başpapaz III. Makarios, Baf'a gider oradan da Britanya üslerine sığınarak, Kıbrıs Adasından ayrılır. Nikos Sampson, Kıbrıs Rum Yönetiminin yeni hükümetinin Cumhurbaşkanlığına getirilir. Türkiye, Garanti Antlaşmasının ilgili hükümlerini uygulayarak müdahale eder. Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit, Garanti Antlaşması hükümlerine uygun bir biçimde garantör devlet Britanya ile birlikte hareket etmek için Londra'ya gider. İngilizler, Ecevit'in önerisini reddeder⁹⁷.

⁹⁵ Μηλιού/Κυπριανίδη Online (11.09.2014).

⁹⁶ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

⁹⁷ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

15 Temmuz 1974 sabahı, Atina’da 21 Nisan 1967 yılında gerçekleştirilen darbe sonucu işbaşına gelen darbecilere karşı yukarıda sözünü ettiğim 1973 yılında yapılan yine bir askeri darbe ile hükümeti ele geçiren İoanidis, Atina’daki Cumhurbaşkanı Fedon Gizikis (Φαίδωνα Γκιζίκη), Başbakan Andruçopoulos (Αδαμ. Ανδρουτσόπουλο), Silahlı Kuvvetler Başkanı Grigoris Bonanos (Γρηγόρη Μπονάνο), Yunanistan’daki askeri cuntanın lideri Dimitris İoannidis’in emri ile Kıbrıs’ta Başpapaz III. Makarios’a Karşı askeri darbe kararı uygulamaya konulur. Kıbrıs Rum Yönetiminin Meclisinin hazırlattığı Kıbrıs Dosyası araştırma sonuçları, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Kıbrıs Temsilciler Meclisinin geçerlilik imzasını taşıyan metinde Temmuz 1974’te meydana gelen tüm olaylar ayrıntılı bir biçimde kaydedilir. “Kıbrıs Meclis Komisyonunun, “Kıbrıs Dosyası” hakkındaki araştırma sonuçları Temsilciler Meclisi tarafından 17 Mart 2011 tarihinde onaylanır. Kıbrıs’ta III. Makarios’a karşı askeri darbe projesinin ve uygulanmasının arkasında Amerikalıların varlığı tespit edilir. Bu konuda öncü rol, Atina’daki askeri cunta, Kıbrıs’taki cuntacılar ve EOKA B tarafından oynanır⁹⁸.

Zürih-Londra antlaşmasının garantör devleti olarak Türkiye, 20 Temmuz 1974 tarihinde Girne bölgesine havadan ve denizden başarılı bir çıkarma gerçekleştirerek müdahale eder ve Lefkoşa’ya kadar uzanan bir arazi şeridini Kıbrıslı Rum ve Yunanistanlı işgalci askerlerin elinden kurtarır. 22 Temmuz 1974’te ateşkes kararı verilir ve birkaç gün sonra Cenevre’de Yunanistan, Türkiye ve Britanya arasında üçlü konferans başlar. Britanya’nın federal çözüm önerisi cuntanın yerine geçen hem yeni Yunan hükümeti hem de Kıbrıs Rum liderliği tarafından reddedilir. Böylece, 14 Ağustos 1974 tarihinde, Kıbrıslı Türkler adanın %38’i üzerinde özgürlüğe kavuşur.

Makarios’a karşı darbe, kansız ve ölümsüz değildir. Yunan askerleri ve Kıbrıslı Rumlar “birleşmeden yana olanlar” –Kıbrıs’ın, Yunanistan ile birleşmesini isteyen cuntacılar- ile “Makariosçular” -ki bunlar da 21 Nisan 1967 Atina askeri cuntacılarına karşıydılar- olmak üzere ikiye bölünmüş olarak çarpışırlar. Yunanistan ve Rum askerlerinden, sivil vatandaşlar ve Silahlı Kuvvetler mensuplarından 92 kişi öldürülür ve 260 kişi de yaralanır⁹⁹.

⁹⁸ Καπούτσης, Χ. Α.: “15 Ιουλίου 1974: Το προδοτικό πραξικόπημα που έφερε τους Τούρκους στην Κύπρο” <http://rodosalarm.gr/15-%CE%B9%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85-1974-%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%80%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%80%CE%BF/> (07.09.2014).

⁹⁹ Καπούτσης, Online (07.09.2014).

20 Temmuz 1974'te cumartesi sabahı Kıbrıs Türk Barış Harekâtı başlar. Yunanlılar bu ilk Barış Harekâtını "Türk işgali (ATTILAS I)" olarak isimlendirir. 23 Temmuz 1974'te Yunanistan'da diktatörlük "düşer" ve Kıbrıs'ta Sampson Cumhurbaşkanlığından istifa eder. 25 Temmuz 1974'te garantör devletlerin Dışişleri Bakanları, adadaki durumu müzakere etmek üzere Cenevre'de bir araya gelirler. 10 Ağustos 1974'te Klerides ile Denktaş arasında Cenevre'de ikinci konferans başlar. Konferansta, Denktaş tarafından Kıbrıs Türk tarafının adanın %34'ünü kontrol edeceği iki bölgeyi bir federasyon kurulmasını önerir. Kıbrıslı Rum tarafı bu öneriyi reddeder. Uzlaşma sağlanamayınca 14 Ağustos 1974 tarihinde Kıbrıs Adasının fiilen bölünmesiyle sona eren İkinci Türk Barış Harekâtı aşaması başlar. Yunanlılar bu ikinci Barış Harekâtını da "Türk işgali (ATTILAS II)" olarak isimlendirir¹⁰⁰.

Başpapaz III. Makarios'un yasa dışı bir darbe sonucu Kıbrıs'tan uzaklaştırılması ve Kıbrıs Cumhurbaşkanlığının Nikos Samson tarafından ele geçirilmesi Kıbrıs anayasasına ve antlaşmalara aykırıdır. Türkiye'nin Kıbrıs Adasına çıkmasının haklı nedenini teşkil eder. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığının belgelerine göre, 1964 ve 1967 yıllarında Amerika'nın etkin müdahaleleri sonucu Türkiye'nin Kıbrıs Adasına çıkması önlenmiştir. Çünkü Yunanlıların iddiasına göre, Kıbrıs Adasında hukuka uygun olarak seçilmiş bir Cumhurbaşkanı vardır. Oysa 15 Temmuz 1974'ten sonra Cumhurbaşkanı katil EOKA'cı Samsondur. Aslında İngilizlerin yardımı, sadece Başpapaz III. Makarios'a yardım olarak görülmemelidir. Bunun yerine, Kıbrıs'ın bölünmesine ya da taksimine yönelik uygulamalara yardım olarak da görülmelidir. Başpapaz III. Makarios, 7 Aralık 1974 tarihinde her şey tamamlandıktan sonra Kıbrıs'a döner. 20 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye antlaşmalardan kaynaklanan hakkını kullanarak adaya askeri çıkarma yapınca, Yunanistan'daki askeri cunta dayanamaz, devrilir. Yunanistan Başbakanı K. Karamanlis, Paristen sürgünden 24 Temmuz 1974 tarihinde Yunanistan'a döner.

ABD ve Britanya darbeyi kınamaktan kaçınır. Makarios, Londra'ya gider. Başbakan Bülent Ecevit, İngiltere Başbakanı Harold Wilson ve Dışişleri Bakanı James Callahan görüşürler. Kissinger'ın bölge özel elçisi Dışişleri Müsteşarı Joe Cisco, Londra-Ankara ve Atina arasında devam eden mekik diplomasisinde, istişarelerde bulunmasına karşın görevinde başarısız olur. 20 Temmuz 1974 sabahı 05.30'da Lefkoşa'nın gökyüzü dalgalar halindeki Türk askeri uçakları ve paraşütçülerle dolup taşar¹⁰¹.

¹⁰⁰ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

¹⁰¹ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

25 Temmuz 1974'te BM Güvenlik Konseyi, Yunanistan Dışışleri Bakanı G. Mavros, Türkiye Dışışleri Bakanı Turan Güneş ve İngiltere'nin katılımıyla Cenevre'de üçlü konferans toplanır. Sorunun çözümü için gerçekleştirilen, Cenevre Konferansı 30 Temmuz 1974'te sona erer. Şiddetli anlaşmazlıkların ardından, Kıbrıslıların yokluğunda bir uzman raporu kabul edilir. Bu rapora göre; a) 30 Temmuz 1974 sınırlarının ötesinde askeri genişleme olmaması, b) Türkler tarafından tutulan mevkilerde bir güvenlik bölgesi oluşturulması, c) Adadaki askeri kuvvetlerin kademeli olarak azaltılması ve d) Bu arada Rum tarafının işgal ettiği tüm kantonların Kıbrıslı Türklere iade edilmesi, konularında anlaşmaya varılır. Konferansta, ayrıca Kıbrıs'ta iki özerk yönetimin, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarının fiilen varlığını tanıyan bir bildiri kabul edilir. Bölgede barışın yeniden tesisini sağlamak için müzakerelere devam edilmesi çağrısında bulunulur. Cenevre Konferansının yeni turu, 9 Ağustos 1974'te iki toplumun temsilcileri olarak Klerides ile Denктаş'ın katılımıyla başlar. Yunanlı yazar *Aggelakis*'in iddiasına göre, 13 Ağustos 1974'te Glafkos Klerides, "Türkiye'nin uzlaşmazlığını gidermek amacıyla bir plan sunar, ancak bu plan reddedilir. Cenevre Konferansının ve görüşmelerin sona ermesinin ardından Türkler, Kıbrısın tüm cephelerine yeni bir şiddetli saldırı başlatır. Mevcut verilere göre, 4.000 ölü, 3.000 kayıp, Kıbrıs topraklarının %38'i (toplam ekilebilir arazinin %65'i, su kaynaklarının %60'ı, maden zenginliğinin %70'i, sanayinin %70'i ve turistik tesislerin %80'i Türklerin eline geçer"¹⁰².

Yunanistan'ın iddiasına göre, bugün Kıbrıs sorunu, Türkiye tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti'nin "kuzey kesiminin hukuka aykırı askeri işgalinin neden olduğu ve BM Güvenlik Konseyinin 1974/360 tarih ve sayılı Kararı ile kınanan uluslararası bir hukuk sorunudur"¹⁰³,

Geçmişe dönüp bakıldığında 1974'ten itibaren birbirini izleyen ve olumlu bir netice alınamayan görüşmeler gerçekleştirildiği görülür. Aralık 1974'te o zamanki BM Özel Temsilcisi Beckman'ın himayesinde başlayan temalar, ön görüşmeler olarak nitelendirilir ve sonuç olarak, Ocak 1975'te ana tartışma konusu merkezi hükümetin sorumlulukları başlığı ile görüşmeler başlar. Kıbrıs Rum tarafının müzakerecisi Glafkos Klerides, Rauf Denктаş'a 10 Şubat 1975'te konu hakkında görüşlerini yazılı olarak sunacağını bir mektupla bildirir. O günkü toplantı, Kıbrıs Rum tarafının görüşlerinin sunulmasına rağmen Denктаş'ın sorumluluğunda ertelenir. Ancak Kıbrıs Türk tarafı, 13 Şubat'ta Kuzey Kıbrıs bölgesinde Türk Federe Devletini ilan ederek yanıt verir.

¹⁰² Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

¹⁰³ [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/360\(1974\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/360(1974)) (18.12.2020).

Aynı zamanda anayasal sorunla ilgili tutumunu açıklar. Kıbrıs Rum yönetiminin tepkisi, müzakerelerin yeniden başlamasını sağlayan 367 sayılı kararı "güvence altına alan" BM Güvenlik Konseyine başvurmak olur. Bu görüşmelerin ilk turu 28 Nisan- 3 Mayıs 1975 tarihleri arasında, o zamanki BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim'in himayesinde Viyana'da gerçekleştirilir. Gerçekleştirilen dokuz toplantıda, merkezi hükümetin durumu, mültecilerin sorumlulukları ve prensip olarak Lefkoşa havaalanının açılması konuları görüşülür. Bu görüşmelerin ikinci turu 5- 9 Haziran 1975 tarihinde gerçekleşir. Üçüncü turun arifesinde (31 Temmuz- 2 Ağustos 1975) Rauf Denктаş, ortak bir geçiş hükümeti kurulması için bir öneri sunar, bu öneri Kıbrıs Rum görüşmecilerince tartışılmadan reddedilir. Dördüncü tur görüşmelerin yapılmamasının nedenini bu oluşturur (8-10 Eylül 1975, New York). Beşinci turda, her iki taraftan da yazılı tekliflerin altı hafta içinde BM Genel Sekreteri Javier Perez de Cuéllar'a verilmesi kabul edilir¹⁰⁴.

Kıbrıslı Türklerin lideri Rauf Denктаş'ın Rum tarafı ile yaptığı görüşmeler netice vermeyince 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulur. Aynı zamanda 2 Ağustos 1975 tarihinde yapılan anlaşmayla Kıbrıslı Ortodoks Hristiyanlar ile Türkler arasında güneyden kuzeye ve kuzeyden de güneye nüfus mübadelesi gerçekleştirilir. Bu nüfus mübadelesi BM gözetiminde gerçekleştirilir.

13 Şubat 1975'te Kıbrıslı Türkler, artık kendi Anayasası ile yönetilen "Kıbrıs Türk Federe Devleti"ni ilan etmişlerdir. 12 Şubat 1977'de Denктаş ile Makarios arasında dört noktada ilk "zirve anlaşması" gerçekleştirilir. Kıbrıs Rum tarafı ilk defa bölgeler arası (iki bölge) federasyonu kabul eder. 19.05.1979'da Kipriyanu ile Denктаş arasında on noktada ikinci "zirve anlaşması" gerçekleştirilir. Müzakereler devam eder. Fakat uzlaşma sağlanamaz¹⁰⁵.

Ocak 1977'de Kıbrıs Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios ve Rauf Denктаş arasında ilk toplantı gerçekleştirilir. Ardından 12 Şubat 1977'de ikinci bir toplantı daha yapılır ve bu dört ana esas üzerinde bir anlaşma ile sonuçlanır: a) Bağımsız, bağlantısız, iki toplumlu bir federal devletin kurulması. b) Her bir topluluğun idaresi altındaki bölgeler, ekonomik, uygulanabilirlik, sürdürülebilirlik, verimlilik ve arazi mülkiyeti çerçevesinde tartışılır. c) İki toplumlu bir federal sistemin temeli ve Kıbrıs toplumundan doğabilecek bazı pratik zorluklar göz önüne alındığında, dolaşım özgürlüğü, yerleşme özgürlüğü ve mülkiyet hakkı gibi ilkesel sorunları ve diğer ilgili konular tartışılır. ç)

¹⁰⁴ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

¹⁰⁵ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

Merkezi Federal hükümetin yetki ve sorumlulukları, devletin iki toplumlu karakteri dikkate alınarak, ülkenin birliğini garanti edecek şekilde olur. Bu ilkeler takip edilmez. Amerikan bölge temsilcisi Clark Clifford, Makarios'u Türklere bir harita ve öneriler sunmaya ikna etmeye çalışır. Kıbrıs Rum tarafının, müzakerecisi Tassos Papadopoulos tarafından hazırlanan tekliflerle 31 Mart- 7 Nisan 1977 tarihleri arasında Viyana'da altıncı tur müzakereler çerçevesinde gerçekleştirilir. Türk tarafı, iki devlet ve iki Cumhurbaşkanı için teklifte bulunur. Tassos Papadopoulos, bu önerileri reddeder. Bu çıkmaz karşısında, 18 Kasım 1978'de Amerika Birleşik Devletleri, Britanya ve Kanada, Kıbrıs sorununun çözümü için öneriler içeren ortak bir plan sunar, ancak her iki tarafça da bu plan da reddedilir¹⁰⁶.

Kıbrıs müdahalesi nedeniyle Türkiye'ye, ambargo uygulanmaktadır. Ambargonun kaldırılması, ABD hükümetinin Kıbrıs sorununu çözmek için somut girişimlerde bulunma "taahhüdü" ile birlikte ABD Kongresi tarafından oylanır ve kaldırılır.

ABD hükümeti, Kasım 1978'de (Kıbrıs hükümeti olarak Kıbrıslı Rumlar, BM Genel Kuruluna başvurduktan hemen sonra) ABD, Britanya ve Kanada Kıbrıs sorununun çözümü için bir plan hazırlayıp, ilan eder. Bu plan ("Nimetz önerileri" olarak da bilinir) çerçevesinde Makarios-Denktaş görüşmeleri başlatılır. Fakat Kıbrıs Rum yönetimi bu toplumlararası görüşmeleri sürdürmeyi reddeder. "Reddetme" stratejisinin toplumlararası diyalog ve Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin "ulusal cephesinin" dağılması nedeniyle sürdürülmesi (Ocak 1979- Mayıs 1981) mümkün olmaz. Kıbrıslı Rumların Kıbrıs sorununun çözümü için Türk tarafıyla müzakere etmeyi reddetmesi, Türk tarafının lehinde olur. Ancak aynı zamanda, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Başkanı Kiprianu'yu destekleyen Kıbrıs Rum siyasi güçleri içinde çelişkiler yaratmaya başlar. Dahası 1978 sonbaharında AKEL'in Kiprianu'ya yönelik dolaylı eleştirileri başlar. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Ocak 1979'da BM Genel Sekreteri K. Waldheim'ın toplumlararası diyalogu sürdürme girişimini başlatmasıyla Kıbrıs Türkleriyle müzakerelere başlamayı kabul eder. "Waldheim Formülü", III. Makarios-Denktaş çerçeve anlaşmasına ek olarak, Kıbrıs sorununa ilişkin BM kararlarına ve aynı zamanda mantığını izlediği "Nimetz önerilerine" atıfta bulunur. Müzakerelerin etkili bir biçimde başlaması ve aynı zamanda Gazimağusa'nın Kıbrıslı Türkler tarafından terk edilmesi zordur. Çünkü Kıbrıslı Türkler, Gazimağusa'nın teslim olmasından sonra bile, müzakerelerin esaslı bir şekilde devam ettirilmesi için güvence talep etmişlerdir. Çıkmazdan kurtulmak için Waldheim, toplumlararası görüşmelerin yeniden başlaması için bir çerçeve oluşturmak üzere Kiprianu-Denktaş zirvesi

¹⁰⁶ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

önerilir. 19 ve 20 Mayıs 1979 günleri Zirve gerçekleştirilir ve Kiprianu-Denktaş anlaşması olarak bilinen on maddelik bir çerçeve anlaşma benimsenir¹⁰⁷.

Kıbrıslı Türk lider Rauf Denktaş ile Kıbrıslı Rum lider Spiros Kiprianu arasında ikinci bir üst düzey anlaşma 19 Mayıs 1979'da gerçekleştirilir. Buna göre: aaa) İki toplum arasında görüşmelerin 15 Haziran 1979'da yeniden başlatılması kararlaştırılır. bbb) Görüşmelerin temeli, 1977 tarihli Makarios-Denktaş anlaşmasının ve Birleşmiş Milletler'in Kıbrıs kararlarının ana hatları olarak kabul edilir. ccc) Bütün Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşları için insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı öngörülür. ççç) Görüşmelerde Kıbrıs sorununun tüm bölgesel ve anayasal yönleri ele alınacaktır. ddd) Kapsamlı bir çözüm için anayasal ve bölgesel boyutları muhatapları tarafından ele alınırken, Birleşmiş Milletler himayesinde Maraş'ın yeniden yerleşime açılması konusunda bir anlaşmaya varılmasına öncelik verilecektir. Maraş konusunda bir anlaşmaya varıldığında, Kıbrıs sorununun diğer yönleriyle ilgili tartışmanın sonucu beklenmeden uygulanacaktır. eee) İki taraf, müzakerelerin sonucunu tehlikeye atabilecek herhangi bir eylemden kaçınmayı kabul eder ve her iki tarafın da iyi niyet, karşılıklı güven ve normale dönüşü teşvik edecek ilk pratik önlemlerine özel önem verilecektir. fff) Kıbrıs Cumhuriyetinin askersizleştirilmesi görüşülmekte ve bununla ilgili konular tartışılacaktır. ggg) Cumhuriyetin bağımsızlığı, egemenliği, toprak bütünlüğü güvence altına alınacak, herhangi bir devlet ile kısmen veya tamamen birleşmesi yasaklanacak, herhangi bir taksim/bölünme veya ayrılma olmayacaktır. İki tarafın temsilcileri Georgios Ioannidis ve Süleyman Onan¹⁰⁸ arasında yapılan görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanır ve Haziran 1979 ve Ağustos 1980'de BM Özel Temsilcisi Hugo Gobi tarafından çözüm bulma çabaları tekrarlanır. 21 Ocak 1981'de Türkler, Kıbrıs'ta iki devletin kurulması lehinde ve daha önceki konumlarının tekrarı olan yeni öneriler geliştirirler. BM Genel Sekreteri Javier Perez de Cuéllar, Kıbrıs sorununun çözümü için bölgesel ve anayasal alternatifler içeren "göstergeler" oluşturmaya çalışır. "Göstergeler" ve tavırlar Güney Kıbrıs Rum Yönetiminde anlaşmazlıklara ve Dışişleri Bakanı Nikos Rolandis'in istifasına yol açar. Rolandis'in yerine Georgos İakovu geçer¹⁰⁹.

D. DÖRDÜNCÜ AŞAMA 1983 – 2004

1983 yılının en önemli olayı 15 Kasım 1983'te Rauf Denktaş'ın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilan etmesidir. Bunun üzerine Güney Kıbrıs Rum Yönetimi BM Güvenlik Konseyine başvurur. Kıbrıs Türk Federe Devleti, 17

¹⁰⁷ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

¹⁰⁸ 1928 yılında Lefkoşa'da doğan, Londra'da hukuk eğitimini tamamlayan, Kıbrıslı Türklerin mücadelesinde çok önemli görevlerde ve Kıbrıs Türk halkına önemli hizmetlerde bulunan, toplumlararası görüşmelerde Kıbrıslı Türk temsilci, hukukçu, siyasetçi, diplomat Ümit Süleyman Onan, İngilizce ve Yunanca bilmekteydi. Evli ve üç çocuk babasıydı.

¹⁰⁹ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

Haziran 1983 tarihli kararı ile 17 Haziran 1983 günü Kıbrıs Türklerinin self-determinasyon hakkının olduğunu ilan eder. Ardından 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşu ilan edilir. 70 kişilik Kurucu Meclis Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Anayasasını hazırlayarak halkoyuna sunar ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Anayasası Kıbrıslı Türk halkın %70,18'inin oyuyla kabul edilir.

Rum ve Yunan ikilisinin 1960 Anayasasını ortadan kaldırarak adayı Yunanistan'a bağlamak için darbe gerçekleştirmesine rağmen BM, Rum tarafını adanın resmi temsilcisi olarak gören bir anlayış ve tavır içindedir.

Kıbrıs'taki varlığı tamamen yok edilmek istenen; 21 Aralık 1963 tarihinden sonra bütün organları, yasa dışı yollarla Kıbrıs Rumlarının tekeline giren, oluşum biçimi yanında, izlediği politikalarla da sadece Kıbrıs Rumlarının devleti haline gelir.

15 Kasım 1983 yılında Kıbrıslı Türkler tek taraflı olarak Kıbrıs Türk Topraklarını Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti adı altında bağımsız bir devlet ilan ederler. 18 Kasım 1983'te BM Güvenlik Konseyinin 541 sayılı Kararı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti devletinin tek taraflı ilanını kınar. 18 Nisan 1984 tarihinde BM Genel Sekreteri bir plan hazırlar. Ocak 1985'te, Kiprianu ve Denktaş arasında üst düzey bir toplantı gerçekleştirilir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 541/1983 ve 550/1984 kararlarında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilanını ve her türlü ayrılıkçı faaliyeti doğrudan kınar ve tüm BM üye devletlerini tanınamaya davet eder.

Nisan 1985'te BM Genel Sekreteri hazırladığı bir anlaşma taslağını taraflara sunar. 1985 yılında yapılan referandumla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası kabul edilir. 29 Mart 1986'da BM Genel Sekreteri tarafından yeni bir belge hazırlanıp taraflara sunulur, ancak Kıbrıs Rum tarafı itiraz eder¹¹⁰.

BM Genel Sekreteri Javier Perez de Cuéllar, 1984 sonbaharında yeni bir görüşme turu başlatır. Sadece her iki tarafın pozisyonlarının ifade edildiği üç tur yapılır. Ocak 1985'te Spiros Kiprianu, New York'ta Rauf Denktaş ile yeni görüşmeler gerçekleştirir. 29 Mayıs 1986'da New York'ta Genel Sekreter tarafından başlatılan yeni bir diyalog girişimi sonuç vermez. Yunanistan Başbakanlığından yapılan açıklamaya göre, Andreas Papandreu'nun İsviçre'nin Davos kentinde Turgut Özal ile görüşmesinin ardından Ocak 1988'de görüşmeler devam eder. Javier Perez de Cuéllar temsilcisi Oscar Camillon ile yeni görüşmeler başlatılır. 24 Ağustos 1988'de Rauf Denktaş ile Georgios

¹¹⁰ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

Vasiliu BM Genel Sekreterinin huzurunda Cenevre’de bir öğle yemeğine katılırlar. Üç turda (Eylül 1988- Haziran 1989) yeni görüşmeler yapılır ve tamamlandığında Rauf Denktaş ve Georgios Vassiliu Birleşmiş Milletler genel merkezinde toplantıya davet edilirler. Ancak bu temaslar da olumlu sonuç getirmez¹¹¹.

24 Ağustos 1988 tarihinde Cenevre’de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Denktaş ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Vassiliu bir araya gelirler.

Yeni çıkmaz, 26 Ocak 1989’da BM Genel Sekreteri tarafından her iki tarafa da gönderilen bir davetle aşılmaya çalışılır. 26 Şubat’ta New York’ta ortak toplantılar başlar ve toplantı 2 Mart 1989’da bir kez daha çıkmaza girer. Haziran 1991’de Turgut Özal tarafından dörtlü bir konferansın toplanması için bir öneride bulunulur. Kıbrıs Ulusal Konseyi’nin 8 Haziran’da Kıbrıs’ta Yunanistan Başbakanı K. Miçotakis ile ortak toplantısının ardından, Bush’un, Atina ve Ankara’daki gezisinin ardından bir hareketlilik söz konusu olur ve çok taraflı bir konferansın düzenlenmesi önerilir. Ancak bu “hareketlilik” de, Türkiye (M. Yılmaz’ın) ve Yunanistan’ın (K. Miçotakis) Başbakanlarının Paris’te yaptıkları görüşmeden de anlaşılacağı üzere işe yaramaz¹¹².

Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin ve Atina’nın stratejik bir tercihi olan Kıbrıs’ın AB’ye katılımı, 10-11 Aralık 1999 Helsinki Avrupa Konseyi kararına uygun olarak siyasi sorunun çözümü ön koşul olmaktan çıkarılır ve Türkiye bunu kabul eder. BM Genel Sekreterinin planı, Kıbrıslı Türk müzakereci Rauf Denktaş’ın kalp ameliyatı geçirdikten sonra hastalığı dönemde, Türkiye’de ise Adalet ve Kalkınma Partisi seçimlerden galip çıktığı bir döneme rastlar¹¹³.

5-14 Şubat 2003, Denktaş ve Klerides 13 kez bir araya gelir. İki lider 16 Ocak 2002’de başlayan yüz yüze görüşmeler kapsamında 71 kez Kıbrıs’ta bir araya gelirler. 26 Şubat 2003, BM Genel Sekreteri Kofi Annan, gözden geçirilmiş planın 3. şeklini (3. Annan Planı) taraflara sunmak üzere Kıbrıs’a gider. Aynı gün önce Papadopoulos, sonra da Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ile bir araya gelir ve taraflara yeni planı sunar. Denktaş, “Planda genelde değişen bir şey yok” açıklamasında bulunur.

¹¹¹ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

¹¹² Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

¹¹³ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

E. BEŞİNCİ AŞAMA 2004 VE DEVAMI

31 Mart 2004 tarihinde BM Genel Sekreteri tarafından son haliyle taraflara sunulan Annan Planı, 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yerine geçecek olan ve federal bir devlet yapısına sahip olması öngörülür. “Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti” “Kıbrıs Cumhuriyeti’ni” ele geçiren Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni de kapsayacak bir biçimde bir bütün olarak 1 Mayıs 2004’te Avrupa Birliğine üye olur. Katılım Antlaşmasına Ek bir Protokol ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti egemenliğindeki topraklarda topluluk müktesebatının uygulanmasının geçici olarak askıya alındığını düzenler ve Türkiye’nin üyeliğine ilişkin müzakerelerin “yakında” başlaması beklenir” ifadesine yer verir. 2021 yılında Türkiye hala bekleme odasında “müzakerelerin yakında başlaması!” ümidiyle bekletilir, AB tarafından avutulur...

Kıbrıs Rum Yönetimi günümüzde artık Avrupa Birliğinin aktif bir üyesidir. 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren Kıbrıs Cumhuriyeti, resmen Avrupa Birliğine tam üye olmuştur. Yunanlıların iddiasına göre, AB’ne katılım “Kıbrıs” için doğal bir seçimdir. Kıbrıs’ın kültürü, uygarlığı, tarihi, Avrupalılığı, demokrasi ideallerine olan bağlılığı, özgürlük ve adalet anlayışı bunu gerekli kılar. ABnin Kanunlarının ve Yönetmeliklerinin -AB müktesebatının- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde uygulanması, Kıbrıs meselesine bir çözüm bulunuluncaya kadar, tarafların anlaşmasına kadar ertelenmiştir. Kıbrıs, AB’ye katılımından kazanacağı birçok şeyin olabileceğini düşünür.

Kıbrıs, Temmuz 2012 tarihinden- Aralık 2012’ye kadar Avrupa Birliği Konseyi Başkanlığını, on sekiz aylık bir süre için “Üçlü Başkan” veya “Trio”nun bir parçası olarak devralır. Anılan dönemin Trio Başkanlığını oluşturan devletler sırayla, Polonya, Danimarka ve “Kıbrıs”tır.

II. KIBRIS’TA ORTODOKS HİRİSTİYAN KİLİSESİ, MİLLET-BAŞILIK VE İLK SİYASİ PARTİLERİN OLUŞUMU

Tekrarlayalım ki, Kıbrıs Başpapazının “Millet-başı (etnarh)” hakları, Kıbrıs Adası, Türkler tarafından fethedildiğinde tarihten itibaren başlar. Britanya yönetimi tarafından da bu statü sessizce kabul edilir¹¹⁴.

Müslüman, Türk, Osmanlı, Hristiyan, Yunan, Rum, Ortodoks Hristiyan terimlerinin kullanılmasından dolayı Yunan, Rum ve Türk, Müslüman terimleri geleneksel olarak kullanılır olmuştur. Ortodoks Hristiyan

¹¹⁴ Κρανιδιώτης, 1981, s. 21.

cemaati için, cemaat başkanlarının Ortodoks Hristiyan terimine verdikleri anlam gereği ulusal kimlik gündeme gelince "Yunan/Helen" terimi tercih edilir ve kullanılır. Türkler, Müslüman cemaati, "etnik-dini anlamda Müslüman" terimini kullanmayı tercih eder, çünkü Yunan Ortodoks Hristiyan cemaatinden farklı olarak, onların henüz net bir ulusal kimlik oluşturmamış oldukları gözlemlenir. Osmanlı terimi, bazı kullanımlarda Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim tebaasını da içerdiği için pek tercih edilmez. Türkler ve Türkiye teriminin, Yunan kaynaklarındaki kullanımı, esas olarak Batılı güçler tarafından belirleyici bir faktöre gönderme yapar. Cemaat terimi, etnik-dini grubu, halkın Osmanlı teşkilatının bir millet haline getirilmesinin bir devamı olarak kullanılır ve tanımlanır. Britanya döneminde Kıbrıs'taki bu gruplar ulusal din politikasında pekiştirilir. Her bir topluluğun, kendi içinde ılımlılar, muhafazakârlar ve liberaller, radikaller ve aralarındaki bölünmelerle nitelendirildiği unutulmamalıdır. Ayrıca dini liderler bir tarafta Baş-müftü, Müftü ve diğer tarafta da Ortodoks Hristiyanların Başpapazı/Başpiskopos'u, Despotları/Metropolitleri olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Tekrarlamalıyım ki Rum kavramı Doğu Roma İmparatorluğunda olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğunda da Ortodoks Hristiyan anlamında, etnik değil, dini anlamda kullanılır.

Günümüzde her ne kadar Kıbrıs'ta, ayrı ayrı iki etnik toplum yaşıyor olsa da Yunan, Rum politikası o kadar etkili olmuş ki, "Cypriot" ya da "Cypriote" kelimesi Kıbrıslı Rum, Kıbrıslı Helen anlamına geldiği neredeyse benimsenmiştir. Kıbrıslı Türklerin çoğu kendilerini bu nedenle "Kıbrıslı Türk = Turkish Cypriot" olarak tanıttıkları ve tanımladıkları görülür. Kişinin kim olduğunu, nereden geldiğini bilmek ve aydınlanmak iyidir.

M.Ö. 45. Asırda Pavlos, Varnavas ve Markos Kıbrıs'ta Hristiyanlığı yayar¹¹⁵. Yunanlı yazar *Milios*'a göre "Siyasi düzeyde Osmanlı sisteminin korunması anlamına gelirdi bu...". Osmanlı Devleti'nin Asya despotik siyasi sisteminin evriminden kaynaklanan bu sistem kendine özgü bir "seçim" sistemiyle seçilen her iki "pozisyonda" da Kıbrıslı Rumların/Ortodoks Hristiyanların dini liderleri olan Kıbrıs Başpiskoposu/Başpapazı aynı zamanda siyasi temsilci olarak da kabul edilir. 1754'te Sultan, Rum Başpapaza, gücünü Kıbrıs Türk nüfusuna genişleten ek ayrıcalıklar tanıır¹¹⁶.

Kıbrıs Adasında Başpapazlık seçimleri, 1914 tarihli "Tüzük" hükümleri çerçevesinde toplam 66 yetişkin erkek nüfusundan -33 kişi halktan ve 22 kişi de

¹¹⁵ Εκκλησία της Κύπρου διοικητική συγκρότησις της Εκκλησίας Κύπρου και των λοιπών ορθόδοξων Εκκλησιών, έτος 2020, Lefkoşa 2019, s. 19.

¹¹⁶ Ψυρούκης, 1975, s. 179.

ruhban sınıfından- oluşan bir seçmenler kurulu tarafından doğrudan ve genel oyla seçilir¹¹⁷.

Kıbrıs Kilisesinin Kıbrıs toplumundaki hâkim konumu ve aynı zamanda Osmanlı döneminde sahip olduğu siyasi güç göz önüne alındığında, Başpapaz doğrudan halkın katılımıyla seçilmesinin siyasi anlamları ve sonuçları vardır¹¹⁸.

Britanya yönetiminin ilk gününden itibaren, Kıbrıslı Rumlar kendi siyasi temsil sistemlerine ve kendi temsilcilerine (dini-politik “Etnarşi”) sahiptir. Rum Başpapaz, Kıbrıs Adasının Britanya tarafından ilhakından sonra kaybettiği tek önemli hak, Ortodoks Hristiyanlardan ve aynı zamanda Müslüman Kıbrıslılardan vergi toplamaktır. Kıbrıslı Rumların bu siyasi temsil sistemi, Britanya’nın Kıbrıs’ı “mutlak” surette ilhak etmesinden sonra bile devam eder. 1925’te ise Kıbrıs, Büyük Britanya’nın “Kraliyet kolonisi (Crown Colony)” seçilir. 1925 yılında Britanya, Kıbrıs Adasının statüsünü de tanımlayan, Büyük Britanya “Crown Colony”si ismini alır. Millet-başılığın örgütlenme biçiminde “Millet-başı Kurulu bulunur. Bu kurula din görevlisi olmayan halktan kimseler de katılır¹¹⁹.

Öte yandan diğer Ortodoks Kiliseleri ile ilgili olarak, örneğin o dönemin İstanbul Patrikliği, Antakya Patrikliği, Rus Patrikliği ve Yunanistan Kilisesinde Başpapazlar diğer başrahipler tarafından seçildiği için, Kıbrıs Kilisesinin uyguladığı rahip ve başrahip seçme sisteminin belki de en demokratik olduğu söylenebilir.

Eğer Osmanlı devleti, katı bir teokratik devlet ise şunu belirtmek gerekir ki, Osmanlı İmparatorluğunda tüm devletin ve sosyal yapının temeli İslam kurallarına bağlı olmasına rağmen, Osmanlı topraklarının bir parçası olan bölgelerin bu arada Kıbrıs’ın siyasi ve sosyo-ekonomik verilerine uyarlanabilir olması göz ardı edilemez. Manevi ve aynı zamanda siyasi bir otorite olarak Kıbrıs Kilisesindeki Başpapaz, Milletin başı (Etnarh) olarak kabul edilir.

Kıbrıs’ta Rumlar, kendileri açısından dini homojenliği ulusal olanla özdeşleştirirler ve bu nedenle ulusal bir mücadeleye liderlik ederler.

Kıbrıs, Osmanlı ülkesine (topraklarına) katıldığından beri Kıbrıs Rum Kilisesinin adanın tarihi gelişiminde, özellikle 16. yüzyılın sonundan itibaren,

¹¹⁷ Τσεκούρας, Θ.: “Κυπριακός Από την Ένωση στη Ζυρίχη”, θέσεις τ. 7. 1984, s. 89.; Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹¹⁸ 1. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar periyodik olarak Kilise Başpapazlarının seçimi için Kıbrıs’ta uygulanan sistemler hakkında bkz. Λοΐζος Φιλίππου, “Εκλογή Αρχιεπισκόπων εν Κύπρω”, ΚΣ, Ζ (1943), s. 117-125.; Βαρνάβας, Τζωρτζάτος, Οι βασικοί θεσμοί διοικήσεως της αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Κύπρου, Ατina 1974, s. 38-41.

¹¹⁹ Μηλιού, Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

kendine özgü bir rol oynadığı görülür. Kilise, Osmanlı Devletindeki millet sisteminde (buradaki millet kavramı dini anlamdadır, ulusal/milli ya da etnik anlamda değildir), millet liderliği olarak kurumsal muamele ne anlama gelir ve Kilise bu rolü nasıl algılar? Bununla birlikte, aynı zamanda, Kilise ve Ortodoks/Rum (ikisi de dini kavramdır) millet ile ilişkili olarak ortaya çıkan veya daha çok devam eden rolü ile ilgili olarak, Osmanlı Devleti'nin reformlarının Kıbrıs toplumu ile ilgili sonuçları da çok önemlidir. Ortodoks Hristiyan Kilisesinin Osmanlı Devletindeki konumu iki ana gerçek temelde incelenebilir. Birincisi, Osmanlı devletinin İslami bir devlet olması, Kutsal Kanuna uyma yükümlülüğünü artıran bir gerçektir ve ikincisi de bu devletin yüzyıllar boyunca Avrupa ve Asya'ya hâkim olan bir konuma, İmparatorluğa dönüşmesine neden olur.

Osmanlı Türklerinin mantığının Ortodoks Hristiyan Kiliselere sağladığı ayrıcalıklardan Kıbrıs Ortodoks Hristiyan/Rum Kiliseleri, Britanya yönetiminde yararlanamazlar. Haziran 1878'de Berlin Kongresinin arka planında Büyük Britanya ile Osmanlı devleti arasında varılan anlaşma ile Osmanlı padişahı/Sultanı, Kıbrıs idaresini yıllık kira bedeli karşılığında Britanya'ya kiraya verir¹²⁰.

Kıbrıs, Kiti Despotluğu/Metropolitliği Kıbrıslı Rumlar/Ortodoks Hristiyanlar için çok önemli olduğu gözlemlenir. Ulus devletler söz konusu olunca ulusalcılık/milliyetçilik başlayınca Kilise, Kıbrıs Rumlarının ulusal makamı olarak görev yapmaya başlar. Kilise, Kıbrıs Rumlarının/Ortodoks Hristiyanların Ulusal Otoritesi, Kiti Despotu Mayıs 1908'de Koloniler Bakanına yazdığı bir mektupta, Britanya yönetimi, Ortodoks dinine aykırı ilkeler, kurallar uygulamaya sokarken, kilise otoritesini ve Kıbrıs Kilisesinin haklarını geçersiz kılan bir tasarının Britanya yönetimi tarafından kabul edilmesini şiddetle protesto ettiği görülür.

Kıbrıs Adasında, Britanya yönetiminin kurulması ile Osmanlıların Kıbrıs Ortodoks Hristiyan Kilisesine verdiği siyasi, idari ve diğer ayrıcalıkların kaybedilmesi, aynı zamanda devlet tarafından ilan edilen seçimlerin yapılması - yani, Britanya yönetimi- Başpapazın, seçilmesinde yaşanan sorunlar, siyasi önemini kaybettirmez, çünkü Başpapazın, kurum dışı siyasi faaliyetleri yoğun bir biçimde devam eder.

¹²⁰ Osmanlı İmparatorluğu ile Büyük Britanya arasındaki anlaşma ve Kıbrıs'ın devri hakkında bkz. Hill, G. A.: History of Cyprus, τ.4, Cambridge University Press, Cambridge 1972, s. 269.; Uçarol, R.: "Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı İngiltere'ye Devri (1878)", Ahmetbeyoğlu Ali-Afyoncu Erhan (Editörler), Dünden Būğüne Kıbrıs Meselesi, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2001, s. 121- 158.

Bu faaliyetle eş zamanlı olarak ve daha önce de ifade edildiği üzere, Başpapazların Hristiyanların siyasi temsilcileri olarak kalma çabası içinde, Britanya yönetimi tarafından kurulan kurumlar kullanılarak Yasama Meclisi üyelerinin adayları olarak ruhban sınıfından kişiler gösterilir ve bunlar seçilir.

Britanya, “birlikte yönetim” olarak ifade edilen bir sistemin yardımı ile Kıbrıs’ı yönetir. “Yasama” ve “Yürütme” olarak ifade edilen iki Kurula dayalı olarak Kıbrıs yönetilir. 1925’ten sonra, “Yasama” 12 seçilmiş Rum’dan, 3 seçilmiş Türk’ten ve “resmi üye” olarak adlandırılan 9 Britanyalıdan oluşur. Bu sistem ile Kıbrıs Adasındaki her iki etnik grubun “nispi temsil” yöntemiyle temsil edilmeleri güvence altına alınır. Yunanlıların iddiasına göre, Kıbrıs’ın “Yunanistan’la birleşme arzusu birçok durumda Rumlar tarafından Kıbrıs Parlamentosunda ilan edilir”¹²¹.

20. yüzyılda Kıbrıs’ta elde edilen ekonomik ve sosyal ilerlemeler, aynı dönemde Yunanistan’da ve aynı zamanda dünyada da (örneğin Ekim Devrimi) gerçekleşen ideolojik ve toplumsal süreçlerin dolaylı yansımaları olarak Kıbrıs Rum cemaatinde de Kıbrıs Rum Millet Başılığının (ethnarhlığın) ötesinde siyasi ve sosyal hareketlerin ve örgütlenmelerin ortaya çıkmasına neden olur. Bu örgütlerin en önemlisi 15 Ağustos 1926 tarihinde Limassol’da kurulan Kıbrıs Komünist Partisi (Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου-K.K.K.)’dir¹²².

Yeni bir Başpapazın, önemli bir siyasi figür olarak seçilmesi, Kiti Despotunun ulusal rolü veya Kıbrıs Kilisesinin bir parçası olan Kiti Başpapazlığı, Kıbrıs Rumlarının ulusal Otoritesi olarak kabul edilmeye devam edilir.

Kirillos Papadopoulos, 1889 yılında, o zamanlar Girne Despotu iken, Yasama Meclisi üyeliğine ilk kez seçilir. Kiti Despotu Kiprianos ise, 1883’ten 1886’da vefatına kadar Yasama Meclisi üyeliğini devam ettirir¹²³.

Kilisenin bir siyasal iktidar kurumu olarak oluşumu ve yüksek din adamlarına böyle bir iktidar organı olarak muamele görmesi bu dönemden itibaren şekillenmeye başlar. Kıbrıs’ın Türklerin eline geçmesinden itibaren 18. yüzyılın ortalarına kadar olan dönemde piskoposların Ortodoks Hristiyan hiyerarşilerine, Başpapazlarına Osmanlı mantığının sağladığı ayrıcalıklardan

¹²¹ Bkz. Κρανιδιώτης, 1981, s. 17.; Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹²² Μαστρογιαννόπουλος, Π.: Κύπρος, σοσιαλιστική προοπτική η μόνη διέξοδος στο άλτο εθνικό και κοινωνικό πρόβλημα, εκδ. Ξεκίνημα, Atina 1981, s. 12.; Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹²³ Bkz. Cyprus Blue Book, 1886-1887 Nicosia 1887, s. 105, 106 (Seçimler 1886) Cyprus Blue Book, 1891-1892, Nicosia 1892, s. 96-97 (Seçimler 1891). Cyprus Blue Book, 1896-1897, Nicosia 1897, s. 99-100 (Seçimler 1896). Cyprus Blue Book, 1901-1902, Nicosia 1902, s. 100 (Seçimler 1901). Cyprus Blue Book, 1906-1907, Nicosia 1907, s. 97 (Seçimler 1906).

Britanya yönetiminde yararlanamadıkları anlamına gelmeksizin bu dönemden itibaren yeniden şekillenmeye başlar.

Kıbrıs Adasındaki Müslümanlar, diğer alanlardaki iman kardeşlerinin aksine, Kıbrıs'ın Britanya'nın eline geçmesini, rejim değişikliğini neredeyse hiçbir tepki göstermeden kabul ederler, Osmanlı tebası olarak hak ve ayrıcalıklarını korumalarını ve Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'nin ayrılmaz bir parçası olarak kalmasını arzu ederler ve böyle kalması sağlanır¹²⁴.

"Ortodoks Hristiyan Cemaati" temsilcileri, rejim değişikliğini Kıbrıs'ın Yunanistan devletiyle "Birleşmesinin" gerçekleşmesinden önceki bir aşama olarak algılar¹²⁵.

Britanya Kıbrıs'a yerleşmesinden hemen sonra, kolonilerinin idare modelini izleyerek adanın idaresini organize etme girişiminde bulunur. Britanya tarafından uygulanan tüm düzenlemeler Ortodoks Hristiyan Kilisesinin ideolojik ve politik bir alanı ile çatışır. O dönemdeki İstanbul Patrikhanesine göre millet terimi, Ortodoks Hristiyan dini ile özdeşleşmiş ve kesinlikle siyasi/politik bir bütüne atıfta bulunan kültürel ve dini bir anlama sahiptir. Bununla birlikte, Yunan Devleti için ulus, kendi otoritesi altında siyasi bir birleşme, örgütlenme anlamına gelir ve böylece Kilise'nin iddia ettiği ve kendisini yansıttığı gibi diğer herhangi bir ulusal otoriteyi tanımaz. Kıbrıs'ın, Britanya yönetiminin eline geçmesiyle birlikte Kıbrıslı nüfusu iki büyük gruba a) Müslümanlar ve b) Gayrimüslimler şeklinde ayırmak için bir ölçüt olarak dini temelli Osmanlı döneminde olduğu gibi bir sistemi koruyarak, bu ayrımı esasen siyasallaştırdığını ve millileştirdiğini/uluslaştırdığını görüyoruz. Britanya döneminde, dini inanç- hem Müslüman Türkler hem de Ortodoks Hristiyan Yunanlılar için ulusal meşruiyetle eşitlenir, öyle ki dini terimler siyasetle eş anlamlı hale gelir. Bu bağlamda Osmanlı döneminde, özellikle 19. yüzyıl reformist hareketinden, aydınlanmadan önce, Kilisenin de bir kurum olarak savunduğu şeyin, Osmanlı İmparatorluğunun uygulamalarıyla örtüştüğü görülür. Müslümanlar – gayrimüslimler, Müslümanlar – Rumlar (Ortodoks Hristiyan anlamında ve dini bir kavram) olarak, nüfuslarının dini nitelikli bir sınıflandırma olduğu ve onlar için "etnik" ayırım, sınıflandırma o zamanlar düşünülemez bir durumdur. Ancak, nüfusları dini temelde farklılaştıran, sınıflandıran unsurları koruyan Kilise, 19. yüzyılda milliyetçiliğin/ulusalcılığın gücüyle siyasallaşacak unsurları korumayı başaracaktır¹²⁶.

¹²⁴ Ζαννέτος Φίλιος, Ιστορία της Νήσου Κύπρου από την αγγλική κατοχή μέχρι το 1911, том Β', Λεφkoşa 1997, s. 42.

¹²⁵ TNA: CO 883/4/5, Warren Biddulph, 28 Ağustos 1885, s. 25.

¹²⁶ Kitromilides, P.: Enlightenment, Nationalism, Orthodoxy, Londra 1994, s. 178, 179.

Kıbrıs'ta Rumlar, kendileri açısından dini homojenliği ulusal olanla özdeşleştirir ve bu nedenle ulusal bir mücadeleye Kilise liderlik eder. Osmanlı döneminde olduğu gibi, Britanya da Kıbrıs Rumlarının siyasi temsilcisi olarak, Kıbrıslı Ortodoks Hristiyanların/Rumların dini lideri olan Kıbrıs Rum/Ortodoks Başpapazı tanınır. Kıbrıs Başpapazı, aynı zamanda hem dini lider hem de siyasi lider olarak görev yapar. 1754 yılında Osmanlı devleti egemenliğindeki Kıbrıs Rum Başpapazına ek ayrıcalıklar tanır. Kıbrıs Adasının Britanyalıların eline geçmesiyle birlikte Kıbrıs Ortodoks Hristiyan Başpapazı ya da milletbaşılık Osmanlı dönemindeki vergi toplama hakkını zamanla kaybeder. Bundan böyle Ortodoks Hristiyan ve Müslüman Türklerden vergi toplama hakkı Britanya yönetiminin eline geçer. Diğer taraftan Osmanlı döneminde Sultan, Kıbrıs Rum Başpapazına, gücünü Kıbrıslı Türk nüfusu üzerinde bile etkin bir biçimde genişleten ek ayrıcalıklar vermiştir¹²⁷.

Dini ayrımın yerini 19. yüzyıldan itibaren ulusal ayrıma, sınıflandırmaya bırakır ve tarih, geçmişin ayrışmasının yeni bir okumasının temeli olarak “dini” topluluğu yani “cemaati” “ulusal” bir ayrımcılığa dönüştürmek için kullanılır.

Kıbrıslı Rumlar, bir Yunan ulus-devletinin oluşumuna yol açan olaylarla ulus olarak uyanırlar, Müslüman Türkler ise, ulusal bir yönelimi değil, Osmanlı Devleti'ne daha fazla inancı ifade eden bir kimlik olarak “Osmanlı” olarak kalmaya devam ederler... Diğer taraftan Muhafazakâr Rumlar bakımından, bu muhafazakâr kesimin temsilcileri için Kilise, “ulus” kavramı ile özdeş bir kavramdır ve Kilise Otoritesini aşağılama girişimleri kabul edilemez. 1878'den itibaren Kıbrıs, Osmanlı yönetiminden çıkar ve Britanya'nın kolonileri olan toprakların bir parçası olur.

Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs Komünist Partisinin ve daha sonra da “Emekçilerin İlerici Halk Partisinin (AKEL)” kurulmasıyla ve örgütlü sendikal hareketlerin büyümesiyle birlikte Kıbrıs Kilisesinin Milletbaşılığı Kıbrıslı Rumların tek temsilcisi olma durumu, Britanya yönetimi tarafından sonlandırılır. Ancak Milletbaşılık, Britanya sömürge sistemi çerçevesinde “kurumsal” statüsünü korumaya devam eder. Ekim 1931'de Kıbrıslı Rumlar, Yunanistan ile Kıbrıs'ın birleşmesi için isyan çıkarır. 1931 yılında Kıbrıslı Rumların ayaklanması Britanya tarafından bastırılır. Yunanlıların ifadesi ile “Terör ve diktatörlük rejimi Kıbrıslılara dayatılır. Mevcut anayasa kaldırılır. Siyasi partiler yasadışı ilan edilir. Britanya mutlakıyet rejimi, Ekim isyanının

¹²⁷ “Μάλιστα, το 1754 ο Σουλτάνος παρεχώρησε επιπλέον προνόμια στον Ε/Κ Αρχιεπίσκοπο, που ουσιαστικά επεξεύτειν την εξουσία του και στον Τουρκοκυπριακό (Τ/Κ) πληθυσμό” Bkz. Ψυρούκης Ν.: “Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας”, εκδ. Επικαιρότητα, Ατina 1975, s. 179.

olaylarının ardından yeni diktatörlük yasalarını her türlü siyasi örgütlenmeyi, etkinliği, basın özgürlüğünü, toplantıları, resmigeçit törenlerini, Yunan tarihinin öğretilmesini, Yunan bayrağının asılmasını ve bunların siyasi faaliyetlerini yasaklayan yasaları uygulamaya koyar¹²⁸". Aynı zamanda Kıbrıs'lı Rum iki din görevlisi sürgüne gönderilir ve böylece 1933 yılından 1947 yılına kadar Kıbrıs'ta Başpapaz seçimleri askıya alınır. 1933 ile 1947 yılları arasında Başpapazlık ve Milletbaşılığa Baf Metropolitisi Leontios "vekalet" eder¹²⁹. Hatta 1937 yılında Başpiskopos adaylarının Kıbrıs sömürge (Colonial) hükümeti tarafından onaylanmasını öngören ve "Kilise karşıtı yasalar" ya da "anti dini yasalar" olarak adlandırılan yasalar yayınlanır.

Yunanistan'ın, müttefik güçlerin yanında İkinci Dünya Savaşına katılmasıyla birlikte Kıbrıs'ta Britanya'nın aldığı ve yukarıda belirttiğim acil önlemler gevşetilir bir rahatlatma sağlanır. 1931 yılında Kıbrıslı Ortodoks Hristiyanların Yunanistan'la birleşme isyanının sürgündeki liderlerinin Kıbrıs'a dönmeleri için ve Kıbrıs Ortodoks Hristiyan Kilise Meclisinin (Sinodunun) yeniden oluşturulmasına izin verilir. Serbestçe Kıbrıs'ta belediye seçimleri yapılır ve bu seçimlerde yasal AKEL partisi en büyük zaferi elde eder. 1946 yılında, "anti dini yasalar" iptal edilir. Bu arada, 1943'te hem AKEL liderliği hem de dönemin Başpapazı tahtının naibi/vekili Leontios, Kıbrıslı Rumları Britanya ordusu saflarında gönüllü olarak yer almaları için çağrıda bulunur. Tahminlere göre 25.000-30.000 civarında Kıbrıslı Rum siyasi liderliğinin çağrısını yerine getirir. Bunların aralarında AKEL'in 11 üst düzey üyesi de bulunur¹³⁰.

Kıbrıslı Rumların siyasi uyumu, Kıbrıslı Türkler üzerinde neredeyse Kıbrıs Adasının içinde mutlak bir ekonomik hâkimiyet sağlar. Britanya sömürgeciliğinin ilk döneminde Birinci Dünya Savaşına kadar, Kıbrıs Rum Milletbaşılığı Kıbrıs Rum nüfusunun tek "parti"si olma özelliğine sahiptir ve hem de siyasal ve toplumsal bir gücü de elinde bulundurur. Ayrıca "Kıbrıs Rum halkının iradesinin" temsilcisi olarak da muamele görür. İdeolojik ve politik bir alan olarak Kilise, Kıbrıslı Rumların siyasi gücünün merkezi olarak görülür ve görülmeye günümüzde dahi devam eder¹³¹.

Kıbrıslı Rumların kurdukları Komünist Parti, hızlı bir biçimde büyük bir etki kazanır, Kıbrıslı Rumların sendikacılık ile çalışanların sosyal

¹²⁸ Ψυρούκης Ν.: Η διαμάχη στο Αιγαίο, εκδ. Επικαιρότητα, Ατina 1977, s. 35.

¹²⁹ Κρανιδιώτης, 1981, s. 20.

¹³⁰ Μαστρογιαννόπουλος Π.: "Κύπρος, σοσιαλιστική προοπτική η μόνη διέξοδος στο άλυτο εθνικό και κοινωνικό πρόβλημα", εκδ. Ξεκίνημα, Ατina 1981, s. 20.

¹³¹ Μηλιού/Κυπριανίδη Online (11.09.2014).

mücadelelerine öncülük eder. 1939 yılında Britanya sömürge hükümeti tarafından 27 tanesi kuruluş aşamasında olan 30 esnaf birliğinin kurulması kabul edilir. Ayrıca Kıbrıs Komünist Partisi (K.K.K.), ziraat derneklerinin, kooperatiflerinin ve kültür derneklerinin kurulmasına öncülük eder¹³².

1939’da İkinci Dünya Savaşı arifesinde Britanya, Ortadoğu’nun kontrolü için stratejik önemi olan adanın ellerinden çıkmaması için, özerklik vaadinde falan bulunmaya başlar, fakat Kıbrıslı Rumlar, Kilisenin önderliğinde Yunanistan’la birleşmekten yana görüş bildirir. Diğer taraftan 18 Nisan 1943’te “Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu (KATAK)” kurulur. İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte Yunanistan, Britanya ve Kıbrıslı Rumların yaklaşması ve yaklaşımları “enosisin” gerçekleşebileceği intibamı Türklerde uyandırınca, 1945 yılında “Kıbrıs Adası Türk Azınlık Derneği (KATAK)” kısa bir sürede yeniden yapılandırılır. Dr. Fazıl Küçük başkanlığında 1944 yılında “Kıbrıslı Türklerin Ulusal Halk Partisi” ismi verilen bir siyasi parti ve aynı zamanda “Kıbrıs Türk’tür” teşkilatı kurulur. KATAK, 5 Şubat 1944’te bir konfederasyon hâline getirilir¹³³. “Kıbrıs Adası Türk Azınlık Derneği (KATAK)” nin ismindeki “azınlık” teriminin kullanılması bir talihsizliktir. Yunanlılar ve Rumlar, Kıbrıslı Türkleri hâlâ günümüzde “azınlık” olarak tanımlamaktadır.

1941’de Kıbrıs Komünist Partisi tarafından “Emekçilerin İlerici Halk Partisini (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού-A.K.E.Λ.)” kurulur. 1944 yılında ise, Kıbrıs Komünist Partisi, özerk çalışmasını durdurur ve “Emekçilerin İlerici Halk Partisi (A.K.E.L)” ile tam bir birleşmeye gider¹³⁴.

İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden sonraki beş yıl, Kıbrıs’ta siyasi partilerin oluşumu bakımından önemlidir. Kıbrıs sorununa karşı Yunanistan devletinin politikalarının şekillenmesi bakımından da önemlidir ve belirleyicidir. Burada özellikle anlaşılması gereken, Kıbrıs Rum siyasi sahnesinin sol ve sağ olarak, iki siyasi kanada ve iki siyasi partiye bölünmüşlüğüdür. Bu bölünmüşlük olmasına rağmen, hatta bu siyasi grupların kendi –özellikle sağdaki siyasi partilerin- içinde hizipler olmasına rağmen dış politikada keskin tartışmalar olmasına rağmen Kıbrıs için dış politikada tek bir siyasi strateji ile tek vücut halinde ilgilenmeleri dikkat çekicidir.

¹³² Μαστρογιαννόπουλος, 1981, s. 17.; Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹³³ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).; Ayrıca Kıbrıs Adası Türk “Azınlık Kurumu” için bkz. Emrah Balıkcıoğlu (ORCID ID: 0000-0001-8186-6946) KKTC Millî Arşiv Belgeleri Işığında Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumunun (KATAK) Kıbrıs Türk Toplumu Yararına Yürüttüğü Faaliyetler (1943-1946) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/677673> (19.01.2021).

¹³⁴ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

Gerek Yunanistan gerekse de Kıbrıslı Rum siyasetçilerin ve halkın tek sloganı: "Enosis ve yalnız enosis («Ενωσις και μόνον Ένωσις»)" tir. Yani bütün Yunanlılar (Kıbrıs ve Yunanistan'dakiler) hangi siyasi cenaha mensup olursa olsunlar "Kıbrıs Adasının Yunanistan ile Birleşmesi"- için seferber olmuş durumda oldukları görülmektedir¹³⁵.

İkinci Dünya Savaşının sonunda, Kıbrıslı Rumların iki siyasi partisinin arasında tezatlar azalmış ya da başka bir ifade ile seyreltilmiştir. Müttefiklerin zaferi, ideolojik iklim "Cumhuriyetin Zaferi ve Halkların Özgürlüğü", Britanya ordusunda Kıbrıslı Rumların yer alması, Britanya sömürge yönetiminin acil durum önlemlerini kaldırması Kıbrıslı Rumların ulusal özlemlerinin "haklılıklarının" yakında tecelli edeceği izlenimini oluşturmuştur. Hatta İkinci Dünya Savaşının sonundan önce, Ağustos 1944'te, Kıbrıs'ın bütün büyük şehirlerinde AKEL tarafından Yunanistan ile birleşme ("enosis") talebiyle kitlesel gösteriler organize edilmiştir¹³⁶.

Kıbrıslı Rumların, Yunanistan'la birleşme taleplerine, Kıbrıslı Türk tarafı hemen hemen başlangıçta yıllarca hiç tepki vermez. Kıbrıslı Türkler, Kıbrıslı Rumlar ile bütün alanlarda yakın işbirliği içinde olurlar. Karışık belediyelerde ve cemaat kurumlarında Rumlar ile Müslümanların işbirliği her zaman uyumluydu. Sadece İngiliz sömürge düzenleyici faktörü müdahale ettiğinde -Kıbrıs Parlamento durumunda olduğu gibi- Kıbrıslı Türkler, İngilizlerin yanında yer alırlar. Ancak Kıbrıslı Rumlara karşı özel bir düşmanlık yapmazlar¹³⁷.

Kıbrıslı Türkler ekonomik, siyasi olarak dışlanmalarına ve Yunan milliyetçiliğinin argümanlarına rağmen, onlar Türk'tü. Ayrıca şuna inanıyorlardı ya da daha doğrusu biliyorlardı ki Kıbrıs'ın herhangi bir ilinde uğrayacakları bir baskıdan, İngiliz sömürgesi altında her zaman daha az ulusal baskıya maruz kalacaklardı. Ancak, Kıbrıslı Türkler de savaş sonrası devletlerarası siyasi ilişkiler çerçevesinde artık kendi "Self-determinasyon haklarını" ayrı ve özel bir etnik grup olarak çok daha fazla talep edebilirlerdi. Kıbrıslı Rumların "enosis" taleplerine karşın, 1919 yılına kadar Kıbrıslı Türklerin siyasi liderliği Kıbrıs'ın yeniden Osmanlı Devleti'ne bağlanması gerekliliğini gündeme getirerek karşı çıkarlar¹³⁸.

Kıbrıs'ta büyük şehirlerde Kıbrıslı Türkler de Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini Protesto etkinlikleri ve toplantıları düzenlemeye başlar.

¹³⁵ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹³⁶ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹³⁷ Κρανιδιώτης, 1981, s. 21, 22.; Σέρβας, Πλ.: "Κυπριακό, «στρατηγική» και στρατηγική", εκδ. Πολύτυπο, Ατina 1988, s. 85 v.d.

¹³⁸ Ψυρούκης, 1975, s. 189, 190.

Lefkoşa'daki bu toplantıların birinde, 28 Kasım 1948 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı'na ve Başbakanına telgraf göndermeye karar verirler. Bu telgrafta Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesine ve Kıbrıs'ın özerkliğine karşı olduklarını ve eğer “enosis” veya özerklik gerçekleşirse bunun Kıbrıs'ta Türk cemaatinin yok olması anlamına geleceğini bildirirler. Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs'ın bölünmesine yani çift taraflı her etnisitenin de “Self-determinasyon” hakkını ayrı ayrı hem Türkiye ile hem de Yunanistan'la birleşmesi talebine hızla yönelirler. Yunan tarafı 1955 yılında yasa dışı terör örgütü EOKA'yı kurup, Adanın Yunanistan ile birleşmesi için silahlı mücadele başlatınca, Kıbrıslı Türkler de “Volkan” isminde benzer bir silahlı örgüt kurarlar. Daha sonra, 1957 yılında “Volkan”, Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) ismini alır. Yunanlıların düşüncesine göre, “Kıbrıs Adasının Yunanistan ile Birleşmesinin stratejisi, siyasi hatta fiziki olarak -1956'dan sonra da- Kıbrıs Türk azınlığının imha edilmesinden geçtiği¹³⁹” iddia edilir.

Britanya sömürge hükümetinin 1948'de “Anayasal reform” denemesinin başarısızlığından sonra, AKEL inisiyatifi yeniden eline almaya çalışır: “Enosis” talebiyle mitingler düzenler, kitle örgütlerini bu konuda harekete geçirir ve uluslararası kamuoyunun aydınlatılması için Kıbrıs dışına kendi “elçilerini” gönderir. Tamamen aynı yöntemleri Milletbaşılık teşvik eder. Mart 1949'da AKEL'de yeni liderlik kadrosu seçilir. AKEL'in bu yeni kadrosu, Britanya sömürgeci hükümetinin herhangi bir kurumunda görev almayacağını, katılmayacağını ve aynı şekilde Milletbaşılığın da herhangi bir işleyişinde bulunmayacağını, katılmayacağı kararını alır. Bu kararın tek istisnası Ocak 1950 Referandumu olur. Siyasi hegemonya için mücadele olsa da her iki taraf da “Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi stratejisinden” vazgeçmez. Bu iki siyasi cenah arasındaki mücadele 1958 yılında, EOKA tarafından Komünistlerin fiziksel imhasına kadar vardırılır. Mayıs 1949'da yine belediye ve cemaat seçimleri yapılır. Sol, Lefkoşa Belediyesini bu kez kaybeder. Fakat Gazimağusa, Larnaka ve Limasol belediyelerini korur¹⁴⁰.

Diğer taraftan, 1945 – 1949 yılları arasında Yunanistan'ın, Kıbrıs'la ilgili siyasi stratejisinin “müdahale etmemek”, “bekle gör” siyaseti olarak tanımlamak mümkündür. Yunanistan'ın bu tutumu öncelikle Yunanistan'da iç durumun –Yunanistan'da iç savaşın- ve Batı'nın kapitalist devletlerinin içinde yer alma, gelişmiş NATO sistemine dâhil olma, Yunanistan'ın “ulusal taleplerinin”, “hedeflerinin” ve özlemlerinin bir sonucudur. 1947 yılında Paris Antlaşmasıyla Menteşe Adaları Yunanistan'la birleşir yani “enosis” Menteşe

¹³⁹ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹⁴⁰ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

Adaları bakımından gerçekleşir. Yunanistan sınırlarını genişletmeye başlar. Türkiye itiraz etmez ya da edemez. 1950 yılında Yunanistan Kore savaşına katılır ve 1952 yılında NATO'ya Türkiye ile birlikte dâhil olur. Fakat Yunanistan bu siyasi stratejisi ile Kıbrıs sorununun çözümüne Türkiye'nin müdahil olmasını da engellemiş olur. Kıbrıs sorununun çözümüne Yunanistan'ın katılmama tutumu -dolayısıyla Türkiye'nin de katılmaması anlamına gelir- Kıbrıs'ın Britanya'nın bir "iç sorunu" olmasını, Britanya ile "self-determinasyon" amacı güden "Kıbrıs halkı" arasında bir çatışma, bir sorun olmasını 1955 yılına kadar sağlar. Türkiye Kıbrıs sorununa ancak 1955 yılında müdahil olur. Sonuç itibarıyla Yunanistan'ın düşüncesine göre, Kıbrıs meselesine Yunanistan'ın katılmaması sonucu, Kıbrıs, Britanya hükümeti ile Kıbrıs Milletbaşılık arasında ve "Kıbrıs halkının self-determinasyon" hakkının elde edilmesi sorunu olarak görülür. İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden sonra beş yıl, Kıbrıs'ta siyasi partilerin oluşumu önem arz eder. Kıbrıs sorununa karşı Yunanistan politikalarının şekillenmesi bakımından belirleyicidir.

Britanya hükümeti, Kıbrıs Adasının "Yunanistan'la Birleşmesini" kabul etmez. Kıbrıs Rum taleplerine karşılık Britanya hükümeti, Britanya hükümetinin otoritesi altında bir tür imtiyaz niteliğinde "Öz-yönetim (özerklik (self-government) Anayasa" teklifinde bulunur. Kıbrıs Rum Millet-başlılık hemen bu teklifi reddeder. AKEL ise kabul eder. Çünkü AKEL bir taraftan da bu anayasa reformunu "Yunanistan'la Birleşmek" için bir adım olarak görür. AKEL o dönemde Mayıs 1947 tarihinde Başpapazlık ve Milletbaşı seçimlerinde "ılımlı" Baf Despotu Leontiu'yu destekleyerek seçilmesinde yer alarak Rum Kilisesini ve Milletbaşılığı hukuken meşrulaştırır. Kıbrıs Rum Milletbaşılığı İngiliz sömürge hükümetinin anayasal kurumlarına katılmayı reddeder. Fakat AKEL, bu kurullara katılmaya devam eder. AKEL'in bu katılımı iki taraf arasındaki çatışmayı körükler. İki taraf arasındaki çatışmanın etkisi ile AKEL zayıflarken, Milletbaşılık ise Kıbrıs Rum nüfusunun gözünde güçlenir¹⁴¹.

A. OCAK 1950 – EKİM 1955

Politikacıların 1950 -1955 yıllarında oluşturdukları ilişkiler Kıbrıs sorunu için belirleyici olur. İşte bu 1955-1957 ve 1957-1959 yıllarındaki çatışmalar ve müzakerelerin sonunda Zürih ve Londra antlaşmaları imzalanır. Bu sürecin başlangıç noktası, "Milletbaşılık" tarafından düzenlenen 15 Ocak 1950 tarihli halkoylaması olur¹⁴².

¹⁴¹ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹⁴² Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

1950 yılından itibaren bütün dünyada kolonilerin, sömürgeciliğin tasfiyesi eğilimi gündeme gelir. Kıbrıslı Rumların Başpapazı olan ve aynı zamanda “Milletbaşılıarı olarak da anılan III. Makarios, Yunanistan’la birleşmek için hemen yoğun bir kampanya başlatır. Yunanistan hükümeti de Birleşmiş Milletlere ulusların kendi geleceklerini –kaderlerini- tayin haklarının Kıbrıslı Rumlar için de uygulanmasını ister.

1948 yılında III. Makarios, Kition Despotu, Başpapaz II. Makarios’un (1947–1950) vefat etmesi üzerine, 20 Ekim 1950’de Kıbrıs Başpapazı seçilir. Başpapaz III. Makarios, Kıbrıslı Rumların lideri ve “Milletbaşı (Εθνάρχης/Ethnarch)” olarak ilan edilir. Kıbrıs Başpapazlık makamına seçilen III. Makarios’un en yakın çalışma arkadaşları Nikos Kranidiotis ile Zinon Rossidis’ten oluşur. AKEL, Kıbrıs’taki Başpapazlık seçimlerini boykot eder. Ana “silah” Referandum “komutuyla” “Milletbaşılık” Yunan hükümeti ve Yunanistan siyasi partileri ile ortak siyasi taktikler geliştirmek amacıyla yakın temas kurar. Makarios, Başpapaz seçilmesinden kısa bir süre sonra Atina’yı ziyaret eder. Yunanistan siyasi partilerin Başkanlar Konseyi, Kıbrıs sorununun “soydaşlarını bağımsızlığa kavuşturma politikası sorunu” olduğunu kabul eder. Yunanistan tarafından ve müttefik devletler çerçevesinde bu şekilde karşılanması gerektiği hususunda anlaşılır. Yunanistan, Milletbaşılığı yalnız Yunanistan’la birleşme (“enosis”) mücadelesinin siyasi liderliği olarak tanımaz. Fakat destekleme yükümlülüğü altına girer. Enosis mücadelesini Yunanlılar ile Kıbrıslı Rumların müttefikliklerinin ortak ulusal mücadelesi çerçevesinde anlaşması olarak değerlendirirler. Aslında bu ortak siyasi kararları alma merkezinin oluşturulması anlamına gelir. Kıbrıs’ın Yunanistan’la birleşmesi konusunda mücadelede tek bir yol gösterici merkezdir. Biçimsel ve içerik olarak “enosis” mücadelesinin liderliğinin başında Milletbaşılık olarak ifade edilen “Kıbrıs Başpapazlığı/Başpiskoposluğu”, Kilise ve papazlar vardır. Fakat temel siyasi ve diplomatik girişimler Yunanistan’ın siyasi gücüne ve diplomasisine bağlıdır. Bu girişimler, Yunanistan tarafından ortaklaşa ya da Yunanistan’a referans verilerek yürütülür. Ancak, Atina ile Lefkoşa’nın tek yol gösterici, ana merkez olarak dikkate alınması, Kıbrıslı Rumların siyasi solunun ekarte edilmesine ve Kıbrıs sorununun çözümündeki rolünün en aza indirilmesine neden olur. Bu durumda Kıbrıs siyaseti iki bölümden oluşur: a) Kıbrıs siyasetinin uluslararasılaştırılması, özellikle BM Teşkilatına başvurarak, bu Uluslararası Örgüt tarafından “Kıbrıs halkının self-determinasyon hakkı”nın kabul edilmesinin istenmesi ve sağlanması, b) Kıbrıs’ta yoğunluklu çatışma çıkarmak ve hatta işi silahlı mücadele eylemine kadar vardırırmaktır¹⁴³.

¹⁴³ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

Aralık 1950’de III. Makarios, seçimden sadece iki ay sonra, Atina’da EOKA’nın lideri Grivas ve Yunanistan Genelkurmay Başkanı Orgeneral G. Kosmas ile görüşür ve Kıbrıs’ta “silahlı mücadelenin” başlaması konusunda anlaşılırlar. Grivas, ayrıca Yunanistan Genel Kurmay Başkanının rızasını alır. *N. Kranidiotis*’e göre, -Nikos Kranidiotis, o dönemde Kıbrıs “Milletbaşılığının” Genel Sekreteri olarak görev yapar- Kıbrıs’ta “Başpiskopos” ve “Milletbaşı” olarak III. Makarios’un seçilmesi ve diğer taraftan da EOKA’nın başına Grivas’ın seçilmesinde Başpiskopos/Başpapaz III. Makarios’un çok önemli rol oynamasının nedeni Grivas’ın faşist “X” örgütü ile III. Makarios’un kişisel ilişkisinin bulunmasıdır¹⁴⁴. Ekim 1952 yılında Grivas, “Kıbrıs’ı tanımak” için Kıbrıs’a gider ve Mart 1953’te Kıbrıs’ta, silahlı mücadelenin başlaması için nihai kararı verir. Yunanlı yazarlar *Kranidiotis*, *Miliu ve Kipriyanidi*’nin iddialarına göre, Georgios Grivas tarafından yapılandırılan, EOKA silahlı örgütü, hiçbir şekilde gerilla savaşı yürüten bir siyasi örgüt değildir. Bu Atina’nın (Yunanistan hükümetinin) ve Lefkoşa’nın (“Kıbrıs Milletbaşılığı”) politik ve diplomatik girişimlerine tek merkezden tamamen zorunlu olarak itaat eden bir paramiliter organizasyondur. EOKA’nın iç siyasi işlevlerle ilgili herhangi bir ilgisi yoktur. EOKA askeri bakımdan örgütlenmiştir. EOKA terör örgütünün üyeleri ve yöneticileri sadece liderinin emirlerine itaat eder. Örgütün ideolojik konumu net ve açıktır: “Enosisten” yanadır ve antikomünisttir. Kıbrıslı muhafazakâr gençlerden, özellikle Kilise örgütlerine mensup ergenlerden, dini derneklerden, sağ siyasi görüşten, milliyetçilerden, muhafazakârlardan kilisenin ve ulusun “kurtarımcılık” geleneklerine sahip olanlar EOKA savaşçıları olarak örgüte eleman kazandırılır¹⁴⁵.

1954 yılında Yunanistan, Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletlere “self-determinasyon” için başvurur. Türkiye karşı çıkar. Birleşmiş Milletler, Yunanistan’ın talebini reddeder. 1 Nisan 1955 tarihinde Yunanlılar Kıbrıs’ta gizli, yasadışı ve silahlı bir terör örgütü olan EOKA’yı faaliyete geçirirler. 29 Ağustos 1954’te Londra’da Britanya ile Yunanistan’ın ve Türkiye’nin de katıldığı toplantılar düzenlenir. EOKA’cılar, Türkleri de hedef almaya başlar. Bunun üzerine Kıbrıslı Türkler: “Ya Taksim Ya Ölüm” sloganları atmaya başlar.

Grivas, “Kıbrıs Milletbaşılığı” ile ayrıca Kıbrıs’taki Yunanistan Büyükelçiliği aracılığıyla da Yunanistan Dışişleri Bakanlığı ve Yunanistan Başbakanı ile sürekli temas halinde bulunur. Diğer taraftan Yunanistan

¹⁴⁴ Κρανιδιώτης, 1981, s. 74.

¹⁴⁵ Κρανιδιώτης, 1981, s. 74).; Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

Bakanlarından Evangelos Averof, “İsaakios”) bazen de “Evergetis” kod adlarıyla EOKA’nın lideri Grivas ile mektupla iletişim kurar¹⁴⁶.

29 Eylül 1954 tarihinde III. Makarios, BM Kıbrıs görüşmelerini izlemek için New-York’a gider. EOKA’nın karakteristik rolü silahlı mücadelesinin ve katliamlarının başlama tarihi 1 Nisan 1955’tir. EOKA’nın silahlı eylemlerinin yarattığı yeni durumun bir sonucu olarak “Türk-Yunan dostluk ve işbirliği” sona erer. EOKA’nın ortaya çıkmasıyla, Kıbrıslı Türklerin de “Volkan” ve “Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)” nın kurulmasıyla sonuçlanır. Bununla birlikte Britanya yönetimi, Kıbrıs Polis teşkilatından Kıbrıslı Rumları çıkarak, onların yerine Kıbrıslı Türklerin alınmasıyla yeniden yapılandırılır¹⁴⁷.

B. EKİM 1955- MART 1957

Temmuz 1955’te, Britanya Sömürge Bakanı Lennox Boyd Kıbrıs’ta III. Makarios ile görüşür. Ayrıca Ekim 1955’te başlayan görüşmeler Mart 1956’nın başına kadar sürer. Kıbrıs Valisi Harding ile III. Makarios’un müzakereleri dikkat çeker. Müzakerelerin temelini Britanya’nın hazırladığı ve Kıbrıs halkına “geniş öz-yönetim” hakkı öngören “Harding Planı” ya da “Harding Taslağı” olarak anılan Kıbrıs sorununun “çözüm planı” oluşturur. III. Makarios, görüşmelerde üç noktadan oluşan bir karşı taslak önerir: “a) Kıbrıs sorununun çözümü için Britanya hükümeti tarafından Kıbrıs halkının ‘self-determinasyon’ hakkının tanınması. b) ‘Self-determinasyon’ hakkının böyle resmi bir biçimde tanınmasından sonra, ancak Başpiskopos III. Makarios, ‘özyönetim anayasasının’ hazırlanması ve doğrudan uygulanması konusunda Britanya hükümeti ile işbirliği yapmaya istekli olacaktır. c) ‘Self-determinasyon’ ilkesinin uygulanması zamanı, Britanya hükümeti ile Kıbrıs halkının Anayasa hükümleri çerçevesinde seçilecek temsilcileri arasında bir müzakere konusu olacaktır.” Britanya ile bu tarihlerde görüşmeleri Başpapaz III. Makarios ile “Millet-başılığın” Genel Sekreteri Nikos Kranidiotis yürütür. Yunanistan Dışişleri Bakanlığı da Yoğun lobi faaliyetleri geliştirir¹⁴⁸.

Britanya, a) Kıbrıslıların “self-determinasyon” hakkını tanır, b) Bu hakkın Britanya ve NATO çıkarları tarafından dolaylı olarak tanınmasının serbest bırakılması ve bu gecikme için yalnız “Akdeniz’deki duruma” atıfta bulunur, c) Anlaşmanın formülünün, resmi bir “anlaşma metni” değil, Britanya

¹⁴⁶ Κρνιδιώτης 1981, s. 78.

¹⁴⁷ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹⁴⁸ Κρνιδιώτης N.: Οι διαπραγματεύσεις Μακαρίου- Χάρντιγκ 1955-1956, εκδ. Ολκός, Atina 1987, s. 17.; Κρνιδιώτης 1981, s. 112-180); Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

hükümetinin “tek taraflı beyanı” olduğunu kabul eder. ç) Kendi kaderini tayin etme uygulamasının zamanının, özyönetimi mümkün bir öneri olduğu kanıtlandığında, başlangıçtaki “toplumun tüm kesimlerinin” (Yunan hükümeti tarafından önerilen konum) çıkarlarını sağlamanın (özyönetim uygulanmasıyla) bir işlevi olarak kabul edilir. d) Özyönetim rejiminin bir Kıbrıslı Rum başbakanı, yalnızca bir Kıbrıslı Türk bakanının katılımıyla bir Kıbrıslı Rum kabinesi sağlanacağına ve Parlamentoda iki toplumun nüfus oranları ile orantılı temsilinin sağlanacağına dair sözlü güvenceler verilir. EOKA “savaşçılarına” af için de sözlü teminatlar verilir e) Britanya Valisi, “Devletin düzenleyicisi” görevlerini yerine getirecek. Ayrıca Kıbrıs’taki Britanya yöneticisi, dış politika ve savunma konularında gücü elinde tutacak, “gerekli gördüğü sürece” “kamu güvenliği” için de yetkisini elinde bulunduracaktır¹⁴⁹.

Kıbrıs sorununu çözmek için bu çerçeveye hem “Milletbaşılık¹⁵⁰” hem de Yunanistan hükümeti¹⁵¹ tarafından kabul edilir. Bununla birlikte, III. Makarios, “öz-yönetimin anayasal statüsü” hakkında sürekli izahatlar ve ifadelerde yazılı iyileştirmeler üzerinde ısrar eder. Sonunda görüşmeler çıkmaza girer. Britanya, tekliflerinin içeriğinin önemli bir kısmının Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar tarafından kabul edilmesine rağmen, nihai olarak müzakerelerin başarısızlığının nedenleri hem Kıbrıs’ta hem de Yunanistan’da tamamen iç korelasyondan kaynaklandığını iddia eder¹⁵².

Yunanlıların iddiasına göre, Kıbrıs’ta iki toplum arasındaki mevcut ekonomik eşitsizlik dikkat çekicidir. 1959-1960 Zürih-Londra Antlaşmalarıyla bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ilanından iki yıl sonra, 1962-1963’te Kıbrıs’ta üretimin %93,9’unu, ithalatın %96,1’ini, ihracatın %99,5’ini Kıbrıslı Rumların kontrolü altında olduğu Yunanlılarca iddia edilmektedir. Benzer durum, iki savaş arası sırasında da gözlemlenmektedir. “Neredeyse Kıbrıs’ın tüm ithalatı, ihracatı ve Kıbrıs sanayinin tamamı Kıbrıslı Rumların elinde bulunmaktadır. Aynı şey Kıbrıs Bankacılık kurumları için de geçerlidir¹⁵³”.

Eğer Ortodoks Hristiyanlar, Müslümanlara zarar vermek isterler ise, onlara iş teklif etmeyerek, iş vermeyerek bunu yaparlar. Önemli bir nokta Osmanlı devletinde her cemaatin kendi dini hukukunun uygulanması söz konusu idi¹⁵⁴.

¹⁴⁹ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹⁵⁰ Bkz. Κρανιδιώτης, 1987 s. 167-170 ve 92-94.

¹⁵¹ Bkz. Κρανιδιώτης 1987 s. 27, 57, 58.

¹⁵² Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹⁵³ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹⁵⁴ Ψυρούκης, 1975, s. 189, 190.

Sonuç olarak, “Ortodoks Hristiyan Kilisesi” diğer adıyla “Rum Kilisesi”, Osmanlıda Yunan ulusal kimliğinin korunmasında, daha sonra Yunan ulusal devletin kurulmasında ve Kıbrıs’ta İngilizlere ve Türklere karşı mücadelede, Yunan ulusal kimliğinin ve kültürünün korunmasında siyasi ve idari olarak dinin, Ortodoks Hristiyan Kilisesinin rolü çok büyüktür. Kilise öncü bir role sahiptir. 1950 yılında Başpapaz seçilen III. Makarios, 03 Ağustos 1977 yılında vefat eder. Kıbrıs’ta III. Makarios’un yerine, I. Hrisostomos Başpapaz seçilir¹⁵⁵. Yeniden hatırlatmalıyım ki, Başpapaz III. Makarios, 30 yıl boyunca Kıbrıs tarihine uzlaşmazlığı ve katliamlarıyla damgasını vuran bir papazdır.

III. EOKA VE EOKA B’NİN KURULUŞU

Kıbrıs mücadelesini başlatma kararı, Atina’da sürgündeki Kıbrıslı Rumlar, Yunan politikacılar ve emekli subaylarla işbirliği içinde Başpapaz III. Makarios’un 7 Mart 1953 tarihinde Atina’da bulunduğu sırada yemin metnini imzalayarak ant içmeleriyle başlar¹⁵⁶.

EOKA’nın örgütlenmesi ve Kıbrıslı Rumların “mücadelesinin” yürütülmesi, “Küçük Asya” işgalinde, Yunan-Arnaut savaşında ve Yunanistan’ın 1940’ta Alman işgalinde (Direniş Örgütü “X” Lideri olarak) görev yapan emekli bir Kıbrıslı Albay olan Georgios Grivas’a emanet edilir. Atina’dan Rodos’a giden Grivas günlüğünde şunları yazar: “Tanrım bana yardım et... İnanc ve cesaretle ayrılıyorum... Başaracağım.” Georgios Grivas, 10 Kasım 1954 gecesi Baf’a gelir. Digenis kod adını alan Georgios Grivas’ın örgütüne EOKA (Kıbrıs Ulusal Savaşçıları Örgütü) adı verilir.

1954’te emekli Albay Georgios Grivas, silahlı mücadeleyi organize etmek için Kıbrıs Adasına gider ve 26 Ekim 1954’te “Kıbrıslı Ulusal Savaşçıları Örgütünü (EOKA)” yı kurar. 31 Mart- 1 Nisan 1955 gecesi, Britanya boyunduruğundan kurtulmak için mücadele verdiğini belirten bir bildiri (“EOKA – Digenis” imzalı olarak) yayınlar. Kıbrıs’ta siyasi faaliyetlerin başında Başpapaz III. Makarios, askeri faaliyetlerin başında ise “Digenis” kod adıyla Grivas vardır. Grivas, Bizans efsanesi “Digenis Akritas”tan kod ismini edinlenmiştir. EOKA’nın siyasi lideri Başpapaz III. Makarios’tur. 1960 yılında

¹⁵⁵ Εκκλησία της Κύπρου, 2019, s. 25.

¹⁵⁶ Yemin metnini imzalayanların isimler: Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, Γ. Στράτος, Γ. Παπαδόπουλος, Γ. Κονιδάρης, Α. Αυγίκος, Ε. Λοϊζίδης, Ηλ. Τσατσόμοιρος, Δ. Σταυρόπουλος, Δ. Βεζανής, Ηλ. Αλεξόπουλος. «Ορκίζομαι εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαίρετου Τριάδος να φυλάττω, θυσιάζω και την ιδίαν μου ζωήν, υποφέρων και τα πλέον σκληρά βάσανα, μυστικόν παν ότι γνωρίζω και θέλω ακούσει δια την υπόθεσιν της ενώσεως της Κύπρου. Θα υπακούω δε τυφλώς εις τας εκάστοτε διδομένας μοι σχετικὰς επιταγὰς».

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı aynı zamanda Başpapaz III. Makarios olur¹⁵⁷.

Yunanlıların iddiasına göre, EOKA Atina'daki Yunan hükümeti tarafından silah, para ve Atina'dan yayın yapan radyo istasyonları ile desteklenir. EOKA'nın faaliyetleri 1 Nisan 1955 tarihinde hükümet binalarına, polis karakollarına, radyo istasyonuna ve Gazimağusa'daki Britanya askeri kışlasına saldırıyla başlar¹⁵⁸.

1 Nisan 1955 Cuma gününün erken saatlerinde Lefkoşa ve Kıbrıs'ın diğer şehirleri; Gazimağusa, Limasol ve Larnaka'da EOKA'nın yerleştiği güçlü bombalar ve el yapımı patlayıcıların patlama sesleriyle halk uyanır. 1 Nisan 1955 gününün şafağında, EOKA Lideri Digenis'in: "Kıbrıs'ımızın özgürlüğü için hep birlikte ilerleyin" ifadesiyle son bulan ilk ilanı yayınlar¹⁵⁹.

Siyasi çıkmazlar, çatışmalar, örgütlenmeler, Yunan ve Kıbrıslı Rumların, Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi/enosis için Yunanlıların ifadesi ile "kurtuluş mücadelesi" faaliyetleri başlar. Mücadele gizli EOKA Örgütü (Kıbrıslı Savaşçılar Ulusal Örgütü) tarafından tedhiş olayları başlatılır.

Sonuç olarak EOKA'nın liderleri: a) Siyasi lider: Kıbrıslı Başpapaz III. Makarios b) Askeri lider: Georgios Grivas, kod adı: Digenis'tir. Mücadelenin Amacı: "Kıbrıs'ın nihai kurtuluşuna kadardır".

Ayrıca bu amacın gerçekleştirilmesi için çekirdek örgütler kurulur: aa) Ortodoks Hristiyan Gençlik Derneği (Ορθόδοξος Χριστιανική Ένωσις Νέων / Νεανίδων OXEN), bb) Pantarımsal (Panagrotiki) Kıbrıs Birliği (Παναγροτική Ένωσις Κύπρου ΠΕΟΝ), cc) Pankıbrıs Ulusal Gençlik Örgütü (Παγκύπρια Εθνική Οργάνωσις Νεολαίας ΠΕΚ). EOKA Terör örgütünün karakteri mutlak gizliliklidir, lidere kör bir disiplin ile inanmaktır. Terör olaylarının patlaması nedeniyle tepkiler: aaa) Britanya'nın, bbb) Kıbrıslı Türklerin üzerine yönelir. Kıbrıslı Türkler, Ada'nın yardımcı polis güvenlik güçlerine katılmaya başlar. 1954'te Britanya yönetimindeki Kıbrıs Adasında görev yapan polislerin %60'ı Rumlardan oluşmaktaydı. Dört yıl sonra, Haziran 1958'de polis memurlarının sayısı dört katına çıkarılırken bunların %70'i Kıbrıslı Türklerden oluşturulur. Yalnızca %17'si Kıbrıslı Rumlardandır¹⁶⁰.

¹⁵⁷ "Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών"
<http://www.hellenica.de/Griechenland/Zypern/Ges/GR/EOKA.html> (27.06.2014).

¹⁵⁸ "Εθνική" Online (27.06.2014).

¹⁵⁹ "Εθνική" Online (27.06.2014).

¹⁶⁰ Παπαπολυβίου, 2006, s. 56.

Buna karşılık Kıbrıs'ta EOKA'ya karşı kendilerini korumak için Türkler de gizli bir teşkilat olan Türk Mukavemet Teşkilatı (eski VOLKAN)'nı harekete geçirirler.

EOKA'nın eylemleri, Zürih, Londra antlaşmalarının kabul edilmesinin ardından 24 Aralık 1959 tarihinde sona erer. Sonunda, ortak Kıbrıs Cumhuriyeti kurularak İngilizlerden bağımsızlık 16 Ağustos 1960 tarihinde kazanılır. Bu aynı zamanda bağımsızlık için bir başlangıç olur. Fakat bu EOKA'cılar için yeterli değildir. EOKA'cıların nihai hedefleri Yunanistan ile birleşmektir. Bağımsızlık, nihayet adaya (geçici de olsa) barış getirmiştir. Yeni anayasanın karmaşık yapısı bir biçimde, her üç devlete -Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan Krallığı ve Britanya Krallığına- garantörlükler öngörür¹⁶¹.

Digenis kod isimli Grivas, 9 Mart 1959 günü “Ateş Kes” ilan eden bir bildiri yayımlar. Ardından da Grivas 17 Mart 1959 tarihinde Atina'ya döner ve ertesi gün Yunan Parlamentosu onu “vatanın değerlisi” ya da “vatan sana minnettardır” olarak ilan eder.

Yine Yunanlıların iddiasına göre, Kıbrıs'taki Ulusal Muhafız gücü, tamamen Yunanistan'daki askeri yönetim tarafından kontrol edilir ve Makarios'un düşmanıdır. Aynı zamanda Amerikalılar ve Britanyalılar Başpapaz III. Makarios'u hem açıkça düşman ve hem de bir denge bozucu faktör olarak görür. Türkiye ise 1968 yılından itibaren Kıbrıs'a artık askeri çıkarma yapabilecek niteliğe ve yeterli imkânlarla sahip olur. Grivas, 21 Nisan'dan itibaren Yunanistan'da Halandri'deki evinde Kıbrıs'a dönme plânları yaparak ev hapsinde yaşar. 21 Nisan 1967 yılında Yunanistan'da darbe yapan Albay Papadopoulos ile Grivas'ın ilişkileri çok kötüdür. Fakat EOKA'cı Grivas'ın kini tamamen Başpapaz III. Makarios'a karşıdır. Çünkü Grivas, EOKA mücadelesinin başarısızlığından ve Zürih ile Londra Antlaşmalarının imzalanmasından Başpapaz III. Makarios'u sorumlu ve bundan dolayı da Başpapaz III. Makarios'u hain olarak kabul eder.

28 Temmuz 1954 tarihinde Britanya Koloniler Devlet Bakan Yardımcısı Henry Chopkinson Avam Kamarasında Kıbrıs'ın stratejik değeri olan bir ada olduğunu ve bu yüzden kendi geleceğini tayin etme hakkının asla olamayacağını anlatır. Yunanistan, 1954'te Birleşmiş Milletlerde verdiği bir dilekçe ile Birleşmiş Milletlerden “Kıbrıs halkının durumunda, halkların self-determinasyon ve eşit haklar ilkesinin uygulanmasını” ister. 17 Aralık 1954 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Yunanistan'ın talebini reddeder. Böylece 1 Nisan 1955 tarihinde EOKA'nın katliamları ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a

¹⁶¹ “Εθνική” Online (27.06.2014).

bağlama faaliyetleri başlar. 10 Mayıs 1956 tarihinde EOKA üyeleri olarak gerçekleştirdikleri kendi eylemlerinden dolayı Kıbrıs'lı Mihalakis Karaoli ile Andreas Dimitriu Lefkoşa merkez cezaevinde idam edilir¹⁶².

Yunanlılar ve Kıbrıslı Rumlarca "Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Örgütü (Η Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών, E.O.K.A.) olarak ifade edilen EOKA, Kıbrıslı Rumların 1955-1959 yılları arasında, Kıbrıs'ın İngilizlerden kurtarılması, bağımsızlığı ve Yunanistan ile birleştirilmesi için İngilizlere, Türklere ve İngilizlerle işbirliği yapan Rumlara karşı katliamlar icra eden yasa dışı bir terör örgütü olarak ortaya çıkar¹⁶³.

Britanya, 29 Ağustos 1955 tarihinde Yunanistan ve Türkiye'yi "Kıbrıs dâhil, Doğu Akdeniz'deki siyasi ve savunma meselelerini" tartışmak üzere Londra'daki üçlü konferansa davet eder. Bu üçlü konferans Eylül ayında Londra'da düzenlenir. Fakat 6-7 Eylül 1955'te İstanbul'da Yunan vatandaşı Ortodoks Hristiyan Yunanlılar ile Türk uyruklu İstanbul Rumlarına karşı başlatılan olaylar sonrasında görüşmeler sonlandırılır. Bu üçlü konferansın düzenlenmesi ile Britanya, Yunanistan ile Türkiye arasındaki anlaşmazlıkta artık hakem olarak bulunur. Üçlü Konferans arifesinde, Türkiye Başbakanı Adnan Menderes'in 28 Ağustos 1955'te Kıbrıslı Türklerin, "Rumlar" tarafından katledilebileceğini öngörmesi önemlidir¹⁶⁴.

Britanya'nın Kıbrıs sorununun çözümü hakkındaki planı, üç hükümetin oluşturacağı ve Kıbrıslı Türklerin Yasama Meclisi ve Bakanlar Konseyine katılımı için güvence sağlayacak sınırlı bir özyönetim anayasası ile özerklik sağlanmasını öngörür¹⁶⁵.

Yunanlılara göre, EOKA'nın "özgürleştirici eylemleri ile ilgili olarak hüküm süren efsanelerden bağımsız olarak, esasen operasyonları İngilizlere karşı fiyasko girişimleridir". Fakat Kıbrıslı Türk nüfusun adadan tasfiyesi ve genel olarak "Kıbrıslı Rum sendikacılara ve solculara yönelik suikastlarla sınırlı kalır". Yunanlılarca, EOKA cinayetlerinin %30'u Kıbrıslı Rumlara karşı olduğu iddia edilmektedir¹⁶⁶.

Kıbrıs'taki Ulusal Muhafız gücü, Başpapaz III. Makarios'un düşmanı ve tamamen Yunanistan'daki askeri cunta yönetimi tarafından kontrol edilir. Aynı zamanda açıkça Amerikalılar ile İngilizler Başpapaz III. Makarios'u hem düşmanca ve hem de bir denge bozucu faktör olarak görürler. Türkiye ise 1968

¹⁶² "Εθνική" Online (27.06.2014).

¹⁶³ "Εθνική" Online (27.06.2014).

¹⁶⁴ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

¹⁶⁵ Παπαπολυβίου, 2006, s. 57.

¹⁶⁶ "Κύπρος" Online (18.09.2014).

yılından itibaren Kıbrıs'a artık askeri çıkarma yapabilecek nitelikte yeterli imkânlara ve donanımına sahip olur. Kıbrıs'taki Türklere karşı katliamlardan sonra Grivas, 21 Nisan'dan itibaren Yunanistan'da Halandri'deki evinde Kıbrıs'a dönme plânları yaparak ev hapsinde yaşar. 21 Nisan 1967 yılında Yunanistan'da darbe yapan Albay Papadopoulos ile Grivas'ın ilişkileri de çok kötüdür. Fakat ağırlıklı olarak EOKA'cı Grivas'ın kini tamamen Başpapaz III. Makarios'a karşıdır. Çünkü Grivas, EOKA mücadelesinin başarısızlığından ve Zürih ile Londra Antlaşmalarının imzalanmasından Başpapaz III. Makarios'u sorumlu ve bundan dolayı da III. Makarios'u hain olarak kabul eder. Ağustos 1971'de Grivas, ev hapsinden kurtulur -ya da kaçmasına göz yumulur, izin verilir- ve derhal Kıbrıs'a gider. Kıbrıs'ı Yunanistan ile birleştirmek amacıyla bu defa yasadışı EOKA'nın devamı olan yine yasadışı EOKA B'yi altı ay gibi kısa bir sürede organize eder. EOKA'nın standartlarına dayalı olarak EOKA B'nin yasadışı örgütsel çerçevesini tamamlar. EOKA B'nin silahları Ulusal Muhafız tarafından sağlanır. Kıbrıs Adasında, Lissaridis grupları tarafından Filistinli askerlerin eğitimi hakkında İsrail'e verdiği bilgiler karşılığında, EOKA B' aynı zamanda dolaylı olarak İsrail'den de silah yardımı alır. Grivas'ın temel amacı çok kısa sürede, Başpapaz III. Makarios'u yok etmektir. EOKA B'nin 10.000 civarında elemanı vardır. Başpapaz III. Makarios, karşı karşıya olduğu tehlikenin farkındadır. Başpapaz III. Makarios'a karşı 1970 ve 1971 yıllarında iki suikast girişimi gerçekleştirilir ve Başpapaz III. Makarios bunlardan kurtulur. Makarios da taraftarlarını silahlandırma kararı alır ve komünist Çekoslovakya'dan büyük miktarlarda silah ve mühimmat satın alarak temin eder. Ocak 1972'de Başpapaz III. Makarios çok sayıda taraftarlarını silahlandırır. Kıbrıs'ta Rumlar arasında iç savaş kaçınılmaz gibidir ve Türkiye'nin de müdahale etme riski daha da belirgindir. Başpapaz III. Makarios, Grivas ile görüşme talebinde bulunur. Toplantı 26 Mart 1972 tarihinde gerçekleşir. Grivas, Makarios'un derhal Cumhurbaşkanlığından istifasını ve Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini ister. Makarios, Grivas'ın taleplerini ilke olarak kabul eder. Fakat meydan okuyan Grivas'ın tutumu karşısında, Türkiye'nin tutumunun ne olabileceğine yönelik olarak Başpapaz III. Makarios korkularını ifade ederek zaman kazanmaya çalışır. Yunanistan'daki askeri cunta hükümetinin dahi, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi için NATO'daki konumunu ve Türkiye ile ilişkilerini bu yüzden feda etmeyi kabul edebileceğini zannetmediğini Grivas'a anlatarak, bu hususu özellikle vurgular. 7 Ekim 1973 tarihinde Kıbrıslı Rum lider Başpapaz III. Makarios'un otomobilinin geçtiği yolda, EOKA B'nin elamanı Kiriakos

Çekuras bomba düzeneğini süresinden önce patlatınca, Başpapaz III. Makarios son anda ölmekten kurtulur¹⁶⁷.

IV. 1959-1960 ZÜRİH-LONDRA ANTLAŞMALARINDAN ÖNCE KIBRIS SORUNUNA DAİR ÇÖZÜM ÇABALARI VE ÖNERİLER

İkinci Dünya Savaşından sonra Britanya sömürgecilikten vazgeçme eğilimine girince, Kıbrıs'ta 1947 yılından itibaren çeşitli özerklik/muhtariyet/otonomi planları gündeme getirilir¹⁶⁸. Özerklik içeren bu planlar aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür¹⁶⁹.

A. 1947 LORD WINSTER PLANI

Kıbrıs'ta kısmen özerk bir yönetim şekli uygulamayı düşünen Britanya, 1947'de Vali Lord Winster öncülüğünde ve Baş-yargıç Sir Edward Jackson başkanlığında bir Danışma Meclisi oluştururlar. Britanya Valisinin Kıbrıs'taki görevi, Danışma Meclisine sunulacak önerileri görüşmek ve bu öneriler hakkında görüş bildirmektir. Danışma Meclisinin herhangi bir karar alma ya da anayasa yapma yetkisi yoktur. Danışma Meclisinde 7 Kıbrıslı Türk ve 12 Kıbrıslı Rum da görev yapacaktır¹⁷⁰. Kıbrıslı Rumlar, bunun çıkarları aleyhinde buldukları için kabul etmezler.

B. 1948 JACKSON PLANI

Britanya Sömürgeler Bakanlığı, Kıbrıs'ta Baş-yargıç olarak bulunan ve aynı zamanda oluşturulan Danışma Meclisi'nin de Başkanı olan Sir Edward Jackson'a bir anayasa taslağı hazırlattırır¹⁷¹. "Yasama Meclisinde 4 Kıbrıslı Türk ile 18 Kıbrıslı Rum bulunacaktır. Söz konusu Meclis'in 4 üyesini Britanya valisi atayacaktır. Önemli yasalar konusunda Britanya valisinin görüşü alınacaktır. Kıbrıs'ın Britanya idaresinden ayrılması talepleri söz konusu mecliste görüşülemeyecektir. Vali isterse, kendi uygun gördüğü yasaları çıkartma yetkisine sahip olacaktır. Ayrıca Britanya valisinin Meclis'in

¹⁶⁷ "Η ίδρυση και η δράση της ΕΟΚΑ Β' και ο Γεώργιος Γρίβας" http://www.istorikathemata.com/2010/07/blog-post_04.html (28.06.2014).

¹⁶⁸ Aydoğdu, A.: Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları, Annan Planı ve Referandum Süreci, Ankara 2005, s. 15.

¹⁶⁹ İsmail, S.: 150 Soruda Kıbrıs, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1998, s. 48.

¹⁷⁰ Akmaral, K.: Kıbrıs Türkü'nü İmhayı Hedefleyen Akritas Planı ve Annan'a Dek Uzanan Plânlar Süreciyle Kıbrıs, İstanbul 2004, s. 79.

¹⁷¹ Aydoğdu, 2005, s. 16.

onayladığı yasaları veto etme yetkisi de olacaktır¹⁷²”. Jackson Planını Kıbrıslı Türk üyeler kabul eder. Fakat Kıbrıslı Rumlar reddeder. Jackson Planı, her ne kadar Lord Winster Planına göre daha kapsamlı bir içeriğe sahip olsa da adada arzu edilen özerk yönetimi oluşturamaz. Bu da şüphesiz Ada’daki kaotik durumun devamına yol açar.

C. 1955 BİRİNCİ MACMILLAN PLANI

Kıbrıs Ada’sında EOKA’nın, Rumların Kıbrıslı Türklere saldırımları ve katliamları nedeniyle yaşanan çatışma ortamı Britanya’yı rahatsız eder. Londra’da tarafları uzlaştırmak için Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıslı Rumların ve Türkiye ile Yunanistan’ın katılacağı bir konferans düzenler. Londra Konferansı olarak da anılan bu konferansta, Britanya Dışişleri Bakanı MacMillan’ın adı ile anılan bir plan hazırlanır ve taraflara sunulur.

Britanya, 1955’te Londra’daki Üçlü Konferans’ta Türkiye’yi Kıbrıs sorunuyla ilgili taraf olarak tanımış olur. O zamandan beri, Britanya çıkarlarına hizmet etmek için, taksim planlarını gerçekleştirmek için Türk kartını kullanır.

Bu plana göre, “çoğunluğa dayanan bir Meclis oluşturulacaktır. Bazı konularda Türkiye, Yunanistan ve Britanya tarafından oluşturulan üçlü komitenin karara bağlayacağı konular tespit edilecektir. Bu komitenin kararları dışındaki hususlar ile yürütme erkinin, valinin onayı ile Meclis tarafından Kıbrıslılar arasından seçilmiş bir Başbakan tarafından sağlanacağı ifade edilir. Ancak bu öneri hem Yunanistan hem de meseleye henüz kapsamlı olarak girmeye hazır olmayan Türkiye tarafından kabul edilmez¹⁷³”. MacMillan Planı ve Londra Konferansı ile birlikte Türkiye, soruna aktif bir şekilde dâhil olur. Bu gelişme Ada Türklerinin, Ada’daki politikalara dâhil edilebilmesi açısından önemlidir. Kıbrıs’ta Yunan hamiliğindeki Rumlara karşı tek başına mücadele eden Türkler, Türkiye’nin Kıbrıs sorununda uluslararası alanda dâhil oluşunun kanıtlanmasıyla birlikte daha güçlü bir şekilde seslerini duyurma imkânı bulurlar. MacMillan Planı, 1959-1960 Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kuruluşuna zemin hazırlayan Zürih ve Londra antlaşmalarına zemin hazırlar niteliktedir. Burada kurulan diyalog ortamı ve taleplerin etrafı bir biçimde dile getirilmesi sonraki süreç için önemli bir adım oluşturur. MacMillan Planı da tarafları bir ortak zeminde buluşturamaz. EOKA’nın Kıbrıslı Türklere karşı terör eylemleri Ada’da gerilimi ve çatışmaların artmasına neden olur.

¹⁷² Akmaral, 2004, s. 79.

¹⁷³ Akmaral, 2004, s. 83.

Türkiye'nin 1955'ten beri Kıbrıs sorununun gelişimine doğrudan dâhil olması, Kıbrıs Türk toplumunu gelişmelere aktif olarak katılmaya iter. Topluluk içindeki baskın eğilim, Ada'nın bölünmesinden yanadır. Kıbrıs'ta Türk milliyetçiliğinin yükselişinin Kıbrıslı Rumların birleşme hareketine tepki olarak geldiği ve hızla toplumlararası bir çatışmaya dönüştüğü bir gerçektir¹⁷⁴.

D. 1955-1956 BİRİNCİ VE İKİNCİ HARDING PLANLARI

Londra Konferansı ve Kıbrıs sorununun BM'de görüşülmesi sonrasında Kıbrıs'ta durum daha da gergin bir hal alır. Britanya 30 Ekim 1955'de Sir John Harding isimli bir mareşali Kıbrıs'a vali olarak atar¹⁷⁵. Kasım 1955'te III. Makarios ile gizli bir görüşme yapan Vali Harding'in, eski planlara göre daha gelişmiş bir özerklik öngören bir planı Başpapaz III. Makarios'a sunar. Ancak Başpapaz III. Makarios, bu planı reddeder¹⁷⁶. Harding, Başpapaz III. Makarios ile bu görüşmesinde özerklik konusunda Başpapaz III. Makarios'a üç maddelik bir plan önerir. Harding, a) "Self-determinasyon", b) "Self-government" ve c) yeni bir anayasa hazırlanmasından yana olduğunu savunur¹⁷⁷.

Bu plandan sonra 9 Ocak 1956'da Harding ikinci bir plan daha önerir. Ancak bu plan da Başpapaz III. Makarios tarafından reddedilir. Bu durum üzerine, yukarıda da ifade ettiğim gibi 9 Mart 1956'da tutuklanan Başpapaz III. Makarios, Hint Okyanusu'ndaki Seyşel adalarına sürgüne gönderilir¹⁷⁸. Kıbrıs Adasında, EOKA terör örgütünün Türklere karşı katliam eylemlerini devam ettirdiği görülür.

E. 1956 LORD RADADCLIFFE PLANI

12 Temmuz 1956'da Britanya, Lord Radcliffe'i Kıbrıs sorunu için bir plan hazırlaması için görevlendirir. 9 Ağustos 1956 tarihinde 3 EOKA'cı Britanya tarafından idam edilir. Ancak aynı yılın 16 Ağustos'unda EOKA, Yunanistan hükümetinin emriyle "barışçıl bir çözüme" ulaşılmamasına izin vermek için ateşkes ilan eder ve Başpapaz III. Makarios sürgünde iken serbest bırakılır. 28 Ağustos 1956 EOKA ateşkesi sona erdirir ve 29 Ağustos 1956 tarihinde Kiti Başpapazı Anthimos ile Genel Sekreter Nikos Kranidiotis tutuklanır. Eylül

¹⁷⁴ Kızılyürek, N.: Οι Τουρκοκύπριοι μια κοινότητα στο μεσοδιάστημα, στο, Κυπριακή Δημοκρατία 50 χρόνια Επώδυνη πορεία, Χρυσόστομος Περικλέους (επ.), εκδ. Παπαζήση, Ατina 2010, s. 328 vd.

¹⁷⁵ Aydoğdu, 2005, s. 21, 25.

¹⁷⁶ Akmaral, 2004, s. 83, 84.

¹⁷⁷ Aydoğdu, 2005, s. 26.

¹⁷⁸ Akmaral, 2004, s. 84.

1956'da Britanya, Yunanistan'ı Kıbrıs'ta silahlı mücadeleye liderlik etmesi ve desteklemesi nedeniyle BM'e şikâyet eder¹⁷⁹.

Anayasa Taslağı Lord Radcliffe'in, 5 aylık bir çalışmasının ürünü olarak ortaya koyduğu özerklik anayasası önerileri ya da taslağı, 19 Aralık 1956'da Avam Kamarasında Sömürgeler Bakanı ve Kıbrıs'taki Britanya valisi tarafından açıklanır. Britanya Sömürgeler Bakanı, bir konuşması sırasında, Kıbrıs'ın şimdilik Britanya'nın egemenliği altında özerk bir yönetim statüsüne kavuşacağını bildirir. Zamanla, koşullar uygun olduğunda, self-determinasyon hakkının her iki toplum için de tanınacağını ve taksimi de içerecek şekilde uygulanacağını açıkça ifade eder¹⁸⁰.

19 Aralık 1956 Radcliffe planı, aynı zamanda Kıbrıs'taki olağanüstü hal önlemlerini gevşetir. Valinin artan yetkilerini elinde bulundurduğu bir "özyönetim" Anayasa taslağı hazırlanır. Kabine, altı Kıbrıslı Rum bakan ve yalnızca Türklerin işlerinden sorumlu olacak bir Kıbrıslı Türk bakandan oluşur. Ancak Kıbrıs'taki Britanya valisi, başbakanın atanması konusunda belirleyici yetkilere sahip olacaktır. Bununla birlikte, Britanya girişiminin en önemli unsuru, "öz-yönetim" in anayasal çerçevesi değildir (Radcliffe Planı). Britanya hükümetinin Kıbrıs halkının gelecekte "kendi kaderini tayin" hakkının niteliğinin "çifte kendi kaderini tayin etme (her etnik –Türk ve Yunan-kökenliler için ayrı ayrı 'kendi kaderini tayin')" hakkına sahip olacağı nettir, açıktır¹⁸¹.

Anayasa taslağı, Lord Radcliffe'in, 5 aylık bir çalışmasının ürünü olarak ortaya koyduğu özerklik anayasası önerileri veya taslağı, 19 Aralık 1956'da Avam Kamarasında Sömürgeler Bakanı ve Kıbrıs'taki Britanya valisi tarafından Lord Radcliffe'in planı taraflara sunulur: a) Çoğunluğu (nüfus oranına göre) Kıbrıslı Rumların oluşturacağı bir Meclis kurulacaktır. Başka bir ifade ile Parlamentoda etkili bir Kıbrıslı Rum çoğunluk öngörülür. b) Britanya valisi, savunma, kamu düzeni ve dış ilişkilerden sorumlu olacaktır. Dışişleri, Savunma ve iç güvenlik konularında yasa yapma hak ve yetkisi, Britanya hükümetince veya Kıbrıs'ta, Britanya'yı temsil eden İngiliz valisinde olacaktır. c) Meclis üyeleri arasından bir kabine kurulacak ve bu kabinde Kıbrıslı Türklerin işlerinden sorumlu bir Türk bakan olacaktır. Başka bir ifade ile Kıbrıslı bir Türk'ün Bakanlar Kuruluna katılması öngörülür. d) Yargıtay, iki devletin de her birinde yüksek teminat ve tazminata karar verme hakkına sahip

¹⁷⁹ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹⁸⁰ Gazioğlu, A.: İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951-1959) Enosise Karşı Taksim ve Egemenlik Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı (2), Ankara 1998, s. 230.

¹⁸¹ Κρανιδιώτης, 1981, s. 239.; Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

olacaktır. Kıbrıs, Britanya'nın egemenliği altında kalmaya devam edecektir. Aynı zamanda, Kıbrıs'ta kendi kaderini tayin ilkesinin uygulanması, uluslararası durumun izin verdiği anda alenen ve kategorik olarak kabul edilecektir¹⁸².

Türkiye, terör ortamını durdurmak koşuluyla Radcliffe Anayasası'nı görüşülebilir olarak nitelendirir. Rumlar bu anayasa tasarısını da reddeder. Kıbrıslı Rumların bu konuda gerekçesi şöyledir: "Anayasa, Kıbrıs Halkının self-determinasyon hakkını ortadan kaldırıyor",

Britanya Sömürgeler Bakanı, bir konuşması sırasında, Kıbrıs'ın şimdilik Britanya'nın egemenliği altında özerk bir yönetim statüsüne kavuşacağını; zamanla, koşullar uygun olduğunda, self-determinasyon hakkının her iki toplum için tanınacağını ve taksimi de içerecek şekilde uygulanacağını açıklar¹⁸³.

Bu arada Şubat 1957'de Yunanistan, Birleşmiş Milletlere üçüncü bir başvuru ile şikâyetle bulunur. 1043/XI sayılı karar, tarafların BM Şartı'nın amaç ve ilkelerine uygun olarak barışçıl, demokratik ve adil bir çözüm bulunmasını önerir. Aralık 1957'de, "kendi kaderini tayin" talebini içeren Yunan karar taslağı BM'e sunulur ve oylanır, ancak gerekli 2/3'lük lehte oy çoğunluğunu sağlayamaz ve bu nedenle BM Genel Kurul, söz konusu kararı kabul etmemiş olur. Aralık 1958'de, Yunanistan'ın BM'e beşinci başvurusuna cevaben, barışçıl, demokratik ve adil bir çözüme ulaşma çabalarının sürdürülmesi çağrısında bulunan bir uzlaşma kararının oybirliğiyle alındığı görülür¹⁸⁴.

Yunanistan, Britanya planını kesin olarak reddeder. Kıbrıs sorunu Şubat 1957'de BM Genel Kurulunda tartışılır. Türkiye, Britanya ve Yunanistan mevcut pozisyonlarını tekrarlar. Genel Kurul, "Barışçıl, demokratik ve adil bir çözüm bulunması ve müzakerelerin bu amaçla sürdürülmesi ve devam etmesi ümidinin" dile getirildiği bir karar alır¹⁸⁵.

Bu karar, Yunan tarafını tatmin eder, çünkü Başpapaz III. Makarios'un serbest bırakılması gerektiğini dolaylı olarak destekler niteliktedir. Çünkü Başpapaz III. Makarios Kıbrıs Rum tarafının "tek" müzakerecisidir. Yine aynı zamanda Grivas, EOKA'nın ikinci ateşkesini ilan eder¹⁸⁶.

20 Mart 1957'de Britanya hükümeti, III. Makarios'u serbest bırakma niyetini ve Kıbrıs meselesini NATO çerçevesinde çözmek için yeni bir plan

¹⁸² <http://www.kairatos.com.gr/kypros.htm> (14.11.2020).

¹⁸³ Gazioğlu, 1998, s. 230.

¹⁸⁴ <http://www.kairatos.com.gr/kypros.htm> (14.11.2020).

¹⁸⁵ Κρανιδιώτης, 1981, s. 245.

¹⁸⁶ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

düşündüğünü açıklar. Başpapaz III. Makarios’u -ve aynı zamanda Girne’deki Rum dini liderlerini- serbest bırakma kararı 28 Mart 1957’de verilir. Aynı zamanda Kıbrıs’ta tutuklu bulunan AKEL ve “etnarşik/milletbaşı” siyasi liderleri de serbest bırakılır¹⁸⁷.

Ardından Britanya hükümeti, Kıbrıs’ta EOKA üyelerine genel af çıkararak Grivas’a nihai ve karşılıklı ateşkesi teklif eder. Yunan hükümetine bilgi veren Grivas, “Müzakerelerin kendi kaderini tayin etme ilkesi temelinde yürütülmesi koşuluyla mücadelenin nihai olarak durdurulmasının mümkün olacağını” iddia eder. Başka bir mesajda, silahlı mücadelenin durdurulması için gerekli koşulların henüz oluşmadığını açıklayarak, “Mücadelenin sona ermesi benim sorumluluğum değil, ancak, bütün mesele Kıbrıslı Rumların kendi kaderini tayin etme haklarının tanınmasıdır” der¹⁸⁸.

F. 1957 HUGH FOOT MUHTARİYET ANAYASA TASARISI

3 Aralık 1957’de, Kıbrıs Valiliği’ne getirilen Sir Hugh Foot’un hazırlattığı yeni muhtariyet anayasa tasarısı gündeme gelir. Bu anayasa tasarısında, Türk cemaatinin azınlık haklarının garanti altına alındığı, 7 yıllık bir özerklik/muhtariyet dönemi öngörülür. Bu sürenin sonunda Türk cemaatine de uygulanması koşuluyla kendi geleceğini tayin etme (self-determinasyon) ilkesinin kabul edileceği belirtilir. Türkiye iki cemaatin Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumların bir arada yaşayamayacakları düşüncesini öne sürerek söz konusu planı reddeder. Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafı “taksim” konusunda ısrarcı olduklarını açıklarlar. Yunanistan ise Türkiye’ye üs verilmesini öngören görüşü kabul etmediğini bildirir¹⁸⁹.

G. 1958 İKİNCİ MACMILLAN PLANI

19 Haziran 1958’de Kıbrıs sorunuyla ilgili Britanya, Türkiye, Yunanistan hükümetleri ile Kıbrıs Türk ve Rum cemaatleri arasında bir işbirliği öngören II. MacMillan Planı gündeme gelir ve Avam Kamarasına sunulur¹⁹⁰. MacMillan, Britanya’nın uluslararası yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için Kıbrıs’ta, Britanya üslerini ve tesislerini güvence altına almak ister. Bu düzenleme, iddiaya göre, her iki anavatanı da tatmin eder gibi görülür. Çünkü aynı zamanda bölgedeki diğer gelişmeler nedeniyle çok hassas olan NATO’nun güneydoğu kanadında sakinlik getirecektir. Başka bir deyişle, hayati bir alanda

¹⁸⁷ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹⁸⁸ Γρίβας, 1961, s. 168, 69.; Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

¹⁸⁹ Aydoğdu, 2005, s. 30.

¹⁹⁰ Aydoğdu, 2005, s. 30.

Britanya ile müttefikleri arasındaki işbirliğinin yanı sıra barışı ve güvenliği artırmaya çalışır. Büyük Britanya'nın bu hedefi, "Kıbrıs'ta İşbirliği Planı" başlıklı MacMillan Planı gibi sunduğu bütün sonraki planlarda açıktır ve ana noktalarında, Kıbrıs'ın Büyük Britanya, Türkiye ve Yunanistan ile bağlantısını ve Kıbrıs adasının yönetimi için bu üç devletin hükümetlerinin işbirliğini öngörür. Ayrıca, Kıbrıs'ı yönetmek için Britanya valisi ile birlikte Türk ve Yunan hükümetlerinden sorumlu olacak birer temsilcinin atanması öngörülür. Ayrıca, biri Kıbrıslı Rum ve biri de Kıbrıslı bir Türk olmak üzere iki Parlamento kurulması ve ada sakinlerine iki vatandaşlık verilmesi önerilir. Herkes, istisnasız Britanya vatandaşlığına da sahip olacaktır. Aynı zamanda Kıbrıslı Türkler, Türk, Kıbrıslı Rumlar da Yunan vatandaşlığına sahip olmaları önerilir. Bu rejim yedi yıl süreyle yürürlükte kalacak ve bu süre zarfında Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi veya başka herhangi bir egemenlik değişikliği üzerine herhangi bir tartışmanın yapılması yasaklanacaktır. Yedi yıllık sürenin tamamlanmasından sonra Kıbrıs'taki Britanya askeri üsleri ve diğer tesisler aracılığıyla sürekli varlığını sağlayacak ise adanın egemenliğini Türkiye ve Yunanistan ile paylaşacaktır. Kıbrıs, Commonwealth'in bir parçası olacaktır. Aynı zamanda Britanya, Türkiye ve Yunanistan ile bağlantılı olacaktır. Kıbrıs'ta tüm paydaşların karşılıklı mutabakatıyla yeni bir anayasa uygulamaya sokulacaktır. 19 Haziran 1958'de MacMillan, Kıbrıs'ın iki toplum için de topluluk meselelerini ele almak için ayrı parlamentolar gibi Yunan ve Rumların başka tehlikeli düzenlemeleri de olan planını Avam Kamarasına sunar. Britanya valisinin başkanlık edeceği bir yürütme konseyi, ilgili Parlamentolar tarafından seçilecek, Yunanistan ve Türkiye temsilcilerinin ve altı bakanın, dört Kıbrıslı Rum ile iki Kıbrıslı Türk'ün katılımıyla kurulacaktır. Konsey, iki parlamentonun sorumlu olacağı Topluluk meseleleri dışında, yetki kullanacaktır. Britanya valisi, Türkiye ve Yunanistan'ın iki temsilcisi, topluluğun çıkarlarının korunmasını sağlayacaktır. Britanya valisi dışişleri, savunma ve iç güvenlik yetkilerini kullanacaktır. Üç garantör devlet, yeni ortaya çıkan devletin dış ilişkilerinden sorumlu olacaktır. Valinin atanmasına katılmazlar ise ataması NATO Konseyi tarafından gerçekleştirilecektir. Ayrıca Türkler veya Yunanlılar tarafından ayrımcı olarak kabul edilecek herhangi bir yasayı incelemek üzere tarafsız bir yüksek mahkeme kurulması öngörülür. EOKA'nın şiddeti sona erdirmesi halinde olağanüstü hâl önlemlerinin rahatlatılacağı ve Başpapaz III. Makarios'un Kıbrıs'a ve diğer sürgünlerin Kıbrıs'a dönmesine izin verileceği kararlaştırılır. Parlamentoyu, planın kabul edilmemesi halinde Britanya'nın, 19 Aralık 1956'da Koloniler Bakanı Lennox Boyd tarafından ilan edilen kendi politikasına, yani ayrı bir "kendi geleceğini tayin etme" politikasına bağlı kalacağı konusunda uyarır¹⁹¹.

¹⁹¹ Χριστοδούλου, 1996, s. 51, 52.

Britanya'nın amacı, savunmaları için, Bağdat Paktının ihtiyaçları ve Ortadoğu ile Basra Körfezinin savunması için hava üslerini güvence altına almaktır. Aynı zamanda bu tehdit, bir tehlike görevi görür ve artık Kıbrıs Rum ve Yunan taraflarını bu olasılığın önüne geçme çabasına yöneltir. MacMillan'a göre Britanya, Ortadoğu'da kendi çıkarlarını korumak ister. Yunanlıların iddiasına göre ise, bu "Yunan tarafına yönelik acımasız şantajı açıklıyordu". MacMillan'ın anılarında ifade ettiğine göre, "... taksim empoze edilecekse, tek umursadığımız, Orta Doğu'daki çıkarlarımızı korumak ve NATO'nun sağ kanadını güçlendirmek için çok gerekli olan askeri üslerimizin ve tesislerimizin geleceğidir. Bu nedenle, Savunma Bakanı ile yaptığım görüşmeden sonra, adanın Türkler ve Rumlar arasında bölünmüş/taksim edilmiş mi, yoksa gerçekten bağımsız hale mi geldiği konusu çok ta önemli değildir. Bununla beraber, Norman Brook başkanlığındaki yetkililer komitesi askeri üs sorununa ilişkin yeni bir soruşturma yürütmek üzere görevlendirilir. Stratejik olarak bizim için gerekli olan alanda her zaman etkili kontrolü sağlamaktır"¹⁹².

19 Haziran 1958'de Britanya Başbakanı Harold MacMillan, "işbirliği planı" olarak bilinen planı taraflara sunar. Buna göre Kıbrıs, Türkiye, Britanya ve Yunanistan'ın koruması altında olacaktır. Her toplum için ayrı birer Parlamento, Yunanistan ve Türkiye'yi temsil eden üyeler, 4 Kıbrıslı Rum ve 2 Kıbrıslı Türk bakanlar, vali başkanlığında bir Konsey kurulacaktır. Valinin dışişleri, savunma ve asayişten sorumlu olması, Yunanistan ve Türkiye temsilcilerine danışmanlık yetkisi verilir, Britanya egemenliği yedi yıl boyunca korunacaktır¹⁹³.

Kıbrıs valisi Sir Hugh Foot'un 1958 başlarında Britanya Başbakanına gönderdiği önerileriyle birlikte kaleme aldığı bu plan, 19 Haziran 1958 tarihinde resmen kamuoyuna açıklanır. Yunanlı yazar *Geogios*'a göre "... iki eksenle üçlü bir birlikte egemenlik ve topluluk özerkliği ilkesine dayanıyordu ve güçlerin eşitliğinin yanında iki toplum arasındaki ayrılığı kurumsallaştırıyordu. Bunun nedeni, ayrı vatandaşlık, iki özerk topluluk parlamentosunun paralel çalışmasıyla birleşik bir parlamentonun olmamasıydı"¹⁹⁴.

Türkiye, Yunanistan ve Britanya Kıbrıs Ada'sının yönetimine birer temsilci ile katılma hakkına sahip olacaktır. Britanya'nın Kıbrıs valisinin, daha önceki planlara benzer yetkilerin tanınması düşünülür¹⁹⁵.

Yunanistan, Kıbrıs Ada'sının bölünmesine ve toplumların ayrılığına esas olacak hükümlerin plandan çıkarılmasını talep eder, ayrıca taksim'in

¹⁹² Οικονομίδης, 1987, s. 224.

¹⁹³ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).; <http://www.kairatos.com.gr/kypros.htm> (14.11.2020).

¹⁹⁴ Γεωργής, 1999, s. 213.

¹⁹⁵ Akmaral, 2004, s. 86.

reddini ve Türkiye'nin Kıbrıs sorununa taraf olma sıfatının kaldırılmasını ister. Türkiye ise, planın kesin halinin taksim olacağı hususunda güvence verilmesi durumunda planı geçici bir çözüm olarak görüşmeye hazır olduğunu bildirir¹⁹⁶. Velhasıl söz konusu plan, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar tarafından yine reddedilir¹⁹⁷.

H. 1958 SPAAK PLANI

24 Eylül 1958'de toplanan NATO Konseyi'nde de Kıbrıs meselesi ele alınır. Bu sorunun çözümüne yönelik, NATO Genel Sekreteri Paul Heinrich Spaak birtakım öneriler sunar¹⁹⁸.

Spaak Planında, Kıbrıs'taki "Türk ve Rum cemaatlerinin kendi eğitim, din ve mahkemelerinin olması ve iç meselelerinde kendilerinin yetki sahibi olacakları, ayrı ayrı birer Cemaat Meclislerinin ve ayrıca Türk ve Rum cemaatlerinin ortak meselelerinin ele alınacağı bir ortak meclislerinin kurulması öngörülür. Kıbrıs'taki bu iki cemaatin iç işleriyle ilgili olarak Rumların çoğunlukta olacağı bir Hükümet Konseyi kurulması planda kararlaştırılır. Bu konseyin başkanının ise, Kıbrıs Ada'sındaki Britanya valisi olacağı öngörülür. Daha önceki planlarda öngörüldüğü gibi dışişleri, savunma ve güvenlik işlerinden valinin sorumlu olması ve yedi (7) yıllık bir süre için geçerli olması düşünülür. Yedi (7) yıllık süre sonunda konu NATO tarafından düzenlenecek bir konferansta ele alınacak ve nihai bir çözüme ulaşılmaya çalışılacaktır¹⁹⁹."

Spaak Planı da diğer planlar gibi Yunan ve Rum tarafınca reddedilir. Spaak Planı, Kıbrıslı Türklere daha az haklar verdiği gerekçesiyle Türk tarafınca da kabul edilmez.

V. 1959-1960 ZÜRİH-LONDRA ANTLAŞMALARI, ANAYASA VE KIBRIS CUMHURİYETİNİN KURULUŞ SÜRECİ

Yunanistan, Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak beşinci kez Birleşmiş Milletlere başvurur ve kayda değer bir şey elde edemez. Başpapaz III. Makarios açıkladığı öneriler ile iddiasını değiştirir ve yeni parametreler belirler. Kıbrıs'ta bir iç yönetim geçiş dönemi olmasını ve daha sonra hiçbir devletle "Ne Yunanistan ne de Türkiye ile" bağlantısı olmayacak, bağımsız bir devlet ilan edilmesini önerir.

¹⁹⁶ Aydoğdu, 2005, s. 30.

¹⁹⁷ Akmaral, 2004, s. 86.

¹⁹⁸ Aydoğdu, 2005, s. 32.

¹⁹⁹ Akmaral, 2004, s. 86, 87.

Bu öneri temelinde, iki ay sonra üç devletin, Türkiye, Yunanistan ve Britanya Dışişleri Bakanları arasında görüşmeler başlar. Bu üst düzey görüşmelerin amacı Kıbrıs sorununa bir çözüm bulmaktır ve altı günlük müzakerelerin ardından bir anlaşmaya varılır. Britanya'nın taleplerini karşılamak için üç devletin varlığıyla Londra'da görüşmeler başlar. Süreç, iki toplumun liderleri, Kıbrıs Türk lideri Dr. Fazıl Küçük ile Kıbrıs Rum lideri Başpapaz III. Makarios 16 Şubat'taki son konferansa katılmalarıyla devam edilir. Çalışmalar, 19 Şubat'ta Kıbrıs sorununun çözümü Zürih-Londra Antlaşmalarının imzalanmasıyla sona erer.

1959 Zürih-Londra Antlaşmalarının bir sonucu olarak 11 Şubat 1959'da dönemin Türkiye Başbakanı Adnan Menderes ve Yunanistan Başbakanı Konstantinos Karamanlis Zürih Antlaşmasından önce bir araya gelirler. 19 Şubat 1959'da Büyük Britanya, Yunanistan ve Türkiye Dışişleri Bakanları, Kıbrıs Rum cemaati adına Başpapaz III. Makarios ve Kıbrıslı Türk cemaati adına da Dr. Fazıl Küçük tarafından Zürih-Londra Antlaşmaları imzalanır. Böylece Kıbrıs'ta var olan "anomali" sona erdirilir.

Önce Zürih'te 1959 yılında Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak, Türk-Yunan anlaşması ve ardından da Londra'da MacMillan ile anlaşma sağlanır. Britanya'nın, Türkiye'nin ve Yunanistan'ın vesayeti ve garantörlüğü altında Kıbrıs bağımsız bir Cumhuriyet olarak kurulur. Yunanlıların ifadesi ile Kıbrıslı "Türk azınlık" için üstün ayrıcalıklar tanınır ve birçok taahhütte bulunulur. Yine Yunanlıların ve Kıbrıslı Rumların iddialarına göre, "Kıbrıs'ta Türkiye, Britanya ve Yunanistan arasında bu 'üçlü ortaklık' utanç verici bir plandı." Anlaşma genel olarak ve ana hatlarıyla taraflara aşağıdaki statüleri sağlar. 1960 tarihli Zürih-Londra Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Antlaşmaları, Garanti ve İttifak Antlaşmaları Anayasanın ayrılmaz bir parçasıdır.

A. ZÜRİH VE LONDRA ANTLAŞMALARININ İMZALANMASI, ONAYLANMASI

Kıbrıs sorunu, Birleşmiş Milletlerin 13. Genel Kurulunda tartışılır. Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Evangelos Averof karşılıklı birbirlerini suçlar. Bu karşılıklı suçlamalardan sonra, müttefiklerce de teşvik edilen, Fatin Rüştü Zorlu ile Evangelos Averof görüşmeleri başlar. Dışişleri Bakanlarının bu temasları, bir dizi gizli Türk-Yunan danışma toplantılarıyla sonuçlanır.

Ocak 1959 yılına kadar, iki dışişleri bakanı Zürih ve Londra antlaşmalarının en önemli hükümlerinde anlaşmaya varılır. Kıbrıs Adasında,

Türk ve Rum cemaatlerinin ortak ve eşit statüde bağımsız bir devlet kurması, Kıbrıs Adasının Yunanistan'la birleşmesinin, ilhakının ve Kıbrıs'ın bölünmesinin engellenmesi, Türkiye, Yunanistan ve Britanya yeni bir devlet Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması hakkında anlaşılır. Bu üç devlet, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ve bir "garanti antlaşması" ile bir "ittifak antlaşması"nın imzalanması ile birlikte Kıbrıs'ta Britanya'nın askeri üslerinin korunması konularında mutabakata varırlar.

4 Şubat 1959 tarihinden itibaren Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları kurmayları ile birlikte Zürih'e nihai görüşmeler için giderler. 5 Şubat 1959 günü bir önceki görüşme turlarının tamamlanmasının ardından, Zürih'te Türkiye ile Yunanistan Dışişleri Bakanları Kıbrıs'ta bağımsız bir Cumhuriyet kurulması konusunda anlaşılır. Zürih'te hazırlanıp parafe edilen antlaşma, Menderes ile Karamanlis tarafından 11 Şubat 1959 tarihinde incelenir ve metni benimserler. Bu uzlaşi üzerine Başbakanlar, Menderes ve Karamanlis 11 Şubat 1959'da iki Başbakan Zürih Antlaşmasını imzalarlar²⁰⁰. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti, böylece Zürih'te ortaya çıkar ve kabul edilir.

Karamanlis, Zürih'ten Atina'ya döner dönmez Başpapaz III. Makarios'u Zürih antlaşması konusunda bilgilendirir. Aynı zamanda Londra'da yapılacak olan beşli -Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlardan oluşan- Konferansın hazırlıklarına başlanır.

Kıbrıs Rum tarafını temsil eden Başpapaz III. Makarios, ikna edilmek ve Kıbrıs meselesinin çözüm anlaşmalarının bütün yükünün sorumluluğunu üstlenmesi beklenir. Atina'da Başpapaz III. Makarios, Karamanlis ile Zürih'te paraf edilen ve daha sonra Başbakanlar tarafından imzalanan antlaşma konusunda görüşmelerde bulunur. Başpapaz III. Makarios'un anlaşmalar konusunda şüpheleri ve itirazları olur. Başpapaz III. Makarios, kesinlikle hayal kırıklığına uğradığını ifade eder. Çünkü kabul edilen anlaşmalar, onların asıl hedeflerinden çok sapmıştır. Fakat varılan bu anlaşmadan sonra önemli bir şeyler elde etmek de artık mümkün değildir. Böylece, orijinal antlaşma metni üzerinde bazı iyileştirmeler yapma koşuluyla Başpapaz III. Makarios ile Karamanlis Londra'ya gitmek için anlaşılır. Aynı zamanda Başpapaz III. Makarios, belli miktarda Kıbrıslı Rumların temsilcilerini görüş bildirmeleri için Londra'ya davet eder. Londra Konferansına danışman olarak davet olanlar arasında şehirlerin belediye başkanları, devlet adamları, hukukçular, sendikaların temsilcileri, din görevlileri, papazlar, aynı zamanda Kıbrıs Rum tarafının Sol ve Sağ siyasi cenahlarının temsilcileri ve diğerleri olmak üzere çok

²⁰⁰ Toluner, S.: Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1977, s.71.

kalabalık bir heyet gider. Sonunda bütün bu temsilcilerden Solcu siyasilerden yalnız beş temsilci anlaşmaya karşı çıkar ve reddedilmesini isterler. Fakat bunlar da sayıca az sayıdadır. Buna karşılık sağ temsilciler ve hatta Lefkoşa Belediye Başkanı Themistoklis Dervis ve Kition Despotu Anthimos gibi aşırı sağcılar, inatla anlaşmaların kabul edilmesi hususunda ısrar ederler. Başpapaz III. Makarios anlaşmaları imzaladıktan sonra, sadece bu sağ cenahtaki kişiler, sonradan Başpapaz III. Makarios'un fanatik rakipleri haline dönüşür. İngiltere'nin başkentinde Başpapaz III. Makarios, aslında anlaşma metnlerinde iyileştirmeler ve değişiklikler yapmak için çalışır, fakat başaramaz. Çünkü Yunanistan, Türkiye, Kıbrıslı Türkler ve Britanya anlaşmışlardır. Dolayısıyla antlaşma metnini yeniden görüşmek ve pazarlık konusu yapmak olmazdı²⁰¹.

Yunanistan Başbakanı Karamanlis ve Dışişleri Bakanı Averof, eğer Başpapaz III. Makarios, anlaşmaları torpiller ise ve Konferans başarısızlıkla sonuçlanır ise, Başpapaz III. Makarios'un yanında yer almayacaklarını açıkça ifade ederler. Sonunda Makarios'a kesin uyarı/ültimatom şeklinde "Evet" mi? "Hayır" mı? Diyeceği sorulur. Başpapaz III. Makarios'a hemen karar vermesi için birkaç saat süre tanınır. Başpapaz III. Makarios'un nihai cevabı olumlu olur. Ancak daha sonra Makarios, tüm bu nedenlerden dolayı, Zürih ve Londra Antlaşmalarının Kıbrıslı Rum halkına isteği dışında zorla dayatıldığını hep savuna gelir²⁰².

Zürih'te aslında dört antlaşma paraf edilir ve daha sonra ilgili Başbakanlar tarafından imzalanır. Bunlar: a) 27 maddeden oluşan "Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın Temel Yapısı ile İlgili Antlaşma", b) Türkiye, Yunanistan, Britanya ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında kabul edilen "Garanti Antlaşması", c) "İttifak Antlaşması" ve ç) Tarafların iyi niyetlerini ortaya koyan "Centilmenler Antlaşması"dır²⁰³. "Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının Temel Yapısı ile İlgili Antlaşma", "İttifak Antlaşması" ve "Garanti Antlaşması"dır.

Zürih antlaşmasını Kıbrıslı Türkler, Kıbrıslı Rumlar ve Britanya imzalar. Söz konusu üç devletin –Türkiye, Yunanistan ve Britanya-hükümetleri, özellikle Başpapaz III. Makarios ve yasadışı EOKA'nın lideri Georgios Grivas'ın itirazlarından çekindikleri için Zürih antlaşmasının biran evvel imzalanmasının, kabul edilmesinin ve onaylanmasının son derece ivedi bir konu olduğunun bilincindedir. İlk toplantının tarihi, Zürih'te antlaşmalar

²⁰¹ <http://www.filoumenos.com/forum/de/viewtopic.php?f=117&t=2182#sthash.ukLwTxmk.dpuf> (28.06.2014).

²⁰² <http://www.filoumenos.com/forum/de/viewtopic.php?f=117&t=2182#sthash.ukLwTxmk.dpuf> (28.06.2014).

²⁰³ Beratlı, N.: Kıbrıs Türklerinin Tarihi, Galerî Kültür Yayınları, Lefkoşa 1999, s. 249.

imzalandıktan tam altı gün sonra Londra'da 17 Şubat 1960 olarak belirlenir. Ardından da Londra'da Türkiye, Britanya ve Yunanistan arasında bu kez Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarının temsilcilerinin de katılımıyla 23 Şubat 1960'da bir konferans düzenlenir. Girne'den AKEL temsilcileri Tassos Papadopoulos, Vassos Lissaridis ve Kleanthis Georgiadis anlaşmaların imzalanmasına karşı çıkar²⁰⁴.

Zürih Anlaşmalarından sonra Londra'da tartışmalar devam eder ve diğer şeylerin yanı sıra Britanya'ya, Kıbrıs'ın hava sahasında savaş uçaklarının uçuşu, bakımı için sınırsız hak ve üslerini kullanıma açma hakkı verilir. Kıbrıs'ın Zürih-Londra Antlaşmalarında öngörülen bağımsızlığı sınırlıydı ve başından beri zayıflatılmıştı. Türkiye, Britanya ve Yunanistan, Kıbrıs'ta garantör devletler olarak askeri güçler bulundurabilecekleri konusunda anlaşır. Kıbrıs'ın iki büyük bölgesi, Britanya'nın kalıcı olarak yerleşmesi ve NATO üsleri için Büyük Britanya'ya bırakılır²⁰⁵.

Kuruluş Antlaşması, Garanti Antlaşması, İttifak Antlaşması ve içeriği uzunca bir süre kamuoyuna açıklanmayan ve varlığı büyük ölçüde bilinmeyen Konstantinos Karamanlis ile Adnan Menderes arasında bir centilmenlik anlaşması da kabul edilir. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası -halk onayı oylamasına sunulmaz-, Anayasa, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edildiği resmi gün olan 16 Ağustos 1960'da yürürlüğe girer. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı için ilk seçim 13 Aralık 1959'da yapılır. Kıbrıs Cumhuriyeti bütün devletler tarafından bağımsız bir devlet olarak tanınır ve BM'e üye olur²⁰⁶.

Şubat 1959 tarihinde antlaşmalar bütün taraflarca imzalandıktan sonra, adada kanlı eylemlerde bulunan EOKA'nın başı durumundaki Georgios Grivas'ın ikna edilmesi süreci başlar. Fakat Grivas da şöyle bir ikilemedir: Sonuç itibarıyla, esasen düzenlenen ve taraflarca imzalanan bu antlaşmaları kabul etmemekteydi. Fakat diğer taraftan da kabul etmez ise ve silahlı mücadeleye devam kararı alırsa sadece "Kıbrıs Helenizmi" değil, genel olarak Helenizm, yıkıcı ve trajik sonuçları olan mahkûmiyetle karşı karşıya kalacaktır. Dahası, Böyle bir durumda, Yunanistan'ın gerekli desteğini de kaybedecektir ve bundan daha iyi bir statü elde edemeyeceklerdi. Bu nedenlerden ötürü, terör

²⁰⁴ <http://www.haravgi.com.cy/site-article-7960-gr.php>; <http://www.haravgi.com.cy/site-article-7960-gr.php#ixzz35YB9m8vi> (24.06.2014).

²⁰⁵ Ηλιόπουλου, Π.: "«Φάκελος της Κύπρου»: Τα πορίσματα" <https://www.komep.gr/m-article/Fakelos-tis-Kproy-Ta-porismata/> (30.08.2020).

²⁰⁶ <http://www.haravgi.com.cy/site-article-7960-gr.php>; <http://www.haravgi.com.cy/site-article-7960-gr.php#ixzz35YB9m8vi> (24.06.2014). Kıbrıs'ın 21 Eylül 1960'da Birleşmiş Milletler'e katılmasıyla uluslararası tanınma sağlanır. Ρούκουνας Εμ.: Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Ατina 2010, s. 209, 210.

örgütü lideri Grivas, Yunanlıların ve Rumların deyimi ile “EOKA savaşçıları için silahlı mücadelenin sonunu ilan eder²⁰⁷”. Yunanlıların ve Rumların iddiasına göre, bu nihai çözüm ile aynı anda esasen Kıbrıs halkına tanınan tam Self-determinasyon yolu kapatılmış olur. Kıbrıs Cumhuriyeti, pratikte verilmiş ve tanınmış olan bağımsızlık, aynı zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti’ni “boğmak” anlamına gelir. Çünkü Kıbrıs Cumhuriyeti, başından itibaren ittifaklar, garantiler ve 99 mil karelik “egemen” Britanya toprağını kapsayan büyük bir askeri üs bölgesini topraklarında “misafir” etme taahhüdünde bulunur. Antlaşmaların diğer bazı hükümleri, kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti’nin düzgün işleyişi için bir engel teşkil eder²⁰⁸.

Yunanlıların iddiasına göre, “ayrıca ne Kıbrıslı Rumlar ne de Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin inşası ve doğru çalıştırılması, işleyişi için samimiyetle çalışmakta istekli görülüyorlar. Kıbrıslı Rumlar, gerçekleştiremedikleri Yunanistan ile birleşmeyi bir türlü unutmazlar. Kıbrıslı Türkler ise kazandıkları süper yetkilerle yetinmezler²⁰⁹”.

Yine Yunanlıların iddiasına göre, “Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla en çok kazanan Türkiye olur. Kıbrıs konusunda herhangi bir hakkı yokken, o kadar çok hak kazanır ki sonunda, 1974 yılının temmuz ayında hiçbir engelle karşılaşmadan adayı “işgal” eder. 1956 yılından beri Britanya Kıbrıs’ın bölünmesi tohumlarını eker ve ustaca 1959-1960 tarihli Zürih ve Londra Antlaşmalarına dâhil edilmiş hükümler, semerelerini 1974’te verir²¹⁰”.

Kıbrıs Rum tarafının, Kıbrıs Adasına olası bir Türk çıkarmasını püskürtmek için planlama ve hazırlıklar Kıbrıs Adasında Yunan tümeninin konuşlandırılmasından sonra 1964 yılının yaz aylarından itibaren başlar²¹¹.

²⁰⁷ <http://www.filoumenos.com/forum/de/viewtopic.php?f=117&t=2182#sthash.ukLwTxmk.dpuf> (28.06.2014).

²⁰⁸ http://www.livepedia.gr/index.php/%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82_%5C%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CE%96%CF%85%CF%81%CE%AF%CF%87%CE%B7%CF%82 (24.05.2014).

²⁰⁹ http://www.livepedia.gr/index.php/%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82_%5C%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CE%96%CF%85%CF%81%CE%AF%CF%87%CE%B7%CF%82 (24.05.2014).

²¹⁰ http://www.livepedia.gr/index.php/%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82_%5C%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CE%96%CF%85%CF%81%CE%AF%CF%87%CE%B7%CF%82 (24.05.2014).

²¹¹ <http://www.filoumenos.com/forum/de/viewtopic.php?f=117&t=2182#sthash.ukLwTxmk.dpuf> (28.06.2014).

Antlaşmalar imzalanınca, üç yıldan beri sürgünde bulunan Başpiskopos III. Makarios, 1 Mart 1959 tarihinde sürgünden Kıbrıs'a döner. Adaya dönüşünde Kıbrıs halkına yaptığı konuşmasında bu mücadelenin sonucunu parlak bir zafer gibi göstermeye çalışır. Bu arada gözaltı merkezleri ve tutukevlerinin kapıları açılır. Rum siyasi tutuklular af edilir ve serbest bırakılırlar. Kıbrıs Rum halkı sevinçlidir. Ancak bu kutlamalara, Yunan ve Rumların ifadesi ile "askeri mücadelenin lideri EOKA'cı Grivas'ın" katılmasına İngilizler tarafından izin verilmez. Grivas, Lefkoşa hava limanından bir Yunan uçağı ile Atina'ya gönderilir. Tekrarlamalıyım ki Yunanistan hükümeti, Grivas'ı, Atina'da adeta bir kahraman gibi karşılar.

Kıbrıs'ta hemen geçici bir hükümet kurulması için gerekli her şey hazırlanır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu resmen ilan edilir ve Britanya işgalini sona erdirmeye ritüelleri 16 Ağustos 1960 tarihinde başlar.

Sonuç olarak, 11 Şubat 1959'da Zürih'te ve 19 Şubat 1959'da da Londra'da antlaşmalar imzalanır. Bağımsız, tarafsız ve eşit konumda iki ayrı halkın oluşturduğu ortak bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulur ve BM üye olur. Söz konusu antlaşmalar uyarınca 16 Ağustos 1960 günü Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası yürürlüğe girer. 1959-1960 tarihli Zürih ve Londra Antlaşmalarının hükümleri büyük önem arz eder. Çünkü Bağımsız ve ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması bu antlaşmalara dayanır.

B. ZÜRİH- LONDRA ANTLAŞMALARI VE KIBRIS CUMHURİYETİNİN TEMEL YAPISI

Kıbrıslı Rumların, özellikle 1955- 1959 döneminde, aslında 1931 yılından itibaren Yunanistan ile birleşmek ve "Britanya sömürge iktidarından bağımsız olma çabaları", uluslararası toplum tarafından ve çok daha önemlisi, Britanya tarafından kabul görmez.

Sınırlı sayıda devletten oluşan dönemin BM'i, büyük güçlerin etkisi altındadır, bu da çok sayıda yeni devletlerin devreye girmesiyle değişir. Halkların kendi kaderini tayin hakkı henüz erken bir aşamadır. Fakat daha sonraki yıllarda tamamlanacak ve büyük bir dekolonizasyon dalgasına ve BM'e üye devletlerin neredeyse ikiye katlanmasına yol açacaktır. Bu şartlar altında Kıbrıslı Rumlara kendi kaderini tayin hakkı tanınmaz. Yunan literatüründe Kıbrıslı Türklerin kendi kaderini tayin etme hakkından ise hiç söz edilmez, Kıbrıslı Türkler, yok sayılırlar ve Kıbrıslı Türkler, Yunan ve Rumlar bakımından "azınlık" olarak görülür. Kıbrıslı Rumların, İngilizlere karşı isyanı, Yunanlıların ve Rumların arzu ettikleri, "Kıbrıslıların bağımsızlığını reddeden

işgalci güç Britanya'ya karşı bir 'kurtuluş hareketi' olarak" tanınmaz. Kıbrıs halkının kendi kaderini tayin hakkının tanınmaması, hareketin temsilcilerine dokunulmazlık, refah ve ulusal kurtuluş hareketlerini tanıma uygulamasına uygun bir biçimde sorunu çözmek için Zürih-Londra görüşmelerine katılma hakkı verilmesiyle sonuçlanır.

Bir egemenlikten diğerine geçiş derhal gerçekleşir ve 16 Ağustos 1960 günü Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, Britanya egemenliğinin sona ermesiyle birlikte hemen yürürlüğe girer. Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin oluşturulması "halefiyet" durumu sonucu ortaya çıkar. Egemen Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının tanınması için koşullar, sömürgeci Britanya tarafından kendi adına üstlenilen antlaşma yükümlülüklerinin devamını sağlar²¹².

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu, egemenliği ve bir sömürge gücü olan Britanya'dan Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devredilmesiyle tamamlanır. Egemenliğin, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devri ilk kez resmen bağımsızlık hakkı biçiminde kabul edilir. Olay, Kıbrıs halkının bağımsızlık hakkının tanınması, elde etmesi şeklinde yansıtılır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel yapısı antlaşmalar uyarınca kabul edilen bazı önemli hükümler özet olarak aşağıdaki gibidir:

Kıbrıs devleti, Cumhurbaşkanlık rejimine dayanan bir Cumhuriyettir. Cumhurbaşkanı Rum ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı da Türk olacaktır ve genel oy verme yöntemiyle, adadaki Rum ve Türk toplumları tarafından ayrı ayrı seçileceklerdir. Başka bir ifade ile Kıbrıs Cumhurbaşkanı, Rum cemaati tarafından seçilir ve Rum'dur. Cumhurbaşkanı Yardımcısı ise, Türk cemaati tarafından seçilir ve Türk'tür.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi dilleri Türkçe ve Yunancadır. Yasama ve idari belgeler ve dokümanlar iki resmi dilde de yazılacak ve yayınlanarak ilan edilir. Her iki anavatan -Türkiye ile Yunanistan- kendi cemaatlerine eğitim ve kültürel alanlarda mali yardımda bulunabilir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte seçilecek tarafsız bir desen ve renkte, kendine özgü bir bayrağı olur.

Kıbrıs Cumhuriyeti makamlarının ve her iki toplumun kendi tatil günlerinde Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin bayrağı ile birlikte Türkiye ve Yunanistan bayraklarını da göndere çekebilirler. Kıbrıs Türk ve Rum toplumları, Türkiye ile Yunanistan'ın milli bayramlarını kutlama hakkına sahip olurlar.

²¹² Ρούκουνας, s. 449 – 462.

Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı 5 yıllık bir süre için seçilirler. Bu mevkilerin, gaybubet, engel ve herhangi bir sebepten boşalması durumlarda, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının yerini, Temsilciler Meclisinin aynı topluma mensup Başkan ve Başkan Yardımcısı alır.

Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, beş yıllık bir süre için seçilir. Yokluğu, bir engelin bulunması durumunda Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Meclis Başkanı ve Meclis Başkan Yardımcısı tarafından sırayla vekâlet edilir. Bu anılan Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı makamlarının herhangi bir nedenle boşalması durumunda, en çok kırk beş (45) gün içinde yenilerin seçilme işlemleri gerçekleştirilecektir. Bu makamlara Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak seçilenlerin göreve başlamaları, Meclis tarafından gerçekleştirir. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Meclisin huzurunda Anayasaya saygılı ve inançlı olacaklarına dair yemin edeceklerdir.

19. maddeye göre, tarım reformu yapılırken kamulaştırılan bir arazi, sadece malı kamulaştırılan kimsenin mensup olduğu cemaat mensuplarına dağıtılabılır.

Yürütme yetkisi, Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısına aittir. Bakanlar Kurulu, 7 Rum, 3 Türk üyeden oluşur ve Dışişleri, Maliye ve Savunma Bakanlıklarından birisi mutlaka bir Türk bakana verilir. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, kendi toplumuna ait bakanları ayrı ayrı seçer²¹³. Bakanlar, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından gösterilecek ve ortaklaşa imzalayacakları bir belge ile atanır.

Yetki uzlaşmazlığı karşısında, böyle bir uzlaşmazlık, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte atanan bir Rum, bir Türk ve bir tarafsız üyeden oluşturulan Yüksek Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanır. Tarafsız yargıç, mahkeme başkanı olur. Her toplum, kendisi tarafından saptanacak sayıda temsilciden oluşan bir Cemaat Meclisine sahiptir.

Cemaat Meclisleri, toplum gereksinimlerini ve denetimi kendilerine ait bulunan kurum ve cemiyetlerin gereksinimlerini karşılamak için, kendi toplum bireylerini vergilendirme hakkına sahiptir.

Her Cemaatin Meclisi dini, eğitim ve öğretim, kültürel, kişi haklarına yönelik bütün hususlarda yetkilidir. Cemaat Meclisleri, kendi toplumunun refahını arttırmak amacıyla kurulan tesisler, hayır ve spor işleri ve cemiyetleri, üretim ve tüketim kooperatifleri veya kredi kuruluşları gibi münhasıran topluma

²¹³ Toluner, 1977, s. 79.; Özarslan, B. B.: Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliğinin Yaklaşımı, İstanbul 2007, s. 45.

özgü yararlar sağlayıcı kurumlara ilişkin işler hakkında yetkilidir. Tabii ki, işbu fıkranın içerdiği hükümler, halk arzu ettiği takdirde, karma ve ortak kuruluşların kurulmasına engel olacak şekilde yorumlanamaz.

Kıbrıs Cumhuriyeti yasaları ile yönetilecek kooperatifler veya kredi kurumları, denetim yönünden Cemaat Meclislerinin yetkilerine bağlıdır. Cemaat Meclisleri, sadece bir cemaat tarafından oluşturulan belediyelerin meseleleri üzerinde de yetkilidir. Kıbrıs Cumhuriyeti yasalarına bağlı olacak olan belediyeler, işlevleri yönünden her bir Cemaat Meclisi tarafından denetlenir.

Merkezi Yönetim, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde geçerli mevzuat uyarınca kurum, tesis ve belediyeleri denetlemek istediği takdirde, söz konusu kurum, tesis veya belediyenin bağlı olduğu topluma mensup memurlar tarafından bu denetim gerçekleştirilir.

Zorunlu askerlik hizmeti, ancak Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının bu konuda anlaşmaya varması sonucu gerçekleşebilir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin %60'ı Rumlardan, %40'ı da Türklerden oluşan toplam iki bin kişilik bir ordusu olacaktır.

Emniyet (jandarma ve polis) kuvvetlerinin, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının ortak kararı ile eksiltip arttırılabilecektir. Emniyet kuvvetlerinin %70'i Rumlardan ve %30'u da Türklerden oluşacaktır. Türklerin emniyet kuvvetleri içindeki oranı en fazla %40'a kadar yükseltilebilir. Rumlar için ise bu sayı en az %60'a kadar azaltılabilir. İç güvenliği, polis ve jandarma sağlayacaktır. Ceza davalarında mahkeme heyeti suçlunun ait olduğu cemaatin yargıçlarından oluşur. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin memur kadrolarının %70'i Rum, %30'u ise Türklerden olmak üzere, her iki toplum üyelerinden oluşur²¹⁴.

Yasama yetkisi Temsilciler Meclisine aittir. Temsilciler Meclisinin %70'i Rum, %30'u ise Türk cemaati üyelerinden oluşur.

Kıbrıs Cemaat Meclislerinin yetki alanı dışında kalan tüm konularda, bu meclis yetkili olur. Mecliste, kararlar hazır bulunan üyelerin çoğunluğu ile alınır. Ancak önemli konularda Türk üyelerin ayrı oy çoğunluğu gereklidir.

Kıbrıs Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının Türkiye ile Yunanistan'ın birlikte taraf oldukları uluslararası teşkilatlara ve ittifak paktlarına Kıbrıs Cumhuriyeti'nin katılması durumu hariç olmak üzere, dışişleri, savunma ve güvenlik konularında meclis kararlarına karşı, bireysel veya ortak veto hakkı mevcuttur (m. 8). Burada önemli olan nokta, Kıbrıs

²¹⁴ Toluner, 1977, s. 84.

Cumhurbaşkanının ve yardımcısının temsilciler meclisi üyelerinin kendi toplum üyelerince seçilmesidir. Böylece Kıbrıslı Rumlara, yetkilileri tek başlarına seçme imkânı tanınır.

Adli teşkilatın en üst organı Yüksek Mahkeme, iki Rum, bir Türk ve bir de tarafsız üyeden oluşur. Tarafsız üye Mahkeme başkanı olur (16. madde).

Beş büyük şehirde Türk toplumunun ayrı belediyeler kurma hakkı tanınır (20. madde). 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş antlaşmasıyla birlikte garanti ve ittifak antlaşmaları da kabul edilerek "enosıs" ile "taksim" yasaklandığı görülmektedir (22. madde). Türkiye, Britanya ve Yunanistan, konusu ne olursa olsun yapılacak her antlaşmada "en çok gözetilen ulus" hakkı tanınır.

Antlaşmanın 26. maddesi uyarınca, bu antlaşmanın hükümleri, Kıbrıs Anayasasının temel maddeleri olarak kabul edilir.

Her iki topluma da kendi iç işlerine bakacak birer Cemaat Meclisi kurma hakkı tanınır. Cemaat Meclisi, Türk ve Rum toplumlarının kendi üyeleri arasından seçilir. Cemaat meclisleri, kendi toplumlarıyla ilgili olmak koşuluyla dini konularda, eğitim konularında, kişi statüleri ve bunlarla ilgili konularda davalara bakacak mahkemelerin oluşumunda, kendi toplumlarının belediyelerini denetleme konusunda, kendi toplum üyelerine kişisel vergi, resim koyma konularında yasama yetkisine sahiptir. Ayrıca toplum meclislerinde kabul edilen yasalara karşı, Cumhurbaşkanı ve yardımcısının veto yetkisi yoktur. Yalnız yeniden görüşülmek üzere geri gönderme hakkı vardır (10. madde).

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi dilleri Türkçe ve Yunancadır. Yasama ve idari işlemler ve belgeler her iki resmi dilde hazırlanır, düzenlenir ve ilan edilir.

Makamların ve iki toplumun kendi tatil günlerinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bayrağı ile birlikte her toplum Türkiye veya Yunanistan bayraklarını da göndere çekebilir. Türk ve Rum cemaatleri, Türk ve Yunan milli bayramlarını kutlama hakkına da sahiptir.

Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, beş yıllık bir süre için seçilir. Yokluğu, bir engelin bulunması durumunda Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Meclis Başkanı ve Meclis Başkan Yardımcısı tarafından sırasıyla vekâlet eder. Bu anılan Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı makamlarının herhangi bir nedenle boşalması durumunda, en çok kırk beş (45) gün içinde yenilerin seçilmesi işlemleri gerçekleştirilir. Bu makamlara Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak seçilenlerin göreve başlamaları Meclis tarafından gerçekleştirilir. Cumhurbaşkanı ve

Cumhurbaşkanı Yardımcısı Meclisin huzurunda Anayasaya saygılı ve inançlı olacaklarına dair yemin ederler.

Yürütme, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından icra edilir. Bunun için, yedi Kıbrıslı Rum'dan ve 3 de Kıbrıslı Türk'ten meydana gelen bir Bakanlar Kurulu oluşturulur. Bakanlar, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından gösterilecek ve ortaklaşa imzalayacakları bir belgeyle atanır.

Temsilciler Meclisi dışından kişilerin de Bakan olarak seçilmesi mümkündür. Bakanlar Kurulu kararları salt çoğunluk ile alınır. Bu kararlar, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından Resmî Gazetede yayımlanır. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, nihai veto hakkına sahiptir.

Bağımsızlık statüsünü, ülke bütünlüğünü ve yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasasını güvence altına alan “garanti antlaşması” Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve Britanya arasında imzalanır. Aynı zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında bir askeri “ittifak antlaşması” da imzalanır. Bu her iki antlaşma anayasal güce sahiptir. Başka bir deyişle temel madde hükmü olarak Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasında yerini alır. Kıbrıs Cumhuriyeti herhangi bir Devlet ile kısmen veya tamamen birleşmesi ya da ayrı ve kendi başına bağımsız bir devlet oluşturması yasaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti, “en çok kayırılan millet” statüsünü Türkiye, Yunanistan ve Britanya'ya tanır.

Türk ve Yunan hükümetleri, eğitim, manevi, sportif ve her ilgili cemaate hayırsever kurumları sübvans etmek hakkına sahiptir. Aynı zamanda eğer Türk ve Rum cemaatlerinin birinde öğretmenlerin ya da din adamlarının veya bu kurumların çalışması için gerekli sayıdan yoksun oldukları düşünülürse, Türkiye ve Yunanistan hükümetleri bu ihtiyaçları karşılamak amacıyla gerekli araçları sağlamak durumundadırlar²¹⁵.

Madde 21 uyarınca, yukarıda da belirttiğim gibi diğer iki antlaşma kabul edilir. Bunları şöyle sıralayabiliriz: a) Garanti Antlaşması ile Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan Krallığı ve Britanya Krallığı bu üç ilgili devlet, Yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti devletin Anayasasının güvencesi/garantörü olmayı üstlenirler. b) Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında bir askeri ittifak antlaşması imzalanır.

215

http://www.livepedia.gr/index.php/%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82%5C%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CE%96%CF%85%CF%81%CE%AF%CF%87%CE%B7%CF%82 (24.05.2014).

C. GARANTİ ANTLAŞMASININ HUKUKİ ÇERÇEVESİ

11 Şubat 1959 Garanti Antlaşması, bir yanda Türkiye, Britanya ve Yunanistan, diğer yanda Kıbrıs Cumhuriyeti arasında imzalanan Garanti Antlaşması kabul edilir. Kıbrıs'ın uluslararası statüsünün korunmasının yanı sıra, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasını tanımlayan temel 1. ve 2. maddeler de güvence altına alınır. (a) Başka bir devletle siyasi veya ekonomik bir birlik oluşturması tamamen veya kısmen yasaklanır. (b) Kıbrıs'ın doğrudan veya dolaylı olarak bölünmemesi güvence altına alınır. (c) Taksim ya da birleşme yönündeki herhangi bir faaliyet yasaklanır. Garantör devletler birbirlerine danıştıktan sonra müdahale etme ve statükoyu yeniden kurma yetkisine sahiptir. Diğer taraftan İttifak Antlaşması Kıbrıs'ın bütünlüğünü sağlar ve Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs arasında imzalanır. İttifak Antlaşması, "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne yönelik doğrudan veya dolaylı her türlü saldırıyı geri püskürtmek" yükümlülüğüne özel atıfta bulunarak "ortak savunmaları için" işbirliğini amaçlar 3. ve 4. maddeler ayrıca İttifak Antlaşmasının gerçekleşmesi için Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarında bir Üçlü Karargâh kurulması gerektiğini şart koşar. Bu Karargâha 950 subay, astsubay ve asker ile Yunanistan, 650 kişilik bir askeri varlık ile Türkiye katılır.

11 Şubat 1959 tarihli Garanti Antlaşması toplam beş maddeden oluşmaktadır. I. maddede, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin taahhüt ettiği hususlar yer almaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üstlendiği taahhütleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür: a) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, b) Ülke/toprak bütünlüğü, c) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin güvenliği, d) Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasına uygun hareket etmeyi sağlamak, e) Herhangi bir Devletle siyasi veya ekonomik bir birliğe kısmen veya tamamen katılması ya da üye olması yasaklanır. Başka bir Devletle birleşmeyi veya doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Kıbrıs Ada'sının taksimini sağlamaya yönelik olabilecek her türlü faaliyetleri yasaklar. Garanti Antlaşmasının II. maddesinde Türkiye, Yunanistan ve Britanya'nın taahhütleri düzenlenmektedir. Söz konusu bu üç Devlet, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yukarıda I. maddedeki taahhütleri şu şekilde sıralanabilir: aa) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, emniyetini ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının temel maddeleri ile ihdas edilen durumu tanır ve güvence altına alır. bb) Türkiye, Yunanistan ve Britanya, kendilerini ilgilendirdiği ölçüde, Kıbrıs Cumhuriyetinin her hangi bir başka Devlet ile veya bir ekonomik ya da siyasi bir birlikle birleşmesini veya Kıbrıs Ada'sının taksimini doğrudan doğruya veya dolaylı olarak sağlamaya yönelik faaliyetleri yasaklar.

III. maddede, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti Kıbrıs Ada'sında Britanya egemenliğindeki askeri üslerin bütünlüğüne ve güvenliğine riayeti ve tanınan hakların Britanya tarafından kullanılmasını ve bunlardan faydalanılmasını güvence altına alırlar.

Garanti Antlaşmasının IV. maddesinde, yukarıda sözü edilen hükümlerin ihlali durumunda, bu hükümlere riayeti sağlamak için gereken girişimler ve tedbirler Türkiye, Yunanistan ve Britanya birbirleri ile görüşmelerde bulunmayı taahhüt ederler. Eğer müşterek hareket etmek mümkün olmaz ise, Türkiye, Yunanistan ve Britanya garantör devletlerden her biri bu Antlaşma ile ihdas edilmiş durumun yeniden tesisini sağlamak amacı ile tek başına harekete geçmek hakkına ve yetkisine sahiptir.

Garanti Antlaşmasının V. maddesi uyarınca taraflar bu Antlaşmayı mümkün olan en kısa sürede Birleşmiş Milletler Sekreterliğine tescil ettireceklerdir.

Garanti Antlaşması, üç garantör devlet; Türkiye, Yunanistan ve Britanya'nın Kıbrıs Cumhuriyeti'nin herhangi bir devletle birleşmesini doğrudan veya dolaylı olarak teşvik eden veya adanın bölünmesini teşvik eden her türlü faaliyeti yasaklamasını şart koşar.

Kıbrıs Cumhuriyeti bünyesinde, Türk Cemaatinin bir azınlık olarak değil, Rum Cemaati ile birlikte Devlet idaresine ortak ve aynı haklara sahip olarak katılması ve bunun sonucu olarak Kıbrıslı Türklerin siyasi, iktisadi, içtimai, kültürel ve diğer sahalarda hak ve özgürlüklerinin mümkün olduğu kadar açık ve kesin bir surette tayini ve sayı çoğunluğuna sahip bulunan Rum Cemaati karşısında Türk Cemaatine asli hak ve özgürlükleri için azami teminatlar sağlanır. Garanti Antlaşması ile Kıbrıs'ın taksimi veya ilhakı (enosis) yasaklanır. Antlaşma, içerdiği bu hükümlerle, Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafı açısından oldukça büyük önem taşır. Çünkü enosisin antlaşma ile yasaklanması, Kıbrıs Ada'sının Yunanistan'a ilhakını engelleyen bir hükmün bulunması meselenin hukuksal zemine oturtulması bakımından Kıbrıs Türk tarafı ve Türkiye için önem arz eder²¹⁶. Yunanistan ise Rumlarla birlikte Kıbrıs Ada'sında özellikle 1923 sonrası yürüttüğü şiddetli ilhak girişimlerinden vazgeçtiğini beyan etmek zorunda kalarak, tezlerinden önemli bir taviz vermek zorunda kalır. Ayrıca bu antlaşma Kıbrıs'a herhangi bir müdahale olması durumunda taraflara müşterek ya da uzlaşılabilmesi halinde tek başına kendi iradesi ile Ada'ya müdahale hakkı tanır. İşte bu hüküm, Türkiye'nin 1974 Barış

²¹⁶ http://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa (12.01.2016).

Harekâtı'nda ve 1964'te Kıbrıs Ada'sına yapılan müdahalelerinde hukuksal dayanaklarını oluşturan en önemli belgelerden birisidir.

D. İTTİFAK ANTLAŞMASININ HUKUKİ ÇERÇEVESİ

Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan tarafından benimsenen İttifak Antlaşmasına İngiltere taraf değildir. Garanti Antlaşmasının tamamlayıcısı niteliğindeki bu antlaşma, tarafların ortak savunmasını sağlamayı, Kıbrıs'ın bağımsızlık ve ülke bütünlüğünü korumaya yönelik kolektif bir işbirliği öngörür. Kıbrıs'ta bulunan Britanya'nın egemen üs bölgeleri bu antlaşma kapsamı dışındadır²¹⁷.

İttifak Antlaşması, Yunanistan ile Türkiye'den askeri kuvvetlerin Kıbrıs topraklarına konuşlandırılmasına izin veren bir Antlaşmadır. Söz konusu bu askeri kuvvetlerin misyonu, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin "bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü" doğrudan veya dolaylı herhangi bir saldırıya karşı savunmak ve korumaktır. Ayrıca Yunanistan'dan giden bu askerler, Kıbrıs Rum Ulusal Muhafızlarının eğitimini de üstlenir. Antlaşma, Yunan kuvvetinin toplam 950 subay, astsubay ve erden oluşacağını, aynı şekilde Türk kuvvetlerinin de 650 subay ve erden oluşacağını öngörür. İngiliz diplomatik arşivlerine göre, Ulusal Muhafızlarda görev yapan Yunanistan'ın cuntacı subayları, Başpapaz III. Makarios'a karşı seferber ederek 15 Temmuz 1974 darbesinde kilit rol oynarlar. Rum Ulusal Muhafızlar, Cumhurbaşkanlık sarayını ateşe tutar. Daha sonra, Kıbrıs kamu radyo ve televizyonu aracılığıyla, darbeciler yalan açıklamalarda bulunurlar ve Başpapazın öldürüldüğünü iddia ederler²¹⁸.

11 Şubat 1959 tarihli İttifak Antlaşması hükümleri aşağıdaki gibidir²¹⁹:

"1. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye, ortak savunmaları için işbirliği yapacaklar ve bu antlaşma ile söz konusu savunmanın ortaya çıkardığı meseleler hakkında kendi aralarında danışmalarda bulunmayı üstlenirler.

"2. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına ve ülke bütünlüğüne doğrudan veya dolaylı olarak yöneltilecek her türlü saldırıyı püskürtmekle yükümlüdür.

²¹⁷ Toluner, 1977, s. 75; Arsava A. F.: "Kıbrıs Sorununun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Oral Sander'e Armağan, No: 1-4, Ankara-1996, s. 47.

²¹⁸ Μάρκις, Α.: "Δύο ιστορικά «αγκάθια» για το Κυπριακό: Οι συνθήκες Εγγυήσεως και Συμμαχίας" 07/07/2017 <https://www.skai.gr/news/world/dyo-istorika-agkathia-gia-to-kypriako-oi-synthikes-eggyiseos-kai-sym> (17.03.2021).

²¹⁹ 11 Şubat 1959 tarihli İttifak Antlaşması hükümleri için bkz. http://www.mfa.gov.tr/ittifak-antlasmasi-zurich_11-subat-1959_tr.mfa (13.01.2016).

“3. Bu ittifakın ruhuna uygun olarak ve yukarıda sözü edilen gayenin gerçekleşmesi maksadıyla. Kıbrıs Cumhuriyeti ülkesinde bir Üçlü Karargâh kurulacaktır.

“4. Yukarıdaki maddede sözü edilen Karargâha, Yunanistan 950 kişilik bir subay astsubay ve er birliği ve Türkiye 650 kişilik bir subay, astsubay ve er birliği ile katılacaklardır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Yunan ve Türk birliklerinin artırılma veya azaltılmasını Yunan ve Türk Hükümetlerinden birlikte isteyebileceklerdir.

“5. Yukarıda sözü edilen Yunan ve Türk subayları, Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunun talim ve terbiyesini temin edeceklerdir.

“6. Üçlü Karargâhın komutanlığı, Yunanistan ve Türkiye Hükümetlerinin veya Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanı Yardımcısının atayacağı Kıbrıslı, Yunan ve Türk bir General tarafından bir yıl müddetle ve sıra ile üstlenilecektir.”

Antlaşmanın içeriğinden anlaşılacağı üzere Kıbrıs Cumhuriyeti’nin savunmasına Ada’nın her iki toplumun anavatanlarının yardımcı olacağı vurgulanır. Bu hüküm yine Türkiye’nin Kıbrıs Ada’sına olan müdahalelerinde hukuksal zemini oluşturan bir diğer önemli belgedir. Ayrıca Kıbrıslı Türklerin güvenlik endişelerinin de Türkiye’nin Ada’nın savunmasına yardımcı olabilmesi ile giderildiğini söylemek mümkündür. Bu antlaşma için belirtilmesi gereken bir diğer önemli özellik ise, Britanya’nın ittifak antlaşmasına taraf olmamasıdır.

İttifak Antlaşması, Türkiye ile Yunanistan’dan Kıbrıs’a giden askeri kuvvetlerin Kıbrıs topraklarına konuşlandırılmasına izin veren bir Antlaşma olarak, Türkiye ve Yunanistan’dan Kıbrıs’a giden askerlerin görevi, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin “bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü” doğrudan veya dolaylı herhangi bir saldırıya karşı savunmak ve korumaktır. Ayrıca bu bahse konu askerler Kıbrıs Rum Ulusal Muhafızların eğitimini de üstlenir. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında, Yunanistan ve Türkiye’nin, yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne yönelik her türlü saldırıyı püskürtmeyi taahhüt ettiği İttifak Antlaşmasıdır. Bu amaçla Yunanistan ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarında askeri birlikler konuşlandırır.

Kıbrıs Cumhuriyeti’ni ortak savunmaları için Türkiye ve Yunanistan’ın, işbirliği yapmaları istenir ve bu Antlaşma uyarınca Kıbrıs Cumhuriyeti’nin savunmasının ortaya çıkardığı konularda danışmanlık üstlenirler. Yunanlılar ve Kıbrıslı Rumlar “Kıbrıs sorununun iki tarihi ‘dikeninin’: Garanti ve İttifak

Antlaşmaları olduğunu iddia edip, muhtemel bir anlaşmada ittifak ve Garanti Antlaşmaları gibi bir garanti ve ittifak antlaşmalarına karşı olduklarını ifade ederler²²⁰.

Yürürlükteki mevcut 1959-1960 tarihli Garanti ve İttifak Antlaşmalarının iptal edilmesi, kaldırılması, antlaşmalara taraf olan ilgili devletlerarasında bir anlaşmayı gerektirir. Antlaşmalar, Kıbrıs Anayasasının 181. maddesi uyarınca Kıbrıs'ta "anayasal güce" sahiptir. İngilizce orijinalinden tercüme edilen iki Antlaşma, Kıbrıs Anayasasına Ek I ve II olarak dâhil edilmiştir.

E. KIBRIS CUMHURİYETİ ANAYASASI

Kıbrıs Cumhuriyeti, 16 Ağustos 1960 tarihinde, 1959 Zürih-Londra Antlaşmalarının bir sonucu olarak bağımsız, egemen devlet olarak ilan edilir. 11 Şubat 1959'da Zürih-Londra Antlaşmaları imzalanır.

Türkiye, Britanya, Yunanistan ve Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum liderlerce Kıbrıs Cumhuriyeti'nin "Kuruluş Antlaşması" kabul edilir. Ayrıca Kıbrıs, Türkiye, Britanya ve Yunanistan arasında "Garanti Antlaşması" ile "İttifak Antlaşması" olmak üzere iki antlaşma daha imzalanır. Kıbrıs Anayasası 15 Ağustos 1960 tarihinde, Kıbrıs Sömürge Valisi Sir Hugh Foot, Türkiye Cumhuriyeti Konsolosu Türel, Yunanistan Konsolosu Hristopulos ve daha önce Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak seçilmiş iki toplumun liderleri, Kıbrıs Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük ile Kıbrıs Cumhurbaşkanı olarak Başpapaz III. Makarios tarafından ortak devletin Anayasası benimsenir ve imzalanır. Yunanlılarca Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, katı ve çok karmaşık bir anayasa olarak nitelendirilir. Anayasanın amacı, devletin işleyişine Yunanlıların ifadesi ile "Kıbrıslı Türk azınlık toplumunun" katılımını ve haklarını korumaktır. Yine Rumların ve Yunanlıların iddialarına göre, 1960 tarihli Kıbrıs Anayasasında var olan iki toplumlu düzenlemeler ve işleyişi başından itibaren temel sorun teşkil etmektedir. 1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 181. maddesinde de hüküm altına alınarak anayasal güvence elde edilmiş olur²²¹.

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, Zürih-Londra Antlaşma hükümlerinin bir sonucu olarak uzman anayasacılar tarafından oluşan gruplar ile temsil edilen geçici bir anayasa komitesi tarafından hazırlanır. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, vatandaşın temel özgürlüklerini ve haklarını güvence altına alarak hukukun

²²⁰ Μαράκης, Online (17.03.2021).

²²¹ Χρυσοστομίδης, 1994, s. 48, 49.

üstünlüğü sağlanır. Bu durum, şu aşağıdaki ve diğer ilkelerden anlaşılır: a) Kuvvetler ayrılığı, b) Bağımsızlık ve adalet. c) Anayasa ve demokrasi, uluslararası Sözleşmeler tarafından güvence altına alınan temel insan haklarına saygı ve koruma Yunanlıların iddiasına göre 1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, ayrıca halka sorulmadan ve yeni Anayasanın kabulü için oy kullanılmadan kabul edilmiştir. Hrisostomidis, Kıbrıs halkının kendi kaderini tayin ve bağımsızlığına halkın katılımının olağan olmadığını savunur. Referandum sürecinin olağan uygulamasında gerçekleştirilmez. Ancak Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın seçilmesiyle Kıbrıs halkının dolaylı bir kabul ve dolayısıyla gerekli demokratik meşruiyetin oluştuğu söylenebilir²²².

Kıbrıs'ta eşit haklara sahip olan iki cemaat, Türk ve Rum cemaatleri bulunmaktadır. 1960 yılında kabul edilen Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası "Türk" ve "Yunan" kavramlarını tanımlamaktadır. 1960 tarihli ortak Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesine göre, Türk Cemaati ya da Türk toplumu dediğimizde anlaşılması gereken, "Türk aslından ve ana dili Türkçe olan veya Türk kültür ananelerini paylaşan veya Müslüman olan bütün Cumhuriyet vatandaşlarını içine alan" bir kavramdır. Yunan/Elen cemaati veya toplumu dendiğinde anlaşılması gereken ise yine 1960 tarihli ortak Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesinde ifade edilen: "Elen/Yunan Cemaati, Elen/Yunan aslından ve ana dili Elence/Yunanca olan veya Elen/Yunan kültür ananelerini paylaşan veya Elen/Yunan Ortodoks Kilisesine mensup bulunan bütün Cumhuriyet vatandaşlarını içine alan" bir kavramdır. Kıbrıs'taki Yunanlılar için Ortodoks Hristiyan anlamında "Rum" terimi kullanılmaktadır.

1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesinin 4. fıkrasına göre, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının yürürlüğe girmesinden üç ay sonra herhangi bir tarihte Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşı olan bir kimse, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesinin 3. fıkrasında gösterilen tercih hakkını vatandaş olma tarihinden itibaren üç ay içinde kullanır.

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesinin 7. fıkrasına göre; a) Kıbrıslı ile evlenen bir kadın, kocasının mensup olduğu Cemaate mensup olur; b) Yirmi bir yaşından küçük ve evli olmayan bir erkek veya kız çocuğu, babasının mensup olduğu veya babası bilinmediği ve evlatlık da edinilmediği takdirde, annesinin mensup olduğu Cemaate mensup olur.

Kıbrıs'ta, Kıbrıslı Türkler, Sünni Müslüman, Kıbrıslıların diğer çoğunluğu ise Ortodoks Hristiyan yani Rum'dur ve bağımsız Kıbrıs Rum

²²² Χρυσοστόμιδης, 1994, s. 48, 49.

Ortodoks Kilisesine bağlıdır. Ayrıca Kıbrıs'ta Marunî Katolik Kilisesine bağlı bulunan Maruniler, Ermeni Apostolik Ortodoks Kilisesine bağlı Ermeniler ve Latin Katolik Kilisesine bağlı olan Latinler gibi küçük dini ve etnik gruplar da mevcuttur.

Türkiye'den Nihat Erim, Kıbrıslı Türklerden ise Rauf Denктаş, Yunanistan'dan Themistoklis Çaços ve Kıbrıslı Rumlardan da Glafkos Klerides başkanlığındaki temsilcilerden oluşan dörtlü bir Anayasa Komisyonu oluşturulur. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası 13 bölümden ve toplam 199 maddeden oluşur. Ayrıca, 13 geçici madde ile yine 1960 yılında imzalanan Garanti Antlaşması ile İttifak Antlaşmasına ek olarak Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası kabul edilir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, Cumhuriyetin ilk Cumhurbaşkanı Kıbrıslı Rumlar tarafından Başpapaz III. Makarios ve yine ilk olarak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Kıbrıslı Türkler tarafından Dr. Fazıl Küçük seçilir.

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, Zürih-Londra Antlaşmalarının bir ürünü olarak ortaya çıkar ve uzman anayasacıardan oluşan gruplarla temsil edilen geçici bir anayasa komitesi tarafından oluşturulan bir anayasadır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, 16 Ağustos 1960'ta Kraliçe Elizabeth, Kıbrıs Adasındaki Britanya yönetimini sona erdirip, Kıbrıs halkına devretmesi ve Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasına saygı yemini edilmesi ile başlar. Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin bir ay sonraki ilk siyasi icraatı, ilk önemli girişimi diğer üye devletlerle eşit kabul edildiği için Kıbrıs Cumhuriyeti'nin BM üyeliğine başvurmak olur. Daha sonra, 16 Şubat 1961'de Britanya Parlamentosu, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin "İngiliz Milletler Topluluğu"na üyelik başvurusunu kabul eder.

Böylece bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edilmesiyle birlikte Britanya yönetimi sona erer. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, vatandaşın temel özgürlüklerini ve haklarını garanti altına alarak bir hukuk devleti ve hukukun üstünlüğünü sağlar. Bu, aşağıdakilerden ve aynı zamanda diğer kurallardan bu anlaşılmaktadır: a) Kuvvetler/güçler ayrılığı, b) Bağımsızlık ve adalet c) Temel insan haklarına saygılı ve bunlara koruma sağlayan bir Anayasadır. Demokratik sistem tarafından onaylanan uluslararası antlaşmalar tarafından güvence altına alınmış bir anayasadır. Anayasa, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsız ve egemen bir devlet olarak ilan edilmesiyle birlikte 16 Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe girer. Fakat antlaşmaların kabulünden yana olan çeşitli Kıbrıs Rum teşkilatlarının temsilcilerinin çoğunluğunun olumlu görüşlerini takiben,

Antlaşma metinlerinin kabul edilmesinde ve görüşmelerde Kıbrıs Rum toplumu temsilcisi Başpapaz III. Makarios'un imzası ve onayı bulunmaktadır.

1960 tarihli Türklerle Rumların Ortak Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsız ve egemen bir devlet olarak ilan edilmesiyle yürürlüğe girer. Yunanlı yazar *Andreas Fantis*'e göre, Kıbrıs halkından hiçbir zaman oylarıyla onaylanması istenmeyen bir anayasadır. Öte yandan, antlaşmaların kabulünden yana olan çeşitli Kıbrıs Rum örgütlerinin temsilcilerinin çoğunluğunun olumlu görüşlerini takiben, antlaşma metinlerinde görüşmelerde Kıbrıs Rum toplumu temsilcisi Başpapaz III. Makarios'un imzası bulunur. Yunan ve Rumların iddialarına göre, birçok tuhaflığı ve kendine özgü hükümleri olan bir anayasadır. Birçoğu hukukun temel ilkelerine aykırıdır. *Fantis S. A. De Smith*'in şöyle dediğini iddia etmektedir: “Kıbrıs Anayasası dünyadaki en katı Anayasalardan biridir ve oldukça karmaşıktır. Coşkulu taklitçileri asla çekmeyecektir.” *Andreas Fantis*, 1960 Anayasasını tuhaf, uluslararası anayasal verilerde eşi benzeri görülmemiş ve işlevselliği kesinlikle şüpheli olarak nitelendirilir²²³.

Kıbrıs genelinde Türk ve Rumlardan oluşan karma Belediye Binaları mevcut olup, 1960'tan sonra Kıbrıslı Türkler ve Rumlar ayrı Belediyeler kurarlar²²⁴. Cumhuriyetin ilanı ile Kıbrıs'ın en büyük beş kentinde ayrı Belediye Binaları kurulur. Bu düzenlemeler daha sonra Rumlar tarafından sürekli bir tartışma konusu ve kaynağı oluşturur. Kıbrıslı Türkler, ayrı Belediyeleri Rum toplumundan özerk hale gelmek için önemli bir fırsat olarak değerlendirirler²²⁵.

Sonuç olarak, Yunanlıların ve Rumların amacı Kıbrıs'ı Yunanistan ile birleştirmek olduğu için bu antlaşmalar, taahhütler ve kısıtlamalar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını sekteye uğratan ve müttefikler için kendi geleceği için ciddi ve bariz tehlikeler oluşturan bağımsız ancak yaralı bir devlet yaratılır. Yunanlı yazar *Hristodulu*'ya göre, devletlerarası, ulus ötesi, toplumlararası karşıt görüşleri ve planlamayı birleştirirler²²⁶.

Yunan ve Rum tarafının iddialarına göre, halk, antlaşmalar yoluyla iki rakip kampa bölünür ve örgütlenmeleri ve sürekli çatışmaları için gerekli tüm silahlar, anayasal, yasal, ekonomik, askeri ve diğerleriyle “sağlanır”. Antlaşmalar doğrudan Kıbrıs'ı bölmez. Ancak bölünme yolu açılır. Kıbrıs

²²³ Φάντης, Α.: Αναζητώντας την αλήθεια, τ. Α', Κασουλίδης, Λεφkoşa 1999, s. 57.

²²⁴ Αιμιλιανίδης, Α.: Κοινοβουλευτική Συνύπαρξη Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων (1960-1963), Επιφανίου, Λεφkoşa 2003, s. 149.

²²⁵ Αιμιλιανίδης, 2003, s. 151.

²²⁶ Χριστοδούλου, Μ.: Η πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων και η Κύπρος, τ. Α-Β, Πρόοδος Λεφkoşa 1995, s. 56.

Cumhuriyeti Anayasasının 47'si temel olmak üzere toplam 199 maddeden oluşur. Yunan ve Rumların iddialarına göre Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa hükümlerindeki mevcut zayıflıklar çatışmalara neden olur. Yunan ve Rum tarafının iddialarına göre, "Rumlar sürücü koltuğuna oturtulmuş, ancak yönlendirmek için Türklerin frenleri gevşetmesi gerekir"²²⁷.

Zürih ve Londra'daki görüşmelerin sona ermesi ve bağımsızlıkla ilgili çözüm haberlerinin duyulmasının ardından halk bunları büyük ölçüde kabul eder. Yalnız Girne Despotu/Metropoliti, AKEL ve bazı sendikalar kabul etmez.

Başpapaz III. Makarios'un destekçileri, 1 Nisan 1959'da Başpapaz III. Makarios'un pozisyonunu destekleyenlerin yanı sıra EOKA teröristlerinin çoğunu barındıran "Yeniden Yapılanma İçin Ulusal Demokratik Cephe"yi Rumlar kurar.

Anlaşmalardan önce, Kıbrıs Rum toplumu, Kıbrıs Kilisesinin Milletbaşı (etnarşik) söylemi ve ortak unsuru halk olarak gören ve bunları dikkate almayan milliyetçiliğin hâkimiyetindedir. AKEL, azınlığın haklarına saygı duyduğunu, ancak Kıbrıslı Türkleri tatmin etmeyen bir şey olduğunu çünkü bir "topluluk/cemaat" olarak kabul edilmek istediğini açıklar.

Kıbrıs Rum liderliği bir bütün olarak Antlaşmaları bir mücadelenin sona ermesinden ziyade Yunanistan'la birleşmek için bir kilometre taşı olarak görmeye devam eder. Bu nedenle 1963-1964 olaylarına yol açan bir taktik olarak anayasanın değiştirilemeyecek hükümlerini Başpapaz III. Makarios'un değiştirme talepleri "bazı çarpıklıkların değiştirmesi" olarak empoze etmeye çalıştığı dikkat çekicidir.

1. ANAYASA YETKİLERİNİN FARKLILIĞI

1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 1. maddesine göre, Kıbrıs'ın yönetim sistemi başkanlık rejimine sahip, bağımsız ve egemen bir cumhuriyettir.

Cumhuriyetin resmi dilleri Yunanca ve Türkçedir. 2. Teşrii, icrai ve idari muamele ve vesikalar her iki resmi dilde yazılır ve Anayasanın açıkça gerekli kıldığı hallerde Cumhuriyetin Resmî Gazetesinde her iki resmi dilde yayınlanmak suretiyle ilan edilir.

Üç yönetim işlevi / yetkisi birbirinden bağımsızdır:

²²⁷ Ιεροδιακόνου, Λ.: Το κυπριακό πρόβλημα- Πορεία προς τη χρεωκοπία, Παπαζήσης. Ατina 1976, s. 319-320.

• **Yürütme ve Yürütme yetkisi:** Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından sağlanır ve bu amaçla Bakanlar Kurulu kurulur. “Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Bakanlar Kurulu” başlığını taşıyan Üçüncü Kısımda 36-60 maddelerde yürütme konusu ve yetkileri düzenlenmektedir. Parlamento önünde yemin eden Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından yürütme yetkisi kullanılır. Bakanlar Kurulu toplam on Bakandan ve bunlardan yedisi Rum ve üçü de Türk Bakandır (46. madde). Türk bakanların hükümetten ayrılmasının ardından, 1963 Noelinde Kıbrıslı Türklere Rumlar tarafından girişilen katliamlardan sonra buna tepki olarak ayaklanan Türkler, sahip oldukları ve ellerinde tuttukları üç bakanlıktan ayrılırlar ve yerlerine Rumlar atanır. Aynı zamanda, feshedilmiş Yunan Cemaati Meclisinin sorumluluklarını devralan on birinci bir Eğitim Bakanlığı oluşturulur. Temsilciler Meclisi (72 madde), 35’i Rum ve 15’i Kıbrıslı Türk olan ve iki toplum tarafından ayrı ayrı seçilen toplam 50 milletvekilinden oluşur. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 59. maddesinin 4. fıkrası uyarınca Bakan olarak tayin edilen her şahıs görevine başlamadan önce Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı huzurunda şu sözü verir: “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin, Anayasasına ve buna uygun olarak yapılmış yasalarına, bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunmasına, iman ve riayet edeceğime söz veririm”.

Yunanlılara göre paradoks olan, herkesin ait olduğu cemaatin üyeleri tarafından seçilmesidir. Anayasa, Cumhurbaşkanının Kıbrıslı Rum ve Başkan Yardımcısının Kıbrıslı Türk olmasını şart koşmaktadır. Kabine yedi Kıbrıslı Rum ve üç Kıbrıslı Türk bakandan oluşur. Kıbrıs Rum Cumhurbaşkanı yedisini, geriye kalan üçünü de Kıbrıs Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısı atar. Bu ikili ilke tüm anayasaya hâkimdir. Aslında Kıbrıslı Türkler, ikili ilke Cumhuriyet’teki konumlarını ayrıcalıklı hale getirdiği için, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının her türlü menfaatine olduğu için, sadık bir biçimde Anayasanın uygulanmasını desteklerler.

• **Yasama ve Yasama yetkisi:** Topluluk Meclislerinde Anayasada açıkça belirtilen konular dışındaki tüm konularda Temsilciler Meclisi tarafından kullanılır. 1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının “Temsilciler Meclisi” başlığını taşıyan Dördüncü Kısımda 61-85. maddelerinde yasama yetkisi düzenlenir. Parlamento, tüm konularda Yasama yetkisini kullanır. Milletvekilleri, her iki toplumun üyeleri tarafından %70 ila %30 oranında, yani 35 Kıbrıslı Rum ve 15 Kıbrıslı Türk tarafından ayrı ayrı seçilir. Rum Cemaati üyeleri yalnız Yunan seçim listesine ve Türk Cemaati üyeleri yalnız Türk seçim listesine kayıt edilebilirler ve bu şekilde milletvekili adayı olabilirler (63.

madde). Görev süreleri beş yıldır (65. madde). Yasa teklifinde bulunma hakkı milletvekillerine/temsilciler ve bakanlara aittir (80. madde). Temsilciler, Temsilciler Meclisindeki her türlü demeç ve oylarından dolayı hukuki veya cezai takibata tabi değildirler (83. madde). İki ayrı cemaatin Parlamentosunun kurulması da belirlenir. Cemaat meclisleri eğitim, öğretim, dini, kültürel ve her topluluğun özel ilgi alanına giren diğer konulardan sorumludur. İhtiyaçlarını karşılamak için topluluk üyelerine vergi ve harçlar belirlenir. Ayrıca, bir topluluğun üyelerinden oluşan Belediyelerin meseleleri üzerinde yetkileri olur.

Her iki Türk ve Rum topluluğun, kendi toplumunun yasal ve idari sorumluluklarını yerine getiren kendi Meclisi olur. (86-100 maddeler).

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 52. maddesine göre, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının, Temsilciler Meclisinin herhangi bir kanun veya kararının kendi dairelerine ulaştırılmasından itibaren on beş gün içinde, bu kanun veya kararı, bu süre içinde, duruma göre, 50'nci maddede gösterildiği üzere veto haklarını veya 51. maddede gösterildiği üzere iade haklarını veya 140. ve 141. maddelerde gösterildiği üzere Yüksek Anayasa Mahkemesine yollama haklarını veya bütçe hakkında 138. maddede gösterildiği üzere Yüksek Anayasa Mahkemesine müracaat haklarını, ayrı ayrı veya müştereken, kullanmadıkları takdirde, Kıbrıs Cumhuriyeti Resmi Gazetesinde yayınlamak suretiyle ilan ederler.

Uygulamada hem Cumhurbaşkanı'na hem de Cumhurbaşkanı Yardımcısına verilen ve yeni oluşturulan devletin dış politikasını ilgilendiren veto hakkı ile hâkimiyet mantığı ifade edilir. Veto hakkı, savunma, güvenlik ve ordu gibi bir dizi başka konuya da uygulanabilir. Veto hakkı, çoğunluk ilkesini objektif olarak sınırlandırır, çünkü bunlardan biri veya her ikisi de Parlamento tarafından kabul edilen bir yasayı müştereken iade edebilir. Parlamento, kararında ısrar ederse, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı söz konusu yasayı yayınlamak zorunda kalır. Bir diğer önemli nokta kamu hizmetlerinin kanunen uygulamak zorunda olduğu %70 ile %30 oranının pratikte uygulanmasıdır. Kıbrıslı Türkler için %30'luk oran uygulanır.

Hristodulu'nun iddiasına göre, bir kişinin işe alınması, yeteneklerine veya niteliklerine değil, etnik kökenine bağlıdır. Yeterli sayıda kalifiye Kıbrıslı Türk bulunmadığından ve hükmün acil bir şekilde uygulanması bir dizi kalifiye Kıbrıslı Rum için iş kaybına neden olacağından, hüküm hemen uygulanamaz. Bununla birlikte %70 ile %30 oranına hiçbir zaman ulaşılması mümkün olmaz. Pek çok durumda, boş kalmasına neden olan bir pozisyon için uygun niteliklere sahip Kıbrıslı Türklerin olmadığı Rum ve Yunanlılar tarafından iddia edilir. Kamu Hizmeti Komisyonunun, Kıbrıs Adasının toplam nüfusunun %18'ini

oluşturan Türk nüfusun, kamu hizmeti pozisyonlarının %30'unu kapsayacak durumda olması, birçok pozisyona uygun Türk bulmayı oldukça zorlaştırır²²⁸.

• **Yargı ve Yargı Yetkisi:** Yüksek Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve bunların alt mahkemeleri Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 152-164 maddelerinde düzenlenmektedir. Kıbrıs'ta yargı, tarafsızlık ve bağımsızlıkla karakterize edilir. Yargının bağımsızlığı Anayasa ile güvence altına alınmaktadır. Yargı yetkisi, Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme ve alt mahkemeleri içerir. Yargıçlar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yargı Teşkilatı üyeleridir. Yargıtay hâkimleri, Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Kıbrıs “Yüksek Anayasa Mahkemesi” bir Rum, bir Türk ve bir tarafsız başkan olmak üzere üç yargıçtan oluşur. Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından müştereken atanır. “Yargıtay” dört yargıç, iki Rum, bir Türk ve bir tarafsız Başkan'dan oluşur. Ayrıca Başkan ve Başkan Yardımcısı tarafından müştereken atanırlar. Tarafsız Başkanın “iki oyu” vardır. Bu Mahkeme, yargının en yüksek organıdır ve atamalar, yargıçların terfileri ve benzeri konular ile ilgilenir. Yargıda bile net bir tahakküm mantığı olması anlaşılabilir bir durumdur. Aynı topluluğun muhaliflerinin davalarını gören mahkemeler, hasımların farklı topluluklara mensup olması durumunda Yargıtay tarafından yargıçların atandığı karma mahkemeler de oluşturulmuştur.

Anayasa Mahkemesi, Anayasal ve idari konularda münhasır yargı yetkisine sahiptir. Bu, bir Türk yargıç, bir Rum yargıç ve tarafsız bir Başkan'dan oluşur. İlk Başkan, Alman Profesör Ernst Forsthoff olur. Yüksek Mahkeme, 152. ve 153. maddeler uyarınca iki Yunan yargıç ve bir Türk ile tarafsız bir Başkan'dan oluşur. Üç yıllık görev süresinde, ilk Başkan İrlandalı Barry O' Braian ve ikincisi Kanadalı J. Wilson olur. Yüksek Mahkeme, Kıbrıslı Türkler arasındaki ihtilafların veya Kıbrıslı Türkler tarafından işlenen suçların Kıbrıslı Türk yargıçlar ve aynı şekilde Kıbrıslı Rumlar arasındaki ihtilafların ve Kıbrıslı Rumlar tarafından işlenen suçların Kıbrıslı Rum yargıçlar tarafından karara bağlanması için Türk ve Rum yargıçlardan oluşur²²⁹.

2. KIBRIS CUMHURİYETİ ANAYASASININ REVİZYON TALEPLERİ

Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve aynı zamanda Başpapaz III. Makarios, Anayasanın toplam 13 maddesinin değiştirilmesini talep eder. Ancak, toplumlararası uyumsuzluklar ve Anayasadan kaynaklanan sorunlar sona ermez,

²²⁸ Χριστοδούλου, 1995, s. 176.

²²⁹ Λοϊζου, Ανδ. Ν.: Σύνταγμα Κυπριακής Δημοκρατίας, Lefkoşa 2001, s. 5, 6.

en ciddi zorluklardan biri de Türk ve Rumlar arasında kurulan ayrı Belediyeler meselesidir. Yunan ve Rum tarafının isteğine uygun bir biçimde Aralık 1963'e kadar çözüme kavuşturulamayan bu sorun, Kıbrıslı Türkler tarafından gündeme getirilir. Cumhurbaşkanı Yardımcısı veto hakkını kullanır ve Vergi Kanunları ile 1964 bütçesine olumlu oy vermeyi reddeder. Başpapaz III. Makarios, Kasım 1963'te BM Genel Sekreterine anayasa değişikliği ile ilgili "13 maddeyi" bildirir. Ayrıca bu önerileri Kıbrıs Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük ve diğer üç garantör devlete bu konuda bilgi verir. Kıbrıs Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Türkiye hükümeti bu önerileri reddeder.

Yunan ve Rum yazarların iddialarına ve özellikle Kıbrıslı eski Rum savcı *Tornaritis*'e göre, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanından hemen sonra, Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar arasında Anayasanın uygulanmasına ilişkin ilk anlaşmazlıkların ortaya çıkması uzun sürmez. Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının uygulanmasını savunmalarını, Rumlar ve Yunanlılar, "Kıbrıs Cumhuriyetindeki konumlarını ayrıcalıklı kıldığı için, Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının uygulanmasını savunurlar" şeklinde algılanır ve ifade edilir. Diğer Kıbrıslı Rumlar, Anayasanın belirli hükümlerinin uygulanamayacağını savunurlar. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısına Anayasanın 50. maddesinin verdiği veto hakkı yanında her birine, Bakanları 7'ye 3 oranında atama hakkı da verir (43/1. madde). Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 173. maddesi uyarınca en büyük 5 şehirde ayrı Türk ve Rum Belediye İdarelerinin varlığı, Temsilciler Meclisi ile güçler çatışmasını dışlamayan, Türkler ile Yunanlılar için kendi yetkilerine sahip ayrı birer Cemaat Parlamentosunun varlığı, açıkça bu çatışmanın etkenleri olarak Rumlarca değerlendirilir. İddiaya göre, 50. maddede belirtildiği üzere, "dümeni Cumhurbaşkanı tutacak, ancak frenler Cumhurbaşkanı Yardımcısının elinde olmaktadır"²³⁰, ve Rumlar buna itiraz ettiklerini ifade ederek, Anayasa hükümlerinin uygulanmasını zorlaştırırlar. İki taraf arasındaki önemli bir anlaşmazlığın tipik bir örneği, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 173. maddesinde öngörülen, Parlamentonun Yerel Özyönetim statüsü için geçici düzenlemeyi uzatmayı reddetmesidir (86. madde). 1962 yılının sonunda, Kıbrıs'ın 5 büyük kenti için kesin bir özyönetim sistemi sağlayan yasa²³¹ kabul edilir. Kıbrıs Rum Toplumu Bakanlar Kurulu üyeleri bu konuda birleşik bir yerel yönetim sistemi dayatarak tepki gösterir. Her iki durum için de Anayasa Mahkemesinde itiraz edilir ve Mahkeme, Anayasaya aykırı bulur. Konuyla ilgili

²³⁰ Τορνάρης, Κρ.: "Το Πολιτειακόν δίκαιον της Κυπριακής Δημοκρατίας" Η νομική φύσις και αι ιδιορρυθμίαι του Κυπριακού Συντάγματος, Lefkoşa 1982, s. 16-18.

²³¹ Νόμος 21/1962.

Mahkeme kararları, orijinal duruşlarında ısrar eden iki toplum tarafından da uygulanmaz ve Anayasal kargaşa yaratılır. Bombaların patlatılması, sokak gösterileri, cinayetler, Türk gemisi “Deniz”e el konulması, yeni kurulan Cumhuriyetin işlevsizliğinin başlangıcı olduğu²³² Yunan ve Rumlarca da kabul edilir.

Tüm bunların sonunda Başpapaz III. Makarios, 30 Kasım 1963’te, Yunanistan’daki seçimlerde Karamanlis’in seçilmesinden birkaç gün sonra Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük ile garantör devletlerden Türkiye’ye ve Britanya’ya Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının değiştirilemeyecek hükümlerinden olan toplam 13 maddenin “revize edilmesi planını” önerme kararı alır ve bildirir. Başpapaz III. Makarios’un önerileri, Anayasanın uygulanmasının üç yıl boyunca Rumlarca tartışma konusu edilen Anayasa hükümleriyle ilgilidir. Bununla birlikte, Başpapaz III. Makarios’un önerdiği revizyon maddeleri Kıbrıs Türk toplumunu rasyonel haklarından ve çıkarlarından mahrum etmemek için bahse konu Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 162. maddesi hükmüne göre değişmeden kalması gereken Anayasanın temel maddelerini etkileyecek nitelikteki maddelerdir. Yunanlıların ve Rumların iddiasına göre amaç, Kıbrıs Türk toplumunu makul hak ve çıkarlarından mahrum etmek değilmiş, devletin düzgün işleyişinin önündeki bazı engelleri kaldırmakmış²³³. Değiştirilmesi önerilen Anayasanın toplam 13 maddesi şu konuları içermektedir:

- a) Cumhurbaşkanı ve Başkan Yardımcısının veto yetkisinin kaldırılması.
- b) Cumhurbaşkanı geçici olarak bulunmadığında veya görevini yerine getiremediğinde, Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından temsil edilmesinin değiştirilmesi. Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Cumhurbaşkanı bulunmadığı zamanlarda vekâlet edebilmektedir.
- c) Kıbrıs Rum Temsilciler Meclisi Başkanı ve Kıbrıs Türk Başkan Yardımcısının Parlatentonun tümü tarafından seçilmesi önerilmektedir. Eskiden olduğu gibi değil, her biri için ayrı ayrı biri Rumların ve biri de Türklerin çoğunluk oyu ile seçilmemelidir. Temsilciler Meclisi Başkanı ve Başkan Yardımcısı Temsilciler Meclisinin tümü tarafından seçilmelidir.
- ç) Parlamento Başkan Yardımcısı Kıbrıslı Türklerden olacaktır. Kıbrıslı Rum Meclis Başkanı yerine, en yaşlı Kıbrıslı Rum milletvekili değil, Meclis Başkanı

²³² Άντρος, Π.: “Ιστορία της Νήσου Κύπρου” -Τόμος τέταρτος- Κεφάλαιο 38 Η ανάφλεξη, s. 448-450.

²³³ Τσαρδανίδης, s. 16, 17.; Γραικός, Κ.: Ιστορία της ΠΕΟ, Lefkoşa 1991, s. 185.

olarak Başkan Yardımcısı Kıbrıslı Türk görev yapacaktır. Temsilciler Meclisi Başkan Yardımcısı, Temsilciler Meclis Başkanına vekâlet edebilmelidir.

d) Bazı yasaların Parlamento tarafından kabul edilebilmesi için Anayasanın ayrı çoğunluklara ilişkin hükümlerinin kaldırılması. Bazı yasaların gerçekleştirilmesi için Anayasada öngörülen ayrı bir çoğunluk sistemi kaldırılmalıdır.

e) Tek belediyelerin kurulması istenmektedir. Türk ve Rum Belediyeler birleştirilmelidir.

f) Tek bir yargı gücünün kurulması, adalet mekanizması birleştirilmelidir.

g) Güvenlik Teşkilatı birleştirilmelidir. Güvenlik Güçleri için mevcut ayrı hükümlerin kaldırılması. Güvenlik Teşkilatı birleştirilmelidir.

h) Savunma ve güvenlik kuvvetlerinin (Polisin ve ordunun) sayısal gücünün yasayla belirlenmesi. Savunma ve güvenlik kuvvetlerinin sayıları yasa ile belirlenmelidir.

j) Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türklerin kamu hizmetlerine, güvenlik güçlerine ve savunmaya katılımlarının iki toplumun nüfus oranına dayalı olarak değiştirilmesi önerilmektedir. Memurluk nüfus oranıyla orantılı olmalıdır.

k) Kamu Hizmetleri Komisyonu üye sayısının ondan (10) beşe (5) düşürülmesi. Kamu Hizmetleri Komisyon üye sayısı azaltılmalıdır.

l) Kamu Hizmeti Komisyonunun kararları, Türk ve Rum üyeler tarafından basit çoğunlukla karar verilmeli. Kamu Hizmetleri Komisyon kararları basit çoğunlukla alınmalıdır.

m) Türk ve Rum Cemaat Meclislerinin kaldırılması. Rum tarafı, Cemaat Meclislerinin lağvedilmesini önermektedir.

Söz konusu maddeler incelendiğinde, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki cemaatten oluşan yapısının ortadan kaldırılmasının istendiği ve tek toplumlu bir yapıya, Yunan ve Rum karakterine dönüştürülmek istendiği görülmektedir. Bu değişikliklerle Türkler azınlık statüsüne geçeceklerdir ve etkisizleştirileceklerdir. Bu 13 maddede önerilen değişiklik talepleri Kıbrıs Türkleri ve Türkiye tarafından reddedilir.

Yunanlı yazar *Hristodulidis*'e göre, Makarios'un önerileriyle amacının, anayasanın sağladığı bölücü/taksimci hükümlerin, önceden belirlenmiş yüzdeleri ve veto haklarını aşmak, ortadan kaldırmak ve anayasadaki birleştirici unsurları oluşturmak ve güçlendirmek olduğu açıktır. Ancak bu öneriler ne garantör devletlerce ne de Kıbrıslı Türkler arasında uygun bir zemin bulmaz ve Türkiye ile Kıbrıs Türk liderliği, Makarios'un bu önerilerini reddeder²³⁴.

²³⁴ Χριστοδουλίδης, Ν.: Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού, Καστανιώτης, Ατina 2009, s. 144.

Bunun üzerine Rumlar, 21 Aralık 1963'te "Akritas Planı"nı uygulamaya koyarlar. Akritas Planı, 1961 yılında hazırlanmıştır, fakat hemen tatbikata konmamıştır.

Kıbrıs, 16 Ağustos 1960 tarihinde bağımsız bir Cumhuriyet olarak ilan edilir. Zürih ve Londra Anlaşmalarında öngörülen Kıbrıs Cumhuriyeti Devletinin Anayasası, Kıbrıs halkını ulusal köken temelinde Türk ve Rum olarak iki cemaat olarak kabul eder. Yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, toprak bütünlüğü, güvenliği ve anayasal düzeni Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık tarafından garanti altına alınır (Bkz. 1960 Garanti Anlaşması). Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios olur (1960-1977). Ancak kısa bir süre içinde Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios yüzünden iki toplum ciddi bir anayasal kriz ile karşı karşıya kalırlar. Kasım 1963'te Cumhurbaşkanı ve Başpapaz III. Makarios, yukarıda saydığım değişiklikleri "devletin düzgün işleyişini kolaylaştırmak!" bahanesiyle bir dizi "reform!" önerir.

Makarios'un önerileri Türkler tarafından kabul edilmeyince Aralık 1963'te başlayan Türklere karşı katliamlar, iki toplum arasında, 1964'te de devam eder. Türklere karşı katliamlar silahlı çatışmalara, her iki cemaat için yüksek insani maliyetler ile sonuçlanır. Mart 1964'te BM Güvenlik Konseyi, Kıbrıs sorunuyla ilgili bir dizi kararın ilkinin (186/1964) kabul eder. BM Genel Sekreterinin İyi Hizmet Misyonunun başladığı ve BM Barışı Koruma Gücü (UNFICYP), "Kıbrıs hükümetinin!" rızasıyla Kıbrıs adasında yeşil hatta konuşlanır. 186/1964 sayılı ve tarihli karar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü, ayrıca Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıs Cumhuriyeti Devletinin organlarından dışlanması, çıkarılmasına rağmen "Kıbrıs hükümetinin" sürekliliğini, meşruiyetini ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek sahibinin Kıbrıslı Rumların olduğunu teyit eden bir karar olarak benimsenmesi düşündürücüdür. Türkiye, bu katliamlar karşısında, Kıbrıslı Türklerin katledilmesini önlemek ve bir çözüm yöntemi olarak; "eğer Rumlar ve Yunanlılar, Kıbrıslı Türklere karşı katliamları durdurmaz ise Türkiye garanti antlaşmasından kaynaklanan askeri müdahalede bulunma hakkını ve yetkisini kullanabileceğini bildirir. Bu olayların neticesinde 30 Aralık 1963'te "Yeşil Hat" olarak adlandırılan bir sınır çizilir²³⁵ ve BM Barış Gücü askerleri konuşlandırılır.

²³⁵ Sezer, S./Terzioğlu, B.: "Tarihçe ve Kıbrıs Sorunu Kronolojisi", Avrasya Dosyası, Kıbrıs Özel, C. 10, Sonbahar 2004, s. 339.

3. KIBRIS CUMHURİYETİ ANAYASASININ REVİZYONUNDA BRİTANYA'NIN ROLÜ

Yunanlı yazar *Fantis*, "Kıbrıs Anayasasının revizyonu için teklif hazırlama ve sunma sürecinde Büyük Britanya'nın rolünü dikkate almaya değer" olduğunu ifade eder. "Hemen hemen tüm akademisyenler tarafından kabul edilen şey, Büyük Britanya'nın Kıbrıs'taki Yüksek Komiseri Clark'ın, Başpapaz III. Makarios'a anayasanın revizyonuna devam etmesini tavsiye ederken hem kendi inisiyatifiyle hareket eder hem de aynı zamanda anayasa revizyonu Britanya tarafından da desteklenir"²³⁶.

Yunanlı yazar *Sofokleus*'a göre ise, "Son yıllarda tarihsel araştırmalar, Britanya'nın kendi çıkarlarına hizmet etmek için bilinçli bir katılımın olduğunu göstermiştir. Olaylar sırasında Britanya'nın pozisyonunun oldukça çelişkili olduğu da ortaya çıkmıştır. Clark, yalnız herhangi bir itirazda bulunmakla kalmaz, bunun yerine metinde bazı el yazısıyla değişiklikler de yapar"²³⁷.

Drusiotis, "The First Divide" adlı kitabında, İngiliz Dışişleri Bakanlığının kategorik olarak karşıt görüşlere sahip olmasına karşın, Lefkoşa'daki Yüksek Komiser gibi İngiliz Milletler Topluluğu Ofisinin, anayasanın revizyonuna olumlu bakılması gerektiği gerçeğini savunur. Büyük Britanya'nın Anayasanın revizyonu konusunda yapılandırılmış bir planın olmasının imkânsızlığı ortadadır"²³⁸.

Londra'daki bu belirsizlik, esasen karşı karşıya olduğu ikilemi yansıtmaktadır. Bir yandan, Başpapaz III. Makarios'un Anayasayı revize etme niyetine tepki göstermesi durumunda, Kıbrıs'ın Batı'dan daha da uzaklaşması ve adada Britanya, İngiliz askeri üslerinin varlığının tehlikeye girme ihtimali vardır. Öte yandan, eğer Başpapaz III. Makarios'u desteklerler ise, Türkiye'yi yabancılaştıracaklar, Batıdan uzaklaştıracaklar ve yalnız NATO için değil, aynı zamanda CENTO ve genel olarak Ortadoğu'daki Britanya varlığı ve çıkarları için de olumsuz sonuçlar doğuracaktır.

Druçiotis, Başpapaz III. Makarios'un 14 Eylül'deki resmi adımının ardından Anayasanın revizyonu konusunda Britanya politikasından haberdar olduğu sonucuna varmaktadır"²³⁹.

Fantis'e göre, "Bir uzlaşmaya varma olasılığı varsa, dürüstlük rolünü üstlenmeliyiz. Böyle bir duruşu benimsememizin bariz tehlikeleri de olabilir.

²³⁶ Φάντης 1999, s. 104.

²³⁷ Σοφοκλέους, Κ.: Πάλη για την ελευθερία: ενδογενείς αντιπαραθέσεις, τ. Β', Φιλής, Limasol 2008, s. 447.

²³⁸ Δρουσιώτης, Μ.: Η πρώτη Διχοτόμηση, Αλφάδι, Lefkoşa 2005, s. 88, 89.

²³⁹ Δρουσιώτης, 2005, s. 88, 89.

Ama umarım bu tehliler az olur. Anayasa değişikliği önerilerini şekillendirmede öncü bir rol üstlenmeyi önermiyorum, ancak Başpiskoposun önerileri Türklere verilmeden önce yorum yapmamıza izin verilmesini sağlamak için çalışmalıyız.” Yukarıdaki öneriye dayanarak, Donson’un bir notuna göre, Clark, tam bir gizlilik içinde yapılması koşuluyla, Makarios’un önerilerini görmeye ve yorum yapmaya yetkilidir²⁴⁰.

Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios 1 Mart 1964’te Başbakan Yorgo Papandreu’ya yazdığı bir mektupta Britanya hükümetinin tutumunun “hiç de dürüst olmadığını” Anayasayı değiştirme konusuyla ilgili Clark ile görüşmeler gerçekleştirildiğini ifade eder. Başpapaz III. Makarios, mektubunda, söz konusu “13 madde” konusunda Sands ile mutabakata vardıklarını, Sands’ın tavsiyesi ve teşviki ile metni hazırladıklarını ve nihai metin Yüksek Komiser Clark ile işbirliği içinde oluşturulduğunu da bildiren Cumhurbaşkanı, ayrıca kendisine çeşitli kişilerce yöneltilen suçlamaları, aceleci eylemiyle ilgili suçlamayı böylelikle çürütmek ve bertaraf etmek ister. Yunanlı yazar *Vlahos*, Kıbrıs hükümetinin, Başpapaz III. Makarios’un on üç maddenin değiştirilmesini açıkça engellemeye çalışan bir İngiliz diplomatın kabiliyetine ve samimiyetine Yunan hükümetinden daha fazla güven duyduğuna işaret eder²⁴¹.

Her iki –Türk ve Rum- tarafın da tutumunu iyi bilen İngilizler, gelişmeleri kendi siyasi ve askeri çıkarlarına hizmet edecek şekilde yönlendirdikleri açıkça görülmektedir.

Uzlaşmacı çözümler için garantör devletler tarafından çaba gösterilir. Öne sürülen önerilerden biri, Anayasa değişikliği için bir arabulucu atanması olur, ancak bu kabul edilmez²⁴².

Bu çabalar sırasında işler daha da kötüleşir. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük, Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios ile ilişkilerini keser. Üç Türk bakan, aralarında polis ve Kıbrıs Ordusu mensuplarının da yer aldığı diğer Kıbrıslı Türk memurların yaptığı gibi istifa ederler. Dahası, Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs’ın 5 büyük kentindeki tamamen Türklerden oluşan mahallelerinde ve büyük köylerinde kantonlar oluşturarak kendi kendilerini korumaya çalışırlar. Aslında kapana kısırlılar... Rum tarafı, Jandarmayı Polise entegre ederek ve Yunanistan’ın desteğiyle Rum “Ulusal Muhafız” gücünü, Rum “Cumhuriyet Ordusunu” kurarlar. Diğer taraftan Anayasa Mahkemesini ve

²⁴⁰ Φάντης, 1999, s. 109.

²⁴¹ Βλάχου, Α.: Δέκα χρόνια κυπριακού, Εστία, Ατina 1980, s. 278, 279.

²⁴² Αντρος, Π.: “Ιστορία της Νήσου Κύπρου” -Τόμος τέταρτος-Κεφάλαιο 38. Η ανάφλεξη, s. 552-555.

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 133. madde ve devamını yürürlükten kaldırır ve yetkilerini Yüksek Mahkemeye devrederler²⁴³.

Kasım 1964'te büyük şehirler için birleşik yerel özyönetim sistemi kabul edilir ve Mart 1965'te Rum Cemaati Meclisi kaldırır (madde 86 ve devamı) ve yerini Eğitim Bakanlığı alır. Yargı sistemi pekiştirilir ve üç Kıbrıslı Türk Bakanın yerini Kıbrıslı Rum Bakanlar doldurur. Bunlar şüphesiz Anayasaya aykırıdır ve şüphesiz bunlar bariz bir biçimde anayasanın ihlalidir²⁴⁴. Kıbrıs Türk tarafının davranışları ise mevcut Anayasa'ya saygılı olduklarını göstermektedir.

Cumhurbaşkanı ve Başpiskopos Makarios, Nisan 1964'te, 1959-1960 Antlaşmalarını tek taraflı olarak feshettiğini açıklar. Türkiye ile Britanya bu durumu protesto eder, Yunanistan Antlaşmaların feshinin "yalnız bir durumun resmileştirilmesi" olduğunu iddia eder. Uluslararası düzeyde, BM, ABD ve Britanya'nın arabuluculuğunda Türk-Rum müzakereleri başlar. Hem bölgeye hem de anayasaya odaklanan anlaşmazlıkların çoğu çıkmaza girer ve adadaki mevcut durum daha da kötüye gider. İç savaş, suikastlar, katliamlar, mitingler, 1964'te bir Barış Gücünün konuşlandırılması, iki cemaat arasındaki düşmanlığı ortadan kaldırmaya ve sorunu çözme konusunda başarılı olmaz.

4. 1974'E KADAR ANAYASAL GELİŞMELER VE GÖRÜŞMELER

15 Kasım 1967'de Kıbrıs'ta başlayan yeni kriz, şiddet kullanımının Kıbrıs sorununun çözümüne yol açamayacağını bir kez daha gösterir. BM Genel Sekreterinin çabalarının meyvesi, Kıbrıs'ta barışın yeniden tesis edilmesi ve Kıbrıs sorununa çözüm bulunması için 9 Mart 1968 tarihli plan ortaya atılır. İki toplumun temsilcileri arasında müzakerelerin başlatılması sağlanır. *Papadimitriou*'nun iddiasına göre, "amaçları, açıkça anayasal soruna bir çözüm arayışı ile sınırlıdır"²⁴⁵.

Bu noktada kısa bir sapma gerekli görülür. 1967 olaylarından sonra Kıbrıslı Türkler Geçici Kıbrıs Türk Yönetimini (Provisional Cyprus Turkish Administration) gerçekleştirirler. Kıbrıslı Türklerin kendilerini korumak için kurdukları kantonlar, Rumlar tarafından abluka altına alınır. İşte bu kantonların yönetimi için kurumsal çerçeve ilk kez sistematik olarak kabul edilir.

²⁴³ Τορνarίτης, 1982, s. 55- 57.

²⁴⁴ Αντρος, Η ανάφλεξη, s. 557-559.

²⁴⁵ Παπαδημητρίου, Γ.: "Το Συνταγματικό Πρόβλημα της Κύπριακής Δημοκρατίας", Συλλογή Άρθρων, s. 45-47.

Bu karar, Kıbrıs'taki anayasal gelişmeler açısından özel bir önem taşır. Çünkü Kıbrıslı Türkler artık Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasını ihlal edildiği bahanesine sahip değildir ve 1967 krizinden sonra şekillenmeye başlayan gerçek durum “anayasal” vurguyla kurumsallaştırılır. Sonraki görüşmelerde, tüm anayasa sorununun çözümünün anahtarının tartışmalı yerel yönetim meselesi olduğu ortaya çıktığı (local administration) Rum ve Yunan tarafından iddia edilir. Kıbrıslı Rumlar, birleşik devlet ilkesini vurgular ve bu da müzakerelerin temeli olan her türden bir federal sistemin kurulmasını engeller. Kıbrıslı Türkler ise, eşit haklara sahip Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki toplumun işbirliği ilkesine dayandığını savunur. Ancak tartışmalara rağmen, görüşmeler anayasa sorununun çözümü için genel kabul görmüş bir çerçeve sağlamaz ve Kıbrıs Adasındaki siyasi iklimi rahatlatmaya yardımcı olmaz. 15 Temmuz 1974 tarihinde Yunanistan Cuntası Kıbrıs'ta bir askeri darbe gerçekleştirir. 20 Temmuz 1974'te Garanti Antlaşmasının Türkiye'ye garantör devlet olarak tanıdığı tek başına müdahale etme yetkisine uygun ve meşru bir biçimde Türk Barış harekâtından sonra Kıbrıs Adasına barış, Yunanistan'a da demokrasi gelir.

Kıbrıs sorununun gerçeklerini kökten altüst eden bu durum, 1974 yılında Barış Harekâtı sırasında Cenevre'de garantör devletlerin Kıbrıs'ta oluşan yeni düzeni ifade eden Cenevre Deklarasyonunu imzaladıkları konferans başlar. Cyprus and its Constitutional and other legal problems, by Criton G. Tornaritis. Q. C. Bildirinin 5. maddesi, Rum tarafının Kıbrıs Türk Cemaatinin Özerk Yönetimini ilk kez tanıdığı görülür ve anayasa sorununa atıfta bulunur. Müzakerelerin amacı Kıbrıs'ta anayasal düzeni yeniden sağlamaktır. Ancak müzakerelerin temeli olarak Anayasa'ya hiç değinilmez. Müzakereler sonuçsuz kalır ve önerilen çözümler kabul edilmez ve bu da Türkiye'yi, askeri birliklerini yeniden harekete geçirmek zorunda bırakır ve bugünkü iki toplumlu iki bölge ve barış içinde yan yana yaşayan bir Kıbrıs Adası ortaya çıkar.

Yine Yunanlıların iddiasına göre, 1963 yılında Kıbrıslı Türklerin ayaklanması, Kıbrıslı Türk milletvekilleri tarafından Kıbrıs Meclisinin terk edilmesi, sandalyelerini terk etmiş olmaları ve bütün Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs devlet mekanizmalarındaki görevlerinden -Yürütme, Yasama ve Yargıdan- çekilmelerinden sonra, Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıslı Türklerin çekilmesinin ardından iki toplumlu sistemin çökme riskiyle karşı karşıya kalır. İki toplumdaki biri olmadan Kıbrıs Anayasası işleyemez. Durum, *Loyizu*'ya göre, “1974 işgali ve Türkiye'nin hâlihazırda kabul edilemez var olan de facto uygulamaları ve kabul edilemez ayrılma durumunu hukuken meşrulaştırma çabaları ile daha da kötüleşir”²⁴⁶.

²⁴⁶ Λοιζου, 2001, s. 12, 13, 14.

VI. 1959-1960 ZÜRİH-LONDRA ANTLAŞMALARINDAN SONRA KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KADARKİ BM'İN ÇÖZÜM PLANLARI

A. ACHESON PLANI

Yukarıda da ifade ettiğim gibi, Acheson Planı, Aralık 1963 Kanlı Noel'de Yunan ve Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklere karşı insanlık dışı katliamlarına başlar. Bu katliamlar sonucu Acheson Planı hazırlanır. Kıbrıslı Türkler, kendilerini savunmaya, canlarını kurtarmaya çalışır. Ortaya çıkan bu durum karşısında ortak hükümette bulunan Kıbrıslı Türk Bakanların çekilmesi, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etme ihtimali- "krizi yatıştırmak" amacıyla, Temmuz 1964'te Türkiye ile Yunanistan arasında Cenevre görüşmeleri yeniden başlatılır. Görüşmelerin amacı, Kıbrıs sorununu çözmektir. Arabuluculuk görüşmelerini BM adına Sakkari Tuomioja ve ABD adına eski Dışişleri Bakanı Dean Acheson üstlenir.

Londra'da, Türkiye, Kıbrıslı Türkler, Yunanistan, Kıbrıslı Rumlar ve Britanya'nın katıldığı beşli Konferansın sonuçsuz kalmasının ardından 15 Şubat 1964'te Kıbrıs Rum tarafının Birleşmiş Milletlere itirazda bulunduğu görülür. Bu, garantör devletlerin yanı sıra ABD'nin de kaçındığı bir gelişmedir. Bir hafta süren sıkı istişareler ve BM Genel Sekreteri Ou Thad'ın da dâhil olmasının ardından, arabuluculuk çabaları durma noktasına gelir²⁴⁷.

Kısa bir süre sonra, Çekoslovakya hariç olmak üzere, Güvenlik Konseyinin altı daimî olmayan üyesi, 4 Mart 1964'te Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen ve BM Barış Gücünün (UNFICYP) Kıbrıs'a gönderilmesine karar verilmesine dair bir taslağı 2 Mart'ta Güvenlik Konsey'ine sunma inisiyatifini üstlenir²⁴⁸.

Sonuç olarak, günümüzde Kıbrıs meselesini olumsuz yönde ve Türkler aleyhinde etkileyecek olan ve yukarıda da sözünü ettiğim BM Güvenlik Konseyi'nin 186/4.03.1964 sayılı ve tarihli kararı, ortak Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin uluslararası toplumda tek temsilci olarak kabul edildiği ve bu BM kararı ile de aslında Kıbrıslı Rumlar, Ortak Kıbrıs Cumhuriyetinin ve hükümetinin ve Kıbrıs'ın tek sahibi olarak kabul edilmesi, genel olarak Kıbrıslı Rumların ve Yunanistan'ın dış politikada bir başarısı olarak görülebilir.

25 Nisan 1964 tarihinden itibaren, Yunanlıların ve Kıbrıslı Rumların, Kıbrıslı Türklere karşı katliamları ve insanlık dışı saldırıları devam eder.

²⁴⁷ Κρανιδιώτης, 1984, s. 145.

²⁴⁸ Χριστοδουλίδης, 2009, s. 148.

Ağustos 1964'te Rum "Ulusal Muhafız" gücü, Kıbrıslı Türklerin yerleşim yerlerine saldırır. Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklere karşı şiddet stratejisi uygulayarak, Türkleri katlederek, usandırarak Kıbrıs adasından göç etmelerine neden olarak, adada "de facto" olarak egemenliklerini kurmaya çalışır. Aynı zamanda, o dönemde Yunanistan'ın uyguladığı "Birleşme (Enosis)" politikalarının da engellendiği görülür. Bu strateji farklılaşması, Başpapaz III. Makarios'un Acheson planını reddetmesiyle daha da netleşir.

Haziran 1964 Acheson Planı, Kıbrıslı Türklerin "azınlık haklarını" güvence altına alan bir plandır. Kıbrıs'ta önce egemenlik, ardından 50 yıllığına kiralama yoluyla Ada'da Türklere bir üs oluşturulması öngörülür, esas olarak Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesini sağlama amacı güdülür. Temmuz 1964'te Kıbrıs sorununun müzakeresi için Yunanistan ve Türkiye heyetleri arasında Cenevre'de bir toplantı düzenlenir. Görüşmelerden önce, 24-28 Haziran 1964 tarihlerinde Yunanistan Başbakanı Georgios Papandreu Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaret eder. Hem ABD Başkanı L. Johnson hem de diğer ABD'li yetkililerle yapılan görüşmelerin merkezinde Kıbrıs sorunu, çözüm süreci ve yöntemleri ele alınır. Yunan delegasyonu tarafından tutulan toplantı tutanaklarına göre, ABD'nin kararlı pozisyonu, Kıbrıs meselesinin Birleşmiş Milletler çerçevesinden, ABD gözetiminde Camp David'de Yunanistan ile Türkiye arasındaki gizli görüşmelerle, NATO içinde halledilmesini istediği anlaşılmaktadır. Fakat Yunanistan Başbakanı, Türkiye ile doğrudan görüşmeleri reddeder ve iki devletin -Türkiye ile Yunanistan'ın- temsilcilerinin toplanması, ancak Türkiye, pozisyonunda bir değişiklik yapar ise mümkün olabileceğini bildirir²⁴⁹.

ABD tarafından, ABD'nin önerilerinin kabul edilmesi için Yunanistan'a belirgin bir baskı yapılır. Önerilerinin reddedilmesi durumunda, Türkiye'nin Kıbrıs'a muhtemel müdahalesini, Türkiye ile Yunanistan arasında bir savaş çıkması halinde ABD'nin Türkiye'yi engelleme niyetinde olmadığını açıkça ifade eder. ABD'nin pozisyonu aşağıdaki gibi özetlenebilir: "ABD, Türk hareketliliğini önlemek için elinden geleni yapacaktır. Fakat dinamik olarak engel olmayacaktır". ABD bulunacak olan çözümün ne Türkiye'nin tam bir zaferi ne de Yunanistan'ın tam bir zaferi olacaktır. Türkiye'nin güvenliğinin sağlanması gerekir. 14 Temmuz 1964 tarihinde Yunanistan'ın temsilcisi, Büyükelçi Dimitris Nikolareizis tarafından hazırlanan rapora göre, Acheson tarafından öncelikle Türkiye'nin güvenliğine ve ikinci olarak da Kıbrıslı Türklerin haklarına ilişkin konuların gündeme getirildiği görülmektedir²⁵⁰.

²⁴⁹ http://greeksurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (24.06.2014).;

Παπαγεωργίου, Σπ.: Τα κρίσιμα Ντοκουμέντα του Κυπριακού, 1959-1967, Τόμος Β, Επιφανίου, Εκδότης, Λefkoşa 2000, s. 44-67.

²⁵⁰ "Προσχέδιο" Online (24.05.2014).

Sonuç itibari ile ABD açıkça Kıbrıs konusunda bulunacak çözümün, Türkiye'nin güvenliğini sağlamak zorunda olduğunu ve aynı zamanda bu sorunun çözümü neticesinde ne Türkiye'nin ne de Yunanistan'ın tam bir zaferi olmaması gerektiğini ifade eder. Görüşmelerde arabuluculuğu, Birleşmiş Milletler adına Sakari Tuomioja ve Amerika Birleşik Devletleri adına da Dean Acheson üstlenir²⁵¹.

Yunanlı yazar *Papageorgi*'unun incelediği Yunan heyetinin tuttuğu toplantı tutanaklarından²⁵² şu sonuçlara vardığı anlaşılmaktadır: ABD'nin tutumu, Kıbrıslıların BM'den uzaklaştırılması ve Kıbrıs sorununun NATO içinde ele alınarak, sorunun çözülmesi sağlanmalıdır. ABD'nin gözetiminde Camp David'de Yunanistan ile Türkiye arasında gizli görüşmeler yapılmalıdır. Bu, BM çerçevesinde sorunun görüşülmesini savunan ve ısrar eden Yunanistan Başbakanı tarafından şiddetle reddedilir. Herhangi bir ABD katılımı, BM tarafından istenirse o zaman ABD tarafından yardımcı olunmalıdır. Yunanistan, Türkiye ile doğrudan görüşmeleri de reddeder. Görüşmelerin yapılmasını ve iki devlet temsilcilerinin toplanmasının ancak Türkiye'nin pozisyonunu değiştirmesi ve ciddi bir çözüm şansı olması durumunda toplantı yapılmasını önerir. ABD tarafından, tekliflerinin kabulü için bariz bir şantaj yapıldığı görülür. Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar tarafından ABD'nin tekliflerinin reddedilmesi durumunda, Türkiye'nin Kıbrıs'a muhtemel müdahalesini ABD'nin engellemeyeceği diplomatik bir dille ifade edilir.

Diğer taraftan, Dean Acheson'un İlk Planının görüşme tutanağına göre, "Türkiye makul olarak, Kıbrıs'ın gelecekteki kaderini tayin hakkından endişe duymaktadır. Çünkü Türkiye kuzeyden Sovyetler Birliği ile sınırdır. Avrupa anakarası kısmından Bulgaristan ve devamında da Yunanistan'la Dedeoğlu ve Meriç nehrinde sınırdır. Yine devamında Yunan Adaları Türkiye'nin Anadolu kıyılarını çevreleyen, kuşatan Yunanistan'a ait bazı adalar serisi izlemektedir²⁵³". Bu çevreleme, bir insanın "boğazına geçirilen ip ya da kement gibi" düşünülebilir ve bunun bizim konumuzla ilgili Kıbrıs Adasının Yunanistan'ın eline geçmesiyle birlikte Türkiye'nin kuşatılması tamamlanmış olacaktır. Yine bu konuda Yunanlıların iddiasına göre, "Yunanistan, bir hançer gibi, bir kama gibi İskenderun Körfezine ve denizden Suriye'ye kadar Türkiye'yi ablukaya alma işlemini tamamlamış olacaktır. Böylece Yunanistan, Türklerin denize çıkışını engellemiş ve denizdeki doğal zenginliklerden ve diğer haklarından yararlanmasını engellemeyi başarmış olacaktır. Türkiye, iki komşu devlet ve ulus arasındaki ilişkilerde sık sık yaşanan çatışmalar ve rekabet nedeniyle bunu kabul edemez²⁵⁴".

²⁵¹ "Προσχέδιο" Online (24.05.2014).

²⁵² Παπαγεωργίου, 2000, s. 44-67.

²⁵³ http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (24.06.2014).

²⁵⁴ http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (24.06.2014).

Washington’da Türkiye Başbakanı (22-23 Haziran 1964) ile Yunanistan Başbakanı (24-25 Haziran 1964) ayrı ayrı görüşmelerde bulunurlar. Ardından Tuomioja çabaları başlar ve arabulucu ile Türkiye ve Yunanistan temsilcileri BM Genel Merkezinde görüşürler, Türkiye’yi Nihat Erim²⁵⁵ temsil eder.

Acheson, toplantıda Kıbrıs sorununun çözümü için beş öneride bulunur: a) Türkiye’nin güvenliği için Acheson, Türk yaklaşımını benimser, Türkiye’nin etrafı Adalar denizinde Yunanistan’la ve “düşmanlarla” çevrilidir. Tek çıkış yolu Akdeniz’dir. Fakat Kıbrıs’ın Yunanistan’a verilmesi ve Yunanistan’la birleşmesi, bunun Yunanistan’a vereceği imtiyazla Türkiye’nin kuşatılması tamamlanmış olacaktır. Böylece, başka bir Yunan adası, İskenderiye Körfezini “kapatacaktır”, bu Türkiye’nin kabul edemeyeceği bir şeydir. b) Acheson, Kıbrıs Türk nüfusunun korunması için Türkiye’nin kendisini sorumlu hissettiği için onu koruma hakkına sahip olduğunu kabul eder. c) Türkiye tarafından kabul edilemez olarak nitelendirilen bağlantısızlık, bağımsızlık, Kıbrıslı Türklerin güvenliğini ve korunmasını Türkiye’nin bu iki hedefinden hiçbirini karşılamamaktadır ve ayrıca Kıbrıs’ın Doğu Blok’una katılma riski devam etmektedir. ç) Acheson’a göre, taksim sorunu çözmez, aksine iki toplum arasında kalıcı çatışmalara yol açar ve nüfus mübadelesi düşüncesi genel olarak beğenilmez, tercih edilmez. d) Bölünmenin reddedilmesinden sonra, Acheson ideal bir çözüm olarak Kıbrıs’ın Yunanistan ile birleşmesini önerir ve bu, elbette Türkiye’ye bazı tavizlerle sağlanabilir ve yukarıdaki iki hedefi yerine getirebilir. Bu nedenle görüşmelerde Türkiye’nin kabul etmesi için çözümün ve istediği tavizler üzerinde durulur. Bu nedenle görüşmelerde Türkiye’nin kabul edebileceği “enosis” çözümü ve Türkiye’nin bu durumda istediği şeyler üzerinde durulur. Türkiye’nin istediği şey, Karpaz ve Kızılhisar/Meis Adasında kalıcı askeri üslerdir. Aslında güney kıyılarının güvenliği için kilit noktalarda yer alan bu iki bölgede egemenlik haklarına sahip olacaktır. Acheson’un Nikolarezi’ye açıkladığı gibi, Kıbrıslı Türklerin güvenliğini sağlamak için Türkiye, Kıbrısta iki Türk ilinin özerkliğini ve Kıbrıslı Türklerin özel rejim uygulamasını denetleyecek bir mekanizmanın oluşturulması çağrısında bulunur. Bunlar şu şekilde özetlenebilir: (aa) Kıbrıs’ın Türkiye’ye düşman bir güce dönüşmesini önlemek, (bb) İskenderiye ve Mersin limanlarının alanını açık tutmak ve (cc) Kıbrıslı “Türk azınlığın” varlığını sağlamak. Esasen yukarıdaki tedbirlerle Türkiye’nin garanti rolü, “Ada’yı düşman güçlerinden korumak”

²⁵⁵ Nihat Erim, Kıbrıs sorununu çok iyi bilen, seçkin bir anayasa profesörüdür. Türkiye Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu Başkanıdır. Zürih Anlaşmasındaki müzakerelerde yer almıştır ve 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasını hazırlayan ortak anayasa komisyonunun Türk heyetinin başkanlığını yapmıştır.

amacıyla Zürih-Londra Garanti Antlaşmasının ötesine genişletilir. Üs, kesinlikle savunmaya yönelik olacaktır ve bu durumda daha geniş bir alanın "kontrolü" için bir üs haline getirilebilir. Kıbrıs Adasının Yunanistan ile birleşmesinden (enosisten) sonra Kıbrıs'ta kalacak olan Kıbrıslı Türklerin Kıbrıslı Rum yönetimi altında yerel özerklik öngörülür²⁵⁶.

Sonuç olarak, Acheson Planı, 1964 yılında, Kıbrıslı Rumların, Kıbrıslı Türklere karşı gerçekleştirdikleri katliamlarının ardından ABD Başkanı Lyndon Johnson, bir çözüme arabuluculuk etmesi için eski Dışişleri Bakanı Dean Acheson'u görevlendirmesi sonucu ortaya çıkar. Acheson, iki plan hazırlar. Her iki planın da temeli, Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleştirilmesi karşılığında Türkiye'ye bunun karşılığında ne gibi tavizler verileceği konusu tarafları meşgul eder. İlk Planda, egemen bir askeri üs kurmak için Karpaz Yarımadasının Türkiye'ye bırakılması öngörülür. Bazı bölgelerde Kıbrıslı Türklere "özyönetim", "yerel özerklik" verilmesi öngörülür. Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios, Planın Kıbrıs'ı bölceğini düşünerek, koşulsuz Yunanistan ile Birleşmeden yana olduğunu açıklar ve bu planı reddeder. Yunanistan Başbakanın Georgeios Papandreu ise, bu planı tartışmaya isteklidir. İkinci Plan, Karpaz'ın Türkiye'ye basit bir şekilde kiralanmasını ve Kızılhisar/Meis Adasının Yunanistan tarafından Türkiye'ye verilmesini, devredilmesini öngörür. Bu plan Başpapaz III. Makarios tarafından reddedilir. Acheson Planı böylece tarih olur. Bu planlar daha yakından aşağıdaki gibi irdelemek mümkündür.

1) Acheson Plan Taslağı

Görüşmelerde Acheson, Kıbrıs'ta çözüme ilişkin hazırladığı ilk taslağı açıklar. Yunanistan, Kıbrıs'la Birleşmesi karşılığında Türkiye lehinde bazı tavizlerde bulunacaktır. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür: "Kıbrıs'ın bir kısmının Türkiye'ye tam egemenliği ile tahsis edilmesi ve burasının Türkiye tarafından askeri üs olarak kullanabilmesi sağlanacaktır. Ayrıca Türkiye bu bölgede kara, hava ve deniz kuvvetleri bulundurabilecektir. Bu alan aslında askeri tatbikatların, operasyonların yürütülmesi ve geliştirilmesi için tesisler inşa etmek için uygun olmalıdır. Bu tür bir alan olarak Karpaz Yarımadası önerilir. Kıbrıslı Türklerin çoğunlukta olduğu belirli bölgelerde Kıbrıslı Türklere geniş çapta özel idari statü yetkileri tanınması öngörülür. Bu yetkilerin koordine merkezi, Lefkoşa'nın Türk kesiminde bulunan Merkezi Kıbrıs Türk Yönetimi üstlenecektir. Kıbrıslı Türklerin özel azınlık haklarının

²⁵⁶ http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html ((24.06.2014).

belirli güvencelerden yararlanma, Lozan Barış Antlaşması uyarınca temin edilecektir²⁵⁷.

2) Acheson Planı 1

Görüşmeler sırasında Acheson, Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin ilk planı sunar ve diğerlerinin yanı sıra Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi karşılığında Yunanistan, aşağıdaki önerilere göre Türkiye'ye bazı tavizler verecektir²⁵⁸:

Kıbrıs'ın bir kısmının Türkiye'ye tam egemenlik koşuluyla verilmesi düşünülür. Bu bölge Türkiye tarafından askeri üs olarak kullanılacak, kara, deniz ve hava birliklerini konuşlandırma hakkına sahip olacaktır.

Tesis inşasını geliştirebilmek, askeri tatbikatlar ve operasyonları yürütmek için bu alanın esasen büyük olması gerekmektedir. Karpaz Yarımadası böyle bir bölge olarak Türkiye'ye önerilir.

Kıbrıslı Türklerin çoğunluğunu kapsayacak ve kapsamlı sorumluluklara sahip özerk bir idari statüye sahip olacak nitelikte yerel özerklik özel bölgeler, belirlenecektir.

Sorumlulukların koordinasyonu, Lefkoşa'nın Kıbrıslı Türk kesiminde yerleşik Merkezi Kıbrıs Türk Yönetimi tarafından üstlenilecektir.

Lozan Barış Antlaşması uyarınca azınlık hakları için özel güvenceler sağlanacaktır.

Acheson'un bu ilk planı Yunanistan hükümeti tarafından reddedilince, Acheson'un ikinci uzlaştırmacı planı devreye girer. Acheson'un ikinci planı da Yunanistan tarafından reddedilir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin müzakerelerdeki tutumu, NATO çerçevesinde Kıbrıs meselesine bir çözüm bulma yönündedir. Amerika'nın bariz amacı iki devlet –Türkiye ile Yunanistan- arasındaki ilişkileri bozmamak ve Başpapaz III. Makarios'u Kıbrıs'tan uzaklaştırarak, Kıbrıs'ta olası bir Sovyet etkisini önlemektir. Kıbrıs sorununu çözmek için Türkiye ile Yunanistan Dışişleri Bakanları heyetleri arasında Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde görüşmelere devam edilir. Yunanistan'ın tezine göre, Kıbrıs'ta tam ve uzun süreli bir barış için, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı, Yunanistan'la birleşmesi gerekmektedir²⁵⁹. Türk Dışişleri Bakanına göre ise, “Kıbrıs meselesinde iki

²⁵⁷ http://greeksurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (24.06.2014).

²⁵⁸ “Προσχέδιο” Online (24.05.2014).

²⁵⁹ “Προσχέδιο” Online (24.05.2014).

çözüm vardır: "İlhak" veya "taksim". Başka bir çözüm şekli, Kıbrıs'ta kalıcı olamazdı. Ancak mevcut durum, ilhak ya da taksime izin vermemektedir.

3) Acheson Planı 2

Yunan hükümetinin ilk taslağı reddetmesi sonucunda, önemli hükümleri aşağıda yer alan Acheson ikinci taslak uzlaşma metnini hazırlayıp taraflara sunar. Türk askeri üssü için tahsis edilecek bölge kira karşılığında (örneğin 50 yıllığına) Türkiye'ye tahsis edilecektir. Türk askeri üssü için tahsis edilecek alanın büyüklüğü ya da küçüklüğü ve ayırma çizgisi Müttefik Kuvvetler Avrupa Yüksek Komutanı çalışmalarının ardından askeri görüşmelerle belirlenecektir²⁶⁰.

Yunan hükümeti tarafından ilk planın reddedilmesinin bir sonucu olarak, Acheson, ana hükümleri şunlar olarak ikinci bir uzlaşma planı hazırlar²⁶¹:

Türk askeri üssünün bulunacağı bölge 50 yıllığına Türkiye'ye kiralanacaktır. Bölge küçültülecek ve yukarıda da belirtildiği üzere sınır çizgisi askeri görüşmeler temelinde belirlenecektir. Avrupa Müttefik Kuvvetleri liderliğinde yürütülecek askeri görüşmeler ile Türklere bırakılacak alan ve alanın büyüklüğü tespit edilecektir.

Kıbrıs'ın coğrafi Türk idari bölgeleri yerine, Kıbrıs'ın altı vilayetinden ikisi kalıcı olarak Kıbrıslı Türkler tarafından yönetilecektir.

Merkezi Kıbrıs Türk Yönetimi, Rum Genel Yönetimine bağlı olarak bir yüksek memurla ve Kıbrıslı Türklerin haklarının uygulanmasını izleyecektir. Yunanistan Başbakanı Papandreu, Acheson'un bu ikinci planını kabul ettiğini açıklar. Türk hükümeti ise, ikinci Acheson planını, Kıbrıs'ta önerilen üssün tam egemenliğinin Türklere verilmemesi ve kira söz konusu olduğu için reddeder.

Yunanistan'ın da bir öneri sunduğu görülmektedir. Yunanlıların teklifine göre; El-Greco bölgesinde bir alan 25-30 yıllık bir süre için Türkiye'ye verilecek ve Kıbrıslı Türklere azınlık hakkı tanınacaktır. Türk tarafı bu öneriyi reddeder. Böylece Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığına son vermeyi temel alan Dean Acheson'un 1. ve 2. çözüm planları başarısızlıkla sonuçlanır.

4) Acheson Final Planı

Görüşmelerin devam etmesi ve ikinci planın Yunanistan ile Türkiye tarafından kabul görmemesi üzerine Acheson'un 15 noktadan oluşan nihai planı hazırlayıp taraflara sunar. Bunları şöyle özetlemek mümkündür²⁶²:

²⁶⁰ http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (24.06.2014).

²⁶¹ http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (24.06.2014).

²⁶² http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (24.06.2014)

- Kıbrıs'ın Yunanistan ile acil birleşmesi (enosis) ve Kıbrıs'ta Yunanistan'ın egemenliğinin tanınması.
- Kıbrıs Rum hükümetine tabii olacak bir Genel Yönetici atanması.
- Türkiye, Kıbrıs'taki üssü 50 yıllığına kiralayacak ve bölgenin büyüklüğü Kıbrıs topraklarının %4,5'ünü aşmayacaktır.
- Bölgedeki ana Rum köyleri hariç tutulacak ve kiralanın bölgede Yunan egemenliği tanınacaktır. Kıbrıs illeri toplam sekizi geçmeyecek ve yalnız iki ilde Kıbrıslı Türk valiler atanacaktır.
- “Müslümanların” meseleleri hakkında bir Danışmanlık pozisyonu oluşturulacaktır.
- Kıbrıslı Türkler için Batı Trakya'daki duruma benzer özel bir azınlık rejimi oluşturulacaktır.
- Azınlık statüsünün uygulanmasını denetlemek için Kıbrıs'taki BM Daimî Temsilci yetkili kılınacaktır.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde Kıbrıslı Türk ve Rumlara Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkı tanınacaktır.
- Askeri, siyasi ve turizm sektörlerinde işbirliği için Yunanistan ile Türkiye arasında ortak bir savunma organı oluşturulacaktır.
- Türkiye, İstanbul'dan ve diğer Türk şehirlerinden sınır dışı edilen Yunanistan uyrukluların yeniden Türkiye'ye dönmelerine ve ülkeye yerleşmelerinin kabul edilmesinin yanı sıra, Gökçeada ve Bozcaada'da- uluslararası yükümlülüklerine saygı göstermeyi taahhüt edecektir. Cenevre'de yapılan görüşmelere Kıbrıs Rum Yönetiminin katılmadığı ve yukarıdakilerin hiçbirini hakkında resmi bir bilgiye sahip olmadıkları daha sonra Kıbrıs Rum tarafından iddia edilecektir.

5) Değerlendirme

Başpapaz III. Makarios, 30 Temmuz 1964'te Atina'da yaptığı açıklamada şunları ifade eder²⁶³: “Kendi kendini tayin eden arabulucuların son zamanlarda Cenevre'de perde arkasında Kıbrıs sorununu izlenecek çizgiden saptırmak için yoğun faaliyetlere giriştiklerini ve sorunu uluslararası tabanından (BM'den) çıkarmak için başka döngülerde çabaların devam ettiğini gizleyemem. Bu planlar Yunanistan hükümetinin kararlı direnişiyle karşılaştığı için derinden memnuniyet duyuyorum”.

Başpapaz III. Makarios'un Cenevre görüşmeleri konusundaki kararlı duruşunun ve Acheson'un ortaya koyduğu planların aksine, Yunan hükümetiyle

²⁶³ Παπαγεωργίου, 2000, s. 231.

aksilikler yaşandığı ifade edilmektedir. Başlangıçtaki pozisyonu olumsuz olan Yunanistan Başbakanı şunları ifade eder²⁶⁴: "Size bir apartman hediye olarak verdiklerinde, siz de bu apartmanın bir dairesini verebilir misiniz?" Yunanlılara göre Papandreu'nun bu ünlü ifadesinden sonra, "Yunanistan hiçbir şey istemiyor, neden veriyor? Türkiye vermiyor, neden alsın?" dediği de ayrıca ifade edilmektedir.

ABD Dışişleri Bakanı Atina'daki Amerikan Büyükelçiliğine gönderdiği gizli bir telgrafta (22.08.1964 tarih, No.lu 347), ülkesinin büyükelçisine, Yunan hükümetini Acheson Planını kabul etmeye ikna etmek için nasıl hareket edeceği talimatını verir ve ayrıca, "Kıbrıs'ın komünistleşmesini önleme çabasında açık kalan tek yol, Amerikan önerisiyle hızlı bir çözümdür". Atina'daki Amerikan Büyükelçisine ayrıca şunlar söylenir: "Yunanistan hükümetinin tereddüdünü kabul edemeyiz ve bunun açıklığa kavuşturulması gerekir.... Türkiye'nin kabul etmesi için mümkün olan her yolu kullanıyoruz ve bu aşamada Yunan tarafından ikinci bir düşünceyi kabul edemiyoruz. Bu nedenle, Papandreu ile bir sonraki görüşmenizde, Washington'un geri çekilmesindeki şaşkınlığının en derin duygusunu ona aktarmanızı öneririm. Tüm bu çalışmayı başarana kadar baskıyı maksimum seviyede tutmalısınız". Öyle görünüyor ki, temel felsefesi Kıbrıs'ı bölmek olan Acheson Planının ABD ve NATO'nun ana tercihi olmaya devam ettiği görülmektedir ve sonraki yıllarda da Yunanistan ile Türkiye arasında devam eden görüşmeler Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkindir. Acheson'un gerçek niyeti daha sonra Ekim 1966'da şunları söylediğinde kendisi tarafından da doğrulanır: "Kıbrıs sorununun en iyi çözümü taksimdir. Size şunu söyleyeyim, eğer emrimde altıncı filo olsaydı, sorunu yarın bile çözebilirdim..." Ayrıca, çok gizli bir raporda, dönemin Yunanistan Savunma Bakanı Petros Garufalias bu konuda şunları ifade eder: "Aksine, Amerika Birleşik Devletleri esas olarak NATO müttefiklerinin birliğini yeniden tesis etme açmazını sona erdirmek ve Kıbrıs'ı herhangi bir Rus kontrolünden korumakla ilgiliydi. Karpaz bölgesinde Türklere üs olarak kiralananacak bir Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi, ikinci Acheson Planı ile ABD tarafından hemen kabul edilirdi²⁶⁵".

Yunanistan Başbakanı Georgios Papandreu, 10.02.1966 tarihli açıklamasında Acheson Planı hakkında şunları söyler²⁶⁶: "Türkiye öneriyi reddetti, çünkü bölünme ile eşdeğerde egemenlik istiyorlardı. Makarios da

²⁶⁴ Αντρος, Π. Α.: Φάκελος Κύπρου – άκρως απόρρητον, Εκδότης: Ανδρέου Χρ., Lefkoşa 1982, s. 54.

²⁶⁵ Παπαγεωργίου, 2000, s. 240-287.

²⁶⁶ Παπαγεωργίου, 2000, s. 239-240.; "Προσχέδιο" Online (24.05.2014).

reddetti. Çünkü Yunanistan’la koşulsuz birleşmek (enosis) istiyordu. Böylece Acheson’un önerileri reddedildi.” Acheson Planının resmi olarak Başpapaz III. Makarios’a “duyurulmadığı da sonradan ortaya çıkarıldı veya iddia edildi. Yunanistan hükümeti tarafından bu iddia kabul edilmediği için tam olarak açıklanmadı. Kabul edilmiş olsaydı elbette ilan edilirdi”.

Karpaz bölgesindeki alanın büyüklüğü 200- 300 metre kare mil olacaktı, olağan alanı 40-60 metre kare arasında değişen askeri bir üs olmayacaktı. Bu gizli bir bölünme olarak kabul edilebilirdi. Karpaz bölgesi, elli (50) yıllık kira kontratının sona ermesinden sonra Türkiye Karpaz’dan ayrılmayı reddederse, Türklerin askeri olarak bölgeden çıkarılması çok zorlardı²⁶⁷.

Yunanistan Kralı Konstantin, Komisyon’a Ağustos 1964’te Atina’ya yaptıkları ziyarette “Başpiskopos III. Makarios ve Başbakan Georgios Papandreu ile uzun görüşmeler” yaptığını açıklar. Acheson Planını kabul etmesi için onu ikna etmeye çalışır. Başpapaz III. Makarios güçlü bir biçimde direnç gösterir ve reddeder. Yunanistan Başbakanı da Başpapaz III. Makarios’u ikna edemez. Vassilios, kendisine şunları söyleyen Başpapaz III. Makarios’un onayını kendisinin almayı başardığını söyler: “Eğer ısrar edersen, kabul ederim. Bir şeyi dinle, şimdi kabul ediyorum. Sana hemen şimdi söylüyorum.” Ancak Makarios daha sonra, ABD Başkanı Johnson’un, planla ilgili Yunan pozisyonu hakkında bilgi almak için kendisine gönderilen telgrafa verdiği yanıt göz önüne alındığında bunu reddeder. “Türk üssünün Karpaz bölgesinde neden kalıcı olamayacağını anlayamıyorum (I don’t understand why the Turkish base cannot be allocated in perpetuity)” der. Konstantinos Miçotakis, 14.07.2009 tarihinde Atina gazetesi “Ta Nea”ya yazdığı bir mektupta, Yunanistan Bakanlar Kurulunun Acheson Planını oybirliğiyle kabul ettiğini belirtir. ABD’nin müzakerelere katılımı, NATO’ya üye iki devlet (Yunanistan ve Türkiye) arasındaki ilişkileri bozmamak ve aynı zamanda her ikisinin de taleplerini karşılamak ve diğerleri yanında Acheson Planının kaldırılmasını sağlamak gibi açık bir hedefle NATO çerçevesi içinde bir çözüm bulmayı amaçlar. Başpapaz III. Makarios, Kıbrıs üzerindeki Sovyet etkisinin olası artışını önlemek için ABD’nin müzakerelere katılımı, iki üye devlet (Yunanistan ile Türkiye) arasındaki ilişkileri bozmamak ve aynı anda geçici olarak talepleri karşılamak amacıyla NATO çerçevesinde bir çözüm bulmayı amaçlar²⁶⁸.

²⁶⁷ Παπαγεωργίου, 2000, s. 240-241.

²⁶⁸ 10.12.2009 tarihli ifade tutanağının, s. 56-58 (κατάθεση 10.12.2009, s. 56-58 http://greeksurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (24.06.2014).

Sonuç olarak, Yunan yazar *Rizas*'a göre, BM Güvenlik Konseyinin 186/1964 sayı ve tarihli Kararı, "Kıbrıs hükümetini" uluslararası toplumda tek temsilci olarak tanıdığı için, genel olarak Kıbrıs Rum ve Yunan tarafının dış politikasının bir başarısı olarak görülebilir. Aynı zamanda NATO devletlerinin barış gücünün Kuzey Atlantik İttifakından gelmesi talebine de son verir nitelikteydi. Çünkü BM himayesi altında olacak ve "Kıbrıs hükümetinin" onayına ihtiyaç duyacaktı. BM üyelerinin herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı herhangi bir tehdit veya güç kullanmaktan kaçınması gerektiği bir pozisyonda, "Türk tehditleri için önemli ve caydırıcı olacaktır". Bir arabulucunun bir çözüm bulması, uluslararası toplum tarafından Zürih-Londra Antlaşmalarının ve 1960 Anayasasının aslında uygulanamaz olduğunu gösteren dolaylı bir kabul olarak yorumlanabilir. Son olarak, BM Şartı'na göre kararın çözüm bulma referansı kesinlikle "Kıbrıs hükümeti" için olumlu unsurlar arasında sayılmaktadır. Olumsuz yönü, "Kıbrıs hükümetinin" 1959-1960 Zürih-Londra Anlaşmalarının yürürlükten kaldırılması gerektiği konusunda başkalarını ikna edememesidir. BM kararına rağmen, adadaki düşmanlıklar ve Türkiye'den gelen "tehditler" in devam ettiği iddia edilir. Böylece, 1 Haziran 1964'te, Kıbrıs Temsilciler Meclisi, Ulusal Muhafızların kurulması için ilgili yasayı ve on sekiz aylık zorunlu bir süreyi kabul ederken, aynı zamanda Yunan ordusunun Kıbrıs'a konuşlandırılması sürecine rastlamaktadır²⁶⁹.

Temsilciler Meclisinin kararı neticesinde Kıbrıslı Türklerin liderince, Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük tarafından tepki gösterilerek, Başpapaz III. Makarios'tan Kıbrıslı Türk Bakanların katılımıyla bir Bakanlar Kurulu toplanmasını ister. Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük'ün talebine olumsuz cevap verir. Ankara tarafından bu durum Kıbrıs'ta askerî harekât için bir fırsat olarak kabul edilecek ve gereğince kullanılacaktır²⁷⁰.

Adadaki gelişmeler ve Türk müdahalesi olasılığı Amerikalılar için ciddi endişe kaynağı oluşturur. NATO'nun güneydoğu kanadının bütünlüğü ve etkinliği açısından çok olumsuz sonuçlar doğuracak bir Türk-Yunan çatışması olasılığının büyük tehlikeler barındırdığı değerlendirilir²⁷¹.

İttifak ilişkilerinde böyle bir çatlak, Orta Doğu'da SSCB politikasının daha da geliştirilmesi ve tanıtılması için fırsatlar sunacaktır ve Kıbrıs'taki etkisini de güçlendirecektir. ABD'li Johnson, Kıbrıs sorununu Orta Doğu'da

²⁶⁹ Ριζάς, Σ.: Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, Βιβλιόραμα Atina 2000, s. 101.

²⁷⁰ Ριζάς, 2000, s. 100, 101.

²⁷¹ Χριστοδουλίδης, 2009, s. 149.

çözmek için çeşitli girişimlerde bulunur. 10 Haziran 1964'te ABD Dışışleri Müsteşarı, Yunan hükümetiyle görüşmelerde bulunmak ve ABD'nin Kıbrıs'taki durumu ve bir Yunan-Türk çatışması olasılığı hakkındaki endişelerini ifade etmek için Atina'ya gider. ABD Müsteşarı, Yunanistan Başbakanı Georgios Papandreu ile yaptığı görüşmede, adaya olası bir Türk işgalinin tehlikelerini vurgular ve Kıbrıs sorununun Türk Yunan meselesi olduğuna dikkat çeker ve Papandreu'dan konuyla ilgili olarak Türkiye Başbakanı İsmet İnönü ile görüşmesini ister. BM'nin de katıldığı gizli ve açık çeşitli toplantılar düzenlenir. Nihayet, eski ABD Dışışleri Bakanı Dean Acheson'un, Türkiye ve Yunanistan liderlerinin temsilcileriyle birlikte Kıbrıs sorununu tartışacak olan Başkan Johnson'ın temsilcisi olarak atanmasına karar verilir. Yunanistan Başbakanı Papandreu, teklifi kabul etmez. Papandreu, BM arabulucusu Tuomioja'nın baypas edilmemesi konusunda ısrar eder. Sonunda Yunanistan, Türkiye ve Acheson temsilcilerinin, BM Genel Sekreteri'nin atanmış arabulucusu olarak Tuomioja ile görüşmek üzere Cenevre'ye gitmelerine karar verilir. Acheson, ilk Acheson Planı olarak bilinen ilk planda Türk ve Yunan taraflarını uzlaştırmaya çalışır²⁷².

Yunanlı yazar, *Hristodulu*'ya göre, Acheson, ABD Dışışleri Bakanı ve Kıbrısın bölünmesinin sadık bir destekçisi olarak görev yapar²⁷³.

Batı sisteminin ihtiyaçlarına eşzamanlı entegrasyonları ile esasen Türk ve Yunan görüşlerinin bir kombinasyonu olan ilk tur 14 Temmuz 1964'te ilk Acheson planının taraflara sunulmasıyla sona erer²⁷⁴.

Kıbrıs Milletbaşılığı Genel Sekreteri Nikos Kranidiotis ve Kıbrıs sorununu analiz eden birçok Yunanlı yazarın iddia ettiği üzere "Harding Planı" Yunanistan ile Kıbrıs'ın Birleşmesi ile ilgili olarak kaçırılan bir fırsattır²⁷⁵. *Kranidiotis*'in bu görüşüne katılmayanlar da elbette vardır. Esasen 1964 yılında hazırlanan Acheson planı da Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi planıdır. Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesine karşılık Türkiye'ye sadece Kıbrıs Adasında bir askeri üs verilecektir. Fakat askeri üssün toprağının egemenliği verilmeyecekti. 50 yıllık bir süre için Türklere kiralanması öngörülür. Kıbrıslı Türkler için ise, Yunanistan'daki Müslüman Türkler –Batı Trakya Türkleri- gibi azınlık statüsü tanınacaktır. Acheson Planı, hele Aralık 1963'te Kıbrıslı Türklere karşı girişilen katliamlardan sonra Rumlara ve Yunanistan'a 1955-

²⁷² Λάμπρου, Γ.: Τα Χρόνια Μετά την Ανεξαρτησία 1960 – 2004, Θεσσαλονίκη, ΛΤΔ, Lefkoşa 2004, s. 147-149.

²⁷³ Χριστοδούλου, Μ.: Η πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων και η Κύπρος, τ. Α-Β, Πρόοδος, Lefkoşa 1995, s. 215.

²⁷⁴ Χριστοδούλου, 1995, s. 214.

²⁷⁵ Κρανιδιώτης, 1987, s. 12.

1956 yıllarındaki konjonktüre göre daha uygun bir uluslararası siyasi iklim sağlayacaktır²⁷⁶.

İlk Acheson Planında, egemen bir askeri üs kurmak için Kıbrıs'ta Karpaz Yarımadasının Türkiye'ye bırakılması önerilir. Böylelikle Kıbrıs'ın Rumların ve Yunanlıların Türkiye'ye yönelik bir saldırı için sıçrama tahtası olarak kullanılmaması sağlanır. Aynı zamanda, Kıbrıslı Türklere belirli alanlarda özyönetim, özerklik²⁷⁷ ayrıcalıklarının tanınması önerilir. Bu konuda Yunanistan Başbakanı Georgios Papandreu Acheson'un ilk planını tartışmaya istekliken, Başpapaz III. Makarios, Kıbrıs'ı bölceğini düşünerek, koşulsuz bir biçimde Yunanistan'la birleşmeyi arzu ederek ve bu konuda ısrar ederek Acheson planını reddeder. İkinci Acheson Planı, Karpaz'ın Türkiye'ye belli bir süreliğine kiralanmasını ve Kızılhisar/Meis Adasının Yunanistan'dan alınıp, egemenliğinin Türkiye'ye verilmesini önerir. Bu plan da Başpapaz III. Makarios, Yunanistan ve Türkiye tarafından da reddedilir. Kıbrıs sorunu ile ilgili Acheson Planı, Rum ve Yunanlıların bazıları için kaçırılan büyük bir fırsat olarak değerlendirilirken, diğerleri için Kıbrıs'ı bölmeye yönelik ilk başarısız girişim olarak değerlendirildiği görülmektedir. Kıbrıslı Türklerin adanın coğrafi bölünmesine ve iki bölgeci bir federasyonun kurulmasına yönelik çözüm talepleri, Rum ve Yunan tarafınca bu durumun "kitlesel nüfus hareketleriyle ilişkili olduğu ve ilgili Rum nüfusunun insan haklarının ihlallerine yol açacağı" öne sürülerek reddedildiği görülmektedir. Yunan ve Rum tezleri irdelendiğinde, tarafların bağımsız bir devlete yönelik müzakereleri toplumları birbirinden ayırmadan, ancak "Kıbrıslı Türk azınlığın" hakları için özel garantilerle sürdürmeleri gerektiği açıkça öne sürüldüğü sonucuna varılır.

Yüzyılın başından itibaren Kıbrıslı Rumların sürekli isteği "Anavatan Yunanistan" ile birleşmektir. Bu birleşme Yunanlıların iddiasına göre, "Adanın Yunanistan'a entegrasyonu anlamındadır, Kıbrıs ile Yunanistan'ın Birleşmesi değildir". EOKA bu sloganla 1955 yılında Britanya'ya karşı ve Kıbrıslı Türklere karşı katliamlarına, Yunan ve Rum tarafın ifadelerine göre "mücadelesine" başlar. Bu, Kıbrıs Rum halkının ve siyasi liderliğinin 1959'dan beri arzusudur. Kıbrıs Rum toplumu nihayet Londra-Zürich Anlaşmalarına dayalı olarak Kıbrıslı Türklerle birlikte bağımsız, işbirliğine dayalı ortak bir devletin kurulmasıyla Rumların "uzlaşmaya zorlandı" ğı Rumlar tarafından iddia

²⁷⁶ Bkz. Τσεκούρας Θ.: "Σημειώσεις για τους ταξικούς αγώνες στην Κύπρο", θέσεις τ. 10, 1985.

²⁷⁷ Yunanistan'daki Batı Trakya Türklerine, Yunanistan'ın taraf olduğu tam dört antlaşmayla tanınan ve uygulanan: a) Hukuki özerklik 2019 yılında kaldırıldı, b) Eğitim ve öğretim özerkliği ile c) İdari özerklik 1967 yılından itibaren iktidara el koyan Albaylar Cuntası tarafından kaldırıldı. Böylece azınlığın antlaşmalar ile tanınmış bulunan azınlık hakları kalmamış, yok edilmiş oldu. Yunanistan, ahde vefa göztermeyen bir devlettir.

edilmektedir. Bu da adanın gelecekte üçüncü bir ülkeye ilhak edilmesini dışlayan bir durumdur. Grivas, Başpapaz III. Makarios'u 1959-1960 Antlaşmalarını imzalayarak Kıbrıslı Rumların özlemlerine açıkça ihanet etmekle suçlar. Kıbrıslı Rum General ve EOKA'nın kurucusu Grivas birleşme talebinde bulunmaktan asla vazgeçmez. Ancak açıkça Başpapaz III. Makarios ve diğer Kıbrıslı Rum politikacılar her fırsatta ve her antlaşmadan sonra "Anavatan Yunanistan'la birleşme konusunda konuşmaya ve açıklamalarda bulunmaya devam eder. Antlaşmalarda herhangi bir değişiklik yapılmasını Kıbrıslı Türklerin reddetmesinin nedeni de bu olarak görülmektedir. Türkler tarafından, başka bir yönetim modelinin Kıbrıslı Rumların adanın Yunanistan'a "entegrasyonunu" sağlamasına izin verebileceğinden endişe edilir.

Sonuç olarak Kıbrıs Türk toplumuna yapılacaklar zulüm değilse de, en azından Yunanistan'ın Rodos, İstanköy ve Batı Trakya'daki Müslüman Türk azınlık ile benzer bir kader ile karşı karşıya kalması durumu Kıbrıslı Türkleri düşündürür... en azından düşündürmesi gerekir. Grivas ve yandaşları, Başpapaz III. Makarios'u iktidarını ele geçirmek ve elinde tutmak dışında, asla birleşmeyi hedeflemediğini öne sürerek suçlarlar. Başpapaz III. Makarios ise, siyasi ve dini gücü elinde topladıktan sonra, bu gücü bir başkasına devretmek konusunda hiçbir neden görmez artık... 1964'te Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleştirilmesini sağlayabilecek olan Acheson Planını reddettiğinde bu suçlamalar Makarios'a yapılır. Makarios'un cevabı, herhangi bir birleşme girişiminin Türk askeri müdahalesi ile sonuçlanacağını ve adanın bölünmesi gibi, arzu edilenin tam tersi bir etki yaratacağı yönünde olur. Ocak 1968'de Başpapaz III. Makarios resmi olarak birleşme çizgisinden ayrılır ve mevcut bağımsızlık rejimini mevcut koşullar altında tek olası çözüm olarak destekler, mümkün olanı arzu edilene tercih eder. Bununla birlikte, aynı zamanda, Kıbrıslı Rumlar arasında Yunanistan'la "birleşme akımı" hala güçlüdür. 1967'de tamamen Kıbrıslı Rumlardan oluşan "Kıbrıs Parlamentosu", oybirliği ile alınan bir kararla, Kıbrıs halkının "Anavatan Yunanistan ile birleşmesi için ve bir bütün olarak Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi konusunda başarıya ulaşana kadar mücadelelerini askıya almamaları" hususunda kararlılıklarını yeniden teyit etikleri görülmektedir.

Türkiye, bir parça toprak karşılığında Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesine dayanan iki Acheson Planı ile karşı karşıya kalır. Birinci Plan'ın hükümlerine göre, Ankara'ya Türkiye'nin piyade, deniz ve hava kuvvetlerini konuşlandıracağı Karpaz Yarımadasının tam kontrolü verilecek ve bu üs, yaklaşık 400 kilometrekarelik bir alanı kapsayacaktır. Fakat bu alanda bulunan Havari Andreas Manastırını kapsamayacaktır. Konvansiyonel bir askeri üsse

göre daha geniş bir alana sahip olacaktır, çünkü gerekli tesislerin yeniden inşası, eğitim ve operasyonel tatbikatlar yapılmasının yanı sıra toplumlar arası huzursuzluk durumunda Kıbrıslı Türkler için gerektiğinde sığınak olarak kullanılabilecek bir alan olacaktır. Üssün lojistiği için, Türk ordusu Gazimağusa limanına ve kuzeydoğu Kıbrıs'ın ulaşım ağına sınırsız serbest erişim hakkına sahip olacaktır. Plan, ayrıca Kıbrıslı Türklerin özyönetim, özerklik temelinde idari olarak ayrılmasını sağlayacaktır. Türk çoğunluğa sahip her bölge, adanın tüm idari yapısı içinde ayrı bir idari birim olarak kabul edilecek ve Kıbrıslı Türkler tarafından yönetilecektir. Yönetimler, "devlet içinde devlet" olmayacaktır. Ancak daha yüksek bir otoriteye karşı sorumlu olunacaktır. Bu, Kıbrıs'ın bir yerel yönetimi veya Yunanistan hükümeti veya Kıbrıs'taki Yüksek Temsilci olabilir.

Kıbrıslı Türkler için ayrı coğrafi birimler için tanımlanan yetki ve sorumlulukların aynısının kullanılacağı Lefkoşa'da, Ortak Kıbrıs Türk Örgütü'nde bir Merkezi Kıbrıs Türk Yönetimi kurulacaktır. Bu Örgüt, adanın merkezi yetkililerine karşı sorumlu olacaktır. Kıbrıslı Türkler, adanın merkezi hükümetinin vatandaşları olacaklar ve Lozan Barış Antlaşmasında yer alan azınlık haklarından yararlanmaları güvence altına alınacaktır. Birleşmiş Milletler veya Uluslararası Adalet Divanı, Kıbrıslı Türklerin özel statü ve haklarını izlemek için Kıbrıs'ta bir Komisyon veya Komiser atayacaktır. Şikâyet durumunda, şikâyetçiler, Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı'na veya Birleşmiş Milletler gözetiminde tayin edilecek başka bir mahkemeye başvurabileceklerdir. Komiser ve Mahkeme için alternatif bir çözüm, NATO tarafından atanacak ve üyeler daha sonra ilgili kararları uygulamaktan sorumlu olacaktır. 28 Temmuz 1964 tarihinde Cenevre'de yapılan görüşmelerde Türkiye temsilcisi Nihat Erim'in önerdiği planda öngörülen alanla ilgili olarak sınırlar kabul edilerek Türklere 350-400 mil karelik bir alan verilecektir. Buna ek olarak, en az beş Türk kantonu oluşturulacaktır. Başka bir ifade ile bu şekilde Türkler, tüm adanın %25-30'undan fazlasına sahip olacaktır²⁷⁸.

Cenevre'de gerçekleştirilen istişareler sırasında Yunanistan, Türklere Kıbrıs topraklarında tam egemenliğe sahip bir üs imtiyazı sağladığı gerekçesiyle bu Planı reddeder. Ancak Yunanistan, Kızılhisar Adasında Türklere egemen üs verme önerisinde bulunur. Bu da Türkiye tarafından reddedilir ve bunun yerine Türkiye, Kıbrıs'ta bir üs yerine, Trakya Türk-Yunan sınırı boyunca bir Yunan toprak şeridinin imtiyazının Türkiye'ye verilmesini önerir. Bunu da Yunan tarafı kabul etmez. Bu yüzden Tuomioja Türklere Karpaz'daki bir üssün

²⁷⁸ Χριστοδούλου, 1995, s. 215.

imtiyazını 50 yıllık bir kira ile Kızılhisar Adasında eşzamanlı bir imtiyaz teklif eder. Bu öneriler çerçevesinde İkinci Acheson Planı oluşturulur.

Bu aynı zamanda, üç idari birimin kurulması yerine, iki ilin kalıcı olarak Türk valiler tarafından yönetilmesini ve Kıbrıslı Türklerin Merkez Yönetimi yerine, Merkezi hükümette Kıbrıslı Türklerin hakları ve refahı için Rum yöneticiye bağlı olarak üst düzey bir yetkilinin atanması önerilir. Tüm bunlar, Cenevre sürecine Acheson'un varlığıyla başından beri karşı çıkan Başpapaz III. Makarios'a haber verilmeden yapıldığı iddia edilir. Kıbrıs Rum Cumhurbaşkanı III. Makarios'un endişelerini artıran birçok söylenti ortaya atılır. Bu nedenle Başpapaz III. Makarios, 27 Temmuz'da 1964 Yunanistan hükümeti ile doğrudan istişare için Atina'ya gitmeye karar verir. Yunanistan Dışişleri Bakanı daha sonra, bakanlığında yeni önerilen İkinci Acheson Planı ile birlikte Cenevre'deki Yunan temsilcisinin hazırladığı raporu III. Makarios'a sunar.

30 Temmuz 1964'e kadar süren görüşmelerde Cenevre görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlandığına ve sonlandırılması gerektiğine dair ortak bir görüş kabul edilir. Bu, Başpapaz III. Makarios'un ısrarı ve Atina ziyaretinden sonra gerçekleşir. Orada Başbakan Papandreu ile bir araya gelir ve tekrarlanan görüşmelerin ardından planların reddedilmesine karar verilir. Başpapaz III. Makarios'un 30 Temmuz 1964'de basına yaptığı açıklamada şunları söylediği görülmektedir. "Davet edilen arabulucular son zamanlarda Cenevre'deki perde arkasında Kıbrıs sorununu izlenecek çizgiden çıkarmak için yoğun faaliyet geliştirirler. Bu kendi kendini tayin eden arabulucular, bildiğim kadarıyla, Kıbrıs sorununun çözümü için kabul edilemez planlar hazırladılar. En derin memnuniyeti hissediyorum çünkü bu planlar Yunan hükümetinin sürekli direnişiyle karşılaşılıyor. Her iki Acheson Planı, ikili ve gizli bir çift birleşme biçimi olarak görüldükleri için reddedildi. Kıbrıs sorununun sadece BM çerçevesinde çözülmesi ve bunun için Genel Kurul'a yeni bir itirazın hazırlanması ortak bir karardır. Aynı zamanda, Kıbrıs'taki tüm savunma hazırlıkları hızlandırılmalı ve Genel Kurul'dan sonra Kıbrıslı Türkler üzerindeki elektrik, yakıt, su temini gibi çeşitli sektörlerde yoğunlaşmaları ve dinamik Yunan girişimleriyle bir dizi etkinlik yaratmaları için baskı yapılması gerekir. Amaç, Kıbrıs'ın bağımsızlığını tamamen kazanmak ve uygun zamanda birliği ya da birleşmeyi ilan etmektir"²⁷⁹.

Savunma hazırlığı bağlamında, Atina'daki görüşmelerde Başpapaz III. Makarios ile olası "işgal" için uygun askeri planlar tartışılır ve Kıbrıs'taki

²⁷⁹ Κρανιδιώτης, 1984, s. 223.

Yunanistan kuvvetlerinin ilave asker ve subaylarla daha da güçlendirilmesi için zırhlı araç, uçak ve yüksek hızlı gemilerin konuşlandırılması için kararlar alınır. Başpapaz III. Makarios'un ilk Acheson planını da reddetmesi, planın Yunan hükümetinin politik olarak koruyacağına söz verdiği Kıbrıslı Rumlara dayatılması gerektiğinden, Atina'nın reddine katkıda bulunur. Tekrarlamalıyım ki Papandreu İkinci Acheson Planı hakkında şunları söyler: "Bize bir apartman veriyorlar ve karşılığında kiralık bir daireyi elimizde tutmamızı istiyolar"²⁸⁰. Makarios'u ikna etme ısrarı ile Grivas için elverişli bir pozisyon sağlamaya çalışılır²⁸¹.

Grivas, Başpapaz III. Makarios ile rekabet halinde olmasına rağmen plan konusunda olumsuz düşünmektedir. Çünkü Grivas, Başpapaz III. Makarios'un bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı olma fikrinden hoşlandığını düşünür. Planın Türkiye'ye çok şey sunduğuna inanır. Acheson Planında ifade edilen konum, Türkiye'ye yaklaşık 40 kilometrelik bir alan olan bir üssü sınırlı bir süre için kiralamaktır. *Bowl* kitabında "Past Has Another Pattern, s. 357'de" Grivas, Makarios'un devrilmesi ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için bir plan hazırlar ve "Washington, Grivas'a ABD'nin bu plana karşı olmadığını açıkça belirtir". Türk hükümeti, İkinci Acheson Planını Kıbrıs'ta önerilen üssün tam hâkimiyetinin Türklere verilmemesi ve yalnız bir küçük bölgenin kiralanması nedeniyle Planı reddeder. AKEL'in de Acheson Planına karşı olumsuz görüş ve tavırlar içinde olduğu görülür. Kıbrıs sorunu için bir arabulucu atayan ve Kıbrıs Barış Gücünün kurulmasına giden yolda bir BM kararı olduğu ifade edilir. Yunan ve Rum tarafının iddialarına göre, 8 Ağustos 1964'te, Acheson Planının, birleşme "hapını yaldızlamak" amacıyla Türkiye'ye bölgesel mübadele önererek, Kıbrıs'ın yeniden iskânının dizayn edileceğini iddia eden bir bildiri yayınlanır²⁸².

6 Ağustos 1964 tarihinde Erenköy'de yaşanan olaylar ve ardından Türkiye'den 8 Ağustos 1964 tarihinde Türk uçaklarının Kıbrıs'ta uçmaları Yunanlıların iddiasına göre, Acheson Planını kabul etmeyi hala reddeden Başpapaz III. Makarios'u ikileme sokar. Başpapaz III. Makarios ya Türkiye'ye karşılığında toprak vererek ya da egemenlik haklarıyla ya da kiralama yöntemiyle ikili bir birleşmeyi yani taksim planını reddetmekte kararlı görünmektedir.

Yunanlı yazar *Kufudakis*'e göre, Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin kurulması, Anayasanın son derece ikili hükümlerine rağmen, adanın yasal

²⁸⁰ Κρασιδιώτης, 1984, s. 223.

²⁸¹ Χριστοδούλου, 1995, s. 216.

²⁸² Νέος Δημοκράτης, Τεύχη 1-17, Σταυρινίδης και Υιοί, Lefkoşa 1960, s. 10, 11.

sakinlerini onların yerine efendi yapmaktadır. Yaşadıkları yerin geleceği için gelişmelerin kahramanları olurlar. Ancak iki toplumun liderleri arasındaki güven eksikliği ve Kıbrıs Anayasasındaki tutarlı kurumların eksikliği, işbirliği ve ortak barışçıl bir gelecek vizyonunu bir hayal haline getirir. İlk zorluklarla birlikte, iki toplum birbirini dinlemeyi ve anlaşmayı reddeder. Başpapaz III. Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının değiştirilmesini önerdiğinde, devlet, bölgesel bölünmeye yol açan bir krize doğru sürüklenir. Britanya'nın Kıbrıs sorununda oynadığı öncü rolün kademeli olarak azalması, krizin çözümüne yönelik süreçlerde Amerikalıların rolünün de buna paralel olarak güçlenmesi görülür. İngilizlerin Londra Konferansında Kıbrıs sorununu çözme konusundaki başarısız girişimi ve Washington'a Kıbrıs meselesinde öncü bir rol oynaması çağrısı belirleyici bir rol oynar. İngiliz politikasının başarısızlığı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağlantısız, bağımsızlığını tamamlama ısrarı üzerine tökezler²⁸³.

Hrstedulidis'in iddiasına göre, istişarelerin başlatılmasını Britanya'dan devralan Amerikalılar bu sefer öne çıkar. Tartışılan çözümün iki yeni özelliği vardır. Birincisi, iki toplumun coğrafi olarak ayrılması, Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler arasında 1958 ve 1963 çatışmalarından sonra, iki toplumun bir arada var olamayacağını, yaşayamayacaklarını “kanıtlar”. İkinci özellik, Kıbrıs'ta barışı korumak askerlerin varlığıyla ilgilidir. ABD -Britanya, Kıbrıs'taki durumu istikrara kavuşturmak ve adadaki müttefik çıkarlarını korumak için arabuluculuk çabasına NATO girer. Kıbrıs meselesine Amerikalılar zamanın Soğuk Savaş mantığıyla yaklaşırlar ve bir an önce çözülmesi gerektiğine inanırlar²⁸⁴. Yine *Hrstedulidis*'e göre, böyle bir düzenleme, Kıbrıs'ta bir Türk-Yunan savaş olasılığını ortadan kaldıracaktır ve NATO'nun Orta Doğu'daki bütünlüğü ve etkinliği açısından sorunları önleyecektir. Dahası, Sovyetler Birliğinin herhangi bir krizden yararlanma fırsatı sınırlı olacaktır. Kıbrıs sorununun çözülmemesi, ABD ile Türkiye'nin ve Yunanistan'la da dostluk ilişkilerini zayıflatır, SSCB'nin Kıbrıs'taki konumunu güçlendirir, Batılı devletler ve bunların BM'deki uyduları için birçok sorun yaratır. Acheson'un Yunanistan'ın Türkiye'ye toprak vermesi önerisi, Kıbrıs'taki Türk üssü ve Kıbrıs'taki Türk askeri varlığı, isteyen Kıbrıslı Türklerin ülkelerine dönmeleri, EOKA gibi yasadışı grupların silahsızlandırılması, komünist etkinin azaltılmasıyla birlikte Kıbrıs Adasının Türkiye ve Yunanistan ile çifte birleşmesinin sağlanması ve Başpapaz III. Makarios'un siyasetten uzaklaştırılması çözümünü önermesi hiç de garip

²⁸³ Κουφουδάκης, 1981, s. 367.

²⁸⁴ Χριστοδουλίδης, 2009, s. 171.

değildir. Amerikalıların tavrı Kıbrıs halkının, Yunan hükümetinin çıkarlarına tamamen aykırıdır ve ABD'nin Soğuk Savaş eğilimlerini doğrular niteliktedir. Arap dünyası Başpapaz III. Makarios'un politikalarıyla özdeşleşmektedir. NATO'nun, Kıbrıs'ın kontrolünü elinde tutması durumunda Arap dünyasını da kontrol edebilecektir. Tarih onlara, Kıbrıs'ı kontrol eden herkesin Akdeniz'deki gelişmeleri izleyebileceğini ve bu nedenle birçok zorlu ve kanlı mücadeleyle kazandıklarını, kendi güvenlik ve bağımsızlıklarını tehlikeye atabileceğini öğretmiştir. Nihai haliyle plan, hem baskı altında olan Kıbrıslı Rumlarca, hem de Acheson'un gözden geçirilmiş önerilerini başlangıçta kabul eden Yunanistan tarafından reddedilir. Türkiye'nin tavrı da olumsuzdur. Anlaşıldığı üzere, NATO güçleri Doğu Akdeniz'de siyasetlerinin önündeki en büyük engel olarak Başpapaz III. Makarios'un olduğunu kabul ederler. Bu yüzden Acheson, kendi başarısızlığından sonra, Cenevre'de Yunan hükümetinin temsilcilerine Atina'nın derhal şimdi (a) Makarios'un tüm askeri gücünden mahrum kalması için ve dolayısıyla Türkiye'nin müdahale riskini gerekçe göstererek, Kıbrıs ordusunun, Yunanistan ordusu tarafından mümkün olan tam kontrolünün sağlanması ister. (b) Yunanistan ordusunun Kıbrıs Adasındaki tüm stratejik noktaları tutmasıyla Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki farkı ve Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesinin Kıbrıslı Türkler için getireceği avantajları kanıtlaması ve bu nedenle Yunan-Türk ilişkilerinde yumuşama, durgunluk, sakinleşme yavaş yavaş gerçekleşmesi beklenir. (c) Türkiye'ye önceden danışılmadan ve Başpapaz III. Makarios'un tepkisine rağmen, Yunanistan ile en kısa sürede birleşmenin sağlanması için Kıbrıs'ta yavaş yavaş fiili bir Yunan yönetimi kurulması düşünülür²⁸⁵.

Yine *Hristodulidis*'e göre, "Acheson planlarının tam metni hiçbir zaman resmi ve eksiksiz olarak, metnin tamamı Türkiye ile Yunanistan'a verilmedi. Gerçek içerikleri daha sonraları ortaya çıktı. Bu nedenle tam olarak planlardan bahsedemeyiz, ancak bir çözümün genel bir taslağından bahsedebiliriz, çünkü tartışma bir çifte birleşmenin nasıl gerçekleşeceği ile ilgiliydi ve sınırlıydı. Kıbrıs zaten bağımsızdı, ancak Acheson'un planları, Britanya işgali sırasında Kıbrıs kolonisinin içyapısıyla ilgili çeşitli Britanya önerilerinin aksine, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin dağılmasına, ortadan kaldırılmasına doğru gidiyordu. Sonuç olarak, ABD'nin Kıbrıs müzakerelerine katılımı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, Yunanistan ile birleşmesi yoluyla ortadan kaldırılması gibi yeni unsurları beraberinde getirir. Böyle bir çözümle, Türk-Yunan anlaşmazlığı ortadan kalktıktan sonra hem Yunanlılar hem Türkler hem de ABD ve Britanya huzura kavuşacaktı ve mutlu olacaktı. NATO'nun güneydoğu kanadında uyum

²⁸⁵ Χριστοδουλίδης, 2009, s. 172.

yeniden sağlanacaktı, SSCB sorun yaratamayacaktı, Doğu Blok'u, anlaşmazlıklardan kendi lehine yararlanamayacaktı. Batı Blok'u stratejik çıkarlarına çok hassas bir alanda bağlantısız bir dış politika izleyen Başpapaz III. Makarios'tan kurtulacaktı. 1963-1964 krizi, Kıbrıs sorununun seyri üzerinde katalizör etkisi yarattı ve uzun vadeli sonuçları gerçekleştir. Kıbrıslı Türklerin ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin organlarından mahrum bırakılması ve Kıbrıs topraklarının yaklaşık %5'ini kaplayan Kıbrıs Türklerinin kendi kantonlarını oluşturması Kıbrıs halkını ayrı yollara ve ayrılmaya yöneltti. Kantonlar küçük özerk ve kendi kendini yöneten topluluklar olarak işlev gördü. Bu gelişme bir yandan Kıbrıslı Rumlarda, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kontrolüne ilişkin mutlak sahiplenme duygusunu yaratır. Bu da Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin tercihleri ve taktikleri şüphesiz etkiler. Kıbrıs'ta, Ankara'nın istediği bir unsur olan coğrafi ayırımın oluşturulması ve gerçekleştirilmesi 1964'te başladı ve temelleri o zaman atılmış oldu²⁸⁶.

Kıbrıs Adasındaki gelişmeler ve Türk müdahalesi olasılığı Amerikalılar için ciddi endişe kaynağı oluşturur. NATO'nun güneydoğu kanadının bütünlüğü ve etkinliği açısından çok olumsuz sonuçlar doğuracak bir Türk-Yunan çatışması olasılığının büyük tehlikeler barındırdığına inanılır²⁸⁷.

İttifak ilişkilerinde böyle bir çatlak, Orta Doğu'da SSCB politikasının daha da geliştirilmesi ve tanıtılması için fırsatlar sunacak ve SSCB'nin Kıbrıs'taki etkisini de güçlendirecektir. ABD Başkanı Johnson, Kıbrıs sorununu Orta Doğu'da çözmek için çeşitli girişimlerde bulunur. 10 Haziran 1964'te ABD Dışişleri Müsteşarı, Yunan hükümetiyle görüşmelerde bulunmak üzere, Kıbrıs'taki durum ve bir Türk-Yunan çatışması olasılığı hakkında ABD'nin endişelerini ifade etmek için Atina'ya gider.

B. GALO PLAZA RAPORU

6 Eylül 1964'te arabulucu olarak görevlendirilen Galo Plaza sorunun çözümü için bir rapor hazırlar. Bu rapora göre; Kıbrıs sorunu, Kıbrıs Adasında yaşayan iki cemaat tarafından çözülmeli, dışarıdan müdahalede bulunulmamalıdır²⁸⁸. Galo Plaza'nın Mart 1965 tarihinde hazırladığı öneri, iki kesimin tezlerine ilişkin tutumu ve Kıbrıs Rum tarafına yakınlığı nedeniyle önem taşır.

²⁸⁶ Χριστοδουλίδης, 2009, s. 173, 174.

²⁸⁷ Χριστοδουλίδης, 2009, s. 149.

²⁸⁸ Özdemir, Z.: Annan Planı Çerçevesinde Türk Tezlerinin Analitik İrdelenmesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı, T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 21.

Galo Plaza'nın hazırladığı barış planı, Sönmezoğlu'na göre kısaca şöyle sınıflandırmak mümkündür²⁸⁹: a) "Bağımsızlık, kendi kaderini tayin ve uluslararası barış, b) Devletin yapısı, c) Kişi ve azınlık haklarının korunması konularına ilişkin görüşler açıklanmıştır".

Galo Plaza Planı, Türkiye'yi tatmin etmez, çünkü Kıbrıslı Rumlar lehine önyargılı ayrımcılık yapan bir arabuluculuk raporudur ve Kıbrıs sorunu konusunda daha fazla Galo Plaza'nın arabuluculuk yapmasını Türkiye reddeder.

Galo Plaza Planı irdelendiğinde, Londra ve Zürih Antlaşmalarını dikkate alınmadığı görülecektir. Plaza Kıbrıs sorununun çözümü için "tam bağımsız devlet" ilkesini kabul eder. Nitekim rapor yayımlandıktan sonra Makarios, arabulucunun "samimi ve kıymetli gayretlerinin çok faydalı olacağını"²⁹⁰, söyler. Galo Plaza Planı, Kıbrıslı Türklerin haklarının korunması ve güvenliği için enternasyonal bir güvence önermekle beraber BM'nin çeşitli görevler yüklenebileceğini de düzenler²⁹¹.

Sonuç olarak, Galo Plaza Planı geçersiz sayılmış ve Kıbrıs görüşmeleri iki cemaat arasında 1974 yılına kadar kesintiye uğramıştır²⁹².

C. DEDEAĞAÇ-KEŞAN GÖRÜŞMELERİ

Yunanistan'da, Meclis çoğunluğunu kaybetmesi nedeniyle Başbakan Georgios Papandreu hükümeti 15.07.1965 tarihinde iktidardan düşer ve 21.04.1967 darbesine kadar, Türkiye ile Yunanistan Dışişleri Bakanları heyetleri arasında Kıbrıs sorununu çözmek için Avrupa'nın çeşitli kentlerinde görüşmeler gerçekleştirilir. Yunanistan Dışişleri Bakanlığının "çok gizli" ibareli bir notuna göre, Yunanistan Başbakanı başkanlığında, Koordinasyon bakanlığından K. Miçotakis ve Yunanistan Dışişleri Bakanlığından İoannis Tumpas'ın katılımı ile 11 Ağustos 1966 tarihinde bakanlıkta düzenlenen toplantıda Yunanistan tarafının müzakere esasları olarak aşağıdaki kararlar alınır²⁹³:

- Bağımsızlık çözümünün Türkiye için dezavantajlı olduğu ifade edilir.
- Yunanistan'ın istediği, yalnız "Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesinin" tek çözüm olarak görüşülmesi ve kabul edilmesi.

²⁸⁹ Sönmezoğlu, F.: "Kıbrıs Sorunu ve Birleşmiş Milletler: 1954-1975", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 38(3-4), İstanbul 1984, s. 237-238.; Özdemir, 2019, s. 21.

²⁹⁰ Türk, H. S.: Kıbrıs Sorunu: Çözüm Zamanı, TESAV Yayınları, Ankara 2003, s. 86.

²⁹¹ Sönmezoğlu, 1984, s. 238.; Özdemir, 2019, s. 22.

²⁹² Özdemir, 2019, s. 22.

²⁹³ http://greeksurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

- Kıbrıs'ın Yunanistan'la zaman içerisinde birleşmesinin gerçekleştirme yolunun kapatılmaması ve
- Anlaşmaya varılması karşılığında Türklerin prestiji dikkate alınacak ve tatmin edilecektir.

Yukarıda belirtilenlerin yanında ayrıca Yunanistan'ın niyeti; Kıbrıs'ta Türkiye'ye kira veya egemenlik karşılığında askeri üs verilmesi düşünülür. Bu konuda Kıbrıs'ta Dikelya İngiliz üssü gösterilebilir. Aslında Britanya'nın bu konuda herhangi bir görüşüne hiçbir yerde rastlanmaz²⁹⁴.

17 Aralık 1966 tarihinde Türk Dışişleri Bakanı Çağlayangil ve beraberindeki heyet ile Yunanistan Dışişleri Bakanı İoannis Tumpas, Georgios Hristopulos, Viron Theodoropulos ve Efstatios Lagakos isimli büyükelçilerle birlikte Paris'te Jacques Politi'nin evinde gizli bir görüşme gerçekleştirilir²⁹⁵.

Komisyon tarafından düzenlenen belgelere göre, taraflar arasında mutabakata varılan konular olduğu ve 17.12.1966 tarihinde Türk ve Yunan Bakanlar tarafından imzalandığı anlaşılmaktadır. Tutanaklara göre; “İki Bakan, Dikelya üssünün Türkiye'nin stratejik güvenliğini sağlama amacı için kullanılacağını kabul eder. Türk Bakan, bahse konu Dikelya üssünün egemenliğinin tamamen ve sadece Türkiye'ye bırakılması durumunda Türkiye'nin stratejik güvenliğini sağlanabileceğini düşünür”. Bu çabaların devamını sağlamak için 21 Nisan 1967 askeri darbe neticesinde işbaşına gelen Atina cunta rejimi Dedeğaç'ta Türklerle görüşmelere devam eder. Dedeğaç ve Keşan'da gerçekleştirilen Atina cunta ve Türk hükümeti arasındaki görüşmelerden önce, Başbakan sıfatıyla Georgios Papadopoulos Kıbrıs'ı ziyaret eder ve Makarios ile görüşür. Bu görüşmelerinin içeriği tam olarak bilinmez. Diğer taraftan gündemi önceden belirlenmemiş olan Dedeğaç görüşmeleri Atina cunta hükümetinin girişimiyle gerçekleştiği öne sürülür. Dedeğaç görüşmelerinde tek sorun Kıbrıs sorununu çözmek için 9 ve 10 Eylül 1967 tarihinde Türk ve Yunan tarafları bir araya gelir. K. Kollias, Yunan Parlamentosundaki konuşmasında: “Makarios bu görüşmelerden haberdar değildi. Çünkü Makarios, Kıbrıs'ın bağımsızlığı lehinde görüş açıklamaktaydı” der. Türkiye'den Süleyman Demirel, İhsan Çağlayangil ile Yunanistan'ın Cunta hükümetinden Kollias, Spantidakis, Papadopoulos, İkonomu-Guras Kıbrıs konusunu görüşmek üzere 9 ve 10 Eylül 1967 tarihlerinde önce Dedeğaç'ta ve ardından Keşan'da bir araya gelirler. Dedeğaç'taki bu görüşmeler hakkında

²⁹⁴ http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

²⁹⁵ http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

Başpapaz Makarios'a bilgi verilmez. Çünkü Makarios, Yunanistan'la birleşme yerine o zaman daha çok Kıbrıs'ın bağımsızlığı ile ilgilenmektedir²⁹⁶.

"...Dikelya üssünün İngilizler tarafından kendilerine devredilmesi karşılığında Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesini Türkiye'nin kabul ettiğini" Yunanlı yazar *İliopulos* iddia etmektedir. Türkiye'nin Keşan'daki müzakerelerde geri adım attığı iddia edilmektedir. Kıbrıs Dosyasını, araştırma komisyonunun vardığı sonuçlara göre, Atina cunta hükümetinin önerisiyle ilgili olarak şunlar ifade edilir: "Yukarıdaki önerinin desteklenmesi ile Kıbrıs'ın bağımsızlığının ortadan kaldırılması bahanesi ile Kıbrıs'ın demir perde ülkelerine katılımının engellenmesidir." Yunanistan Dışişleri Bakanı İoannis Tumpas'ın Yunanistan'ın, Başpapaz III. Makarios'un anlaşmayı reddetmesi durumunda, bunu Makarios'a empoze etme gücüne sahip olduğunu Türk tarafına bildirir²⁹⁷. Başka bir kaynakta yine Yunan Dışişleri Bakanı Tumpas'ın Türk Dışişleri Bakanı Çağlayangil'e, "Makarios eğer önerilen çözümlere itiraz eder ise, bu durumda ikna edilmesi imkânının bulunduğunu" ifade eder. Diğer taraftan yine Tumpas Çağlayangil'e şunları da söyler: "Yunanistan, Kıbrıs'ta bugün fiili (de facto) bir kuvvettir. Kıbrıs'ta tek başına, yalnız Makarios siyasi iktidarı elinde bulundurur"²⁹⁸.

Bu görüşmelerin ikinci günü 10.09.1967 tarihinde Yunan önerilerini yanıtlayan Türk tarafı, toplantı tutanaklarına göre, Kıbrıs meselesinin gelecekteki çözümü için konumunu ve görüşlerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür²⁹⁹:

- a) Herhangi bir anlaşmanın gerçekleşmesi durumunda belirli güvenceler verilmelidir ve Türkiye'nin stratejik çıkarları ve güvenliği gözetilmelidir. Türkiye'nin stratejik çıkarlarının, anlaşmayla özel güvenceler altına alınmalıdır.
- b) Zürih ve Londra antlaşmalarıyla kurulmuş bulunan Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum toplumlarının, her iki toplumun ve Türkiye ile Yunanistan'ın hak ve çıkarları ile birlikte siyasi dengenin sağlanması gerekir.
- c) Kıbrıs Türk Toplumuna belirli özel önlemler ve belli güvenceler sağlanmalıdır.
- ç) Kıbrıs Türk toplumuna ayrı bir tüzel kişilik tanınmalıdır.
- d) Kıbrıs Adasının yönetiminde Kıbrıs Türk toplumunun da katılımı sağlanmalıdır.

²⁹⁶ (κατάθεση 26.2.1987, s. 28, 29) Προσχέδιο για αποκλειστική χρήση των μελών του σώματος <http://www.nostos.com/politics/PORISMA1.pdf>; http://greeksurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (24.06.2014).

²⁹⁷ Ηλιόπουλος, Online (30.08.2020).

²⁹⁸ "Προσχέδιο" Online (24.06.2014).

²⁹⁹ "Προσχέδιο" Online (24.06.2014).

- e) Kıbrıslı Türklere yerel özyönetim güvencesi, yerel özerklik sağlanmalıdır.
- f) Kıbrıs Adasının gelecekteki statüsünü belirleyen düzenlemelerin, rejiminin ihlâl edilemez nitelikte olması kabul edilmelidir.
- g) Kıbrıslı Türklerin finansal/ekonomik geleceklerini güvence altına alacak önlemlerin alınması gereklidir.
- h) Bu sayılanları başarmak için Kıbrıs'ın coğrafi temelde federasyona dönüştürülmesi gerekir ve Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar olmak üzere iki ayrı devletten oluşmalıdır. Her biri iç özerkliğe yani yasama, yürütme ve yargı güçlerine sahip olmalıdır.
- j) Britanya tarafından üslerin terk edilmesi durumunda her biri Türkiye ile Yunanistan'ın eline geçmelidir.
- k) Türkiye ile Yunanistan Kıbrıs'ta eşdeğerde asker ve silah, askeri güçlerini muhafaza etmelidir.

Sonuç itibarıyla bunları gerçekleştirmek için Kıbrıs'ta Türk ve Rum olmak üzere iki bölgeden oluşacak coğrafi temelde federasyona gidilmelidir. Her biri yasama, idari ve iç özerkliğe sahip olmalıdır. Terk edilecek olan Britanya üslerinin her biri Yunanistan ile Türkiye'nin eline geçmelidir, bölüşülmelidir. Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs'ta eşdeğer sayıda askeri gücü, silah ve asker sayısı olmalıdır. Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel, 1960 anayasasının bireylere dayalı bir federasyon öngördüğünü vurgular. Yunanlılar ve Rumlar, 1963 yılının Noel yortusunda Türklere karşı katliamlara girişirler. Kıbrıs Adasında Türklere karşı katliam ve kendilerini savunan Türkler ile Rumlar arasında çatışma durumları nedeniyle, gelecekte de benzer katliamları, gelişmeleri, çatışmaları önlemek için, coğrafi temelli federasyon şarttır. Buna ek olarak, Türk heyeti karşı tarafa şunları da önerir: Eğer Yunanistan'ın hedefi Kıbrıs'ın bağımsızlığını ortadan kaldırmak ise, o zaman çözüm; Türkiye ile Yunanistan'ın, Kıbrıs'ı birlikte yönetmeleri olmalıdır. Bu durumda Kıbrıslı Türkler Türkiye vatandaşlığını, Kıbrıslı Rumlar da Yunanistan vatandaşlığını almaları gerekir. Kıbrıslı Türkler, 1200 kişilik Yunanistan askerinin Kıbrıs'taki varlığını, Yunanistan'ın Kıbrıs'ı fiili (de facto) ilhakı olarak kabul eder. Sonuç olarak, Süleyman Demirel, gelecekte de benzer Türk katliamlarının yaşanmaması ve insanlık dışı kötü gelişmeleri önlemek için mevcut durum göz önüne alındığında, coğrafi temelde federasyonun tercih edilmesi gerektiğini savunur³⁰⁰.

³⁰⁰ http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

Yunan heyetinin tuttuğu müzakere tutanaklarına göre, Yunanlıların konumu ve iddiaları şöyledir³⁰¹: “Biz kati olarak inanıyoruz ki, tek kalıcı çözüm ve uzun süreli barış, Kıbrıs’ın Yunanistan ile birleşmesinin gerçekleşmesiyle mümkündür. Aksi takdirde bağımsız bir Kıbrıs’ı koruyamamak, özgür dünyanın sınırları dışına itilme ve muhtemelen yeni bir Küba oluşturulması yani Doğu Akdeniz’de büyük bir anormallik oluşması ve bunun ilk hedefinin de kesinlikle Türkiye olma tehlikesi mevcuttur”.

Türk Dışişleri Bakanı ise şöyle der³⁰²: “İki çözüm yöntemi bulunmaktadır. Ya ‘birleşme’ ya da ‘bölünme/taksim’. Başka herhangi bir çözüm Kıbrıs’ta kalıcı olamaz. Ancak mevcut veriler ve durum, ‘birleşme’ ya da ‘bölünmeye’ izin vermemektedir. Bağımsızlık risklerini azaltmak için, Kıbrıs’ın dış egemenliğinin olmaması ve bunun iki toplumun nüfus oranları çerçevesinde oluşturulacak Türk-Yunan Ortak Komitesine bırakılmalıdır”.

Keşan’da Türk tarafı “taksim” ya da “kanton” önerir. Dedeoğlu ve Keşan toplantıları sonuçsuz kalır. Papadopoulos, “Kıbrıs’ın bağımsızlığı ile ilgilendiği için” toplantı konusu hakkında Başpapaz III. Makarios’un bilgilendirilmediğini bizzat kendisi ifade eder. Başpapaz III. Makarios’un ve Yunanistan’daki cunta hükümetinin düşmanı olan tüm güçler, Kıbrıs politikasının da düşmanı olarak kabul edilir. 21 Nisan 1967’den önceki ve sonraki yıllar boyunca -bazı dalgalanmalarla birlikte– Yunanistan ile Kıbrıslı Rumlar arasında ilişkiler darbe planları, Yunanistan’da cuntanın Başpapaz III. Makarios’a karşı suikastlar, gerilimler devam eder³⁰³.

Türkiye ile Yunanistan arasında Dedeoğlu ve Keşan’daki görüşmeler tek Kıbrıs sorununu çözmek için Yunanistan’daki Albaylar Cuntasının girişimleriyle 9 ve 10 Eylül 1967 tarihlerinde gerçekleşir. Başpapaz III. Makarios’a bilgi verilmez. Çünkü Başpapaz III. Makarios, o zaman daha çok Kıbrıs’ın bağımsızlığı için ilgilenmektedir³⁰⁴. Bahse konu müzakereler bir uzlaşma ve anlaşma olmadan sona erer. 15 Kasım 1967 tarihinde Rum ve Yunanlıların düzenledikleri askeri operasyonlarla tamamen Kıbrıslı Türklerin yaşadığı köyler saldırıya uğrar, Rumlarca ele geçirilir, Türkler katledilir, zor günler başlar ve yaşarlar. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtından sonra Kıbrıslı Türkler saldırılardan, katliamlardan kurtulup insanca ve barış içinde yaşamaya başlarlar.

³⁰¹ http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

³⁰² http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

³⁰³ Ηλιόπουλος, Π.: “«Φάκελος της Κύπρου»: Τα πορίσματα” <https://www.komep.gr/m-article/Fakelos-tis-Kproy-Ta-porismata/> (30.08.2020).

³⁰⁴ (κατάθεση 26.2.1987, σελ. 28-29) “Προσχέδιο” Online (24.06.2014).

D. YUNANİSTAN TÜMENİNİN KIBRISTAN AYRILMASI

1964 yılında, Yunanistan Başbakanı Georgios Papandreu'nun kararı ile Kıbrıs Adasına yavaş yavaş ve zamana yayarak bir Yunan Tümeni gizlice yerleştirilir. Yunanlıların iddiasına göre, Yunan Tümeninin görevi; “adayı, muhtemel Türk işgalinden korumaktır”. Yunan Tümeni toplam 8.500 kişiden -3 Piyade Alayından, 2 Komando Taburundan ve diğerlerinden- oluşmaktadır³⁰⁵. Diğer taraftan Yunanlılar ayrıca kendi stratejileri ve çıkarları gereği, kendilerini savunmak için diğerlerinin yanında şunu da iddia ederler: “Tümenin ana görevi Kıbrıs'ın komünist kontrolüne geçme riskini önlemektir³⁰⁶”. 1967 krizi, 15 Kasım günü Kıbrıslı Türklere karşı girişilen katliamların ardından patlak verir. Bu olaylar sonunda, Ada'dan Yunan tümeninin çekilmesiyle sonuçlanır. Yunanlıların iddiasına göre, “1963 olaylarından, Zürih ve Londra Antlaşmalarının çöküşünden sonra, 1964 yılından itibaren Georgios Grivas, Kıbrıs'ta askeri Komutan olarak görev yapar. Ada'da Yunanistan'dan 10.000 subay ile erden oluşan bir Yunan askeri tümeni de bulunur. Yunanistan askeri tümeni Temmuz ve Ağustos 1964 tarihleri arasında Kıbrıs adasına “gizlice” girişlerini gerçekleştirirler³⁰⁷”.

İlk Yunan askeri 7 Mayıs 1964 günü Kıbrıs'a ulaşır ve 20.10.1964 tarihinde Kıbrıs'a asker sevkıyatı sona erer. Tümen, Kolordu ateş gücüne sahiptir. Tümeni oluşturan parçalar, çeşitli belgelerde ve raporlarda “kamuflejlü güçler” olarak anılır. Tümenin liderliği, ELDİK (ΕΛΔΥΚ) komutanı Tuğgeneral Peridis'e verilir. Diğer kuvvetler Kıbrıs Askeri İdaresini teşkil eder ve bunlara General Georgios Karayannis tarafından komuta edilir. Sonunda karşılaşılan sorunu çözmek ve askeri koordinasyonun sağlanması için, Üst Düzey Kıbrıs Askeri Savunma Komutası kurulur. Bu Üst Düzey Kıbrıs Askeri Savunma Komutası, Kıbrıs'ta bulunan Yunanistanlı ve Kıbrıslı Rum güçlerinden oluşur. Üst Düzey Kıbrıs Askeri Savunma Komutasının başına Kıbrıs'a 10.06.1964 tarihinde gizlice gelmiş bulunan Grivas (“Digenis” kod adlı kişi) getirilir. Fakat Türk müdahalesi söz konusu olunca tümen güçleri, Grivas Digenis'in idaresi ve onun emri altında faaliyette bulunur. Ağustos 1964'te, meydana gelen silahlı çatışma vesilesiyle Türkiye, Kıbrıslı Türklere korumak için Kıbrıs'a müdahale

³⁰⁵ “Προσχέδιο” Online (24.06.2014).

³⁰⁶ Μακάριος, Δρ. Π.: 18/11/2007 <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-V=history&FCATEGORY=180010&FLANGUAGE=gr&-dhhistory.html&-b=10&-Sr&VSECTION=1750&VLANGUAGE=gr&VCATEGORY=180010;>
<http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=2405&-V=history> (27.06.2014).

³⁰⁷ Μακάριος, Online (27.06.2014).

edebileceğini bildirir. Kıbrıslı Türklere karşı katliamlar tüm uyarılara rağmen durmayınca Türk hava kuvvetleri bölgede uçuşlar gerçekleştirir³⁰⁸”.

Bir başka iddiaya göre, Yunanistan'da yasadışı askeri cunta hükümeti, Yunan ordusundan 15 bin askeri, gayri resmî, gizli ve uluslararası hukuka aykırı olarak adaya yerleştirilir. Atina'daki cuntacılar EOKA'ya desteği arttırırlar. Kıbrıs Adasında Türklere karşı katliamlar sürerken Türk ve Yunan başbakanları arasında görüşmelerden bir sonuç çıkmaz. Türkiye askeri müdahalede bulunacağını açıklar. Yunanlılar ele geçirdikleri üç Türk köyünden çekilirken arkalarında 24 katledilmiş, Kıbrıslı Türk bırakır³⁰⁹.

Kıbrıs Dosyası ile ilgili oluşturulan araştırma komisyonunda, Kıbrıs Dosyasının açılmasıyla ortaya çıkardığı birçok misyonun amacı hakkında bir dizi şüpheyi ifade etmekte olduğu gözlemlenmektedir: “ABD Dışişleri Bakanı J. Bowl'nin gönderdiği gizli bir telgraf (477), Türk müdahalesine Yunanlıların ifadesi ile “işgaline” ek olarak, tümenin olası ve diğer operasyonel görevlerine ilişkin şüpheler söz konusudur. 22.08.1964'te Dean Acheson da... CAS karargâhı bize, emir verilirse Yunan ordusunun adada Makarios'u ‘denkleme’ yani ortadan kaldırma yeteneğine sahip olduğunu bildirir...³¹⁰”.

1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, Başpapaz III. Makarios'un, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı olarak uyguladığı bağımsız politikaları Amerika Birleşik Devletleri'ni rahatsız eder ve ABD Kıbrıs'ın, SSCB ile yaklaşmasını engellemek ister. Diğer taraftan 1964 yılında Kıbrıs'a Yunan tümeninin gönderilmesinden ABD'nin haberi olduğu da iddia edilmektedir. Eğer ABD onaylamadıysa bile en azından Amerika Birleşik Devletleri tolerans göstermiştir ve ABD Yunan tümeninin varlığını kendi planlarını gerçekleştirmek için değerlendirmeyi düşünmüş olabileceği Yunanlılarca iddia edilmektedir. ABD ve NATO planlarının amacı, SSCB'nin bölgede derinleşmesini önlemek ve hem Yunan hem de Türkiye'nin taleplerini karşılamak için Türkiye ile Yunanistan arasındaki çatışmanın bitirilerek NATO'nun öngördüğü çözümü gerçekleştirmektir. Bu şaşırtıcı değildir. O dönemde Kıbrıs'ta kilit noktalarda görev yapan komutanlar, Yunanistan'da gerçekleştirilen 21 Nisan 1967 tarihli darbede öncü rol oynamış olanlardır. Bu komutanların bazılarının isimlerini şöyle sıralamak mümkündür: D. İoannidis,

³⁰⁸ http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

³⁰⁹ “Προσχέδιο” Online (24.06.2014).

³¹⁰ Πόρισμα της Κυπριακής Βουλής, στο Βουλή των Ελλήνων, Φάκελος Κύπρου: Τα Πορίσματα, τόμ. Α', Αθήνα-Λευκωσία, 2018, s. 281.; Ηλιόπουλος, Online (30.08.2020).

P. Arapakis, N. Dertilis, Laskaris, I. Davos, L. Stathopoulos, K. Karidas, Gr. Bonanos, A. Kondilis, K. Rados, P. Papadakis ve diğerleri³¹¹.

Bunlar, Yunanistan hükümetlerinin Kıbrıs sorunu hakkındaki bakış açılarını ve meseleyi ele alışlarını ve yaklaşımlarını gösteren belge ve bilgilerdir. Politikalarının temel unsurlarının, Kıbrıs'ı bağımsız bir devlet varlığı olarak zayıflatan ve Kıbrıs'taki Başpapaz III. Makarios hükümetine darbe ve ardından da Kıbrıslı Türklere karşı yok etmeye yönelik eylemlerinin Türkiye'nin Garanti Antlaşmasının IV. maddesi uyarınca tek başına müdahale hakkı ve yetkisini kullanmasına yol açacağı açıktır. Aslında Başpapaz III. Makarios ile Yunanistan'daki bütün gelmiş geçmiş hükümetlerin buna cunta hükümetleri de dâhil olmak üzere tek bir hedefleri vardır, Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleştirilmesi... Yunanistan'daki cuntanın politikalarından, Kıbrıslı Rumların politikalarının farklı olmadığını ortaya çıkarmaktadır. Yunanistan'ın bütün -hem parlamenter hem de diktatörlük- hükümetleri Kıbrıs sorununa “batı dünyası” bağlamında bir çözüm istediği ifade edilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin müzakerelerdeki tutumu, NATO çerçevesinde Kıbrıs meselesine bir çözüm bulma yönündeydi. Amerika'nın bariz amacı iki devlet –Türkiye ile Yunanistan- arasındaki ilişkileri bozmamak ve Başpapaz III. Makarios'u Kıbrıs'tan uzaklaştırarak, Kıbrıs'ta olası bir Sovyet etkisini önlemektir. Kıbrıs sorununu çözmek için Türkiye ile Yunanistan Dışişleri Bakanlıklarının heyetleri arasında Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde görüşmeler düzenlenir. Yunanistan'ın tezine göre, Kıbrıs'ta tam ve uzun süreli bir barış için, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı gerekmektedir³¹².

Yunanistan Başbakanı Georgios Papandreu, birlikte kararlaştırdıkları Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi konusunda Başpapaz III. Makarios'u başarısız vaatleri nedeniyle suçlar. Yunanistan Başbakanı, konuyla ilgili şunları ifade eder: “Başka şeyde anlaşıyoruz, başka şey yapıyorsunuz (‘Άλλα συμφωνούμε και άλλα πράττετε’)” Meclis Soruşturma Komisyonunun temin ettiği ve elinde bulunan verilerden ortaya çıkanlar şunlardır³¹³: Atina – Lefkoşa anlaşması, Yunan hükümetinin onayı olmadan herhangi bir askeri operasyona Kıbrıs Rum “Ulusal Muhafız” gücünün karışmasını engellemekle ilgilidir. Ağustos 1964'te Kıbrıslı Türklere karşı Rum ve Yunanlıların başlattığı askeri operasyonların başlamasından sonra, Yunan Başbakanı, 8 Ağustos 1964

³¹¹ Δ. Ιωαννίδης (3ο Ε.Γ. ΕΛΔΥΚ), Π. Αραπάκης, ο Ν. Ντερτίλης, ο Λάσκαρης, ο Ι. Ντάβος (3ο Ε.Γ. ΑΣΔΑΚ), ο Λ. Σταθόπουλος (2ο Ε.Γ. ΑΣΔΑΚ), Κ. Καρύδας (Επιτελάρχης ΑΣΔΑΚ), Γρ. Μπονάκος (Επιτελάρχης ΓΕΕΦ την περίοδο 1967-69), Α. Κονδύλης, Κ. Ράδος, Π. Παπαδάκης, και άλλοι.

³¹² “Προσχέδιο” Online (24.06.2014).

³¹³ http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (24.06.2014).

tarihinde Yunanistan Dışişleri Bakanı Kostopulos aracılığıyla, Başpiskopos III. Makarios'a, Georgios Grivas'a, generaller D. Georgiadis ve G. Karayannis'e gönderdiği mesajda şunları ifade eder: "Derin üzüntü duyuyorum. Çünkü bütün anlaşmalarımız boşuna. Başka şeyler konusunda anlaşıyoruz ve siz başka şeyler yapıyorsunuz ve sonra, son derece olumsuz sonuçlar takip ediyor..." Lefkoşa'daki Yunan Büyükelçisi Delivanis, bu mesajı muhataplarına ulaştırır³¹⁴.

Mayıs 1967'de Nixon ve daha sonra da ABD Başkanı görüşmelerde bulunmak için o zamanki Yunanistan cuntasının Başbakanı K. Kollias'ı, ziyaret eder. Cyrus Vance ilk önce Ankara'yı, daha sonra da Türklerin taleplerini iletmek üzere Atina'yı ziyaret eder. Bu talepler arasında Yunan tümeninin Kıbrıs'tan çekilmesi de vardır. Kıbrıs'taki Yunan tümeninin sayısal varlığı Zürih-Londra antlaşmalarına aykırıdır. Başka bir ifade ile açıkça uluslararası hukukun ihlâlidir. Cyrus Vance, çıkabilecek Türk-Yunan savaşını önlemek bakımından Yunan Tümeninin Kıbrıs Adasından çekilmesi için Yunanistan'a baskı yapar. Türk-Yunan çatışması riskini belirten Cyrus Vance, bunun sonucu olarak, Türkiye'nin Kıbrıs'a "çıkarma" yapmasından ve ABD bu çıkarmayı önlemekte yetersiz olabileceğinden ve aynı zamanda Yunanistan'ın kuzey sınırında "(esasen var olmayan)" Bulgar işgali riskinden söz eder. Diğer taraftan bir iddiaya göre, Türkiye, hiçbir zaman ve asla Kıbrıs'taki Yunan tümenin varlığı hakkında şikâyetle bulunmaz ve ne de geri çekilmesini ister. İlk kez Cyrus Vance Yunan Tümenini gündeme getirir. Yunanistan'daki Cunta hükümeti, Türkiye'nin Yunan tümeninin Kıbrıs'tan çekilmesi talebini kabul eder ve 29 Kasım 1967 tarihinde Yunan tümenini geri çekme kararını Yunanistan açıklar³¹⁵. Ayrıca K. Kollias, Kıbrıs Dosyası ile ilgili oluşturulan araştırma komisyonunda verdiği ifadesinde, bildiği kadarıyla Türkiye'nin, Yunanistan tümeninin Kıbrıs'taki varlığından şikâyet etmediğini ve geri çekilmesinin hiç istenmediğini belirtir ve bunun ilk olarak Cyrus Vance tarafından gündeme getirildiğini öne sürer³¹⁶. Bir taraftan da aslında Yunanlılara göre, toplantı tutanaklarından ve Yunan Parlamentosunun Kıbrıs Dosyasının Araştırma Kurulu toplantılarına katılan kişilerin (Kolias, Spantidakis, Lagakos) Kıbrıs Dosyası ile ilgili araştırma komisyonuna verdikleri ifadelerinde, Türk

³¹⁴ http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998 (24.06.2014).

³¹⁵ (κατάθεση 26.2.1987, s. 130); Νέτας, Β.: (Editör), "Φάκελος Κύπρου: Τα απόρρητα ντοκουμέντα", *Ελευθεροτυπία (Ιστορικά)*, Αθήνα, Ιούλιος 2010, s. 150-152.; Προσχέδιο για αποκλειστική χρήση των μελών του σώματος <http://www.nostos.com/politics/PORISMA1.pdf> (24.06.2014).

³¹⁶ (κατάθεση 26.2.1987, s. 130); http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

heyetinin hiçbir durumda Yunan tümeninin Kıbrıs Adasından çekilmesi konusunu gündeme getirmediğini iddia ederler³¹⁷.

Öte yandan yine Yunan kaynaklarına göre, 17 Kasım 1967’de Türk Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, Yunanistan’ın Ankara Büyükelçisini Türk Dışişleri Bakanlığına davet eder ve Kıbrıs’ta bulunan Yunanistan tümeninin çekilmesini ve General Grivas’ın da Kıbrıs’tan derhal geri çağrılmasını istediklerini bildirir. 18 Kasım 1967’de Atina’daki cunta hükümeti, görüşmeler yapmak bahanesiyle Grivas’ı Atina’ya çağırır ve onu kontrol altına alır³¹⁸.

Tümenin Kıbrıs’tan ayrılma kararının Spantidakis, Makarezos, Papadopoulos ve Pattakos’tan oluşan “Küçük Bakanlar Kurulu” tarafından alındığı ifade edilmektedir... Yunanistan Kral’ı toplantıya katılmaz, kararın ardından kendisine haber ve bilgi verilir³¹⁹.

Türkiye’nin, Yunanistan tümeninin Kıbrıs’tan çekilmesi talebini Yunanistan’daki Cunta hükümeti kabul eder ve 29.11.1967’de Kıbrıs Rum yönetimi ile herhangi bir görüşme yapılmadan alınan karar açıklanır³²⁰.

Söz konusu tümenin, Yunanistan’a geri çağrılmasının nedeni, antlaşmalara, hukuka aykırı olmasıdır. Durumun, Zürih-Londra antlaşmaları hükümlerine yeniden uygun hale getirilmesidir. Sonunda, Aralık 1967’de, Yunanistan tümeninin kademeli olarak geri çekilmesi başlar ve Ocak 1968’de çekilme tamamlanır. Yunanistan tümeninin ayrılmasıyla birlikte Üst Düzey Kıbrıs Askeri Savunma Komutası feshedilir³²¹.

Büyük olasılıkla ABD ve NATO’nun kararıyla önerilen, fakat reddedilen Acheson Planı’nın esas alınarak Kıbrıs meselesinin nihai çözümü için Acheson Planı’nın uygulanması için Yunan tümeninin Kıbrıs’ı terk etmesi istenir. Kıbrıs meselesinin nihai çözümü için kısmi ve kontrollü bir biçimde Türkiye ile Yunanistan arasında silahlı bir çatışma çıkarılması devreye sokulması düşünülür. Böylece Kıbrıs Adasının Türkiye ve Yunanistan ile ikili bir birleşmeye gitmesi başka bir ifade ile taksiminin gerçekleştirilmesi ve böylece tam bir NATO kontrolünün Kıbrıs Adasında sağlanması projesi olarak bu plan nihayet 1974 yılında uygulamaya konularak gerçekleştirilir.

³¹⁷ http://greeksurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

³¹⁸ http://greeksurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

³¹⁹ (κατάθεση 26.2.1987, s. 18, 73, 77, 78 - 127).
http://greeksurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

³²⁰ http://greeksurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

³²¹ http://greeksurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

Yunanistan Genel Kurmay Başkanı (1984-1989) N. Kuris, Kıbrıs Dosyasının Soruşturma Komitesine verdiği ifadede şunları söylediği görülmektedir: “Bütün hükümetler, Kıbrıs sorununu NATO içinde çözmek ister. 1952’den itibaren tüm hükümetler, tekrar ediyorum...” Bu nedenle, 1964’te Kıbrıs’taki güçlendirilmiş bölünme misyonu sadece Türkiye’nin müdahale riskini ele almayı değil, aynı zamanda Kıbrıs’ın sözde “Küba’laşmasını” da önlemeyi amaçlamaktadır. Bu iddia, Kıbrıs’ın bölünmesinin ana güçlerinin tatmin edici bir dağılım olmaksızın Lefkoşa’da yoğunlaşmasıyla doğrulanmaktadır. Nitekim yıllar sonra Kıbrıs’ın sonraki Cumhurbaşkanı Glafkos Kleridis şunları söyler: “(Yunanistan’dan) tümen” Kıbrıs’a geldiğinde Makarios ne kadar üzgün olsa da tümen ayrıldığında da o kadar mutluydu³²²”.

VII. ATİNA CUNTACILARININ KIBRIS DARBESİ, KARAR VERME, UYGULANMASI, DARBENİN NEDENLERİ İLE DARBE İÇİN ÖNCÜ NEDENLER

Britanyalılardan, Kıbrıs’ın bağımsızlığını kazanma sürecinde, üç önemli parametre göze çarpmaktadır. Soğuk savaşın yoğunluğu ve dünyanın çeşitli bölgelerinde iki süper güç arasındaki çatışmalar, buna Orta Doğu da dâhildir. Özellikle Britanya’nın Ürdün’den, Irak’tan ve Süveyş Kanalı’ndan çekildikten sonra Ortadoğu’nun hassas bir bölgesinde askeri varlığını korumak ve sağlamak konusunda Britanya’nın arzusu bulunmaktadır. Kıbrıs, Britanya’nın Ortadoğu ve Akdeniz Bölgesindeki son sömürgesidir ve bu nedenle bile Britanya’nın en azından Kıbrıs’ta bir askeri üssünü korumak istemesi için her türlü nedeni mevcuttur dersek yanlış olmaz. 1945’ten 1949’a kadar Yunanistan’da süren iç savaştan sonra devam eden komünistlere “nefret iklimi”, iç siyasi gelişmelerde Amerika Birleşik Devletleri’nin etkisini artırır. Yunanlıların iddiasına göre, “Bu durumun sonucu olarak doğudan – Türkiye’den- gelen tehlike (ο εξ’ ανατολών κίνδυνος) görmezden gelinir ve kuzeyden –Bulgaristan’dan- gelen komünist tehlike öne çıkarılır”. Aynı anda cunta döneminde Yunanistan’da yoğun bir anti-komünist histeri iklimi mevcuttur.

I. MART 1970 VE DEVAMINDA ATİNA CUNTASININ III. MAKARIOS’A KARŞI SUİKAST GİRİŞİMİ DE DÂHİL DİĞER FAALİYETLERİ

8 Mart 1970 tarihinde Kıbrıs’ta Başpapaz III. Makarios’u öldürme girişiminde bulunulur. Bu olay bir anlık ya da münferit bir olay değildir. Bu son

³²² Εφημερίδα Μάχη, 24 Νοέμβρη 2013.; Ηλιόπουλος, Online (30.08.2020).

suikast, uygulamaları Ocak 1970’te başlayan Makarios’u bir dizi öldürme girişimlerinin devamı ve doruk noktasıdır. Bu dönem, Dimitri Papapostolos’un “Komando” Kuvvetleri Komutanı olarak Kıbrıs’taki varlığı ile örtüştüğü görülmektedir. Dimitris Papapostolos, Atina askeri cuntasının güçlü adamı Dimitris İoannidis’in güvenilir ve yakın isimlerden biridir. Ağustos 1971’de Kıbrıs’a General Georgios Grivas varır ve bu defa EOKA B’ olarak anılan yasa dışı gizli terör örgütü ile Üniter Mücadele Koordinasyon Kurulunu kurar. Diğer taraftan Yunanistan’daki cuntanın politikaları başlangıçta Kıbrıs’ta bombalı saldırıları gerçekleştirmektir. Makarios’a karşı Mart 1970 ile Eylül 1971’de suikast girişimlerinde bulunulur. Grivas, Atina’daki cunta ile anlaşarak, Başpapaz III. Makarios’u devirmek için EOKA B’yi yeniden Kıbrıs’ta faaliyete geçirir. 11 Temmuz 1973 tarihinde General Georgios Grivas tarafından kod adı “Zafer (NIKH)” olan Genel Harekât Planı hazırlanır. Planın amacı, Kıbrıs’ta iktidarın ele geçirilmesi ve self-determinasyon çerçevesinde Kıbrıs meselesinin çözülmesidir. Planın uygulanmasında Rum Milli Muhafız (Εθνική Φρούρα) da görev alır. Başpapaz III. Makarios, bir darbeye cuntanın kendisini devirmek istediğini bilmektedir. Bunlardan başka Şubat 1972 tarihinde yaşanan olaylar da mevcuttur³²³.

Şubat 1972 yılında Yunanistan’daki askeri cunta, Kıbrıs’taki Rum Milli Muhafız gücünü kullanarak Makarios’u devirme kararı alır. Kıbrıs’ta, Makarios’a karşı darbeyi yapacak olanların başında Dimitris İoannidis’in en yakın dostları o dönem Kıbrıs’taki ELDİK (ΕΛΔΥΚ)’in komutanı Pavlos Papadakis –aynı zamanda İoannidis’in sağdıcısıdır- ve Andreas Kondilis bulunur. Kendisine darbe yapılacağını Başpapaz III. Makarios ve hükümeti, Lefkoşa’daki Yunan Büyükelçiliği ile Atina’daki Yunanistan Dışişleri Bakanlığı arasındaki telefon konuşmalarının dinlenmesinden öğrenir. Telefon görüşmelerinin dinlendiğini ve içeriğini 3 Mart 2010 tarihinde Araştırma Komisyonuna verdiği ifadesinde Kıbrıs Rum Radyosu çalışanı ve gönüllü olarak Yunanistan’ın Merkezi İstihbarat Teşkilatı³²⁴ gönüllü teknik dinlemelerini gerçekleştiren Mikis Mihailidis doğrular. Aynı tanık Mikis

³²³ “Προσχέδιο” Online (24.06.2014).

³²⁴ Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΚΥΠ)’nın 1986 tarihli ve 1645 sayılı (1986/1645) Yasa 26 Ağustos 1986 tarihinde Yunan Resmî Gazetesinde (ΦΕΚ 132 Α’ 26.08.1986.) yayımlandı. Merkezi İstihbarat Teşkilatının (ΚΥΠ’in) ismi bu yasa ile “Milli İstihbarat Servisi (Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών Ε.Υ.Π)” olarak değiştirilir. Bağımsız bir kamu hizmeti projesi olan Yunanistan Milli İstihbarat Sevisinin politikası devletin güvenliğini ilgilendiren bilgileri toplamak, bilgiyi işlemek ve ilgili bilgilerin ilgili kurumlara dağıtımını sağlamaktır. Yunanistan Milli İstihbarat Sevisinin çalışma statüsü, 1986 tarihli ve 1645 sayılı Milli İstihbarat Sevisinin Kurulması Hakkındaki Kanun hükümleri çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile düzenlenir.

Mihailidis, darbe konusunda Başpapaz III. Makarios'un da bilgi sahibi olduğunu teyit eder³²⁵.

Kıbrıs'ta 1960'lı yılların önemli Rum-Yunan askeri operasyonların odak noktası, stratejik öneme sahip olan, nüfusu tamamen Türklerden oluşan Türk köyleridir. 1974 öncesinde, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etme konusunda iki girişimi; Birincisi Ağustos 1964'te, diğeri de Kasım 1967'de söz gerçekleştirilir.

Yunanistan Parlamentosunun Kıbrıs Dosyası Araştırma Komisyonuna ilgililerin verdiği bilgilere göre, muhtemel darbe konusu hakkında Cumhurbaşkanı ve Başpapaz III. Makarios, Meclis Başkanı Glavkos Klerides'i bilgilendirir ve ondan bu bilgiyi Lefkoşa'daki ABD Büyükelçisine bildirmesini ister. Glavkos Klerides, ABD Büyükelçisi ile 14 Şubat 1972 tarihinde görüşür ve planlanan darbe konusunda bilgi verir. ABD Büyükelçisi bu durumu hükûmetine ileteceği sözünü verir. Yunanistan Merkezi İstihbarat Teşkilatının arşivine göre, aynı dönemde, Başpapaz III. Makarios'un Kıbrıs Rum Cumhurbaşkanlığından elinin çektirilmesinin planlandığı, darbenin arifesinde, General Georgios Grivas, darbeyi gerçekleştirecek kişilerin önde gelenleri ile toplantılar düzenler. 10 Şubat 1972 tarihinde Lefkoşa'ya giderek, Yunanistan Büyükelçisi K. Panayiotako ve Yunanistan Merkezi İstihbarat Teşkilatının elemanlarından Sokratis İliadis ve diğerleriyle görüştüktan sonra ELDİK kıışlasına gider ve darbe iptal edilir. Darbenin gerçekleştirilmemesinin ve iptal edilmesi nedenleri arasında ABD'nin müdahalesi ve 15 Şubat 1972 tarihinde Makarios'a destek amacıyla kitlesel toplantılar düzenlenmesi caydırıcı olur. Darbe yapılma ihtimali ortalığa yayılınca ve Kıbrıslı Rum halkı bu söylentileri duyunca, halkın kitlesel olarak harekete geçerek Baş-papazlık meydanında toplanarak darbe karşıtı eylemler, protestolar yaparak geceyi orada geçirmeleri de darbeden vazgeçilmesinde etkili olur³²⁶.

Bu dönem, Makarios'un Sovyetler Birliği ve Mısır ile ittifak arayışları içinde olduğu "Çifte Birleşme" (Acheson Planı) çözümü üzerinde müzakere hazırlıklarının sürdüğü döneme rastlar. Yunanlıların deyiimiyle "1974 trajedisinin" ardından, Makarios, yakın çevresine; Kıbrıs Cumhurbaşkanı olarak yapmış olduğu büyük hatanın Ulusal Muhafız gücünün korunması konusunda ısrarcı olması olduğunu ifade eder³²⁷.

1974'te Makarios'a darbe emrini veren Georgios Bonanos. Ulusal Muhafızların Türk köylerine yönelik saldırısından sonra, 24 Kıbrıslı Türk'ün

³²⁵ Κατάθεση Μίκη Μιχαηλίδη, 3.3.2010, σελ. 72-73).; "Προσχέδιο" Online (24.06.2014).

³²⁶ κατάθεση Μιχάλη Ιερείδη 20.1.2010, s. 12-14, 16. "Προσχέδιο" Online (24.06.2014).

³²⁷ Μακάριος, Online (27.06.2014).

öldürüldüğü ve 1000'inin üzerinde Kıbrıslı Türkün evsiz bırakıldığı büyük çaplı bir Yunan-Rum askeri operasyonudur. Türkiye, Kıbrıs'ın karşısındaki güney sahilinin yanı sıra Meriç bölgesinde Yunanistan sınırında askerlerini seferber eder. Türk hükümeti, Kıbrıs'taki Yunan-Rum askeri operasyonlarının derhal durdurulmasını talep eder ve aksi takdirde askeri müdahalede bulunacağını bildirir. Ertesi gün, Yunan hükümetine, Yunan tümeninin Kıbrıs'tan derhal ayrılmasını, Grivas'ın Kıbrıs'tan çekilmesini ve Ulusal Muhafızlığın feshedilmesini talep eden bir diplomatik nota verilir. O sırada Yunanistan tümenini geri çektiği görülür, Türkiye de müdahale etme düşüncesinden vaz geçer ve fakat Makarios, Ulusal Muhafızlığı fesih etmez. Kıbrıs Rumlarının Ulusal Muhafız gücünde 600 civarında Yunanistanlı subay ve er görev yapar. Kıbrıs'ta kalan Yunan subaylarının çoğu Yunanistan'daki cunta tarafından tercih edilip Kıbrıs'taki Rum Ulusal Muhafız gücünde görevlendirilen bu subaylar sistematik olarak Makarios'u sabote ederler ve bu durum 1974 darbesiyle sonuçlanır. Subayların çoğu cunta tarafından seçilmiş ve sistematik olarak Makarios'un altını oymak için Kıbrıs'a yerleştirilmişler ve neticede 15 Temmuz 1974 darbesi gerçekleştirilir. Tekrarlayayım ki, Makarios, 1974 trajedisinin ardından yakın çevresine, Kıbrıs Cumhurbaşkanı olarak yaptığı en büyük hatanın Ulusal Muhafızları koruma takıntısı olduğunu itiraf eder³²⁸.

II. DARBENİN PLANLANMASI VE KARAR VERİLMESİ

Bonanos, 21 Nisan- 25 Kasım Kıbrıs Gerçeği³²⁹, isimli kitabında, Dimitris İoannidis'in 25 Kasım 1973'ten önce Makarios'a karşı darbeyi planladığını ve Makarios, Mayıs 1974'te, Çin'de ziyaretteyken darbeyi gerçekleştirmeyi düşündüğünü belirtmektedir.

Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974 tarihinde Makarios'a karşı darbe yapılmasına şu aşağıda isimleri sayılan kişilerin karar verdiği şüphe götürmez bir gerçektir. Fedon Gizikis, Yunanistan Cumhurbaşkanı, Adamantios Andruçopoulos, Yunanistan Başbakanı, Dimitrios İoannidis, Yunanistan'daki askeri cuntanın başkanı İoannidis'in özel önerisi ve ısrarla Makarios'un ulusal olarak kabul edilemez, sakıncalı ve tehlikeli olduğunu iddia eder³³⁰.

Haziran 1974'ün son günlerinden itibaren Kıbrıs'ta, Makarios'a karşı darbenin uygulanması süreci başlatılır. Darbe günü olarak 15 Temmuz 1974 tarihi İoannidis ile Bonanos ve Rum Milli Muhafız (Εθνική Φρούρα)'ın kendi

³²⁸ Μακάριος, Online (27.06.2014).

³²⁹ Μπονάρος, Γρ.: Η αλήθεια. 21^η Απριλίου. 25^η Νοεμβρίου. Κυπριακόν, Ατina 1986.

³³⁰ “Προσχέδιο” Online (24.06.2014).

subayları Mihail Georgiçis ve Komando Kuvvetleri Komutanı Konstantinos Kombokis ve EOKA B' darbe tarihini 15 Temmuz 1974 sabah saat 7.30 olarak belirler. Kıbrıs'taki Darbe lideri olarak Mihail Georgiçis ve yardımcısı Konstantinos Kombokis atanır. Darbenin Planlanması 2 Temmuz 1974 tarihinde saat 19.30 da Bonanos'un odasında gerçekleşir. Bu toplantıya katılanların isimleri şöyledir: Dimitris Ioannidis, Grigoris Bonanos, Pavlos Papadakis Dedeagaç'taki –Türk-Yunan sınırında- 10. Tümen Komutanı Tuğgeneral Mihail Georgiçis, Rum Ulusal Muhafız gücü komutanıdır³³¹.

Öte yandan Başpapaz III. Makarios'a darbe, 15 Temmuz 1974 tarihinde sabah saat 5.00'te başlar. Kıbrıs'ta darbenin lideri Tuğgeneral Mihail Georgiçis'tir. Mihail Georgiçis, darbeyi başlattığı bilgisini Atina'ya bildirir. Darbeciler tarafından Kıbrıs Cumhurbaşkanlığı Sarayını ele geçirmek yaklaşık bir buçuk saat sürer. Saray, tamamen imha edilir. 15 civarında Rum Ulusal Muhafızı ile polis öldürülür. Askeri darbede 41 asker ve darbeye karışan 41 direnişçi öldürülür. Çok sayıda kişi de yaralanır. P. Arapaki'ye göre, Kıbrıs'taki darbeyi Yunanistan Genel Kurmayının özel bir odasından Tuğgeneraller Dimitris Ioanidis ile A. Kondilis yönetir. Kıbrıs'taki Mihail Georgiçis ile Konstantinos Kombokis Atina'dan aldıkları emir gereği III. Makarios'u ölü ya da diri olarak ele geçirip, Atina'ya teslim edeceklerdi. Mihail Georgiçis'in Yunan Parlamentosunda verdiği ifadede, "Eğer çatışma sırasında III. Makarios öldürür ise, sorun olmazdı. Eğer III. Makarios sağ olarak ele geçirilir ise, uçakla Atina'ya gönderilecektir. Onu ya öldürün ya da sağ olarak yakalayın." emri verilir³³².

Yunanlı yazar *Kapuçis*'e göre, Makarios'a karşı darbe, kansız değildi. Yunan askerleri ve Kıbrıslı Rumlar "birleşmeden yana olanlar" –Kıbrıs'ın, Yunanistan ile birleşmesini isteyen cuntacılar- ile "Makariosçular" -ki bunlar da 21 Nisan 1967 Atinalı askeri cuntacılar karşı olanlar- olmak üzere ikiye bölünmüştür. Yunan ve Rum askerlerinden, sivil ve Silahlı Kuvvetler mensuplarından toplam 92 kişi öldürülür ve 260 kişi de yaralı kurtulur³³³.

³³¹ "Προσχέδιο" Online (24.06.2014).

³³² Φάκελος Κύπρου, Τα Απώρητα Ντοκουμέντα, έκδοση Ελευθεροτυπία Αθηνών, Ιούλιος 2010, s. 38-39, 50.; "Προσχέδιο" Online (24.06.2014). "Προσχέδιο" Online (24.06.2014).

³³³ Καπούτσης, Χρ. Α.: "15 Ιουλίου 1974: Το προδοτικό πραξικόπημα που έφερε τους Τούρκους στην Κύπρο", <http://rodosalarm.gr/15-%CE%B9%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85-1974-%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%80%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%80%CE%BF/> (07.09.2014).

1974 yılında Dimitris İoannidis'in, Yunanistan'ı yöneten albaylar cuntası üzerinde tam bir egemenliği vardır. Kıbrıs'ta hâlâ yasadışı EOKA B örgütü faaliyettedir. Makarios, 1974 yılının Baharında Dimitris İoannidis ile hesaplarını temizlemek için karar alır ve Ulusal Muhafız gücündeki bütün Yunanistan subaylarının Atina'ya çekilmesi çağrısında bulunur. Atina- Lefkoşa ilişkilerindeki kriz, Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974 darbesiyle ve ardından da Türkiye'nin garanti antlaşmasından kaynaklanan, garantör sıfatıyla Kıbrıs'taki darbe ile ortaya çıkan duruma Garanti Antlaşmasındaki askeri müdahale hakkını kullanmasıyla sonuçlanır. Başından beri ABD'nin CIA örgütünün, Başpapaz III. Makarios'a karşı bir darbeyi körüklediği hakkında güçlü bir inanç vardır. Eylül 1974'te Dışişleri Bakanlığı (State Department) İstihbarat ve Araştırma Bürosu, Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'a, Makarios ile İoannidis arasında var olan çatışmayı Dışişleri Bakanlığı'na CIA'den gelen bilgiler de dâhil olmak üzere diplomatik yazışma ile günü gününe olayların yazıldığı bir dosya sunar. Dosyanın sunulma amacı, Dimitris İoannidis'in, Makarios'u devirme planlarını iptal etmemesinde ABD diplomasisinin herhangi bir sorumluluğunun olup olmadığını belirlemektir. General Grivas'ın ölümünden sonra, Ocak 1974'te Dimitris İoannidis, Ulusal Muhafızları kullanarak terör örgütü EOKA B'nin kontrolünü kazanmak için bir kampanya başlatır³³⁴. Diğer taraftan yine Yunanlıların iddiasına göre 1964'ten 1974'e kadar en az dört kez Kıbrıs'ta Makarios'a karşı darbe girişimi ABD'nin müdahalesi sonucu başarısızlıkla sonuçlanır: a) 1964 yılında ABD Başkanı Johnson mektubu ile Türkiye'nin müdahalesi Yunanlıların ifadesi ile "darbe engellenir", b) 1967 yılında tamamen Kıbrıs'lı Türklerin yaşadığı köye Rumların saldırıp Türkleri katlettiği krizde, Cyrus Vance inisiyatif üstlenir ve Türkiye'nin müdahalesini önler. c) Ocak 1970'te, Giorkacis, Makarios'u Afrika devletlerini ziyaretinden dönüşünde öldürmeyi planladığı zaman, Amerikalılar, Nairobi'deki elçileri aracılığıyla Makarios'u bu durumdan haberdar ederler. Bir ay sonra, Lefkoşa'daki Büyükelçi, David Popper, Makarios'u ziyaret eder ve kendisine süikast girişiminde bulunulacağı konusunda bilgilendirir ve gerçekten 8 Mart'ta Makarios öldürülmek istenir, ç) 2 Temmuz 1974 tarihinde, Büyükelçi Davis Rotzier, Makarios'a yaklaşan darbe hakkında bilgi verir ve uyarır. Amerika Birleşik Devletleri'nin diplomasisinin Kıbrıs'ta istikrar ve Kıbrıs sorununun müzakereler yoluyla çözümünü istediği yeterince belgelenir ve kanıtlanır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin normalleşmesiyle NATO uyumu güvence altına alınmış olacaktır. Diplomasi bakımından NATO'nun istikrarı önemlidir. Fakat bunu sağlamak için farklı bir yol bulunur. Darbe yöntemiyle

³³⁴ Μακάριος, Online (27.06.2014).

Yunanistan, Kıbrıs'ı işgal edecek ve Yunanistan'a ilhak edilecektir. Türkiye'nin müdahalesi üzerine etkili bir eşdeğer emrivaki yaratılacaktı ve krizden Çiftli bir ilhak çözümü gerçekleşecektir³³⁵. Kısaca Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs meselesinde denge politikası çerçevesinde taksim gerçekleştirilmiş olacaktır.

Amerikan diplomasisinin Kıbrıs'ta istikrar ve Kıbrıs sorununun müzakereler yoluyla çözümünü istediği yeterince belgelenmiştir/kanıtlanmıştır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin normalleşmesiyle NATO uyumu güvence altına alınmış olacaktır.

ABD'de, Nixon³³⁶ istifa etmek üzeredir, Yunanistan'da askeri cuntanın yeni darbeci başı İoannidis egemendir. Türkiye'yi Ecevit ve Erbakan koalisyon hükümeti yönetmektedir. Kıbrıs'ta durum, yasa dışı EOKA B terör örgütünün eylemleri nedeniyle kaotiktir. Bir iddiaya göre, 1974 yılında Makarios, Zürih-Londra antlaşmaları çerçevesinde geliştirilmiş olan Batılıların çözüm telkinlerine kulak vermeyi reddettiği için darbe gerçekleştirilir bir bedel öder. Kıbrıs sorununun çözümü ile Batı'nın çıkarları kuşkusuz istikrarın korunması lehinde olacaktır ve dış kurumsal güç odaklarının müdahalelerini karşılamak için herhangi bir boşluk olmayacaktır³³⁷.

Kıbrıs'ta hâlâ yasadışı EOKA B örgütü faaliyettedir. Başpapaz III. Makarios, 1974 yılının Baharında Dimitrios İoannidis ile hesaplarını temizlemek için karar alır ve Ulusal Muhafız gücündeki bütün Yunanistanlı subaylarının Atina'ya dönmesi çağrısında bulunur. Atina- Lefkoşa ilişkilerindeki kriz, Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974 darbesiyle ve ardından da Türkiye'nin garanti antlaşmasından kaynaklanan, garantör sıfatıyla Kıbrıs'taki darbe ile ortaya çıkan durumda Türkiye'nin askeri müdahale hakkını ve yetkisini kullanmasıyla sonuçlanır. Başından beri ABD'nin CIA örgütünün, Başpapaz III. Makarios'a karşı bir darbeyi körüklediği hakkında güçlü bir inanç vardır. Eylül 1974'te Dışişleri Bakanlığı (State Department) İstihbarat ve Araştırma Bürosu, Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'a, Makarios ile İoannidis arasında var olan çatışmayı Dışişleri Bakanlığına CIA'den gelen bilgiler de dâhil olmak üzere diplomatik yazışma ile günü gününe olayların yazıldığı bir muhtıra sunar. Muhtıranın amacı, Dimitris İoannidis'in, Makarios'u devirme planlarını iptal etmemesinde ABD diplomasisinin herhangi bir sorumluluğunun olup olmadığını belirlemektir. General Grivas'ın ölümünden sonra, Ocak

³³⁵ Μακάριος, Online (27.06.2014).

³³⁶ Richard Milhous Nixon (9 Ocak 1913 – 22 Nisan 1994), Nixon, 1969–1974 yılları arasında ABD'de görev yapan 37. Amerika Birleşik Devletleri başkanıdır.

³³⁷ Μακάριος, Online (27.06.2014).

1974'te Dimitris İoannidis, Ulusal Muhafızları kullanarak terör örgütü EOKA B'nin kontrolünü ele geçirmek için bir kampanya başlatır³³⁸.

Yunanlıların iddiasına göre, yukarıda öne sürülen bu radikal çözümler, bir siyasi boşluk olduğunda verimli bir zemin bulmaktadır ve yalnızca o zaman başarılı olunabilir. Aynen 1974 yılında Kıbrıs'ta olduğu gibi.³³⁹ Bu arada zarar Türklerin çıkarlarına olmaktadır. Kıbrıs sorununun çözümü ile Batı'nın çıkarları kuşkusuz istikrarın korunması lehinde olacaktır ve dış kurumsal güç odaklarının müdahalelerini karşılamak için herhangi bir boşluk olmayacaktır.

Yunanistan'da, 25 Kasım 1973 darbesinin bir sonucu olarak Tuğgeneral Dimitris İoannidis iktidara gelir ve Kıbrıs'taki durum daha da elektriklenir. İoannidis, Kıbrıs Cumhurbaşkanı olan Başpapaz III. Makarios'u devirmeye kararlıdır. İoannidis'in niyeti Atina ile Lefkoşa arasındaki ilişkilerde krize neden olur ve Temmuz 1974'te bu kriz doruğa ulaşır. 2 Temmuz 1974 tarihinde Başpapaz III. Makarios, Yunanistan'daki askeri cuntanın Kıbrıs'ın içişlerine karışmasını ve müdahalesini kınayan o meşhur mektubu Fedon Gizikis'e gönderir. Kıbrıs'ta bir darbe riski artık görünür bir durum almıştır. Britanya, Atina'daki cuntacılar "Makarios'un öldürülmesi tek çözümdür" der. Yine "İngilizlerin takdirine göre, kendileri ve Kıbrıs için en iyisinin Makarios'un 15 gün içinde değiştirilmesidir. Fakat Kissinger, farklı düşünmektedir ...". Kissinger şunları ifade eder: "1972'den beri Yunanistan'dan sağcı basınç, Başpapaz III. Makarios'u sola ittiği açıktır. Hatta Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios, bu dönemde Bulgaristan ve Çekoslovakya'yı, Doğu Bloğunun diğer devletlerini ziyaret edecektir. Makarios'un Sovyetler Birliği'ne yardım aramak için gittiğini sanmıyorum, bu düşünülmaz bile... Ruslar da onlara destek vererek bu dönem risk almak istemezler..." Bütün bu gelişmeler esnasında Britanya'nın üç temel endişesi mevcuttur: a) Plânlarına üçüncü bir devletin olası katılımı, b) Makarios'un koltuğundan indirilmesi durumunda Kıbrıs halkının tepkileri ne olacaktır ve c) Planın uygulanması durumunda muhtemel insan kayıplarının sayısı ne olabilirdi?³⁴⁰

³³⁸ Μακάριος, Δρ.: Το Αποκαλυπτικό απόρρητο υπομνημα του στεϊτ ντιπαρτμεντ για το πραξικόπημα «Η πολιτική των ΗΠΑ εκλήφθηκε ως πράσινο φως στα σχέδια Ιωαννίδη» 16.07.2009 tarihli Ελευθεροτυπία Gazetesi.; Μακάριος, Δρ.: Το Αποκαλυπτικό απόρρητο υπομνημα του στεϊτ ντιπαρτμεντ για το πραξικόπημα «Η πολιτική των ΗΠΑ εκλήφθηκε ως πράσινο φως στα σχέδια Ιωαννίδη» <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=3744&-V=history> (27.06.2014).

³³⁹ Μακάριος, Δρ.: "Το έγγραφο του Αναστασίου που σόκαρε τους Βρετανούς, Τι γνώριζε ο Ντενκτάς για το πραξικόπημα <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=3225&-V=history> (27.06.2014).

³⁴⁰ Μακάριος, Δρ.: "ΤΑ ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΦΟΡΕΪΝ ΟΦΙΣ ΓΙΑ ΤΟ 1974, Απόβαση στην Κύπρο ετοίμαζαν οι Βρετανοί ΗΘΕΛΑΝ ΝΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΗΣΟΥΝ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟ <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=630&-V=history> (27.06.2014).

III. 15 TEMMUZ 1974 TARİHLİ DARBE

Kıbrıs'ta Aralık 1963'te Türklere karşı başlayan katliamlar ve etnik temizlik devam ederken, "Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974 tarihinde Makarios'a karşı darbe yapılmasına aşağıda isimleri sayılan kişilerin karar verdiği şüphe götürmez bir gerçektir: Fedon Gizikis Yunanistan Cumhurbaşkanı, Adamantios Andruçopoulos Yunanistan Başbakanı ve Dimitris İoannidis. Yunanistan'daki askeri cuntanın başkanı İoannidis'in özel önerisi ve ısrarı ile "Makarios, ulusal kabul edilmez, sakıncalı ve tehlikeli" biri olarak kabul edilir³⁴¹".

Haziran 1974 son günlerinden itibaren Kıbrıs'ta Makarios'a karşı darbenin uygulanması süreci başlatılır. Darbe günü olarak 15 Temmuz 1974 tarihi İoannidis, Bonanos ve Rum Milli Muhafız (Εθνική Φρούρα)'ta görev yapan kendi subayları Mihail Georgiçis, Komando Kuvvetleri Komutanı Konstantinos Kombokis ve EOKA B'ciler tarafından darbe tarihi 15 Temmuz 1974, sabahın erken saatleri olarak belirlenir. Darbe lideri olarak Mihail Georgiçis ve yardımcısı da Konstantinos Kombokis atanır. Darbenin Planlaması 2 Temmuz 1974 tarihinde saat 19.30 da Gr. Bonanu'nun odasında gerçekleştirilir. Bu toplantıya katılanların isimleri şöyledir: Dimitrios İoannidis, Grigoris Bonanos, Silahlı Kuvvetler Komutanı, Pavlos Papadakis Dedeagaç'ta –Türk-Yunan sınırında- görev yapmaktadır ve Mihail Georgiçis Kıbrıs Rum Ulusal Muhafız gücü Komutanıdır³⁴².

Başpapaz III. Makarios'a darbe, 15 Temmuz 1974 Pazartesi günü sabah saat 5.00'te başlatılır. Kıbrıs'ta harekâtın lideri Mihail Georgiçis'tir. Georgiçis, darbeyi başlattığı bilgisini Atina'ya bildirir. Kıbrıs, Cumhurbaşkanlığı Sarayını ele geçirmesi yaklaşık bir buçuk saat sürer. Saray, tamamen imha edilir. 15 civarında Rum Ulusal Muhafız ile polis öldürülür. Askeri darbede taraftarı 41 asker ile darbeye karşı olan 41 direnişçi yaşamını yitirir. Çok sayıda kişi yaralanır. P. Arapaki'ye göre, Kıbrıs'taki darbeyi Yunanistan Genel Kurmayının özel bir odasından Dimitris İoanidis ile A. Kondilis yönetir. Kıbrıs'taki Georgiçis ve Kombokis Atina'dan aldıkları emir gereği Makarios'u ölü ya da diri olarak ele geçireceklerdir. Georgiçis'in Yunanistan Parlamentosuna verdiği ifadede, "Eğer çatışma sırasında Makarios öldürülürse, sorun olmazdı. Eğer Makarios sağ olarak ele geçirilirse, uçakla Atina'ya gönderilecektir. Onu –Makarios'u- ya öldürün ya da canlı yakalayın³⁴³" emri verildiğini itiraf eder.

³⁴¹ "Προσχέδιο" Online (24.06.2014).

³⁴² "Προσχέδιο" Online (24.06.2014).

³⁴³ *Φάκελος Κύπρου, Τα Απόρρητα Ντοκουμέντα, έκδοση Ελευθεροτυπία Αθηνών, Ιούλιος 2010, s. 38-39, 50.*; "Προσχέδιο" Online (24.06.2014).

1974 yılına kadar Atina'daki cunta, Başpapaz III. Makarios'un savunmasını aşındırmayı başarır ve 15 Temmuz 1974 tarihinde koşullar oluştuğunda Kıbrıs'taki Rum Ulusal Muhafız gücü Kıbrıs Rum hükümetinin lideri durumundaki Başpapaz III. Makarios'a karşı darbeyi gerçekleştirir. Başpapaz III. Makarios, Baf'a kaçır. Yine Başpapaz III. Makarios, BM Güvenlik Konseyinde gerçekleştirdiği konuşmasında Yunanistan'ın Kıbrıs'taki darbe girişimini eleştirir, kınar ve Yunanistan'daki askeri cuntanın yani darbeyi yabancı bir devletin, Yunanistan'ın işgali olarak değerlendirir³⁴⁴.

Tekrarlamalıyım ki, 19 Kasım 1974 tarihinde Başpapaz III. Makarios'un BM. Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşmasında şunları söyler³⁴⁵: Kıbrıs'ta bir iç mesele olarak kabul edilecek bir devrim olmadı. Cumhuriyetin bağımsızlığını ve egemenliğini ihlal eden bir işgal söz konusudur. Kıbrıs'ta Rum subaylar olduğu sürece işgal devam ediyor demektir. Kıbrıs'taki olaylar Kıbrıs Rumlarının bir iç meselesi de değildir. Kıbrıslı Türkleri de etkilemektedir. Yunan cuntasının darbesi bir işgaldır ve sonuç olarak tüm Kıbrıs halkı acı çekecektir: Hem Yunanlılar hem de Türkler.

Velhasıl Kıbrıs'ta Yunanistan'ın gerçekleştirdiği 15 Temmuz 1974 tarihli darbe, Kıbrıs'ın bir iç meselesi olarak kabul edilebilecek bir devrim niteliğinde değildir. Bir işgaldır. Kıbrıs'ı Yunanistan'la birleştirmek, enosis için gerçekleştirilen bir darbedir. Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin haklarının gasp edilmesidir. Yunanistan, 1960'ta kurulan eşit, ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğini ve bağımsızlığını ihlal eder. Kıbrıs'ta, Yunanistan asker ve subaylarının bulunduğu müddetçe, Yunanistan işgalini devam ettiriyor demektir. Kıbrıs'taki olaylar, Kıbrıslı Rumların 'iç meselesi/iç işleri' değildir. Bu olaylardan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin eşit ve ortak kurucusu olan Kıbrıslı Türkler de olumsuz yönde etkilenecektir. Yunanistan cuntasının Kıbrıs'ta gerçekleştirdiği darbe aslında Kıbrıs'ın işgalidir, istilasıdır, Yunanistan ile Kıbrıs'ın birleştirilmesine yönelik hukuka aykırı bir eylemdir. Bir işgaldır ve sonuçlarını Kıbrıs'ın bütün Türk ve Rum ahalisi yaşar. Sonuç olarak kendisine karşı darbe yapılan Makarios, BM Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşmada, darbe olaylarını "yabancı işgali" olarak tanımlar.

Türkiye, garanti antlaşmasından kaynaklanan garantörlük sıfatıyla ve garantör devlet olarak, garantörlük hakkını kullanarak 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'taki olaylara "Kıbrıs Barış Harekâtı" olarak bilinen askeri müdahalede bulunur. 22 Temmuz 1974 tarihinde ateşkes ilan edilir ve birkaç gün sonra Cenevre'de üçlü konferans toplanır. Türkiye, Britanya ve Yunanistan

³⁴⁴ "Κύπρος" Online (18.09.2014).

³⁴⁵ Bkz. Κρανιδιώτης, 1985, s. 393, 394.

arasında müzakereler Cenevre'de başlatılır. Britanya'nın çözüm için önerisi federal bir devlet yapısının kurulmasıdır. Britanya'nın bu önerisi yeni Yunan hükümeti ve Kıbrıs Rum liderliği tarafından reddedilir. Anlaşma sağlanamayınca 14 Ağustos 1974 tarihinde Türkiye, Kıbrıs Ada'sının kuzey kısmında askeri müdahalesine kaldığı yerden yeniden başlar ve Kıbrıs'ın %38'ni yeşil hatta kadar olan bölgede hâkimiyetini kurar³⁴⁶.

Kıbrıs Rum siyasi liderliğinin "ilhakı" başka bir ifade ile "Yunanistan'la Birleşme" düşüncesinden "Bağımsızlığa" yönelimi ve bu konuda Kıbrıs Rum nüfusunun Kıbrıs Rum siyasi liderliğini desteklemesi Kıbrıs Rumlarıyla Yunanlıların belki daha doğru bir ifade ile Atina'daki Askeri cunta ile arasının bozulmasına neden olur. Tekrarlanan krizler, siyasi, ekonomik baskılar, Yunanlıların ifadesi ile Kıbrıs "Türk azınlığının marjinalleşmesi", Makarios'a karşı tekrarlanan suikast girişimleri, 1974 darbesi ve Yunanlıların ifadesi ile "Türk işgali", Kıbrıs Cumhuriyeti'nin statüsünü -özellikle 1964-1974 döneminde- korumak çok zor olur ve bütün bu olayların sonunda Atina ile Lefkoşa arasındaki ilişkiler açıkça bozulur ve sonunda Başpapaz III. Makarios'a karşı 1974 darbesi gerçekleştirilir³⁴⁷.

Türkiye, Garanti Antlaşmasından kaynaklanan garantörlük sıfatıyla, garantör devlet olarak, garantörlük hakkını ve yetkisini kullanarak 20 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye, Yunanlıların Kıbrıs'ta gerçekleştirdiği darbeye ve Kıbrıs'taki bu olaylara kayıtsız kalmaz, "Kıbrıs Barış Harekâtı" olarak bilinen askeri müdahale gerçekleştirir ve Kıbrıs Ada'sına bugün de devam eden barışı, Yunanistan'ı da cuntadan kurtarır ve demokrasiyi getirir.

Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios'un hukuka aykırı bir darbe sonucu Kıbrıs'tan uzaklaştırılması ve Kıbrıs Cumhurbaşkanlığının Nikos Samson tarafından ele geçirilmesi Kıbrıs Anayasasına ve Zürih-Londra antlaşmalarının ihlali anlamındadır. Atina'daki askeri cuntanın darbesi, Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtını başlatmasının ve Kıbrıs Adasına Türk askerinin çıkmasının haklı nedenini teşkil etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığının belgelerine göre, 1964 ve 1967 yılları Amerika'nın etkin müdahaleleri sonucu Türkiye'nin Kıbrıslı Türkleri Yunan ve Rum katliamlarından korumak için meşru müdahalesi önlenir. Yunanlıların iddiasına göre "15 Temmuz 1974'te Kıbrıs Adasında hukuka uygun olarak seçilmiş bir Cumhurbaşkanı vardır". Oysa "15 Temmuz 1974'ten sonraki Cumhurbaşkanı -Samson- EOKA'cı ve yasa dışı faaliyetlerde bulunan, bulunmuş bir terörist ve katildir". Aslında Britanya'nın yardımı, sadece

³⁴⁶ "Κύπρος" Online (18.09.2014).

³⁴⁷ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

Başpapaz III. Makarios'a yardım olarak görülmemelidir. Bunun yerine, Kıbrıs'ın bölünmesine yönelik uygulamalara yardım olarak görülmelidir. 20 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye antlaşmalardan kaynaklanan hakkını kullanarak adaya askeri çıkarma gerçekleştiren, Yunanistan'daki askeri cunta dayanamaz... Yunanistan'a demokrasi gelir. Fakat Batı Trakya'daki ve Rodos ile İstanköy'deki Müslüman Türkler demokrasiden nasiplerini alamadıkları gibi Yunan makamları çeşitli şekillerde baskılarını artırır ve bu dönemde Batı Trakyalı Türklerinin, Türkiye'ye göçlerinde, etnik temizlikte bir artış gözlenir. Bu arada Yunanistan Başbakanı Konstantinos Karamanlis, Paris'ten sürgünden 11 yıl sonra, 24 Temmuz 1974 tarihinde Yunanistan'a döner. Darbeden ve Türk askerinin müdahalesinden sonra Başpapaz III. Makarios, 7 Aralık 1974 tarihinde her şey tamamlandıktan ve yoluna girdikten sonra Kıbrıs'a döner.

IV. KIBRIS TÜRK BARIŞ HAREKÂTI

Kıbrıs Cumhuriyeti, 1960 yılında bir dizi uluslararası antlaşmalar ile bağımsızlığını kazanır. Ancak bağımsızlığını kazanan diğer sömürge devletlerinden farklı olarak bağımsız Kıbrıs devletinin, Türkiye, Britanya ve Yunanistan lehine bir garanti Antlaşması da kabul edildiği görülmektedir.

1960'ta kurulan ortak ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti, Helenizm'in iki kıtanın ve beş denizin Büyük Yunanistan'ın gerçekleştirilmesi amacıyla 1963 Noel'inden itibaren Kıbrıslı Türklere karşı ciddi düşmanlık, katliamlar, etnik temizlik ve soykırım başlatılır. Türkler, bu arada meşru Kıbrıs hükümetinin ve Kıbrıs Cumhuriyeti Meclisinden atılırlar, dışlanırlar. Yunan ve Rum tarafının, Kıbrıslı Türklere karşı 1963'ten itibaren acımasız uygulamalar, insanlık dışı ve kanlı saldırılar gerçekleştirdiği sivil Türkleri katlettiği bir ortamda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek sahibi olarak hareket eden Rum ve Yunanlılar, Kıbrıs'ı Yunanistan ile birleştirmek üzere Yunanistan cuntasının hileli bir tutum ve strateji uygulamaya soyunduğu görülür. Rumların Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios'a karşı 15 Temmuz 1974 sabahın erken saatlerinde gerçekleştirdikleri kanlı darbe ile 1960 yılında kurulan bağımsız ortak Kıbrıs Cumhuriyeti tamamen ortadan kaldırılır. Kıbrıs, Helenizm'in eline geçmek üzeredir. Darbeyi gerçekleştiren garantör devletlerden Yunanistan'dır. Türkiye ise Britanya ile birlikte diğer garantör devletlerdir. Atina'daki cuntacıların gayrimeşru, hukuka aykırı bir biçimde gerçekleştirdikleri Kıbrıs'taki darbeyi garantör devlet sıfatına sahip Türkiye kabul etmez ve derhal itiraz ederek, harekete geçer.

Darbenin sorumlusu Yunanistan yüzünden, Darbenin neticesinde Türk, Rum ve Yunanistan'dan birçok kurbanın yasını tutmak zorunda kalınır. *Georgiçis*'e göre, "Ulusal Muhafızlardan 32 ölü, Yardımcı Kolordu'dan 22 ölü vardı". Bazılarına göre ise, "ölü ve yaralı sayısı 300'ün üzerindedir" ve diğer

bazı Yunanlılara göre, “kurbanlar çok daha fazlaydı ve bunlara eklenmelidir. EOKA B’nin acımasızlığının kurbanları ve kişisel faturalarını ödeyenler, bir iç savaşta yaygın olan bir şeydir³⁴⁸”. Yunan tarafı Kıbrıslı Türk şehitlerden ve yaralılarından hiç söz etmediği ve yok saydığı dikkat çekicidir. Bu yok sayma Yunanistan’daki Türkler ve camiler için de geçerlidir.

Darbe nedeniyle Yunanistan’a karşı uluslararası alanda tepki iklimi oluşur. Yunanistan’ın Kıbrıs’taki darbesine değinilerek, Britanya ve Türkiye gelişmelere tepki gösterir. Türkiye, cuntanın Kıbrıs’taki darbe eylemini Kıbrıs’ın Yunanistan ile birleştirme (enosis) niyetiyle gerçekleştirdiğini savunur. Üstelik Kıbrıs Cumhuriyeti’nin garantörü Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyeti’ni sahadaki güçleriyle hem Makarios’a hem Makarios’u savunanlara hem de Türklere yönelik katliamlar başlattığı görülür.

Öte yandan Yunanlıların iddiasına göre, “Yunanistan’ın darbesini hoş gösterecek hem de garantör devlet Türkiye’nin müdahalesini caydırabilecek, önleyebilecek yerde Britanya hükümeti, bu görevi bırakarak diplomatik girişimlerde bulunmakla yetinir ve 17 Temmuz’da Yunanistan ile Türkiye hükümetlerini Zürih Antlaşması’nda öngörüldüğü üzere Kıbrıs’ta meşruiyetin yeniden tesis edilmesi konusunda istişarelerde bulunmak üzere davet eder³⁴⁹”. Yunan hükümeti temsilci göndermeyi reddeder. Başbakan Ecevit, İngilizler ile istişarelerde bulunmak üzere gider. Yunanistan’ın müzakereleri reddetmesini de gerekçe göstererek Britanya’ya, Garanti Antlaşmasının 4. maddesi uyarınca meşru Kıbrıs Cumhuriyeti’ni yeniden tesis etmek için Kıbrıs’a birlikte müdahale etmeyi önerir. O zamanki Britanya Dışişleri Bakanı Callahan öneriyi kabul etmez.

Türkiye, Kıbrıslı Türklerin ihlal edilen haklarını ve korunmalarını sağlamak, adaya barış, istikrar götürmek ve meşru Kıbrıs Cumhuriyeti’ni yeniden tesis etmek iddiasıyla 20 Temmuz 1974 Cumartesi günü Kıbrıs Barış Harekâtını Garanti Antlaşmasındaki hükümlere bağlı kalarak başlatır. Kıbrıs Türk Barış Harekâtının ilk ve kesin sonucu, dağılmış olan Ulusal Muhafızların tamamen parçalanması ve adanın savunma planlarının çökmesi ile Türk askerlerinin karşısında Kıbrıslı Rum ve Yunan askerlerinin herhangi bir varlık gösterememeleri ile sonuçlanır. Unutulmamalıdır ki Türkiye tarafından Kıbrıs’a müdahale edilmesi Garanti Antlaşması hükümleri, uluslararası hukuk çerçevesinde gerçekleştirildiği için meşrudur, hukuka uygundur³⁵⁰.

³⁴⁸ “Φάκελος” Online (01.12.2020).

³⁴⁹ “Φάκελος” Online (27.11.2020).

³⁵⁰ Bu konuda bkz. “Φάκελος” Online (27.11.2020).

20 Temmuz 1974 tarihinde Garanti Antlaşmasının Türkiye'ye tanıdığı yetkiye dayanarak, Kıbrıs Barış Harekâtını başarıyla gerçekleştirdi.

Bu olaylardan sonra bazı Kıbrıslı Rumlar, Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine dayanarak, Türkiye'nin Kıbrıs'ta bir dizi insan hakları ihlaline neden olduğu iddiası ile kendi stratejisini geliştirir. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, 10 Temmuz 1976'da Türkiye aleyhine açılan ilk iki Kıbrıs davasında ve 4 Ekim 1983'te (Bakanlar Komitesi tarafından 1992'de yayımlanan) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Türkiye'nin ihlallerini açıkladı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Kıbrıs'ın Türkiye'ye karşı dördüncü davasına ilişkin kararları verdi. Kıbrıs, 1974'ten beri fiilen, uluslararası alanda Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanınan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve 541 (1983) ve 550 (1984) sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararları ile geçersiz ilan edilen bir "oluşum" ve sadece Türkiye tarafından tanınmakta olan "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" olarak ikiye bölündü. Kıbrıs, Türk nüfusunun yaklaşık yarısından fazlası Kıbrıs Adasındaki çatışmalar ve Türklerin can ve mal güvenliği olmadığını düşünerek, katledilmelerinin önüne geçebilmek için başta Britanya ve Türkiye olmak üzere birçok ülkeye göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu arada Yunanlılar ise demografik yapının önemine binaen Türklerin yerini Yunan nüfusunun almasını teşvik edildiğini görüyoruz. Kıbrıs'ta yaptıklarının aynısı göçe zorlamak, nüfus oranlarını, demografik yapıyı değiştirmek için etnik temizlik Batı Trakya ile İstanbul ve Rodos'ta da gerçekleştirildi. Bugün Yunan ve Rum tarafının iddialarına göre "Kıbrıs'ın toplam nüfusu (yerleşimciler hariç) 802.500'dür. Bunların %80'i Kıbrıslı Rum, %11'i Kıbrıslı Türk (1974'teki %18'e kıyasla) ve %9'u Ermeniler, Maronitler, Latinler ve Kıbrıs'ta yaşayan yabancılardan oluşmaktadır".

VIII. ANTLAŞMALARIN HUKUKİ GEÇERLİLİĞİ HAKKINDA YUNAN İDDİALARI

Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2/3. maddesi, "Bütün Üyeler, uluslararası anlaşmazlıklarını barışçıl yollarla ve uluslararası barış, güvenlik ve adaleti tehlikeye atmayacak şekilde çözeceklerdir". Sonuç olarak, uluslararası barış ve istikrarı tehlikeye atan veya tehlikeye atabilecek ve kabul edilebilir adalet standartlarına uymayan bir çözüm, tüm Devletler için Şart'ın yükümlülükleriyle uyumlu olmayabilir.

Türkiye, Garanti Antlaşmasının IV. maddesinin (the right to take action), tek taraflı eylemde bulunma hakkının askeri eylemi de içerdiğini

savunmaktadır. Yine Türk görüşüne göre, Garanti Antlaşmasının IV. maddesi uyarınca Türkiye'nin tek taraflı hareket etme hakkı ve yetkisi yanında askeri müdahale, askerî harekât, kuvvet kullanma hakkını da içerir. Yunan tezini savunan Yunanlı yazar *Angelos Sirigos*'a göre ise, böyle bir eylem, böyle bir yorum, BM Şartı'na ve juscogens'e açıkça aykırıdır ve 1960 Antlaşmasını geçersiz kılar³⁵¹. Bir juscogens hukuk kuralı olan, daha özel olarak, BM Şart'ının 2/4. maddesi açıkça şunu belirtmektedir: BM Şartı'na Taraf Devletler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidinde bulunma ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınacaklardır.

Meşru müdafaa ile ilgili BM Şartı'nın 51. maddesi ve BM Şartı'nın VII. Bölümündeki zorlayıcı, zorunlu önlemlerin uygulanması harihtir. 1945 tarihli BM Şartı'nın 51. maddesi aynen şöyledir: Bu Şartın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliği sağlayacak tüm önlemleri alana dek, askeri saldırıya uğramış Birleşmiş Milletlere üye devletin bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkına hanel getirmez. Savunma hakkını kullanmak üzere üyeler tarafından alınan önlemler anında Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve hiçbir şekilde Güvenlik Konseyi'nin, mevcut Şart çerçevesinde, uluslararası barış ve düzeni sağlama yönünde hareket etme yetkisi ve sorumluluğunu hiçbir şekilde etkilemez.

Yunanistan'ın iddiasına göre Türkiye'nin söz konusu bu müdahalesi, BM Şartı'nın hükümlerine aykırıdır. Yunanistan iddiasına şöyle devam etmektedir: "Türkiye, eylemin tek amacının anayasal düzeni yeniden tesis etmek (reestablishing) olduğunu belirten aynı maddenin kalan kısmını kasıtlı olarak görmezden geliyor. Britanya, kendi çıkarlarını ve İngiliz üslerinin statüsünü etkilemediği için Türkiye'ye herhangi bir baskı uygulamaz. Yunanistan, askeri ve siyasi üstünlük elde ederek Trakya, Adalar Denizi ve Kıbrıs cephesine baskı uygulayan Türkiye'ye karşı zayıflığından dolayı hareketsiz kalmaktadır. Yunanistan, Türkiye ile ilişkilerinde barışı sağlayacağı yanılsamasıyla yatıştırma ve boyun eğme politikası izlemektedir. Diplomatik alanda, Kıbrıs Cumhuriyeti ile Yunanistan, Türkiye'nin uluslararası düzene uyumunu güçlendirmek için uluslararası toplumu ve BM Güvenlik Konseyini harekete geçirme konusunda etkili bir strateji uygulamamıştır. 1960 tarihli Garanti Antlaşması garantör güçlerin hiçbirine kuvvet kullanma hakkı vermez.

³⁵¹ Συρίγος, Α.: 1974, 40 χρόνια από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, Η Καθημερινή, 20 Ιουλίου 2014, s.18.

Daha spesifik olarak, juscogens kurallarının üstünlüğü, BM Şartın 2/4. maddesinde açıkça belirtilmektedir³⁵²”.

Yunanlı yazar *Venizelos* tarafından, “Eski bir İngiliz diplomat, tarihçi, İtalya’daki Guglielmo Marconi Üniversitesinde öğretim üyesi William Malinson tarafından Dışişleri Bakanlığında yapılan bir araştırmada, İngiliz uzmanların Yunanistan hükümetinin Makarios’a dayattığı Garanti Antlaşmasının hukuka aykırı olduğunu ortaya çıkarır. Başka bir ifade ile Britanya’nın Makarios’a dayattığı Garanti Antlaşması, Britanya Dışişleri Bakanlığı uzmanlarına göre, hukuka aykırıdır, çünkü Birleşmiş Milletler Şartı’nın 2/4. maddesini ihlal etmektedir ve geçerliliği ise 103. madde hükmü uyarınca hükümsüzdür. Bu görüşler NA FCO 27/166/MF/10/41 Britanya Devlet Arşivleri belgesinde kayıtlı olduğu iddia edilir. Garanti Antlaşmasının hukuka aykırılığı hakkında Britanyalılar bu görüşleri, Britanya Devlet Arşivlerinin NA FCO 27/166/MF/10/41’ine kaydedilmiş” olduğu iddia edilmektedir³⁵³.

Dimitris Konstantakopulos’a göre, “1959-1960 Zürih-Londra antlaşmaları genel bir düzenlemedir. Aslında bir paket anlaşma oluşturmaktadır. Bu nedenle, Garanti Antlaşması konusunda konumumuzu terk etmek, 1960 düzenlemesinin geri kalanına ilişkin tutumumuzu zayıflatacaktır. Özellikle, bir gün Kuruluş Antlaşması konusundaki tutumumuzu zayıflattığı fark edilebilir. Egemen Üs Bölgeleri üzerindeki egemenlik Garanti Anlaşmasına veya Kuruluş Antlaşmasına bağlı olmasa bile, üslerin engellenmeden sahiplenilmesini ve kullanılmasını sağlamayı amaçlayan bu ‘Egemen Üs Bölgelerinin’ açık hükümleri faydalı olabilir. Ek olarak, 1960 düzenlemelerinin, anlaşmalarının bir bütün olarak sorgulayan ya da tartışmalı hale getiren herhangi bir şey, bizi ahlaki bakımdan (hukuken değil) Üsleri elde tutma hakkımız konusunda baskıya maruz bırakacaktır. Garanti Antlaşmasının sürdürülmesinde doğrudan çıkarımız olsun ya da olmasın, Türkiye’yi ciddi şekilde üzmeden onu açıkça terk edemedik³⁵⁴” Yine *Konstantakopulos*’un ifadesi ile “Malinson 1960 koşulları, Kıbrıs merkezi hükümetinin bağımsız hareket etmesine izin vermek için değil, SSCB’yi mümkün olduğunca Doğu Akdeniz’in dışında tutmak için tasarlandı.” Bütün bu düzenlemeler Britanya üsleri etrafında “Merkezileşir”. “Makarios’un Zürih’e bile çağrılmadığını hatırlatan eski İngiliz diplomat, Kıbrıs

³⁵² Φοίβος Κλόκκαρης είναι Αντιστράτηγος ε.α., πρώην Υπαρχηγός της Εθνικής Φρουράς και Υπουργός Άμυνας, <http://apopsimagazine.kede-cyprus.org/2009/07/1763> (08.03.2020).

³⁵³ Βενιζέλος, Κ.: “Foreign Office: Παράνομη η Συνθήκη Εγγυήσεως” 21 Ιουλίου 2019, <https://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/744813/foreign-office-paranomi-i-synthiki-engyiseos> (10.03.2021).

³⁵⁴ Κωνσταντακόπουλος, Δ.: “Ιδέες και Απόψεις” του ΑΠΕ-ΜΠΕ, 3 Μαρτίου 2017.

Cumhuriyeti devletini kuran Antlaşmanın yarısından fazlasının İngiliz üslerine atıfta bulunmaktadır³⁵⁵”.

Eski bir İngiliz diplomatına göre, “İngiltere, Kıbrıs’ta etkisiz bir sorumluluğu olduğunu, ancak bunun ABD dış politikasının bir parçası olarak katlanılabileceğini uzun zamandır kabul etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nin gerçekten bağımsız bir Kıbrıs’ı -tam da Rusya’nın istediği şey bu olduğu için- asla kabul etmeyeceğini ifade eder. Kıbrıs’ta herhangi bir ‘çözüm’, semantik icatlar ne olursa olsun, her zaman 1960’ların kısmen hukuka aykırı koşullarına ve İngiliz Üslerine uyarlanacaktır. Henry Kissinger tarafından 1976 yılında ‘Beş Nokta Girişiminde’ öne sürülenler Annan Planı’nda da yerini alır. Geri kalanı, Kıbrıs halkına yönelik bir halkla ilişkiler tatbikatından başka bir şey ya da daha fazlası değildir. Kıbrıslılar tarafından 19. yüzyılın siyasi gücünün 19. yüzyıl güç siyasetinin ikincil ‘yeminden’ biraz daha fazlasıdır (little more than the collateral fodder of 19th Century power-politics). Sözde bir çözüm, Avrupa hukukuna pek çok istisna getirecektir ki, eğer Anglo-Amerikalıların dayatmak istediği anlaşmadan gerçekten ‘başarıyla çıkabilir ise’, Kıbrıs, üçüncü kategori seviyesinde bir AB üyesi devlet olacaktır³⁵⁶”.

“Güvenlik” ve “anakronik garantiler” konusu ilk kez Yunanistan’ın eski Dışişleri Bakanı Nikos Kocias tarafından gündeme getirilir. *Kocias*’ın iddiasına göre, 2015 yılına kadar Yunanistan’da tabu sayılan bir konudur bu... Yunanistan tarafından kapsamlı bir teklif olarak sunulan belgede, kuruluş anlaşmalarına ek olarak kabul edilen garanti sisteminin, uluslararası hukuk ilkelerine büyük ölçüde aykırı olduğu için kaldırılması gerektiği kaydedilmelidir. “En başından beri garanti sistemi uluslararası hukuka aykırıdır. Ancak uygulamada sistematik olarak ihlal edilir, 1974’teki Türk işgali ve devam eden işgalden kaynaklanan etkileri ile doruğa ulaşır. Diğer bir deyişle, mevcut durum bir hukuk dışılıklar zinciridir³⁵⁷”.

Kıbrıs Eski Meclis Başkanı *Giannakis Omiru*, Haziran 2017’de “*Fileleftheros*” dergisinde yayınlanan bir makalesinde, uluslararası ilişkiler uzmanı Hans Kelsen’in görüşlerine atıfta bulunarak, diğer hususların yanı sıra şunları da yazmaktadır: “Görünen o ki, Garanti Antlaşmasının 3. madde hükümlerinin koşullarından anlaşılacağı üzere, esas olarak Kıbrıs Anayasasının bir iç devrimle ortadan kaldırıldığı ya da azınlık haklarının kısıtlanması ya da

³⁵⁵ Κωνσταντακόπουλος, “Ιδέες και Απόψεις” 3 Μαρτίου 2017.

³⁵⁶ <http://www.defenddemocracy.press> (11.03.2021).; Κωνσταντακόπουλος, “Ιδέες και Απόψεις” 3 Μαρτίου 2017.

³⁵⁷ Κοτζιάς, Ν.: Κύπρος 2015-2018, μια τριετία που άλλαξε το Κυπριακό, Tarih Yok, s. 219, 220.

başka bir devletle birleşme ya da bölünmeyi amaçlayan durumları kapsamaktadır³⁵⁸”.

Yine bir Yunanlı yazarın iddiasına göre, garantör devletlerin askeri müdahalede bulunma hakkı olsaydı, bu, belirli koşullar altında meşru müdafaa olarak gerekçelendirilebilirdi. Bu koşullar, bir darbe sırasında Kıbrıs’ta konuşlanmış bir garantör devletin askeri birliklerine karşı silahlı bir operasyon düzenlenmesiyle ortaya çıkar. Ancak bu meşru müdafaa hakkı Garanti Antlaşmasından değil, BM Şartı’nın 51. maddesi ile sınırlandırılan devletler genel hukukundan kaynaklanmaktadır. Bu noktada, BM Şartın 2. maddesinin 3. ve 4. fıkraları konunun egemen hukuki parametreleri haline gelir. Birçok hukuki tartışma, özellikle saldırganlığın tanımı için yukarıda sözü edilen madde hükümlerinin yorumlanmasına odaklanır... Quincy Wright, BM Şartın 2. maddesinin 4. fıkrasında belirtilen “saldırganlık” kavramını tanımlarken en popüler görüşü şu şekilde ifade etmiştir: “Uluslararası barış ve güvenliği yeniden tesis etme BM yetkisini takiben, bireysel veya toplu savunma yani meşru müdafaa ihtiyacı ile gerekçelendirilmedikçe, bir hükümetin fiilen (de facto) veya hukuken (de jure) sorumlu olduğu uluslararası kabul görmüş bir sınırın ötesinde kuvvet kullanabilmesi için Silahlı Kuvvetlerinin kullanıldığı topraklardaki hükümetin rızası olmalıdır³⁵⁹”.

Bosna Hersek için de benzer düzenlemeler söz konusudur. Yunanlı yazar *Petros Liakouras* konu hakkında şunları iddia etmektedir: “Garantilerin amacı, kabul edildiği şekliyle 1959-1960 Anlaşmalarının statüsünü korumaktır. Dahası, Garanti Antlaşması, o zamanki Akit Tarafların, zorunlu bir Anayasa ile taahhütlü bir devlet kurma ve onu iki toplumdan herhangi birinin, türettiği şekliyle anayasal yapıyı revize etme yeteneğinden yoksun bırakmasının sonucudur. 1995’te Bosna Hersek için de benzer düzenlemeler yapılır, burada, ulus ötesi ülkenin, dağılma tehdidinde bulunan rakip etnik gruplar arasındaki yapısının tehlikeli derecede istikrarsız olduğu düşünüldüğünden, yeni bir ülkenin bağımsızlığı için harici bir garantör güce başvurma gerekliliği olduğu düşünülür³⁶⁰”.

Kıbrıs Adasının güvenliği, birbirine bağlı yükümlülükler mekanizması içinde 1959-1960 Garanti Antlaşması ile belirlenir. Kuruluş, İttifak ve Garanti Antlaşmaları, yalnız antlaşmalara taraf üç devletin kendi çıkarları için değil, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası yoluyla da hiçbir şeyi değiştirmemeyi taahhüt

³⁵⁸ Βενιζέλος, Online (10.03.2021).

³⁵⁹ Βενιζέλος, Online (10.03.2021).

³⁶⁰ Λιάκουρας, Π.: Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη, Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης, εκδόσεις Σιδέρης Ατina 2007, s. 475, 476.

ederler. Tüm bunlar, söz konusu Kıbrıs Cumhuriyeti yapısını sürdürme ve güçlendirme yükümlülüğüne sahip olduğu ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ni de bağlayan uluslararası bir yükümlülük niteliği kazanmış olduğundan, iki toplum –Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum cemaatleri- tarafından revize edilemez³⁶¹.

Yine *Petros Liakouras*'a göre, "Türkiye 1959-1960 Garanti Anlaşmasının 4. maddesini öne sürerek 20 Temmuz 1974'te Makarios'un Atina askeri cunta hükümetinin emriyle Yunan silahlı kuvvetleri tarafından devrilmesinin bir işgal teşkil ettiğini iddia ederek 'istila' eder. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının aleyhine ve aynı zamanda Garanti Antlaşmasının açıkça koruduğu 1959-1960 Antlaşmalarının statüsünün tersine çevrilmesini gerçekleştirir. Garanti Antlaşması temelinde Türkiye'nin bu askeri müdahalesi ve 'işgali', böyle bir askeri eylemin hukuki bir dayanağı olmadığı ve silahlı kuvvetlerin BM Şartı'nın kuvvet kullanımını yasaklayan temel hükümlerine aykırı olduğu³⁶²" iddiası ile eleştirilir.

Sonuç olarak Yunanlıların iddiasına göre, Kıbrıslı Türklerin meşruiyetinin ve korunmasını yeniden tesis etme iddiasıyla gerçekleştirilen Kıbrıs Türk Barış Harekâtı "keyfi" ve "hukuka aykırı" ve Garanti Antlaşmasının kuvvet kullanımını yasakladığı Yunanlılarca iddia edilir. Diğer taraftan Cenevre Konferansının toplanmasından önce BM Güvenlik Konseyi, Türk Barış Harekâtını kınayan 353 sayılı bir karar alır.

Fakat özellikle 19. yüzyılda, üçüncü bir devletin diğer bir devletin toprak bütünlüğü, bağımsızlığı veya tarafsızlığı konusunda garantiler vermesi alışılmış bir şeydir. Bu konuda Yunanistan ile ilgili bilinen Fransa, Britanya ve Rusya'nın "Yunanistan'ın bu üç devletin güvencesi altında bağımsız bir devlet olmak istediğinin" tanımlandığı ve tanındığı 1832 Londra Antlaşmasıdır. Garantiler kurumunun son görüntüsü, 1925'teki Locarno Antlaşmalarıdır. Onlara göre Belçika, Britanya, Fransa, Almanya ve İtalya, Almanya-Belçika ile Almanya-Fransa sınırlarını güvence altına alır.

1) GARANTİ KURUMU

Uluslararası hukukta garanti kavramı, bir veya daha fazla Devletin başka bir Devlet veya Devletlere "belirli bir sonucu hukuksal olarak güvence altına alma" taahhüdünü ifade eder³⁶³.

³⁶¹ Βενιζέλος, Online (10.03.2021).

³⁶² Λιάκουρας, 2007, s. 475, 476.

³⁶³ Jennings, Robert, and Arthur Watts. Oppenheim's International Law. Volume 1, Peace, Longman 1995, s. 1322, 1323.

1945'ten sonra, devletler tarafından verilen garantilere atıfta bulunan yedi anlaşma benimsendiği görülmektedir. Bunlardan beşinde (Avusturya-1955, Laos-1962, İsrail, Mısır-1979, Afganistan-1988, Kamboçya-1991) imzacı devletler, anlaşmanın içeriğine yönelik siyasi desteklerini vurgular veya bir anlaşmanın şartlarına uyulmasına tanıklık ederler. Esasen ya anlaşmalara ya da gelecekteki rejime saygı göstermeyi ve istikrarı bozucu eylemlerde bulunmamayı taahhüt eder.

1945'ten sonra hukuki güvenceler verilen iki anlaşma vardır. Bunlardan birincisi, 1977'de Panama Kanalı'nı korumak için ABD ile imzalanan antlaşmadır. ABD, Panamalılara tek taraflı müdahale hakkı veren bir değişiklik gerçekleştirir. Panama'daki sert tepkiler nedeniyle, Panama'nın o zamanki lideri Omar Torrijos, bir diktatör olmasına ve Amerika'ya büyük ölçüde bağlı olmasına rağmen, buna karşı çıkar. Nihayet Panama'nın ön izninin ABD eylemi için gerekli olduğu kabul edilir. Esasen, 1945'ten sonra bir veya daha fazla devletin başka bir devlete karşı belirli hukuki yükümlülükler üstlendiği tek vaka Kıbrıs Cumhuriyetidir.

Yunanlıların iddiasına göre, devletlerarasındaki hukuksal garantiler kurumunun da sömürgecilik gibi etkisiz hale geldiği görülmektedir. Uluslararası hukukun gelişimi ve devletlerarasında eşitlik, benzer "atopik" tahminlerde bulunulmuştur. 1945'ten sonra bu tür dört vaka mevcuttur. Trieste-1947, Kudüs-1947, Irak ile Kuveyt sınırı-1991, Liberya-1993. İlk üç durumda, BM garanti sağlamayı üstlenir. Liberya durumunda, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) devralır. Dört vakadan tek başarılı teminat, BM Güvenlik Konseyi'nin 687 sayılı Kararı ile garanti edilen Irak-Kuveyt sınırıdır.

1960 Kıbrıs Garanti Antlaşması, Türkiye, Britanya ve Yunanistan arasında imzalanır. Antlaşmanın içeriğinden doğrudan etkilenen Kıbrıs Cumhuriyeti bu antlaşmaya taraf değildir. 1 Ocak 1964'te Başpapaz III. Makarios antlaşmayı kınar, ancak Britanya ile Türkiye'nin sert tepkileri ve diğer taraftan da Yunanistan'ın III. Makarios'a destek vermemesi nedeniyle Başpapaz III. Makarios geri adım atmak zorunda kalır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üç garantör devleti 1960 Garanti Antlaşması ile güvence altına alınanlar sırasıyla şunlardır: a) Kıbrıs'ın bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve güvenliği. b) Kıbrıs'ın tamamında veya bir bölümünde başka bir devletle birleşmenin yasaklanması. c) 1960 Anayasası ile belirlenen durum, koruma altına alınır. Yunanlıların iddiasına göre, bunlardan birinin ihlali durumunda, üç garantör devlet, durumu düzeltmek, eski hale getirmek için ortak eylemde bulunmak için birbirlerine danışarak, istişarede bulunarak birlikte hareket edebilirler. Eğer

birlikte hareket etme imkânı olmaz ise, her garantör devlet bağımsız ve tek başına hareket etme hak ve yetkisine sahiptir. Ancak Yunanistan'ın iddiasına göre eylem, kuvvet kullanımını içermez. Bu, BM Şartı'nın temel taşı olarak kabul edilen ve hiçbir koşulda ihlal edilmemesi gereken emredici hukuk (âmir hüküm) kuralı (jus cogens) hükmü BM Şartı'nın 2/4. maddesinde düzenlenmiştir³⁶⁴.

Emredici kuralın (âmir hüküm- Jus cogens) tek istisnası Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşmasının (BM Şartı'nın) 51. maddesinde³⁶⁵ açıkça "jus cogens" olarak örnek gösterilen "kuvvet kullanma" yasağının istisnası meşru müdafaa halidir. Ayrıca zamanın koşullarına göre değerlendirdiğimizde ulus devletlerin oluşması ile beraber sınırlar belirlenmeye başlar ve o dönemlerde diğer devletin hududuna tecavüz çok normal bir girişimdir.

Teorik olarak, yeni kurulacak Kıbrıs Cumhuriyeti'nde federal hükümet olacaktır ve egemenlik uygulanacaktır. Bununla birlikte, devlet yapısına ilişkin olarak "hibrit" tahminlere dayanarak, iki devlet olacaktır: a) Kıbrıslı Rum ve b) Kıbrıslı Türk eşit statüye sahip iki devlet olacaktır ve federal hükümete ait olmayan tüm konularda egemenlik haklarını kullanacaklardır. Yunanlıların diğer bir iddiasına göre, "Türkiye'nin amacı, sadece 1960 Garanti Antlaşması uyarınca uluslararası hukukta var olmayan müdahale hakkını korumak değildir. Kıbrıs Türk Devletinin gelecekteki bir durumda davet üzerine müdahalesinin hukuki alt yapısını hazırlamaktır. Ayrıca yine Yunanlılara göre, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Garanti Antlaşmasına taraf değildir. Yunanlıların ifadesi ile "Gerçek şu ki, Kıbrıs Cumhuriyeti garanti yetkileri sırasındaki müzakerelere katılmadığı için garanti anlaşmasının önemli bir tarafı değildir"³⁶⁶.

Türkiye'nin 1960 Garanti ve İttifak Antlaşması kapsamında müdahale hakkını elde edip etmediği konusunda, Yunanistan şunu iddia etmektedir: "Türkiye'nin uluslararası hukuka uygun davrandığı görüşünü uluslararası düzeyde teyit ettirmek mümkün değildir. 1960 Garanti Antlaşması çerçevesinde garantör devletlerin hiçbirine kuvvet kullanma hakkı vermez. Böyle bir müdahale hakkı verdiği yorumu, Birleşmiş Milletler Şartı'na ve uluslararası emredici hukuk hükümlerine aykırıdır ve söz konusu Garanti Antlaşmasını geçersiz kılar". Türkiye'nin 1974'te Kıbrıslı Türklerin daveti ve meşru müdafaası için Kıbrıslı Türklerin en azından 1963 yılından itibaren

³⁶⁴ <https://www.kathimerini.gr/opinion/886479/epta-erotiseis-gia-tis-synthikes-eggyiseos-kai-tin-kypro/>

³⁶⁵ İlgili madde hükümleri için; Birleşmiş Milletler Şart'ı, Amaçlar ve İlkeler Bölümü: <http://www.unicankara.org.tr/today/1.html>

³⁶⁶ <https://www.kathimerini.gr/opinion/886479/epta-erotiseis-gia-tis-synthikes-eggyiseos-kai-tin-kypro/>

yaşadıklarının ve sabırlarının neticesinde Atina cuntasının Kıbrıs'ta gerçekleştirdiği darbe “bardağı taşıran” son damla olmuş ve Türkiye Kıbrıslı Türkler ile meşru müdafaa hakkını ve Garanti Antlaşmasını da gerekçe göstererek, müdahale etmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs'ta olup bitenler karşısında eskiden 1963'ten beri kuvvet kullanma veya başka yollarla müdahale etmek istediği açıktır. 1960 Garanti Antlaşmasını askeri boyutu ile kuvvet kullanarak müdahale etme hakkı olduğunu düşünen ve bu şekilde antlaşma metnini yorumlayan üç garantör devletten birinin de Türkiye olduğu açıktır. Türkiye'nin, Kıbrıs'a müdahalesinin meşru, hukuka uygun olduğu ve bunun Garanti Antlaşmasından ve meşru müdahale hakkından ve Kıbrıslı Türklerin Türkiye'yi davet ettiğinden –ki 1963'ten beri var olan bir davetten-kaynaklandığı doğrudur.

Yunanlıların iddiasına göre, Garanti Antlaşmasının 3. maddesi, esas olarak Kıbrıs Anayasasının ortadan kaldırılmasını hedefleyen bir iç darbe, devrimle ilgili ya da Cumhuriyet'in yıkıldığı ya da devrildiği bir durumda uygulanması amaçlanan bir hükümdür. “Eğer garantör devletlerin askerî harekât yapma hakkı olsaydı, bu belirli koşullar altında meşru müdafaa olarak gerekçelendirilebilirdi. Ancak bu meşru müdafaa hakkı, Garanti Antlaşmasından değil, BM Şartı'nın 51. maddesi ile sınırlandırılan genel uluslararası hukuktan kaynaklanmaktadır. Garanti Antlaşmasının gerçek bir rıza sağladığı şeklinde yorumlanması son derece zordur ve bu nedenle Garanti Antlaşmasının 3. maddesi, uluslararası hukuka uygun olarak, güç kullanma olasılığı hariç olmak üzere haklar tanıdığı, verdiği düşünülmelidir³⁶⁷”.

Kıbrıs'taki huzursuzluk, Antlaşmanın yarattığı rejimi altüst etme eğilimindeyse, ancak garantör devletin birliklerine saldırıya yol açmıyor ise, hukuki durum daha karmaşıktır. Bu noktada, BM Şartı'nın 2. maddesinin 3. ve 4. fıkraları konunun egemen hukuki parametreleri haline gelmektedir... Birçok hukuki tartışma, özellikle saldırganlığın tanımı için yukarıdaki madde hükümlerinin yorumlanmasına odaklanılmıştır³⁶⁸.

Söz konusu Garanti Antlaşması uyarınca garantör devletler birlikte Kıbrıs'ta meşru müdafaa teşkil etmeyen koşullarda kuvvete başvururlar ise, Garanti Antlaşması, Kıbrıs'ın silahlı kuvvet kullanımına rıza gösterdiği şeklinde yorumlanabilir³⁶⁹. Oysa yukarıda sözünü ettiğim Quincy Wright'ın görüşüne

³⁶⁷ <https://www.philenews.com/f-me-apopsi/paremvaseis-ston-f/article/409737/to-pragatiko-periechomeno-tis-synthikis-engviseon>

³⁶⁸ <https://www.philenews.com/f-me-apopsi/paremvaseis-ston-f/article/409737/to-pragatiko-periechomeno-tis-synthikis-engviseon>

³⁶⁹ <https://www.philenews.com/f-me-apopsi/paremvaseis-ston-f/article/409737/to-pragatiko-periechomeno-tis-synthikis-engviseon>

göre, “rızanın gerçek olması ve müdahalenin gerçekleştiği anda ve tam bir kontrole sahip olan ve bu konuyla ilgili devletin görüş bildirme yetkisine sahip olduğu düşünülen bir meşru hükümet tarafından³⁷⁰,” verilmesi gerekmektedir. Ancak Kıbrıs’ta, Atina’daki Cunta yönetimi darbe yaparak, Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetini ortadan kaldırmış, meşru olmayan darbeci Samson tarafında silah zoruyla ve meşru olmayan yöntemler ile ele geçirilen bir hükümet, Kıbrıs Cumhuriyeti devleti ile ilgili karar verme ve görüş bildirme yetkisine sahip değildir. Quincy Wright’ın ve diğerlerinin görmek istemedikleri, gözden kaçırdıkları önemli husus işte budur.

Yunanlıların iddiasına göre, *Kelsen*’nin ek analizlerden sonra şu sonuca vardığı görülmektedir³⁷¹: “Yukarıdakilerin tümü esas alınarak, Garanti Anlaşmasının yürürlüğe girdiğinde geçerli bir uluslararası anlaşma olacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte, uluslararası hukukun gelişiminin bu aşamasında, Garanti Antlaşmanın 3. maddesi, garanti yetkilerine, Antlaşma hükümlerinin ihlali durumunda güç kullanımına sınırsız bir müdahale hakkı tanıdığı şeklinde yorumlanamaz. Bu tür bir kuvvet kullanımı, ancak meşru müdafaa durumunda veya BM’nin izni ile veya belirli bir zamanda Kıbrıs hükümetinin daveti üzerine haklı gösterilebilir. Anlaşmanın şartlarından silahlı müdahale hakkı otomatik olarak doğmaz ve böyle bir hakkın ortaya çıktığına dair aşırı görüş benimsenmiş olsa bile, bu ilk önce ilgili Devletlerde mevcut olan anlaşmazlıkların barışçıl bir şekilde çözüme kavuşturulması ihtiyacıyla sınırlıdır”.

Sonuç itibarı ile Yunan ve Rum tarafı bıkmadan, usanmadan sürekli bir biçimde ısrarla; “Garanti Antlaşması, Türkiye’ye Kıbrıs’ı işgal hakkı tanımaz. Garanti Antlaşmasının kaldırılmasını istiyorsak, bu Türkiye’nin Kıbrıs Cumhuriyeti’ne karışmasını engellemekten geçer. Kıbrıs Cumhuriyeti, Garanti Antlaşmasının nihai olarak yürürlükten kaldırılması konusunda da kararlı olunmalıdır. Burada, müdahale yasağının ve kuvvet kullanımının uluslararası zorlayıcı hukukun temel bir kuralı olduğu ve bugün hiçbir şekilde tek taraflı işgalci hakların kabul edilemeyeceği³⁷²,” görüşünü iddia ede gelmektedir.

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin korunması ve Anayasaya saygının güvence altına alınmasını öngören 1960 Garanti Antlaşmasının IV. maddesi, garantörün yetkileri arasında

³⁷⁰ <https://www.philenews.com/f-me-apopsi/paremvascis-ston-f/article/409737/to-pragatiko-periechomeno-tis-synthikis-engviseon>

³⁷¹ <https://www.philenews.com/f-me-apopsi/paremvascis-ston-f/article/409737/to-pragatiko-periechomeno-tis-synthikis-engviseon>

³⁷² <https://www.philenews.com/f-me-apopsi/paremvascis-ston-f/article/409737/to-pragatiko-periechomeno-tis-synthikis-engviseon>

danışma, istişare ve uyumlu eylemin, birlikte müdahalenin mümkün olmaması durumunda tek taraflı müdahale hakkını içermektedir.

Günümüzde Kıbrıs'ta garantiler, yargı yetkisi ve yaptırımlar nasıl etkili bir biçimde kullanılabilir? Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümü durumunda garantiler olmalı mı? Bu garantiler 1960 Garanti Antlaşmasından farklı mı olmalıdır? Garanti ile ne kastedilmektedir ve çözümün uygulanabilirliği ile nasıl bir ilgisi vardır? Güvenlik ve teminatlar konusu, Kıbrıs sorununun genel çözümü için çözülmesi gereken en büyük, en önemli sorun garantiler midir? Garantörlerden ikisi, Yunanistan ile Türkiye, konu hakkında taban tabana zıt görüşlere sahiptirler. Yunan ve Rum tarafı garantilerin kaldırılmasından yanadır. Türk tarafı ise Türkiye'nin garantörlüğünün ve Garanti Antlaşmasının devamından yanadır. Garantiler meselesi taraflar arasında yoğun bir biçimde tartışılmaktadır.

Kıbrıs ihtilafının tarihi incelendiğinde Türk tarafında açıkça makul endişeler uyandırmaktadır. Çözümün uygulanmasının kontrol edilmesi ve adada güvenlik koşullarının yaratılması gerekmektedir ve Türkiye'nin garantörlüğü bu bakımdan önem kazanmaktadır.

1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, Garanti ve İttifak Antlaşmaları ile çözümün uygulanmasının kontrol edileceği ve adada güvenlik koşullarının yaratılacağı tamamen kabul edilmiştir. Bununla birlikte, iki toplumlu ortak hükümet, bağımsızlıktan üç yıl sonra, 1963'te, ciddi toplumlararası çatışmaların yaşanması, paramiliter örgütlenmeler, EOKA'nın Türklere karşı katliamları, barikatlar ve Kıbrıslı Türklerin canlarını kurtarmak için kantonlar oluşturup sığınmaları yaşanmış olaylardan bazılarıdır. Kıbrıs'ta, Yunanlılar ve Rumlar rahat durmaz ve Atina'daki cuntacılar Kıbrıs'ta da 15 Temmuz 1974 tarihinde kanlı bir darbe gerçekleştirirler. Bunun üzerine Türkiye, Garanti Antlaşması uyarınca Kıbrıs Barış Harekâtını 20 Temmuz 1974 Cumartesi sabahının erken saatlerinde başlatır. Kıbrıs'a barış, diğer taraftan da Yunanistan'daki cunta gider ve demokrasi gelir. Yunanistan ve Rum tarafı müzakerelerde uzlaşmaz tutumlarını devam ettirirler... Kıbrıslı Türkler de bu uzlaşmazlık karşısında sonunda Rauf Denktaş liderliğinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilan ederler. Kıbrıs'ı yeniden birleştirmek, aynı zamanda sürdürülebilir, güvenli ve bir arada yaşama koşulları yaratarak yeni bir çözüm arayışları Kıbrıs'ta sürmektedir. İstenilen sürdürülebilir bir barış ortamının sağlanması için garanti mekanizmaları kurmanın son derece önemli olduğuna Türk tarafınca inanılmaktadır.

Özellikle garantör devletlerin yükümlülükleri ve ilgili taraflar arasında uyuşmazlık durumunda devreye girebilecek çözüm mekanizmalarının kurulması

ile garantiler -gerekli sosyal ve garanti kültürünün geliştirilmesi- önem arz etmektedir. Barışçıl ve bir arada yaşama, karşılıklı anlayış, aktif sivil toplumlar ve günlük diplomasi kültürünün, herhangi bir çözümün yaşayabilirliği için gerekli sosyal ve garanti kültürünü geliştirmek için önemlidir.

2) SÜRDÜRÜLEBİLİR DİPLOMASİ VE GARANTİLER

1960 tarihli Garanti Anlaşması uyarınca Kıbrıs'ta Türkiye, Yunanistan ve Britanya garantör devletlerdir. Görünüşe göre, Garanti Antlaşmasına taraf olan dördüncü bir devlet Kıbrıs Cumhuriyetidir. Garanti Anlaşması, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve anayasal düzeni koruma taahhüdüne ek olarak, 1960'tan sonra Britanya yönetimi altındaki askeri üsler bakımından da "Britanya, Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından güvence altına alınan haklarının kullanılmasını garanti eder". Ancak Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilgili diğer garantiler arasında önemli bir fark vardır. Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilgili "bu Garanti Antlaşma hükümlerinin ihlali durumunda" (4. madde) "harekete geçme hakkını saklı tutmamaktadır" ("reserves the right to take action", "in the event of a breach of the provisions of the present Treaty").

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin topraklarında veya egemen Britanya Üslerinin topraklarında diğer üç devletin işgalci hakları olmayan bir garantörlüktür. Diğer taraftan iddiaya göre üç devletin Kıbrıs Cumhuriyeti ülkesinde sahip oldukları müdahaleci nitelikte bir haktır. Diğer bir deyişle, üç garantör devletin yükümlülük ve taahhütlerini ihlal etmeleri durumunda başka bir garanti mekanizması yoktur³⁷³.

Devletler tarafından -küçük, büyük veya orta ölçekli olsun- aranan garantiler vardır. Ancak sömürge kalıntıları olan garantiler de mevcuttur. Ayrıcalıkları kurumsallaştıran hukuksal örtüşmeler de vardır. Örneğin emperyalist veya bölgesel güçlerin, kontrol etmek istedikleri devletlerdeki "işgalci" hakları korumalarına izin verilir. Bu kavramsal farkı anlamak önemlidir: (a) Garantör devletin müdahale etme yetkisi vardır. (b) Hukuksal bir zorunluluk olarak teminat, tarafların eylemini tanımlayan, sınırlayan ve kontrol eden bir teminattır. Pratikte "sınırlı bağımsızlık" durumları yaratan garanti-işgal hakları ile ilgili olarak geçen yüzyıldan birkaç örnek verelim. Yürürlükten kaldırılmış bulunan garantiler hakkında Amerika Birleşik Devletleri'nin Panama, Küba ve Haiti'deki "bağımsızlıkları" ve Rusya, Almanya, Fransa'nın

³⁷³ Jennings, 1995, s. 1322-1323.

Norveç'in "bütünlüğü" ile ilgili³⁷⁴. Hindistan-Nepal Barış ve Dostluk Antlaşması (1950), Hindistan-Butan Dostluk Antlaşması (1949 ve 2007), Hindistan-Sikkim Antlaşması (1950) gibi antlaşmalar örnek olarak gösterilebilir³⁷⁵.

Yunanlıların iddiasına göre bu tür garanti sistemleri bağımsızlıkları sınırlar ve yeni devletlere yönlendirir veya korur niteliktedir. Genel olarak, bu türden bir "kesin garanti"- yani üçüncü devlet müdahalesini kontrol etme ve/veya güvence altına alma hakkı ve bazen güvenliği sağlamak için güç kullanımı - anakronik ve neo-kolonyal bir modeldir ve 1945 sonrası yerleşik uluslararası hukukla kolayca bir arada bulunabilecek bir şey değildir. Anlaşmaların uygulanmasına dair teminatlar ve bağlayıcı çözüm taahhütleri yoluyla uluslararası anlaşmaları kontrol eden garanti mekanizmaları ile ilgili olarak, uluslararası uygulamalardan hala birçok örnek bulunmaktadır³⁷⁶. Bunlar, uluslararası sistemin işleyişini, anlaşmazlıkların barışçıl çözümünü ve üretken uluslararası ilişkilerin sürdürülmesini güçlü kılan yumuşak garanti örnekleridir. Hukukun farklı yorumları ve/veya müzakereden sonra müzakerenin imkânsızlığı olsa da, uyuşmazlıkları yasal işlemlerin zorunlu kabulü yoluyla çözme eğilimi, başka bir yerde "sürdürülebilir diplomasi" olarak adlandırılan şeyin önemli bir yönüdür³⁷⁷.

Yalnızca dış politika hedeflerine ulaşmanın bir yöntemi olarak yaklaşılacak geleneksel diplomasinin aksine -bu hedefler, güç merkezleri tarafından periyodik olarak belirlenirse- sürdürülebilir diplomasi, çeşitliliğin kabulünü ve arabuluculuğunu, farklı yaklaşımlar arasında bir arada var olmayı teşvik eder. Bu şekilde, barış içinde bir arada yaşama ve anlaşmazlıkların çözümü, en önemli uluslararası hedef olarak ve aynı zamanda ulusal bir hedef olarak karşımıza çıkar. Başka bir ifade ile bunlar kısa vadeli ve dar görüşlü ya da demagojik çıkarları değil, uzun vadeli ulusal çıkarları destekleyen hedeflerdir. Kalıcı olarak sorun çözmeyi garanti eden mekanizmalar aracılığıyla taraflar, gelecekte ortaya çıkabilecek ihtilafların ve sorunların nasıl çözüleceği konusunda önceden anlaşırlar. Diğer bir deyişle, sürdürülebilir diplomasi,

³⁷⁴ Jennings, 1995, s. 1323-1324.

³⁷⁵ Rustomji, Nari, *Enchanted Frontiers: Sikkim, Bhutan and India's North-eastern Borderlands*, Oxford University Press 1973.; Egemlikle ilgili bkz. Constantinou, C. M. "Before the summit: representations of sovereignty on the Himalayas". *Millennium: Journal of International Studies* 27.1, 1998, s. 23-53.; Abraham, Itty, *How India Became Territorial: Foreign Policy, Diaspora, Geopolitics*, Stanford University Press, 2014.

³⁷⁶ Bkz. Anthony, Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, Cambridge University Press, 2000.

³⁷⁷ Constantinou, Costas M., and Der Derian, James, 'Sustaining Global Hope: Sovereignty, Power and the Transformation of Diplomacy' in C.M. Constantinou and J. Der Derian, eds. *Sustainable Diplomacies* (Palgrave Macmillan, 2010), s. 1-22.

izlenen ulusal hedefler ve önceden belirlenmiş ya da “yaşamsal” dış politika çıkarları üzerinde düşünmeyi teşvik eder. Zor ve siyasi açıdan hassas sorunları çözmek için etkinleştirilebilecek güvenceler sunar. Bu, katı gerçekçiliği sınırlandırmanın, aynı zamanda uluslararası sistemi ve uyumsuzluğu rızaya dayalı anlaşmazlık çözüm süreçleri yoluyla olumlu bir şekilde yeniden yapılandırmanın bir yöntemidir³⁷⁸.

Yunanlı yazar, Luçidis’e göre, garantiler, mevcut pozisyonlarını veya “haklarını” uygulama ya da koruma kabiliyetine sahip olmayan daha az güçlü devletler için özellikle önemlidir. Kıbrıs ile ilgili olarak, garanti konusuna genel olarak dengeli ve sürdürülebilir diplomasi açısından daha az yaklaşıldığı görülmektedir. Türkiye, Britanya ve Yunanistan’ın 1960 Garanti Antlaşması kapsamında edindiklerini düşündükleri müdahale haklarıyla birleştirilmiş ve bu devletlerin -Kıbrıs Cumhuriyeti gibi- anlaşmaların uygulanması için sahip oldukları taahhüt ve yükümlülükleriyle çok daha ilgilidir³⁷⁹.

Müdahale haklarının ve devletlerin birlikte olmaz ise tek taraflı müdahalenin gerekliliğini, hukuksal taahhütler ve yükümlülükler olarak garantilerin kaldırılmaması ve hatta güçlendirilmesi gerektiğinin önem kazandığı görülmektedir. Öncelikle Kıbrıs sorununun çözümü ile ilgili olarak ne tür garantilere ihtiyaç olduğunu, olabileceğini incelemek gerektiği görülmektedir ve daha sonra Kıbrıs sorununa dair sürdürülebilir bir çözüm için aranması gereken ve ihtiyaç duyulan garantiler incelenmeli ve tespit edilmelidir.

Kıbrıs sorununun çözümünün birinci koşulu, 1960 tarihli Garanti Anlaşmasının korunmasıdır ya da Yunanlıların iddiaları göz önünde bulundurularak eksikliklerini giderilmesi için daha da geliştirilmelidir. Kıbrıs’ta iki toplum arasında barışın ve egemenliğin sürekli kılınması bakımından özellikle güvenceler önemlidir.

Yunanistan ve Kıbrıs Rum yönetimi, garantilerin tamamen kaldırılması, adadaki garantör devletlerin müdahale haklarının kaldırılması ve Kıbrıs’tan tüm Türk askerlerin geri çekilmesini istemektedir. Avrupa Birliği ve Britanya garantilerin kaldırılması ve tüm askeri birliklerin geri çekilmesi konusunda Yunan tarafıyla hemfikir oldukları *Luçidis* tarafından öne sürülmektedir³⁸⁰. Ancak Türkiye, Yunan ve Rum tarafına güvenmediği için tam tersini

³⁷⁸ Raustiala, K./Slaughter, A. M.: “International Law, International Relations and Compliance” in Walter Carlsnaes, Thomas Risse, and Beth Simmons, eds, *Handbook of International Relations*, Sage 2002.

³⁷⁹ Λουτσίδης, Γ.: “Explainer: Το Ζήτημα των “Εγγυήσεων” στις Ατέρμονες Διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό” <https://a8inea.com/explainer-kypriako-egyiseis/> (22.11.2020).

³⁸⁰ Λουτσίδης, Online (22.11.2020).

düşünmektedir. Türk tarafı, tarihi ve siyasi tecrübeleri nedeniyle Kıbrıs'ın münhasıran Kıbrıslı Rumların güvencesini kabul etmeyi reddetmektedir ve adada Türkiye'nin garantör devlet olarak kalması konusunda ısrar etmektedir. Garantiler konusu, Kıbrıs sorununun çözümünde ana “dikenlerden” sorunlardan biridir. Ancak Türklerin garantiler konusundaki ısrarının nedenini anlamak önemlidir ve gereklidir. “Garanti Antlaşması”, adadaki Britanya yönetimini sona erdiren ve bağımsızlığının kabul edildiği 1959-1960 Zürih-Londra Anlaşmalarına dâhil edilir ve Kıbrıs 1960'ta Türk ve Rum toplumlarının kurduğu bağımsız ve ortak bir devlet, Cumhuriyet tarih sahnesinde yerini alır. Garanti Antlaşması, anayasal düzenin ihlali durumunda, üç garantör devletin, Türkiye, Yunanistan ve Britanya'nın, diğer taraflarla birlikte ya da müzakerelerin marjları tükendiğinde, Cumhuriyeti eski haline getirmek için tek taraflı eylemde ve müdahalede bulunabileceğini öngörmektedir. Kıbrıs Rum tarafının ve Yunanistan'ın düşüncesi ve uzlaşmaz pozisyonu, 20 Temmuz 1974'te Türk Barış Harekâtı örneğinde olduğu gibi, gelecekte de Garanti Antlaşması öne sürülerek yeni bir Türk müdahalesinin tekrarlanmasını önlemek amacıyla mevcut garanti rejiminin kaldırılmasını Rumlar ve Yunanlılar talep etmektedir. Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların düşüncesi Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi yönünde veya Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin Kıbrıs'taki yaşamsal çıkarlarını ihlâl etmek düşüncesinde oldukları için olacak ki mevcut garanti rejiminin kaldırılmasını ve Türkiye'nin 1974'teki gibi müdahale etmesini bugünden önlemine almak istedikleri izlemi ve düşüncesi uyandırmaları bu noktada önem kazanmaktadır. Mevcut garanti rejiminin kaldırılmasını Türkiye kabul eder ise, daha sonra AB üyesi Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar tarafından Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin Kıbrıs'taki yaşamsal çıkarları ihlâl edilir ise bu durumda Türk tarafının müdahale için hukusal dayanak elinden alınmış ve Kıbrıs'ı hukuka aykırı bir biçimde “işgal etmiş” olacaktır. Garanti konusu Kıbrıs müzakerelerinde temel, merkezi öneme sahip bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır ve önemini korumaktadır.

Yine Yunanlıların ve Rumların iddiasına göre, “Kıbrıs sorununun Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumları arasında nihai çözüm beklentisi, Türkiye'nin garantiler konusundaki tavizsiz tavrı nedeniyle kilitlenmiş ve bu da müzakerelerde ortak zemin bulma olasılığını engellemektedir. Kıbrıs'ta çözüm konusunda 1960'tan sonra başka bir ‘kaçırılmış fırsatı’ tartışıp tartışmayacağımızı gelecek günler gösterecektir³⁸¹”.

Bağımsız, Ortak Kıbrıs Cumhuriyeti, 1959'ta önce Zürih'te Türkiye ile Yunanistan arasında ve 1960'ta Londra'da Türkiye, Britanya, Yunanistan ve

³⁸¹ Λουτσίδης, Online (22.11.2020).

Kıbrıslı Türklerin Lideri ile Kıbrıslı Rumların Liderince de imzalanmasıyla birlikte -Zürih anlaşmasına dayalı olarak- 1960 yılında Londra'da kurulur. Bu antlaşmalar uyarınca, Türkiye, Yunanistan ve Britanya tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, ülke bütünlüğü ve Ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasası garanti altına alınır. Bu bağlamda iki antlaşma daha imzalanır: Biri Garanti Anlaşması, diğeri de İttifak Antlaşmasıdır.

Türkiye, 15.07.1974'te Atina cuntasının darbesiyle Kıbrıs'ta anayasal düzenin yıkılması vesilesiyle ve Garanti Antlaşması'nın üçüncü maddesi uyarınca Temmuz-Ağustos 1974'te meşru askeri müdahalesini gerçekleştirir. Böylece Kıbrıs topraklarının %38'i ve adanın coğrafi, siyasi ve nüfus bakımından "yeşil hat" sınır çizgisi olmak üzere taksim gerçekleşir. Diğer garantör devlet Britanya, bu olaylar karşısında yalnız pasif gözlemcilik rolünü üstlenir ve tarafsız kalır.

Yunanlıların iddiasına göre, "1967'den 1974'e kadar beceriksiz bir askeri cunta tarafından yönetilen Yunanistan, sadece Kıbrıs'ı korumayı başaramamakla kalmaz, aynı zamanda 'darbesiyle' başka bir 'darbeye' katkıda bulunur. Böylece, üç garantör devlet, antlaşmayla garanti etikleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını ortadan kaldırırlar"³⁸²,

Yunanlı yazar *Leventis*'e göre, "1960 Garanti Anlaşması istilacı haklar ve daha da kötüsü tek taraflı (şartlı olsa da) müdahale sağladığından beri, tüm Üye Devletleri egemenlik ve eşitliğe saygı göstermeye çağıran BM Şart'ı kapsamında Üye Devletlerin yükümlülüklerine aykırıdır. BM Şartı diğer herhangi bir uluslararası anlaşmanın önüne geçer, Garanti Antlaşmasının hükümleri uygulamada geçersiz hale geldiği açıktır. Yunanlıların iddiasına göre, yukarıdaki düşünceler nedeniyle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Eylül 1960'da BM Güvenlik Konseyi'ne katılımıyla birlikte otomatik olarak Garanti Anlaşması iptal edilmiş olur"³⁸³,

15 Temmuz 1974'te Yunan askeri cuntasının Kıbrıs darbesi, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinin haklılık gerekçesini oluşturur. *Hacidimitriu*'ya göre, "Garanti Sözleşmesi, üç garantör devlet tarafından

³⁸² "Εγγυήσεως συνθήκη" <http://www.polignosi.com/cgibin/hweb?-A=3347&-V=limmata> (05.11.2020).

³⁸³ Yiorgos Leventis "Ποια Συνθήκη Εγγυήσεως; Ο Χάρτης του ΟΗΕ Αυτόματα την Καταργεί!" 23 December 2016 [https://www.inter-security-forum.org/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7-%CE%B5%CE%B3%CE%B3%CF%85%CE%AE%CF%83%CE%B5%CF%89%CF%82-%CE%BF-%CF%87%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BF%CE%B7/ \(05.11.2020\).](https://www.inter-security-forum.org/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7-%CE%B5%CE%B3%CE%B3%CF%85%CE%AE%CF%83%CE%B5%CF%89%CF%82-%CE%BF-%CF%87%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BF%CE%B7/ (05.11.2020).)

yetkilerinin tümü ihlal edilir. Britanya pasif bir seyirci olarak kalır, Yunanistan darbe yapar ve Türkiye Kıbrıs'ın %37'sini işgal eder³⁸⁴”.

1950'lerin başlarından itibaren Türkiye, Kıbrıs oyununa dinamik bir biçimde girdiğinde, uzun vadede üst düzey bir strateji geliştirdiğinden, stratejiyi kendi güvenlik anlayışıyla konuyu bağlar. Bu strateji yoluyla Türkiye, Kıbrıs'ın ve daha geniş olarak Akdeniz havzasının jeostratejik kontrolünde yerini alır.

Yunanlıların görüşüne göre, Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Türkiye, Anayasa ile Kıbrıslı Türk “azınlığı” bir topluma dönüştürmeyi, meşrulaştırmayı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının vetosuyla Rum çoğunluğu eşitlemeyi başarır.

Ayrıca garanti antlaşması ve ittifak antlaşması sayesinde, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin garantör devletlerinden biri olan Türkiye, Kıbrıs'ın Yunanistan ile Birleşmesini engeller.

Atina Cuntasının ve onun Kıbrıs, ABD, İngiltere ve NATO'daki uzantılarına danışıldıktan sonra Atina askeri cuntası Kıbrıs'ta darbeyi 15 Temmuz 1974 tarihinde gerçekleştirilir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir bölümünün Türkiye tarafından elde edilmesi planı, bu oyuncular arasındaki bir anlaşmanın parçasıdır ve bu süreçte Başpapaz III. Makarios'un devrilmesi, yapbozun bir parçasıdır. Türkiye, Atina askeri cuntasının ve EOKA B'nin darbesinden beş gün sonra, 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtını başlatır. 20 Temmuz 1974 tarihli Kıbrıs Türk Barış Harekâtı, Türkiye, Britanya ve Yunanistan arasında taraf olunan 1960 Garanti Anlaşmasına uygun bir biçimde Türkiye gerçekleştirir. Türkiye'nin Barış Harekâtını dayandırdığı Garanti Anlaşmasının III. ve IV. maddeleri uyarınca üç garantör devlet Türkiye, Yunanistan ve Britanya Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilgili özellikle üç nokta güvence altına alınır: a) Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve güvenliği; b) Kıbrıs'ın tamamının veya bir kısmının başka bir devletle birleşmesini amaçlayan herhangi bir faaliyet yasaklanır ve c) 1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası ile kurulan statünün sorunsuz bir biçimde uygulanması güvence altına alır. Bu üç durumdan birinin ihlali söz konusu ise, garantör devletler, ortak eylemde bulunabilmek için ve yalnızca yukarıda belirtilen bu üç duruma uygun, eski haline getirmek amacıyla birbirlerine danışmak, istişarede bulunmak zorundadırlar. Garantör devletler birlikte hareket edemezler ise, garantör devletlerden her biri tek başına harekete geçebilir.

³⁸⁴ Χατζηδημητρίου Τ.: “Η πολιτική διάσταση της Συνθήκης Εγγυήσεως Όχι σε διμερείς επαφές ή άλλες παράλληλες διαδικασίες” 12.11.2016 <https://www.tanea.gr/2016/12/12/politics/oxi-se-dimereis-epafes-i-alles-paralliles-diadikasies/> (21.11.2020).

Sonuç olarak özetleyecek olursak Yunan ve Rum tarafının iddiasına göre, garantör devletler, BM Güvenlik Konsey'inin önceden izni olmadan "şiddete başvuramaz" ve "kuvvet kullanamaz". Türkiye'nin Kıbrıs'ı askeri olarak "işgal" etme hakkı yoktur. Türkiye'nin bu eylemi BM Şartı'nın 2/4. maddesine aykırıdır. Bu, emredici bir hukuk hükmüdür ve hiçbir koşulda ihlal edilemez. Garanti Antlaşması imzalandıktan sonra BM tüzüğü'nün 102. maddesi uyarınca BM Sekreterliğine sunulduğu ve BM Sekreteryası, "harekete geçme" ifadesinin askeri harekât olasılığını içerip içermediğini öğrenmek için BM Teşkilatının hukuk servisinde görüş ister. Hukuk hizmetleri servisinin görüşü kategoriktir ve şu şekildedir: "Hiçbir şekilde askeri harekât yapma anlamına gelme" diği yine Yunan ve Rum tarafının iddia edilmektedir.

İKİNCİ BAŞLIK

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINDAN SONRA ÇÖZÜM PLANLARI, ANNAN PLANI VE KIBRIS'IN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ

I. KIBRIS TÜRK BARIŞ HAREKÂTINDAN SONRA ÇÖZÜM PLANLARI

A. KURT WALDHEİM DEĞERLENDİRME RAPORU

Güvenlik Konseyi, garantör devletlerle Cenevre’de yapılan iki konferans ve Viyana’da 1975-1976 tarihleri arasında BM gözetiminde yapılan beş basamaklı görüşmelerle Kıbrıs’ta barışı sağlamaya çalışır. Viyana görüşmeleri Ada’nın iki “etnik bölgeye” bölünmesinin gerekliliğinden bahseder. Rumlar Ada’nın güney kesiminde Türkler ise kuzey kesiminde yaşayacak ve buna yönelik bir nüfus değişim süreci başlatılacaktır. BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim ilk kez 1981 yılında bir rapor hazırlayarak, soruna ilişkin çözüm önerisini ortaya koyar³⁸⁵.

Bir değerlendirme raporu hazırlanır ve taraflara sunulur. Bu rapora göre tarafların beş noktada uzlaşmaya vardığı görülür³⁸⁶: “a) İki bölgeyi federal Cumhuriyet kurulacak ve Cumhuriyetin kuzey bölgesi iki idari kazadan; güney bölgesi, dört kazadan oluşacaktır. b) Kısmen veya tamamen, Cumhuriyet’in, bir başka devlet ile bütünleşmesi, birleşmesi veya ayrılması yasaklanır. c) Sadece federal devlet, uluslararası kimliğe sahip olmakla beraber egemenlik, federal hükümet tarafından yürütülecektir. ç) Federal kanunlar ile düzenlenmiş tek vatandaşlık (Kıbrıs vatandaşlığı) olacaktır. d) Her federatif bölge, her federe devlet kendi bayrağına ve kendi milli marşına sahip olacaktır.”

1983 yılında Rumlar tek taraflı BM Genel Kurulu’na başvurur, Kıbrıs Türk halkı adına haksız bir kararın çıkmasına neden olurlar. Çıkan kararda, Kıbrıs’taki Türklerin varlığı kabul edilir ve “Kıbrıs Cumhuriyeti halkı” terimi kullanılır. Rum kesimi hükümeti, hukuken Kıbrıs hükümeti olarak kabul edilir. Buna ilâveten Kıbrıs’ta bulunan bütün işgal kuvvetlerinin Kıbrıs Ada’sını terk etmesi istenir. Türk Federe Devleti, 15 Kasım 1983’te bu karara karşı ulusların

³⁸⁵ Özdemir, Z.: Annan Planı Çerçevesinde Türk Tezlerinin Analitik İrdelenmesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı, T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 23.

³⁸⁶ Olcay, A. M.: “Kıbrıs’ta Çözüm Arayışları- (Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış)”, Vol. 2, Gündoğan Yayınları, 2014, s. 145.; Özdemir, 2019, s. 24.

kendi kaderini belirlemesi hakkını kullanarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'ni ilan eder³⁸⁷.

B. BUTROS GALİ FİKİRLER DİZİSİ

Butros Gali³⁸⁸, 1992-1996 yıllarında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği yapmış Mısırlı Kıptî Hristiyan diplomattır. Gali Fikirler Dizisi, BM Güvenlik Konseyi'nin 750 sayılı kararı kapsamında BM Genel Sekreteri Gali, Denktaş ve Vasiliu arasında görüşmeleri yeniden başlatır. Haziran 1992'de, New York'ta BM Genel Sekreteri Butros Gali ile Rauf Denktaş ve Georgios Vassiliu ayrı ayrı toplanırlar ve 23 Haziran'da on dakikalık bir ortak toplantı düzenlenir. Görüşmeler, Butros Gali'nin %27,4'lük bir arazinin Türk idaresi altında kalmasını sağlayan bir haritanın da yer aldığı bir "Fikirler Paketi" hazırlanır. Gali'nin planı, genel çerçeve anlaşmasının, iki lider tarafından üst düzey bir uluslararası konferansta tamamlanmasının ardından otuz gün içinde ayrı referandumlarda iki topluma sunulması düşünülür. Kapsamlı bir anlaşmanın çerçevesi, Kıbrıs sorununun çözümünün, bağımsızlık, toprak bütünlüğü, egemenlik ve uluslararası kişiliğe sahip tek bir Kıbrıs devletine ve vatandaşlığa dayanması sağlanacaktır. Genel Sekreterin 3 Nisan 1992 tarihli iki toplumlu ve iki bölgeyi bir Federal Cumhuriyet hakkındaki raporunun 11. paragrafında tanımlandığı üzere, siyasi olarak eşit iki toplumdan oluşan ve anlaşmanın, tümünün veya bir kısmının başka herhangi bir devletle birleşmesini engellemesi gerektiği, genel anlaşmanın çerçevesini oluşturur. Kıbrıs sorununun çözümünün, bağımsızlık ve toprak bütünlüğü güvence altına alınacaktır, egemenliği ve uluslararası kişiliği olan ve vatandaşlığı olan tek bir Kıbrıs devletine dayanmasını ve paragraf 11'de tanımlandığı gibi siyasi olarak eşit iki topluluktan oluşması sağlanacaktır. Genel Sekreterin iki toplumlu ve iki bölgeyi bir federasyona 3 Nisan 1992 tarihli raporu ve anlaşmanın tümünün veya bir kısmının başka bir devlet ile birleşmesini veya herhangi bir şekilde bölünmeyi veya ayrılmayı engellemesi gerektiği de ayrıca düzenlenir³⁸⁹.

İkinci tur görüşmeler 15 Temmuz ve 25 Temmuz 1992 tarihinde New York'ta gerçekleştirilir. Görüşmeler sonucu ortaya çıkan kararlar şöyledir³⁹⁰:
"a) Kıbrıslı Rumların göç ettikleri yerlerine dönmesi sağlanacak, b)

³⁸⁷ Ürer, T.: Kıbrıs'ın Tarihçesi, ATO yayınları, Ankara 2003, s. 88.; Özdemir, 2019, s. 25.

³⁸⁸ Gali Fikirler Dizisinin tam metni için bkz: <http://www.kktcb.org/upload/pdf/5795.pdf> .; Gali Fikirler Dizisi hakkında geniş bilgi için bkz: Tamçelik, S.: Kıbrıs'ta Gali Fikirler Dizisinde Müzakere Süreci ve Temel Özellikleri, Kuzey Kıbrıs, 2015.

³⁸⁹ Αγγελάκης, Ν.: Το Κυπριακό μέχρι σήμερα 13/11/2002 <http://www.kairatos.com.gr/kypros.htm> (14.11.2020).

³⁹⁰ Denker, 2001, s. 60.; Özdemir, 2019, s. 31.

Güzelyurt'ta sınır ayarlamaları yapılacak, c) Türk tarafının elinde %28,8'den fazla toprak bulunmayacak, ç) Lefkoşa'nın doğusundan Maraş'a kadar olan köyler Güney Kıbrıs Yönetimine verilecek, d) Maraş'ın kuzey kesimi hariç, geri kalan kısmı Rum tarafına verilerek, batıda Lefke Barajı Türklere bırakılacaktır”.

Güvenlik Konseyi, 26 Ağustos 1992 tarihinde kabul ettiği 774 sayılı karar ile Gali haritasını, “Fikirler Dizisi”nin bir parçası olarak kabul ettiğini ve “kapsayıcı bir çerçeve anlaşılmaya varılması için temel” alınması gerektiğini belirtir.

Ayrıca, federal anayasanın iki toplum tarafından ayrı referandumlarla onaylanmasının ardından yürürlüğe girmesi kararlaştırılır. Federal Cumhuriyetin, siyasi olarak eşit iki federe devletten oluşan bölgesel egemenliğe sahip olması öngörülür. Federal Cumhuriyet, bölünmez ve eşit olarak Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum cemaatlerinden oluşan bir devlet olacaktır. Bir cemaat, diğerine hükmedemeyecektir. Gali, Federal Cumhuriyetin, uluslararası bir kişiliğe ve federal anayasaya uygun olarak federal yasalarla yönetilecek tek vatandaşlığa sahip olacaktır. Plan aynı zamanda, iki eyaletin de aynı yetki ve sorumluluklara sahip olmasını, her eyaletin cemaati tarafından yönetilmesini ve federal anayasaya uygun bir şekilde kendi hükümet düzenlemelerine uygun bir biçimde karar vermesi sağlanacaktır³⁹¹.

Butros Gali'nin planına göre, her federe devletin topraklarındaki güvenlik, yönetim, hukuk, düzen ve adalet federal anayasaya uygun bir biçimde yerine getirilecektir. Bu plana göre, federal hükümet şu yetki ve sorumluluklara sahip olacaktır: a) Dış İlişkilerde Federal Devlet yetkili olacak (federe devletler, kendi sorumluluk alanlarında yabancı hükümetler ve uluslararası kuruluşlarla anlaşmalar yapabilecektir.) temsil, Federal Devletin iki toplumlu karakterini yansıtacaktır. b) Merkez Bankasının sorumlulukları (para basımı dâhil) - uluslararası ticarete gümrük ve koordinasyon -uluslararası konularda hava limanları ve deniz limanları- federal bütçe ve federal vergilendirme –göç ve vatandaşlık- Savunma (Garanti ve İttifak Antlaşmaları ile bağlantılı olarak da tartışılır) -federal yargı ve federal polis- federal posta ve telekomünikasyon hizmetleri -markalar ve patentler- federal yetkililerin ve memurların atanması (%70 Kıbrıslı Rumlardan ve %30 oranında Kıbrıslı Türklenden) gerçekleştirilecektir. Halk sağlığı düzeylerinin belirlenmesi, çevre, doğal kaynakların ve önlemlerin ve istasyonların kullanımı ve korunması, turizm ve endüstriyel faaliyetlerin koordinasyonu sağlanacaktır. Ayrıca, “Yasama yetkisi Aşağı ve Yukarı Parlamentolarda gerçekleştirilecektir. Her Meclisin Başkanı ve

³⁹¹ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

Başkan Yardımcısı aynı topluluktan olmayacaktır. Tüm yasalar her iki federe devlet tarafından onaylanacaktır. Alt Meclis, %70 Kıbrıslı Rum'dan ve %30 oranında Kıbrıslı Türklerden oluşacak ve iki toplumlu olacaktır³⁹². Üst Meclis'te iki federe devlet %50-%50 oranında temsil edilecek şekilde ayarlanacaktır. Tüm yasalar her parlamentoda çoğunluk tarafından onaylanacaktır. Alt meclisteki Kıbrıslı Rum veya Kıbrıslı Türk temsilcilerin çoğunluğu dışişleri, savunma, güvenlik, bütçe, vergilendirme, mültecilik ve vatandaşlıkla ilgili konularda alt meclis tarafından bir yasanın kabul edilmesine karar verilebilir. Her iki toplumun temsilcilerinin ayrı çoğunluğunu gerektirecektir.

Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, her ikisi tarafından imzalanacak bir kanunla atanacak olan Bakanları her cemaat kendi topluluklarından atayacaktır. Aşağıdaki üç Bakanlıktan birisine, Dışişleri, Maliye veya Savunma bakanlıklarından birisine Kıbrıslı Türk Bakan atanacaktır. Cumhurbaşkanı ve Maliye Bakanı aynı cemaatten olmayacaktır. "Gali Fikirler Dizisi" paketi, Federal Cumhuriyetin askersizleştirilmesinin bir hedef olarak kaldığını da belirtmektedir. Gali Fikirler Dizisi paketiyle ilgili yeni görüşmeler işe yaramaz³⁹³.

Mayıs 1993'te, Birleşmiş Milletler ile New York'ta Klerides ve Rauf Denktaş arasında yeni toplantılar yapılır ve bu toplantılar sırasında Lefkoşa havalimanı, Maraş ve Güven Artırıcı Önlemler ile ilgili üç yeni belge sunulur. Rauf Denktaş bu belgeleri reddeder. 1994 yılında çabalar Güven Artırıcı Önlemlere odaklanır, ancak Lefkoşa'nın "BMGK müzakere sürecinin sona erdiğini" duyurmasıyla Birleşmiş Milletler ile Türk tarafı arasındaki istişarenin ardından söz konusu belgelerde değişiklikler yapılır³⁹⁴.

Ekim 1994'te, iki taraf, uluslararası örgüt Gustav Faisel'in ikametgâhında Klerides ve Denktaş arasında resmi olmayan toplantılar için yeni bir BM davetini kabul eder. Gerçekleşen beş toplantı, yeni çıkmazı doğrular. 1996'da Klerides, adanın askersizleştirilmesi ile ilgili konuları tartışmaya hazır olduğunu bildirir. Rauf Denktaş, Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusunun geri çekilmesini ister ve yeni görüşmeler başarısız olur. Cumhurbaşkanı Klerides, Denktaş'ın amacının Kıbrıs'ın AB üyelik sürecini müzakere etmek değil, engellemek olduğunu iddia eder³⁹⁵.

³⁹² Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

³⁹³ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

³⁹⁴ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

³⁹⁵ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

Eylül 1997'de, ABD Dışışleri Bakanlığı sözcüsü ve ABD'nin mevcut Atina Büyükelçisi Tom Miller'in sunumunu takiben, sonuç alınamayan yeni bir Klerides-Denktaş toplantısı gerçekleştirilir. 11 Kasım 1997'de ABD Dışışleri Bakan Yardımcısı Richard Holbrooke, Kıbrıs'ta Klerides ve Denktaş arasında yeni bir toplantı düzenlenir ve bu da başarısız olur. 1999-2000 yılları arasında, Helsinki'de AB Avrupa Konseyi ile bağlantılı olan ve bu süre zarfında Türkiye'nin Birliğe aday devlet ilan edildiği ve Messrs ile yakın istişarelerde bulunduğu beş tur görüşme daha gerçekleştirilir. Klerides ve Denktaş, BM Genel Sekreteri ile görüşmeleri verimli gerçekleşmez³⁹⁶.

Gali Fikirler Dizisinde³⁹⁷ iki federe devletin oluşturacağı bir federal devlet yapısı çözüm için temel alınmıştır. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunda olduğu gibi, 1960 Garanti ve İttifak Antlaşmaları korunmuş ve ayrıca Federal Kıbrıs Devleti'nin Türkiye'ye ve Yunanistan'a her konuda “en çok gözetilen ulus” statüsünü tanıyacağı da ifade edilmiştir.

Kıbrıslı Türklerin, egemenlik haklarından, siyasal eşitlikten, ülke sınırları ve iki kesimlilik gibi savunduğu ilkelerden asla vazgeçmeyeceğinin altı çizilmiştir. Ayrıca Genel Sekreter Butros Gali'nin BM Güvenlik Konseyi tutumuna aykırı bir şekilde öneri dayatması, adil olmayan, dengesiz ve haksız bir metot olduğu ve bu metotla Kıbrıs'ta bir antlaşmaya ulaşılmanın mümkün olmayacağı Türk tarafından ilan edilmiştir³⁹⁸.

C. KOFİ ANNAN PLANI

Kuşkusuz, Kıbrıs sorununun uluslararası faktörünün aktif katılımıyla çözüme ilişkin yeni bir dinamik, Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine kabul başvurusu ile yaratılmıştır. Daha sonra birçok taraf Kıbrıs sorununun AB'ye katılmadan önce çözülmesi gerektiği öne sürülür ve bu yönde çaba gösterilir. Böylece Kıbrıs'ın, Avrupa Birliğine üye olabileceği savunulur. Bu çabaların doruk noktası, Annan Planı³⁹⁹ olarak bilinen BM tarafından hazırlanan plandır. Bu plan, “Güney Kıbrıs Rum” ve “Kuzey Kıbrıs Türk” olmak üzere iki kurucu devletten oluşan bir federal devletin kurulmasını öngörmektedir.

³⁹⁶ Αγγελάκης, Online (14.11.2020).

³⁹⁷ Gali Fikirler Dizisi hakkında geniş bilgi için bkz: Tamçelik, S. Kıbrıs'ta Gali Fikirler Dizisinde Müzakere Süreci ve Temel Özellikleri, Kuzey Kıbrıs, 2015.

³⁹⁸ Gali Fikirler Dizisinin tam metni için bkz: <http://www.kktcb.org/upload/pdf/5795.pdf> (07.03.2021).

³⁹⁹ Annan Planı hakkında Türk görüşü için bkz. Özdemir, Z.: Annan Planı Çerçevesinde Türk Tezlerinin Analitik İrdelenmesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı, T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 40 v.d.

Annan Planı'na giden yol, pratik olarak 1990'ların sonunda, özellikle 1999'da başlar ve bu Kıbrıs sorununun çözümünde ve uluslararası faktörün aktif olarak yeniden canlandırılmasında bir kilometre taşıdır. Nihai Annan Planının ilgili taraflara sunulduğu yıl olan 1999'dan 2004'e kadar olan ana kilometre taşlarının, tanıtılmasına ve reddedilmesine yol açan olumlu faktörleri sunmaktadır.

29 Haziran 1999'da BM Güvenlik Konseyi, Genel Sekreter Kofi Annan'ı iki toplumun liderlerini, Glafko Klerides ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Rauf Denktaş'ı davet etmek için "iyi niyet misyonunu (mission of good offices)" kullanmaya çağıran ve aynı yılın sonbaharında görüşmelere devam etmeye davet etmek için 1250 sayılı Kararı oybirliğiyle onaylanır. Aynı karar, alınan tüm kararları ve Antlaşmaları dikkate alarak, bir anlaşmaya varmak amacıyla, tüm konular masada olacak şekilde, iki lideri ön koşulsuz yapıcı görüşmeler yapmaya davet eder⁴⁰⁰.

Finlandiya'nın Helsinki kentinde düzenlenen AB Zirvesi, 10 ve 11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleşir. Cumhurbaşkanlığı Kararları metninde, Kıbrıs ve diğer katılan devletler tarafından bugüne kadar kaydedilen ilerlemeye atıfta bulunulurken, aynı zamanda Genel Sekreter'in Kıbrıs'ta iki toplum arasındaki müzakerelerin yeniden başlaması için yeni çabası memnuniyetle karşılanır. Aynı zamanda soruna siyasi bir çözümün Kıbrıs'ın AB'ye katılımına katkı sağlayacağı belirtilir. Ancak bu bir ön koşul olarak belirlenmez. Aynı Zirve'de, Türkiye'ye AB üyeliğine aday statüsü verilmesine karar verilirken, diğer üye devletlerin ülkelerinkine benzer değerlendirmelerin Kopenhag kriterlerine tabi olmasına karar verilir⁴⁰¹.

Diğer taraftan adını dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan'dan alan bu plan, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin "federal bir hükümet ve iki eşit kurucu devlet olan Kıbrıs Türk Kurucu Devleti ile Kıbrıs Rum Kurucu Devleti ayrılmaz bir ortaklık şeklinde bağımsız bir devlet" kurulmasını önerir. Birleşmiş Milletlerin kilit organı olan Genel Sekreterliğin katılımı "iyi hizmet" teklifi olarak kabul edilir. Bu terim genellikle uluslararası hukuk, diplomasi ve uluslararası ilişkilere aşina olanlara tanıdık olarak kabul edilir ve bu tekliflerin tanımlayıcı özelliği genellikle sunulabilecek herhangi bir çözüme uyulmasıdır. Annan Planı, uluslararası bir antlaşma değildir, taraflara yaptırım

⁴⁰⁰ UN Security Council "Security Council adopts resolutions regarding Secretary-General's mission of good offices in Cyprus and UNFICYP mandate", 29.06.1999 <https://www.un.org/press/en/1999/19990629.SC6694.html> (19.11.2020).

⁴⁰¹ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 1999.

getirmemektedir, daha çok her iki tarafın Türk ve Rumların bir politik beyanlarıdır⁴⁰².

11 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesinde alınan kararlar, Türkiye ve Kıbrıslı Türklerle yeni bir ilişki kurmayı amaçlar. Bu bağlamda bir yandan Türkiye AB'ne aday devlet statüsünü kazanırken, diğer yandan da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ne katılımı hayati öneme sahip olur. Helsinki kararları ile Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik çabalar, Türkiye ile AB arasındaki güvenin yeniden tesis edilmesinde önemli bir unsur olduğu iddia edilir. Bu nedenle, Kıbrıs Cumhuriyeti üyelik müzakereleri normal seyrederken, Avrupa Birliği, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımayı reddeder ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin üzerindeki ticaret ambargosunu kaldırmaz. Kısa bir süre sonra, 2001 yılında Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliğine katılması durumunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilhak edeceğini ve Avrupa Birliğini Türkiye'den ve Kıbrıslı Türklerden tavizler koparmaya çalıştığını bildirir.

Bununla birlikte, Helsinki'den sonra AB'nin politikası değişmez, ancak Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üyeliğine karşı çıkmaya devam ederken, dönemin AB Komisyonu Başkanı Romano Prodi, Kıbrıs'ın ilk dalga devletlerarasında yer alacağını ve Kıbrıs'ta siyasi sorunun çözümüne bakılmaksızın AB üyeliğinin gerçekleşeceğini açıklığa kavuşturur.

Annan Planı ilk olarak 11 Kasım 2002'de hazırlanır ve taraflara sunulur, 10 Aralık 2002'de ve 26 Şubat 2003'te revize edilir. Taslağın son şekli 31 Mart 2004 tarihinde İsviçre'nin Burgenstock şehrinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterince taraflara yeni ve sonuncu versiyonu sunulur. Kıbrıs sorunda demokratik bir çözüme ulaşmak için Birleşmiş Milletlerin koordineli çabası dikkat çekicidir. Ana maddeler planın birincil unsurlarıdır ve bu nedenle kurucu antlaşmanın on sayfalık bir özeti sunulur. İlk düzenleme Anayasadır ve Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ve onu oluşturan devletlerin koşullarını içermektedir.

Genel Sekreter ve Kıbrıs sorununun Özel Temsilcisi, Aralık 1999'da toplumlararası görüşmelerle başlar ve Dektaş'ın müzakerelerin yeniden başlamasına olumsuz yanıtı Annan Planının müzakere temeli olarak kabul edilmesi ile 10-11 Mart 2003'te Lahey'de sona erer.

Kıbrıs'ın yeni Avrupa rotasında muhtemelen uygulanabilir bir çözüm için bir başlangıç ve Kıbrıslı Türklerin eşit üye olma olasılığına yol açacak olan bu

⁴⁰² Crawford, J.: Brownlie's Principles of Public International Law. Oxford University Press 2012.

çözüm yerine Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile iki işbirliği protokolü imzalamayı tercih eder.

AB üyesi Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ne katılım sürecini yakından destekler ve Kıbrıs'ın AB'ne katılımının tamamlanmaması durumunda AB'nin doğuya genişlemesini engellemekten çekilmeyeceğini, veto edeceğini bildirir. Bu ortamda, Rauf Denktaş, Glafkos Kleridis'ten 2001 yılının sonunda iki taraf arasındaki müzakerelerin yeniden başlamasını ister. Bu hareketin ardından, BM Genel Sekreterin Özel Elçisi Alvaro de Soto'nun katılımıyla görüşmeler haftada iki kez olmak üzere başlatılır.

Bir yıllık müzakerelerin ardından, Kofi Annan 11 Kasım 2002'de her Kıbrıslı Türk, Kıbrıslı Rum bu iki tarafa ve Türkiye, Britanya ve Yunanistan'a bu üç garantör devlete bir taslak metin "Anan Planı 1" olarak anılan 12 ve 13 Aralık 2002'de Kopenhag Zirvesi'nden önce imzalanması için sunar⁴⁰³.

On bin sayfadan oluşan Annan Planının Türkçeye çevrilmesi de günler alır. Plana oy vereceklerin bunu nasıl okuyup anlayacakları o zamanlar ayrı bir tartışma konusu olur.

Annan Planına göre Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti topraklarının bir kısmını Rumlara vermesi öngörülür. Ada'da 1974'ten beri barışı tek başına koruyan Türk askeri kademeli olarak Türkiye'ye dönmesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bazı bölgelerinin içine Rum nüfusların yerleştirilmesi öngörülür. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ekonomik bağımsızlığı sınırlandırılır ve "Kıbrıs" Türkiye'nin üye olmadığı Avrupa Birliği'ne Zürih ve Londra Antlaşmalarına aykırı şekilde üye yapılarak Kıbrıslı Türklerle Türkiye'nin bağları zayıflatılmak istenir. Planın kimi bölümleri diplomaside "yapıcı muğlaklık" denilen tarzda, yani ileride ciddi yorumlama meselelerine yol açacak bir üslupla kaleme alınır.

Kıbrıs'ta halkoylamasına günler kala, 1963 Kanlı Noel olaylarına adı karışmış Rum Yönetimi lideri Tasos Papadopoulos'un hayır diyeceği anlaşılır. Bunun üzerine Kıbrıslı Türk tarafında evet oyu verme düşüncesi ağırlık kazanır. Sonuçta Rumların yüzde 75'i hayır, Türklerin ise yüzde 65'i evet oyu verir. İki taraf da evet demediğinden Plan reddedilmiş olur.

Annan Planının kabul edilmesi yönünde o dönemde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başbakanı Mehmet Ali Talat "yes be annem" diyerek evet kampanyası yürütür. Cumhurbaşkanı ve Kıbrıs Türklerinin anıtsal lideri Rauf Denktaş, Kıbrıslı Türklerin aleyhine olacağı gerekçesiyle Plana karşı çıkar ve "hayır" der.

⁴⁰³ Συρίγος, 2005, s. 124.

1) Annan Planı'na götüren olaylar

Bu plan, Denктаş tarafından gereksinimler karşılamadığı gerekçe gösterilerek reddedildi. Ancak başlangıçta Klerides tarafından kabul edildi. Türkiye'de gerçekleştirilen genel seçimlerin ardında Adalet ve Kalkınma Partisinin galip gelmesinin ardından o dönemde Türkiye'de önemli siyasi değişiklikler yaşandı. BM Genel Sekreteri, birkaç gün sonra, 10 Aralık 2002'de, uluslararası toplumun –Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve Amerika Birleşik Devletleri'nin- baskısına rağmen iki toplumun temsilcileri tarafından imzalanmayan ve esas olarak yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşü ve Türk yerleşimcilerin statüsüyle ilgili olan değişiklikleri kapsayan Annan Planının yeni bir versiyonu (Annan Planı 2) gündeme getirildi. Kıbrıslı Türkler hem Türkiye'deki iktidar değişikliği hem de Rauf Denктаş'ın sağlık sorunları ve “olumsuz tutumu” nedeniyle önerilen Plana yanıt vermezken, Kıbrıslı Rumlar Plan'ın tartışmaya esas olabileceğini belirtir, ancak plan kabul edilmez⁴⁰⁴.

Kopenhag Dönem Başkanlığı Karar metninde, Kıbrıs sorununun 1 Mayıs 2004 tarihinden önce çözülmesi arzu edilir olsa da Kıbrıs'ın AB'ne katılım günü çözülmediği takdirde, adanın kuzey kesiminde müktesebatın uygulanmasının askıya alınacağı belirtilir⁴⁰⁵. Yunanlı yazar *Sirigos*'a göre, Kopenhag Dönem Başkanlığı Karar metnindeki bu ifade, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ye katılımının, Kıbrıs siyasi sorunun çözümü beklenmeden gerçekleşeceğini net bir şekilde ifade etmesi, 10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de kabul edilen metinde olduğundan daha nettir⁴⁰⁶. Kopenhag Zirvesi'nin ardından, Kıbrıslı Türk ve Rum iki lider Şubat 2003'te Kıbrıs Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar sekiz kez bir araya gelir, ancak devam eden seçim öncesi dönem nedeniyle müzakereler kesintiye uğrar ve Güney Kıbrıs Rum Yönetiminde seçimleri Tassos Papadopoulos kazanır. Glafkos Kleridis seçimleri kaybeder. On gün sonra, BM Genel Sekreteri Planının, Annan Planı 3 olarak bilinen yeni bir versiyonu daha gündeme getirir ve Tassos Papadopoulos göreve başlamadan önce kendisine sunulur. Bu 3. versiyon üzerine Lahey'de yapılan tartışmalar, Rauf Denктаş'ın Planı referanduma koymayı reddetmesi ve çözümün iki egemen devlet temelinde yeniden müzakere edilmesini talep etmesi nedeniyle sonuçsuz kalır. Kıbrıs Rum tarafı, iki kurucu devletin anayasalarının Plana eklenmesi koşuluyla 3. Planı referanduma götürmeyi kabul eder⁴⁰⁷. Bir diğer önemli olay, Adalet ve

⁴⁰⁴ Συρίγος, 2005, s. 124-126.

⁴⁰⁵ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2002.

⁴⁰⁶ Συρίγος, 2005, s. 126, 127.

⁴⁰⁷ Συρίγος, 2005, s. 127, 128.

Kalkınma Partisi hükümetinin Mayıs 2003'te Kıbrıslı Rumların 1974'ten bu yana ilk kez Türkiye'yi ziyaret etmesine izin verme kararıydı. 2003 yılının sonuna doğru hem BM hem de AB, Kıbrıs sorununun çözümü konusunda atağa kalkar. Tüm paydaşlar, bundan sonra izleyecekleri stratejiyi ortaya çıkarmak için aralık ayında Kıbrıs Türk seçimlerinin sonucunu beklemeye karar verilir. Nihayet, 14 Aralık 2003 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti seçimleri gerçekleşir ve Mehmet Ali Talat seçimleri kazanır. Mehmet Ali Talat, Kıbrıs sorununu Annan Planı temelinde çözmek amacıyla 19 Şubat- 22 Mart 2004 tarihleri arasında Tassos Papadopoulos ile Kıbrıs'ta görüşmelerde bulundu⁴⁰⁸.

Mart 2004'ün sonunda, ilgili taraflar (Türkiye, Kıbrıslı Türkler, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar) BM destekli müzakereler için İsviçre'nin Burgenstock kentinde bir araya gelirler. 29 Mart'ta Genel Sekreter, katılımcılardan 14 geri bildirim almak için onlara Annan Planı'nın dördüncü versiyonunu (Annan Planı 4'ü) gündeme getirir. Kıbrıs Rum ve Yunan taraflarından, federal devletin olası işlevsizliği ile ilgili olarak aynı itirazlar, Başkanlık Konseyi üyelerinin artırılması ve başkanlık süresinin kısaltılmasını öneren görüşlerini yazılı olarak bildirirler. Kıbrıs Türk tarafı ise, kesin olarak Planın bu versiyonundan yana olduğunu açıklar⁴⁰⁹. Genel Sekreter, mutabık kalınan görüşleri kullanarak ve metinde bazı düzeltmeler gerçekleştirildikten sonra 31 Mart'ta Planın son halini, Annan Planı 5'i taraflara sunar. Konferans boyunca, Türkiye diplomasisi oldukça aktif rol oynar ve Kıbrıs Türk liderliğine nihai Annan Planı kabul etmeleri için baskı yapmaya istekli görünür. Buna karşılık Yunanistan hükümeti sürece müdahale etmeden daha çok gözlemci rolü oynamayı tercih eder⁴¹⁰. Sonraki günlerde, hükümet yanlısı Türk basını zafer kazandıklarını ve BM Genel Sekreter'inin "Türk taleplerinin %75'ini" karşıladığını veya "yalnızca bağımsızlığının Annan Planı'ndan daha iyi olabileceğini" ilan eder⁴¹¹.

2) Annan Planı ve Özü

Annan Planı'nın sunulması ve tanıtılması hem iki toplum içinde hem de üç garantör devletin tutumunda ve uluslararası ortamdaki gelişmeler ve özellikle, 1999'dan Şubat 2003'e kadarki dönemde Glafkos Klerides, Kıbrıslı Türklerle uzlaşmayı ve gevşek bir federasyon olasılığını destekler⁴¹². Aynı zamanda, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde esasen gençlerin değişim ve dışa

⁴⁰⁸ Συρίγος, 2005, s. 122, 124, 134.

⁴⁰⁹ Λιάκουρας, 2007, s. 367, 368.

⁴¹⁰ Λιάκουρας, 2007, s. 368.

⁴¹¹ Συρίγος, 2005, s. 135.

⁴¹² Λιάκουρας, 2007, s. 360.

dönüklük talepleri ve başka sebeplerden Rauf Denktaş'ın seçimlerde aday olmaması nedeniyle Mehmet Ali Talat'ın ön plana çıkması ve Mehmet Ali Talat'ın daha uzlaşmacı bir duruş arayışına girdiği değerlendirilir. Yunanlıların iddiasına göre, 1990'ların sonunda Kostas Simitis yönetimindeki Yunanistan, Türkiye'ye karşı dış politikasında bir dönüş gerçekleştirir ve bu da Helsinki Zirve'sinde Türkiye'ye verdiği güçlü destek olarak yansır. Atina'nın bu Zirve'deki duruşu, iki ülkeyi vuran deprem felaketlerinin ardından aynı yılın Ağustos ve Eylül aylarında başlayan Yunanistan ve Türkiye'nin yakınlaşmasıyla güç kazanır. Adalar (Ege) Deniz'inin iki yakasında dönemin Dışişleri Bakanları Yorgo Papandreu ve İsmail Cem tarafından desteklenen “deprem diplomasisi”, iki ülke arasında çeşitli alanlarda sükûnet, karşılıklı yardımlaşma ve işbirliğini teşvik eder. Sonunda Kıbrıs Rum Yönetimi “Kıbrıs” olarak AB üyesi olur. PASOK'un sözde “modernleşme blok'una” ait olan Simitis hükümeti, dönemin Dışişleri Bakan Yardımcısı Yannis Kranidiotis ile birlikte dış politikada “Avrupalılaşma” fikrini destekler. İki devlet Türkiye ve Yunanistan arasında güven inşa etmek ve Kıbrıs sorunu gibi en önemli konuları daha sonraki bir aşamada tartışmak için özellikle Türkiye için diyalog ve düşük politika konularını hedef alınırlar⁴¹³. 1999 yılında Helsinki'de Yunanistan, Türkiye'nin Avrupa adaylığı lehine görünür ve bu 2000 yılında yapılacak parlamento seçimleriyle uğraşmak zorunda kalan o zamanki hükümet için önemli bir siyasi risk oluşturur. 2002 yılında Türkiye'de seçimleri kazanan Adalet ve Kalkınma Partisini ilk tebrik eden mesajın Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis'ten gelmesi, Yunanistan'ın yeni Türk hükümeti ile yakın çalışma arzusunun sinyallerini verir. Ancak, Yeni Demokrasi partisinin Mart 2004'te Kostas Karamanlis başkanlığında iktidara gelmesinden sonra, İsviçre'deki son Annan Planı Konferansından sadece birkaç hafta önce, yeni Yunanistan başbakanı Türkiye ile diplomasi politikasına devam edeceğini bildirir⁴¹⁴. Türkiye'nin AB'ne katılım umutları, ülke içinde onu demokratikleştirmeyi amaçlayan reform çabalarını teşvik eder. Ancak o sırada demokratik bir rejime geçiş muhtemelen birçok farklı güç merkezlerinin varlığından kaynaklanır⁴¹⁵.

AKP'nin Kıbrıs sorununun çözümündeki Belçika modeli ve Erdoğan'ın Atina dâhil birçok Avrupa başkentine seyahat etmesi, Türkiye'nin Avrupa rotasının Yunanistan'ın başkentinden geçtiğinin iddia edilmesi ve göstergesi olarak algılanır. Dahası, Erdoğan'ın Türkiye'nin Avrupa yönünün artık

⁴¹³ Ker-Lindsay James. *EU Accession and UN Peacemaking in Cyprus*. Palgrave MacMillan, 2005, s. 73.

⁴¹⁴ Ker-Lindsay, 2007, s. 74.

⁴¹⁵ EAIAMEII, 2009.

Kıbrıs'la bağlantılı olduğunu kabul etmesi, bu alandaki geleneksel Türk dış politikası algısını paramparça eder. Oysa Türkiye'nin pratikte AB üyeliğinin ön koşullarını kabul etmemesi gerekirdi.

Türkiye, Aralık 2003'te, Kıbrıslı Rum Loizidou'ya, Türkiye aleyhine AİHM'ne başvurusu neticesinde mülkünden yararlanamaması nedeniyle tazminat ödemek zorunda kalır. Loizidou davası, Türkiye ile Avrupa Konseyi arasındaki ilişkilerde uzun yıllar ciddi kriz yaratır. Britanya, Annan Planı'nın hazırlanmasında aktif olarak yer alır. Zaten, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak 1990'larda AB üyeliğine başvurduğunda, diğer şeylerin yanı sıra, bu hareketin Türkiye'yi Kıbrıs sorununu çözmeye iteceğini umduğundan beri, Britanya mevcut sorun konusunda endişelidir. Bununla birlikte, bu endişeler yavaş yavaş azalır ve 1995'te deneyimli bir diplomat olan David Haney, Britanya'nın Kıbrıs sorunundaki özel elçisi olarak atanır, Britanya'nın, AB başkanlığı sırasında müzakere edilmeyen katılım müzakerelerine devam etme kararı alınır. Britanya, sonraki yıllarda, özellikle Annan Planı'nın hazırlanması sırasında, sürece dâhil olan tüm tarafları cesaretlendirmeye ve desteklemeye çalışır. Dahası, Türkiye'nin Avrupa perspektifini güçlü bir şekilde destekleyen Britanya Başbakanı Tony Blair tarafından memnuniyetle karşılandı.

Son olarak, Britanya ABD, hem de AB ve genel olarak BM, özellikle 2004'ün başlarında, müzakereleri sürdürmeleri için iki topluma "yapıcı baskı" uygulayarak Annan Planı'nı teşvik ederler, desteklerler. Nihai Annan Planı'nın (5. Annan Planı) "BM Genel Sekreter'inin Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü" başlıklı Planı, Yunanca ana metin 75 sayfadan, İngilizce versiyonu ise 182 sayfadan ve Temel Anlaşma ile diğer Eklerden oluşmaktadır⁴¹⁶.

Nihai Annan Planı (5. Annan Planı), iki toplum arasındaki iç uzlaşmanın bir ürünü olmaktan çok, BM Genel Sekreteri tarafından uzlaşma demokrasisinin kuruluşunu destekleyen koşullar ile uluslararası toplumun baskısının bir ürünüdür. Aynı Plan, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti için bir bayrak ve milli marşın benimsenmesi yoluyla, teorik olarak en azından iki toplumu birleştirecek ve "buluşma" fikrini teşvik edecek semboller, ortak bir Kıbrıs kimliği yaratmaya çalışılır.

5. Annan Planı, altı ektenden oluşmaktadır. Temel/Kurucu Anlaşma, kurucu devletlerin anayasaları (constituent states), "Kıbrıs'ta yeni durum (new state of affairs in Cyprus)" üzerinde Antlaşma, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ne Katılım Koşullarına Uyum için bir Taslak Eylem Planı, karar için BM

⁴¹⁶ Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας, 2004.

Güvenlik Konseyine sunulacak konular ve Nisan 2004'te alınacak geçici önlemleri içermektedir.

Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki Türk birliklerinin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra yaratılan yeni duruma uyarlanan 1959-1960 Zürih-Londra -Kuruluş, Garanti ve İttifak- antlaşmalarına dayanmaktadır. Yunanlı yazar *Korakis*'in iddiasına göre, Daha çok Kıbrıslı Türklerin tutumlarının ve özelemlerinin tatminine göre görüşmeler ilerler. Esas olarak eşitlik, güvenlik ve iki bölgeliliğin sağlanması konuları özellikle ve açıkça Kıbrıs Rum tarafına karşı, Kıbrıs Türk tarafının lehine ve algısına göre yönetilmektedir⁴¹⁷.

Annan Planı ilk olarak 11 Kasım 2002'de gündeme getirilir. 10 Aralık 2002'de ve yine 26 Şubat 2003'te revize edilir. 31 Mart 2004 itibarıyla Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri İsviçre'nin Birkenstock kentinde ele alınır ve müzakere edilir. Annan Planı'nın, ana maddeleri planın birincil unsurlarıdır ve bu nedenle kurucu antlaşmanın on sayfalık bir özeti içerir.

İlk düzenleme, anayasadır ve Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu devletlerinin koşullarını içerir. İkinci düzenleme, Federal Parlamento ve kurucu devletler tarafından onaylanması gereken toplam üç anayasadan oluşmaktadır. Bu hükümler, her iki tarafın oluşturduğu ve Birleşmiş Milletlerin başkanlık ettiği bir teknik hukuk komitesi tarafından sonuçlandırılır. Üçüncü düzenleme Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin federal yasalarını içerir. Bu yasalar, yukarıda belirtilen komite tarafından mükemmelleştirilmeye çalışılır. Dördüncü düzenleme, federal hükümet ile kurucu devletlerarasındaki işbirliği anlaşmasını içerir. Beşinci düzenleme, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu antlaşmaya dayalı olarak yürürlüğe girdikten sonra bağlayıcı nitelik kazanacak uluslararası anlaşmaların ve organların listesini içerir. Altıncı düzenleme, kurucu devletlerarasındaki bağlantıyı ve toprak değişikliğine tabi olacak bölgelerin devri aşamalarını ve ayrıca değişiklikten etkilenen kişilerin ülkelerine geri gönderilmesiyle ilgili maddeleri açıklamaktadır. Yedinci düzenleme, Aralık 1963 ile kurucu antlaşmanın yürürlüğe girmesi arasındaki olaylar nedeniyle yerlerinden edilen kişilerin mülklerine uygulanacak mülkiyet hakları durumunu açıklamaktadır. Sekizinci düzenleme, Uzlaştırma Komitesinin oluşumunu ve hedeflerini açıklamaktadır. Dokuzuncu düzenleme, referandum yapılması ve Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan arasında Kıbrıs'ta yeni iş düzenine ilişkin bir anlaşmanın imzalanması da dâhil olmak üzere, yeni düzenin uygulanmasına ilişkin özel maddeler içermektedir.

⁴¹⁷ Korάκης, Γ.: “Κύπρος ώρα μηδέν” 19/01/2003
http://www.elesme.gr/elesme.gr/periodika/t14/t14_3.htm (21.05.2017).

İkinci ek, özünde Kıbrıs Türk Devleti ile Kıbrıs Rum Devleti Anayasaları olan Kıbrıs Cumhuriyeti Kurucu Devletlerinin Anayasalarına atıfta bulunmaktadır. Üçüncü ek, Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanacak Antlaşmayı da içeren -Garanti ve Güvenlik Koşullarındaki ek protokoller ve ayrıca geçiş koşulları ile- Kıbrıs'ta yeni bir düzen kurulacaktır. Dördüncü ek, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Koşullarının Uyarlanması Tasarısıdır. Beşinci ek, karar için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine sunulacak konulardan oluşur ve BM Genel Sekreteri tarafından temel anlaşmanın onaylanması ve sürdürülmesi için yeni yetkiler hakkında karar verilmesi için BM Güvenlik Konseyine sunulacak konuları içerir. Altıncı ve sonuncu ek, Nisan 2004'te alınacak önlem önerilerini kapsar⁴¹⁸.

Adını dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan'dan alan plan, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin "federal bir hükümet ve iki eşit kurucu devlet; Kıbrıs Türk devleti ile Kıbrıslı Rum devleti ayrılmaz bir ortaklık, bağımsız bir devlet" şeklinde kurulmasını önerir. Birleşmiş Milletlerin kilit organı olan BM Genel Sekreteri'nin katılımı "iyi hizmet" teklifi olarak kabul edilir. Bu terim genellikle uluslararası hukuk, diplomasi ve uluslararası ilişkilere aşina olanlara tanıdık olarak kabul edilir ve bu tekliflerin tanımlayıcı özelliği genellikle sunulabilecek herhangi bir çözüme uyulması ile ilgilidir. Annan Planı, uluslararası bir antlaşma değildir, taraflara yaptırım getirmemektedir, daha çok her iki tarafın Türk ve Yunan Tarafının bir politik beyanıdır⁴¹⁹.

BM aracılığı ile gösterilen bütün çabalar, Türkiye'nin askeri üstünlüğünün yanı sıra ikili stratejisinin Britanya tarafından dikte edilmesi ve dayatılması nedeniyle konumunu değiştirmek için hiçbir neden bulunmayan uzlaşmazlıktır. Amerikalılar ise, *Kamberis*'in düşüncesine göre, "her zaman Yunanlıların kendi ölümcül hatalarına yardım etmektedir". AB bağlamında Kıbrıs sorununu harekete geçirmek için bir kaldıraç olarak, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Kıbrıs sorununu çözme planı girişimini Yunanistan olarak destekler ve böylece Avrupa Birliği bölünmüş bir Kıbrıs değil, yeni bir üye devlet elde edecektir. Fakat bu gerçekleşmeyince bugün Avrupa müktesebatı Kıbrıs'ın bir kısmında uygulanamamaktadır. Yunanistan ve Kıbrıs'ta siyasi dünyayı ikiye bölen bu plan, yine Yunanistanlı yazar *Kamberis*'in ifadesi ile "İşgalin başarılarını imzamızla meşrulaştırmamızı istedi. Helenizm, Zürih-Londra antlaşmaları ile tek ve egemen bir devlet olarak kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin dağılmasını ve ortadan kalkmasını ve onun yerine iki eşit

⁴¹⁸ Dempsey, P.: Public International Air Law. McGill University, Montreal 2017.

⁴¹⁹ Crawford, J.: Brownlie's Principles of Public International Law. Oxford University Press 2012.

kurucu devletin kurulmasını yani bölünmesini kabul edilmesidir. Merkezi yönetimin işleyiş şekli, devletin işlemesini kesinlikle imkânsız hale getirerek, matematiksel kesinlik ile çatışmaya ve dağılmaya yol açtı, böylelikle böyle bir ‘boşanmadan’ kaynaklanacak kurucu Kuzey Devleti’nin tanınmasında hiçbir sorun olmayacaktı, çünkü bu anlaşılmayacaktı. Artık istila, işgal ve etnik temizlik meşrulaştırılmış olacaktı⁴²⁰”.

Kıbrıslı Rumlar, Annan Planı’na karşı çok büyük bir yüzde ile “Hayır” oyu kullanır. Kıbrıslı Türkler ise, Annan Planı’na çok büyük bir yüzde ile “Evet” dedikleri halde, Avrupalılar sözlerinde durmazlar ve Türkleri şaşırtacak şekilde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin tanınması ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin tecrit edilmesi, Avrupa Birliği ve BM sayesinde gerçekleşmez. Annan Planı, Rumlar tarafından reddedildiği halde kendilerine saygı duymayan, çifte standart/ikiyüzlülük uygulayan AB tarafından “Kıbrıs” AB üyesi olur. Bir nevi Rumlar, ödüllendirilir. Türkler ise cezalandırılır. Kofi Annan planına bağlı olarak yeni girişimler hedefleyen görüşmeler, Türk tarafını oyalama müzakereleri 2022 yılında da devam etmektedir. Esasen Kıbrıs sorunu ile ilgili Türk-Yunan görüşmeleri çeşitli platformlarda ve çeşitli biçimlerde 1955 yılından beri devam etmektedir.

Annan Planı’nda Kıbrıs Türk Devleti teriminin kullanılması, öngörülen Kıbrıs Federal Cumhuriyetinin iki kurucu devletinden biridir. Teşkilat, çalışmalarında Kıbrıslı Türklerin devlet temsilcisi olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti dolaylı olarak tanındığı için, egemen bir devlet anlamında bağımsız kullanım için tasarlanmamıştır. Ayrıca derhal geri çekilmesini talep ederler ve tüm devletleri onu tanımamaya çağırırlar. Türkiye, Kıbrıs Rum tarafının adanın tamamı üzerinde egemenlik iddiaları nedeniyle Kıbrıs Türk tarafının deklarasyona yönlendirildiğini iddia eder. Bununla birlikte İslam Konferansı Teşkilatı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni devlet olarak tanır ve onu “Kuzey Kıbrıs Türk Devleti” adı altında İslam Teşkilatına gözlemci olarak kabul eder.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, beş bölgeye ayrılır: Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, Lefkoşa, İskele. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar’ın da dediği gibi, Lefkoşa’nın kuzey kısmıdır. Yeşil Hat olarak bilinen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimini ayıran bölge BM Barış Gücü askerleri ile Britanya’nın da kontrolü altındadır. Ne yazık ki, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yalnızca Türkiye, Pakistan ve Bangladeş tarafından tanınır. Nitekim Pakistan ve Bangladeş,

⁴²⁰ Καμπέρης, Π. Ν.: “Ελληνοτουρκικές σχέσεις και Κυπριακό” http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t34/t34_08.htm (21.05.2017).

uluslararası baskılar sonucu bu kararlarından dönmek zorunda kalır. Pakistan, aynı zamanda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilanının çok az hukuki geçerliliğe sahip olduğunu kabul eden Birleşmiş Milletler 541/1983 sayılı Kararına karşı oy kullanan tek devlettir. 1992 yılında Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanır, ancak bu tanımanın resmi bir karakteri yoktur, çünkü Azerbaycan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni bir Devlet olarak görme arzusunu defalarca ifade etmiş olmasına rağmen, henüz tanımamıştır. Gambiya ise, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımaya hazır olduğunu ifade etmektedir. 2008 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Katar'da Turizm ve Ticaret Ofisi açar. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde sadece Türkiye'nin büyükelçiliği bulunmaktadır. Avrupa Birliği, yine Lefkoşa'da bir yardım bürosu açmış bulunmaktadır.

Yurtdışında Kıbrıs Türk temsilcilikleri de mevcuttur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin büyükelçiliği ve konsoloslğunun bulunduğu tek devlet Türkiye'dir. Cenevre Zirvesi, ilk kez, 1960 tarihli Kıbrıs Anayasası ve Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik tüm planlarda, güvenlik meselesi konusunda derinlemesine bir tartışmanın başlangıcı olur. Garanti Antlaşması ve İttifak Antlaşmasının, BM himayesinde ve paydaş olarak Avrupa Birliği ile Kıbrıs konulu uluslararası bir konferansta sorgulanması gerçeği, Kıbrıs'ta tarihi bir kilometre taşıdır. Cenevre'de, Kıbrıs sorunu ile ilgili tarihinde ilk kez Garanti ve İttifak Antlaşmalarının kaldırılması tartışmalarının başlatıldığı bir konferanstır. Yunan ve Rum tarafının iddialarına göre, bu, "Cumhurbaşkanı Anastasiadis'in başarılı stratejisi ve aynı zamanda müzakere masasında gerekli liderlik becerilerini göstermesi sayesinde başarılıdır. Mont Peléran'daki teknokratik danışma, Cenevre'de başlatılan müzakerelere tarafların temsilcileri düzeyinde katılmaları önerilir. Bu teknokratik istişarenin amacı, Kıbrıs konulu konferansın siyasi düzeyde olumlu sonuç beklentileriyle devam etmesini sağlayacak bir çalışma belgesi hazırlamaktır. Müzakerelerin bu son derece kritik aşamasında, Kıbrıs Rum tarafının müzakere pozisyonu ilk kez çok güçlüdür. Bu, birkaç nedenden gerçekleştirilir. Birincisi, 'Kıbrıs Cumhuriyeti', Lizbon Antlaşması aracılığıyla üyelerini her türlü tehditten korumak için özel araçlar sağlayan AB'nin bir üyesidir. Dolayısıyla Kıbrıs için üzerinde uzlaşılacak güvenlik ağı aslında doğrudan AB ile de ilgilidir. Avrupa Birliğinin, Cenevre Zirvesi'nde Komisyon Başkanı, Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ile en üst düzeyde bulunması, meseleyi kanıtlamaktadır. İkinci olarak, mevcut durumun 1960'lardan tamamen farklı olduğu artık genel olarak kabul edildiğinden, uluslararası toplumda Rum tarafının temel konumunun benimsenmesi için olumlu bir iklim oluşturulur. Üçüncüsü, Kıbrıs konulu konferans masasında, uzun süredir kapsamlı bir güvenlik önerisi sunan tek

delegasyon Rum tarafıdır. Rum Cumhurbaşkanı tarafından sunulan özel öneri, Yunan hükümeti ile tam bir işbirliği içinde formüle edilir” ve şunları içerir:

aa) Birleşmiş Milletler Şartı’nın 7. Bölümünden yararlanarak çözümün uygulanmasını sağlamaya yönelik önerilir.

bb) Çözümün uygulanmasından sonraki döneme ilişkin teklif. Anlaşmanın bir parçası olarak çözümün tüm uygulama süresi boyunca, UNFICYP’nin kalması, güçlendirilmesi ve gelişmesi sağlanmalıdır.

cc) Çözümün, o zaman ve ancak o zaman işgal birlikleri ayrıldıktan sonra uygulandığı kabul edilecektir.

çç) Çözümün ilk gününde birliklerin %75’i ayrılmalı ve geri kalanı mümkün olan en kısa sürede son geri çekilinceye kadar ise askeri kışılda kalmalıdır.

Annan Planı, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’ni kuran⁴²¹ ve Kıbrıs’taki “yeni durumu” ayrıntılı olarak düzenleyen bir metindir. Annan Planı’nın ayrıntıları o kadar çoktur ki Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bayrağının ve milli marşının tanımlayacak kadar ileri gidilmiştir⁴²². Nihai taslak, iki toplumun liderleri tarafından kabul edildikten sonra Genel Sekreter, AB Konseyi Başkanı ve Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’ne gönderilecek olan önceden tamamlanmış mektupları da içerir⁴²³. Temel Anlaşmanın ana maddelerinde iki toplum, geçmişteki trajik olayları tekrar etmemeye kararlı olduklarını ve siyasi eşitlik ilkesine dayalı olarak güç kullanımından veya güç kullanma tehdidinden vazgeçtiklerini ve “doğasında var olan düzenleme yetkisini” kullanacaklarını belirtirler. Nihai Annan Planı’nın ana müzakere noktaları, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’nin yönetimi, federal devletin ve kurucu devletlerin yetkileri ve egemenlik konularından oluşmaktadır. Annan Planı’ndaki ana konular, iki toplumun federal düzeyde temsili, garantiler ve üç özgürlüğün sağlanması ve bölgesel düzenlemeler, yerinden edilmiş kişiler, mülkler, yerleşimciler, göçmenler ve Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’nin AB üyeliği gibi konular düzenlenmektedir⁴²⁴.

Nihai 5. Annan Planı’nın “BM Genel Sekreteri Planı” Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü başlıklı ana metin, “Yunanca sürümünde 75 sayfadan (İngilizce sürümünde ise 182 sayfa) ve Temel Anlaşma ile diğer Eklerden oluşmaktadır⁴²⁵.

⁴²¹ Temel Anlaşmanın 2. Maddesi.

⁴²² Temel Anlaşma, Ek I, Kısım II, madde 8.

⁴²³ Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα IX, Σημημένα 1-3.

⁴²⁴ Sözen, A./Özersay, K.: “The Annan Plan: State succession or continuity”, Middle Eastern Studies, 43(1) 2007.

⁴²⁵ Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας, 2004.

31 Mart 2004 tarihinde nihai hale getirilen Annan planı, Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümüne ilişkin Kıbrıslı Türkler ile Rumların, Kıbrıs'ın ortak yurtları olduğunu teyit ederek, 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ortak kurucuları olduklarını teyit ederek kabul etmeyi taahhüt ederler. "Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların ilişkilerinin bir çoğunluk ve azınlık ilişkisi olmadığı, hiçbir tarafın diğeri üzerinde yetki veya egemenlik iddiasında bulunamayacağı bir siyasi eşitlik ilişkisi olduğunu kabul ederler. İki kesimli ortaklığın bağımsız ve birleşik bir Kıbrıs'ta dostluk, barış, güvenlik ve refah içinde ortak bir geleceği teminat altına alacak bir iradeyle ve Demokratik ilkeler çerçevesinde, bireysel insan hakları ve temel özgürlükler ile birbirlerinin kültürel, dini, siyasi, sosyal ve dilsel kimliklerine saygı ve aralarındaki dengeye saygı göstermeyi taahhüt ederler".

Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar, asli kurucu yetkilerini kullanarak özgür, demokratik ve ayrı ayrı ortak iradeleriyle işbu Kuruluş Anlaşmasını kabul etmeleri istenir.

Annan Planı'nın 1. maddesinin 3. fıkrasına göre, Kuruluş Antlaşması, Garanti Antlaşması ve İttifak Antlaşması yürürlükte kalmaya devam edecektir ve gereğine göre (mutatis mutandis) yeni duruma uyarlanarak uygulanacaktır. Kıbrıs, işbu Anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle birlikte, Yunanistan, Türkiye ve Britanya, Kuruluş, Garanti ve İttifak Antlaşmalarına ek protokollerle birlikte, Kıbrıs'ta yeni duruma ilişkin hususlarda bir Antlaşma kabul edilmesi düşünülür.

Annan Planı'nın 1. maddesinin 4. fıkrası uyarınca eğer bu plan kabul edilirse, Kıbrıs, 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla Avrupa Birliği'nin üyesi olacaktır. Fakat Annan Planı'ndaki önemli ve düşündürücü bir nokta da 1. maddenin 6. fıkrasındaki düzenlemedir. Bu düzenleme şöyledir: İşbu Antlaşma ile oluşturulan yeni durumda tek taraflı herhangi bir değişiklik yapılması, özellikle Kıbrıs'ın tamamının veya bir kısmının herhangi bir başka ülkeyle birleşmesi veya herhangi bir şekilde taksimi veya ayrılması yasaklanır. Bu Antlaşmadaki hiçbir husus, herhangi bir şekilde bu yasağı ihlal edecek şekilde yorumlanamaz.

Yine Annan Planının 1. maddesinin 5. fıkrası uyarınca "Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye ile özel dostluk bağlarını, Garanti ve İttifak Antlaşmaları ile işbu Antlaşma'nın Kıbrıs'ta oluşturduğu dengeye saygı göstererek sürdürür ve Avrupa Birliği üyesi bir ülke olarak Türkiye'nin Birliğe katılımını destekler."

Annan Planı'nın 2. maddesinde Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, Federal Hükümeti ve Kurucu Devletler konusu düzenlenmiştir. Buna göre, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, Federal Hükümeti ve Kurucu Devletlerin statüsü ve ilişkilerinde, İsviçre'nin Federal Hükümeti ve kantonları ile olan ilişkisi ve

statüsü model olarak alınmıştır. Buna göre: Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, feshedilemez ortaklık yapısına sahiptir. Düşünülmesi Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs Rum Devleti ve Kıbrıs Türk Devleti olmak üzere iki eşit kurucu devletten oluşacaktır. Federal bir hükümete sahip, bağımsız bir devlet olacaktır. Kıbrıs Birleşmiş Milletlerin üyesidir ve tek bir uluslararası tüzel kişiliğe ve egemenliğe sahip olacaktır. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, Anayasası uyarınca hukukun üstünlüğü, demokrasi, temsili cumhuriyet hükümeti, siyasi eşitlik, iki kesimlilik ve Kurucu Devletlerin eşit statüsü temel ilkeleri çerçevesinde teşkilatlanır.

Annan Planı'nın 2. maddesin 3. fıkrasına göre, "Federal ve Kurucu Devletlerin yasaları arasında herhangi bir hiyerarşi olmayacaktı. Anayasa'ya aykırı herhangi bir tasarruf, hükümsüz ve geçersizdir". 4. fıkrasına göre ise, "Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasası, Anayasa'nın özel hükümleri uyarınca, her bir Kurucu Devlet seçmenlerinin ayrı ayrı çoğunluk oylarıyla değiştirilebilir".

Annan Planının 3. maddesi "Vatandaşlık, İkamet ve Kimlik" konularını düzenlemektedir.

5. Annan Planı'nın 5. madde hükmünde Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti federal hükümeti için "Parlamentar yönetim sistemi" olarak da bilinen İsviçre modeli önerilmiştir. İsviçre hükümet sistemi, Kıbrıs'ta 1960 Anayasasına göre işleyen ve ortak devletin başarısızlığına yol açan başkanlık sisteminin aksine, mutabakata dayalı demokrasi için çok önemli ve teşvik edici iki kavram olan fikir birliğine ve kolektivizme dayanmaktadır⁴²⁶. Nihai Annan Planı, bir yandan Temsilciler Meclisi'ndeki nüfus ölçütüne dayalı orantılılığı, diğer yandan da iki kurucu devletten aynı sayıda üye ile Kıbrıslı Türklerin Senato'da daha fazla temsil edilmesini önerir. Kıbrıslı Türklerin aşırı temsili, altı Kıbrıslı Rum ve üç Kıbrıslı Türkten oluşan dokuz üyeli Başkanlık Konseyinde de var olacaktır⁴²⁷. Ayrıca, Cumhurbaşkanlığı Konseyi'nde iki toplum arasında sırasıyla Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler 2/1 oranında dönüşümlü bir başkanlık öngörülmektedir⁴²⁸.

Özellikle yönetim konusunda, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk devletleri bileşenlerinin katılımıyla ağırlıklı olarak İsviçre ve Belçika modellerine dayalı olarak iki bölge ve iki toplumlu olması öngörülmür. İsviçre modeli, federal hükümetin kantonlarla ilişkileri için bir model

⁴²⁶ Schneckener, U.: "Making power-sharing work: lessons from successes and failures in ethnic conflict regulation". *Journal of Peace Research*, 39 (2), 2002, s. 220.

⁴²⁷ Συρίγος, 2005, s. 165, 170

⁴²⁸ Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 5 και Μέρος V, Τμήμα Β, άρθρο 27.

iken, Belçika modeli dış politikanın formülasyonunda ve uygulanmasında ve kurucu devletlerin Avrupa meselelerine katılımında bir model olarak alınır⁴²⁹. Federal devletin Anayasa taslağı, federal hükümete Kıbrıs vatandaşlığının iadesi, Kıbrıs'ın diğer devletler ve AB ile dış ilişkileri, Kıbrıs Merkez Bankası, federal vergilendirme ve diğer konulara vurgu yapılarak birçok konuda sorumluluk tanınır. Örneğin kültürel miras, terörizm ile mücadele, doğal kaynakların kullanımı, hava seyrüsefer ve denizcilik. Kurucu devletlerin yetkileri, federal hükümete açıkça atıfta bulunulmayan alanlarla sınırlı olacaktır⁴³⁰.

Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, tek bir uluslararası kişiliğe sahip ve tüm bölgenin veya bir kısmının başka bir devletle, bölünme veya ayrılıkla birleşmesi konusunda açık bir yasağı olan egemen bir devlet olacaktır⁴³¹.

Ayrıca 5. Annan Planı Kıbrıslı Türklerin en az %33'ünün federal kamu idaresine katılımını sağladı ve sonuçta 1960 Anayasası'nın 7/3 oranı Kıbrıslı Türkler lehine 2/1'e düştü⁴³². *Schneckener*, 1960-1963 döneminde, Kıbrıs'ta 7/3 oranının esnek olmayan ve katı bir biçimde uygulanmasının toplumlararası çatışmalara yol açtığından, garanti vermeden çoğunluktan çok şey talep ettiğini iddia etmektedir⁴³³. 1960 Anayasası'na göre başkan ve başkan yardımcısının veto uygulayabileceği sınırlı konular (savunma, güvenlik ve dış politika), son bölümdeki federal yönetimin tüm konularını kapsayacak şekilde genişletilmektedir. Nitelikli çoğunluk hükmüne rağmen⁴³⁴ Annan planı, bu nedenle, Kıbrıs'ta iki toplum arasındaki karşılıklı veto uygulamasının tarihöncesine bağlı olarak, nitelikli çoğunluk kullanımının genişletilmesinin uzlaşmaya dayalı demokrasiye yardımcı olup olmayacağı şüphelidir⁴³⁵. Nihai Annan Planı, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin federal, iki bölge ve iki toplumlu bir devlet olarak yapısını, federal hükümet ile kurucu devletler ve aynı zamanda bunlar arasındaki sorumlulukların ayrılmasına yönelik özel bir hükümle birlikte sağlar⁴³⁶. *Schneckener*'e göre, grupların kendi kurumlarına sahip olduğu, ancak sorumlulukların merkezi hükümet kurumlarından açık bir şekilde ayrıldığı, ulus olarak bölünmüş devletlerde bölgesel veya topluluk

⁴²⁹ Temel Anlaşmanın maddeleri Yunanca metin üzerinden okumasının yapılması, Rum ve Yunan tarafının, düşüncesini ve bakış açısının anlaşılması bakımından tercih edilmiştir. Temel Anlaşmanın Ana Maddeleri, Madde: 2 (Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 2.

⁴³⁰ Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα Ι, Μέρος IV, άρθρα 14, 15.

⁴³¹ Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 1.

⁴³² Σπρίγος, s. 195, 196.

⁴³³ *Schneckener*, 2002, s. 220.

⁴³⁴ Σπρίγος, 2005, s. 170, 171.

⁴³⁵ *Schneckener*, 2002, s. 221.

⁴³⁶ Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 2.

özerkliğinin varlığı, uzlaşmaya dayalı demokrasiyi destekleyebilir⁴³⁷. Son olarak, arabuluculuk ve tahkim mekanizmalarının varlığı, uzlaşmaya dayalı demokrasilerin işleyişi için çok önemlidir⁴³⁸. Bu tür mekanizmalar 5. Annan Planı'nda sağlanmış olduğu iddia edilebilir. Örnek olarak Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yüksek Mahkemesi ve Mülkiyet Konseyi İddiaları Bürosu gösterilebilir⁴³⁹.

Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, tek bir uluslararası kişiliğe sahip ve tüm bölgenin veya bir kısmının başka bir devlet bölünme yöntemi ile veya ayrılarak birleşmesini açık bir biçimde yasaklayan egemen bir devlettir⁴⁴⁰. Ayrıca Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti tüm vatandaşlarına Kıbrıs vatandaşlığı verirken, her kurucu devlet vatandaşlarına yalnızca Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşlığına ek olarak işlev görecektir “iç vatandaşlık” verilecektir. Bununla birlikte, federal vatandaşlık yasasına göre, Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra 45.000 kişinin Kıbrıs vatandaşlığı almasına karar verilir. Bu kişiler, Kıbrıs Türk kurucu devletinde belirli sosyal ölçütlere göre ikamet edecek Türk yerleşimcilerden oluşacaktır⁴⁴¹. İki toplumun federal düzeyde temsili siyasi eşitliğe dayanır. Spesifik olarak, yasama işlevi, Temsilciler Meclisi ile Senato federal Parlamento'yu oluşturacaktır. Temsilciler Meclisinde temsil, nüfus ölçütüne dayalı olarak orantılı olacaktır -topluluk başına en az 1/4 sandalye ile-, Senato'da her iki toplum da aynı sayıda üyeye sahip olacaktır⁴⁴². Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yürütme yetkisi, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başkanı ve federal hükümetin kabinesi olarak görev yapacak altı üyeli Cumhurbaşkanlığı Konseyi tarafından yürütülecektir. Başkanlık Konseyi, iki devletin vatandaşları arasında orantılı olarak tek bir Parlamento listesinden ve her eyaletten üye sayısının en az 1/3'ü ile oluşturulacaktır. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ne, aynı kurucu devletten olmayacak olan Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısının 20 aylık dönüşümlü başkanlığı, beşinci dönemde ise Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler arasında 2/1'lik bir oran söz konusu olacaktır. Kararlar oybirliğiyle veya salt çoğunlukla alınacaktır. İkinci durumda, her kurucu devletten en az bir olumlu oy olmalıdır⁴⁴³.

Annan Planı'na göre, yeni Birleşik Kıbrıs devletinin, kendi ordusu olmayacaktı ve Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılımını desteklemeyi taahhüt

⁴³⁷ Schneckener, 2002, s. 222.

⁴³⁸ Schneckener, 2002, s. 222.

⁴³⁹ Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα 7, Μέρος V, Συνημμένο 2, Τμήμα Α, άρθρο 6.

⁴⁴⁰ Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 1.

⁴⁴¹ Sözen/Özersay, 2007, s. 130.

⁴⁴² Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα Ι, Μέρος V, Τμήμα Α, άρθρο 22.

⁴⁴³ Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα Ι, Μέρος V, Τμήμα Α, άρθρο 22.

edecekti. Kıbrıs Rum kurucu devletinde bir Rum askeri güç ile Kıbrıs Türk kurucu devletinde de eşit sayıda Türk askeri güç konuşlandırılacaktı. Ayrıca Kıbrıs'ta 7 yıl üst üste yaşayanlar, ikamet edenler otomatik olarak yeni devletin vatandaşlığını kazanacaklardı. Pratikte bu 115.000 Türk yerleşimcinin büyük çoğunluğunun yasallaştırılması anlamına gelmekteydi. Kıbrıs Türk devletinin belediye veya köy düzeyinde nüfusunun 1/3'ünden daha fazla Kıbrıslı Rum'a sahip olmasına izin verilmeyecekti. Serbest dolaşım, ikamet ve mülk edinme özgürlüğü konularında "AB müktesebatı" geçerli olacaktı. Kıbrıs Türk devleti, ayrı bir "iç vatandaşlığa" sahip olacağı için geri dönen az sayıdaki Kıbrıslı Rumların siyasi haklarını elinden alabilecekti. "Kuruluş Anlaşması"nın uygulanmasının ardından ilk yılda Gazimağusa'da 85.000'den fazla kişi, Kıbrıslı Rum mültecilerin %1'ini Kıbrıs Türk kurucu devlete geri gönderecekti. Etnik kotasının 1/3'ü dikkate alınarak Kıbrıs Türk kurucu devlete geri dönecekti. Her yıl %1 ila %20 eklenecekti (20 yıl içinde). Yunanlıların iddiasına göre bunun anlamı, geri kalanın %80'i asla atalarının evlerine dönmeyecekti. Mültecilerin mülkiyeti Kıbrıs Türk kurucu devletinin kamu malı olarak kabul edilir ve "kamu yararı" gerekçesiyle kamulaştırma süreci başlatılabilir. Kıbrıs AB'ne bir bütün olarak katılacaktı.

Bununla birlikte, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kontrolü altında olmadığı için ve bu süre boyunca topluluk müktesebatının -yani tüm Avrupa mevzuatı ve içtihat hukuku- uygulamasından açıkça hariç tutulmuştur. AB'nin niyeti Kıbrıslı Türklere mali destek için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile doğrudan ticarete izin verecek ve bu konuda bir Tüzük kaleme alınacak ve düzenlenecekti.

Başkanlık Konseyi'nde karar alma sürecine herhangi bir katılım durumunda, çözüm Yüksek Mahkeme tarafından verilecekti ve bu da kurucu devletlerarasında -kendi aralarında- veya federal hükümetle mevcut anlaşmazlıkları çözecekti⁴⁴⁴. Garantiler konusunda hem Garanti Anlaşması hem de 1960 İttifak Anlaşması gerekli değişiklikler yapılarak yürürlükte kalacaktır (mutatis mutandis)⁴⁴⁵.

Spesifik olarak, Kıbrıs'taki Yunanistan ve Türkiye askeri birliklerinin büyüklüğünün, 2019'dan itibaren 1960 seviyelerine (sırasıyla Yunanistan için 950 kişi ve Türkiye bakımından 650 asker kişiye) inmesine karar verilir. Ayrıca Annan Planı'nın amacı Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk silahlı kuvvetlerinin

⁴⁴⁴ Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα Ι, Μέρος V, Τμήμα Δ, άρθρο 36.

⁴⁴⁵ Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρα 1 και 8.

silahsızlandırılması iken adadaki BM Barış Gücü Kıbrıs'ın güvenliği için kilit rol oynayacaktı⁴⁴⁶.

Nihai Annan Planı ile seyahat, asayiş ve güvenlik nedenleriyle bazı istisnalar dışında kısıtlamalara tabi olmayacaktır. Bu, madde 18'de açıkça belirtilmektedir⁴⁴⁷.

Aynı zamanda, iki kurucu devletin nüfusunu değiştirmemek için, devletin diğer bileşeninin vatandaşları Yunanistan veya Türkiye'den gelenler için yerleşme / ikamet hakkı garanti altına alınır⁴⁴⁸.

Toprak ayarlamaları, nihai Plana ekli haritaya göre Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar arasında yaklaşık 72/28 oranında bir bölgenin kontrolüne yol açacaktır⁴⁴⁹. Kıbrıs Rum kurucu devleti lehine toprak ayarlamaları geçiş dönemlerinde yapılacaktı, bu toprakların el değiştirmesi önce Kıbrıs Türk kurucu devleti, sonra da BM barış gücü tarafından kontrollü bir biçimde icra edilecektir. Uygulamada, Gazimağusa, Güzelyurt ve birçok köyün çoğu Kıbrıs Rum toplumuna dönecek, Karpaz ise Kıbrıs Türk kurucu devleti egemenliğinde olmasına rağmen geniş bir özyönetimden yararlanılacaktır. Mülkiyet konusu, yerinden edilenlerin bir kısmının öngörülen toprak ayarlamaları yoluyla mülklerine dönmesi veya tazmin edilmesi koşulu ile Temel Anlaşmanın 10. maddesi uyarınca çözülecektir. Nihai Annan Planında mülklerle ilgi dağınık referanslar mevcuttur ve ancak bunlar için kısıtlamalar olacaktır. 1963 olaylarından sonra ortaya çıkan mülkiyet meselelerini ele almak için bir Mülkiyet Konseyi kurulmasını da sağlayan Temel Anlaşma Ek VII'de daha spesifik referanslar bulunmaktadır.

Son olarak, Kıbrıs sorununun Annan Planı aracılığıyla çözülmesi, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ne katılımından sonra topluluk müktesebatındaki düzenlemelerin entegrasyonuna da yol açacaktır⁴⁵⁰.

5. Annan Planı, kurucu devletlerin (constituent states) anayasaları, "Kıbrıs'ta yeni durum ("new state of affairs in Cyprus)" ve Temel / Kuruluş Anlaşması olmak üzere toplam altı ekten oluşacaktır. Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin "Kıbrıs" olarak AB'ne katılım koşullarına uyum için bir Taslak Plan, karar için BM Güvenlik Konseyi'ne sunulacak konular ve Nisan 2004'te Annan Planı hakkında halk oylaması yapılacaktır. Temel Anlaşmanın 2. maddesine göre, "Kıbrıs" devletini kuran ve Kıbrıs'taki "yeni durumu" ayrıntılı

⁴⁴⁶ Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 8.

⁴⁴⁷ Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα I, Σηημένο 5.

⁴⁴⁸ Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρα 3 και 4.

⁴⁴⁹ Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 9.

⁴⁵⁰ Sözen /Özersay, 2007, s. 130.

olarak sunan bir metindir. Planın ayrıntıları o kadar çoktur ki Kıbrıs devletinin bayrağını ve milli marşını tanımlayacak kadar ileri gidilecektir⁴⁵¹. Nihai taslak, iki toplumun liderleri tarafından kabul edildikten sonra Genel Sekreter, AB Konseyi Başkanı ve Avrupa Konseyi Genel Sekreterine gönderilecek olan önceden tamamlanmış mektupları da içermeyecektir⁴⁵². Temel Anlaşmanın ana maddelerinde iki toplum, geçmişte yaşanan trajik olayları tekrar etmemeye kararlı olduklarını ve siyasi eşitlik ilkesine dayalı olarak kuvvet kullanımından veya kuvvet kullanma tehdidinden vazgeçmeyi kabul edeceklerdir. Nihai Annan Planı'nın ana müzakere noktaları, yeni Kurulan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Devletinin yönetiminde, federal devletin ve kurucu devletlerin yetkilerinde ve egemenlik meselelerinde bulunacaktır. Annan Planı'ndaki ana konular, iki toplumun federal düzeyde temsili, garantiler, üç özgürlük (seyahat, yerleşim ve mülkiyet), toprak ayarlamaları, yerinden edilmişlerin sorunları, mülk, yerleşimciler, göçmenler ve Avrupa Birliği'ne katılım. Özellikle yönetim konusunda, Kıbrıs'ın Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların devletlerinin bileşenlerinin katılımıyla ağırlıklı olarak İsviçre ve Belçika modellerine dayalı olarak iki bölge ve iki toplumlu bir devlet olması öngörülmüştür. İsviçre modeli, federal hükümetin kantonlarla ilişkileri için bir model iken, Belçika modeli dış politikanın oluşturulması ve uygulanması ve kurucu devletlerin Avrupa meselelerine katılımı için bir model olarak kullanılacaktır⁴⁵³. Federal devletin Anayasa taslağında, federal hükümete Kıbrıs vatandaşlığının tanınması, Kıbrıs'ın diğer devletler ve AB ile dış ilişkileri, Kıbrıs Merkez Bankası, federal vergilendirme ve aynı zamanda diğer konulara örneğin kültürel miras, terörizmle mücadele, doğal kaynakların kullanımı, hava seyrüseferi gibi konular yer almaktadır. Kurucu devletlerin yetkileri, federal hükümete açıkça atıfta bulunulmayan alanlarla sınırlı olacaktır⁴⁵⁴.

Annan Planı, Nisan 2004'te iki ayrı toplumda referanduma sunuldu. Sonraki haftalarda iki toplumda yoğun bir rekabet ve kafa karışıklığı yaşandığı görülür. Ancak, İsviçre'deki görüşmeleri boykot eden Rauf Denktaş'ın muhalefetine rağmen, Kıbrıslı Türklerin anlaşma lehine oy kullanacakları kısa sürede anlaşılır. Aynı zamanda, Cumhurbaşkanı Tassos Papadopoulos'un kamuoyuna açık tutumu ile hazırlanan Kıbrıslı Rumların büyük çoğunluğu tarafından reddedilir. Annan Planı'nın Kıbrıs Cumhuriyeti'ni ortadan kaldırılıp yerine geçerliliği belirsiz bir oluşum getireceğini, bir yandan Kıbrıslı Türklerin

⁴⁵¹ Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα I, Μέρος II, άρθρο 8.

⁴⁵² Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα IX, Συνημμένα 1-3.

⁴⁵³ Θεμελιώδης Συμφωνία, Κύρια Άρθρα, άρθρο 2.

⁴⁵⁴ Θεμελιώδης Συμφωνία, Προσάρτημα I, Μέρος IV, άρθρα 14-15.

referandumdaki olumlu tutumu Avrupa Birliğinin izolasyonlarını hafifletme istekliliğini güçlendirir.

Annan Planı ilk kez 11 Kasım 2002 tarihinde taraflara sunulur. Sırasıyla 10 Aralık 2002, 26 Şubat 2003 ve 29 Mart 2004 tarihlerinde değişiklikler ve eklemeler gerçekleştirilir. Annan Planı'nın son şekli 31 Mart 2004 tarihinde Kofi Annan tarafından İsviçre'de taraflara sunulur. Annan Planı'nın ilk sunumundan 31 Mart 2004'e kadar birçok değişiklikler gerçekleştirilir. Bu değişikliklerin genelde Türklerin lehinde olduğu iddia edilir. Ancak gördüğümüz üzere planın son hali bile Türk tarafını tatminden oldukça uzaktır. Buna rağmen Kıbrıslı Türkler, Annan Planı'nı kabul etmişler, halk oylamasında "Evet" demişlerdir.

İki bölge, iki toplumlu federal yapısı İsviçre modeline dayanmaktadır. Devletin yalnızca bir uluslararası kişiliği ve bir egemenliği ile insanların iki uyrukları olacaktır. Kıbrıs vatandaşlığının kazanılması hukuken federal yasanın kapsamına girecektir. Anlaşmada belirlenen durumda tek taraflı herhangi bir değişiklik, özellikle Kıbrıs'ın tamamen veya kısmen başka bir devlet ile birleşmesi veya herhangi bir şekilde ayrılması yasaklanacaktır. Hükümete gelince, yeni devlette iki Meclisten oluşan bir federal parlamento olacaktır. Biri Senato olacaktır ve iki toplumun her birinden eşit sayıda üyeye sahip toplam 48 üyesi olacaktır ve yine Parlamentonun 12'si Kıbrıslı Türk olmak üzere toplam 48 üyeden oluşacaktır. Parlamento kararları, iki Meclisin salt çoğunluğunun kabulünü görmektedir. İki bileşenli devlette, iki ayrı yasama prosedürü olacaktır. Yürütme yetkisi, oy hakkı olan altı üyeli bir başkanlık konseyine verilecektir.

Parlamento, oy hakkı olmayan bazı üyeleri eklemeyi bile tercih edebilir. Uygun üyelerin en az üçte biri her bir kurucu devletten gelirken, her kategorideki üyelerin en az üçte biri Kıbrıslı Türk olacaktır⁴⁵⁵.

Başkanlık Konseyi, Senato'da nitelikli çoğunluk ile bir listeden seçilecek ve oy birliği ile karar almaya çalışmak için Temsilciler Meclisinde beş yıllık bir dönem için çoğunluk tarafından onaylanacaktı. Bu mümkün olmasaydı her kurucu devletten en az bir üyeyi temsil etmesi koşuluyla, kararlar üyelerin salt çoğunluğu ile alınacaktı. Konseyin her 20 ayda bir başkan ve başkan yardımcılığına aday olması için her devletten bir üye seçmesi gerekecektir. En kalabalık nüfuslu devletin üyesi her dönem ilk cumhurbaşkanı olacaktır. Dışişleri Bakanı ve Avrupa İşleri Bakanı hiçbir durumda aynı devletten

⁴⁵⁵ Tannam, E.: "Cyprus and the Annan Plan Negotiations: An Organisational Model". Irish Studies in International Affairs. 27, 2016 s. 189-200.

olmayacaklardı. Son olarak, her Üye Devletten eşit sayıda yargıçtan oluşan ve devletlerarasındaki veya federal hükümet ile devletlerarasındaki anlaşmazlıkları çözmek için Yunan, Türk veya Britanya ve Kıbrıslı olmayan üç yargıçtan bir yüksek mahkeme olacaktı. Yunanlıların iddiasına göre, 1974 yılında Barış Harekâtı sırasında “Kıbrıslı Türklerin nüfusu, Kıbrıs Adasının toplam nüfusunun %18’ini oluşturmaktaydı”. Ancak ada topraklarının %36,2’sinin kontrolü Kıbrıslı Türklerde kaldı. Bu nedenle, Annan Planı konusunda anlaşmanın yürürlüğe girmesinden 104 gün sonra başlayarak, bölgesel payları kademeli olarak ve 42 aylık bir süre içinde altı aşamada KKTC’nin toprakları %28,5’e düşürülecekti”. Annan Planı’nın karmaşık mülkiyet hükümleri tazminat ve takas konusunu da içermekteydi⁴⁵⁶.

1974’te yerlerinden edilen Kıbrıslı Rumlar, mallarını geri alma hakkına sahip olacaklardı. Evlerine dönemeyenler, o zamandan beri emlak fiyatlarının değerlendirilmesini yansıtacak şekilde ayarlanan, mülk kaybı anındaki piyasa değerlerine dayalı garantili tahvillerle geri ödenecekti. Diğer tüm mal sahipleri, toplam mülklerinin değerinin üçte birini ve alanının üçte birini geri alma ve geri kalanı için tazminat alma hakkını saklı tutacaklardı. Diğer şeylerin yanı sıra, bir mülke “önemli iyileştirmeler” yapmış olan, yerinden edilmiş Rumlara ve Kıbrıslı Türklere ait olan mülklerin mevcut kullanıcıları, mülkün değerini orijinal haliyle ödedikleri takdirde tapularına başvurabileceklerdi. Britanya, Yunanistan ve Türkiye garantör olmaya devam edecekti. Annan planı kabul edilirse, Britanya, kurucu antlaşma kapsamındaki iki egemen askeri üssün kapsadığı 98 mil karelik bölgenin yarısını bırakacaktı. O zamandan beri Britanya, son olarak Eylül 2016’da Kıbrıs’ın kademeli olarak askerden arındırılmasına yönelik teklifini defalarca yinelemektedir. Tüm Kıbrıs güvenlik güçleri dağıtılacak, Yunanistan ve Türkiye ise 2011 yılına kadar Kıbrıs’ta 6.000’e kadar bir askeri güç tutabilecekti. Türkiye, AB’ye bu tarihten önce katılırsa, bu sayı 2018’de veya daha erken bir tarihte 3.000’e düşürülecekti. Bundan sonra, sayılar, 1960 İttifak Antlaşmasında öngörüldüğü gibi, 950 Yunan ve 650 Türk askerine indirilecekti.

Kıbrıs Rum kilisesi de halkın çoğunluğunun da görüşleri doğrultusunda plana karşı çıktılar. Birleşik Krallık/Britanya garantör devlet olarak ve Amerika Birleşik Devletleri planı desteklediler. Türkiye hükümeti de Annan planı’na destek verdi. Yunan hükümeti tarafsız kalmaya karar verir. Ancak Rusya, Britanya ve ABD’nin BM Güvenlik Konseyinde Annan Planı’nı destekleyen bir karar çıkarma girişiminden rahatsız olduğu görülür. Rusya, bunun üzerine

⁴⁵⁶ Bkz. Crawford, J.: Brownlie’s Principles of Public International Law, Oxford University Press 2012.

Britanya ve ABD'nin hareketini engellemek için vetosunu kullanır. Rusya, Britanya ve ABD'nin Kıbrıslı Rumlar üzerinde haksız baskı uygulamaya çalıştıklarını düşündükleri için bunu yaptığını ifade eder. 24 Nisan 2004'te yapılan referandumda Kıbrıslı Türkler Annan Planı 1/2 oranında onaylarken, Kıbrıslı Rumlar 3/1 oranında plana karşı red oyu kullanarak reddeder. 1 Mayıs 2004'te, referandumdan bir hafta sonra Adanın tamamının Avrupa Birliği üyesi kabul edilmesi şartıyla “Kıbrıs” Avrupa Birliğine katılır. Ancak, topluluk müktesebatı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ülkesinde geçerli olmayacaktır. Beklenen sonucun aksine, 2004 yılının büyük bir kısmı, Avrupa Birliğinin Kıbrıslı Türklerle doğrudan ticaret önerisi ve altyapılarını geliştirmelerine yardımcı olmak için 259.000.000 Avro (Euro)'luk fon sağlanmasıyla meşgul olur. Öte yandan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, tanınmadığı için Kuzey Kıbrıs'ta liman ve havalimanlarından doğrudan ticaret yapılamayacağını AB savunur. Bunun yerine, Kıbrıslı Türklerin kendileri tarafından reddedilen bir öneri, Kıbrıslı Türklerin uluslararası alanda tanınan Kıbrıs Rum tesislerini kullanmalarına izin verilir⁴⁵⁷.

Aynı zamanda, dikkatler Türkiye'nin gelecekteki Avrupa Birliği üyeliğinin başlamasına odaklanır. 17 Aralık 2004 tarihli Avrupa Konseyi'nde, Kıbrıslı Rumların önceki veto tehditlerine rağmen, Türkiye'ye, gümrük birliğini AB'ne yeni üye olanları da kapsayacak şekilde genişleten bir protokol imzalaması şartıyla resmi üyelik müzakerelerine başlaması için tarih verilir. Bu yeni üyeler arasında “Kıbrıs” da vardır... Resmi üyelik görüşmeleri 3 Ekim 2005'te başlayacaktı. BM planı'nın referandumundan sonra iki taraf arasındaki müzakereleri yeniden başlatma girişiminde bulunulmaz. Her iki taraf da bir anlaşmaya varma çabalarını sürdürme konusundaki kararlılıklarını yinelerler. BM Genel Sekreteri, herhangi bir yeni müzakerenin bir sonuca yol açacağından emin olana kadar süreci yeniden başlatma konusunda isteksiz olduğunu ifade eder⁴⁵⁸.

Son olarak, 21 Mart 2008'de Hristofyas, Cumhurbaşkanı olarak ilk görüşmesini Lefkoşa'daki BM tarafsız bölgesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ile gerçekleştirir. Toplantıda, iki lider yeniden birleşme konusunda yeni bir müzakere turu başlatma ve 1960'larda kesilen Ledra Caddesi'ni yeniden açma konusunda anlaşılır. 3 Nisan 2008'de engeller

⁴⁵⁷ The European Parliament Policy Department External Policies the Influence of Turkish Military Forces on Political Agenda-Setting in Turkey, Analysed on The Basis of the Cyprus Question, 2008.

⁴⁵⁸ Ker-Lindsay James. *EU Accession and UN Peacemaking in Cyprus*. Palgrave Macmillan, 2005.

kaldırıldıktan sonra, Ledra Caddesi geçişi Kıbrıslı Rum ve Türk yetkililerin huzurunda yeniden açılır. Teknik Komitelerin ilk toplantısı 18 Nisan 2008'de gerçekleştirilecek ve üst düzey tartışmaların Haziran 2008 sonunda başlaması beklenir. Talat ve Hristofias, 7 Mayıs 2008'de bir partide bir araya gelirler ve görüşmelerin ilerlemesini gözden geçirmek için düzenli olarak bir araya gelmeyi kararlaştırırlar. Mevcut bilgilere göre, teknik müzakereler çok olumlu ve yapıcı bir atmosferde başlar ve müzakereciler, Anayasa Mahkemesi veya federal kurum yetkilileri gibi özellikle taksimle ilgili konuları tartışmaya başlarlar. Teknik Komitelerdeki ilerlemeyi gözden geçirmek için 23 Mayıs 2008'de ikinci bir resmi zirve başlatılır ve iki lider esaslı müzakereler için bir takvim belirleyemezken, haziran ayının ikinci yarısında bir toplantı yapmak için tekrar bir araya gelmeyi kararlaştırırlar.

3) Sonuç ve Değerlendirme

Annan Planı, büyük ölçüde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ye üye olması ve Türkiye'nin katılım sürecinin başlaması nedeniyle uluslararası baskının sonucuydu. Anlaşmanın kendisi Kıbrıs sorununun iki bölgesi ve iki toplumlu bir federasyon temelinde çözümlenmesine dayanmaktaydı ve kurucu iki devletin anayasaları hariç Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tam anayasal metnini içermekteydi. Sonunda, Anlaşma, serbest bölgelerdeki siyasi dünyadan farklı görüşlerin ortasında, Kıbrıslı Yunanlılar tarafından reddedilir.

Kudüs İbrani Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi Profesörü Shlomo Avineri'nin «Realities behind the failure over Cyprus» makalesi 28 Nisan 2004 tarihinde Londra'da Financial Times'da yayınlanır. Bu makaleden çok kısa bölümün çevirisi şöyledir: "Görünüşe göre BM ve Avrupa Birliği, Türkiye'nin AB'ne katılım müzakerelerini kolaylaştırmak için AB Kıbrıs meselesini masadan kaldırmak istediğinden, 1974 Türk müdahalesini en azından bazı sonuçlarını meşrulaştırmaya kararlıydı... Kıbrıslı Rumlar kendi ülkelerinde hareket özgürlüğüne sahip olmayacaktı ve bir bakıma Kıbrıslı Rumlar gettolaştırılacaktır"⁴⁵⁹,

Anayasacı Dr. Claire Palley, 13 Eylül 2004 tarihinde Britanya Parlamentosu Dış İlişkiler Seçme Komitesi'nde (Foreign Affairs Select Committee) sunduğu yazılı görüşünün 49. paragrafında reddedilen "Annan

⁴⁵⁹ "It appeared that the UN and the European Union were bent on legitimising at least some of the consequences of the Turkish invasion of 1974, because the EU wanted to take the Cyprus issue off the table in order to facilitate negotiations on Turkey's accession to the EU... Greek Cypriots would not have freedom of movement in their own country. In a way, the Greek Cypriots would have been ghettoised".

Planı” hakkındaki düşüncesi aşağıdaki gibidir: “49 It is the writer’s view that a great deal of Foreign Office legal ingenuity has gone into evading (not merely avoiding) the provisions of international human rights law, State responsibility, humanitarian law, EU law, international law on the use of force, law on the sovereignty of States over their airspace and maritime national resources and the Law of the Sea Convention (in which last respect see the Appendix on according Turkey vetoes in respect of these issues as regards Cyprus). Perhaps I am unfair in attributing all this to Foreign Office legal thinkers and some of these ideas may have come from UN staff who are UK citizens, such as Mr Zacklin and Sir Kieran Prendergast, to whom Mr de Soto reported. Greek Cypriots certainly perceived the moving force, in conjunction with Mr de Soto, as British, whether at the top or even at intermediate levels in the Secretariat”.

Annan Planı’nda “Kıbrıs Türk Devleti (Turkish Cypriot State)” ve “Kıbrıs Rum Devleti (Greek Cypriot State)” kavramları kullanılmaktadır.

Yunanlıların iddiasına göre, “Annan planının içeriği, Türk yönetimini ve uluslararası hukuka aykırılığı meşrulaştırıyor ve Kıbrıs toplumunun ırksal ölçütlere göre bölünmesini sağlıyordu. Mevcut haliyle, sorunu çözmek için Annan Planı kabul edilmemeliydi. Müzakereler yoluyla şunlar sağlanmalıdır: Tüm yerleşimcilerin geri gönderilmesi gerekir. Yerleşimcilik, uluslararası bir suç olarak kabul edilmektedir. Yeni Annan Planı’nda yerleşimciler meselesine ilişkin çok fazla belirsizlik mevcuttur.

Kıbrıs Rum Yönetimi’nin eski Dışişleri Bakanı Nikos Rolandis, Kıbrıs Rum tarafının 1974’ten bu yana 7 kez çözüm fırsatını reddettiğini itiraf eder. Güney Kıbrıs’ta yayımlanan Alithia gazetesine açıklama yapan *Rolandis*, “Rum tarafının zamanı boşa harcadığını, 3,5 yıldır görevde olan hükümetin hiçbir şey yapmadığını ve fırsatların kaybedildiğini”⁴⁶⁰, ifade eder.

Rum tarafının Annan Planı’nı reddetmesinden sonra bugün Türk tarafının tezlerini ve eğilimlerini bilmediğini söyleyen *Rolandis*, “Tren istasyona her zaman gelmez. Geldiğinde de biz trenin kaçmasına izin verdik” der. *Rolandis*, “Kıbrıs sorununun çözümüyle ilgili olarak trene 1974’den bu yana 7 kez binmeyi reddettik” diye konuşur. Eski Rum Bakan, çözümün sadece Kıbrıs Rum tarafının istediği şekilde olamayacağına ve çözüm olmaması halinde taksim olacağına da dikkat çeker. *Rolandis*, “Çözümü hep Yunanlıların reddettiğini” de söyler⁴⁶¹. Ayrıca bkz. Ek: I.

⁴⁶⁰ 22 Ağustos 2006 Hürriyet.

⁴⁶¹ 22 Ağustos 2006 Hürriyet.

D. CRANS MONTANA KONFERANSI

Annan Planı'nın 2004'te Kıbrıslı Rumlar tarafından reddedilmesini izleyen yıllar, Kıbrıs sorunuyla ilgili müzakerelerde durgunluğa damgasını vurur. Bununla birlikte, 2008-2010 ve 2015-2016 dönemleri ile 2014'te Anastasiadis ile Akıncı Ortak Bildiri yayınlar. İki toplumun federal bir model temelinde BM himayesinde siyasi bir çözümü müzakere edildiği dönem Kıbrıs sorununun çözümü için en önemli kilometre taşlarından⁴⁶².

Aynı zamanda ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek sahibi gibi davranan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi enerji sektöründeki faaliyetleri ve Kıbrıs'ın Münhasır Ekonomik Bölgesinde önemli hidrokarbon yataklarının bulunması da Kıbrıs'ta meydana gelen hareketlilikte rol oynar ve Crans Montana Konferansına karar kılınır.

BM'den, ABD'den ve Britanya'dan hem de AB'den Kıbrıslı Türkler lehine hamleler olur. BM, ABD, İngiltere ve ayrıca AB'den Kıbrıslı Türkler lehine hamleler olmasına rağmen, bu nihai Annan Planının Kıbrıslı Rumlar tarafından reddedilmesi sorumluluğunun doğrudan veya dolaylı olarak yüklenmesine ve suçlanmasına rağmen, "Kıbrıs" daha doğru bir ifade ile "Güney Kıbrıs Rum Yönetimi" AB'ne tam üye olarak kabul edilir. Aynı zamanda "Güney Kıbrıs Rum Yönetimi" kendisini "1960 tarihinde kurulan "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak tanımlayarak, adanın diğer tarafındaki Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kıbrıslı Türkler hakkında "güven artırıcı önlemler alır. Bu güven artırıcı önlemler arasında kişilerin, mal ve hizmetlerin dolaşımı, askeri faaliyetlerin azaltılması veya kaldırılması, Kıbrıslı Türklere seyahat belgelerinin (Pasaportların) verilmesi ve Avrupa Birliği'nin araştırma projelerine katılmaları gibi imkânlar sağlanır.

Bu arada Türkiye, "Güney Kıbrıs Rum Yönetimi" de dâhil olmak üzere on yeni AB üyesiyle gümrük birliğini genişleten bir protokol imzalarken, Türkiye, protokolün imzalanmasının "Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin" diplomatik olarak tanınması anlamına gelmeyeceğini bildirdi. Türkiye'nin bu hamlesi, Türkiye'nin AB ile gerçekleştirdiği sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerine uymak zorunda olduğunu belirten AB tarafından olumsuz olarak değerlendirilir.

Öte yandan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, 2007 yılında hidrokarbon arama ve çıkarma ruhsatlarının verilmesi için uluslararası bir ihalenin ilk turunu

⁴⁶² Stelgias, N.: "What went wrong in the Cyprus negotiations? The three elements that led to failure". Central and Eastern European Review, 11, 2017, s. 29.

düzenler. Aynı yıl Lübnan ile -2003'te Mısır ile gerçekleştirdiği gibi- Münhasır Ekonomik Bölge sınırlarını belirler.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Şubat 2008'de seçim sürecine girer ve AKEL genel başkanı Dimitris Hristofyas seçimleri kazanır. Aynı yıl BM'nin lideri de değişir ve Ban Ki-moon bu uluslararası örgütün başkanı olur. Yeni seçilen Güney Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Dimitris Hristofyas Kıbrıslı Türklerle müzakerelerin yeniden başlatılmasına hazır olduğunu ve Mehmet Ali Talat'tan yana olduğunu açıklar.

2008-2010 döneminde Kıbrıs Rum tarafı, Dimitris Hristofyas'ın seçilmesinin hemen ardından garantörlük konusunu müzakere masasına güçlü bir biçimde gündeme getirir.

Rum tarafı, 1974'ten sonra Kıbrıslı Rumların Türklerden korktukları ve Türk birliklerine güvenmediklerini ve bu nedenle Türk askerlerinin adadan çekilmesiyle aynı zamanda garanti sisteminin yeniden tanımlanması gerektiği⁴⁶³ propagandasına sığınır. Türkiye ve Kıbrıslı Türkler tarafından Yunan ve Kıbrıslı Rumların bu propagandalarına itibar edilmez. Çünkü tarihi tecrübeler göstermektedir ki Kıbrıslı Türklerin güvenliği bakımından garanti antlaşmasının önemi çok büyüktür ve Kıbrıslı Türklerin menfaatinedir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Hristofyas hükümeti, Kıbrıs Türk toplumunu Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yapılarına yeniden entegre etmeye çalışırken, aynı zamanda Kıbrıs'ın tek bir devletten iki bölgesi, iki toplumlu bir federasyona “evirildiği” görüşünü ifade eder. Siyasi eşitlik konusunda Dimitris Hristofyas, bunun Kıbrıslı Türklerin federal devlete “etkili” katılımı ve dönüşümlü cumhurbaşkanlığı yoluyla sağlanabileceğini savunur⁴⁶⁴.

Öte yandan, Mehmet Ali Talat, artan sorumluluklar ile sayısal eşitliğe ve Kıbrıslı Türklerin karar alma mekanizmalarına katılımına özel bir vurgu yapar. Mehmet Ali Talat, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uluslararası toplum tarafından tanınmamasını ve toplumda sosyal ve siyasi gelişmeler üzerinde etkisini dikkate alarak stratejisini değiştirmeye karar verir. Nihai hedefi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin yeni “Birleşik Kıbrıs Federasyonu”nun kurucu devleti olmasıdır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir evrimi olarak değil, devletin devamı olarak “partenogenez (Parthenogenesis)” süreci ile⁴⁶⁵ ilk olarak Annan Planı'nda kullanılan bir kavramdır ve kasıtlı olarak

⁴⁶³ Stelgias, s. 31, 32.

⁴⁶⁴ Stelgias, s. 34-36.

⁴⁶⁵ Stelgias, s. 35, 36.

devletlerin devamına veya halefiyetine atıfta bulunmaksızın Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması düzenlenir⁴⁶⁶.

Ancak, Hristofyas ile Talat arasındaki toplumlararası görüşmeler somut sonuçlara yol açmazken, 2010 yılında Mehmet Ali Talat'ın yerini Derviş Eroğlu alır ve görüşmeler yine sonuçsuz kalır. Aynı yıl Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, İsrail ile Münhasır Ekonomik Bölge sınırlandırmasını gerçekleştirir ve 2011 yılında ilk test sondajı Amerikan devi "Noble Energy" tarafından "Afrodit" sahasında hidrokarbon varlığına dair cesaret verici sonuçlarla gerçekleştirilir⁴⁶⁷. Ayrıca, Kıbrıs ve İsrail arasında bu tür büyük rezervlerin bulunması muhtemel olan, 2012'deki ikinci lisanslama dünyanın güçlü askeri ülkelerinden (örneğin Fransa) dev şirketlerin ilgisini çektiği görülür. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi aynı zamanda özellikle Türkiye-İsrail ilişkilerinin bozulmasının ardından, İsrail ile sadece enerji sektöründe değil, diğer sektörlerde de ilişkilerini daha da güçlendirir. Nikos Anastasiadis, Güney Kıbrıs Rum Yönetiminde Şubat 2013 seçimlerinde Dimitris Hristofyasın yerini alır. Genel Sekreterin Kıbrıs sorunu Özel Danışmanı Alexander Downer göreve geldikten bir ay sonra (2008-2012) görüşmelerinde iki taraf arasında "Yakınlaşmalar" başlıklı gayri resmi bir metin yayınlar. Bu, iki toplumun liderlerinin güvenlik konularında tamamen bir araya geldiğini gösterir. Ancak bu belge, her iki topluma da sunulduğunda, özellikle de Hristofyas hükümetinin, dönüşümlü cumhurbaşkanlığı, ağırlıklı oylama gibi taahhütler nedeniyle Kıbrıs Rum tarafının büyük rahatsızlık duyduğu görülür⁴⁶⁸. Derviş Eroğlu ve Nikos Anastasiadis, 11 Şubat 2014'te BM himayesinde ortak bir açıklama gerçekleştirirler. Ortak açıklamada iki lider, statükonun (status quo) kabul edilemez olduğunu ve siyasi eşitliğe sahip iki bölgeyi bir federasyon için yapılandırılmış müzakerelere devam etmek zorunda olduklarını ve eşzamanlı ayrı ayrı referandumlarda çözümün onaylanması gerektiğini vurgularlar⁴⁶⁹.

Aynı zamanda, iyi niyetle, olumlu bir ruhla ve her iki tarafın atadığı müzakerecilerin herhangi bir konuyu görüşme yeteneği ile özgür iradeleriyle kararlaştırılana kadar hiçbir şeyin anlaşılmayacağı ilkesini benimserler⁴⁷⁰.

⁴⁶⁶ Sözen/Özersay, s. 139.

⁴⁶⁷ Gürel, A./Mullen, F./Tzimitras, H.: The Cyprus hydrocarbons issue: context, positions and future scenarios. Oslo: Peace Research Institute Oslo (PRIO), 2013, s. 3-5.

⁴⁶⁸ Αντωνίου, Γ. "Η Κύπρος ζητεί 'ανάσα' από ΟΗΕ", 26.05.2013 Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr/489264/article/epikairothta/kosmos/h-kypros-zhte-i-anasa-apo-ohe> (12.11.2020).

⁴⁶⁹ Αντωνίου, Online (12.11.2020).

⁴⁷⁰ Euronews "Επαναρχίζουν οι συνομιλίες για το Κυπριακό – Ολόκληρη η κοινή διακήρυξη Αναστασιάδη και Ερογλου", 11.02.2014, <https://gr.euronews.com/2014/02/11/synantisi-anastasiadi-eroglou-kypros-cyprus-kypriako-synomilies> (12.11.2020).

Yunanlıların iddiasına göre ise, bu ortak açıklamaya rağmen, “Kıbrıs Münhasır Ekonomik Bölgesinde toplam yedi ay süren Türk provokasyonları ve ihlalleri nedeniyle görüşmeler kısa süre sonra kesilmiştir⁴⁷¹”. Kıbrıslı Rumların ve Yunanistan’daki Yunanlıların basın yayın ve bilimsel çalışmalarında bu tür Türkleri suçlayıcı ifadeler sık sık kullanılmaktadır. Kesilen görüşmeler, 2015 yılında Mustafa Akıncının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına seçilmesiyle birlikte görüşmeler yeniden başlar.

2016 yılının Kasım ayında Mustafa Akıncı ile Nikos Anastasiadis BM destekli görüşmeler için İsviçre’nin Mont Peléran kentinde bir araya gelirler. İki tur görüşmeden sonra, ayın başında ve sonunda (Sırasıyla “Mont Peléran 1” ve “Mont Peléran 2”) iki lider, güvenlik, garanti, toprak ayarlamaları ve diğer kriterler gibi konularda da uzlaşamazlar⁴⁷². Aralık ayında iki lider, toprak sorunuyla ilgili haritaları değiş tokuş etmek ve ardından Kıbrıs sorunuyla ilgili uluslararası bir konferans düzenlemek amacıyla görüşmelere Cenevre’de devam etme kararı alırlar. Bu arada 1 Ocak 2017’de BM’de Antonio Guterres yeni Genel Sekreter olarak görevi devralır.

“Açık uçlu” uluslararası konferans çalışmaları 12 Ocak 2017’de BM himayesinde başlatılır. Aralık 2016-Ocak 2017 tarihleri arasında iki aylık müzakereler, Kıbrıs sorununun çözümü için güçlü bir iyimserlik yaratırken, ilk kez Ocak 2017’de Kıbrıslı iki toplumun liderleri ve bütün garantör devletlerin liderlerinin katılımıyla aynı konuda “beşli” bir konferans düzenlenir⁴⁷³.

Fakat bu görüşmeler de kesilir. Mustafa Akıncı, Nikos Anastasiadis’i “barış görüşmeleriyle değil, 2018’de yeniden cumhurbaşkanlığına seçilmesiyle” ilgilendiğini iddia eder. Nikos Anastasiadis ise Mustafa Akıncı’yı “güvenlik ve garantörlük gibi konularda Kıbrıslı Türklerin çıkarlarının Türkiye’nin çıkarlarından koparılmasına yol açacak daha cesur bir duruş sergilememekle suçlar⁴⁷⁴”. Mart 2017’de Birleşik Krallık/Britanya hükümeti, Haziran 2016’da yapılan referandum sonucunda Britanyanın AB’den ayrılması için Lizbon Antlaşmasının 50. maddesi kapsamında süreci başlatır. Ancak, Britanyanın Kıbrıs’taki Yüksek Temsilcisi Steven Lilly’nin Kıbrıs’ın Doğu Akdeniz’deki önemli rolü üzerine yaptığı konuşmadan Kıbrıs konusunda Britanyanın dış

⁴⁷¹ ΥΠΕΞ Ελλάδας, “Το Κυπριακό ζήτημα σήμερα. Αθήνα: Υπουργείο Εξωτερικών”, <https://www.mfa.gr/kypriako/2018> (12.11.2020).

⁴⁷² “Mont Pelerin’in Düşündürdükleri: Dönüşüm Olmadan Çözüm Olma Olasılığı Yok” <https://www.yeniduzen.com/mont-pelerin-in-dusundurdukleri-72006h.htm> (09.11.2020).

⁴⁷³ Paul, A.: “A ‘now or never’ moment for a Cyprus settlement?”, European Policy Centre, 26 June 2017, http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=4&pub_id=7808 (25.12.2018).

⁴⁷⁴ Grigoriadis, N. I.: “Cyprus negotiations thwarted by issues on security and guarantees. How can the peace process be revived?”. SWP Comments, 28 2017, s. 1, 2.

politikasının değişmediği anlaşılmaktadır. Kapsamlı bir anlaşmaya varmak amacıyla Kıbrıs sorunu üzerine yeni bir uluslararası konferans düzenlemek için BM Genel Sekreteri, Haziran 2017'nin başlarında New York'ta iki toplumun liderleriyle bir araya gelir. BM Genel Sekreterin Kıbrıs Meselesi Özel Temsilcisi Espen Barth Eide, güvenlik ve garantilere odaklanan iki liderin ortak kabul ettiği bir belgenin hazırlanması sürecine daha aktif bir şekilde dâhil olur. Mustafa Akıncı ve Nikos Anastasiadis, tüm konuların birbiriyle bağlantılı olması koşuluyla müzakerelerde toprak, mülkiyet ve yönetim konularını içermesi gerektiği konusunda anlaşılır. Beş taraflı yeni konferans Cenevre'de toplanacaktır, ancak bazı teknik engeller sonunda 28 Haziran ile 7 Temmuz arasında Crans Montana'da gerçekleşmesi kararlaştırılır⁴⁷⁵.

İsviçre, Crans Montana'daki Konferansın gerçekleştirilmesine zemin hazırlayan olumlu faktörler, "Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin" enerji sektöründeki faaliyeti ve Münhasır Ekonomik Bölgesinin komşu devletler ile sınırlandırılmasıdır. Türkiye-İsrail ilişkilerinin bozulması ile birlikte Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile İsrail ilişkilerinin gelişmesinde, güçlenmesinde olumlu rol oynar. Her şeyden önce, Kıbrıs Münhasır Ekonomik Bölgesinde, hidrokarbon bulunması nedeniyle son yıllarda daha fazla siyasi, askeri değer kazanan Akdeniz'de Kıbrıs her zaman öncü bir jeostratejik konuma sahiptir⁴⁷⁶. Bölgede hidrokarbon keşfi Kıbrıs konusunu yeni boyutlara taşımıştır ve iki lideri 2014 ortak bildirisine devam etmeye motive eder. Doğal gaz keşifleri iki toplum arasındaki görüşmelerin yeniden başlamasına yol açtığı düşünülmektedir⁴⁷⁷. Enerji yataklarının varlığı Kıbrıs Rum tarafını, önemli bir bölgesel aktör konumuna yükseltebilir. Aynı zamanda Rum tarafı, dikkatli hareketlerle, özellikle "Arap Baharı" olaylarından sonra Doğu Akdeniz'de açık sorunları kapatmaya çalışan İsrail'in yakın müttefiki ABD gibi güçlü askeri ülkeleri dolaylı olarak büyük şirketleri yanına çekmeyi başardı⁴⁷⁸.

Ayrıca, Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Münhasır Ekonomik Bölgede hidrokarbon çıkarma ve kullanma hakkı, uluslararası topluluk (örneğin Birleşik Krallık, Fransa, AB) tarafından gelirlerin iki toplum arasında paylaşılması

⁴⁷⁵ Ηλιάδης, Κ.: "Όλο το παρασκήνιο του Κραν Μοντανά", Πολίτης, 09.07.2017, <http://politis.com.cy/article/olo-to-paraskinio-tou-kran-montana> (10.12.2018).

⁴⁷⁶ Christofias, D.: "Between the 'feasible' and the 'desirable'", Michael, M./Vural, Y. /Editörler) Cyprus and the Roadmap for Peace: A Critical Interrogation of the Conflict. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd., 2018, s. 233.

⁴⁷⁷ Özgür, E./Köprülü, N./Reuchamps, M.: "Drawing Cyprus: Power-sharing, identity and expectations among the next generation in Northern Cyprus", Mediterranean Politics, 2017, s. 4.

⁴⁷⁸ Ντόκος, Θ.: "Ενεργειακές εξελίξεις και το μεταβαλλόμενο περιβάλλον ασφαλείας στην Ανατολική Μεσόγειο". Καρεκλάς, Ι./Σαμαρά-Κρίστη, Α. (Editörler) Δίκαιο του Κυπριακού Ζητήματος. Αθήνα-Θεσ/νίκη: Εκδόσεις Σάκουλα, Ατina -Selanik 2014, s. 202-204

gerektiği defalarca belirtilmiştir. Münhasır Ekonomik Bölgelerin sınırlandırılmasıyla başlayan enerji sektöründe Kıbrıs-İsrail işbirliği, Yunanistan'ın katılımıyla savunma gibi diğer alanlarda iki ülke arasında daha yakın işbirliklerin önünü açtığı görülmektedir⁴⁷⁹. Yukarıdaki ülkeler arasındaki bu işbirliği, bir zamanlar yakın müttefik olan Türkiye-İsrail ilişkilerinin özellikle 2010'da Gazze açıklarında yaşanan “Mavi Marmara” olaylarından sonra hızla bozulmasından sonra belirginleşmiştir. *Grigoriadis*'e göre⁴⁸⁰ ABD, Kıbrıs'ın Akdeniz'de bir enerji merkezi olarak Avrupa'nın Rusya'dan enerji bağımsızlığını hedefleyen ve Kıbrıs sorununa çözüm bulma çabalarını destekleyen önemli rolüne övgüde bulunmaktadır. Aynı yazara göre, hidrokarbon yataklarının bulunması ve bunun sonucunda ortaya çıkan bölgedeki çatışmaları sonlandırmak için bir teşvik görevi görebilir ve dâhil olan tüm tarafları olumlu rol oynamanın yolunu açabilir.

II. KIBRIS'IN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ

A. GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİNİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ

Kıbrıs Cumhuriyeti, 1959 – 1960 Zürich-Londra Antlaşmalarıyla Türkler ile Rumlardan- iki toplumdan- oluşan eşit iki toplumlu ortak bir devlet olarak kurulur. O dönemde Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilgili olarak toplam 17 antlaşma kabul edilir ve bunlardan bir tanesi de Garanti Antlaşmasıdır.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, 4 Temmuz 1990 tarihinde Avrupa Birliğine tam üye olma isteğini dile getiren dilekçesini Birliğe sunar. Avrupa Birliği, 30 Haziran 1993 tarihinde bu konudaki görüşünü bir raporla açıklar. Avrupa Birliği'nin bu konudaki raporu çok önemlidir. Çünkü bu rapordaki görüşler üye devletlerin kararlarını etkileyecek niteliktedir.

Avrupa Birliğine katılım süreci, Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Antlaşmanın 237. maddesi, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu kuran Antlaşmanın⁴⁸¹ 205. maddesi, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu Kuran Antlaşmanın bugün yürürlükten kaldırılmış bulunan 98. maddesi ve 7 Şubat

⁴⁷⁹ “Συνεργασία Κύπρου- Ισραήλ σε άμυνα και ασφάλεια”, <http://www.kathimerini.com.cy/gr/kypros/232591/?ctype=ar> (12.11.2020).; 24.02.2016 Η Καθημερινή.

⁴⁸⁰ Grigoriadis, N. I.: “Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?”, *Middle East Policy*, 11(3), 2014, s. 131.

⁴⁸¹ 18 Nisan 1951 tarihinde Paris'te imzalanan ve 23 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Kömür Çelik Topluluğunu kuran bu Antlaşma 23 Temmuz 2002 tarihinde sona erdi.

1992 tarihli Avrupa Birliği Antlaşmasının⁴⁸² "O" maddesi bu antlaşma ile Avrupa Birliği'ne katılımı bazı değişiklikler getirir.

Diğer taraftan Tornariti, İfestos- Çardanidis, Kazakos, Kıpros gibi Yunanlı ve Rum yazarların iddialarına göre, "Kıbrıs, 1962 yılından itibaren Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılım düşüncesindeydi ve Kıbrıs Cumhuriyeti hükümeti tarafından görüşmelerin başlatılması 1970 yılının Ağustos ayında talep edilir. Bu istem, 1971 yılında Topluluk Kurulu tarafından kabul edilir ve 1972 yılının başlarından itibaren Avrupa Ekonomik Topluluğu ile başlatılan yoğun ve uzun görüşmelerden sonra, o zamanki adıyla AET'na katılım antlaşması (Association Agreement) 19 Kasım 1972 tarihinde imzalanır⁴⁸³".

Avrupa Komisyonu'nun Kıbrıs'ın AB'ne katılım başvurusuna ilişkin 1993 tarihinde verdiği bir görüşü mevcuttur. Kıbrıs Cumhuriyeti hükümeti, 19 Aralık 1972'de AET ile 1 Haziran 1973'te yürürlüğe giren bir Ortaklık Antlaşması kabul eder. İki aşamalı olan bu Anlaşmanın tam olarak uygulanması, on yıllık bir süre içinde bir Gümrük Birliği oluşturacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bütün nüfusunun yararına uygulanacak ticari, ekonomik ve teknik işbirliği düzenlemelerini içeren Antlaşmanın amacı, Kıbrıs ile Avrupa Topluluğu arasında ticari ve ekonomik ilişkilerin sağlamlaştırılması ve genişletilmesidir. Antlaşmanın birinci aşamasının ana hükümleri, sanayi malları ve tarım ürünleri üzerindeki ithalat vergilerinin kademeli olarak indirilmesini öngörür. Bu aşama Haziran 1977'de sona erecek, ancak ikinci aşamanın uygulanması için bir Ek Protokol imzalandığında 1987'nin sonuna kadar uzatılır. Gümrük Birliği hedeflerinin kademeli olarak uygulanmasının önünü açacak olan bu Protokol, 1 Ocak 1988 tarihinde yürürlüğe girer⁴⁸⁴.

⁴⁸² 7 Şubat 1992 tarihinde Maastricht'te imzalana Avrupa Birliği Antlaşması, 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girdi. Maastricht Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Topluluğu adını aldı. Antlaşma, üye devlet hükümetleri arasında yeni işbirliği olanaklarına – savunma, adalet ve içişleri- zemin hazırladı. Maastricht Antlaşması, söz konusu hükümetler arası işbirliğini mevcut Topluluk sistemine ekleyerek siyasi ve aynı zamanda ekonomik olan üç sütunlu yeni bir yapı ortaya çıkardı. İşte buna Avrupa Birliği denilmektedir. Bkz. <http://www.deltur.cec.eu.int/default.cec.eu.int/default.asp?lang=0&ndx=2&ord=12&subord=0> (erişim tarihi 25.08.2005).

⁴⁸³ Τορνάριτης, Κρ.: Αι συμφωνίες συνδέσεως και η συνδέσεις τις Κύπρου με την Ευρωπαϊκήν Οικονομικήν Κοινότητα, 1977, s. 25 vd.; Tsardanidis, Ch.: The Politics of the EEC – Cyprus Association Agreement: 1972-1982 Ten years of a Troubled Relationship 1973-1983, journal Market Studies, 4, 1984, s. 532 vd.; Καζάκος, Ρ.: Η Ενταξη της Κύπρου στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, 1990.; Κύπρος, Χρ.: Το Κράτος της Κύπρου στο Διεθνές Δίκαιο, 1994, s. 246.

⁴⁸⁴ "Κύπρος και EE"
http://www.mfa.gov.cy/mfa/Embassies/Embassy_Vienna/vienna.nsf/page52_gr/page52_gr?OpenDocument (03.12.2020).

İlk aşamada, Kıbrıs tarafında, gümrük vergilerinin ve endüstriyel ürünlerde (petrol ürünleri ve 15 hassas ürün kategorisi hariç) miktar indirimi ve Anlaşma kapsamındaki 43 tarımsal üründe Kıbrıs tarafından Birliğin Ortak Gümrük Tarifesi ve rekabete, devlet yardımına ve kanunların birbirine yakınlaşmasına ilişkin ilgili politikaların uyumlaştırılmasıdır. Protokolün ikinci aşaması, Gümrük Birliği'nde yer alan ürünlerin ticaretine getirilen kalan kısıtlamaların kaldırılmasını, sanayi ve tarım ürünlerinin serbest ve sınırsız dolaşımını ve gümrük birliğinin tamamlanması için gerekli olan ek politikaların benimsenmesini sağlar. Ancak, Mart 1998'de katılım müzakerelerinin başlaması göz önüne alındığında, ikinci aşamanın uygulanması için ek müzakerelerin başlatılması gerekli görülmüştür. 1977'den beri, Kıbrıs ve Avrupa Ekonomik Topluluğu, 210 milyon ECU tutarında mali yardım sağlayan ekonomik ve teknik işbirliği konusunda dört protokol imzalanır. Bu yardım kredileri, hibeleri, özel kredileri ve yüksek riskli kaynak yaratma katkılarını içerir⁴⁸⁵.

4 Temmuz 1990'da Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, o zamanki AET'ye üye olmak için başvuruda bulunur. Başvurunun kapsamlı bir incelemesinden sonra, Avrupa Komisyonu, adanın Avrupalı kimliği ve karakterinin yanı sıra hedefin Topluluğun bir parçası olduğunu kabul eden 30 Haziran 1993'te Kıbrıs'ın başvurusu hakkında görüşünü yayınlar. Komisyon görüşü ayrıca Kıbrıs'ın üyelik ölçütlerini karşıladığını ve üye olmaya uygun olduğunu doğrular.

Avrupa Konseyi, 4 Ekim 1993 tarihinde, diğerlerinin yanı sıra aşağıdaki hususları belirterek şu görüşü kabul eder: “Konsey, Kıbrıs sorununa barışçıl, dengeli ve kalıcı bir çözümünü beklemeden, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile yakın işbirliği içinde, Ortaklık Antlaşması tarafından sağlanan tüm araçları kullanmasını öneren Komisyon'un yaklaşımını, Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne ekonomik, sosyal ve politik entegrasyonu destekler⁴⁸⁶”.

AB Komisyonu'nun görüşü bağlamında Kıbrıs ile başlattığı esaslı müzakereler 1993 yılında başlatılır ve 1995 yılında sona erdirilir. Kıbrıs Rum Yönetimi 23 çalışma grubu oluşturur. Her grubun, Güney Kıbrıs Rum mevzuatının uyumlaştırılması ve Avrupa Birliği'ninkine uyarlanması gereken topluluk müktesebatının farklı bir bölümü hakkında bilgilendirme sorumluluğu vardır. 24 Haziran 1994'te Yunanistan'ın Korfu Adasında, Avrupa Konseyi Birliğinin genişlemesinin bir sonraki aşamasının “Kıbrıs” ve Malta'yı içereceği

⁴⁸⁵ “Κύπρος και ΕΕ” Online (03.12.2020).

⁴⁸⁶ “Κύπρος και ΕΕ” Online (03.12.2020).

kaydedilir. Bu durum, 1994'teki Essen Avrupa Konseyi toplantısında yeniden teyit edilir.

Buna göre, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi AB üyeliğine hazırlamak için iki taraf arasında yapılandırılmış bir diyalog kurulmasını sağlayan bir katılım öncesi strateji formüle edildi. Tüm düzeylerde siyasi diyalogu da içeren bu diyalog, özellikle Kıbrıs'ın mevzuatını, politikalarını ve uygulamalarını Avrupa müktesebatı ile uyumlu hale getirmesine ve ayrıca katılıma sorunsuz bir geçiş için hazırlanmasına yardımcı olur. Kıbrıs ayrıca Leonardo Da Vinci, Socrates ve Avrupa için Gençlik dâhil bir dizi Topluluk Programına tam olarak katılabilir. 6 Mart 1995 tarihli karar Kıbrıs'ın Avrupa Birliği ile ilişkilerine yeni bir ivme kazandırır ve katılım olasılığını uygulamaya yaklaştırırken, aynı zamanda AB bir sonraki genişlemeye hazırlanır.

Komisyon, daha fazla AB genişlemesinin olası sonuçlarını inceleyerek, 15 Temmuz 1997'de Gündem 2000'i kabul edertti. Komisyon, 1993 tarihli görüşünü yineledi ve şunları ekledi: "... Kıbrıs ile katılım müzakerelerinin başlaması için kararlaştırılan takvim, siyasi bir çözüme varılmadan önce başlayabilecekleri anlamına gelir. Planlanan müzakerelerin başlamasından önce çözüm yolunda ilerleme kaydedilmez ise, uluslararası hukuk tarafından tanınan tek makam olarak 'Kıbrıs Cumhuriyeti hükümeti (aslında bu Güney Kıbrıs Rum Yönetimi)' ile başlamak zorunda kalınacaktı". Aralık 1997'de Lüksemburg Avrupa Konseyi, Orta ve Doğu Avrupa'dan ve Kıbrıs'la birlikte toplam on aday devlet için geliştirilmiş bir katılım öncesi stratejisi ve özel katılım öncesi yardımı içeren yeni bir genişleme süreci başlatmaya karar verilir. Ayrıca Kıbrıs, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya ve Slovenya ile katılım müzakerelerinin başlatılmasına karar verilir. Müzakereler 31 Mart 1998'de başlatılır. Mart 1998'de, Güney Kıbrıs Rum Yönetiminden Georgios Vassiliu, AB Katılımı için Kıbrıs Müzakere Ekibi Başkanı ve uyum süreci Koordinatörü olarak atanır. Aynı ay Kıbrıs hükümeti Kıbrıslı Türkleri, Kıbrıs'ın AB'ne katılımı için müzakere heyetinin asil üyeleri olarak atamaya davet edilir, AB üye devletleri tarafından onaylanan bu davete, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tarafından itiraz edilir⁴⁸⁷.

Kıbrıs ile ilgili 3 Nisan 1998'de başlayan katılım müzakerelerinin ilk aşaması, "tarama" olarak bilinen süreç topluluk müktesebatının inceleme süreci başlatılır. Süreç, AB hukukuna uyum sağlamak için "Kıbrıs" hukukunda gerekli değişikliklerin yapılması gereken alanları belirlemek için tasarlanır. Müktesebatın müzakere aşaması 2000 yılında tamamlanmış ve 1 Ocak 2000

⁴⁸⁷ "Κύπρος και ΕΕ" Online (03.12.2020).

itibarıyla yeni müktesebatı kapsar. Bu noktadan itibaren, katılım müzakereleri bağlamında ayrıntılı inceleme süreci gerçekleştirilir. Müktesebatın her faslına ilişkin esaslı tartışmalar 10 Kasım 1998 tarihinde başlatılır. Tekrarlanan İlerleme Raporlarında, Komisyon, Kıbrıs'ın çoğu alanda müktesebat ile iyi bir uyum sağladığını ve müktesebatı önemli sayıda alanda uygulamak için gerekli idari mekanizmaları kurduğunu tespit eder⁴⁸⁸.

Aralık 2001'deki Laeken Avrupa Konseyi'nde AB aday devletler ile katılım müzakerelerini 2002 sonuna kadar başarılı bir sonuca götürerek 2004 Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılabilmelerini sağlama kararlılığının altı çizilir. Aday devletlerin çeşitlilik ilkesine uygun olarak birbirlerinin verileri üzerinden değerlendirilmeye devam edeceği vurgulanır. Avrupa Konseyi, aday devletlerdeki müzakere ve reformların mevcut hızı sürdürülür ise, Kıbrıs, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya bu takvime katılmaya hazır olabilir. Sevilla Avrupa Konseyi (21-22 Haziran 2002), Avrupa Birliği'nin Kıbrıs, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Litvanya, Letonya ve Estonya ile katılım müzakerelerini sonuçlandırma konusundaki kararlılığını yeniden teyit eder. 2002 yılında bu devletler ile ilgili hedefin, bu devletlerin 2004 Avrupa Parlamentosu seçimlerine tam üye olarak katılmalarının sağlanmasıdır. Genişleme, Danimarka Başkanlığında 24-25 Ekim 2002 tarihleri arasında Brüksel Avrupa Konseyi'nin çalışmalarının önemli bir parçasıdır. Başkanlık sonuçlarında Konsey, "Komisyonun Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'nın siyasi ve mali ölçütleri karşılayabilecek ve üyeliğin yükümlülüklerini 2004 yılı başından itibaren üstlenebilecektir". Birlik ayrıca, 12-13 Aralık 2002 tarihlerinde Avrupa Konseyi'nde bu devletler ile katılım müzakerelerini sonuçlandırma ve Nisan 2003'te Atina'da Katılım Antlaşması'nın imzalanması konusundaki kararlılığını yineler. Uzun ve zorlu katılım müzakereleri süreci, Kıbrıs ve diğer dokuz aday devletin 1 Mayıs 2004 tarihinde AB üyelikleri gerçekleşir⁴⁸⁹.

Katılım müzakerelerinin başarıyla tamamlanmasıyla Birlik, katılan on devletin 2004 Avrupa Parlamentosu seçimlerine üye olarak katılabileceğine dair taahhüdünü onurlandırır. Katılım Antlaşması, yeni Üye Devletlerden 1 Mayıs 2004 katılım tarihinden itibaren mevcut Komisyon'a üye olmalarını şart koşar. Komisyon Başkanı'nın Avrupa Konseyi tarafından atanmasının ardından, yeni seçilen Avrupa Parlamentosu, 1 Kasım 2004'te göreve başlayacak olan yeni

⁴⁸⁸ "Κύπρος και ΕΕ" Online (03.12.2020).

⁴⁸⁹ "Κύπρος και ΕΕ" Online (03.12.2020).

Komisyon'u onaylayacaktır. Aynı tarihte Nice Antlaşması'nda yer alan hükümler, Komisyon ve Konsey'deki oylama ile yürürlüğe girecektir. Bu konularda Avrupa Parlamentosu ile gerekli istişareler Ocak 2003 sonunda tamamlanacaktır. "Yukarıdaki düzenlemeler, yeni Üye Devletlerin Birliğin kurumsal çerçevesine tam katılımını garanti edecektir. Bu genişleme, sürdürülebilir kalkınma için güçlü umutları olan ve Avrupa'da ve ötesinde istikrar, barış ve demokrasiyi sağlamlaştırmada önemli bir role sahip Birliğin temelini oluşturur. Ulusal onay prosedürlerine uygun olarak, mevcut ve aday Devletlerin 1 Mayıs 2004 tarihinde yürürlüğe girmesi amacıyla Antlaşmayı zamanında onaylamaları gerekir. 16 Nisan 2003'te Güney Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Tassos Papadopoulos, Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne Katılım Antlaşması'nı imzalar. Atina'da özel bir törenle gerçekleşen bu tarihi anlaşmanın imzalanması, Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne üyelik yolunun mihenk taşını temsil eder ve Kıbrıs'ın modern tarihinde bir kilometre taşıdır. Aynı zamanda, Kıbrıs'ın coğrafi, tarihsel, kültürel, ekonomik ve politik olarak her zaman ait olduğu Avrupa ailesinin bir üyesi olma çabasının bir sonucudur⁴⁹⁰."

Şu andan itibaren Kıbrıs, Kıbrıslı Türkler de dahil olmak üzere tüm vatandaşlarına sadece barış, daha fazla güvenlik ve herkesin haklarına saygı değil, aynı zamanda ortaya çıkan vizyon, beklentiler ve muazzam umutlar sunma fırsatına sahiptir. Avrupa Birliği'ne katılım ile Yunan hükümetinin, siyasi liderliğin ve Yunan halkının yardım ve desteği, bu tarihi sonuca ulaşmak için çok önemlidir. Kıbrıs, Avrupa Birliği'nin diğer bütün Üye Devletlerine, Komisyon'a ve Avrupa Parlamentosu'na şükran borçludur. Şimdi, Kıbrıs sorununa barış, güvenlik ve huzurun yanı sıra tüm Kıbrıslıların yararına barışçıl, kalıcı, uygulanabilir, işlevsel ve adil bir çözümün başarılmaları için katalizör görevi görmek üzere işgalin gerçeklerini alt üst edecek koşulları yaratmayı hedefler⁴⁹¹.

Kıbrıs'ın 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne katılımıyla, Ekonomik ve Parasal Birliğe katılma ve gerekli koşulları yerine getirir getirmez Avro (Euro)'yu kabul etme yükümlülüğünü üstlenir. Kıbrıs, 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren Avro bölgesine katılır ve ulusal para birimi olarak Avro'yu kabul eder. Kıbrıs, Kıbrıs Cumhuriyeti için önemli bir kilometre taşı olan, 1 Temmuz 2012 tarihinde, Kıbrıs katılımından bu yana altı ay içinde ilk kez Avrupa Birliği Konseyi Başkanlığını devralır⁴⁹².

⁴⁹⁰ "Κύπρος και ΕΕ" Online (03.12.2020).

⁴⁹¹ "Κύπρος και ΕΕ" Online (03.12.2020).

⁴⁹² "Κύπρος και ΕΕ" Online (03.12.2020).

B. KIBRIS'IN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ SÜRECİNİN HUKUKİ BOYUTLARI

Kıbrıs Rum kesimi, 3 Temmuz 1990 tarihinde Avrupa Birliğine üye olabilmek için, başvurur. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi bu başvuruyu Temmuz 1993'te "...Kıbrıs sorununa barışçı, dengeli ve kalıcı bir çözüm bulunmasını beklemeden..." olumlu bulur⁴⁹³. 1994 yılında Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Yunanistan'ın Korfu adasında bir araya gelerek, Kıbrıs Rum Kesimini, bazı Orta Avrupa ve Doğu Avrupa devletleri ile birlikte üyelik statüsüne uygun buldu. Daha sonra da Avrupa Birliği, 6 Mart ve 12 Haziran 1995 tarihlerinde, Türkiye'nin Gümrük Birliği üyeliğine paralel olarak, Kıbrıs Rum Kesimi'nin "Kıbrıs hükümeti" olarak, tek muhatap kabul edileceği konusunda bir karar alır⁴⁹⁴. İşte o zamanki Türkiye hükümeti, Avrupa Birliği ile Gümrük Birliğine Antlaşmasını imzalarken, bu duruma itiraz etmemekle en büyük hatasını yapmıştır⁴⁹⁵.

Yunanistan bir taraftan, Türkiye'nin üyeliği aşamasında Türkiye'den taviz koparmaya çalışırken, 17 Ağustos 1999 tarihinde Türkiye'de yaşanan üzücü depremden sonra, tavizin adı "jest" olur. Yunanlı gazeteciler, hatta Türk gazetecileri, Yunanlı meslektaşlarından etkilenerek, Türkiye'nin Kıbrıs ve Ege Denizi konularında jest yapıp yapmayacağını merak konusu yaparlar. Türk hükümetini böylece Helsinki'den önce baskı altında tutarlar. Yunanistan tarafından Helsinki'den önce ve Helsinki'de "jest" beklentesi içine girilerek, taviz kopartılmaya çalışırken, Başbakan Ecevit koşul kabul etmem derken, Dışişleri Bakanı İsmail Cem ile Helsinki'de Yunanistan'ın önerisi olan ve Avrupa Birliği Devletlerinin de desteklediği Ege konusunda 4. paragraf, Kıbrıs

⁴⁹³Bkz. Bıçak, H. A.: "Recent Developments in Cyprus- EU Relations," Emel Doğramacı-William Haney- Güray Konig (Editörler), Proceedings of the First International Congress on Cypriot Studies. Gazimağusa 20-23 November 1996, Eastern University Press, 1997, s. 247-248.; Sönmezoğlu, F.: Türkiye- Yunanistan İlişkileri & Büyük Güçler -Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar-, İstanbul 2000, s. 303.

⁴⁹⁴ Sönmezoğlu, 2000, s. 303-304.

⁴⁹⁵ Türkiye, 6 Mart 1995 tarihinde Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Andlaşmasını imzalayarak, o zamanki Türk hükümeti, Gümrük Birliği'ne evet dedi. Böylece, hiç olmayan bir uygulama, Türkiye'ye yapıldı. Ancak Türkiye, Avrupa Birliği'nin fonlarından da yararlanamadı ve ekonomisi de olumsuz yönde etkilendi. Zaten Türkiye Avrupa Birliği üyeliğini, fonlardan yararlanmak için, ekonomisini düzeltmek için istiyormuş gibi bir hava da vermektedir. Bu durum da Türkiye'nin aleyhine olmaktadır. 1959 Roma Andlaşması, 1963 Ankara Antlaşmasının gereklerini Avrupa Birliği yerine getirmedi. Türkiye, Yunanistan'ın vetosunu aşıp, Avrupa Birliği'nin mali yardımlarından beklendiği gibi pek yararlanamadı. Bkz. 20 Eylül 1996 tarihli Hürriyet gazetesinde "Avrupanın intikamı" başlıklı yazıda "Avrupa parlamentosu, Türkiye'ye Gümrük Birliği sonrası yapılacak olan mali yardımları askıya aldı..." diye belirtilmektedir.

konusunda da 9. paragrafı kabul etmeleri büyük bir hata olur⁴⁹⁶ ve "Kıbrıs"ın 2004 yılında AB üyesi olmasının zemini hazırlanır. Bununla birlikte Türkiye Aralık 1999'da Helsinki'de Avrupa Birliği'ne "aday üye devlet" statüsünü kazanırken, Güney Kıbrıs Rum Kesimi ise Avrupa Birliği üyeliğini garantiler.

Yunanistan'ın düşüncesine ve iddiasına göre, artık Ege Denizi sadece bir "Yunan gölü değil"dir, aynı zamanda "Avrupa Birliği'nin de gölü" haline gelir. Diğer taraftan Türkiye, Helsinki'de 9. maddenin (b) bendini de kabul ederek, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkiye Antlaşmalarından kaynaklanan haklarını, kozlarını kaybederek, adeta vazgeçerek, Güney Kıbrıs Rum kesiminin Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşmesini, Avrupa Birliği'nin, hakemliğine ve takdirine bırakılır.

Kıbrıs Rum Yönetimi, 3 Temmuz 1990 tarihinde Avrupa Birliği'ne üye olabilmek için, başvurur. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi bu başvuruyu Temmuz 1993'te "...Kıbrıs sorununa barışçı, dengeli ve kalıcı bir çözüm bulunmasını beklemeden..." olumlu bulduğunu açıklar⁴⁹⁷. 1994 yılında Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Yunanistan'ın Korfu adasında bir araya gelerek, Kıbrıs Rum Yönetimini, bazı Orta Avrupa ve Doğu Avrupa devletleri ile birlikte üyelik statüsüne uygun bulur. Daha sonra Avrupa Birliği, 6 Mart ve 12 Haziran 1995 tarihlerinde, Türkiye'nin Gümrük Birliği üyeliğine paralel olarak, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin "Kıbrıs Hükümeti" olarak, tek muhatap kabul edileceği konusunda karar alır⁴⁹⁸. İşte o zamanki Türkiye Hükümeti, Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Antlaşmasını imzamıştır⁴⁹⁹.

10-11 Aralık 1999 Helsinki Belgesinin 9. paragrafı;

⁴⁹⁶ 10-11 Aralık 1999 Helsinki Belgesi için bkz. Ek: IV.

⁴⁹⁷ Bkz. Bıçak, H. A.: "Recent Developments in Cyprus - EU Relations," Emel Doğramacı-William Haney-Güray König (Editörler), Proceedings of the First International Congress on Cypriot Studies. Gazimağusa 20-23 November 1996, Eastern University Press, 1997, s. 247-248.; Sönmezoğlu, F.: Türkiye- Yunanistan İlişkileri & Büyük Güçler -Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar-, İstanbul 2000, s. 303.

⁴⁹⁸ Sönmezoğlu, s. 303-304.

⁴⁹⁹ Türkiye, 6 Mart 1995 tarihinde Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Andlaşmasını imzalayarak, o zamanki Türk hükümeti, Gümrük Birliği'ne evet dedi. Böylece, o zamana kadar hiç olmayan bir uygulamaya, Türkiye'ye yapıldı. Ancak Türkiye, Avrupa Birliği'nin fonlarından da yararlanamadı ve ekonomisi de olumsuz yönde etkilendi. Zaten Türkiye Avrupa Birliği üyeliğini, fonlardan yararlanmak için, ekonomisini düzeltmek için istiyormuş gibi bir hava da vermektedir. Bu durum da Türkiye'nin aleyhine olmaktadır. 1959 Roma Andlaşması, 1963 Ankara Antlaşmasının gereklerini Avrupa Birliği yerine getirmedi. Türkiye, Yunanistan'ın vetosunu ya da söylemini ya da taleplerini aşıp, Avrupa Birliği'nin mali yardımlarından yararlanamadı. Bkz. 20 Eylül 1996 tarihli Hürriyet gazetesinde "Avrupanın intikamı" başlıklı yazıda "Avrupa parlamentosu, Türkiye'ye Gümrük Birliği sonrası yapılacak olan mali yardımları askıya aldı..." diye belirtilmektedir.

“(a-) Avrupa Birliği Konseyi, 3 Aralık tarihinde New York'ta Kıbrıs meselesinin kapsamlı bir çözümüne yönelik olarak başlatılan görüşmeleri memnuniyetle karşılar ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin bu süreci başarıyla sonuçlandırma yönündeki gayretlerine güçlü desteğini ifade eder.

“(b-) Avrupa Birliği Konseyi, siyasi çözümün Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımını kolaylaştıracağına altını çizer. Üyelik müzakerelerinin tamamlanmasına kadar kapsamlı bir çözüme ulaşamamış olursa, Konsey'in üyelik konusundaki kararı, yukarıdaki husus bir ön koşul olmaksızın verilecektir. Bu konuda, Konsey bütün ilgili faktörleri dikkate alacaktır.”

10–11 Aralık 1999 Helsinki Belgesi metninin 4. paragrafının çevirisi aynen şöyledir;

“...Avrupa Birliği Konseyi, anlaşmazlıkların Birleşmiş Milletler Anayasası'na uygun olarak barışçı yoldan çözülmesi ilkesini vurgular ve aday devletleri, devam eden sınır anlaşmazlıkları ve ilgili diğer konuları çözmek için her gayreti göstermeye davet eder. Bunda başarılı olunamadığı takdirde, anlaşmazlığı mâkûl bir süre içinde Uluslararası Adalet Divanı'na götürmelidirler. Avrupa Birliği konseyi, özellikle üyelik süreci üzerindeki yansımalarıyla ilgili olarak ve en geç 2004 yılı sonuna kadar Uluslararası Adalet Divanı yoluyla çözüme bağlanmalarını teşvik etmek amacıyla, devam eden anlaşmazlıklara ilişkin durumu gözden geçirecektir...”

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin dış ilişkilerle ilgili yetkilerinde birçok kısıtlar vardır. Garanti Antlaşması'nın 1. maddesi, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hiçbir devletle siyasi ve ekonomik birleşmeye giremeyeceğini öngörmektedir. Söz konusu 1. madde aynen aşağıdaki gibidir:

“Kıbrıs Cumhuriyeti, bağımsızlığının, ülke bütünlüğünün ve güvenliğinin korunmasını sağlamak ve aynı zamanda Anayasasına saygı göstermek yükümünü yüklenir.

"Herhangi bir devletle, tamamen veya kısmen, herhangi bir siyasi veya iktisadi birliğe katılmama yükümünü yüklenir. Bundan ötürü, Adanın birleştirilmesi veya taksiminin teşvik edilmesine yönelik doğrudan veya dolaylı bütün faaliyetleri yasaklamak yükümünü yüklenir."

Garanti Antlaşmasının 2. maddesi aynen aşağıdaki gibidir:

"Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1. maddede öngörülen yükümlerini dikkate alarak, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü ve güvenliğini ve aynı zamanda, Anayasasının Temel Maddeleriyle kurulmuş olan düzenini tanırlar ve garanti ederler.

"Bunun gibi, Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, kendileriyle ilgili olduğu ölçüde, Kıbrıs'ın herhangi bir başka devletle birleşmesi veya adanın taksimini doğrudan veya dolaylı bir biçimde teşvik amacına yönelik her faaliyeti yasaklamak yükümünü yüklenirler."

Garanti Antlaşmasının 4. maddesi aynen aşağıdaki gibidir:

"Bu Antlaşma hükümlerinin ihlâli durumunda, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere, bu hükümlere uyulmasını sağlamak için gerekli teşebbüs ve tedbirler konusunda birbirleriyle istişare etmek yükümünü yüklenirler.

"Ortaklaşa veya anlaşmayla harekete geçmek mümkün olmuyorsa garanti ede devletten her birisi, bu Andlaşma ile yaratılan düzeni yeniden kurmak münhasır amacıyla harekete geçmek hakkını saklı tutarlar."

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluş Antlaşması'nın 8. maddesi:

"Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, Yunanistan ve Türkiye'nin birlikte üye oldukları milletlerarası kuruluşlar ve ittifaklara katılması veya Ek I'de tanımlanan savunma ve güvenlik meseleleri hariç, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı gerek ayrı ayrı gerek birlikte, dış işlerine taalûk eden herhangi bir yasa veya karar üzerinde nihai veto hakkına sahip olacaklardır."

Ayrıca bu antlaşma hükmü 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının değiştirilemez hükümlerinden olan 50/1a. maddesi olarak kabul edildi.

Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluş antlaşmasının 23. maddesinde şöyle bir hüküm de mevcuttur:

“Kıbrıs Cumhuriyeti, mahiyeti ne olursa olsun bütün antlaşmalarda İngiltere, Yunanistan ve Türkiye’ye en ziyade müsaadeyi mazhar devlet statüsü tanıyacaktır.”

Bu antlaşma hükmü de 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının değiştirilemez hükümlerinden olan 170. maddede yerini aldı.

Adaya Barış Gücü konuşlanmasını öngören 4 Mart 1964 tarihli ve 186 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı Kıbrıs Cumhuriyeti’nin halefi olarak Rum yönetiminin tanınmasında rol oynayan ilk karardır.

1983 yılında KKTC Devletinin ilanı ile Kıbrıs Cumhuriyeti’nin 1960’da saptanan hukuki statüsü sona erdi diyenler vardır.

C. KIBRIS – AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Kıbrıs ile AB arasındaki ilişkiler, Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti’nin 1972’de Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile bir Ortaklık Anlaşması imzaladığı 1970’lere dayanmaktadır. Bu ilişkiler, 1974 Türk işgalinin adada yarattığı zor koşullara ve topraklarının çoğunun işgaline rağmen yıllar içinde istikrarlı bir şekilde gelişti. Kıbrıs’ın işgali ve işgali, sonunda 1987’de imzalanan AET ile gümrük birliği anlaşmasının imzalanmasında gecikmeye yol açtı. 1980’lerin sonuna kadar, Kıbrıs’ın AET ile ilişkileri esas olarak ticari nitelikteydi. Kıbrıs’ın Temmuz 1990’da AB’ye katılım başvurusunu takiben, hükümetin "Avrupa ilişkileri iyileştirilmiş ve yeni bir bağlama oturtulmuştur" katılım süreci ana siyasi tercihi olmuştur. Kıbrıs’ın AB’ye katılımının amacı, adadaki tüm Kıbrıslılar için güvenlik ve refah koşullarında barışçıl bir gelecek sağlamaktır⁵⁰⁰.

⁵⁰⁰ “Κύπρος και ΕΕ” Online <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa.nsf/CyprusEUList?OpenForm> (30.12.2020).

Kıbrıs'ın AB ile ilişkileri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile bir ortaklık anlaşması imzaladığı 1972 yılına kadar uzanıyor. 4 Temmuz 1990'da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa Topluluklarına katılım başvurusu İtalya Dışişleri Bakanına, ardından Konsey Başkanına sunuldu ve 17 Ekim 1993'te Kıbrıs katılım için uygun görüldü. Müzakerelerin ardından, Kıbrıs 1 Mayıs 2004'te katıldı. Katılımla birlikte ekonomik sektörde tekelin kaldırılması, hizmetlerin / malların serbest dolaşımının, kişilerin serbest dolaşımının, sermayenin serbest dolaşımının ve Euro'nun entegrasyonu gibi büyük değişiklikler oldu. Bu değişiklikler nedeniyle, rekabet sadece Kıbrıslı şirketler arasında değil, aynı zamanda katılımdan sonra Kıbrıs pazarına giren şirketler arasında da gelişmiştir.

Avrupa Birliği'ne katılmanın doğru bir tercih ve karar olduğu sonucuna varılabilir. Bazı şirketler olumsuz etkilenmiş olabilir (rekabet nedeniyle) ancak genel olarak Kıbrıslı şirketler bundan yararlanmıştır. Zamanla, benim görüşüme göre, işletmeler olumlu şekilde etkilenmeye devam edecek. Girişimciler daha fazla adapte olacak ve Avrupa Birliği tarafından sunulan hizmetleri, bilgileri ve mali yardımı kullanmayı öğrenecekler.

Kıbrıs'ın katılım süreci, kendi AB genişleme politikası genel bağlamında Cumhuriyet hükümeti tarafından tutarlı bir şekilde takip edilmiştir. Aynı zamanda AB genişlemesinin Akdeniz boyutunun ve bölgede istikrar, güvenlik ve işbirliği koşulları yaratma politikasının bir parçasıdır. Kıbrıs'ın AB ile ilişkilerinin gelişiminin önemli tarihi süreci⁵⁰¹: a) 1973 Ortaklık Antlaşması, b) 1987, Gümrük Birliği, c) 1990, AB'ne Kıbrıs'ın üyelik başvurusu, ç) 1993, Avrupa Komisyonu Görüşü (Avis), d) 1994, Avrupa Konseyi'nin Korfu kararı, e) 6 Mart 1995 tarihli karar, e) 1998, Katılım müzakerelerinin başlaması, f) 10-11 Aralık 1999, Helsinki Avrupa Konseyi Kararı, g) Aralık 2002, Kopenhag Avrupa Konseyi Kararı, h) 9 Nisan 2003 Avrupa Parlamentosu Kıbrıs'ın AB üyeliğine, 29 karşı oy, 26 çekimser oy ve 507 olumlu oy ile rıza gösterir, j) Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Tassos Papadopoulos, 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne Katılım Anlaşmasını imzalar. Anlaşma aynı zamanda katılan diğer dokuz devlet tarafından; Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya liderleri tarafından da imzalanır. Bu, Avrupa Birliği tarihinde beşinci ve en büyük genişlemedir. Bir önceki genişleme 1995 yılında Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın AB'ne katılmasıyla gerçekleşmiştir. k) 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren "Kıbrıs" resmen Avrupa Birliği üyesi olur.

⁵⁰¹ "Κύπρος και ΕΕ" Online (30.12.2020).

Kıbrıs'ın AB'ne katılım sürecinin tarihi noktaları ya da Kıbrıs-Avrupa Birliği ilişkilerinin özeti:

1972, Kıbrıs-Avrupa Birliği Ortaklık Anlaşmasının İmzalanması.

Haziran 1973, Kıbrıs-Avrupa Birliği Ortaklık Antlaşması Haziran 1973'te yürürlüğe girer ve iki aşamalı bir gümrük birliği gerçekleştirilir.

Temmuz 1987, Ortaklık Antlaşmasının ikinci aşamasının uygulanmasını ve gümrük birliğinin iki aşamada tamamlanmasını öngören Gümrük Birliği Protokolünün imzalanması.

Haziran 1993, Avrupa Komisyonu, 30 Haziran 1993'te yayınlanan ve Konsey tarafından 17 Ekim 1993'te onaylanan Kıbrıs'a üyelik başvurusuna ilişkin görüşünde, Kıbrıs'ın üyeliğe uygun olduğunu ve siyasi meselede ilerlemeyi beklediğini onaylayarak topluluğun Kıbrıs ile nihai katılımına götürecek bir süreci başlatmaya hazır.

Kasım 1993, Kıbrıs'ı gelecekteki katılım müzakerelerine uygun şekilde hazırlamak amacıyla Kıbrıs Hükümeti ile Avrupa Komisyonu arasında esaslı görüşmelerin başlaması.

1995, Kıbrıs ile Avrupa Birliği arasındaki esaslı müzakereler 1995 yılında tamamlandı.

Haziran 1994, Haziran 1994'te Korfu Avrupa Konseyi ve

Aralık 1994'te Essen, Birliğin bir sonraki genişleme turunun Kıbrıs ve Malta'yı da kapsayacağını teyit etti.

Haziran 1995, 12 Haziran 1995'te AB Ortaklık Konseyi- Kıbrıs, iki taraf arasında yapılandırılmış bir diyalog kurulması da dâhil olmak üzere, Kıbrıs'ın katılım öncesi stratejisine ilişkin ortak karar kabul eder.

Aralık 1997, Aralık 1997'de yapılan Lüksemburg Avrupa Konseyi, Gündem 2000 belgesinde yer alan Komisyon'un genişleme önerileri temelinde ve hükümetler arası Konferans'ın başarılı bir şekilde sonuçlandırılmasını dikkate alarak kapsamlı bir prosedür başlatmaya karar verir 30 Mart 1998'de Orta ve Doğu Avrupa ve Kıbrıs'tan başvuran on ülke ile genişleme.

Mart 1998, Lüksemburg Avrupa Konseyi, Komisyon'un bir önerisini de kabul ederek, 1998 baharında Kıbrıs, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya ve Polonya ile katılım müzakerelerini başlatmak için iki taraflı hükümetler arası konferanslar toplandı. AB katılım müzakereleri bu ülkelerle 31 Mart 1998'de başlatıldı.

12 Mart 1998'de, Avrupa Konferansı'nın Devlet Başkanları düzeyindeki ilk toplantısında, Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Glafkos

Klerides, Avrupa Konseyi Başkanlığına, Kıbrıslı Türkleri tam teşekküllü temsilciler atamaya davet eden resmi bir teklif sundu. Kıbrıs'ın AB'ne katılımı için müzakere heyeti bu öneri AB tarafından memnuniyetle karşılandı. Fakat Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tarafından kabul edilmedi.

Aralık 1999, Helsinki'de Avrupa Konseyi, 11 Aralık 1999'da Kıbrıs Cumhuriyeti için çok önemli bir karar aldı. Bu Konsey'in sonuç metninin 9 (b) paragrafı, Kıbrıs sorununun çözümünün Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımı için bir ön koşul olmadığını vurguladı.

Aralık 2000, 7-9 Aralık 2000 tarihleri arasında Nice'de düzenlenen Avrupa Konseyi toplantısı, Avrupa Birliği genişleme sürecinin tarihi boyutunu yeniden teyit eder. Ayrıca Nice Konseyi, Avrupa Birliği kurumlarında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yanı sıra diğer aday ülkelerin temsili ile karar verir.

Aralık 2002, AB katılım müzakereleri ve Kıbrıs ve AB arasında ve diğer dokuz aday ülke (Bulgaristan ve Romanya dışındaki genişleme sürecine katılan diğer ülkelerden) 12 ve 13 Aralık 2002'de Kopenhag Avrupa Konseyi'nde sonuçlandırıldı. Kopenhag Avrupa Konseyi, Kıbrıs'ın ve diğer dokuz aday ülkenin 1 Mayıs 2004 tarihinde katılımına karar verdi.

Nisan 2003, 9 Nisan 2003 tarihinde, Avrupa Parlamentosu on yeni Üye Devletin Katılım Antlaşmasına onay verdi. Daha sonra, 16 Nisan 2003'te, bu Antlaşma, Avrupa Birliği Konseyi'nin Yunanistan Dönem Başkanlığı sırasında Attalos Stoa'sı'nda imzalandı.

Temmuz 2003, 14 Temmuz 2003'te Kıbrıs Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi Katılım Antlaşmasını onayladı.

1 Mayıs 2004: Kıbrıs Cumhuriyeti, 1 Mayıs 2004'te Avrupa Birliği'ne katıldı.

Kıbrıs'ın Avrupa Ekonomik Topluluğu ve ardından Avrupa Birliği (AB) ile ilişkileri 1972 yılında Ortaklık Antlaşması'nın imzalanmasıyla gelişmeye başlar. Haziran 1973'te yürürlüğe giren antlaşma, iki aşamalı olarak gümrük birliği kurulmasını öngörür. Bunu, Ortaklık Antlaşması'nın ikinci aşamasının uygulanmasını ve gümrük birliğinin iki aşamada tamamlanmasını sağlayan Gümrük Birliği Protokolünün 1987 yılında imzalanması izledi.

Kıbrıs-AB ilişkilerinde önemli kilometre taşı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa Topluluklarına üyelik başvurusunda bulunur. Başvuru resmi olarak 4 Temmuz 1990 tarihinde, şu anda AB Konseyi'ne başkanlık eden dönemin İtalya Dışişleri Bakanı'na sunuldu. Avrupa Komisyonu, 30 Haziran 1993'te yayınlanan ve Konsey tarafından 17 Ekim 1993'te onaylanan Kıbrıs'a üyelik başvurusuna ilişkin görüşüne göre, Kıbrıs'ı üyeliğe uygun bulmuş ve siyasi

meselede ilerlemeyi bekleyen, topluluğun başlamaya hazır olduğunu teyit etmiştir. Kasım 1993'te, Kıbrıs'ı yaklaşan katılım müzakerelerine uygun şekilde hazırlamak amacıyla Kıbrıs hükümeti ile Avrupa Komisyon'u arasında esaslı görüşmeler başladı. Kıbrıs ile Avrupa Birliği arasındaki esaslı müzakereler 1995 yılında tamamlandı. 6 Mart 1995'te Genel İşler Konseyi Kıbrıs'ın AB üyeliğine uygunluğunu yeniden onayladı ve katılım müzakerelerinin sonuçları dikkate alınarak 1996 hükümetler arası Konferansı'nın bitiminden altı ay sonra başlayacağını vurguladı. 12 Haziran 1995'te AB Ortaklık Konseyi- Kıbrıs, iki taraf arasında yapılandırılmış bir diyalog kurulması da dâhil olmak üzere, Kıbrıs'ın katılım öncesi stratejisine ilişkin ortak bir karar kabul etti. Yapılandırılmış diyalog için kesin düzenlemeler AB tarafından kabul edildi. Haziran 1994'te Korfu ve Aralık 1994'te Essen'de, Birlik genişlemesinin bir sonraki turunun Kıbrıs ve Malta'yı içereceğini doğrulandı. Aralık 1997'de yapılan Lüksemburg Avrupa Konseyi, Gündem 2000 belgesinde yer alan Komisyon'un genişleme önerileri temelinde ve Hükümetler arası Konferans'ın başarılı bir şekilde sonuçlandırılmasını göz önünde bulundurarak, 30'da kapsamlı bir genişleme süreci başlatma kararı aldı. Orta ve Doğu Avrupa ve Kıbrıs'taki on başvuran ülke ile Mart 1998. Bu süreç, aynı zamanda, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için genişletilmiş bir katılım öncesi stratejisi ve belirli bir katılım öncesi yardımın yanı sıra, Kıbrıs için özel bir katılım öncesi stratejiyi de içerecektir. Lüksemburg Avrupa Konseyi, Komisyon'un önerisini de kabul ederek, 1998 baharında Kıbrıs, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya ve Polonya ile katılım müzakerelerini başlatmak için ikili hükümetler arası konferanslar düzenlemeye karar verdi. AB katılım müzakereleri bu ülkelerle 31 Mart 1998'de başladı. 12 Mart 1998'de, Avrupa Konferansı'nın Devlet Başkanları düzeyindeki ilk toplantısında, dönemin Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Glafkos Klerides'in Avrupa Konseyi Başkanlığı'na Kıbrıslı Türkleri temsilci atamaya davet eden resmi bir öneri sundu. Kıbrıs'ın AB'ne katılımı için müzakere heyetinin asil üyeleri olarak katıldı. AB katılım müzakereleri Kıbrıs ve AB arasında ve diğer dokuz aday ülke (Bulgaristan ve Romanya dışında genişleme sürecine katılan diğer ülkelerden) 12 ve 13 Aralık 2002'de Kopenhag Avrupa Konseyi'nde tamamlandı. Sonuç, Kopenhag Avrupa Konseyi'nin Kıbrıs'ın ve diğer dokuz aday ülkenin 1 Mayıs 2004'teki katılımına ilişkin çok önemli bir karardır. 11 Aralık 1999 tarihli Helsinki Avrupa Konseyi, Kıbrıs Cumhuriyeti için büyük bir siyasi öneme sahiptir. Özellikle, bu Konsey sonuçları metninin 9 (b) paragrafında, Kıbrıs sorununun çözümünün Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımı için bir ön koşul olmadığı vurgulanmıştır. 7-9 Aralık 2000 tarihli Nice Avrupa Konseyi, Avrupa genişleme sürecinin tarihi boyutunu yeniden teyit etti. Birlik. Ayrıca Nice Konseyi,

Avrupa Birliği kurumlarında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ve diğer aday devletlerin temsilini belirledi. Söz konusu Konsey'in oyları ağırlıklandırma kararına göre, Kıbrıs'ın Avrupa Konseyi'nde dört (4) oyu vardır ve Avrupa Parlamentosunda altı (6) Avrupa Parlamentosu üyesi ve Avrupa Komisyonu'nda bir (1) Komiser tarafından temsil edilmektedir. AB katılım müzakereleri ve Kıbrıs ve AB arasında ve diğer dokuz aday ülke (Bulgaristan ve Romanya dışında genişleme sürecine katılan diğer ülkelerden) 12 ve 13 Aralık 2002'de Kopenhag Avrupa Konseyi'nde tamamlandı. 9 Nisan 2003 tarihinde, Avrupa Parlamentosu on yeni Üye Devletin Katılım Antlaşmasına onay verdi. Daha sonra, 16 Nisan 2003'te, bu Antlaşma, Avrupa Birliği Konseyi'nin Yunanistan Dönem Başkanlığı sırasında Attalos Stoasında imzalandı. Son olarak, aynı yılın 14 Temmuz'unda Kıbrıs Cumhuriyeti Parlamentosu Katılım Antlaşmasını onayladı. Yukarıdakilerin bir sonucu olarak, Kıbrıs Cumhuriyeti 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne katıldı⁵⁰².

1 Mayıs 2004'te resmen Avrupa Birliği'ne üye olan Kıbrıs için yeni bir dönem başlar” 1 Mayıs 2004'ten itibaren AB'ne fiilen bölünmüş bir ada olarak katılmasına rağmen, Kıbrıs AB'nin ayrılmaz bir parçasıdır. AB seyahat belgelerine sahip olan veya almaya hak kazanan Kıbrıslı Türkler aynı zamanda AB vatandaşıdır. Kıbrıs Rum Yönetiminin (Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümetini gasp etmiş olarak) “etkili kontrol uygulamadığı bölgelerde” yani Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Avrupa Birliği hukuku askıya alınmıştır. Kıbrıs'ın iki resmi dili vardır: Yunanca ve Türkçe. Fakat yalnızca Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Yunanca dili AB'nde resmi dil olarak kabul edilirken, Türkçeye yer verilmemektedir.

⁵⁰² Συνοπτική παρουσίαση των σχέσεων Κύπρου – Ευρωπαϊκής Ένωσης
<http://www.parliament.cy/el/a-%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%BA%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%AD%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%AD%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82> 06.12.2020.

Kıbrıs'ta Avrupa Parlamentosu'nun bir Ofisi bulunmaktadır. Avrupa Parlamentosu Kıbrıs'ın Avrupa Parlamentosu'nda 6 üyesi mevcuttur⁵⁰³. Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament Kıbrıs'ın Konsey Başkanlığını yürüttüğü dönemler: Temmuz-Aralık 2012 AB Daimî Temsilciliği Kıbrıs, AB kurumlarıyla ve Daimî Temsilcilik aracılığı ile bu bağlantının Brüksel'deki mevcut çeviriler için arama yaparak iletişim kurar. Kıbrıs'ın AB'deki Büyükelçiliği olarak, Kıbrıs Daimî Temsilciliği, ülkenin AB'deki çıkarlarının ve politikalarının mümkün olan en etkili şekilde desteklenmesini sağlamak başlıca görevidir.

D. AB Finansman

Katılım öncesi Avrupa müktesebatına uyum, diğer şeylerin yanı sıra, Kıbrıs Lirası'nın döviz kuru üzerinde baskı oluşturmada sorunsuz bir şekilde gerçekleşen sermaye hesabının serbestleştirilmesini de içeriyordu. Bunun tek istisnası, katılımın hemen ardından Kıbrıs Lirası'nın devalüasyona uğramasına yol açan var olmayan söylentilerdi; bu, esas olarak 24 Nisan 2004 Annan planına ilişkin referandumdan önceki ve sonraki günlerin parlak atmosferinden kaynaklanıyordu. Merkez bankası, bu söylentilere faiz oranlarını 100 baz puan artırarak, ama valinin kategorik açıklamasıyla, devalüasyon söylentilerini etkisiz hale getiren hamlelerle tepki gösterdi. Yurt içi ve yurt dışı gelişmeler sonucunda faiz oranları yaklaşık 10 ay sabit tutuldu. 2004'ün ikinci yarısında, Kıbrıs ekonomisi, enflasyon üzerinde olumsuz etkisi olan petrol fiyatındaki önemli artışa rağmen, toparlanma işaretleri gösterdi. Şubat 2005'te Para Politikası Kurulu (FPC) faiz oranlarını 25 baz puan düşürmeye ve mali konsolidasyonu daha da artırmaya karar verdi.

Mayıs 2006'da avronun kabulü için bilgilendirme kampanyası başladı. Haziran 2006'da "Kıbrıs Lirası'ndan Euro'ya Geçiş için Ulusal Eylem Planı" yayınlandı. Mayıs 2007'de, Kıbrıs'ın avro bölgesine katılımına yönelik istisnanın, ilgili AB kriterlerinin karşılanması koşuluyla kaldırılması kararlaştırılır. 1 Ocak 2008'de Avro fiziksel olarak tanıtılacaktır. Avrupa Birliği, (Maastricht kriterleri olarak bilinen) ve her AB Üye Devleti tarafından karşılanması gereken kriterler oluşturulur. Bu kriterler enflasyon, bütçe açığı,

⁵⁰³ Bakınız bu "Kıbrıslı" AB milletvekilleri kimlerden oluşmaktadır: Niyazi KIZILYÜREK, Group of the European United Left- Nordic Green Left Giorgos GEORGIOU, Group of the European United Left- Nordic Green Left Loucas FOURLAS, Group of the European People's Party (Christian Democrats) Lefteris CHRISTOFOROU, Group of the European People's Party (Christian Democrats) Costas MAVRIDES, Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament Demetris PAPADAKIS.

kamu borcu, faiz oranları, döviz kuru istikrarıdır. Avroyu benimsemeye aday devlet son 12 aydaki ortalama enflasyon, en düşük enflasyona sahip üç AB üye devletinin ortalama enflasyonunun 1,5 yüzde puanını geçmemelidir. Nominal uzun vadeli faiz oranının, aynı üç en iyi performans gösteren ülkenin, yani en düşük uzun vadeli faiz oranlarına sahip faiz oranlarının ortalamasının 2 puanından fazla olmaması gerekir. Kamu maliyesi ile ilgili olarak, aşırı bütçe açığı olmamalı, açık gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) %3'ü referans değerini geçmemeli ve kamu borcu GSYİH'nın %60'ını (hariç) geçmemelidir. Sürekli bir düşüş eğilimindeyseniz ve referans değere tatmin edici bir şekilde yaklaşıyorsanız). Döviz kuru istikrarı açısından, döviz kuru mekanizmasında öngörülen 9 normal yerel para dalgalanmasına uyum, en az iki yıl üst üste ve özellikle euro veya başka bir AB Üye Devletinin para birimine karşı amortisman olmaksızın gereklidir. Bu kriterlere ek olarak AB, ulusal ekonominin AB tek pazarına entegre olma yeteneği, satın alma gücü paritesine dayalı kişi başına gelir, cari hesap durumu ve birim maliyet gelişmeleri gibi bir dizi başka faktörü de dikkate almaktadır.

EMU'ya tam üye olmak için Kıbrıs'ı yerine getirmeye çağırdığınız kriterler Genel olarak, ekonomik ve parasal bir birliğin iyi işlemesi için, tek bir para otoritesi tarafından belirlenen faiz oranının uygun olması için katılımcı ülkelerin yüksek derecede yakınlaşması gerekmektedir. Yükseklik, tüm ülkeleri temsil eder. Kamu maliyesi söz konusu olduğunda, aşırı bütçe açığı olmamalı, açık gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) %3'ü referans değerini geçmemelidir ve kamu borcu GSYİH'nın %60'ını geçmemelidir (sürekli bir düşüşte olmadığı ve referans değerin çok altında olmadığı sürece). Yasal yakınsama da gereklidir, yani ulusal ismin Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşma ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi Statüsü ile uyumluluğu. Kıbrıs, enflasyon ölçütlerini ve uzun vadeli faiz oranı ölçütlerini karşılıyor. Aynı zamanda, döviz kuru ölçütlerini karşılamak için istikrarlı ve güvenli bir yoldayız.

Entegrasyonun ekonomik faydaları Kıbrıs ürünlerinin ve hizmetlerinin, bugün 499 milyonu aşan nüfusu ile Avrupa'nın ekonomik olarak en gelişmiş 27 ülkesinden oluşan ve Kıbrıs'ın Üye Devletlere ihracatında bir artışa yol açmasını beklediğiniz devasa tek bir pazara erişim. Kıbrıs'ın, ürünlerin, hizmetlerin, insanların ve malların serbest dolaşımının garanti edildiği bir alan olan Birliğin iç pazarına katılımı, orta ve uzun vadede, Kıbrıs'ın karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu faaliyetlerde üretim araçlarının daha etkin bir şekilde dağıtılmasına yol açacaktır. Bunun büyüme ve istihdam üzerinde olumlu bir etkisi olacaktır. Kıbrıs'ın karşılaştırmalı üstünlüklere sahip olduğu faaliyetlere

AB'den yatırım çekmek, böylece Kıbrıs'ın bölgesel bir iş merkezine dönüşmesini hızlandırmak.

İlk iki Finansman Protokolünün (sırasıyla 30 ve 40 milyon ECU) toplam tutarı, Lefkoşa Kanalizasyon Planı (Aşama B), Vasilikos-Pentascino Su Geliştirme ve Su Temini Planı, Pentascino gibi Kıbrıs'taki kalkınma altyapı projelerini finanse etmek için kullanılmıştır. Dikelya Enerji Projesi, Güney Boru Hattı Planı (Aşama A) ve Lefkoşa Master Planı- Lefkoşa'nın Ledra ve Onassagoru caddelerinde ve Lefkoşa'nın Türk tarafındaki Girne Caddesi'nde kentsel inşaat çalışmaları yapılmaktadır⁵⁰⁴.

Yukarıda sözü edilen Finansman Protokollerinin kaynaklarının bir kısmı, Kıbrıs Türk toplumu için de faydalı olan iki toplumlu programlarda kullanılmıştır.

1989 yılında imzalanan ve toplam 62 milyon ECU tutarındaki Üçüncü Finansman Protokolü, imalat sektöründeki projelerin, Aralarındaki Gümrük Birliği Protokolünden kaynaklanan yeni rekabet koşullarına uyumlarını kolaylaştırmak amacıyla finanse etmek için kullanılmıştır⁵⁰⁵.

Avrupa Topluluğu ile “Kıbrıs Cumhuriyeti” arasında Dördüncü Finansman Protokolü 1995 yılında imzalanmıştır ve başlangıçta 1998 sonuna kadar olan dönemi kapsamıştır. Toplam 74 milyon ECU tutarında kredi (50 milyon ECU), hibe (22 milyon ECU) şeklinde mali yardım sağlamıştır.) ve yüksek riskli sermaye (2 milyon ECU).

Bu protokolün amacı, Kıbrıs'ın ekonomik ve sosyal kalkınmasını teşvik eden programların yanı sıra Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımı açısından Kıbrıs ekonomisinin geçişini kolaylaştıran programları finanse etmektir. Dördüncü Finansman Protokolünü 31 Aralık 1999'a kadar uzatmak için 10 Mart 1999'da Ek Protokol imzalandı. Uzatma, uyum, teknik yardım ve Kıbrıs sorununun genel çözümüne yönelik çabaları desteklemek amacıyla Dördüncü Finansman Protokolünün tüm hibesinin ödenmesi için bir fırsat sağlamayı amaçlıyordu⁵⁰⁶. Dördüncü Finansman Protokolü hükümlerine uygun bir biçimde finansman için onaylanan ve “iki toplumlu” olarak belirlenen programlar şunlardır: a) Sivil toplumun gelişimi, b) Topluluk müktesebatının bölümlerinin Türkçeye çevirisi.

Mart 2000'de, Bakanlar Konseyi “Kıbrıs ve Malta Katılım Öncesi Stratejisinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliği” (2000-2004) onaylar. 555/2000 sayılı Yönetmelik, ülkenin katılım öncesi stratejisinin uygulanmasını

⁵⁰⁴ “Κύπρος και ΕΕ” Online (03.12.2020).

⁵⁰⁵ “Κύπρος και ΕΕ” Online (03.12.2020).

⁵⁰⁶ “Κύπρος και ΕΕ” Online (03.12.2020).

kolaylaştırmak için Kıbrıs'a 57 milyon Avro tahsis edilmesini sağlar. Mali Tüzük kaynaklarından finanse edilen programlar, Katılım Kooperatifi ve Müktesebatın Kabulü için Ulusal Program hükümlerine girmektedir⁵⁰⁷.

Tüzük ayrıca Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler arasında daha yakın ilişkilerin geliştirilmesini kolaylaştıracak "iki toplumlu" programların finansmanı için özel bir hüküm de içermektedir. 2000 ve 2001 için onaylanan iki toplumlu programlar, Lefkoşa'nın ateşkesin her iki tarafında eski kentinin yeniden canlandırılmasını, Kıbrıs'taki sendikaların güçlendirilmesini ve eğitime yönelik bir iletişim stratejisini içermektedir⁵⁰⁸.

E. PROTOKOL 1

Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne Katılım Anlaşması- Protokol 1, 16.04.2003. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Hükümeti'nin gerçek kontrolünü uygulamadığı bölgelerde topluluk müktesebatının uygulanmasının askıya alınması, Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Katılım Anlaşmasına eklenen Kıbrıs Protokolü'nü öngörmektedir, 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da imzalanmıştır. Protokol, Kıbrıs sorununun çözümü durumunda, Avrupa Komisyonu'nun önerisi temelinde oybirliğiyle hareket eden Avrupa Konseyi'nin, Kıbrıs'ın, Kıbrıs Türk toplumu ile ilgili olarak Avrupa Birliği'ne katılım şartlarını yeniden düzenlemeye karar verdiğini belirtmektedir. Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılım şartlarını Kıbrıs Türk toplumu ile ilgili olarak değiştirmeye karar verir. Ayrıca, Protokoldeki hiçbir şeyin, hükümet tarafından kontrol edilmeyen alanların ekonomik kalkınmasını teşvik etmeye yönelik tedbirleri engellemediğini ve bu tedbirlerin, Katılım Antlaşması'nda belirtilen koşullar altında müktesebatın başka herhangi bir ülkeye uygulanmasını etkilemediğini belirtir. Tarafların Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümüne yönelik taahhütleri, Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak teyit edilmiş ve AB'nin, Birliğin kurulduğu ilkelere uygun olarak bu çözümün şartlarını dikkate almaya istekli olduğu kaydedilmiştir. Kıbrıs Protokolü'nün tam metni aşağıdaki gibidir⁵⁰⁹: Yüksek Sözleşmeciler Taraflar, "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ilgili kararlarına uygun olarak, Kıbrıs sorununun kapsamlı bir çözümüne olan bağlılıklarını ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin bu amaca ulaşma çabalarına güçlü desteklerini yeniden teyit ederek" Kıbrıs sorununun bu

⁵⁰⁷ "Κύπρος και ΕΕ" Online (03.12.2020).

⁵⁰⁸ "Κύπρος και ΕΕ" Online (03.12.2020).

⁵⁰⁹ http://www.pio.gov.cy/greekynews/specialissue/special_issuel03.htm (09.01.2003).

kapsamlı çözümünün henüz sağlanamadığı dikkate alındığında, Kıbrıs AB üyeliğinin ertelenmesinin sağlanması gerekmektedir⁵¹⁰.

Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Katılım Antlaşması -Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti'nin gerçek kontrol uygulamadığı Kıbrıs Cumhuriyeti bölgelerinde müktesebatın uygulanmasına ilişkin Protokolü, Kıbrıs sorununun çözülmesi halinde bu askıya alınma kaldırılacaktır. Avrupa Birliği'nin, AB'nin üzerine kurulduğu ilkelere uygun olarak bu düzenlemenin şartlarını dikkate almaya istekli olduğunu dikkate alarak, AB hukukunun ilgili hükümlerinin, bir yandan yukarıda belirtilen alanlar ile Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti'nin gerçek kontrolünü uyguladığı alanlar arasındaki ayrım çizgisinde uygulanacağı koşulların yanı sıra Doğu Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı Egemen Üssü, Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine katılımının tüm Kıbrıs vatandaşlarına fayda sağlamasını ve iç barış ve uzlaşmayı teşvik etmesini arzulayarak, bu Protokol'de, bu amaca ulaşmak için alınacak önlemleri engellemediğinden, bu önlemlerin, Katılım Antlaşmasında belirtilen koşullar altında, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başka herhangi bir yerinde müktesebatın uygulanmasını etkilememesi gerektiği dikkate alınarak, aşağıdaki hükümler üzerinde mutabık kalınmıştır.

⁵¹⁰ http://www.pio.gov.cy/greekynews/specialissue/special_issuel03.htm (09.01.2003).

BAĞIMSIZ VE ORTAK KIBRIS CUMHURİYETİNDEN, KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NE
"KIBRIS DOSYASI"

ÜÇÜNCÜ BAŞLIK

YUNANİSTAN VE GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİNCE KIBRIS DOYASININ ELE ALINMASI VE ARAŞTIRILMASI

I. YUNANİSTAN MECLİSİNİN “KIBRIS DOSYASI”NI AÇMASI

Aralık 1963’te olaylar Yunanlıların iddiasın göre, “Kıbrıs’a Türk askeri müdahalesi ve Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin organlarıyla çatışmaları ve hatta Lefkoşa’nın bir kısmının Kıbrıslı Türkler tarafından işgal edilmesi tehdidi” nedeniyle çıkmıştır. Oysa Yunanlıların bu iddiası doğru değildir. Çünkü Rum tarafının Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının değiştirilemeyecek hükümlerinden toplam 13 maddenin değiştirilmesini talep etmesi ve Kıbrıslı Türklerin karşı çıkmasıyla birlikte 1963 yılının Noel’inde Kıbrıslı Rumların ve Yunanlıların silahlı grupları, EOKA Kıbrıslı Türklere saldırıları ve katliamlarıyla başlar.

Yunanistan’da 1981 yılında Andreas Papandreu hükümeti seçildiğinde, hükümet programına, Yunanistan Meclisinde “Kıbrıs Dosyasının Açılması”nı da dâhil eder ve bu 1986 yılında “Araştırma/Soruşturma Komisyonu’nun” oluşturulması gerçekleştirilir. Daha sonra bakanlıklardan, teşkilatlardan, askeri makamlardan oldukça büyük miktarlarda materyal toplanır ve partiler arası Meclis Araştırma Komisyonu bu materyallerin detaylandırılmasını üstlenir ve tanıklık etmeleri için tanıkları huzuruna davet eder. Tanıkların çoğunluğu asker kişilerden, ayrıca 1967-1974 döneminde Kıbrıs sorununa önemli katkılar sunmuş bulunan politikacılar veya diplomatlardan oluşur. İşte bu Komisyondaki ifadeler, bulgular Yunanistan’da ciltler halinde yayınlanmaya başlar⁵¹¹.

1975 yılından beri PASOK’un seçimlerde taahhüdü olan “Kıbrıs Dosyası”nın açılması, Ekim 1981’de PASOK iktidara geldikten sonra, 1 Kasım 1984 tarihinde PASOK meclis grubu “Kıbrıs Dosyasının” açılması ve araştırılması için Yunanistan parlamentosuna üç yıl gecikmeyle bu önerisini ancak sunabilir. Meclis Araştırma Komisyonunun kurulması önerisi PASOK meclis grubunun tümü tarafından imzalanır. 21 Şubat 1986 tarihinde Yunanistan

⁵¹¹ “Φάκελος Κύπρου: Εθνική τραγωδία σε δύο πράξεις” <https://www.svtatticabank.gr/43317-%CF%86%CE%AC%CE%BA%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CE%B5-%CE%B4%CF%8D%CE%BF> (08.02.2022).

Meclisi oy birliği ile Meclis Araştırma Komisyonunun kurulması önerisini – Yunanlıların ifadesi ile “Kıbrıs trajedisi” sorumlularını ve bunların sorumluluklarını araştırmak üzere- kabul eder, tanımlar ve karara bağlar. Kıbrıs meselesi hakkında gerçekleri araştırma ve sorumluları bulma komisyonu ortaya koyacağı ve varacağı sonucu Yunanistan Meclisine altı ay içinde vermek için yetkilendirilir. Altı ay içinde Yunanistan Meclisine sonucu sunmak hem uygulanabilir nitelikte değildir hem de uygulanması imkânsızdır. Nihayet çok ciddi tartışmalardan sonra, çalışmaların sürekli uzamasının ardından 31 Ekim 1988 tarihinde “Kıbrıs Dosyası” tamamlanır ve Yunanistan Meclisinin XVI. genel kurul toplantısında takdim edilir. Bu arada Kıbrıs Dosyasını araştırma Komisyonunun üyeleri 1986 yılından, Ekim 1988’e kadar, sonucun Yunanistan Meclisine sunulmasına kadar altı kez değiştirilir⁵¹².

1987 baharında, dönemin Başbakanı Andreas Papandreu, “Kıbrıs dosyasını” açmaya ve G. Papadopoulos ve D. İoannidis dâhil o dönemin tüm “kahramanlarından!” tanıklık alan bir Parlamento Komisyonu kurmaya karar verir ve bu konuda bir komite oluşturulur. Komite, iki bulgusunu (biri PASOK ve biri de Yeni Demokrasi (ND) partisine 31.10.1988 tarihinde dönemin Parlamento Başkanı Yiannis Alevras’a sunar. İddiaya göre, iki bulgunun her biri 250 sayfadan fazlaydı ve gülünçtü. Çünkü Amerikalıları, Britanyalıları ve hatta Sovyetleri suçladıkları görülmektedir. Andreas Papandreu’nun söz verdiği gibi “Kıbrıs dosyası” açılmak yerine böylece kalıcı olarak kapatılır. Gerçekten, Andreas sözünü tuttu mu? Kıbrıs trajedisinin “kahramanları” İoannidis, Bonanos, Arapakis, Papanikolau, Georgiçis ve diğerlerinin ilk zamanlarda tanıklık edip etmediklerini kimse öğrenemedi. Parlamento, “Kıbrıs Dosyası”na 22 yıllığına herhangi bir kimsenin erişimini yasaklama kararı aldığı ilan edilir. Komisyon tarafından elde edilen materyaller ve belgeler çok gizli evraklar olarak kabul edilir ve önümüzdeki 50 yıl boyunca yayınlanmayacaklarına karar verilerek “Kıbrıs Dosya”sı kapatılır. İnsanları, siyasileri ve durumları tanıyanlar şunu iddia etmeye başlar: “Bu belgeler mevcut değil çünkü siyaset kurumu bunları yok etmeye özen gösteriyor⁵¹³”.

Ekim 1988’de onaylanan Yunanistan Parlamentosu Araştırma Komisyonunun hazırladığı “Kıbrıs Dosyası” gazete haberleri ve halk arasındaki söylentilere göre, sonuç belgesi yok edilir, değiştirilir, kimse ulaşamaz ve hiç kimse bu konuda bilgi alamaz. Yunanistan Parlamentosu Araştırma

⁵¹² Αλέξανδρος, Στ.: “{ΦΑΚΕΛΟΣ ΚΥΠΡΟΥ} Το πόρισμα της Εξεταστικής Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων (που επικυρώθηκε τον Οκτώβριο του 1988) έχει λεηλατηθεί!” <http://attikanea.blogspot.com.tr/2014/07/1988.html> (07.09.2014).

⁵¹³ <http://national-pride.org> (18.11.2020).

Komisyonunun hazırladığı “Kıbrıs Dosyası” sonuç belgesinin yağmalandığı, kaybolduğu, değiştirildiği veya çalındığı iddiaları kamuoyunda kulaktan kulağa yayılır.

Yunanistan parlamentosunun hazırlattığı “Kıbrıs Dosyası”nın Meclis Araştırma Komisyonu sonucu tamamen yasadışı, yüksek derece ulusal çok önemli gizliliği olduğu için ciddi bir biçimde gizler, kamuoyuna açıklanmaz, ifşa etmez ve halk arasında çeşitli olumsuz yorumlar yapılır⁵¹⁴.

PASOK hükümeti, “Kıbrıs Dosyası”nın araştırılmasını istediği ve bunu hayata geçirdiği halde “Kıbrıs ulusal trajedi” araştırmasında ulaşılan sonuç ya da sonuçları, Kıbrıs meselesinde sorumlulukları bulunan kişilerin isimlerini, kuruluşları, devletleri kamuya bir türlü açıklamaz. Yunan basın ve yayın organlarındaki haberlere göre, Parlamento tarafından elde edilen belgeler ve varılan sonuçlar, çok yakından ve çok gizli koruma altına alınırlar ve çelik kasalara kilitlenir. PASOK hükümetinden sonraki bütün Yunanistan hükümetleri aynı şeyi yapar. Meclis araştırma Komisyonunun raporu kamuoyundan gizlenir. Kıbrıs Dosyası için oluşturulan Meclis Soruşturma Komisyonunun bulgularını ya da sonuçlarını hiçbir Yunanistan hükümeti ifşa inisiyatifini üstlenemez. 31 Ekim 1988 tarihinde Yunanistan Meclisi tarafından kabul edilen, onaylanan Meclis Soruşturma Komisyonunun bulguları aynı gün Yunanistan devletinin çelik kasalarına gizlenir ve mühür altına alınır. Böylece Yunanistan’da Kıbrıs Dosyası, açılmasıyla kapatılması gerçekleşir. “Kıbrıs Dosyası” için bir araştırma, soruşturma komisyonu kurulmasını gündeme getirenler, Meclis Soruşturma Komisyonu’nun bulgularını kelimenin tam anlamıyla “toprağa verdiler, gömdüler!” söylentileri ayyuka çıkar. Kasım 1988’den itibaren Kıbrıs Dosyasını araştırmak için oluşturulan Meclis Araştırma Komisyonu’nun ortaya koyduğu bulguların başka bir ifade ile Raporun akıbeti ile bir araya getirilen malzemelerin, belgelerin akıbeti meçhuldür. Hiç olmamış gibi ortadan kaybolur, yok edilir. Herkes, ama herkes bu Meclis Araştırmasının neticesinde ortaya çıkan bulgular ve raporlar hakkında susmayı tercih etmektedir. Rapor halka açıklanmaz. Kıbrıs konusunda kimlerin sorumlu oldukları ve olmaya devam edenlerin, Kıbrıs konusunda ve Kıbrıs “trajedisinin ağır cezai ve hukuki sorumluluk taşıyanların kimler olduğu hakkında topluma bilgi verilmez⁵¹⁵”.

Diğer taraftan gazetecilerin araştırmalarından iki ayrı soruşturma ortaya çıkar: a) Meclis Araştırma Komisyonu’nun kendisinin ortaya çıkardığı bulgular çerçevesinde hazırladığı kendi raporu ve b) Meclis Araştırma Komisyonu’na

⁵¹⁴ Αλέξανδρος, Online (07.09.2014).

⁵¹⁵ Αλέξανδρος, Online (07.09.2014).

ışık tutması amacıyla çeşitli kurum ve kişilerden elde edilen tamamen farklı, başka araştırma unsurları, yani toplanan bütün belgelerin, resmi evrakların ne olduğu da merak konusudur. Toplam 20.798 sayfadan oluşan zabıt, 260 dosyanın ne olduğu merak konusudur? Dosyalar ve zabıtlar tekrarlayalım ki altı adet çelik kasaya güvenlik sistemi ile mühürlenerek arşiv dolaplarına kaldırılır. Araştırma malzemeleri ile doldurulan çelik kasalar ilk olarak Meclisin Zemin Katında bulunan 54 numaralı ofiste yerleştirilir. Daha sonra bu çelik kasalar Eski Meclise nakledilir ve son zamanlarda güvenlik nedenleriyle Meclisin ve Devletin sahip olduğu Kifisos'ta bulunan bir binaya taşındığı söylentileri yayılır. Bariz nedenlerle, dosya ve zabıtlarla dolu bu çelik kasaların nerede bulundukları yerleri kasten tam olarak söylenmediği düşüncesi insanlarda hâkim olduğu görülür⁵¹⁶.

Stefanopulos'a göre, bu materyal, ulusun modern yaşam tarihinin bir parçasıdır. Burada “ulus” kelimesi ile tek bir “ulusal varlık” olarak Yunanistan ile Kıbrıs'taki insanlar anlaşılır⁵¹⁷.

Yine *Stefanopulos*'a göre 1974 yılında Kıbrıs'ın Türkler tarafından “işgali vakası, Yunanlılar bakımından 1922 yılında İzmir'in yakılmasından sonra 20. yüzyılda Yunanlıların yaşadıkları ikinci büyük ulusal trajedidir⁵¹⁸”.

II. GÜNEY KIBRIS RUM KESİMİNİN KIBRIS DOSYASINI ARAŞTIRMASI

Yunanistan'daki “Kıbrıs Dosyası” gibi, Kıbrıs Rum Kesimi Meclisi de tarihsel referans amacıyla bir “Kıbrıs Dosyası” araştırma Komisyonu oluşturmak için ilk karar 22.04.1982 tarihinde, Kıbrıslı Rumların Demokrat Parti (ΔΗΚΟ) milletvekillerinin – Aleksis Galanos (Αλέξης Γαλανός) ile Rina Kaçeli'nin (Ρήνα Κατσέλλη)- başvurusu üzerine verilir⁵¹⁹.

Konu, Kıbrıs Rum Yönetimi Başkanına gönderilen mektuplarla 22.02.1986 tarihinde Komisyon'un gündemine yeniden gelir. Kıbrıs Rum Kesimindeki tüm Kıbrıslı Rum siyasi partiler “Kıbrıs Dosyası”nın açılması lehinde oy kullanırlar. Temsilciler Meclisi kararı ile “Kıbrıs Dosyası” için 30.01.1989 tarihinde Araştırma Komisyonu kurmaya karar verilir. Araştırma Komisyonu ilk zamanlar geçici (ad hoc) Komisyon olarak görev yapar. Daha sonra 10 Ekim 2002 tarihinden itibaren Komisyon'a daimî/kalıcı nitelik kazandırılır. Kıbrıs Rum Yönetimi Meclis Komisyonu, Ocak 1967'den Aralık

⁵¹⁶ Αλέξανδρος, Online (07.09.2014).

⁵¹⁷ Αλέξανδρος, Online (07.09.2014).

⁵¹⁸ Αλέξανδρος, Online (07.09.2014).

⁵¹⁹ “Προσχέδιο” Online (22.11.2020).

1974'e kadar Kıbrıs'ta meydana gelen 15 Temmuz 1974 darbesi ve bu çerçevede yaşanan olayları araştırmak için Kıbrıs Dosyası sorumluluğunu üstlenir. Toplanacak malzeme, Mecliste arşiv oluşturmak için kullanılacaktır⁵²⁰.

"Kıbrıs Dosyası"nı araştırma Komisyonu'nun Başkanlığını Marinós Sizopoulos (Μαρίνος Σιζόπουλος) üstlenir⁵²¹.

Komisyon'un çalışmaları üç döneme ayrılabilir: a) İlk dönem çalışmaları 02.04.1999 - 16.04.2001 tarihleri arasındır ve bu dönem operasyonel dönem olarak isimlendirilebilir. Komisyon'un oluşumu ve üyeleri 02.04.1999 tarihinde duyurulur. Komisyon üyeleri, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Meclis Başkanı ile 29.07.1999 tarihinde gerçekleştirdikleri toplantıda, oybirliği ile T. Hacıdimitriu'yu Başkanlığa aday gösterirler. Komisyon, resmi olarak 21.10.1999 tarihinde ilk oturumda kurulur. b) İkinci dönem çalışmaları 1 Haziran 2001 tarihinden 10 Nisan 2006 tarihine kadar devam eder ve Komisyon, parlamento üyelerinden oluşturulur. Başkanın atanmaması nedeniyle, Komisyon başkansız kalır ve fiilen faaliyete geçemez. c) Üçüncü çalışma dönemi 8 Haziran 2006'da belirlenir ve 8 Haziran 2006 tarihinden 31 Aralık 2010'a kadar devam eder. 15.07.2006 tarihinde Komisyon, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Parlamento Başkanı Dimitris Hristofyas ile eski Parlamento Genel Başkan'ı Kostakis Hristoforu ve yardımcısının da katıldığı bir toplantı gerçekleştirilir. Parlamento Komisyonu Direktörü, Eleni İliadis seçilir. Söz konusu Komisyon'un görev tanımı bu toplantıda belirlenir.

İddialara göre, "Kıbrıs Dosyası" hazırlanırken toplanacak materyaller, meydana gelen olaylara olabildiğince nesnel olarak yaklaşılacak ve bu konuda bir dosya oluşturulması için kullanılacağı ifade edilmektedir.

Olayların soruşturulması şu aşağıdaki konuları kapsamaktadır:

a) Söz konusu dönemin olaylarına aktif katılımı olan kişilerden bilgi, belge ve resmi evrak gibi şeyleri almak, örneğin; siyasi, askeri, devlet memurları veya yetkilileri ile yukarıdaki çabaya yardımcı olmak için herhangi bir Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşı tarafından kanıt (sözlü veya yazılı) olarak sunulabilir. Bunlar, Komisyon üyeleri tarafından Parlamentoda toplanır ve içeriği gizli tutulur.

b) Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Bakanlıkları ve Hizmetlilerinden (Dışişleri Bakanlığı, vb.), Özel veya diğer erişilebilir kaynaklar ("Kutsal Başpiskoposluktan" vb.) belgeler toplanır.

⁵²⁰ "Προσχέδιο" Online (22.11.2020).

⁵²¹ "Ενέκριναν το πόρισμα για τον φάκελο της Κύπρου" 21.03.2011 <http://www.sigmalive.com/archive/news/politics/364748#sthash.RMpFqIv5.dpuf> (18.03.2021).

c) Yunanistan Parlamentosunda veya muhtemelen diğer hizmetlerde bulunan verilerin kaydedilmesi için arşiv materyalinin incelenmesi (ilgili izin verildiği sürece incelenebilir).

ç) Üçüncü devletlerden (ABD, Britanya, Rusya/SSCB) belgelerin toplanması.

d) Güney Kıbrıs Rum Radyo, Televizyonun (RİK)'da veya diğer radyo ve televizyon istasyonlarında ve/veya diğer kaynaklarda saklanan görsel-işitsel materyal koleksiyonları araştırılır.

e) Kıbrıs'ın günlük ve haftalık basınından, Yunanistan'ın veya diğer devletler tarafından gerekli görülmesi halinde yayınların derlenmesi ve toplanması.

f) İncelenmekte olan dönemin olaylarına atıfta bulunan kitapların toplanması, araştırılması.

Yukarıda sayılan bu materyaller kataloglanarak arşivlenecek ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Parlamentosu tarafından kararlaştırılacak bir yerde saklanacaklardır.

Araştırmanın ve bu misyonun uygulanması için Komisyon hem Kıbrıs'ta hem de yurtdışında kurumlar veya bireylerle işbirliği yapabileceklerdir.

Toplanacak materyaller, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Parlamentosu tarafından karar verilinceye kadar tutulacaktır ve Parlamento istediği sürece gizli tutulacaktır. Bu materyallerin telif hakkı Parlamento'ya ait olacaktır. Tarihçiler, araştırmacılar veya diğer kişiler tarafından bunlara erişim Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Parlamentosunun izni ve onayından sonra mümkün olabilir.

Komisyon çalışmaları sırasında (basında veya başka bir şekilde) açıklamalar veya duyurular Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Parlamentosu Başkanı, Komisyon Başkanı veya bu amaçla yetkilendirilecek başka bir kişi tarafından gerçekleştirilir.

Komisyon, çalışmalarının tamamlanmasının ardından tüm faaliyetlerini özetleyen ve genel kurula sunulacak bir rapor hazırlar. Hazırlanan rapor, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Parlamento'sunun istediği yerde ilan edilecektir ve elde edilen bulgular, siyasi veya cezai herhangi bir sorumluluğa atıfta bulunmayacaktır.

Komisyon, çalışmalarını Aralık 2010'a kadar tamamlamak için çaba gösterir. Ayrıca, Komisyon için ilk üç yıl için 150.000 (her yıl 50.000) Kıbrıs Lirası özel bir bütçenin onaylanmasına karar verilir. Komisyon, bütçesinin nasıl tahsis edildiğine dair ayrıntılı rapor, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Parlamentosu Finans Departmanı tarafından hazırlanır ve ekte sunulur.

Son olarak, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Parlamento Başkanı, Cumhurbaşkanı ile işbirliği içinde aşağıdakileri sağlamak için sorumluluk üstlendiği görülmektedir: aa) Komisyon'un devlet arşivlerine ücretsiz erişim onayı ve bb) 1986-1988 döneminde Yunanistan Parlamentosu tarafından kurulan ilgili Komisyon tarafından toplanan materyallere erişimi sağlanır.

Komisyon Sekreteryası şu kişilerden oluşur: Eleni Iliadis, Parlamento Komisyonu Birinci Sekreteri Andreas Neofitu, Parlamento Komisyonu Birinci Sekreteri ve Eylül 2010'da Sekreteryaya üyeliğine atanan Parlamento Komisyonu Sekreteri Georgi Petru.

2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla 50 bin Kıbrıs Lirası ve daha sonra 85 bin Avro tutarlarında bir meblağ Komisyon'un ihtiyaçları için onaylanır. 2009 yılında 85 bin Avroya ek olarak 35 bin Avro ek bir bütçe daha onaylanır, 2010 yılı için onaylanan bütçe tutarı 120 bin Avroyu bulur. Bütçenin Komisyon tarafından onaylanmadığı 2009 ve 2010 yılları arasında, Komisyon tarafından sunulan malzemeler onaylanır ve değerlendirilmek üzere taslak hazırlama programına sunulur. Ayrıntılı mali tablolar, Parlamento mali servisi tarafından tutulduğu şekliyle ekte sunulur.

Dönemin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Cumhurbaşkanı Tassos Papadopoulos, çeşitli hükümet departmanlarında Komisyonun çalışmalarına tam destek sağlamak ve arşiv materyalini- hazır bulundurma talimatını verir. Yönerge çerçevesinde 13.12.2006 tarihinde, Komisyonun katıldığı Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Parlamentosunda özel bir oturum gerçekleştirilir.

Oturum sırasında katılımcılar, Komisyonun görev şartları hakkında bilgilendirilir ve ayrıca Komisyona mümkün olan tüm olanakların ve bakanlıkların ve kamu hizmetlerinin arşivlerine erişimin sağlanması konusunda mutabık kalınır ve Komisyon ile temaslar için her servis tarafından irtibat kurulur.

5 Mart 2010 tarihinde Güney Kıbrıs Rum Komisyon Başkanı, Komisyonun çalışmalarının ilerleyişi hakkında kendisine bilgi vermek için Yunanistan Milli Savunma Bakanı Evangelos Venizelos ile Atina'da bir araya gelir.

Ayrıca, Yunanistan tümeninin ayrılmasıyla Ocak 1968'de Genelkurmay Başkanlığı'na teslim edilen ve Ordu Tarih Müdürlüğünde tutulan ASDAK dosyasını Komisyonun incelemeye alabilmesi için Yunanistan Savunma Bakanından yardım ister. Darbe ve Türkiye'nin müdahalesi sırasında Kıbrıs'ta görev yapan yaklaşık 400 Yunan subayının sunduğu raporlar hakkında da yardım ister. Aynı zamanda, 24 Mart 2010 tarihinde, Yunanistan Başbakanı

Georgios Papandreu'ya, Yunanistan Parlamentosu Başkanı Filippos Peçalnikos'a, ilgili Komisyon tarafından toplanan materyallere erişim ve inceleme talebini yineleyen bir mektup gönderir. Yunanistan Milli Savunma Bakanı Evangelos Venizelos ve Dışişleri Bakanı Dimitris Druças'ın bakanlıklarının dosyalarında tutulduğu tespit edilen belirli materyallerin incelenmesi için izin verilmesi hususunda talepte bulunur. Temsilciler Meclisinin ilgili belgelerinden de anlaşılabilceği gibi, Yunanistan Parlamentosu tarafından ilgili Komisyonun çalışmaları sırasında toplanan materyallere erişim konusu geçmişte de birçok kez gündeme getirilir. Özellikle, Ağustos 1997'de, Rum Parlamento Başkanı tarafından kendisine verilen talimatlar çerçevesinde hareket eden Güney Kıbrıs Rum Parlamento Başkanı, materyallerin bir nüshasını temin ettiği için Yunan Parlamentosundaki muadili aleyhinde Yunanistan'da dava açılır. 5 Eylül 1997'de Kıbrıs Rum Yönetimi Parlamento Başkanı, Yunanistan Parlamentosu Başkanına konuyu gündeme getiren bir mektup gönderir. Yunanistan Parlamento başkanı tarafından sözlü olarak Parlamento'ya iletildiği üzere, ilgili materyalin ifşa edilmemesi, ilgili dosyanın çok büyük olduğu ve hiç kimseye verilmemiş, gizli belgeler içerdiği için Yunanistan hükümetinin bir yasak kararına dayandığı bildirilir. Kıbrıs Rum Yönetimi, 1974 darbesiyle ilgili meseleleri aydınlatmak için, Yunanistan hükümetinden, Yunanistan Parlamentosunun "Kıbrıs Dosyası" ile ilgili gerçekleştirdiği araştırma dosyasını ve bu konudaki bilgileri ister. 1986-1988 döneminde Yunanistan Parlamentosunun kurduğu ilgili komisyonun oluşturduğu arşive de ulaşma imkânı ister⁵²².

Marinos Sizopulos'a göre, "karşılaştırması yapılmış bilgilerden anlaşıldığı üzere çok sayıda belge ya değerlendirilmedi ya da yok edilmiştir". Meclis taslak kararda, diğerlerin yanında Komisyonun hazırladığı araştırma sonucunun amacı cezai sorumlulukları belirlemek değildir. Komisyon tarafından yürütülen araştırmanın bugünkü ve gelecek nesiller için önemli katkı sağlayan, büyük tarihsel ve siyasi değere sahip olan bir çalışma teşkil ettiği Kıbrıs Rum Yönetimi Meclisince kabul edildiği ifade edilmektedir⁵²³.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi parlamentosu, çok ciddi tartışmalar arasında ve o dönemin tarihsel olaylarını beş saat süren bir oturumda irdeledikten sonra 15 karşı oy ve 32 oy da lehte olmak üzere hazırlanan "Kıbrıs Dosyası" kabul edilir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Demokratik Alarm (Δημοκρατικός Συναγερμός – ΔΗΣΥ 2013 yılından beri Demokratik Alarm

⁵²² http://iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=657:-q-q-&catid=37:di-evropi&Itemid=172 (07.09.2014).

⁵²³ "Ενέκριναν" Online (18.03.2021).

partisinin Genel Başkanı Nikos Anastasiadis ve Avrupa Partisi (Ευρωπαϊκό Κόμμα – ΕΥΡΩΚΟ) “Kıbrıs Dosyası” olarak anılan araştırma dosyasının tarafsız ve bilimsel olmadığını, nesnellikten uzak ve eksik içeriği nedeniyle güçlü bir biçimde eleştirirler, itirazlarını ifade ederler ve bu dosyayı onaylamazlar. Emekçi Halkın İlerici Partisi (Emekçiler İlerici Partisi, Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού – ΑΚΕΛ), Demokratik Parti (Δημοκρατικό Κόμμα – ΔΗΚΟ), Sosyal-demokrat Hareket Partisi (Κίνημα Σοσιαλδημοκρατών – ΕΔΕΚ) ve Çevrebilimciler/Ekolojistler (Οοκολόγοι) ise “Kıbrıs Dosyası” hakkındaki kararı onaylarlar ve desteklerler⁵²⁴.

Velhasıl “Kıbrıs Dosyası” için, Güney Kıbrıs Temsilciler Meclisi kararı ile belirli şartlarla yetkilendirilmiş Parlamento Komisyonu kurulur. Komisyon, Anayasa ve Temsilciler Meclisi Kuralları çerçevesinde hareket ederek, Kıbrıs Dosyasını bir bütün olarak 17 Mart 2011 tarihinde kabul eder⁵²⁵.

Kıbrıs meselesinin hukuki, siyasi, diplomatik, askeri, ekonomik ve diğer yönleri bulunmaktadır. Kıbrıs’ta, Türkiye’nin antlaşmalardan kaynaklanan garantör sıfatıyla gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış harekâtından sonra Yunanistan’da Yunanlılar ve Kıbrıs’ta Rumlar arasında “Kıbrıs Dosyası” gündeme getirilir, konuşulur ve “Kıbrıs Dosyasının açılması” istenir. Sonunda 15 yıl süren bir araştırmadan ve kamuya yüklü bir maliyetten sonra –ki yarım milyon Avrodan fazla olduğu iddia edilmektedir- geçici (ad hoc) Kıbrıs Rum Kesimi Meclis Komitesi çalışmalarını ve araştırma sonucu ile ilgili taslağını tamamlar. Fakat sonuçta, toplumun bile asgari beklentilerini karşılamaktan uzak ve zaten bilinen gerçekler dışında Yunanistan’da askeri cuntanın Kıbrıs’ta Makarios yönetimine karşı bir darbe yapması, Yunanlıların ve Rumların ifadesi ile Kıbrıs Adasının yarısının Türkler tarafından “işgal” edilmesi hakkında herhangi bir yeni unsur katmadığı iddiası öne sürülür. Kıbrıs Rum Meclis Komitesinin hazırladığı Meclis Araştırma tasarısı için “zaten bilinen ve yayınlanmış olan şeyleri yeniden ilan etmekten öte gidemediği” yönündeki eleştiriler öne sürülmeye devam eder. Sonuç olarak, bir hiç için ve “copy paste” için çok gürültü koparılmıştır. Şöyle de diyenler olur: “Bir hiç için büyük bir fırtına, çok büyük bir kavga koparılır!”. Kıbrıs Rum Meclisi Araştırma tasarısı toplam 118 sayfadan oluşur. Bahse konu Meclis Araştırmasının en çok üzerinde durduğu nokta ya da ortaya koyduğu en önemli soru şu olmuştur: “Kıbrıs’ta, 15 Temmuz 1974 darbesi için karar nerede, nasıl alındı?” Bu önemli soruya, Kıbrıs Rum Temsilciler Meclisi Komitesi, kapsamlı araştırma sonucunda pek yeni bir şey, bilgi ortaya koyamaz. Kıbrıs Rum Meclisinin Araştırma Tasarısı,

⁵²⁴ “Ενέκριναν” Online (18.03.2021).

⁵²⁵ <http://www.kathimerini.com.cy/mobile.php?modid=2&artid=174581> (07.09.2014).

Yunanistan Parlamentosu'nun 1988 yılında hazırladığı ve yayınladığı "Kıbrıs Meclis Araştırma Dosyası"nın "tamamen kısaltılarak kopyalanmasından (copy pasten) başka bir şey değildir" şeklinde de eleştirilir. Sonuç olarak, Kıbrıs Rum Yönetiminin hazırladığı Meclis Araştırma tasarısında, tarihsel değere sahip sadece iki delil bulunur: a) Spiros Papageorgiu tarafından sunulan ve İoannidis ile Grivas arasında darbeden önce yazılmış mektupla, yazılı bir biçimde haberleştiklerine dair ve daha önce bilinmeyen iki mektup daha ortaya çıkar. b) 1967 yılında Dedeoğaç'ta Demirel ile Yunanistan'daki Askeri Cuntanın başı Papadopoulos arasında görüşme zabıtları hiç yayımlanmamıştı. Bunlar da ortaya çıkarılır ve bunların tarihi değeri ve bu konudaki bilgiler önemlidir.⁵²⁶

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Meclisinin hazırlattığı Kıbrıs Dosyası için araştırma sonuçları, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Temsilciler Meclisinin geçerlilik imzasını taşıyan bahse konu metinde Temmuz 1974'te meydana gelen tüm olaylar ayrıntılı bir biçimde kaydedilir. Meclis Komisyonunun Kıbrıs Dosyası için araştırma sonucu Temsilciler Meclisi tarafından 17 Mart 2011 tarihinde onaylanır. Kıbrıs'ta Başpapaz III. Makarios'a karşı askeri darbe projesinin ve uygulanmasının arkasında Amerikalıların olduğu ortaya çıkarılır. Bu konudaki öncü rol Atina'daki askeri cunta, Kıbrıs'taki cuntacılar ve EOKA B tarafından kabul edilir ve uygulanır.⁵²⁷

Diğer taraftan Rum Meclisinin taslak kararında, "diğerlerin yanında Komisyonun hazırladığı araştırma sonucunun amacı cezai sorumlulukları belirlemek değildir" ifadesi de yer almaktadır. Komisyon tarafından yürütülen araştırmanın bugünkü ve gelecek nesiller için önemli katkı sağlayan, büyük tarihsel ve siyasi değere sahip olan bir çalışma teşkil ettiği Kıbrıs Rum Yönetimi Meclisince kabul edildiği görülmektedir.⁵²⁸

Kıbrıs Rum Yönetimi Meclisinin ifadesine göre, Kıbrıs Araştırma Dosyası ne bir yargı kararıdır ne de Meclisin tarihi ve milli bir kararıdır, ne de özgün bir meclis araştırmasıdır. Yunanlılar ve Rumlar bakımından "1974 ihaneti hakkında tanıkların tanıklıklarının, kanıtların, verilerin ve bilgilerin kaydedilmeye çalışıldığı, çok zor parlamento çalışmalarının ortaya çıkardığı sonuçlardır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Meclis kararıyla Kıbrıs Dosyasına

⁵²⁶ Μακάριος, Online (27.06.2014).

⁵²⁷ "15 Ιουλίου 1974: Το προδοτικό πραξικόπημα που έφερε τους Τούρκους στην Κύπρο" <http://rodosalarm.gr/15-%CE%B9%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85-1974-%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%80%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%80%CE%BF/> (07.09.2014).

⁵²⁸ "Ενέκριναν" Online (18.03.2021).

açıklık getirilmesi için Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974 darbesi ile 20 Temmuz 1974 müdahalesine yol açan olayların soruşturulmasından, araştırılmasından verilerin toplanmasından, bilgi ve kanıtların değerlendirilmesinden sorumlu olacak spesifik koşullarla hareket edecek ve araştırma yapacak Temsilciler Meclisi Komitesi kurulur ve yetkilendirilir⁵²⁹.

Miliu ve Kipriyanidi'ye göre, Kıbrıs Rum siyasi liderliğinin “ilhak” başka bir ifade ile “Yunanistan’la Birleşme” düşüncesinden “Bağımsızlığa” yönelimi ve bu konuda Kıbrıs Rum nüfusunun Kıbrıs Rum siyasi liderliğini desteklemesi Kıbrıs Rumlarıyla Yunanlıların belki daha doğru bir ifade ile Atina’daki Askeri cunta ile arasının bozulmasına neden olur. Tekrarlanan krizler, siyasi, ekonomik baskılar, Kıbrıs “Türk azınlığının marjinalleşmesi”, Makarios’a karşı tekrarlanan suikast girişimleri, 1974 darbesi ve Türk “işgali”, Kıbrıs Cumhuriyeti Devletinin statüsünü -özellikle 1964-1974 döneminde- korumak çok zor olur ve bütün bu olayların sonunda Atina ile Lefkoşa arasındaki ilişkiler açıkça bozulur ve sonunda Makarios’a karşı 15 Temmuz 1974 darbesi gerçekleştirilir⁵³⁰.

1982 yılında başlayan “Kıbrıs Dosyası” açılsın ve araştırılsın talepleri netice verir ve Kıbrıs Rum Yönetimi Temsilciler Meclisi 17 Mart 2011 tarihinde Kıbrıs Araştırma Dosyasını tamamlar ve onaylar⁵³¹.

III. KIBRIS DOSYASININ SEKİZ CİLDİ YAYINLANDI

15 Temmuz 1974 sabahı, Atina’da 21 Nisan 1967 yılında gerçekleştirilen darbe sonucu işbaşına gelen darbecilere karşı 1972 yılında yapılan yine bir askeri darbe ile hükümeti ele geçiren Atina’daki Cumhurbaşkanı Fedon Gizikis (Φαίδωνα Γκιζίκη), Başbakan Adam. Andruçopoulos (Αδ. Ανδρουτσόπουλο), Silahlı Kuvvetler Başkanı Grigoris Bonanos (Γρηγόρη Μπονάνο), Yunanistan’daki askeri cuntanın lideri D. İoannidis (Δ. Ιωαννίδη)’in tavsiyesi üzerine Kıbrıs’ta Makarios’a Karşı askeri darbe kararı verilir. Petros Arapakis Felaketin “orkestratörleri” Cunta “üçlü (τριανδρία)” İoannidis- Bonanu- Gizikis harekete geçer. Darbenin nedeni ve amacı Cuntanın “Yunanistan’ın Kıbrıs ile birleşmesi” planlarına tepki gösteren Başpapaz III. Makarios’un devrilmesi, yönetimden uzaklaştırılmasıdır. Tarihçi

⁵²⁹ [http://www.philenews.com/el-gr/eidiseis-politiki/39/204559/erevntiki-epistimoniki-omada-ergastike-gia-ton-fakelo-tis-kyprou#sthash.ctC6DTak.dpuf](http://www.philenews.com/el-gr/eidiseis-politiki/39/204559/erevntiki-epistimoniki-omada-ergastike-gia-ton-fakelo-tis-kyprou#sthash.ctC6DTak.dpuf;); <http://www.philenews.com/el-gr/eidiseis-politiki/39/204559/erevntiki-epistimoniki-omada-ergastike-gia-ton-fakelo-tis-kyprou> (07.09.2014).

⁵³⁰ Μηλιού/Κυπριανίδη Online (11.09.2014).

⁵³¹ http://2ha-cy.blogspot.com.tr/2014/07/blog-post_6358.html (07.09.2014).

rolüne bürünmek yerine darbeciler bir an önce yargılamalıdır ve hak ettikleri cezaları çekmelidir. Dosyanın Bulgularına göre, "G. Papadopoulos ve Ioannidis döneminde Atina cuntasının liderliği, Başpapaz III. Makarios'un tehlikeli ve ulusal olarak kabul edilemez olduğunu düşünür. Bunun nedeni, Kıbrıslı komünistlere karşı harekete geçmemesi, davranışlarına göz yumması ve Doğu Avrupa'dan silah tedarik etmesidir"⁵³². Kıbrıs'ın etnik lideri Başpiskopos III. Makarios, cunta liderliği için "tehlikeli ve ulusal olarak kabul edilemez". Yukarıdakilerin tümüne göre, birkaç tanığın ileri sürdüğü, yani 15.07.1974 darbesinin nedeninin, cuntanın Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesine yönelik iddia edilen planlarına Makarios'un tepkisi olduğu iddiasının doğru olmadığı sonucuna varılır." Komisyon, Bulgular bölümünde belirtiyor. Başpiskopos III. Makarios'un silah yoluyla bir darbe ile devrilmesi de Kıbrıs Dosyasının Birinci Cildinde ayrıntılı olarak anlatılmaktadır⁵³³:

Kıbrıs dosyasının dört cildi yayınlandı ve -arkasının geleceği ifade edilmektedir! - artık tüm "gizli belgeler!" artık okunabilir oldu. 1974 yılından 11 yıl sonra 1985'te Yunanistan'ın Parlamentosu Soruşturma Komisyonunun kurulmasından yaklaşık 26 yıl sonra, resmi tutanaklar Yunan Parlamentosu ve Yunanlılara göre, "Kıbrıs Cumhuriyeti Parlamentosu" aslında doğru ifadesi ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından ortaklaşa yayınlanır. Yunanistan Parlamento Başkanı Nikos Vuçis, Kıbrıs Dosyası Tutanak ciltlerinden birer örneğini Yunanistan'ın Cumhurbaşkanı Prokopis Pavlopulos'a teslim sırasında kısaca Kıbrıs Dosyası hakkında bilgiler verir. Yunanistan Cumhurbaşkanı Pavlopulos'un söylediklerine göre; "2,5 yıllık bir incelemeden sonra, 33 yıl önce Kıbrıs için kurulan Özel Araştırma Komisyonu, her biri toplamda 600 sayfa olmak üzere ilk dört cildi yayınlandı ve teslim edildi. Sonra, iki yıl süren detaylandırmadan sonra – çoğunluk ve azınlık sonuç raporlarını içeren materyal Parlamenteoda tartışıldı. Ancak Parlamenteonun bunu sonuçlandırması için herhangi bir prosedür öngörülmemiştir. Böylece onlarca yıldır sorun bir kenara bırakıldı. Konu, Kıbrıs Parlamentosu Başkanı Yannakis Omiru'yu Özel Komisyonun materyallerine götüren önceki Parlamento Başkanı tarafından tekrar gündeme getirildi"⁵³⁴.

⁵³² Bkz. Taska'nın ifadesi, çevirinin 20. sayfasından.

⁵³³ Κατσαρέλη, Σ.: "Φάκελος Κύπρου: Εθνική τραγωδία σε δύο πράξεις, Ποιοι και γιατί άφησαν αβοήθητη τη Μεγαλόνησο στην τουρκική εισβολή του 1974; Παπαπολυβίου Π.: "αναλύει το αρχαιακό υλικό στο News 24/7." <http://longreads.news247.gr/fakelos-cyprus-ethniki-tragodia-se-dyo-praxeis> (30.08.2020).

⁵³⁴ Δόθηκαν στη δημοσιότητα οι τέσσερις τόμοι του φακέλου της Κύπρου – Διαβάστε όλα τα απόρρητα έγγραφα 24.10.2018

“Kıbrıs dosyası” olarak anılan veya daha doğrusu sorumluların adli soruşturma ve kovuşturması 1974 yılında Yunanistan cuntasının yıkılmasından sonra kurulan hükümetin ilk döneminden sonrası bir Bakanlar Kurulu Kararı ile adli soruşturma ve ceza kovuşturması dışında tutulur⁵³⁵. Yunanistan’da Bir Memurlar Komitesi tarafından, Evangelos Averof’un emriyle Kıbrıs sorunuyla ilgili bütün belgeleri servislerden, birimlerden Kıbrıs’la ilgili bütün dosyalar toplanır ve “1974 Yunan-Türk Krizi Arşivi” yazan özel bir damga ile mühürledikten sonra 15 Mart 1975’e kadarki kısmı teslim edilir. 1988’de Araştırma Komisyonu konuyla ilgili çalışmalarını tamamlar. Daha sonra, bunlar Kıbrıs arşivi ve Kıbrıs için Parlamento Komisyonu’nun topladıklarıyla birlikte çelik kasalara kapatılır ve Yunanistan Parlamento binasının bodrum katındaki depoda korumaya alınır. Yunanistan’daki Kıbrıs Dosyasını oluşturan materyal işte bunlardır ve buralarda saklanmaktadır.

1974’ten 11 yıl sonra, 1985’te Yunan Parlamentosu Soruşturma Komisyonu’nu kurar ve Araştırma Komisyonu’nun kurulmasından yaklaşık 26 yıl sonra, 2011 yılında resmi tutanaklar Yunan Parlamentosu ve Kıbrıs Cumhuriyeti Parlamentosu tarafından ortaklaşa yayınlanmaya başlandı. Yunanistan Parlamentosunun Soruşturma Komisyonunun yayımlandığı bu 8 ciltlik Tutanaklar için bkz. Βιβλιοθήκη της Βουλής> Συλλογές> Αρχεία> Φάκελος Κύπρου (parliament.gr). Diğer ciltler de düzenli aralıklarla yayınlanacağı ifade edilmektedir. Bkz. Ek: VI.

Yunanistan Parlamentosu tarafından ilgili prosedürlerin tamamlanmasından sonra (Şubat 1986- Mart 1988) “Kıbrıs Dosyası”nın ilk dört cildinin yayınlanmasıyla, pek çok rahatsız edici gerçekler ortaya çıkarılır. *Evangelos Kiosklis*⁵³⁶: “Dosya yoktu, ancak bir dosya oluşturduk” der. Çünkü çoğu kişi, tüm bu trajik hikâyenin unutulmasını veya meselenin “üstünün örtülmesini” ve suçluların her türlü suçunun kanunen yasaklanmasını istemekteydi. O zamandan beri yani 1988’den beri gizlilik ve aynı zamanda Kıbrıs sorunda yoğun hareketlilik yaşanır, bu da Kıbrıs’ın anarşisinin %36’sının Türkiye tarafından ‘hukuka aykırı işgalinden ibaret’ olduğu Yunanlılarca iddia edilmektedir. Yine Yunanlıların iddiasına göre, “44 yıldır çözümsüz kalan, Türk-Yunan ilişkilerini zehirleyen ve Doğu Akdeniz’de istikrarsızlık unsuru ve Kıbrıs Helenizmi için çaresiz bir travma olan bir sorundur”. Kıbrıs sorunu, BM’den başlayıp Ankara–Atina–Lefkoşa üçgeninde

<https://www.kathimerini.gr/991561/article/epikairothta/ellada/do8hkan-sth-dhmosiothta-oi-tesseris-tomoi-toy-fakeloy-ths-kyproy---diavaste-ola-ta-aporrhta-eggrafa> (30.08.2020).

⁵³⁵ απθ.ΠΥΣ 45/07.03.1975.

⁵³⁶ Bkz. Φάκ. 119, 02.06.1988, s. 12.

son bulan, birçok diplomatın ilgilendiği, mesai harcadığı ikili ve aynı zamanda uluslararası bir meseledir⁵³⁷.

IV. GENEL BİR DEĞERLENDİRME

1959- 1960 Zürih-Londra Antlaşmasıyla kurulan İki toplumlu Kıbrıs ortak Cumhuriyeti başlangıcından itibaren ittifaklar, teminatlarla bağlı ve ülkesinde 99 mil kareyi kapsayan çok geniş bir alanda “egemen Britanya toprakları” olarak kabul edilen askeri üsleri misafir etme yükümlülüğü altına giren bir devlettir.

Fakat Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios 1963 yılının son aylarına doğru 1960 Tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının toplam 13 maddenin değiştirilmesi yönünde talepte bulunur. Kıbrıs Türk toplumu ve yasal garantör devlet Türkiye de bu talebi tepkiyle karşılar. Bunun nedeni yeni kurulan ve henüz üç yıl dahi tamamlanmamış Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ya da daha doğru bir ifade ile Kıbrıs’ın, Yunanistan’la gerçekleştirilemeyen birleşmesini ne Kıbrıslı Rumlar ne de Yunanistan’daki Yunanlılar unutmuştur. Kıbrıslı Rumların ve Yunanlıların amaçları 1960’ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti devletini yıkararak, Kıbrıs’ı Yunanistan’a ilhak etmektir. İşte Yunanlılar ve Rumlar bu amaçlarına ulaşmak için uyguladıkları taktikler neticesinde Kıbrıs’ta Makarios’a karşı bir darbe gerçekleştirirler. 20 Temmuz 1974 Cumartesi erken saatlerinde Türkiye garanti antlaşmasından kaynaklanan haklarını kullanır ve Cumhuriyeti, hukuka uygun ve meşru bir müdahale hakkını gerçekleştirir ve en nihayetinde Kıbrıslı Türkler 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni kurup, ilan ederler.

Yunanlıların iddiasına göre, “İngilizler tarafından 1956 yılından beri ekilen bölünme tohumları ve ustaca, Zürih ve Londra Anlaşmalarıyla da semerelerini verir⁵³⁸”.

Yine Yunanlıların iddialarına göre, MacMillan’ın Kıbrıs Adasındaki kışkırtmaları, Kıbrıslı Rumları Türklere karşı tahrikleriyle işe başlar. Fakat Kıbrıs meselesinin başından itibaren Yunanistan’daki ve Kıbrıs Rum kesimindeki egemen görüşe göre, Kıbrıslı Türkler “azınlık” olarak kabul edilmelidir. Bu düşünce ne ilginçtir ki günümüzde 2022’de de hiç değişmez. Sorunun düğümlendiği en önemli noktalardan birisi de budur.

⁵³⁷ “Φάκελος” Online (01.12.2020).

⁵³⁸

http://www.livepedia.gr/index.php/%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82%5C%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CE%96%CF%85%CF%81%CE%AF%CF%87%CE%B7%CF%82 (24.05.2014).

Yunanistan'ın diğer hedefleri arasında Kıbrıs'la ilgili olan 1960 tarihli Garanti Antlaşmasının 1. maddesini, Helsinki'de "deldirttiği" gibi, 1923 Lozan Barış Antlaşmasının da kendi çıkarları doğrultusunda "deldirtmektir". Yıllarca Türkiye'nin gündemine üstü kapalı bir biçimde, zaman zaman da açıkça sokulmak istenilen "Ana dilde eğitim, ana dilde televizyon, radyo, "Ermeni soykırım" iddiaları, "Küçük Asya Rumları soykırım" iddiaları ve diğerleri" Lozan Barış Antlaşmasını ortadan kaldırmaya yönelik, siyasi taktiklerdir. Lozan Barış Antlaşmasında azınlık olarak, kabul edilenler yalnız Ermeniler, Yahudiler ve İstanbul Rumlarıdır. Türkiye'de Nesturi, Asuri, Bulgar gibi gruplar Lozan Konferansında hukuken azınlık kabul edilmemişlerdir. Ermeniler, Yahudilerle, İstanbul Rumları dışındakiler ana dilde eğitim hakkı verilmesi, hukuken Türkiye'de yeni azınlıkların ihdas edilmesi anlamına gelecektir ve Lozan Konferansında varılan mutabakata aykırı olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti kurulurken, 1923 Lozan Barış Antlaşması'nda kabul edilmeyenlerin, Atatürk ve arkadaşlarının kabul etmediklerini, bugün kabul etmek, benimsemek düşündürücüdür. Bu durum, Türkiye tarafından kabul edilemez. 1923 Lozan Barış Antlaşması çok zor şartlarda, çetin mücadeleler sonunda kabul edilmiştir. Lozan Antlaşması, çok kan döküldükten sonra, Türkiye Cumhuriyeti devletin doğuşu ve kuruluşudur. Lozan Antlaşması delinip, ortadan kaldırılır ise, 1920 Sevr gündeme gelir. Zaten Avrupa Türkiye'yi bölmeden, parçalamadan, güçlü bir Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne üye kabul etmez. Bugün, bunun hesapları, taktikleri, dizaynları yapılmaktadır. Avrupa Birliği'nin sadece ekonomik boyutu yoktur. Siyasi boyutu ve rizikoları da vardır. AB üyesi Güney Kıbrıs Rum kesimi ile Yunanistan da farklı demografik yapılardan –farklı ırklardan, dinlerden ve dillerden- oluşmaktadır. AB üyesi Yunanistan'da yalnız Batı Trakya bölgesinde yaşayan Türkler ana dilde özel özerk azınlık okullarında Türkçe eğitim ve öğretim yapabilmektedir. Rodos ve İstanköydeki Türkler ana dillerinde eğitim ve öğretimlerinden 1972 yılında okulları kapatılarak bu hakları ellerinden alınmıştır. Yunanistan uyruklu Makedonlar, Ulahlar, Arnavutlar, Ortodoks Hristiyan Türkler (Gavuzlar ile Karaman Türkleri) kendi ana dillerinde AB üyesi Yunanistan'da eğitim ve öğretim, radyo ve televizyon yayınları yapamazlar.

Yukarıda sözünü ettiğim 10-11 Aralık 1999 tarihli Helsinki öncesi, Yunanistan basınında, Yunanistan tarafından vetonun Türkiye için kaldırılacağı iddia edildi. Eğer Türkiye Helsinki'de Yunanistan'ın öne sürdüğü iki koşulu kabul etmeseydi, Yunanistan vetosunu yine kaldıracaktı. Çünkü 30 Ağustos 1999 tarihinde Yunan hükümet sözcüsü Reppas, "... artık Yunan vetosu siyasi önemini yitirmiştir" şeklinde açıklamalarda bulundu. Yine de Yunanistan veto kozunu, Türkiye'den taviz koparmadan elinden çıkarmadı. 11 Aralık 1999

tarihinde Yunanistan Başbakanı Simitis aynen şunları söyledi: "...Yunanistan'ın bütün talepleri Helsinki'de yerine getirilince, veto etmemize gerek kalmadı. Türkiye'nin bundan sonra yapması gereken çok şey var... Türkiye artık sorunları Avrupa ile çözmeli". Böylece Helsinki'den sonra, Türk-Yunan ilişkilerinde yeni bir dönem başlamış oldu.

Pekiye Türkiye Helsinki'de bu koşulları kabul etmeseydi, Yunanistan da Türkiye'yi veto etseydi, sonuç ne olacaktı? Türkiye Helsinki'de en kötü ihtimalle AB'ne adaylık statüsünü kazanamayacaktı. Ancak, Türkiye'nin de elinde kozları vardı. Çünkü Yunanistan altı yıldan beri Avrupa Ortak Para Birliği'ne üye olabilmek için, çok sıkı bir ekonomik program izlemişti ve enflasyonu %3'ün altına düşürmeyi başarmış gibi görünmekteydi. Bundan sonra da bütün planları Avrupa Birliği'nin 12 güçlü devleti arasına girmek ve karar veren, karar mekanizmasındaki devletlerin arasında yer alarak, ekonomik ve siyasi ağırlığı olan bir üye devlet olma mücadelesi vermektir.

Yunanistan, Avrupa Ortak Para Birliği'ne dâhil olacağından, karar mekanizmasında olacağından ve dolayısıyla daha iyi bir konumda olarak, veto da şimdilik siyasi önemini yitirmekteydi ve veto etmektense, Türkiye'yi Helsinki'de aday yaparak, bekleme salonunda oyalayarak, tutarak, karar mekanizmasındaki bir Yunanistan'ın koşullarını dikte ettirmek daha mantıklıydı ve kolaydı. Çünkü Türkiye, Avrupa Birliği ile siyasi ilişkilerini Lüksemburg zirvesinden sonra dondurmuştu. Helsinki'de bu ilişki de yeniden başlatıldı. Avrupa Birliği tarafından, Türkiye'ye kapı tam olarak kapatılmıyor, fakat tam olarak da açılmıyordu ve kapı aralık bırakılarak, Türkiye hep bekleme salonunda oyalanarak, bekletilerek kontrol altında tutuluyordu. Çünkü Avrupa Birliği tarafından kapı tamamen kapatılırsa, Türkiye, Avrupa Birliğinin elinden kaçabilir, başka alternatifler arayabilirdi. Bu durum Batının aleyhine olduğu gibi Yunanistan'ın çıkarları aleyhine de olacaktı. Yunanistan, Türkiye'nin kontrol ve denetim altında olmasını istiyordu ve bu Yunanistan'ın çıkarına idi ve özellikle AB konusunda "vetoyu göstererek", Türkiye'ye karşı çıkarlarını koruduğuna inanmaktaydı. Bu yıllarda Türk kamuoyu "AB kara sevdasına" adeta tutulmuştu. Fakat tecrübeler, kural olarak her kara sevdanın hezimetle sonuçlandığını bize göstermekteydi.

Yunanistan, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini diğer bazı Avrupa Birliği devletlerini de yanına alarak, yıllarca engellemeyi başarır. Diğer taraftan "Kıbrıs" ismi altında Güney Kıbrıs Rum kesiminin 2004 yılında AB üyesi olması ile birlikte zaten AB üyesi olan Yunanistan ile birleşme (enosis) Avrupa Birliği çatısı altında gerçekleşmiş olur. Bu noktadan sonra Türkiye, AB üyesi

Yunanistan'ın ve Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin taleplerini yerine getirmedikçe AB üyesi olması mümkün değildir.

Diğer taraftan Helsinki'de ve Helsinki öncesinde Türkiye, ciddi ve başarılı bir diplomasi ve pazarlık gerçekleştiremedi. Türk hükümeti ve diplomasisi başarılı olamadı. Solana Ankara'ya gelince, Ecevit hükümeti, Helsinki Belgesindeki aleyhe şartları kabul etti. Güney Kıbrıslı Rumların AB üyeliği yolu açıldı ve üyelik daha da netleşti.

Oysa Yunanistan tam Avrupa Birliği'nin ekonomik ve para birliğine hazırlanırken hep inkâr ettiği, PKK'ya yardım ve yataklıktan suçüstü yakalanmıştı. Yunan hükümeti, kabineden üç bakanını atarak, son anda ayakta kalabilmiştir. Yukarıda ifade ettiğim gibi, Türkiye iyi bir diplomasi izleseydi, Yunanistan az daha terörist devlet damgasını yiyebilecekti. Yunanistan'a özellikle Amerika Birleşik Devletlerinden, Yunanistan'daki 17 Kasım örgütünün ve diğer örgütlerin faaliyetlerine göz yumduğu konusunda ciddi eleştiriler ve baskılar da vardı. Öcalan, Kenya'da Yunanistan Büyükelçiliğinde, Kıbrıs Rum Kesimi pasaportu ile yakalanınca, Yunanistan Başbakanı Simitis, “Yunanistan'ın, Avrupa Birliği'nin ekonomik ve para birliği -Avrupa Ortak Para Birliği'ne (EMU)- üyeliğini istemeyenlerin provokasyonu ile karşı, karşıya olduklarını, PKK'ya insani yardımda bulunduklarını” iddia etmekteydi.

Türkiye, iyi bir diplomasi ile Yunanistan'ın Avrupa Ortak Para Birliği'ne (EMU) üyeliğini engelleyebilirdi veya Avrupa Birliği'nin konuya yaklaşımındaki ikiyüzlülüğü (çifttestandartı) ortaya çıkarabilirdi. “Kıbrıs”ın AB üyeliğini de engelleyebilir, geciktirebilir veya bazı tavizler kazanabilirdi.

Yunanistan PKK'ya yardım ve yataklıktan suçüstü yakalanmışken, Avrupa Birliği para ve ekonomik birliğini de kaybedebilirim, tehlikeye girdi diye kaygı duyarken, Yunanistan'da bunlar düşünülürken, Türkiye Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in, Yunanistan'ı teröre bulaşmışlığından affeden, kurtaran mektubu Yunanlıları rahatlatmıştı. Yunanistan dışişleri bakanı Papandreu, bu mektuba, 25 Haziran 1999 tarihinde; “... ikinci sıradaki sorunları -ekonomi, kültür, Turizm, çevre konularını- görüşebiliriz” diye cevap verdi! Ardından Yunanistan ile “deprem diplomasisi” ile yumuşama, dostluk başladı ve Kuşadası'nda Yunanistan Dışişleri bakanı Papandreu İsmail Cem ile zeybek oynayarak iki ülkenin ne kadar dost olduğunu göstermiş oldular!

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, yıllardan beri, Batılılara ve bütün Dünya'ya “Türkler ile Rumlar bir arada yaşayamazlar” tezini dile getirir. Bu Rauf Denktaş'ın tezinin doğruluğunu kanıtlamak için de 1974 öncesi Kıbrıs olayları ile Yunanistan uyruklu Batı

Trakyalı Müslüman Türklere Avrupa Birliği üyesi Yunanistan tarafından halen reva görülen uygulamaları, baskıları örnek olarak gösterip, anlatmaya çalışır.

Yunanistan hükümetleri, Arnavutluk ve Makedonya'ya karşı uyguladığı hırçın siyasetini bırakarak, Selânik, Balkan devletlerinin kalkınması, yeniden yapılanması için, merkez görevi üstlenmesini sağlar. 17 Ağustos 1999 depremi Yunanlılar için bir fırsat olarak görülür. Yunan Dışişleri hemen harekete geçer ve Türkler ile "dostluk", "dayanışma" gösterilerine başlar. Türkiye'ye hem insani yardımda bulunurlar hem de böylece "Türkler ile Yunanlılar bir arada yaşayamaz" tezinin geçersizliği ve Türkler ile Yunanlıların bir arada yaşayabilecekleri "siyasiler olmaz ise esasen iki halkın dost olduğu" dünya kamuoyuna gösterilecek, Kıbrıs'ın Avrupa Birliği üyeliği yolu açılarak, Denктаş'ın tezi de çürütülecektir. Yunanistan Dışişleri Bakanı Papandreu, Yunan televizyonu ERT'de: "...deprem sonrasındaki dayanışma, Türkler ile Yunanlılar bir arada yaşayamaz tezini çürüttü" diye iddia eder. İşte böylece Yunanlılar, depremi fırsat bilerek, çok iyi bir kamu diplomasisi uygulayarak Yunan ve Rum tarafı kendileri bakımından siyasi kazançlar elde etme amaçlarına ulaşmaya çalışırlar.

Diğer taraftan Yunanistan'da yapılan bir kamuoyu yoklamasında Yunan halkının sadece %33'ü Türkiye'yi Avrupa Birliği üyesi görmek istediği ortaya çıkar⁵³⁹. Fransa'nın tutumu da ilginçtir. Fransa'daki iktidar partisi milletvekilleri 17 Aralık 2004'ten önce Fransız parlamentosunda Türkiye'ye müzakere tarihi verilip verilmemesi konusunda görüşme yapılmasını ister. Diğer taraftan Fransız "Liberasyon" gazetesinin yayınına göre, Fransız halkının %75,3'ü Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine karşıdır⁵⁴⁰. Almanya'daki hava da Türkiye aleyhinedir. Çünkü iktidardaki hükümet, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini desteklerken, muhalefet karşı çıkmaktadır ve önümüzdeki seçimlerde Alman hükümetinin yine iktidar olup, olamayacağı da meçhuldür görüşü o tarihlerde egemendir. Almanya'daki Hristiyan Demokrat muhalefet partisi Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin "özel bir statüye" bağlanması gerektiğini kamuoylarına açıklar. 2014 yılında da bu görüş Alman makamlarında egemendir. Bu "özel statü" ayrıca gelecekte Avrupa Birliğine üye olmak isteyecek olan diğer "çevre komşu" devletler bakımından da uygulanabilecek niteliktedir. Hollanda ve Avusturya'da da durum Almanya'dakine benzemektedir. İskandinav'ya devletleri de Türkiye'nin "insan hakları" konularında eksikliklerini öne sürmektedir. Fakat Yunanistan'daki insan hakları görülmez ve yeterince dile getirilmez. Sonuç itibarıyla hükümetlerin birçoğu

⁵³⁹ Bkz. 10.10.2004 tarihli To Vima Gazetesi.

⁵⁴⁰ Bkz. 13.10.2004 Eleftherotipia Gazetesi.

Türkiye'nin belli koşulları gerçekleştirmesi neticesinde Avrupa Birliği üyeliğine olumlu bakabileceklerini ifade ederken, kamuoylarının çoğunun ise Türkiye'nin AB üyeliğine olumsuz görüş bildirmeleri dikkat çekicidir. Avrupa Birliği devletlerinin en azından şimdilik görüşleri Türkiye'yi oluşmakta olan Avrupa Birliğinde, Avrupa devletleri arasında ortak görmek istemedikleri yönündedir.

Yunanistan ile Güney Kıbrıs Rum kesimi, ikisinin de kamuoylarının çoğunluğu Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine karşı çıkarken, hükümetleri dışa karşı ayrı hareket ediyormuş gibi bir izlenim verseler de temelde ortak bir siyasetin stratejisini Yunanistan ve "Kıbrıs", Türkiye'ye karşı uyguladıkları ve amaçlarının Türkiye'den taviz koparmak olduğu, bu konuda Türkiye'nin AB üyeliğini de "kullandıkları" gözlemlenmektedir.

Yunanistan, "milli çıkarları" doğrultusunda Türkiye'nin Avrupa Birliği ile üyelik müzakerelerini ve buna bağlı tarih verilmesini desteklediğini resmi olarak açıklar. Çünkü Türkiye, Avrupa Birliği sürecinde kontrol altında tutularak; Kıbrıs sorunu, Ege Denizi'ndeki sorunlar, Yunanlıların, Rumların ve İstanbul'daki Rumların Türkiye'deki istekleri, İstanbul Rum Başpapazının statüsü, "Evrensel Patriklik" gibi diğer meselelerin de Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi lehinde ve Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rum Yönetiminin talepleri doğrultusunda çözülebileceğine inanılmaktadır.

Yunanistan'ın iddiasına göre Helsinki'ye kadar, Adalar Denizi sorunları Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar olarak değerlendirilirken, Helsinki'den sonra Türkiye artık bu sorunlarda Avrupa Birliğini de hesaba katmak zorundadır. Çünkü artık Yunanistan ve "Kıbrıs" AB üyesidir.

Avrupa'da Enerji konusunda yaşanan ve yaşanacak büyük "açlık", AB'ni alternatif enerji kaynakları aramaya zorlayacaktır. En ideal çözüm, AB üyesi "Kıbrıs'ın" Doğu Akdeniz'deki yeni doğal gaz alanlarından tedarik etmek olarak görülmektedir. Avrupa gaz ithalatının %24'ünü şu devletler tüketmektedir: %9'unu Almanya, %9'unu İtalya ve %6'sını da Fransa. Bu da 11.01.2011 tarihinde Alman Şansölyesinin Güney Kıbrıs Rum Kesimine gerçekleştirdiği resmi ziyaretin sebebini açıklamaya yeterli olabilir. Kıbrıs adasının Münhasır Ekonomik Bölgesinde var olan muhtemel gaz rezervleri önem kazanmaktadır. Yunan ve Rumların iddiasına göre, Kıbrıs Rum doğal gaz stokları ile birlikte İsrail stokları düşünülürse Akdeniz'de Yunanistan, Kıbrıs ve İsrail arasında stratejik bir enerji koridoru/ekseni oluşturulmalıdır. İşte bu noktada Yunanistan ve İtalya üzerinden Avrupa'ya gaz taşınması için planlanan

EastMed boru hattı projesi gündeme getirilir. İsrail'den de onay gelir⁵⁴¹. Avrupa Birliği, günümüzde petrol ihtiyacının aşağı yukarı %83'ünü ve doğal gaz ihtiyacının %57'sini ithal etmektedir. Başka bir deyişle dışa bağımlıdır. İşte bu yönüyle de AB üyesi Kıbrıs Adası Batı bakımından çok önemlidir. Aynı zamanda Kıbrıs Adası Türkiye için de çok önemlidir. Batı dünyası ve Anglo-Sakson devletlerinin Kıbrıs Adasının, Yunanistan'ın ve İsrail'in umut verici enerji kaynakları rezervlerine gözlerini dikmesine neden olmaktadır. ABD'nin bölgedeki güç projeksiyonu ya da başka bir deyişle strateji dinamiği, bugünkü koşullarda; Kıbrıs, İsrail, Girit, Malta, Cebelitarık eksenli kristalize olmaktadır. Bir görüşe göre, Yunanistan, Kıbrıs, İsrail stratejik işbirliği, enerji ve savunma düzeyinde tamamlanması ile aynı zamanda geniş Akdeniz bölgesinde istikrar ve güvenliğin de sağlanmasında etkili olacaktır⁵⁴².

Yunan ve Rum tarafı 1974 yılında gerçekleştirilen Türk müdahalesini "hukuka aykırı" olduğunu iddia ederek, "Türk işgalini" ve kolonizasyonunu sona erdirerek Kıbrıs'taki engelleri barışçıl çözüme ulaştırmak ve Kıbrıs'ın iki toplumlu, iki bölgesi ve bir bütün olarak, bütün Kıbrıs nüfusunun insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanmasını savunduğunu iddia etmektedir. Bunu sağlamak için fonksiyonel çerçevede sürdürülebilir bir federasyonun kurulması amacını güttüğünü öne sürmektedir. Yine Rumlar ve Yunan tarafı kulağa hoş gelen fakat pratikte uygulatmayacakları –bunu Batı Trakya tecrübemizden biliyoruz⁵⁴³ - şu taahhütlerde bulunmaktadır: "Kıbrıs'ta

⁵⁴¹ Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, İsrail ve Mısır yönetimlerinin tartışılan 900 kilometre uzunluğundaki EastMed boru hattı projesi ne anlama gelmektedir ve Türkiye'nin rolü nedir? Eğer bu proje hayata geçirilirse, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki varlık ve kazanımları nasıl etkilenir?

⁵⁴² <http://www.science.gouv.fr/fr/dossiers/bdd/res/2619/quel-avenir-pour-le-> (24.05.2014).; Μάζης, Ιω. Θ.: "Ο γεωστρατηγικός άξονας Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδος, Οι τουρκικοί σχεδιασμοί για την περιοχή", 06/04/2012, <http://foreignaffairs.gr/articles/68736/ioannis-th-mazis/o-geostratigikos-aksonas-israil-kyproy-ellados?page=show> (24.05.2014).

⁵⁴³ Batı Trakya Türklerinin antlaşmalardan kaynaklanan azınlık haklarının ihlali hakkında geniş bilgi için bkz. **A) Kitaplar:** Turgay Cin, Yunanistan'daki Türk Azınlığın Eğitim ve Öğretim Özerkliği 1881, 1913, 1920 ve 1923 Tarihli Antlaşmalar Çerçevesinde (Azınlık Eğitimi ve Sosyal Dışlanma), Ege Üniversitesi Yayınları İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 10, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir 2021.; Turgay Cin, Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi, (Türkçe Özel Seri), Lap Lambert Academic Publishing, Mauritius 2018.; Turgay Cin, İnsan Hakları ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Ege Üniversitesi Yayınları İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 9, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova İzmir 2017.; Turgay Cin, Yunanistan'daki Türk Azınlığın Hukuki Özerkliği (Müftülük Meseleleriyle İlgili Yunan Yargıtay ve Danıştay Kararları ve Diğer Belgeler), Orion Kitabevi, Ankara 2009.; Turgay Cin, Türk-Yunan İlişkilerinde İki Eski Başkent: Gümölcine-İstanbul, Orion Kitabevi, Ankara 2009.; Turgay Cin, Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve vicdan Özgürlüğü (Başmüftülük ve Müftülükler Sorunu), Seçkin Yayınevi, Ankara 2003.; **B) Makaleler:** Turgay Cin, "Yunanistan'daki Azınlıklar ve Bunların Hukuki Durumları", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk

bütün insanlar için sürdürülebilir bir barış, bütün Kıbrıs adasını refah adasına çevirmek ve Kıbrıs'ı yeniden birleştirmek için kararlı olduklarını ve Kıbrıs'ın (Güney Kıbrıs Rum Kesiminin) 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren Avrupa Birliğinin aktif bir üyesi olmasının da buna yardımcı olacağını” iddia ede gelmektedirler.

Kıbrıslı Rumların ve Yunanlıların iddiasına göre, AB'ne katılım “Kıbrıs” için doğal bir seçimdir. Kıbrıs'ın kültürü, uygarlığı, tarihi, Avrupalılığı, demokrasi ideallerine olan bağlılığı, özgürlük ve adalet anlayışı bunu gerekli kılmaktadır. AB müktesebatının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde uygulanması, Kıbrıs meselesine bir çözüm bulunuluncaya, tarafların anlaşmasına kadar ertelenmiştir.

Kıbrıs, Temmuz 2012 tarihinden- Aralık 2012'ye kadar Avrupa Birliği Konseyi Başkanlığını, on sekiz aylık bir süre için “Üçlü Başkan” veya “Trio”nun bir parçası olarak gerçekleştirebilir. Anılan dönemin Trio Başkanlığını oluşturan devletler sırasıyla, Polonya, Danimarka ve Kıbrıs'tır.

Ada, fiilen ikiye bölünmüş olmasına rağmen 1964'ten beri BM 186 sayılı kararıyla Kıbrıslı Rumların ele geçirdiği ortak Kıbrıs Cumhuriyeti, uluslararası toplum tarafından adada tek meşru devlet ve hükümet olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi kabul edilmektedir. 1964 yılında, Kıbrıslı Türk Cumhurbaşkanı yardımcısı ile üç Kıbrıslı Türk Bakan, Kıbrıs hükümetinden ayrılır. O zamandan beri hükümet yalnız Kıbrıslı Rum Bakanlardan oluşmaktadır. Kıbrıslı Türklere ait bulunan Cumhurbaşkanı Yardımcılığı koltuğu ise boş bulunmaktadır. Yunanlıların iddiasına göre, günümüzde Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin dış politikası ile AB Güvenlik Politikaları, Avrupa Birliği politikaları ile uyumludur. Yunan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin dış politikasına baktığımızda Türk askerinin adadan uzaklaştırılması ve adanın zorla bölünmesini sona erdirmek gibi görünse de esas amaçları nüfusu (demografiyi) da öne sürerek Kıbrıslı Türklerin, benzetme yapmam gerekirse

Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Özel Sayı 2014, İzmir 2015, s. 4045-4116.; Turgay Cin, “Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan Anayasasında Millet, Halk ve Yunanistan Vatandaşlığı”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:16, Sayı:1, 2014, İzmir 2014, s. 1-71.; Turgay Cin, “3647 sayılı ve 2008 (3647/2008) Tarihli Yunanistan Vakıflar Yasası ve Uygulamaları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 2, 2013, İzmir 2014, s. 63-121.; Turgay Cin, “Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan'da 1983'ten Beri Devam Edeleyen İskeçe Türk Birliği Derneğinin Kapatılmasının Hukuki Süreci”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1, 2010, İzmir 2011, s. 137-182.; Turgay Cin, “Türkiye İle Yunanistan'daki Azınlık Vakıflarının Hukuki Düzenlemelerinin Karşılaştırılması”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Özel Sayı, 2007, İzmir 2007, s. 1111-1143.

Yunanistan'daki Müslüman Türk azınlık gibi bir "azınlık" statüsüne dönüştürmeye odaklanmış oldukları görülür.

Diğer taraftan, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Batı ile özdeşleşmiş olmasının yanında, dünyanın geri kalan devletleri, Rusya gibi diğer Doğu Avrupa devletleri, Hindistan, Çin, Japonya ve diğer Asya devletleri, Latin Amerika, Afrika, Arap dünyası ve İsrail ile de yakın siyasi ilişkiler geliştirdiği görülmektedir. Günümüzde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, "Kıbrıs" ya da "Kıbrıs Cumhuriyeti" unvanı ile birçok uluslararası örgütün de üyesi olduğunu iddia etmektedir. Örneğin; 1960'tan beri Birleşmiş Milletlerin, 1961'den itibaren Avrupa Konseyi'nin, 1975'ten sonra Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının, 1995'ten beri Dünya Ticaret Örgütünün, Dünya Bankasının ve Uluslararası Para Fonunun üyesidir.

Yunanistan ile Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs'ta kendilerinin sorumluluğunda yaptıkları hataları, Türkiye'nin Kıbrıs'taki varlığının sözde "uluslararası illegalliğini" ortaya koyacak stratejilerin peşindedir. Bu bağlamda tekrarlamalıyım ki, Kıbrıslı Türkleri de Yunanistan'daki Müslüman Türkler gibi azınlık statüsü tanınıncaya kadar bu "mücadeleleri" devam edecek gibi görülmektedir.

Kıbrıs için en iyi ve en çok arzu edilen çözüm olarak önerilen "iki bölge ve iki toplumlu federasyon"dan oluşan bir Kıbrıs devletidir. Fakat Yunanlılar bunu arzu ettiklerini söyleseler dahi, diğer taraftan da yine Yunanlılar, "bunun sadece kötü bir çözüm değil, aynı zamanda bunun bölünmeye yol açan, hizmet eden bir çözüm" olduğunu iddia etmekten geri kalmazlar. İki ayrı "etnik olarak homojen" devletin Kıbrıs'ta biri Türk diğeri de Rum iki ayrı kurucu devletin oluşturulması, pratikte bölünme ilkelerinin uygulamasından başka bir şey olmadığı da yine Yunanlılar ve Kıbrıslı Rumlarca öne sürülmektedir. Yunan ve Rumların iddiasına göre, "İki bölge ve iki toplumlu federasyon ve hatta doğru içeriği ile kurulmuş olmalıdır⁵⁴⁴". Bu noktada soru şudur: "İki bölge ve iki toplumlu federasyon ve hatta doğru içeriği ile" ne demektir? Ne anlaşılması gerekir? Yunanlılar ve Rumlar iki bölge ve iki toplumlu bir devletten söz ediyorlar gibi görünseler de... Bu devlet esasen ister federasyon isminde olsun ister ise başka bir şey olsun tek bir devlet olmasını arzu ettikleri, hedefledikleri anlaşılmaktadır. Yunan ve Rumların amacı, Rum toplumunun egemen olduğu ve Türk toplumunun azınlık statüsünde olduğu, temel hak ve özgürlüklerden yararlanabilen – "yararlanmazlarsa daha iyi olur!"- bir toplumdan ve tek bir devletten söz ediyorlar ve öz itibarıyla bunu

⁵⁴⁴ Γιαλουργίδης, Χρ. Κ.: "Ιστορικό παρελθόν χωρίς πολιτικό μέλλον" 28 IOYNIOY 2014 <http://www.sigmalive.com/simerini/politics/139110> (29.06.2014).

anlıyorlar. Zaten Kıbrıslı Rumlar, Adadaki Rum hükümetini Kıbrıs'ın tek hükümeti ve tek bir devlet olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimini kabul edip, diğer devletlere Birleşmiş Milletlere de kabul ettirip, AB'ne de üye olmayı başarırlar. Avrupalıların çok öğündükleri, demokrasi, insan hakları, özellikle Avrupa hukuku, Avrupa'nın hukuk anlayışı ve uluslararası hukuku ihlal etmekten hiç çekinmediler. Bu uygulamalarından dolayı Avrupa Birliğini oluşturan anlayış ve hukuk ihlâl edildi. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği söz konusu olunca "sınır sorunlarını çöz" de AB üyeliği için üyelik talebinde bulun dediler. Ortodoks Hristiyan Kıbrıslılar söz konusu olunca dayanışma gündeme gelir ve oysa Yunan ve Batılıların ifadesi ile "Kıbrıs sorunu çözülmeden", "Kıbrıs'ın" Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleştiriliverildiği görülür.

Yine Yunanlıların tezine göre, "... Hatta çözülmemiş milli sorunumuza rağmen, biz bu gelişmelerden, uluslararası politikanın tüm alanlarında yararlanabiliriz. Kıbrıs Cumhuriyeti –denince Güney Kıbrıs Rum Kesimi kastedilmektedir- bir varlık olarak, bölgede istikrar, güvenlik, kültür, demokrasi, Avrupa perspektifi ve geleceğe ilişkin büyük beklentiler oluşturan tek ülkedir⁵⁴⁵”.

Türkiye, Yunanistan ile mevcut sorunlardan Adalar Denizi ile Kıbrıs sorunlarının bir bütün olarak ele alınmasını ve bir bütün olarak müzakere edilerek çözülmesi gerektiği tezini savunmaktaydı. Türkiye, bundan vazgeçmiş gibi görünmektedir. Oysa Yunanistan, “birinci sıradaki sorun Kıbrıs ve ondan sonra Ege Denizi’ndeki kıta sahanlığı sorunu gelmektedir” tezini öne sürmektedir. “Kıbrıs sorunu çözülmeden, Ege sorununu görüşmeyiz” ve “tehdit doğudandır” diyen Yunanistan bu tutumunun gereği, Yunan ordusunu Türkiye’ye karşı, Batı Trakya’dan Kıbrıs’a kadar bir yarım ay şeklinde Yunanistan’ın doğusunda konuşlandırmaya devam etmektedir. Yunanistan “bütün savunma” ve saldırı hazırlıklarını buna göre yapmaktadır ve Türkiye’yi kuşatmaktadır. Aynı Yunanistan, bir yandan da Kıbrıs Rum Yönetimi ile Türkiye’yi, diğer taraftan da Avrupa Birliği ile Türkiye’yi muhatap kılmaya, karşı- karşıya getirmeye çalışarak, kendisi de Kıbrıs Rum Kesimine her türlü yardımı ve desteği sağlamaktadır. Yunanistan, Kıbrıs sorununun “siyasi” bir sorun olduğunu iddia ederken, ısrarla “Kıbrıs sorunu çözülmeden Ege Denizi sorununu –kıta sahanlığını- görüşmeyeceğini” de öne sürmektedir. Türk-Yunan sorunlarının önce Kıbrıs’tan başlayarak adım adım kendi lehinde çözülmesini ümit eden Yunanistan, bu amacına Avrupa Birliğini de yanına alarak, ulaşabileceğini düşünmektedir.

⁵⁴⁵ Πενήνταέξ, Κ.: “Θα αποτύχουν οι τζιχαντιστές”, 29 Ιουνίου 2014, <http://www.sigmalive.com/simerini/politics/139078> (29.06.2014).

Yunanistan, yukarıda ifade etmeye çalıştığım gibi 17 Ağustos 1999 depreminin ardından birdenbire ve anlaşılmaz bir biçimde, Türklerle yakınlaştı ve Türkler ile (Türkiye ile) "dost" oluverdi. PKK teröristi Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Pasaportu ile Yunanistan'ın Kenya Büyükelçiliğinde yakalandığı halde, Türkiye, Yunanistan'ı ve Kıbrıs Rum Yönetimini teröre destek verirken suçüstü yakalamasına rağmen, Yunanistan'ı affetmesi, Yunanistan'a karşı – Yunanlıların yaptığı ve düşündüğü gibi- hasım, düşman muamelesi yapmaması ve hep görüşmelerden yana olması fakat netice alınamaması düşündürücüdür.

Hatta Türkiye 2013 yılına kadar İstanbul Rumları ile ilgili yaptığı jestlerinin Yunanistan'daki Müslüman Türk azınlığı bakımından herhangi bir karşılığı olmaz. Diğer taraftan Yunanistan'ın hatta Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Türk tarafını suçlayıcı dil ve tavırlar sergilemesi -çözümde yana olmaması, Türk karşıtlığı ve düşmanlık yapmaları-, Annan Planına "hayır" demelerine rağmen Kıbrıslı Rumların AB üyeliğine kabul edilmeleri düşündürücüdür.

2014 yılında Türk kamuoyunda sanki Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi sorunları, Kıbrıs sorunları, Yunanistan'daki Türklerin sorunları yokmuş gibi bir hava estirildi. Oysa o günlerde de bugünlerde de Yunanistan, Ege Denizi, Yunanistan'daki Müslüman Türk azınlık, İstanbul Rum azınlık ve Kıbrıs, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı çok önemli dış politika başlıklarını oluşturmaya devam ettiği gözlemlenmektedir.

1 Mayıs 2004 tarihinde Güney Kıbrıs Rum Kesiminin Avrupa Birliği üyeliği Garanti Antlaşması hükümleri hilafına gerçekleşir. Kıbrıs meselesi için "siyasi" bir sorundur diyen Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Türkiye'ye karşı hukuki ve özellikle insan hakları hukuku sözde kanıtlarını öne sürerek haklı olduklarını ortaya koymaya çalışmaktadır. Yine Yunanlılar ve Rumlar, bu bağlamda "Kıbrıs'ın" Avrupa Birliği üyeliğini sözde hukuki kanıtlarla, fakat siyasi taktikleri (ilmi siyaseti) ihmal etmeden gerçekleştirme yönünde çabalar sarf etmektedir. Hukuk bakımından hangi "Kıbrıs" devleti Avrupa Birliğine üye olmuştur? Sözü edilen "Kıbrıs Devletinin" uluslararası hukuk bakımından böyle bir birliğe, AB'ne üye olabilir mi? Kıbrıs sorunu siyasi veya hukuki bir sorun mudur? Bu soruların cevapları önem kazanmaktadır.

Yunanistan, AB üyesi olarak, Avrupa devletlerini de yanına alarak Kıbrıs meselesinde, Kıbrıs'ın AB üyeliğini sağlamış olması, başarılı bir siyaset, diplomasi izlediği sonucuna varmak mümkündür. Yukarıda sözünü ettiğim 10 Aralık 1999 Helsinki Belgesinde Türkiye tarafından etkili itirazlar ve düzeltmeler yapılmadan, etkili stratejiler üretilmeden, iyi bir diplomasi uygulanmadığı için Güney Kıbrıs Rum kesimine hem de "koşulsuz" olarak,

Avrupa Birliği üyeliği yolu açılmıştır.⁵⁴⁶ Yunanlıların iddiasına göre, yine Adalar Denizi'ndeki sorunlar da Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar olmaktan Helsinki'deki Belgenin 4. paragrafı ile adeta Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki sorunlar haline getirilmiş olduğu ve ayrıca “Yunanistan’ın dış sınırları, aynı zamanda Avrupa Birliğinin dış sınırları olduğu” yorumları yapılmaktadır. Zamanında ve soğuk savaş döneminde Türkiye’nin Avrupa Birliği üyesi olma fırsatı varken, bu fırsatın kaçırılmasının “ağır” olumsuz neticelerini yaşamak gibi bir durumla Türkiye’nin karşı karşıya kaldığını gözlemliyorum. Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin ve Yunanistan’ın Avrupa Birliği üyesi olduğu bir Avrupa Birliğine Türkiye’nin üye olma ihtimali kanaatimce kalmamıştır. Belki, Yunanistan’ın ve Kıbrıslı Rumların talepleri Türkiye tarafından yerine getirilir ise Avrupa Birliği üyesi olabilir. O zaman da zaten Türkiye Cumhuriyeti kalmaz. Sevr gündeme gelir. Sevr tehlikesini öngören ve bunu dile getirenlere karşı Türkiye’de bir zamanlar bazıları “Sevr Paranoyası!” diyordu. Tarihten dersler çıkaramayanlar, tarihi tekrerrüt ettirirler.

Atina’da 17 Kasım tarihinde, Politeknik öğrencileri ayaklanır ve 25 Kasım’a kadar, İoannidis tarafından Papadopoulos diktatörü değiştirilene dek ayaklanma ve protestolar devam eder. O zamandan itibaren cuntanın ve tabii ki Amerika Birleşik Devletleri’nin daha sert önlemleri III. Makarios’u devirmek ve Kıbrıs sorununun “ateş ve kılıçla” çözümü derhal yürürlüğe girer⁵⁴⁷. Yunanlıların ifadesi ile “Kıbrıs Felaketinin ‘düzenleyicileri’ Cunta ‘üçlüsü’ İoannidis, Bonanos ve Gizikis harekete geçirilir”. Darbenin nedeni ve amacı Cuntanın “Yunanistan’ın Kıbrıs ile birleşmesi” planlarını gerçekleştirmek ve Kıbrıs’ın Sovyetlerin güdümüne girmesini önlemektir. Başpapaz ve ortak Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanı III. Makarios devrilerle, Kıbrıs Yunanistan’la birleştirilecekti. Kıbrıs Dosyasının bulgularına göre, “Hem Geogios Papadopoulos hem de İoannidis döneminde Atina cuntasının liderliği, “Cumhurbaşkanı Başpapaz III. Makarios’un tehlikeli ve ulusal olarak kabul edilemez olduğu düşünülür”. Bunun nedeni, Kıbrıslı komünistlere karşı harekete geçmemesi, Kıbrıslı komünistlerin davranışlarını hoş görmesi ve Doğu Avrupa’dan silah temin etmeye kalkışmasıdır⁵⁴⁸.

Kıbrıs’ın Milletbaşısı (etnarşisi) Başpapaz III. Makarios, cuntanın liderliği için “tehlikeli ve ulusal olarak kabul edilemezdir”. Bu nedenle, yukarıdakilerin hepsine göre, 15 Temmuz 1974 Cumartesi günlü darbenin

⁵⁴⁶ Bkz. Belgenin 9. paragrafı.

⁵⁴⁷ “Αποσπάσματα από το πόρισμα της Βουλής: Έρευνα για τον «Φάκελο της Κύπρου»” http://2ha-cy.blogspot.com.tr/2014/07/blog-post_6358.html (15.09.2014).

⁵⁴⁸ Bkz. Taska ifadesi, çeviri s. 20.

sebebi; "III. Makarios'un cuntacıların Kıbrıs'ı Yunanistan ile birleştirmeye yönelik planlarına tepki göstermesidir". Gerçekten de birkaç tanık tarafından ileri sürülen bu iddianın, Komisyon'un bulguları ile de doğrulandığı görülmektedir⁵⁴⁹.

1974 yılında Kıbrıs'a karşı gerçekleştirilen büyük komployu teyit eden son derece önemli ve açıklayıcı bir belge gün ışığına çıkarılır. Bu belge, ABD Dışişleri Bakan yardımcısı Joseph Sisco'nun NATO Genel Sekreteri Luns'la buluşması hakkındadır. Bu belge, NATO tarafından hazırlanır ve 12 Temmuz 1974 tarihlidir. Bu belgeye göre, Joseph Sisco "Amerika Birleşik Devletleri'nin Kıbrıs sorununun bitirilmesi bakımından Makarios'un şiddet kullanılarak devrilmesi için Türk silahlı kuvvetlerinin Kıbrıs müdahalesinin desteklenmesi hakkındaki kararını" sunar. Bu belge, Amerika Birleşik Devletleri, NATO ve muhtemelen diğer güçlerin önceden Makarios'u devirmek ve daha sonra da adanın Türkler tarafından 'işgal' edilmesinin desteklenmesi konularında anlaştıklarını, önceden bu 'komployu' bildiklerini onaylamaktadır⁵⁵⁰.

Yunanlı yazarların iddiasına ve ifadelerine göre, Kıbrıs Rum siyasi liderliğinin "ilhak" başka bir ifade ile "Yunanistan'la Birleşme" düşüncesinden "Bağımsızlığa" yönelimi ve bu konuda Kıbrıs Rum nüfusunun Kıbrıs Rum siyasi liderliğini desteklemesi Kıbrıs Rumlarıyla Yunanlıların belki daha doğru bir ifade ile Atina'daki Askeri cunta ile arasının bozulmasına neden olur. Tekrarlanan krizler, siyasi, ekonomik baskılar, Kıbrıs "Türk azınlığının marjinalleşmesi", Makarios'a karşı Yunanistan tarafından tekrarlanan suikast girişimleri, 1974 darbesi ve Türk "işgali", Kıbrıs Cumhuriyeti'nin statüsünü - özellikle 1964-1974 döneminde- korumak çok zor olur ve bütün bu olayların sonunda Atina ile Lefkoşa arasındaki ilişkiler açıkça bozulur ve sonunda Makarios'a karşı 1974 darbesi gerçekleştirilir⁵⁵¹.

⁵⁴⁹ Τα της Ανατροπής του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, περιγράφονται επίσης αναλυτικά στον Α' Τόμο του Φακέλου: <http://longreads.news247.gr/fakelos-cyprus-ethniki-tragodia-se-dyo-praxeis> (30.08.2020).

⁵⁵⁰ "ΗΠΑ και NATO συμφώνησαν για το πραξικόπημα και την εισβολή – Αποκαλύπτεται απόρρητο τηλεγράφημα με ημερομηνία 12 Ιουλίου 1974" Posted: 17.07.2014 <http://www.pentapostagma.gr/2014/07/%CE%B7%CF%80%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF-%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%8E%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%B1%CE%BD-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BA%CF%8C.html#.VAXzDpUcTIU> (30.08.2020).

⁵⁵¹ Μηλιού/Κυπριανίδη, Online (11.09.2014).

Sonuç

“Yunanistan ve Kıbrıs’ın dış sınırları, Avrupa’nın, Avrupa Birliğinin dış sınırlarıdır” günümüzde Yunanlıların dillerinden düşürmedikleri bir cümledir.

Başpapaz III. Makarios’un BM’de yaptığı konuşmada ifade ettiği gibi, “Kıbrıs’ta 15 Temmuz 1974’te bir iç mesele olarak kabul edilebilecek bir devrim olmamıştır. Dışardan gelen Yunan askerleri, Yunanistan’daki cunta Kıbrıs’ta darbe yapmıştır” ve Kıbrıs’ın tamamını Yunanistan’a bağlayarak Akdeniz’i de ele geçirmeye kalkışmıştır. Basit ve geçirilebilir bir mesele değildir. Bugün Atina’nın ve Ortak Kıbrıs Cumhuriyeti’ni gasp eden Güney Kıbrıslı Rumların resmi iddiaları ve konumu, “Kıbrıs sorununun 1974’te ‘Türk işgaliyle’ başlayan uluslararası bir sorun olduğu” yönündedir. Yakın tarihe, 1930’lardan 1974’e kadarki bir süre içerisindeki olaylara bakıldığında ise, Kıbrıs’ın, Yunanistan’ın ilhak etmeye çalıştığı, Yunanistan için merkezi ve temel bir mesele olduğu, hükümet krizlerinin, siyasi ve hatta Yunanistan’daki cunta hükümetlerinin tetiklediği, oldukça tutarsız bir konum ve ortamın gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Öyleyse böyle bir mesele tarihsel derinliğinden nasıl yoksun bırakılabilir ve nasıl olur da Kıbrıs sorunu 20 Temmuz 1974 tarihli Türk Barış Harekâtıyla başlatılabilir? Kıbrıs meselesinin ve Türk Barış Harekâtının kesinlikle daha derin nedenleri mevcuttur. Kıbrıs meselesi hem Türkler, hem de Yunan ve Rum tarafı için bir “ulusal sorun” ve dolayısıyla Türk ve Yunan siyasi yaşamının, siyasi sisteminin, diplomasisinin her konuda olduğu gibi özellikle de bu konuda -iki NATO müttefikinin-Yunanlıların Türklere karşı istikrarlı bir düşmanlık ve uğraş alanı olduğu gözlemlenmektedir.

Kıbrıslı Rumlar ile Yunanlılar, birleşme taleplerini hep canlı tutmuşlar. Ekim 1931’de Yunanlılar ve Kıbrıslı Rumlar halk ayaklanmasına ve Kıbrıslı Rumların ve Yunanlıların birlikte örgütledikleri yasadışı 1955-1959 “silahlı kurtuluş” mücadelesine yol açan isyan hareketlerine başvurmaları ve kuvvet kullanmaları dikkat çekicidir.

İkinci Dünya Savaşının bitiminden sonra Kıbrıs Rumlarının Yunanistan ile birleşme talebini yerine getirmeyen, reddeden Britanya’ya karşı savaşmak için yasadışı silahlı gizli bir örgüt kurarlar. 1 Nisan 1955’ten itibaren devam eden yasadışı EOKA’nın faaliyetleri ve katliamları Kıbrıs’ın Yunanistan ile birleştirilmesini hedeflemekteydi. Yunanistan ve Rumların Kıbrıs’ı Yunanistan ile birleştirme arzuları ve düşünceleri Britanya’nın reddetmesi, kendi

çıkarlarının korunması ve NATO'nun Orta Doğu'daki güneydoğu kanadının memnuniyetiyle ilgiliydi. Nasır ve Pan-Arabizmin 1950'lerde yükselişi, bölgedeki Britanya çıkarları için bir tehdit oluşturduğu iddia edilir. Bu amaçlara hizmet etmek için, Britanya Kıbrıslı Türkleri ve Türkiye'yi Kıbrıs sorununa dâhil etmeyi başarır "böl ve yönet" politikasını uygular. İyi de yapar. Çünkü bu hem Türkiye'nin hem de Kıbrıslı Türklerin yaşamsal çıkarının korunması anlamına gelmektedir.

İki toplumdan –Türk ve Rum- biri olmadan bir anayasa yapılamazdı, yapılsa bile bu anayasa işletilemezdi, uygulanamazdı. 15 Temmuz 1974'te Yunanistan'ın bir darbe ile Kıbrıs'ı işgali ve Türkiye'nin Garanti Antlaşmasının kendisine tanıdığı yetkiye dayanarak hükümet ortağı Kıbrıslı Türklerin daveti üzerine Türkiye'nin duruma müdahale etmesi, adanın tamamında egemenlik sağlamak yerine, müzakereler sonuçsuz kalması üzerine yeşil hatta kadar ilerleyip Kıbrıs Türk Federe Devletini 1975 yılında kurarlar. Müzakereler devam eder, Rumlarla görüşmelere devam edilmesi Türklerin iyi niyetini gösterir ve görüşmeler "eski halin sağlanması" için devam eder. Müzakereler, Türkler tarafından sonlandırılmaz. Fakat azla yetinmeyen Yunanlılar ile Rumlar siyasi taktikler ve kurnazlıklarla, Batıyı da yanlarına çekerek Kıbrıs'ı ve Akdeniz'i ele geçirme taktiklerinin icabı politik ve askeri manevralarına ve Türklerle karşı şiddet ve kuvvet kullanmaya devam ederler.

Kıbrıslı Türkler, kurucusu ve eşit ortak oldukları Kıbrıs Cumhuriyeti'nin organlarından silah zoruyla dışlandıkları 1963 Kanlı Noel saldırılarından itibaren, müzakereler sonuç vermedikçe sırasıyla a) 1964'te Genel Komite, b) 1967'de Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi, c) 1974'te Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi, ç) 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti ve d) 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurularak ilan edilir.

1975 tarihine kadar Kıbrıslı Türklerin çok kanları dökülür. 15 Kasım 1983 tarihinde kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin artık günümüzde devlet statüsünün tanınması icap eder ve artık bu noktadan ve bu mevcut durumdan daha geri gidilemez. 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulup ilan edilince, Yunanistan bu nedenle Batı Trakyalı Türklerin Türk unvanlı derneklerini kapatarak bir bedel ödetir⁵⁵². 1927 yılında hukuka uygun ve Yunan mahkemelerinin onayı ile kurulan İskeçe Türk Birliği, 15 Kasım 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilince, isminde "Türk" kelimesi geçtiği gerekçesiyle İskeçe Valisince kapatılır. Yunanistan'da

⁵⁵² Turgay Cin, "Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan'da 1983'ten Beri Devam Edegelen İskeçe Türk Birliği Derneğinin Kapatılmasının Hukuki Süreci", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1, 2010, İzmir 2011, s. 137–182.

iç hukuk tüketildikten sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine dava götürülür ve Yunanistan 2008 yılında 8.000 Avro tazminat ödemeye mahkûm edilir. İskeçe Türk Birliği davası o günden beri ve içinde bulunduğumuz 2022 yılında Yunanistan, AİHM kararlarını uygulamamakta ısrar etmektedir. İlginç olan ise, AİHM kararlarının icrasını denetlemekle yükümlü Bakanlar Komitesi'nin İskeçe Türk Birliği kararıyla ilgili ihlal prosedürü başlatma konusunda isteksizliği, ağırdan almasının ibret verici ve düşündürücü olmasıdır. Diğer taraftan Yunanistan, Makedonya Cumhuriyeti'nin adını dahi değiştirecek kadar ileri gidebilmektedir. Sonra da Yunanlıların, “uluslararası hukuku”, “insan haklarını” dillerinden düşürmemesi dikkat çekicidir.

Yunanistan ve Rumlar, Kıbrıs'ta kendilerinin sorumluluğunda yaptıkları hataları, Türkiye'nin Kıbrıs'taki varlığının sözde “uluslararası illegallığı”ni ortaya koyacak stratejilerin peşindedir ve Kıbrıslı Türklere de Yunanistan'daki Müslüman Türkler gibi azınlık statüsünü kabul ettirinceye kadar bu mücadeleleri devam edecek gibi görülmektedir. Bu sürüncemenin önüne geçmek için federasyon görüşmeleri eğer başarısız olursa, artık Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Tatar'ın da dediği gibi “İki devletli çözüm uygulanabilir. Aksi takdirde hepimiz kendi yolumuzda devam edeceğiz”.

Kıbrıs için en iyi ve en çok arzu edilen çözüm olarak önerilen “İki bölgeli ve iki toplumlu federasyon”dan oluşan bir Kıbrıs devletidir. Fakat Yunanlılar bunu arzu ettiklerini ifade etseler dahi, diğer taraftan da yine Yunanlılar, “Bu sadece kötü bir çözüm değil, bu bölünmeye yol açan ya da hizmet eden bir çözümdür” diyerek buna da razı olmaktan kaçındıkları gözlenmektedir. Yine Rum ve Yunanlıların ileri sürdükleri iddiaya göre, “Etnik ve dini olarak homojen olmayan devletin Kıbrıs'ta biri Türk ve diğeri de Rum iki ayrı devletten oluşturulması, pratikte taksim ilkelerinin uygulanmasından başka bir şey değildir. Yunan ve Rum tarafı “İki bölgeli ve iki toplumlu federasyon” istediklerini ifade ederken ve hatta “doğru içeriği ile” demeyi de ihmal etmemektedir⁵⁵³. Bu noktada soru şudur: “İki bölgeli ve iki toplumlu federasyon ve hatta doğru içeriği ile” söylemi ne anlama gelmektedir? Yunanlılar ve Rumlar iki bölgeli ve iki toplumlu bir devlet ister federasyon olsun ister ise başka bir şey olsun, Yunan ve Rum tarafının esas amaçları Rum toplumunun egemen olduğu ve Türk toplumunun da azınlık statüsünde olduğu, temel hak ve özgürlüklerden yararlanabilen –yararlanmazlar ise daha iyi olur. Batı Trakya örneğine bkz.- bir toplum olarak görmek istedikleri görülmektedir. Bu apaçık ortadadır. Bu herkesin bildiği bir şeydir, gerçektir. Zaten Kıbrıslı

553

“Ιστορικό

παρελθόν

χωρίς

πολιτικό

μέλλον”

<http://www.sigmalive.com/simerini/politics/139110> (29.06.2014).

Rumların, Adadaki Rum hükümetini Kıbrıs'ın tek hükümeti ve tek devleti olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi kabul edilir. Bu devlet, AB'ne tam üye olarak kabul edilir ve Kıbrıslı Türkler dışlanır. Avrupalıların çok övündükleri, demokrasi, insan hakları ve özellikle Avrupa hukuku, Avrupa'nın hukuk anlayışı ve uluslararası hukuk uygulamalarında Türkiye söz konusu olduğunda bir çifte standart uygulandığı düşüncesine ve şüphesine yol açar.

Yunan milliyetçi ve aşırı sağın, ana siyasi tezahürü 1967-1974 döneminde Yunanistan'da bir cunta hükümeti ortaya çıkarır. Genel olarak Yunanistan'ın kuruluşundan itibaren Yunan halkının ve siyasetinin –buna Kıbrıslı Rumlar da dâhil- ana konusu Türkiye ve Türkler oluşturur. Türkiye'ye ve Türklere karşı alışıktı oldukları üzere sınırlarını genişletme, yayılmacı, saldırgan bir siyaset izlemektedir dersek yanlış olmaz. Yunanistan geçmişte olduğu gibi günümüzde de ittifaklar kurarak, Batıyı yanına alarak, Türkiye'nin de Batı ile olan ilişkilerini bozmaya çalışarak, fakat Türkiye'yi Batıdan tamamen koparmamaya da çalışarak, Türkiye'yi yalnızlaştırma ve tavizler kopartma siyaseti izlemektedir.

Yine Yunanlıların tezine göre, "... Hatta çözülmemiş milli sorunumuza rağmen, biz bu gelişmelerden, uluslararası politikanın tüm alanlarında yararlanabiliriz. Kıbrıs Cumhuriyeti (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi kastedilmektedir) bir varlık olarak, bölgede istikrar, güvenlik, kültür, demokrasi, Avrupa perspektifi ve geleceğe ilişkin büyük beklentiler oluşturan tek ülkedir"⁵⁵⁴.

Avrupa Birliği üyesi olmak isteyen Türkiye'nin, 1981'den beri Avrupa Birliği üyesi olan Yunanistan'la Kıbrıs, Adalar Deniz'i, Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlık, Yunanlıların iddiasına göre ayrıca, "İstanbul Yunan Azınlık" ile ilgili olarak bir sürü sorunlar mevcuttur.

Diğer taraftan okuduğum Yunanca kaynakların çoğunda, hatta hepsinde diyebilirim Kıbrıs'ta Türk nüfusunun 90.000 kişi ve %18'i teşkil ettiği sık sık vurgulanmaktadır.

Türkiye tarafından bu sorunlardan Adalar Deniz'i ve Kıbrıs sorunları bir bütün olarak kabul edilmekte ve bir bütün olarak çözülmesi gerektiği tezi savunulmaktaydı. Türkiye bundan vazgeçmiş görünmektedir. Oysa Yunanistan, "Birinci sıradaki sorun Kıbrıs ve ondan sonra Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı sorunudur iddiasını devam ettirmektedir. Kıbrıs sorunu çözülmeden, Ege sorununu görüşmeyiz" diye iddia etmektedir. Yunanistan bu tutumu gereği

⁵⁵⁴ "«Θα αποτύχουν οι τζιχαντιστές»" <http://www.sigmalive.com/simerini/politics/139078> (29.06.2014).

olarak da Yunan ordusunu Türkiye'ye karşı, Batı Trakya'dan Kıbrıs'a kadar daha doğru bir ifade ile Suriye sınırına kadar bir yarım ay şeklinde konuşlandırmaktadır ve bütün savunma ve saldırı hazırlıklarını buna uygun bir biçimde uygulamaktadır. Küçük Yunanistan Türkiye'yi çevrelemekte ve kuşatmaktadır. Fakat Yunanistan, bir yandan da Kıbrıs Rum Kesimi ile Türkiye'yi, diğer taraftan da Avrupa Birliği ile Türkiye'yi muhatap kılarak, karşı- karşıya getirerek kendisi aradan çekilmektedir ve Kıbrıs Rum Yönetimine her türlü yardımı yapmaya devam ederek işbirliği yapmaktadır. Yunanistan bu arada 17 Ağustos 1999 depreminin ardından birdenbire ve anlaşılmaz bir biçimde, Türklerle yakınlaşmaya başlar ve Türkiye ile “dost” olur. Üstüne üstlük, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Pasaportu ile Yunanistan'ın desteklediği PKK teröristi Kenya'da Yunan Büyükelçiliğinde ortaya çıkar ve yakalanınca böyle bir dostluk manzarası, gerçek olmayan aldatıcı sığ bir dostluk sergiler. Türkiye, Yunanistan'ı ve Kıbrıs Rum Yönetimini teröre destek verirken, yardım ve yataklıktan suçüstü yakalamasına rağmen, Yunanistan'a karşı hasım muamelesi yapmaması hep görüşmelerden yana olması fakat bunca yıl, olumlu netice alınamaması düşündürücüdür.

Türkiye, 2013 yılına kadar İstanbul Rumları ile ilgili yaptığı jestlerinin Yunanistan'daki Müslüman Türk azınlık bakımından herhangi bir karşılık bulmaması da düşündürücüdür. Ayrıca bütün bunlar kanaatimce Yunanistan'ın hatta Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin çözümünden yana olmadıkları anlamındadır.

Bütün bu süreçlerde Türkiye ile Türk kamuoyuna baktığımızda ve Yunanistan'daki kamuoyu ile mukayese ettiğimizde, Türkiye'deki kamuoyu sanki Türkiye ile Yunanistan arasında Adalar Deniz'i, Kıbrıs, Akdeniz ve diğer sorunlar yokmuş gibi bir hava estirilmekte olduğu görülmektedir. 2021 yılında yaz aylarında aynı durum söz konusudur. Oysa Yunanistan, önceki yoğunlukta olmasa da hâlâ Ege Denizi, Kıbrıs, Akdeniz, Yunanistan'daki Müslüman Türk azınlık, İstanbul Rum azınlık, Ayasofya gibi meseleler, Yunanistan'ın, Türkiye'ye karşı çok önemli dış politika başlıklarını oluşturmaya devam etmektedir.

Kıbrıs meselesi için “siyasi” bir sorundur diyen Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi, Türkiye'ye karşı hukuki ve özellikle insan hakları hukuku sözde kanıtlarını da öne sürerek haklı olduklarını ortaya koymaya çalışmaktadır. Yine Yunanlılar ve Rumlar, bu bağlamda “Kıbrıs'ın” Avrupa Birliği üyeliğini sözde hukuki kanıtlarla, fakat siyasi taktikleri de ihmal etmeden gerçekleştirme yönünde çabalar sarf etmekte olduğu görülmektedir. Hukuk bakımından hangi “Kıbrıs” devleti Avrupa Birliğine üye oldu? Ya da oldu? Sözü edilen

"Kıbrıs'ın" uluslararası hukuk bakımından böyle bir üyelik hakkı var mıdır? Soruları, sorulup tartışılırken, Annan Planına "hayır" diyen Güney Kıbrıslı Rumlar, 2004 yılında Avrupa Birliği üyeliğine kabul edildiğini hep birlikte fark ettik. Batının ikiyüzlülüğünü ve Hristiyan dayanışmasını hep birlikte yaşadık.

Uluslararası ve Kıbrıs'ın kendi içinde bulunan güç ilişkilerinin Kıbrıslı Türkler ile Türkiye faktörünün ortadan kaldırılmasına izin vermez. Tek bir "Kıbrıs halkı"nın olmaması, kendi kaderini tayin ilkesi göz önüne alındığında, bu büyük olasılıkla verilen korelasyonlar bağlamında daha ziyade her etnik köken için ayrı ayrı kendi kaderini tayin etme olarak yorumlanır, yorumlanmalıdır yani Kıbrıs'ın "çifte birlik" taksimi gündeme gelir. Bu çözüm Kıbrıslı Türkler ile Türkiye tarafından açıkça desteklenir. İkisinin (Türk ve Rumların) kendi kaderini tayin etme hakkının "uygulanamaz" olduğu, iki etnisitenin bölgesel ayrım olmadığı ve bu nedenle nüfus hareketlerinin, mübadelenin gerçekleşmesi gerektiği şeklindeki Yunan argümanına karşılık, Türkiye'nin savunma ihtiyaçları ve Kıbrıs Adasının Türkiye'den sadece 40 mil ve Yunanistan'dan ise 500 mil uzaklıkta olması, Türk nüfusunun adada yaşamakta olması Türk argümanlarından bazılarıdır. Kıbrıs Adasının Yunanistan'a ilhakı konusunda Türklere herhangi bir değişim karşılığı verilmeden bütün Kıbrıs'ın, Yunanistan'a ilhakı Türkiye ve Yunanistan arasındaki stratejik dengeyi kökten değiştirecek ve Türkiye'nin savunmasını olumsuz yönde etkileyecek niteliktedir. Bu nedenle, özyönetim geçiş aşaması boyunca, Yunan stratejisinin amacı, Yunan-Türk ilişkilerinde radikal bir değişiklik dört gözle her şeyden önce Kıbrıs konusunda beklenmektedir ve böylece Kıbrıs'ın Yunanistan'la Birleşmesi Türkiye'ye herhangi bir değişim karşılığı herhangi bir şey verilmeden, herhangi bir bedel ödmeden ancak bu şekilde gerçekleşebilir. Güney Kıbrıs Rum Kesimi Avrupa Birliğine üye olunca zaten Yunanistan'la dolaylı birleşme gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin, Yunanistan ile ilişkileri, Türkiye'nin dış politikasının en ciddi ve karmaşık nesnesi olup, savunma ve güvenlik gibi alanlarda Türkiye'nin izlediği politikada belirleyicidir. Bu ilişkilerin diğer sektörlerdeki ve özellikle ekonomideki yan etkileri, Yunan toplumunun hemen her alanını etkileyecek şekildedir. Bu ilişkilerin diğer sektörlerdeki ve özellikle ekonomideki yan etkileri, Yunan toplumunun hemen her alanını etkileyecek niteliktedir. Modern Yunanistan'ın dış ilişkilerdeki hemen hemen her önemli tercihinin Yunan-Türk ilişkilerinin ağır gölgesi altında şekillendiğini söylemek abartılı olmaz. 19. yüzyılda adı geçen Doğu Sorununun, o dönem çökmekte olan Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının bölünmesi beklentisinin, 1923 yılında

dağılmasına ve diğer yeni devletlerin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına yol açtığı bilinmektedir.

Yunanistan'ın Türkiye kuşatması, son hesaplaşmaya kadar çoktan başlamış gibi görünmektedir. NATO'da Türkiye'nin müttefiki Yunanistan, tekrarlamalıyım ki, Trakya'dan, Adalar Deniz'inden, Akdeniz'den ve Kıbrıs'tan Türkiye'yi Kuşatmaktadır, çevrelemektedir. Hem de yine Türkiye'nin müttefiki olduklarını düşündüğümüz ABD, Fransa gibi diğer Batı ve hatta İslam Devletlerini (Suudi Arabistan, Mısır'ı) yanına alarak Türkiye'ye karşı düşmanca tutum ve davranışlarını ısrarla devam ettirmektedir ve bölgenin güvenliğini tehdit etmektedir. Türkiye, Türk kamuoyu, muhalefetiyle ve hükümetleriyle birlikte bu duruma ciddi ve gereği gibi itiraz etmez ise yalnız kuşatılmakla kalınmayacaktır. Bu bölgelerde hukuken Türkiye'nin sahip olduğu çıkarlarını, yaşamsal çıkarlarını, doğal zenginliklerini ve mevcut haklarını küçücük Yunanistan'a, Batılılara gasp ettirmiş olacaktır. Bu uzun süre boyunca Yunanistan'ın yayılmacı siyasetine ve tehdidine karşı Türkiye'nin diplomasisinin yanında sahip olduğu tek gerçek teminatı Silahlı Kuvvetlerini ihmal etmemeli, daha da güçlendirmelidir. Tecrübeler bunu gerekli kılmaktadır. Zira Kıbrıs adası, 15 Temmuz 1974'te bir gemi olup Yunanistan'a doğru yola çıktığında Türkiye 20 Temmuz 1974'te tam zamanında başarılı bir müdahalede bulunmuş ve gemiyi tersine çevirmiştir.

Yunanistan'da, Türkiye'nin “tavizsiz, uzlaşmaz tutum (αδιάλλακτη στάση) içinde olduğu” iddia edilmektedir ve “güvenden, Türkiye ile Yunanistan arasında güven artırıcı önlemlerden” söz edilerek, hep Türkiye'nin, Türklerin “taviz vermesi” beklenmekte ve dile getirilmektedir. Trakya, Adalar Deniz'i, Akdeniz, Kıbrıs ve Yunanistan'ın “Tehdit Doğudan” propagandası ile ciddi bir strateji ve hepsinden önemlisi “akıllı” belirleyici hamleleri ile aslında Yunanistan Türkiye'nin toprak bütünlüğünü, egemenlik haklarını ve yaşamsal çıkarlarını tehdit etmektedir.

Kıbrıslı Rumlar ile Yunanlıların, mevcut Kıbrıs Cumhuriyeti garantileri tamamen kaldırılması talepleri kabul edilemez niteliktedir. Ayrıca, Kıbrıslı Türkler ile Türkiye Türkleri taraflarının kamusal söylemde sürdürülen, tek taraflı askeri müdahale hakkı ve bir garanti yöntemi olarak askerlerin Kıbrıs'ta daimî mevcudiyeti konusunda sağlam duruş şiddetle desteklenmelidir. Garantilerden vaz geçilmemesi gerektiğine inandığım konuları ve ayrıca ne tür garantiler aramız gerektiği önem arz etmektedir.

Yunan ve Rum tarafı, Türk tarafı ile gerçekten egemenliği, iktidarı ve refahı siyasi eşitlik temelinde paylaşmak istiyor ise, bunun ilkeleri üzerinde önceden anlaşılır ve sonra da müzakereler başlar. Yok, hayır ben bunu

yapamam diyor ise Yunanistan, o zaman siyasi eşitlik temelinde bir ortaklık değil, egemen eşitlik temelinde bir ortaklık kurulmaya çalışılır ya da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti devlet olarak devam eder. Türkiye ve Kıbrıs Türk halkı Yunan ve Rum tarafının arzu ettiği azınlık statüsünü asla kabul etmez, edemez. Adanın Kıbrıs Türk kontrolündeki bölgelerinde uygulanan siyasi ve sosyal çerçeveyi belirlemek için her aşamada bu makamların organları tarafından bir dizi anayasal, yasama ve yürütme kararının alındığı belirtilmelidir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti uluslararası alanda tanınmayan bir devlet olmaya devam ediyor olabilir. Türkiye onu tanıyan tek devlet olabilir. Bununla birlikte, tüm bu aşamalar boyunca Kıbrıs Türk tarafının, yönetiminin ve devletin esaslı bir devamlılığı sağlanmıştır. Eninde sonunda Kıbrıs Türk devleti tanınacaktır. Maraton koşulduğunun, uzun vadeli düşünülmesi gerektiğinin farkında olunmalıdır. Israr eden kazanır. Hayatımız, tercihlerimizin toplamıdır. Kıbrıs konusunda ejdadımızın Kıbrıs adasını Britanya'ya kiralamaları seçimi günümüzde yalnız ada üzerinde değil, Akdeniz'deki doğal zenginliklerden ve var olan enerji kaynaklarından devasa bir kıtaya ve sahile sahip olan Türkiye'nin söz kaynaklardan yararlanamaz ya da paylaşmak durumuyla karşı karşıya kalması düşündürücüdür. Diğer taraftan en azından 1963 yılından itibaren Kıbrıs'ta Rum ve Yunan ırkçılığı, faşizanlığı, etnik temizlik ve soykırım suçlarını işlemiştir.

Yunanistan'daki Türkler (Batı Trakya Türkleri, Rodos ile İstanköy'deki Türkler, Selanik ve Atina'daki Türkler, Karaman ve Gagvuz Türkleri) Adalar Denizi, Akdeniz ve Kıbrıs konularıyla ilgili olarak Yunanistan tarafından sistematik olarak yanlış ve yanıltıcı "bilgi" ile beslenen Avrupa ve uluslararası kamuoyu için Türkler tarafından topyekûn, tüm güçleriyle bir aydınlatma seferberliği, kampanyası başlatılmalıdır. Bu yükümlülük bütün Türklerin sorumluluğundadır. Fakat bu konuda öncelikle Türk kamuoyunun bilinçlendirilmesi kampanyasına ihtiyaç vardır.

Durum vahimdir. "Kaleler içerden fethedilir". Yunan tarafı, Trakya'dan Adalar Denizi, Kıbrıs, Akdenizden Suriyeye kadar deniz kuvvetleri ve askeri kuvvetleri "Düşman Doğudan" diyerek Türkiye'ye karşı ciddi bir biçimde pozisyon aldığı görülmektedir. Ayrıca Yunanistan'da Ukrayna savaşı konuşulurken "Türkiye ve Kıbrıs", "Türk karşıtlığı" gündemde tutulduğu Yunan kamuoyunun "yumuşamasının" böylece önüne geçildiği, Türklere karşı diri tutulmaya devam edildiği görülmektedir.

EKLER

Ek: I. Nikos A. Rolandis'in Siyasi Bürosundan 18 Ekim 2017 Tarihli Açıklamasının Çevirisi:

1978-1983 yıllarında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Dışişleri Bakanı *Nikos A. Rolandis*'in siyasi bürosundan 18 Ekim 2017 tarihinde yapılan açıklama aşağıdaki gibidir:

ÖLÜMÜN GÖLGESİNDE

“Garanti Antlaşması ve İttifak Antlaşması, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Kuruluş Antlaşması ile birlikte 16 Ağustos 1960 tarihinde imzalandı. Anayasanın 181. maddesine göre, iki Antlaşma da “anayasal güç elde etti”, Anayasanın 182. maddesi ise onları Anayasanın “hiçbir şekilde değiştirilemez, bir ekleme yapılamaz veya yürürlükten kaldırılamaz” temel maddeleri haline getirdi. Yunanistan Krallığı ile Türkiye Cumhuriyeti arasında kabul edilenler Kıbrıs Cumhuriyeti’ne kaydoldu. Britanya yalnızca Garanti Antlaşmasını imzaladı. Garanti Antlaşmasının IV. maddesi, Antlaşma şartlarının ihlali durumunda ve ortak veya koordineli hiçbir eyleme ulaşılmadığını belirtir: “Her garantör devlet yetkilerinin her biri, yalnızca Antlaşma ile yaratılan durumu yani eski hale getirmek, düzeltmek amacıyla” müdahale etme hakkını saklı tutar.

İttifak Antlaşmasının IV. maddesi, “Cumhuriyetin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı doğrudan veya dolaylı olarak bir saldırıya direnmeyi” taahhüt eden ELDYK ve TOURDYK’in kurulmasını sağladı. Kısaca, 1959’da Kıbrıs’ın görkemli ama plansız mücadelesi 1955-1959 yıllarında sona erdi. Kıbrıs’ın gençleri, Yunanistan ile birlik ve özgürlük için eşi benzeri olmayan bir cesaretle savaştı ve bir fedakârlık yaptı. Ancak işler iyi gitmedi. Bölünmeye veya tamamen yıkıma yol açtığımız açıktır. Ve böylece 1960’ın eski bağımsızlığını iki ciddi dezavantajla kendi imzamızla kabul ettik:

- “Azınlıktan” Kıbrıslı Türkler, güçlü haklar ve veto ile “toplum” statüsüne yükseltildi.
- Türk ordusu, neredeyse bir yüzyıldır ilk kez, iki “demir kaplı” Antlaşmayı temel alarak Kıbrıs’a ayakbastı.

Biz de ölümden kaçmak için başımızın üzerinde bir Demokles’in kılıcı gibi bir “ölüm gölgesi” yarattık. 1960’tan 1974’e kadar ne biz ne de Kıbrıslı

Türkler, Kıbrıs'ı ihtiyatlı bir biçimde yönettik. Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yavaş yavaş dağıtmaya başladık, ta ki 1974 darbesiyle Yunanlılar serbest atış yapana kadar. Böylece 1960 Antlaşmaları, Türk işgali kapısını açtı. Mart 1978'de Dışişleri Bakanı olarak atandım. Daha sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na işgali kınayan birkaç başvuruda bulunduk. Kıbrıs Delegasyonunun başkanıydım ve yanımda Glafkos Klerides DİSİ (ΔΗΣΥ) Partisinden, Ezekia Papayanu AKEL (ΑΚΕΛ) Partisinden, Aleko Mihailidi veya Aleksi Galano DİKO (ΔΗΚΟ) Partisinden ve Vaso Lissaridi de EDEK (ΕΔΕΚ) partisinden vardı.

Güçlü tutumumuz, diğerlerinin yanı sıra, işgalin Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2/4. maddesi kuvvet kullanma yasağını düzenlemektedir. Eğer herhangi bir kuvvet kullanma hakları varsa (ki biz bunu tanımadık), Kıbrıs'ı fethetmek değil, anayasal düzeni yeniden sağlamaktır.

Türkiye'deki tartışma, Birleşmiş Milletler Kıbrıs Cumhuriyeti'ni üye olarak kabul ettiğinden, Anayasasının bir parçası olan 1960 Antlaşmalarını otomatik olarak kabul ettikleri, "eylemin" ancak askeri olabileceği, dolayısıyla ELDYK ve TOURDYK ve sadece anayasal düzeni sağlamak istiyorsak, Türklerin darbecileri kontrol etmek ve bunu başarmak için Kıbrıs'ın geri kalanını işgal etmesi gerekeceği yönündedir. Türkler ayrıca, Makarios'un 19 Temmuz 1974'te Güvenlik Konseyi'nde yaptığı konuşmaya da Makarios'un metnin birçok bölümünde darbenin "sonuçları tüm Kıbrıs halkını, Yunanlıları ve Türkleri etkileyen bir Yunanistan işgali" olarak nitelendirdi. "Makarios'a göre, Yunanistan Kıbrıs'ı işgal ettiğinden ve Kıbrıslı Türkler tehlikede olduğundan Türkler, ne yapmalıyız?" diyordu. Bitmek bilmeyen, sonsuz kanıtlar ve tartışmalar. Gerçek şu ki, kendisinden önceki her şeyi inceleyen uluslararası toplum, Kıbrıslı Rumların tutumlarını hiçbir zaman tam olarak kabul etmedi. Bu, 1974'ten günümüze kadar geçen 43 yılda alınan kararlara da yansdı.

Nikos Anastasiadis çok zor bir dönemde Cumhurbaşkanlığını devraldı. Ekonomi alanında "yanmış arazileri" aldı ve onu restore etmeyi başardı. Kıbrıs meselesine gelince, 1974'ten 40 yıl sonra bayrağı eline aldığı anda, çözüm treni çoktan istasyondan ayrılmıştı. Onun peşinden koşmaya başlaması gerekiyordu. Cumhurbaşkanı, Yunan hükümeti ile birlikte 1960 Antlaşmalarını "Ölümün Gölgesi"ni ortadan kaldırmaya çalıştı. Ne yazık ki Antlaşmalar çok derin ve Kıbrıs Anayasasının Temel Maddeleridir. Antlaşmaların tek taraflı olarak "anakronik" olarak nitelendirilmesi hiçbir yere götürmez.

Sonuçta bu, aynı mantıkla Türkiye'ye, 1923 Lozan Antlaşmasının anakronist olarak tek taraflı olarak silinmesi ve Ege adalarının işgal edilmesi

için bir argüman yaratmaktadır. Tüm Birleşmiş Milletler Genel Sekreterleri Ordu ve Garantiler konusunda çok dikkatli davrandılar. Hiç kimse, Antonio Guterres'in bu yönde ciddi bir çaba sarf ettiğini düşünmedi. "Tek taraflı müdahale hakkının feshi ve Garanti Anlaşmasının feshi" 4 Temmuz 2017 bağlamında önerilmektedir. Öte yandan, ELDYK ve TOURDYK'in askeri müdahalede bulunabileceği İttifak Antlaşmasının yürürlükten kaldırılması yönünde bir öneri de bulunmamaktadır. Bu biraz belirsizlik yaratmaktadır. "Birliklerin hızlı bir şekilde düşük bir seviyeye ve ardından da 1960 sayılarına (sırasıyla 950 ve 650 kişiye) indirilmesini ve eğer ayrılacaklarsa birliklerin ne zaman ve nasıl ayrılacağına dair en üst düzeyde bir tartışma başlatılmalıdır.

18 Aralık 2015 tarihinde eşim Lelia ve ben eski dostum Mustafa Akıncı tarafından iki arkadaşım ve eşlerinin huzurunda samimi bir akşam yemeğine davet edildik. Ayrıca Mustafa ile 10- 15 dakikalık özel, gayri resmi bir görüşme yaptım. Garantiler ve ordu konusunda bana açıkça, derhal ve mutlak kaldırmanın hem Ankara hem de kendisi tarafından reddedildiğini söyledi. Geçmişteki olaylara atıfta bulundu.

Onunla konuyu tartıştım ve meselenin tamamını belki aşağıdaki temelde Mustafa ile tartışılabilceği sonucuna vardım:

1. 1-2 yıl içinde Türk ordusunu (40.000 asker) kademeli olarak geri çekmek.
2. ELDYK ve TOURDYK, her biri 1000 kişiyle ve ilgili eyaletlerde kamp yaparak 12 yıllık bir başlangıç dönemi için Kıbrıs'ta kalsın.
3. ELDYK ve TOURDYK'in kaldığı sürece UNFICYP 1000 kişide kalmalıdır.
4. İki devletten birinde ciddi bir barış ve güvenlik ihlali durumunda veya buna karşılık gelen bir güç, barış ve düzeni sağlamak için müdahale edebilir.
5. ELDYK, yalnızca Kıbrıs Rum devletine ve TOURDYK de yalnızca Kıbrıs Türk devletine müdahale etme hakkına sahip olmalıdır.
6. ELDYK veya TOURDYK müdahale ederse, UNFICYP de orada yaşayan diğer toplumun üyelerini korumak için müdahale edecektir.
7. 12 yıl sonra ELDYK ve TOURDYK'in ayrılması, Güvenlik Konseyinin bu amaçla her yıl toplanacak ilgili bir kararı olacağı anlamına gelir.
8. Yukarıdaki 4. maddenin 2. ve 7. fıkraların hükümlerine bakılmaksızın, ELDYK ve TOURDYK, Türkiye Avrupa Birliği'ne eğer katılırsa, katıldığında Kıbrıs'tan ayrılacaktır.

Μυςταφα'ννν γυκαρύδακι τартışmaları hala kabul edip etmediğini bilmiyorum. Νikos'un konumunu bile bilmiyorum... Βildiğim tek şey, eğer bir çözüм bulunamazsa, Αntlaşmalar "ölümün gölgesi" olarak başımıza tehdit olmaya devam edecektir. Ve bir şey daha var: Güvenliğimiz ve geleceğimiz sadece Αntlaşmalarα değil aynı zamanda zihnimize de bağlıdır. Βiz küçük ve zayıf bir ülkeyiz. Τύρkiye güçlü, öngörülemez ve tehlikeli bir devlettir. Αntlaşmalar olsun ya da olmasın, 1974 olaylarını (darbe) ya da benzeri bir şeyi eğer tekrarlar isek, Τύρkiye muhtemelen tekrar saldıracaktır. Δύnyaδακι diğer güçlü ülkelerin kendi davalарında yaptığı ve yapmaya devam ettiği gibi. **1978-1983 yıllарında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi** Δışışleri Βakanı Νikos Α. Rolandis'in siyasi bürosundan 18 Εκιμ 2017 tarihli açıklama...

Υπουργός Εξωτερικών	1978-1983
Υπουργός Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού	1998-2003
Βουλευτής	1991-1996
Πρόεδρος του Κόμματος των Φιλελευθέρων	1986-1998
Αντιπρόεδρος της Διεθνούς των Φιλελευθέρων	1994-1998

18

Οκτωβρίου 2017

ΣΚΙΑ ΘΑΝΑΤΟΥ

Η Συνθήκη Εγγυήσεως και η Συνθήκη Συμμαχίας υπεγράφησαν στις 16 Αυγούστου 1960, μαζί με τη Συνθήκη Εγκαθιδρύσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σύμφωνα με το Άρθρο 181 του Συντάγματος οι δύο Συνθήκες «κέκτηνται συνταγματικήν ισχύν», ενώ το Άρθρο 182 του Συντάγματος τις καθιστά θεμελιώδη άρθρα του Συντάγματος, τα οποία «δεν δύνανται καθ' οιανδήποτε τρόπον να τροποποιηθώσι δια μεταβολής, προσθήκης ή καταργήσεως». Τις πιο πάνω Συνθήκες συνυπέγραψαν με την Κυπριακή Δημοκρατία το Βασίλειο της Ελλάδος και η Τουρκική Δημοκρατία. Η Μεγάλη Βρετανία υπέγραψε μόνο τη Συνθήκη Εγγυήσεως.

Το άρθρο IV της Συνθήκης Εγγυήσεως προνοεί πως σε περίπτωση παραβάσεως των όρων της Συνθήκης και αν δεν επιτευχθή κοινή ή συντονισμένη δράση, κάθε μια από τις εγγυήτριες δυνάμεις επιφυλάσσει στον εαυτό της το δικαίωμα να αναλάβει δράση «με μόνο σκοπό την επαναφορά της κατάστασης που δημιούργησε η Συνθήκη». Το άρθρο IV της Συνθήκης Συμμαχίας προνοεί την δημιουργία της ΕΛΔΥΚ και της ΤΟΥΡΔΥΚ, οι οποίες αναλαμβάνουν «να αντιστέκονται σε επίθεση ή εισβολή άμεση ή έμμεση κατά της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Δημοκρατίας».

Με λίγα λόγια, το 1959 έληξε ο ένδοξος μεν, αλλά απρογραμματίστος αγώνας 1955-1959 της Κύπρου. Οι νέοι της Κύπρου πολέμησαν και θυσιάστηκαν με απaráμιλλο θάρρος για την ένωση με την Ελλάδα και για την ελευθερία. Τα πράγματα όμως δεν πήγαν καλά. Ήταν σαφές πως οδηγούμασταν σε διχοτόμηση ή πλήρη καταστροφή. Και έτσι δεχτήκαμε, με τη δική μας υπογραφή, την κουτσουρεμένη ανεξαρτησία του 1960, με δυο σοβαρά μειονεκτήματα:

- Οι τουρκοκύπριοι από «μειονότητα» αναβαθμίστηκαν σε «κοινότητα» με κατοχυρωμένα ισχυρά δικαιώματα και βέτο.
- Ο τουρκικός στρατός πάτησε το πόδι του στην Κύπρο, για πρώτη φορά μετά από σχεδόν ένα αιώνα, στη βάση δυό σιδηρόφρακτων Συνθηκών.

Έτσι δημιουργήσαμε μια «σκιά θανάτου», σαν Δαμόκλεια σπάθη, πάνω από το κεφάλι μας, για να αποφύγουμε τον θάνατο τον ίδιο.

Από το 1960 μέχρι το 1974 δεν πολιτευθήκαμε συνετά, ούτε εμείς ούτε οι τουρκοκύπριοι. Σταδιακά αρχίσαμε να διαλύουμε την Κυπριακή Δημοκρατία, μέχρις ότου με το πραξικόπημα του 1974 οι έλληνες της δώσαμε τη χαριστική βολή. Άνοιξε έτσι η πόρτα των Συνθηκών του 1960 για τουρκική εισβολή.

Τον Μάρτη του 1978 διορίσθηκα Υπουργός των Εξωτερικών. Κάναμε τότε αρκετές προσφυγές στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών για καταδίκη της εισβολής και κατοχής. Ήμουν επικεφαλής της Κυπριακής Αντιπροσωπείας και είχα επίσης μαζί μου τους Γλαύκο Κληρίδη (ΔΗΣΥ), Εζεκία Παπαϊωάννου (ΑΚΕΛ), Αλέκο Μιχαηλίδη ή Αλέξη Γαλανό (ΔΗΚΟ) και Βάσο Λυσσαρίδη (ΕΔΕΚ). Τα πράγματα δεν ήταν καθόλου εύκολα.

Η δική μας έντονη θέση ήταν, μεταξύ άλλων, πως η εισβολή ήταν αντίθετη με το Άρθρο 2(4) του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, πως η φράση «να αναλάβει δράση» στη Συνθήκη Εγγυήσεως σήμαινε πολιτική και όχι στρατιωτική δράση και πως οι εγγυήτριες δυνάμεις, αν είχαν κάποιο δικαίωμα

(που δεν το αναγνωρίζαμε), ήταν για να επαναφέρουν την συνταγματική τάξη και όχι για να κατακτήσουν την Κύπρο.

Ο τουρκικός αντίλογος ήταν πως εφόσον τα Ηνωμένα Έθνη απεδέχθησαν την Κυπριακή Δημοκρατία ως μέλος, απεδέχθησαν αυτόματα και τις Συνθήκες του 1960 που αποτελούν μέρος του Συντάγματος της, πως η «δράση» θα μπορούσε να είναι μόνο στρατιωτική, εξου και η ΕΛΔΥΚ και η ΤΟΥΡΔΥΚ και πως αν θέλαμε μόνο αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης θα έπρεπε οι τούρκοι να καταλάβουν και την υπόλοιπη Κύπρο για να ελέγξουν τους πραξικοπηματίες και να την επιτύχουν. Οι Τούρκοι επικαλούντο επίσης κατ' επανάληψη την ομιλία του Μακαρίου της 19^{ης} Ιουλίου 1974 στο Συμβούλιο Ασφαλείας, με την οποία ο Μακάριος χαρακτήρισε, σε πολλά σημεία του κειμένου, το πραξικόπημα ως «ελληνική εισβολή στην Κύπρο, οι συνέπειες της οποίας πλήττουν ολόκληρο τον Κυπριακό λαό, έλληνες και τούρκους». «Εφ' όσον λοιπόν η Ελλάδα εισέβαλε στην Κύπρο, και εκινδύνευαν και οι τούρκοι της Κύπρου, σύμφωνα με τον Μακάριο, εμείς τι έπρεπε να κάνουμε;» - έλεγαν οι τούρκοι.

Ατέλειωτα επιχειρήματα και αντιπαραθέσεις. Το γεγονός είναι πως η διεθνής κοινότητα, μελετώντας όλα όσα προηγήθηκαν ποτέ δεν δέχθηκε πλήρως τις ελληνοκυπριακές θέσεις. Αυτό αντανakλάται και στα χλιαρά ψηφίσματα στα 43 χρόνια από το 1974 μέχρι σήμερα.

Ο Νίκος Αναστασιάδης παρέλαβε τη σκυτάλη της προεδρίας σε μια πολύ δύσκολη περίοδο. Στον τομέα της οικονομίας παρέλαβε καμένη γη και κατόρθωσε να την ανορθώσει. Σχετικά με το κυπριακό, την ώρα που έπαιρνε τη σκυτάλη, 40 χρόνια μετά το 1974, το τρένο της λύσης είχε ήδη αναχωρήσει από τον σταθμό. Έπρεπε να αρχίσει να τρέχει ξοπίσω του.

Ο πρόεδρος μαζί με την ελληνική κυβέρνηση προσπάθησαν να εξαλείψουν την «Σκιά του θανάτου», τις Συνθήκες του 1960. Δυστυχώς όμως οι Συνθήκες είναι πολύ βαθύριζες και αποτελούν Θεμελιώδη Άρθρα του Κυπριακού Συντάγματος. Μονομερής χαρακτηρισμός των Συνθηκών ως «αναχρονιστικών» δεν οδηγεί πουθενά. Άλλωστε αυτό δημιουργεί επιχείρημα για να διαγράψει, με την ίδια λογική, μονομερώς και η Τουρκία τη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923 ως αναχρονιστική και να εισβάλει στα νησιά του Αιγαίου.

Όλοι οι Γενικοί Γραμματείς των Ηνωμένων Εθνών υπήρξαν πολύ προσεκτικοί επί του θέματος του Στρατού και των Εγγυήσεων. Κανείς δεν εισηγήθη άμεση κατάργηση. Την ίδια τακτική ακολούθησαν και οι κατά καιρούς κυπριακές κυβερνήσεις.

Ο Antonio Guterres έκανε μια σοβαρή προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή. Στο πλαίσιο του της 4^{ης} Ιουλίου 2017, εισηγείται «τερματισμό του μονομερούς δικαιώματος επέμβασης και τερματισμό της Συνθήκης Εγγυήσεως». Από την άλλη όμως δεν εισηγείται κατάργηση της Συνθήκης Συμμαχίας βάσει της οποίας η ΕΛΔΥΚ και η ΤΟΥΡΔΥΚ μπορούν να επέμβουν στρατιωτικά. Έτσι δημιουργείται κάποια ασάφεια. Προτρέπει «γρήγορη μείωση των στρατευμάτων σε χαμηλό επίπεδο και μετά στους αριθμούς του 1960» (950 και 650 άνδρες αντίστοιχα) και συζήτηση σε ανώτατο επίπεδο αν και τότε θα φύγουν τα στρατεύματα.

Στις 18 του Δεκέμβρη 2015 προσκληθήκαμε, εγώ και η σύζυγος μου Λέλια, σε φιλικό δείπνο από τον παλιό μου φίλο Mustafa Akinçi, στην παρουσία δύο φίλων και των συζύγων τους. Είχα και μια ιδιαίτερη, ανεπίσημη κουβέντα 10-15 περίπου λεπτών με τον Mustafa.

Για το θέμα των εγγυήσεων και του στρατού μου είπε με σαφήνεια πως άμεση και απόλυτη κατάργηση απορρίπτεται και από την Άγκυρα και από τον ίδιο. Επικαλέστηκε τα γεγονότα του παρελθόντος. Συζήτησα το θέμα μαζί του και κατέληξα στο συμπέρασμα πως ο Mustafa θα μπορούσε ίσως να συζητήσει το όλο ζήτημα πάνω στην ακόλουθη βάση:

1. Να αποχωρήσει σταδιακά, σε 1-2 χρόνια, ο τουρκικός στρατός (40,000 στρατιώτες)
2. Να παραμείνει η ΕΛΔΥΚ και η ΤΟΥΡΔΥΚ, για μια αρχική περίοδο 12 χρόνων, με 1000 άνδρες η κάθε μια και να στρατοπεδεύσουν στις αντίστοιχες πολιτείες.
3. Να παραμείνει και η UNFICYP με 1000 άνδρες, εφόσον παραμένουν η ΕΛΔΥΚ και η ΤΟΥΡΔΥΚ.
4. Σε περίπτωση σοβαρής παραβίασης της ειρήνης και ασφάλειας στην μια από τις δύο πολιτείες ή αντίστοιχη δύναμη να μπορεί να επεμβαίνει προς αποκατάσταση της ειρήνης και τάξης.
5. Η ΕΛΔΥΚ να δικαιούται να επεμβαίνει μόνο στην ελληνοκυπριακή πολιτεία και η ΤΟΥΡΔΥΚ μόνο στην τουρκοκυπριακή πολιτεία.
6. Αν και όταν επεμβαίνει η ΕΛΔΥΚ ή η ΤΟΥΡΔΥΚ θα επεμβαίνει μαζί της και η UNFICYP για προστασία των πολιτών της άλλης κοινότητας που ζουν εκεί.
7. Μετά τα 12 χρόνια η ΕΛΔΥΚ και η ΤΟΥΡΔΥΚ να αποχωρήσουν, νοουμένου πως θα υπάρξει σχετικό ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας, που θα συνέρχεται κάθε χρόνο για τον σκοπό αυτό.

8. Ανεξάρτητα από τις πρόνοιες των παραγράφων 2 και 7 ανωτέρω, η ΕΛΔΥΚ και η ΤΟΥΡΔΥΚ θα αποχωρήσουν αν και όταν η Τουρκία ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Δεν ξέρω αν ο Mustafa εξακολουθεί να δέχεται τα πιο πάνω για συζήτηση. Ούτε γνωρίζω τη θέση του Νίκου. Εκείνο που γνωρίζω είναι πως, αν δεν βρεθεί λύση, οι Συνθήκες και η «σκιά του θανάτου» θα αποτελούν απειλή που θα κρέμεται μονίμως πάνω από το κεφάλι μας.

Και κάτι ακόμα: Η ασφάλεια μας και το μέλλον μας δεν εξαρτάται μόνο από Συνθήκες αλλά και από το μυαλό μας. Είμαστε μια μικρή και αδύνατη χώρα. Η Τουρκία είναι ισχυρή, απρόβλεπτη και επικίνδυνη. Είτε υπάρχουν είτε δεν υπάρχουν Συνθήκες, η Τουρκία πιθανόν να επιτεθεί ξανά αν επαναλάβουμε τα γεγονότα (πραξικόπημα) του 1974 ή κάτι παρόμοιο. Όπως έπραξαν και εξακολουθούν να πράττουν στις δικές τους περιπτώσεις και άλλες ισχυρές χώρες στην υφήλιο.

Ek: II. “Κίβρις” İçin Protokol Yunanca ve İngilizce Metin

Important legal notice

Document 12003T/PRO/10

12003T/PRO/10

Πράξη περί των όρων προσχωρήσεως της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Εσθονίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Λετονίας, της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας, της Δημοκρατίας της Μάλτας, της Δημοκρατίας της Πολωνίας, της Δημοκρατίας της Σλοβενίας και της Σλοβακικής Δημοκρατίας και των προσαρμογών των Συνθηκών επί των οποίων βασίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση - Πρωτόκολλο αριθ. 10 για την Κύπρο

Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 236 της 23/09/2003 σ. 0955 - 0955

Πρωτόκολλο αριθ. 10

για την Κύπρο

ΤΑ ΥΨΗΛΑ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΑ ΜΕΡΗ,

ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΝΟΝΤΑΣ τη δέσμευσή τους για μια συνολική διευθέτηση του Κυπριακού προβλήματος, σύμφωνα με τις σχετικές Αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και την ισχυρή υποστήριξή τους στις προσπάθειες του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων

12003T/PRO/10

Act concerning the conditions of accession of the Czech Republic, the Republic of Estonia, the Republic of Cyprus, the Republic of Latvia, the Republic of Lithuania, the Republic of Hungary, the Republic of Malta, the Republic of Poland, the Republic of Slovenia and the Slovak Republic and the adjustments to the Treaties on which the European Union is founded - Protocol No 10 on Cyprus

Official Journal L 236, 23/09/2003 P. 0955 - 0955

Protocol No 10

on Cyprus

THE HIGH CONTRACTING PARTIES,

REAFFIRMING their commitment to a comprehensive settlement of the Cyprus problem, consistent with relevant United Nations Security Council Resolutions, and their strong support for the efforts of the United Nations Secretary General to

Εθνών για την επίτευξη του σκοπού
αυτού,

ΕΚΤΙΜΩΝΤΑΣ ότι αυτή η συνολική
διευθέτηση του Κυπριακού
προβλήματος δεν έχει ακόμη
επιτευχθεί,

ΕΚΤΙΜΩΝΤΑΣ, επομένως, ότι είναι
ανάγκη να προβλεφθεί η αναστολή της
εφαρμογής του κεκτημένου στις
περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας
στις οποίες η Κυβέρνηση της
Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασκεί
αποτελεσματικό έλεγχο,

ΕΚΤΙΜΩΝΤΑΣ ότι σε περίπτωση
επίλυσης του Κυπριακού προβλήματος
η αναστολή αυτή θα αρθεί,

ΕΚΤΙΜΩΝΤΑΣ ότι η Ευρωπαϊκή
Ένωση είναι έτοιμη να λάβει υπόψη της
τους όρους αυτής της διευθέτησης
σύμφωνα με τις αρχές στις οποίες
θεμελιώνεται η Ευρωπαϊκή Ένωση,

ΕΚΤΙΜΩΝΤΑΣ ότι πρέπει να
προβλεφθούν οι όροι υπό τους οποίους
θα εφαρμόζονται οι σχετικές διατάξεις
του δικαίου της ΕΕ στη γραμμή μεταξύ,
αφενός, των προαναφερθεισών
περιοχών και, αφετέρου, των περιοχών
στις οποίες η Κυβέρνηση της
Κυπριακής Δημοκρατίας ασκεί
αποτελεσματικό έλεγχο καθώς και της
Περιοχής της Ανατολικής Κυρίαρχης
Βάσης του Ηνωμένου Βασιλείου της
Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου
Ιρλανδίας,

ΕΠΙΘΥΜΩΝΤΑΣ η προσχώρηση της

that end,

CONSIDERING that such a
comprehensive settlement to the
Cyprus problem has not yet been
reached,

CONSIDERING that it is, therefore,
necessary to provide for the
suspension of the application of the
acquis in those areas of the Republic
of Cyprus in which the Government
of the Republic of Cyprus does not
exercise effective control,

CONSIDERING that, in the event
of a solution to the Cyprus problem
this suspension shall be lifted,

CONSIDERING that the European
Union is ready to accommodate the
terms of such a settlement in line
with the principles on which the EU
is founded,

CONSIDERING that it is necessary
to provide for the terms under which
the relevant provisions of EU law
will apply to the line between the
abovementioned areas and both
those areas in which the
Government of the Republic of
Cyprus exercises effective control
and the Eastern Sovereign Base
Area of the United Kingdom of
Great Britain and Northern Ireland,

DESIRING that the accession of

Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση να ωφελήσει όλους τους Κύπριους πολίτες και να προωθήσει την εσωτερική ειρήνη και συμφιλίωση,

ΕΚΤΙΜΩΝΤΑΣ, συνεπώς, ότι τίποτε στο παρόν Πρωτόκολλο δεν πρέπει να αποκλείει τη λήψη μέτρων για την επίτευξη του σκοπού αυτού,

ΕΚΤΙΜΩΝΤΑΣ ότι τα μέτρα αυτά δεν πρέπει να επηρεάσουν την εφαρμογή του κεκτημένου, βάσει των όρων που έχουν τεθεί στην Συνθήκη Προσχώρησης, σε οποιοδήποτε άλλο τμήμα της Κυπριακής Δημοκρατίας,

ΣΥΜΦΩΝΗΣΑΝ ΤΙΣ ΑΚΟΛΟΥΘΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ:

Αρθρο 1

1. Η εφαρμογή του κεκτημένου αναστέλλεται στις περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας στις οποίες η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο.

2. Το Συμβούλιο, ενεργώντας ομόφωνα βάσει πρότασης της Επιτροπής, αποφασίζει την άρση της αναστολής που αναφέρεται στην παράγραφο 1.

Αρθρο 2

1. Το Συμβούλιο, ενεργώντας ομόφωνα βάσει πρότασης της Επιτροπής, ορίζει τους όρους υπό τους οποίους εφαρμόζονται οι διατάξεις του δικαίου της ΕΕ στη γραμμή μεταξύ των

Cyprus to the European Union shall benefit all Cypriot citizens and promote civil peace and reconciliation,

CONSIDERING, therefore, that nothing in this Protocol shall preclude measures with this end in view,

CONSIDERING that such measures shall not affect the application of the *acquis* under the conditions set out in the Accession Treaty in any other part of the Republic of Cyprus,

HAVE AGREED UPON THE FOLLOWING PROVISIONS:

Article 1

1. The application of the *acquis* shall be suspended in those areas of the Republic of Cyprus in which the Government of the Republic of Cyprus does not exercise effective control.

2. The Council, acting unanimously on the basis of a proposal from the Commission, shall decide on the withdrawal of the suspension referred to in paragraph 1.

Article 2

1. The Council, acting unanimously on the basis of a proposal from the Commission, shall define the terms under which the provisions of EU law shall apply to the line between

περιοχών που αναφέρονται στο άρθρο 1 και των περιοχών στις οποίες η Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο.

2. Το εδαφικό όριο μεταξύ της Περιοχής της Ανατολικής Κυρίαρχης Βάσης και των περιοχών που αναφέρονται στο άρθρο 1 θεωρείται τμήμα των εξωτερικών συνόρων των Περιοχών των Κυρίαρχων Βάσεων για τους σκοπούς του Μέρους IV του Παραρτήματος του Πρωτοκόλλου σχετικά με τις Περιοχές των Κυρίαρχων Βάσεων του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας στην Κύπρο, όσο διαρκεί η αναστολή της εφαρμογής του κεκτημένου σύμφωνα με το άρθρο 1.

Άρθρο 3

1. Τίποτε στο παρόν Πρωτόκολλο δεν αποκλείει τη λήψη μέτρων για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης των περιοχών που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Τα μέτρα αυτά δεν επηρεάζουν την εφαρμογή του κεκτημένου, βάσει των όρων που έχουν τεθεί στη Συνθήκη Προσχώρησης, σε οποιοδήποτε άλλο τμήμα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Άρθρο 4

Στην περίπτωση που επιτευχθεί διευθέτηση, το Συμβούλιο, ενεργώντας ομόφωνα βάσει πρότασης της Επιτροπής, αποφασίζει την

those areas referred to in Article 1 and the areas in which the Government of the Republic of Cyprus exercises effective control.

2. The boundary between the Eastern Sovereign Base Area and those areas referred to in Article 1 shall be treated as part of the external borders of the Sovereign Base Areas for the purpose of Part IV of the Annex to the Protocol on the Sovereign Base Areas of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland in Cyprus for the duration of the suspension of the application of the *acquis* according to Article 1.

Article 3

1. Nothing in this Protocol shall preclude measures with a view to promoting the economic development of the areas referred to in Article 1.

2. Such measures shall not affect the application of the *acquis* under the conditions set out in the Accession Treaty in any other part of the Republic of Cyprus.

Article 4

In the event of a settlement, the Council, acting unanimously on the basis of a proposal from the Commission, shall decide on the

αναπροσαρμογή των όρων
προσχώρησης της Κύπρου στην
Ευρωπαϊκή Ένωση σε σχέση με την
τουρκοκυπριακή κοινότητα.

adaptations to the terms concerning
the accession of Cyprus to the
European Union with regard to the
Turkish Cypriot Community.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL-EN/TXT/?uri=CELEX%3A12003T%2FPRO%2F10> (01.02.2021).

Ek: III. Türkiye'nin Ada'ya Müdahalesinin Meşru Dayanağı 16 Ağustos 1960 Tarihli Garanti Antlaşması

Bir yandan Kıbrıs Cumhuriyeti ile ve öte yandan Yunanistan, Türkiye ve Büyük Britanya Birleşik Krallığı,

I- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasasının Temel Maddeleri ile kurulan ve düzenlenen bağımsızlığının, ülke bütünlüğünün ve güvenliğinin ortak çıkarlarının bir gereği olduğunu dikkate alarak,

II- Bu Anayasa ile yaratılan düzene saygı gösterilmesini sağlamak için işbirliği yapmak isteğiyle, şu hükümler üzerinde anlaşmışlardır:

Madde I

Kıbrıs Cumhuriyeti, bağımsızlığının, ülke bütünlüğünün ve güvenliğinin korunmasını sağlamak ve aynı zamanda Anayasasına saygı göstermek yükümünü yüklenir. Herhangi bir devlete, tamamen veya kısmen, herhangi bir siyasi ve iktisadi birliğe katılmama yükümünü yüklenir. Bundan ötürü, Ada'nın birleştirilmesi veya taksiminin teşvik edilmesine yönelik doğrudan veya dolaylı bütün faaliyetleri yasaklamak yükümünü yüklenir.

Madde II

Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin I. maddede öngörülen hükümlerini dikkate alarak, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü ve güvenliğini ve aynı zamanda, Anayasanın Temel Maddeleriyle kurulmuş olan düzenini tanırlar ve garanti ederler.

Bunun gibi, Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, kendileriyle ilgili olduğu ölçüde, Kıbrıs'ın herhangi bir başka devletle birleşmesi veya Adanın taksimi doğrudan veya dolaylı bir biçimde teşvik amacına yönelik her faaliyeti yasaklamak yükümünü yüklenirler.

Madde III

Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması sırasında Birleşik Krallık egemenliği altında bırakılmış olan bölgelerin bütünlüğüne saygı göstermek yükümünü yüklenirler ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bugünkü tarihte Lefkoşa'da imzalanmış olan Antlaşma uyarınca sağlayacağı hakların Birleşik Krallık tarafından kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını garanti ederler.

Madde IV

Bu Andlaşma hükümlerinin ihlali durumunda, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere, bu hükümlere uyulmasını sağlamak için gerekli teşebbüs ve tedbirler konusunda birbirleriyle istişare etmek yükümünü yüklenirler.

Ortaklaşa veya anlaşmayla harekete geçmek mümkün olmuyorsa, garanti eden devletlerden her birisi, bu Andlaşma ile yaratılan düzeni yeniden kurmak münhasır amacıyla harekete geçmek hakkını saklı tutarlar.

Bu Andlaşma imzası tarihinde yürürlüğe girecektir. Bu antlaşmanın orijinal metinleri Lefkoşe’de saklanacaktır.

Yüksek Akid taraflar, mümkün olan en kısa sürede, bu Andlaşmayı Birleşmiş Milletler Şartı’nın 102. Maddesi uyarınca Birleşmiş Milletler Sekreterliği’nde tescil ettireceklerdir.

Bu hususları teyiden aşağıda imzası bulunanlar bu Andlaşmayı imzalamışlardır. Ağustos’un on altısı 1960’ta Lefkoşe’de her ikisi de muteber olan İngilizce ve Fransızca dilinde düzenlenmiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti adına Başpiskopos MAKARİOS F. KÜÇÜK Yunanistan adına G. CHRISTOPOLUOS

Ek: IV. 10-11 Aralık 1999 Tarihli AB'nin Türkiye'ye Nihayet Aday Ülke Statüsü tanınan Helsinki Zirve Metni

10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi Başkanlık Sonuç Belgesi (özet)

1. Avrupa Birliği Konseyi 10 ve 11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de toplandı. Binyıl Bildirgesi'ni kabul etti. Genişleme sürecinde yeni bir aşamaya işaret eden kararlar aldı. Birlik'in kendisinin etkili ve reformdan geçirilmiş kurumlara, güçlendirilmiş bir ortak güvenlik ve savunma politikasına ve rekabetçi, istihdam yaratan, sürdürülebilir bir ekonomiye sahip olmasını sağlamak için de adımlar atıldı.
2. Görüşmelerin başlangıcında, AB Konseyi ile Avrupa Parlamentosu Başkanı Bayan Nicole Fontaine, başta genişleme, kurumsal reform ve istihdam olmak üzere, gündemdeki başlıca konular hakkında görüş alışverişinde bulundular.

Genişlemeye Hazırlanma, Genişleme süreci

3. Avrupa Birliği Konseyi, tüm Avrupa kıtasının istikrarı ve refahı için Aralık 1997'de Lüksemburg'da başlatılan genişleme sürecinin önemini teyit eder. Etkili ve inandırıcı bir genişleme süreci devam ettirilmelidir.
4. Avrupa Birliği Konseyi, şimdi 13 aday devleti tek bir çerçeve içinde kapsayan katılım sürecinin içerici mahiyetini tekrar teyit eder. Aday devletler, üyelik sürecine eşit bir temelde katılmaktadırlar. Avrupa Birliği'nin Antlaşmalarda ifade edilen değerlerini ve amaçlarını paylaşmalıdırlar. Bu bakımdan, Avrupa Birliği Konseyi, anlaşmazlıkların BM Anayasası'na uygun olarak barışçı yoldan çözülmesi ilkesini vurgular ve aday devletleri, devam eden sınır anlaşmazlıkları ve ilgili diğer konuları çözmek için her gayreti göstermeye davet eder. Bunda başarılı olunamadığı takdirde, anlaşmazlığı makul bir süre içinde Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) götürmelidirler. Avrupa Birliği Konseyi, özellikle üyelik süreci üzerindeki yansımalarıyla ilgili olarak ve en geç 2004 yılı sonuna kadar UAD yoluyla çözüme bağlanmalarını teşvik etmek amacıyla, devam eden anlaşmazlıklara ilişkin durumu gözden geçirecektir. Ayrıca, Avrupa Birliği Konseyi hatırlatır ki Kopenhag'da belirlenmiş olan politik kriterlere uyum, üyelik müzakereleri açılmasının bir ön şartıdır ve tüm Kopenhag kriterlerine uyum AB'ye üye olarak katılmanın temelidir.
5. Birlik, kurumsal reform konusundaki Hükümetler Arası Konferansı Aralık 2000'e kadar tamamlamak için her çabayı göstermeye yönelik sağlam bir siyasi taahhüt içine girmiştir. Bu Konferans'ın sonuçlarının onaylanmasından sonra, Birlik, 2002 sonundan itibaren, üyelik vecibelerini üstlenme yeteneğine sahip

olduklarını göstermelerinin hemen ardından ve müzakere sürecinin başarıyla tamamlanması üzerine, yeni üye devletler kabul edebilme durumunda olacaktır.

6. Komisyon, aday devletlerdeki ilerleme hakkında ayrıntılı bir değerlendirme yapmıştır. Bu değerlendirme, katılım kriterlerinin yerine getirilmesi yönünde ilerleme olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, bazı sektörlerde devam eden güçlükler bulunduğu dikkate alınır, aday devletler, katılım kriterlerine uyma çabalarını sürdürmeye ve arttırmaya teşvik edilirler. Bazı adayların tüm Kopenhag kriterlerini orta vadede karşılama konumunda olmayacakları anlaşılmaktadır. Komisyon'un niyeti, bazı aday devletlerce Kopenhag kriterlerinin yerine getirilmesinde kaydedilen ilerleme konusunda 2000 yılı başlarında Konsey'e rapor vermektir. Bundan sonraki ilerleme raporları, Aralık 2000'deki AB Konseyi'nden uygun bir zaman önce sunulacaktır.

7. Avrupa Birliği Konseyi, Orta ve Doğu Avrupa'da yüksek nükleer güvenlik standartlarının önemini hatırlatır. Bakanlar Konseyi'ne, ilgili Konsey sonuçlarına uygun olarak genişleme süreci çerçevesinde nükleer güvenlik konusunun nasıl ele alınacağı üzerinde düşünmesi için çağrıda bulunur.

8. Avrupa Birliği Konseyi, Kıbrıs, Macaristan, Polonya, Estonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya ile katılım müzakerelerinde başlatılan esaslı çalışmayı ve kaydedilen ilerlemeyi memnuniyetle not eder.

9(a) Avrupa Birliği Konseyi, 3 Aralık tarihinde New York'ta Kıbrıs meselesinin kapsamlı bir çözümüne yönelik olarak başlatılan görüşmeleri memnuniyetle karşılar ve BM Genel Sekreteri'nin bu süreci başarıyla sonuçlandırma yönündeki gayretlerine güçlü desteğini ifade eder.

(b) Avrupa Birliği Konseyi, politik bir çözümün Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımını kolaylaştıracağına altını çizer. Üyelik müzakerelerinin tamamlanmasına kadar kapsamlı bir çözüme ulaşılamamış olursa, Konsey'in üyelik konusundaki kararı, yukarıdaki husus bir ön şart olmaksızın verilecektir. Bu konuda, Konsey tüm ilgili faktörleri dikkate alacaktır.

10. Avrupa kıtasında güvenliğe ve istikrara olumlu bir katkı yapmaya kararlı olarak ve Komisyon'un raporları yanı sıra son gelişmelerin ışığında, Avrupa Birliği Konseyi, Birlik'e giriş şartları ve bundan doğacak Antlaşma tadilleri konusunda Romanya, Slovakya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan ve Malta ile Şubat 2000'de iki taraflı hükümetler arası konferanslar toplamaya karar vermiştir.

11. Müzakerelerde, her aday devlet kendi meziyetlerine göre değerlendirilecektir. Bu ilke hem muhtelif müzakere başlıklarının açılması hem de müzakerelerin yürütülmesi bakımından geçerli olacaktır. Müzakerelerde

ivmeyi korumak için, hantal prosedürlerden kaçınılmalıdır. Şimdi müzakere sürecine sokulmuş olan aday devletler, hazırlıklarında yeterli ilerleme yapmışlarsa, halen müzakere sürecinde bulunan aday devletlere makul bir süre içinde yetiştirme imkânına sahip olacaklardır. Müzakerelerde ilerleme, müktesebatın ulusal mevzuata dâhil edilmesinde ve bilfiil uygulanması ve icra edilmesinde ilerleme ile paralel gitmelidir.

12. Avrupa Birliği Konseyi, Komisyon'un ilerleme raporunda işaret edildiği gibi Türkiye'de son zamanlarda yaşanan olumlu gelişmeleri ve ayrıca Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönündeki reformlarını sürdürme niyetini memnuniyetle karşılar. Türkiye, diğer aday devletlere uygulananlar ile aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday devlettir. Diğer aday Devletler gibi Türkiye de mevcut Avrupa stratejisine dayanılarak, reformlarını teşvik etmeye ve desteklemeye yönelik bir katılım öncesi stratejiden istifade edecektir. Bu çerçevede, insan hakları konusu ve 4 ve 9(a) sayılı paragraflarda belirtilen konular başta olmak üzere, üyeliğin siyasi kriterlerini karşılama yönünde ilerleme kaydedilmesi üzerinde durularak, daha fazla siyasi diyalog söz konusu olacaktır. Türkiye, Topluluk programlarına ve ajanslarına ve katılım süreci bağlamında aday devletler ile Birlik arasındaki toplantılara katılma imkânına da sahip olacaktır. Müktesebatın benimsenmesi için ulusal bir program ile birlikte, siyasi ve ekonomik kriterler ve bir üye devletin yükümlülükleri ışığında üyelik hazırlıklarının yoğunlaşması gereken öncelikleri içeren bir katılım ortaklığı önceki Konsey sonuçları temelinde oluşturulacaktır. Uygun izleme mekanizmaları kurulacaktır. Türkiye'nin mevzuatının ve uygulamasının müktesebat ile uyumlulaşmasını yoğunlaştırmak üzere, Komisyon, müktesebatın analitik tarzda incelenmesine yönelik bir süreç hazırlamaya davet edilir. Avrupa Birliği Konseyi, Komisyon'dan, tüm katılım öncesi tüm AB mali yardım kaynaklarının koordinasyonu için tek bir çerçeve sunmasını talep eder.

13. Avrupa Konferansı'nın geleceği, gelişen durumun ve Helsinki'de katılım süreci konusunda alınan kararların ışığında gözden geçirilecektir. Yaklaşan Fransa Dönem Başkanlığı, 2000 yılının ikinci yarısında konferansı toplama niyetini beyan etmiştir.

Ek: V. NO. 5475. TREATY OF GUARANTEE. SIGNED AT NICOSIA ON 16 AUGUST 1960

The Republic of Cyprus of the one part, and Greece, Turkey and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland of the other part,

I. Considering that the recognition and maintenance of the independence, territorial integrity and security of the Republic of Cyprus, as established and regulated by the Basic Articles of its Constitution, are in their common interest,

II. Desiring to co-operate to ensure respect for the state of affairs created by that Constitution,

Have agreed as follows: –

Article I

The Republic of Cyprus undertakes to ensure the maintenance of its independence, territorial integrity and security, as well as respect for its Constitution.

It undertakes not to participate, in whole or in part, in any political or economic union with any State whatsoever. It accordingly declares prohibited any activity likely to promote, directly or indirectly, either union with any other State or partition of the Island.

Article II

Greece, Turkey and the United Kingdom, taking note of the undertakings of the Republic of Cyprus set out in Article I of the present Treaty, recognise and guarantee the independence, territorial integrity and security of the Republic of Cyprus, and also the state of affairs established by the Basic Articles of its Constitution.

Greece, Turkey and the United Kingdom likewise undertake to prohibit, so far as concerns them, any activity aimed at promoting, directly or indirectly, either union of Cyprus with any other State or partition of the Island.

Article III

The Republic of Cyprus, Greece and Turkey undertake to respect the integrity of the areas retained under United Kingdom sovereignty at the time of the establishment of the Republic of Cyprus, and guarantee the use and enjoyment by the United Kingdom of the rights to be secured to it by the Republic of Cyprus in accordance with the Treaty concerning the Establishment of the Republic of Cyprus signed at Nicosia on to-day's date.

Article IV

In the event of a breach of the provisions of the present Treaty, Greece, Turkey and the United Kingdom undertake to consult together with respect to the representations or measures necessary to ensure observance of those provisions.

In so far as common or concerted action may not prove possible, each the three guaranteeing Powers reserves the right to take action with the sole aim of re-establishing the state of affairs created by the present Treaty.

Article V

The present Treaty shall enter into force on the date of signature. The original texts of the present Treaty shall be deposited at Nicosia.

The High Contracting Parties shall proceed as soon as possible to the registration of the present Treaty with the Secretariat of the United Nations in accordance with Article 102 of the Charter of the United Nations.

IN WITNESS WHEREOF, the undersigned have signed the present Treaty.

DONE at Nicosia this sixteenth day of August, 1960, in English and French, both texts being equally authoritative.

For the Republic of Cyprus:

O KYIPIOY MAKAPIOS F. Kucuk

For Greece:

G. CHRISTOPOULOS

For Turkiye:

Vecdi Turel

For the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland:

Hugh Foot

Ek: VI. Kıbrıs Dosyası (Φάκελος Κύπρου)

Yunanlıların iddiasına göre, “1974’teki Kıbrıs trajedisinden kırk üç yıl ve 1985’te Yunan Parlamentosu Soruşturma Komitesi’nin kurulmasından yaklaşık otuz yıl sonra, resmi tutanaklar Yunan Parlamentosu ve Kıbrıs Cumhuriyeti Parlamentosu tarafından ortaklaşa yayınlanır.”

İlk 8 cilt zaten halihazırda yayınlanmıştır. Bundan böyle düzenli aralıklarla ciltler yayınlanmaya devam edeceği ve aynı anda elektronik ortamda yayınlanacakları ifade edilmektedir.

CİLTLER (Τόμοι)

Cilt 1 (Τόμος 1)

24 Ekim 2018 Çarşamba Yunanistan Parlamentosu Soruşturma Komisyonu ve Temsilciler Meclisi Parlamento Komisyonunun bulguları yayınlanır.

Cilt 2 (Τόμος 2)

Τετάρτη, 24 Οκτωβρίου 2018

Τα διαδικαστικά της Εξεταστικής Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων

Cilt 3 (Τόμος 3)

2/7/1986- 22/7/1986

Πρακτικά της Εξεταστικής Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων.

Συνεδριάσεις: 2 Ιουλίου έως 22 Ιουλίου 1986, Φάκελοι 1- 8

Cilt 4 (Τόμος 4)

29/7/1986- 4/9/1986

Πρακτικά της Εξεταστικής Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων.

Συνεδριάσεις: 29 Ιουλίου έως 4 Σεπτεμβρίου 1986, Φάκελοι 9- 12

Cilt 5(Τόμος 5)

9/9/1986- 16/9/1986

Πρακτικά της Εξεταστικής Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων.

Συνεδριάσεις: 9 Σεπτεμβρίου έως 16 Σεπτεμβρίου 1986, Φάκελοι 13- 15

Cilt 6 (Τόμος 6)

18/9/1986 - 25/9/1986

Πρακτικά της Εξεταστικής Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων.

Συνεδριάσεις: 18 Σεπτεμβρίου έως 25 Σεπτεμβρίου 1986, Φάκελοι 16- 18

Cilt 7 (Τόμος 7)

30/9/1986- 7/10/1986

Πρακτικά της Εξεταστικής Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων.

Συνεδριάσεις: 30 Νοεμβρίου έως 7 Οκτωβρίου 1986, Φάκελοι 19 – 21

Cilt 8 (Τόμος 8)

22/10/1986- 23/10/1986

Πρακτικά της Εξεταστικής Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων.

Συνεδριάσεις: 22 Οκτωβρίου έως 23 Οκτωβρίου 1986, Φάκελοι 22 - 23

<https://library.parliament.gr/%CE%A3%CF%85%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AD%CF%82/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%B1/%CE%A6%CE%AC%CE%BA%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%85> (07.02.2022).

BAĞIMSIZ VE ORTAK KIBRIS CUMHURİYETİNDEN, KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NE
"KIBRIS DOSYASI"

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Akmaral, K.: Kıbrıs Türkü'nü İmhayı Hedefleyen Akritas Planı ve Annan'a Dek Uzanan Plânlar Süreciyle Kıbrıs, İstanbul 2004.
- Adams, T. W.: "The American Concern in Cyprus", *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 401, 1972
- Atasoy, A.: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Nüfus Coğrafyası, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 15, 2011.
- Altan, M. H.: Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketi, Milli Arşiv Yayınları No: 1, KKTC 2000.
- Arsava A. F.: "Kıbrıs Sorununun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Oral Sander'e Armağan, No: 1-4, Ankara-1996.
- Aydoğdu, A.: Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları, Annan Planı ve Referandum Süreci, Ankara 2005.
- Αντρος, Π. Α.: Φάκελος Κύπρου – άκρως απόρρητον, Εκδότης: Ανδρέου Χρ., Λefkoşa 1982.
- Anthony, Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, Cambridge University Press, 2000.
- Beratlı, N.: Kıbrıs Türklerinin Tarihi, Galerî Kültür Yayınları, Lefkoşa 1999.
- Μπονάνος, Γρ.: Η αλήθεια. 21^η Απριλίου. 25^η Νοεμβρίου. Κυπριακόν, Atina 1986.
- Bıçak, H. A.: "Recent Developments in Cyprus- EU Relations," Emel Doğramacı-William Haney-
- Τζελέπη, Ε. Ν.: Το Κυπριακό και οι Συνωμότες του. Εκδόσεις Θεμέλιο, 1965.
- Τζερμιάς Ν.: Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, Τόμος Α', Εκδόσεις Libro, Atina 2001.
- Tsardanidis, Ch.: The Politics of the EEC – Cyprus Association Agreement: 1972-1982 Ten years of a Troubled Relationship 1973-1983, *Journal Market Studies*, 4, 1984.
- Τσεκούρας, Θ.: "Κυπριακός Από την Ένωση στη Ζυρίχη", θέσεις τ. 7. 1984.
- Dempsey, P.: *Public International Air Law*. McGill University, Montreal 2017.
- Διονυσίου, Γ. Α. "Η Κύπρος επί τουρκοκρατίας (1571 – 1878)", *Αρχαιολογία και τέχνες*, τεύχος 24, 1987.
- Denker, M. S.: *Bir Millet ve Devlet'in Yaşama Hakkı Kıbrıs Sorunu*, Türkar, 2001.
- Δρουσιώτης, Μ.: Η πρώτη Διχοτόμηση, Αλφάδι, Lefkoşa 2005.

- Ντόκος, Θ.: "Ενεργειακές εξελίξεις και το μεταβαλλόμενο περιβάλλον ασφαλείας στην Ανατολική Μεσόγειο". Καρεκλάς, Ι./Σαμαρά-Κρίστη, Α. (Editörler) Δίκαιο του Κυπριακού Ζητήματος. Αθήνα-Θεσ/νίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, Atina -Selanik 2014.
- Αιμιλιανίδης, Α.: Κοινοβουλευτική Συνύπαρξη Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων (1960-1963), Επιφανίου, Lefkoşa 2003.
- Εκκλησία της Κύπρου διοικητική συγκρότησις της Εκκλησίας Κύπρου και των λοιπών ορθόδοξων Εκκλησιών, Lefkoşa 2019.
- Φάντης, Α.: Αναζητώντας την αλήθεια, τ. Α', Κασουλίδης, Lefkoşa 1999.
- "Φάκελος Κύπρου, Τα Απόρρητα Ντοκουμέντα", έκδοση Ελευθεροτυπία Αθηνών, Ιούλιος 2010.
- Gazioğlu, A.: İngiliz İdaresinde Kıbrıs: Statü ve Anayasa Meseleleri (1878-1960), Lefkoşa 1960.
- Gazioğlu, A.: İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951-1959) Enosisine Karşı Taksim ve Egemenlik Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı (2), Ankara 1998.
- Γραικός, Κ.: Ιστορία της ΠΕΟ, Lefkoşa 1991.
- Γεωργής, Γ.: Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα, Atina 1999.
- Gürel, A./Mullen, F./Tzimitras, H.: The Cyprus hydrocarbons issue: context, positions and future scenarios. Oslo: Peace Research Institute Oslo (PRIO), 2013.
- Güray- König (Editörler), Proceedings of the First International Congress on Cypriot Studies. Gazimağusa 20-23 November 1996, Eastern University Press, 1997.
- Grigoriadis, N. I.: "Cyprus negotiations thwarted by issues on security and guarantees. How can the peace process be revived?". SWP Comments, (28), 2017.
- Grigoriadis, N. I.: "Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?", Middle East Policy, 11(3), 2014.
- Γρίβας-Διγενής Γ.: Απομνημονεύματα αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959, Atina 1961.
- Hill, G. A.: History of Cyprus, τ.4, Cambridge University Press, Cambridge 1972.
- Christofias, D.: "Between the 'feasible' and the 'desirable' ", Michael, M./Vural, Y. /Editörler) Cyprus and the Roadmap for Peace: A Critical Interrogation of the Conflict. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd., 2018.
- Χριστοδούλου, Μ.: Η πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων και η Κύπρος, τ. Α-Β, Πρόδος Lefkoşa 1995.
- Χριστοδουλίδης, Ν.: Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού, Καστανιώτης. Atina 2009.

- Χρυσοστομίδης, Κ.: *Το Κράτος της Κύπρου στο Διεθνές Δίκαιο*, Αντ. Σακκουλα, Atina 1994.
- Jennings, Robert, and Arthur Watts. *Oppenheim's International Law. Volume 1, Peace*, Longman 1995.
- Καζάκος, Ρ.: *Η Ενταξη της Κύπρου στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες*, 1990.
- Κατσώνης, Κ.: *Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας*, Larnaka 2002.
- Κασίνης, Ι.: *Απομνημονεύματα του αγώνα της ΕΟΚΑ, 1955-1959, α' έκδοση*, Εκδόσεις Ταμασός, Lefkoşa 2006.
- Κρανιδιώτης, Ν.: *Ανοχύρωτη πολιτεία, Κύπρος 1960-1974*, τόμ. Β', Atina 1985.
- Κρανιδιώτης, Γ.: *Το Κυπριακό Πρόβλημα, 1960-1974*, Θεμέλιο, Atina 1984.
- Κρανιδιώτης, Ν.: *Δύσκολα χρόνια: Κύπρος 1950-1960*, Εστία, Atina 1981.
- Κρανιδιώτης Ν.: *Οι διαπραγματεύσεις Μακαρίου- Χάρντιγκ 1955-1956*, εκδ. Ολκός, Atina 1987.
- Crawford, J.: *Brownlie's Principles of Public International Law*. Oxford University Press 2012.
- Ker-Lindsay James. *EU Accession and UN Peacemaking in Cyprus*. Palgrave Macmillan, 2005.
- Κωνσταντακόπουλος, Δ.: "Ιδέες και Απόψεις" του ΑΠΕ-ΜΠΕ, 3 Μαρτίου 2017.
- Constantinou, Costas M., and Der Derian, James, 'Sustaining Global Hope: Sovereignty, Power and the Transformation of Diplomacy' in C.M. Constantinou and J. Der Derian, eds. *Sustainable Diplomacies* (Palgrave Macmillan, 2010).
- Κοτζιάς, Ν.: *Κύπρος 2015-2018, μια τριετία που άλλαξε το Κυπριακό*, Baskı Tarihi Yok.
- Κύπρος, Χρ.: *Το Κράτος της Κύπρου στο Διεθνές Δίκαιο*, 1994.
- Kızılyürek, N.: *Οι Τουρκοκύπριοι μια κοινότητα στο μεσοδιάστημα, στο, Κυπριακή Δημοκρατία 50 χρόνια Επώδυνη πορεία*, Χρυσόστομος Περικλέους (επ.), εκδ. Παπαζήση, Atina 2010.
- Kitromilides, P.: *Enlightenment, Nationalism, Orthodoxy*, Londra 1994.
- Λοΐζος, Φ.: "Εκλογή Αρχιεπισκόπων εν Κύπρω", ΚΣ, Ζ 1943.
- Λοΐζου, Ανδ. Ν.: *Σύνταγμα Κυπριακής Δημοκρατίας*, Lefkoşa 2001.
- Λάμπρου, Γ.: *Τα Χρόνια Μετά την Ανεξαρτησία 1960 – 2004*, Θεκονα ΛΤΔ, Lefkoşa 2004.
- Λιάκουρας, Π.: *Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη, Σε αναζήτηση ομοσπονδιακής επίλυσης*, εκδόσεις Σιδέρης Atina 2007.

- Μαστρογιαννόπουλος, Π.: Κύπρος, σοσιαλιστική προοπτική η μόνη διέξοδος στο άλυτο εθνικό και κοινωνικό πρόβλημα, εκδ. Ξεκίνημα, Atina 1981.
- Morgan Tabitha, Sweet and Bitter Island: A History of the British in Cyprus: I. B Tauris & Co, London 2010.
- Μηλίδης, Γ.: Ο Ελληνικός κοινωνικός σχηματισμός, Από τον επεκτατισμό στην καπιταλιστική ανάπτυξη, εκδ. Εξάντας, Atina 1988.
- Νέτας, Β.: (Editör), "Φάκελος Κύπρου: Τα απόρρητα ντοκουμέντα", *Ελευθεροτυπία (Ιστορικά)*, Αθήνα, Ιούλιος 2010.
- Olçay, A. M.: "Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları- (Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış)", Vol. 2, Gündoğan Yayınları, 2014.
- Özdemir, Z.: Annan Planı Çerçevesinde Türk Tezlerinin Analitik İrdelenmesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı, T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.
- Ürer, T.: Kıbrıs'ın Tarihçesi, ATO yayınları, Ankara 2003.
- Özgür, E./Köprülü, N./Reuchamps, M.: "Drawing Cyprus: Power-sharing, identity and expectations among the next generation in Northern Cyprus", *Mediterranean Politics*, 2017.
- Özarslan, B. B.: Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliğinin Yaklaşımı, İstanbul 2007.
- Παπαγεωργίου, Σπ.: Τα κρίσιμα Ντοκουμέντα του Κυπριακού, 1959-1967, Τόμος Β, Lefkoşa 2000.
- Παπαπολυβίου, Π.: Ιστορία της Κύπρου στα χρόνια της Αγγλοκρατίας 1878 – 1960, Lefkoşa 2006.
- Παπαπολυβίου, Π., Ιστορία της Κύπρου στα χρόνια της Αγγλοκρατίας 1878 – 1960, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Λευκωσία 2006.
- Raustiala, K./ Slaughter, A. M.: "International Law, International Relations and Compliance" in Walter Carlsnaes, Thomas Risse, and Beth Simmons, eds, *Handbook of International Relations*, Sage 2002.
- Ριζάς, Σ.: Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, Βιβλιόραμα Atina 2000.
- Ρούκουνας Εμ.: Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Atina 2010.
- Rustomji, Nari, Enchanted Frontiers: Sikkim, Bhutan and India's North-eastern Borderlands, Oxford University Press 1973.
- Sema Sezer/ Banu Terzioğlu, "Tarihçe ve Kıbrıs Sorunu Kronolojisi", *Avrasya Dosyası, Kıbrıs Özel*, C. 10, Sonbahar 2004.

- Σέρβας, Πλ.: «Κυπριακό, “στρατηγική” και στρατηγική», εκδ. Πολύτυπο, Atina 1988
- Sözen, A./Özersay, K.: “The Annan Plan: State succession or continuity”, *Middle Eastern Studies*, 43(1) 2007.
- Sönmezoglu, F.: *Türkiye- Yunanistan İlişkileri & Büyük Güçler -Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar-*, İstanbul 2000,
- Sönmezoglu, F.: “Kıbrıs Sorunu ve Birleşmiş Milletler: 1954-1975”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 38 (3-4), İstanbul 1984.
- Stelgias, N.: “What went wrong in the Cyprus negotiations? The three elements that led to failure”. *Central and Eastern European Review*, 11, 2017.
- Συρίγος, Α.: *Η Καθημερινή*, 1974, 40 χρόνια από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, 20 Ιουλίου 2014.
- Συρίγος, Α.: *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Αθήνα, Πατάκη, 2015.
- Σοφοκλέους, Κ.: *Πάλι για την ελευθερία: ενδογενείς αντιπαραθέσεις*, τ. Β', Φιλής, Limasol 2008.
- Schneckener, U.: “Making power-sharing work: lessons from successes and failures in ethnic conflict regulation”. *Journal of Peace Research*, 39 (2), 2002.
- Tannam, E.: “Cyprus and the Annan Plan Negotiations: An Organisational Model”. *Irish Studies in International Affairs*. 27, 2016 s. 189-200.
- Tamçelik, S.: *Kıbrıs'ta Gali Fikirler Dizisinde Müzakere Süreci ve Temel Özellikleri*, Kuzey Kıbrıs, 2015.
- Toluner, S.: *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1977.
- Τορναρίτης, Κρ.: “Το Πολιτειακόν Δίκαιον της Κυπριακής Δημοκρατίας” *Η νομική φύσις και αι ιδιορρυθμίαι του Κυπριακού Συντάγματος*, Lefkoşa 1982.
- Τορναρίτης, Κρ.: *Αι συμφωνίες συνδέσεως και η συνδέσεις τις Κύπρου με την Ευρωπαϊκὴν Οικονομικὴν Κοινότητα*, 1977.
- Τοσίτσας, Α. Ε.: “Ιστορία χαμένων ευκαιριών (Κυπριακό, 1950-1963)”, τ. Α', 2η έκδ., Atina 1982.
- Türk, H. S.: *Kıbrıs Sorunu: Çözüm Zamanı*, TESAV Yayınları, Ankara 2003.
- Ürer, T.: *Kıbrıs'ın Tarihçesi*, ATO yayınları, Ankara 2003.
- Ιεροδιακόνου, Λ.: *Το κυπριακό πρόβλημα- Πορεία προς τη χρεωκοπία*, Παπαζήσης. Atina 1976.
- İsmail, S. 150 Soruda Kıbrıs, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1998.

Uçarol, R.: "Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı İngiltere'ye Devri (1878)", Ahmetbeyoğlu Ali - Afyoncu Erhan (Editörler), Dünden Būğüne Kıbrıs Meselesi, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2001.

Βλάχου, Α.: Δέκα χρόνια κυπριακού, Εστία, Ατina 1980.

Βαρνάβας, Τζωρτζιάτος, Οι βασικοί θεσμοί διοικήσεως της αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Κύπρου, Ατina 1974.

Ζαννέτος Φίλιος, Ιστορία της Νήσου Κύπρου από την αγγλική κατοχή μέχρι το 1911, том Β', Lefkoşa 1997.

Θεοφάνους, Ανδ.: Η Κύπρος Στην ΕΕ και Στο Νέο Διεθνές Περιβάλλον, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2000.

Ψυρούκης, Ν.: Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, εκδ. Επικαιρότητα, Ατina 1975.

Ψυρούκης, Ν.: Η διαμάχη στο Αιγαίο, εκδ. Επικαιρότητα, Ατina 1977.

Αντωνίου, Γ. "Η Κύπρος ζητεί 'ανάσα' από ΟΗΕ", 26.05.2013 Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr/489264/article/epikairothta/kosmos/h-kypros-zhteianasa-apo-ohe> (12.11.2020).

Αγγελάκης, Ν.: Το Κυπριακό μέχρι σήμερα 13/11/2002 <http://www.kairatos.com.gr/kypros.htm> (14.11.2020).

"Αποσπάσματα από το πόρισμα της Βουλής: Έρευνα για τον «Φάκελο της Κύπρου»" http://2ha-cy.blogspot.com.tr/2014/07/blog-post_6358.html (15.09.2014).

Αθανασόπουλος, Αγγ. Αλ.: "Μεγάλη Ιδέα" 22.03.2021 <https://www.tovima.gr/2021/03/22/opinions/megali-idea/> (18.05.2021).

Αλέξανδρος, Στ.: "{ΦΑΚΕΛΟΣ ΚΥΠΡΟΥ}" Το πόρισμα της Εξεταστικής Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων (που επικυρώθηκε τον Οκτώβριο του 1988) έχει λεηλατηθεί!" <http://attikanea.blogspot.com.tr/2014/07/1988.html> (07.09.2014).

"Αποσπάσματα από το πόρισμα της Βουλής: Έρευνα για τον «Φάκελο της Κύπρου»" http://2ha-cy.blogspot.com.tr/2014/07/blog-post_6358.html (15.09.2014).

"Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών" <http://www.egolpion.com/eoka.el.aspx#ixzz35ncXQfqg> (28.06.2014).

Euronews "Επαναρχίζουν οι συνομιλίες για το Κυπριακό – Ολόκληρη η κοινή διακήρυξη Αναστασιάδη και Έρογλου", 11.02.2014, <https://gr.euronews.com/2014/02/11/synantisi-anastasiadi-eroglou-kypros-cyprus-kypriako-synomilies> (12.11.2020).

"Ενέκριναν το πόρισμα για τον φάκελο της Κύπρου" 21.03.2011 <http://www.sigmalive.com/archive/news/politics/364748#sthash.RMpFqIv5.dpuf> (18.03.2021).

- Δόθηκαν στη δημοσιότητα οι τέσσερις τόμοι του φακέλου της Κύπρου – Διαβάστε όλα τα απόρρητα έγγραφα 24.10.2018
<https://www.kathimerini.gr/991561/article/epikairothta/ellada/do8hkan-sth-dhmosiothta-oi-tesseris-tomoi-toy-fakeloy-ths-kyproy---diavaste-ola-ta-aporrhta-eggrafa> (30.08.2020).
- Δρουσιώτης, Μ.: “50 χρόνια από την υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου Τα πέντε δευτερόλεπτα που έκριναν το μέλλον της Κύπρου”
<http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=3264&-V=history> (27.06.2014).
- Gözde Kılıç Yaşın “Kıbrıs’a ‘Yeni Plan’: Ban Ki Moon ya da Revize Annan Planı” 23 Aralık 2013 <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/kibrisa-yeni-plan-ban-ki-moon-ya-da-revize-annan-planı> (18.02.2021).
- “Συνεργασία Κύπρου- Ισραήλ σε άμυνα και ασφάλεια”,
<http://www.kathimerini.com.cy/gr/kypros/232591/?ctype=ar> (12.11.2020).
- Ηλιάδη, Κ.: “Όλο το παρασκήνιο του Κραν Μοντανά”, Πολίτης, 09.07.2017,
<http://politis.com.cy/article/olo-to-paraskinio-tou-kran-montana> (10.12.2018).
- Ηλιοπούλος, Π.: “«Φάκελος της Κύπρου»: Τα πορίσματα” <https://www.komep.gr/m-article/Fakelos-tis-Kproy-Ta-porismata/> (30.08.2020).
- Καμπέρης, Π. Ν.: “Ελληνοτουρκικές σχέσεις και Κυπριακό”
http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t34/t34_08.htm (21.05.2017).
- Καπούτσης, Χρ. Α.: “15 Ιουλίου 1974: Το προδοτικό πραξικόπημα που έφερε τους Τούρκους στην Κύπρο”, onalert.gr.; <http://rodosalarm.gr/15-%CE%B9%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85-1974-%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%80%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%80%CE%BF/> (07.09.2014).
- Karam, S.: “1831 Tarihli Kıbrıs Nüfus Defterlerine Göre Kıbrıs’ın Nüfusu” 15/09/2019
https://www.academia.edu/40425901/1831_TAR%C4%B0HL%C4%B0_OSMANLI_N%C3%9CFUS_DEFTERLER%C4%B0NE_G%C3%96RE_KIBRISIN_N%C3%9CFUSU (22.01.2021).
- Κοράκης, Γ.: “Κύπρος ώρα μηδέν” 19/01/2003
http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t14/t14_3.htm (21.05.2017).
- “Κύπρος και ΕΕ” <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa.nsf/CyprusEUList?OpenForm> (30.12.2020).

“Κύπρος: Έτσι για να θυμόμαστε”
http://www.anarkismo.net/newswire.php?story_id=1254&print_page=true
(18.09.2014).

Κατσαρέλη, Σ.: “Φάκελος Κύπρου: Εθνική τραγωδία σε δύο πράξεις, Ποιοι και γιατί άφησαν αβοήθητη τη Μεγαλόνησο στην τουρκική εισβολή του 1974.

Λουτσιδής, Γ.: “Explainer: Το Ζήτημα των “Εγγυήσεων” στις Ατέρμονες Διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό” <https://a8inea.com/explainer-kypriako-egyiseis/> (22.11.2020).

Μάζης, Ιω. Θ.: “Ο γεωστρατηγικός άξονας Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδος, Οι τουρκικοί σχεδιασμοί για την περιοχή”, 06/04/2012, <http://foreignaffairs.gr/articles/68736/ioannis-th-mazis/o-geostratigikos-aksonas-israil-kyproy-ellados?page=show> (24.05.2014).

Μακάριος Δρουσιώτης, Πολίτης 18/11/2007 <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-V=history&FCATEGORY=180010&FLANGUAGE=gr&-dhistory.html&-b=10&-Sr&VSECTION=1750&VLANGUAGE=gr&VCATEGORY=180010.;> <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=2405&-V=history> (27.06.2014).

Φοίβος Κλόκκαρης είναι Αντιστράτηγος ε.α., πρώην Υπαρχηγός της Εθνικής Φρουράς και Υπουργός Άμυνας. <http://apopsimagazine.kede-cyprus.org/2009/07/1763> (08.03.2020).

Μακάριος, Δρ.: “Το έγγραφο του Αναστασίου που σόκαρε τους Βρετανούς, Τι γνώριζε ο Ντενκτάς για το πραξικόπημα <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=3225&-V=history> (27.06.2014).

Μακάριος, Δρ.: “ΤΑ ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΦΟΡΕΪΝ ΟΦΙΣ ΓΙΑ ΤΟ 1974, Απόβαση στην Κύπρο ετοίμαζαν οι Βρετανοί ΗΘΕΛΑΝ ΝΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΗΣΟΥΝ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟ <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=630&-V=history> (27.06.2014).

Μακάριος, Δρ.: “ΤΑ ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΦΟΡΕΪΝ ΟΦΙΣ ΓΙΑ ΤΟ 1974, Απόβαση στην Κύπρο ετοίμαζαν οι Βρετανοί ΗΘΕΛΑΝ ΝΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΗΣΟΥΝ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟ <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=630&-V=history> (27.06.2014).

Μακάριος, Δρ.: Το Αποκαλυπτικό απόρρητο υπομνημα του στεϊτ ντιπαρτμεντ για το πραξικόπημα «Η πολιτική των ΗΠΑ εκλήφθηκε ως πράσινο φως στα σχέδια Ιωαννίδη» 16.07.2009 tarihli Ελευθεροτυπία Gazetesi.

Μακάριος, Δρ.: Το Αποκαλυπτικό απόρρητο υπομνημα του στεϊτ ντιπαρτμεντ για το πραξικόπημα “Η πολιτική των ΗΠΑ εκλήφθηκε ως πράσινο φως στα σχέδια

- Ιωαννίδη” <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=3744&-V=history> (27.06.2014).
- Μακάριος, Δρ.: “Το έγγραφο του Αναστασίου που σόκαρε τους Βρετανούς, Τι γνώριζε ο Ντενκτάς για το πραξικόπημα <http://www.makarios.eu/cgibin/hweb?-A=3225&-V=history> (27.06.2014).
- Μαράκης, Α.: “Δύο ιστορικά «αγκάθια» για το Κυπριακό: Οι συνθήκες Εγγυήσεως και Συμμαχίας” 07/07/2017 <https://www.skai.gr/news/world/dyo-istorika-agkathia-gia-to-kypriako-oi-synthikes-eggyiseos-kai-sym> (17.03.2021).
- Μηλιός, Γ. / Κυπριανίδη, Τ.: “Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική των *Τέυχος 25, περίοδος: Οκτώβριος - Δεκέμβριος* 1988 http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=234&Itemid=29 (11.09.2014).
- “Mont Pelerin’in Düşündürdükleri: Dönüşüm Olmadan Çözüm Olma Olasılığı Yok” <https://www.yeniduzen.com/mont-pelerinin-dusundurdukleri-72006h.htm> (09.11.2020).
- Παπαπολυβίου, Π.: “Το Κυπριακό Ενωτικό Κίνημα 1830-1955”, Η Καθημερινή, 26 Ιανουαρίου 2014, <http://www.kathimerini.gr/553976/article/epikairothta/ellada/to-kypriako-enwtiko-kinhma-1830-1955> (02.05.2015).
- Παπαπολυβίου Π.: “αναλύει το αρχαιακό υλικό στο News 24/7.” <http://longreads.news247.gr/fakelos-cyprus-ethniki-tragodia-se-dyo-praxeis> (30.08.2020).
- Paul, A.: “A ‘now or never’ moment for a Cyprus settlement?”, European Policy Centre, 26 June 2017, http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=4&pub_id=7808 (25.12.2018).
- Πενηνταέξ, Κ.: “Θα αποτύχουν οι τζιχαντιστές”, 29 Ιουνίου 2014, <http://www.sigmalive.com/simerini/politics/139078> (29.06.2014).
- Προσχέδιο για αποκλειστική χρήση των μελών του σώματος <http://www.nostos.com/politics/PORISMA1.pdf> (24.06.2014).
- “Η ίδρυση και η δράση της ΕΟΚΑ Β’ και ο Γεώργιος Γρίβας” http://www.istorikathemata.com/2010/07/blog-post_04.html (28.06.2014).
- ΥΠΕΞ Ελλάδας, “Το Κυπριακό ζήτημα σήμερα. Αθήνα: Υπουργείο Εξωτερικών”, <https://www.mfa.gr/kypriako/2018> (12.11.2020).
- “ΗΠΑ και NATO συμφώνησαν για το πραξικόπημα και την εισβολή – Αποκαλύπτεται απόρρητο τηλεγράφημα με ημερομηνία 12 Ιουλίου 1974” Posted: 17.07.2014 <http://www.pentapostagma.gr/2014/07/%CE%B7%CF%80%CE%B1->

“Ο Φάκελος της Κύπρου” 26 Ιουλίου 2012
http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (07.09.2014).

“Φάκελος Κύπρου: Εθνική τραγωδία σε δύο πράξεις”
[https://www.sytaticabank.gr/43317-
 %CF%86%CE%AC%CE%BA%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CF%82-
 %CE%BA%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%85-
 %CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-
 %CF%84%CF%81%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%
 B1-%CF%83%CE%B5-%CE%B4%CF%8D%CE%BF](https://www.sytaticabank.gr/43317-%CF%86%CE%AC%CE%BA%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CE%B5-%CE%B4%CF%8D%CE%BF) (08.02.2022).

Τα της Ανατροπής του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, περιγράφονται επίσης αναλυτικά στον Α' Τόμο του Φακέλου: <http://longreads.news247.gr/fakelos-cyprus-ethniki-tragodia-se-dyo-praxeis> (30.08.2020).

Χατζηδημητρίου Τ.: “Η πολιτική διάσταση της Συνθήκης Εγγυήσεως Όχι σε διμερείς επαφές ή άλλες παράλληλες διαδικασίες” 12.11.2016,

Βενιζέλος, Κ.: “Foreign Office: Παράνομη η Συνθήκη Εγγυήσεως” 21 Ιουλίου 2019, <https://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/744813/foreign-office-paranomi-i-synthiki-engyiseos> (10.03.2021).

Yiorgos Leventis “Ποια Συνθήκη Εγγυήσεως; Ο Χάρτης του ΟΗΕ Αυτόματα την Καταργεί!” 23 December 2016 <https://www.inter-security-forum.org/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7-%CE%B5%CE%B3%CE%B3%CF%85%CE%AE%CF%83%CE%B5%CF%89%>

CF%82-%CE%BF-%CF%87%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BF%CE%B7/ (05.11.2020).

<http://www.haravgi.com.cy/site-article-7960-gr.php> (24.06.2014).

<http://www.haravgi.com.cy/site-article-7960-gr.php#ixzz35YB9m8vi> (24.06.2014).

http://greekurnames.blogspot.com.tr/2012/07/blog-post_3998.html (24.06.2014).

<http://www.filoumenos.com/forum/de/viewtopic.php?f=117&t=2182#sthash.ukLwTxmk.dpuf> (28.06.2014).

<http://www.roumlouki.gr/epiloges/istoria/skhedio-atseson-mia-khamene-eukairia-gia-to-kupriako.html> (21.09.2014).

<http://www.filoumenos.com/forum/de/viewtopic.php?f=117&t=2182#sthash.ukLwTxmk.dpuf> (28.06.2014).

<https://www.tanea.gr/2016/12/12/politics/oxi-se-dimereis-epafes-i-alles-paralliles-diadikasies/> (21.11.2020).

BAĞIMSIZ VE ORTAK KIBRIS CUMHURİYETİNDEN, KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NE
"KIBRIS DOSYASI"

Dr. Öğr. Üyesi Turgay CİN

Yunanistan'ın Batı Trakya Bölgesinin İskeçe ilinde doğdu. İlkokul, Orta ve Liseyi İskeçe'deki Türk Azınlık Okullarında tamamladıktan sonra, Yunanistan'da Türklerin yüksek eğitimleri engellendiği için Türkiye'ye geldi. 1989 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Lisansını, aynı Üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalında Yüksek Lisansını 27.08.1996 tarihinde ve yine aynı Enstitüde Kamu Hukuku Ana

Bilim Dalında Doktorasını 08.03.2002 tarihinde tamamlayarak Kamu Hukuku Doktoru oldu. Özel çalışma alanları Devletler Genel Hukuku konuları olup, İnsan Hakları Hukuku, Azınlık Hakları Hukuku, Deniz Hukuku ve Hava Hukuku'dur.

Hâlen Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Devletler Hukuku Ana Bilim Dalında Ocak 2003'den itibaren Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. “Hukukun Temel Kavramları”, “Devletler Umumi Hukuku”, “Anayasa Hukuku”, “Deniz Hukuku”, “İnsan Hakları Hukuku”, “Hava Hukuku”, Demokrasi ve İnsan Hakları lisans, “Uluslararası Hukukta Temel Hak ve Özgürlükler”, “Avrupa Birliği Hukuku” ve Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsünde “Balkanlarda Çok Kültürlülük ve Azınlık Hakları Hukuku” ile “Türkiye, Kamu Diplomasisi ve Türk Dünyası” yüksek lisans ve doktora dersleri vermektedir. E-mail: turgay.cin@ege.edu.tr

A) Kitapları:

- 1) Turgay Cin, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları ve Türkiye'nin Yaşamsal Çıkarları, Ege Üniversitesi Yayınları İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 11, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir 2022.
- 2) Turgay Cin, Yunanistan'daki Türk Azınlığın Eğitim ve Öğretim Özerkliği 1881, 1913, 1920 ve 1923 Tarihli Antlaşmalar Çerçevesinde (Azınlık Eğitimi ve Sosyal Dışlanma), Ege Üniversitesi Yayınları İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 10, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir 2021.
- 3) Turgay Cin, Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi, (Türkçe Özel Seri), Lap Lambert Academic Publishing, Mauritius 2018.
- 4) Turgay Cin, İnsan Hakları ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Ege Üniversitesi Yayınları İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 9, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova İzmir 2017.
- 5) Turgay Cin, Yunanistan'daki Türk Azınlığın Hukuki Özerkliği (Müftülük Meseleleriyle İlgili Yunan Yargıtay ve Danıştay Kararları ve Diğer Belgeler). Orion Kitabevi, Ankara 2009.

- 6) Turgay Cin, Türk-Yunan İlişkilerinde İki Eski Başkent: Gümölcine-İstanbul, Orion Kitabevi, Ankara 2009.
- 7) Turgay Cin, Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve vicdan Özgürlüğü (Başmüftülük ve Müftülükler Sorunu), Seçkin Yayınevi, Ankara 2003.
- 8) Turgay Cin, Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege'deki Karasuları Genişliği Sorunu, Seçkin Yayınevi, Ankara 2000.

B) Bazı Makaleleri

- 1) Turgay CİN, “Çocuk Hakları ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin Kısa Bir Değerlendirmesi”, International Journal of Social, Political and Economic Research, Volume 7, Issue 3, 2020, s. 465-498, ISSN: 2667-8810 (Online), DOI: doi.org/10.46291/IJOSPERvol7iss3pp465-498.
- 2) Turgay Cin, “Yunanistan'daki Azınlıklar ve Bunların Hukuki Durumları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Özel Sayı 2014, İzmir 2015, s. 4045-4116.
- 3) Turgay Cin, “Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan Anayasasında Millet, Halk ve Yunanistan Vatandaşlığı”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:16, Sayı:1, 2014, İzmir 2014, s. 1-71.
- 4) Turgay Cin, “3647 sayılı ve 2008 (3647/2008) Tarihli Yunanistan Vakıflar Yasası ve Uygulamaları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 2, 2013, İzmir 2014, s. 63–121.
- 5) Turgay Cin, “Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan'da 1983'ten Beri Devam Edegelen İskeçe Türk Birliği Derneğinin Kapatılmasının Hukuki Süreci”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1, 2010, İzmir 2011, s. 137–182.
- 6) Turgay Cin, “Türkiye ile Yunanistan'daki Azınlık Vakıflarının Hukuki Düzenlemelerinin Karşılaştırılması”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Özel Sayı, 2007, İzmir 2007, s. 1111–1143.
- 7) Turgay Cin, “Yunanistan Basınına Yansıdığı Şekliyle, Atina İle İstanbul Başpiskoposları Arasındaki Yönetim Krizi, ‘Evrensellik’ ve Türkiye”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, 2006, İzmir 2006, s. 47–86.
- 8) Turgay Cin, “İstanbul Rum Başpiskoposu ile Atina Başpiskoposunun Mücadeleleri ve Türkiye”, Prof. Dr. İrfan BAŞTUĞ Anısına Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Özel Sayı, 2005, İzmir 2005, s. 447–472.

BAĞIMSIZ VE ORTAK KIBRIS CUMHURİYETİ'NDEN KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NE “KIBRIS DOSYASI”

TURGAY CİN

“Kıbrıs'ta bir iç mesele olarak kabul edilecek bir devrim olmadı. İşgal oldu. Yunanistan, 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğini ve bağımsızlığını ihlal etti. Kıbrıs'ta, Yunan askeri ve subayı bulunduğu müddetçe, Yunan işgali devam ediyor demektir. Kıbrıs'taki olaylar, Kıbrıslı Rumların “iç meselesi/iç işleri” değildir. Bu olaylardan Kıbrıslı Türkler de olumsuz etkilenmektedir. Yunanistan cuntasının Kıbrıs'taki darbesi bir işgaldir. İşgaldir ve sonuçlarını Kıbrıs'ın bütün insanları hem Rumlar hem de Türkler yaşayacaktır”. BM'de diğerlerinin yanı sıra 19.11.1974 tarihinde Başpapaz III. Makarios'un konuşmasından çeviri Bkz. Κρανιδιώτης, 1985 B', s. 393, 394).

İki kıtanın ve beş denizin büyük Yunanistan'ı (Megali İdea) inşa etmek için Atina Cuntasının Kıbrıs'ta gerçekleştirdiği darbe üzerine Zürih-Londra antlaşmasının garantör devleti olarak Türkiye, GİRNE bölgesine Yunanistan'ın söz konusu hukuksuz darbesini, katliamlarını sonlandırmak ve Kıbrıslı Türkleri Rum, Yunan katliamlardan korumak için Yunanlıların Megali İdeası'na dur demek için Garanti Antlaşması'nın garantör devlet Türkiye'ye tanıdığı hakkı yerine getirmek üzere Ada'ya 20.07.1974 tarihinde tamamen meşru çıkarma harekâtını, müdahaleyi gerçekleştirdi. Türkiye, Adanın tamamını ele geçirebileceği halde Lefkoşa'ya kadar uzanan başka bir ifade ile yeşil hatta kadar bir arazi şeridinde egemenliğini sağladı. 22 Temmuz 1974 tarihinde ateşkes kararı verildi, birkaç gün sonra Cenevre'de Türkiye, Yunanistan ve Britanya arasında üçlü bir konferans düzenlendi. Britanya'nın federal çözüm önerisi hem yeni Konstantinos Karamanlis Yunan hükümetince hem de Kıbrıs Rum Yönetimince reddedildi. Türkiye bir uzlaşmaya varılma imkânının kalmaması üzerine İkinci Barış Harekâtını 14 Ağustos 1974 günü başlattı ve Kıbrıs Adasının tamamında bir egemenlik kurma yerine yeşil hatta kadar gelip, adanın %38'inde egemenliğini sağlayınca harekâtı sonlandırdı ve Kıbrıslı Türkler hiçbir zaman görüşme masasından kaçmadı. Fakat Rum ve Yunan tarafının uzlaşmaz tutumu nedeniyle sonuç da alınamadı.

Yunanlıların iddiasına göre, 1967 yılının sonlarına doğru Yunanistan tek başına Kıbrıs Adasının egemenliğini görüşme konusunda kendisini yeterince güçlü hisseder ve Kıbrıslı Rum liderliğinin yokluğunda görüşmelerde bulunur. Makarios, Yunanistan ile Türkiye arasındaki diplomatik görüşmelerde bir probleme neden olmak amacıyla zırhlılarla ve ağır silahlarla Türk köylerine Rumlar saldırır. Bu saldırılardan onlarca Kıbrıslı Türk katledilir. Kıbrıs'ta Savaş, ABD'nin arabuluculuk yapmasıyla ve Yunan tümeninin Yunanistan'a dönmesiyle önlenir. Bundan sonra Yunanistan'ın niyeti ile Kıbrıslı Rumların niyeti açıkça savaş boyutunu alır. Yunanistan'daki cuntanın Kıbrıs politikaları başlangıçta bombalı saldırılar, Başpapaz III. Makarios'a karşı Mart 1970 ile Eylül 1971'de suikast girişimlerinde bulunulur. Grivas, Atina'daki cunta ile anlaşarak, EOKA B' yeniden kurar, yapılandırır. 1974 yılına kadar Yunan cuntası, Makarios'un savunmasını aşındırmayı başarır ve 15 Temmuz 1974 tarihinde koşullar oluştuğunda Kıbrıs'taki Rum “ulusal Muhafız” gücü mevcut Rum hükümetini ve başındaki Başpapaz III. Makarios'u devirir. III. Makarios, Baf'a kaçar. Yine Başpapaz III. Makarios, BM Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşmada Yunanistan'ın Kıbrıs'taki darbe girişimini kınar ve darbeyi yabancı bir devletin, yani Yunanistan'ın işgali olarak değerlendirir. “Κύπρος: Έτσι για να θυμόμαστε” http://www.anarkismo.net/newswire.php?story_id=1254&print_page=true (18.09.2014).

